

لِيُحْيِيَ لِسَانَهُ لَشَرِّهِ
نِيَّانِ خَيْرِ أَهْلِ مَشْرِئِهِ

إِرْشَادُ السَّارِي
لِشَرْحِ صَوْتِ الْبُخَارِيِّ

Kastallâni

SAHÎH-I BUHÂRÎ ŞERHÎ

İrşâdu's-sârî
li-şerhi
Sahîhi'l-Buhârî

5

SAHÎH-i BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-Sârî

li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî

eI-KASTALLÂNÎ

Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn

Ahmed b. Muhammed

(öl. 923/1517)

إِرشَادُ السَّارِي
لِشرحِ صحيحِ البخاري

Sahîh-i Buhârî Şerhi

1. baskı – İstanbul

Cilt 5

Ağustos 2019

Özgün adı: İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî

Yazarı: Şihâbuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed eş-Şâfiî el-Kastallânî (öl. 923/1517).

Arapça neşir: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Muhammed Abdulazîz el-Hâlidî tashihi ile, Beyrut 1438/2017, 4. baskı, 15 cilt.

İSBN: 978-605-4659-31-9

Tercüme: Hüseyin Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

İÇİNDEKİLER

24. ZEKAT KİTABI	19
1- ZEKATIN VACİP OLMASI	19
2- ZEKAT VERMEK ÜZERE BİAT ETMEK	31
3- ZEKAT VERMEYENİN GÜNAHI	32
4- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): <i>“Beş ukiyyeden az olan malda (gümüşte) zekat yoktur”</i> BUYURMASI SEBEBİYLE ZEKATI VERİLEN MAL KENZ SAYILMAZ	38
5- MALI HAKKI OLAN YERDE HARCAMAK	47
6- SADAKA VERİRKEN GÖSTERİŞ YAPMA(NIN KÖTÜLÜĞÜ)	48
7- YÜCE ALLAH'IN: “Güzel Bir Söz ve Bağışlama, Peşinden Eza Gelen Bir Sadakadan Daha İyidir. Allah Müstağnidir, Hâlim'dir” BUYURMASI SEBEBİYLE ÇALINTI MALDAN VERİLEN SADAKAYI KABUL ETMEYİP SADECE HELAL YOLLA KAZANILAN MALDAN VERİLEN SADAKAYI KABUL ETMEK	49
8- SADAKAYI HELAL KAZANÇTAN VERMEK	49
9- KABUL EDİLMEYİP REDDEDİLMEDEN ÖNCE SADAKA VERMEK	52
10- YARIM HURMAYLA DA OLSA KENDİNİZİ CEHENNEM ATEŞİNDEN KORUYUNUZ (HADİSİ) VE AZ OLAN SADAKA	58
11- HANGİ SADAKA DAHA FAZİLETLİDİR? YÜCE ALLAH'IN: “Birine Ölüm Gelip de: «Rabbim! Beni Yakın Bir Süreye Kadar Ertelesen de, SadakaVersem, İyilerden Olsam» Diyeceği Zaman Gelmezden Önce, Size Verdiğimiz Rızıklardan Sarf Edin. “Ey İnananlar! Alışverişin, Dostluğun, Şefaatin Olmayacağı Günün Gelmesinden Önce Sizi Rızıklandırdığımızdan Hayra Sarf Edin” BUYRUĞU IŞIĞINDA CİMRİ VE SAĞLIKLI OLANIN VERDİĞİ SADAKA	64
11- Bâb	66

12- AŞİKÂRE VERİLEN SADAKA VE YÜCE ALLAH'IN: "Gece Gündüz, Açık Gizli, Mallarını Sarf Edenlerin Mükafatlarını Rab'leri Verecektir. Onlara Korku Yoktur ve Onlar Üzölmeyeceklerdir" BUYRUĞU	69
13- GİZLİ VERİLEN SADAKA	69
14- KİŞİ, BİLMEDEN ZENGİN OLAN BİRİNE SADAKA VERİRSE	71
15- KİŞİ, FARKINDA OLMADAN OĞLUNA SADAKA VERİRSE	73
16- SAĞ ELLE VERİLEN SADAKA	75
17- SADAKASINI KENDİSİ VERMEYİP HİZMETÇİSİNE VERMESİNİ EMREDEN KİŞİ	85
18- SADAKA ANCAK İHTİYAÇTAN FAZLASINDAN VERİLİR	87
19- YÜCE ALLAH'IN: "Mallarını Allah Yolunda Harcayan, Sonra da Harcadıklarının Peşinden (bunları) Başa Kakmayan ve Gönöl İncitmeyenlerin, Rab'leri Katında Mükâfatları Vardır" BUYRUĞU SEBEBİYLE VERDİĞİ ŞEYİ BAŞA KAKMANIN KÖTÜLÜĞÜ	95
20- SADAKAYI GECİKTİRMEDEN GÜNÜNDE VERMEYİ SEVEN KİŞİ	95
21- SADAKA VERMEYE TEŞVİK ETMEK VE BU KONUDA ARACI OLMAK	96
22- SADAKA GÜCÜN YETTİĞİ MİKTARDA VERİLİR	99
23- SADAKA GÜNAHI ÖRTER	100
24- MÜŞRİKKE SADAKA VERDİKTEN SONRA MÜSLÜMAN OLAN KİŞİ	103
25- EFENDİSİNİN EMRİYLE ONUN MALINA ZARAR VERMEDEN TASADDUKTA BULUNAN HİZMETÇİNİN SEVABI	104
26- KOCASININ EVİNDEN ONUN MALINA ZARAR VERMEDEN TASADDUKTA BULUNAN VEYA YEMEK YEDİREN KADININ SEVABI	106
27- YÜCE ALLAH'IN ŞU BUYRUĞU: "Elinde Bulunandan Verenin, Allah'a Karşı Gelmekten Sakınanın, En Güzel Söz Olan Allah'ın	

Birliğini Doğrulayanın İşlerini Kolaylaştırırız. Ama, Cimrilik Eden, Kendini Allah'tan Müstağni Sayan, En Güzel Sözü Yalanlayan Kimsenin Güçlüğe Uğramasını Kolaylaştırırız.” ALLAHIM! MAL İNFAK EDENE BEDEL VER	109
28- SADAKA VERENİN VE CİMRİNİN MİSALİ	111
29- YÜCE ALLAH'IN: “Ey İnananlar! Kazandıklarınızın Temizlerinden ve Size Yerden Çıkardıklarımızdan Sarf Edin; İğrenmeden Alamayacağınız Pis Şeyleri Vermeye Kalkmayın. Allah'ın Müstağni ve Övülmeye Layık Olduğunu Bilin” BUYRUĞU SEBEBİYLE KAZANÇTAN VE TİCARETTEN SADAKA VERMEK	114
30- HER MÜSLÜMANIN SADAKA VERMESİ GEREKİR. SADAKA VERECEK BİR ŞEY BULAMAYAN KİŞİ İYİLİK YAPSIN	114
31- ZEKAT VE SADAKA OLARAK NE KADAR VERİLİR VE BİR DAVAR VEREN KİŞİNİN DURUMU	116
32- GÜMÜŞÜN ZEKATI	117
33- ZEKATTA ARZ	119
34- AYRI AYRI BULUNAN ZEKAT MALLARI BİR ARAYA TOPLANMAZ; TOPLU OLANLARIN DA ARASI AYRILMAZ	124
35- HAYVANLARI KARIŞIK OLAN ORTAKLARDAN ALINAN ZEKÂTTA ORTAKLAR BUNU HİSSELERİNE GÖRE HESAPLARLAR	126
36- DEVELERİN ZEKATI	127
37- YANINDAKİ DEVELERİN ZEKATI İKİ YAŞINA GİREN BİR DEVEYE ULAŞAN; FAKAT YANINDA İKİ YAŞINA GİREN BİR DEVE BULUNMAYAN KİŞİ	129
38- KOYUNLARIN ZEKATI	131
39- ZEKAT OLARAK YAŞLI, KUSURLU VE DAMIZLIK HAYVAN ALINAMAZ. ANCAK ZEKAT MEMURUNUN BUNLARDAN ALMAK İSTEMESİ MÜSTESNA	134
40- İKİ YAŞINA GİRMİŞ DİŞİ OĞLAĞI ZEKAT OLARAK ALMAK	135

41- HALKIN MALLARININ EN İYİSİ ZEKAT OLARAK ALINAMAZ	137
42- BEŞ DEVEDEN AŞAĞISINDA ZEKAT YOKTUR	139
43- SIĞIRLARIN ZEKATI	140
44- AKRABALARA ZEKAT VERMEK	142
45- MÜSLÜMANIN ATI İÇİN ZEKAT VERME ZORUNLULUĞU YOKTUR	148
46- MÜSLÜMANIN KÖLESİ İÇİN ZEKAT VERME ZORUNLULUĞU YOKTUR	149
47- YETİMLERE SADAKA VERMEK	150
48- KADININ KOCASINA VE HİMAYESİNDE OLAN YETİME ZEKAT VERMESİ	153
49- YÜCE ALLAH'IN: "ZEKATLAR... KÖLELERİN... ALLAH YOLUNDA OLANLARIN UĞRUNDA SARFEDİLİR" BUYRUĞU	157
50- İSTEMEKTEN SAKINIP GERİ DURMAK	164
51- ALLAH'IN KİŞİYE, KENDİSİNİN İSTEMESİ VE İHTİRASI OLMAKSIZIN BİRŞEY İHSAN ETMESİ	171
52- MALINI ÇOĞALTMAK İÇİN İNSANLARDAN İSTEYEN	172
53- YÜCE ALLAH'IN: "İnsanlardan yüzsüzlük ederek bir şey istememezler" BUYRUĞU VE KİŞİYİ İSTEMEKTEN ALIKOYAN ZENGİNLİĞİN ÖLÇÜSÜ	176
54- AĞAÇTAKİ HURMANIN MİKTARINI TAHMİN ETMEK	184
55- YAĞMURLA VE AKARSUYLA SULANAN MAHSULLERİN ÖŞÜRÜ	190
56- BEŞ VESAKTAN AZ MAHSULDE ZEKAT YOKTUR	192
57- HURMALARIN ZEKATINI HURMALAR TOPLANIRKEN ALMAK. ÇOCUĞUN ZEKAT HURMALARINA DOKUNMASINA İZİN VERİLİR Mİ?	194
58- MEYVELERİNİ, AĞAÇLARINI, TARLASINI VE EKİNİNİ ÖŞÜR VEYA ZEKAT VACİP OLDUĞU HALDE SATIP BUNLARIN ZEKATINI BAŞKA	

MALDAN VEREN, ZEKAT VACİP OLMADIĞI HALDE MAHSULÜNÜ SATAN KİŞİ	196
59- KİŞİ VERDİĞİ SADAKAYI SATIN ALABİLİR Mİ?	198
60- RESÛLULLAH'A (sallallahu aleyhi vesellem) SADAKA VERMEKLE İLGİLİ SÖYLENENLER	202
61- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) HANIMLARININ AZATLILARINA VERİLEN SADAKA	203
62- SADAKA BAŞKA ŞEYE DÖNÜŞTÜĞÜ (SADAKA OLMAKTAN ÇIKTIĞI) ZAMAN	207
63- SADAKANIN ZENGİNLERDEN ALINIP HER NEREDE BULUNURLARSA FAKİRLERE VERİLMESİ	209
64- İMAMIN SADAKA SAHİBİNE SALÂT VE DUA ETMESİ VE YÜCE ALLAH'IN: "Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua et; senin duan onlar için bir güvendir" BUYRUĞU	212
65- DENİZDEN ÇIKARILAN ŞEYLER	214
66- RİKÂZDA BEŞTE BİR ZEKAT VARDIR	216
67- YÜCE ALLAH'IN: ...Sadakalar, Zekat İşinde Çalışan Memûrlar İçin de... Bir Haktır" BUYRUĞU ve SADAKA/ ZEKAT MEMURLARININ İMAMIN HUZURUNDA HESABA ÇEKİLMELERİ	220
68- ZEKAT DEVELERİNİ VE SÛTLERİNİ YOLCULAR İÇİN KULLANMAK	221
69- İMAMIN ZEKAT DEVELERİNİ KENDİ ELİYLE DAMGALAMASI	224
70- FITIR SADAKASININ FARZLIĞI	225
71- MÜSLÜMANLARDAN KÖLE VE DİĞERLERİNİN FITIR SADAKASI VERMESİ	229
72- FITIR SADAKASI ARPADAN BİR SÂ'DIR	231
73- FITIR SADAKASI YİYECEKLERDEN BİR SÂ'DIR	231

74- FITIR SADAKASI HURMADAN BİR SÂ'DIR	233
75- FITIR SADAKASI KURU ÜZÜMDEN BİR SÂ'DIR	234
76- FITIR SADAKASI BAYRAMDAN ÖNCE VERİLİR	236
77- FITIR SADAKASI HÜRE DE KÖLEYE DE VACİPTİR	238
78- FITIR SADAKASI KÜÇÜK İÇİN DE, BÜYÜK İÇİN DE VACİPTİR	241
25. HAC KİTABI	243
1- HACCIN VACİPLİĞİ ve FAZİLETİ	243
2- ...Yürüyerek veya Bineler Üstünde Uzak Yollardan Sana Gelsinler. Ta ki Kendi Menfaatlerine Şahit Olsunlar" BUYRUĞU	249
3- BİNEĞE BİNEREK HAC YAPMAK	251
4. MEBRÛR HACCIN FAZİLETİ	254
5. HAC VE UMRENİN MİKATLARI	258
6. YÜCE ALLAH'IN: "Kendinize Azık Edinin, Şüphe Yok ki Azığın En İyisi Allah Korkusudur"	261
7 MEKKE HALKININ HAC VE UMRE İÇİN İHRAMA GİRECEKLERİ YER	263
8. MEDİNE HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER	265
9. ŞAM HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER	266
10. NECD HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER	268
11. MİKATLAR İLE MEKKE ARASINDA OLANLARIN İHRAMA GİRECEĞİ YER	269
12. YEMEN HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER	270
13. IRAK HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER ZÂTU İRK'TIR.	271
14. BÂB	273
15. RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) MEDİNE'DEN ÇIKARKEN ŞECERE YOLUNDA NAMAZ KILMASI	274

16. RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): <i>"AKÎK MÜBÂREK BİR VADİDİR"</i> BUYRUĞU	275
17. GİYSİLERDEKİ GÜZEL KOKUYU ÜÇ DEFA YIKAMAK	278
18. İHRAMA GİRERKEN KOKU SÜRMEK, İHRAMA GİRERKEN GİYİLECEK ŞEYLER, SAÇLARI TARAMAK VE YAĞ SÜRMEK	281
19. SAÇLARI YAPIŞKAN BİR ŞEYLE TOPLAYARAK TELBİYE GETİRMEK	285
20. ZU'L-HULEYFE MESCİDİ YANINDA TELBİYE GETİRMEK	286
21. İHRAMA GİREN KİŞİNİN GİYEMEYECEĞİ ELBİSELER	287
22. HACDA BİNEĞE BİNMEK VE BİNEĞİN ARKASINA BİR BAŞKASINI BİNDİRMEK	291
23. İHRAMLININ ELBİSELERDEN RİDA VE İZAR CİNSİNDEN GİYEBİLECEĞİ ŞEYLER	292
24. SABAHA KADAR ZU'L-HULEYFE'DE GECELEMEK	296
25. TELBİYE GETİRİRKEN SESİ YÜKSELTMEK	298
26. TELBİYE GETİRMEK	300
27. BİNEĞE BİNİNCE TELBİYEDEN ÖNCE HAMD, TESBİH VE TEKBİR GETİRMEK	304
28. BİNEĞİNE BİNİP BİNEK DOĞRULDUKTAN SONRA TELBİYE GETİREN KİŞİ	307
29- KIBLEYE GÖREREK TELBİYE GETİRMEK	308
30. İHRAMLININ VÂDİNİN İÇİNE İNİNCE TELBİYE GETİRMESİ	311
31. HAYIZ VE NİFÂS OLAN KADIN NASIL TELBİYE GETİRİR	313
32. RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) ZAMANINDA RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) NİYET ETTİĞİ HACCA NİYET ETMEK	317
33. YÜCE ALLAH'IN: "Hac Bilinen Aylardadır, O Aylarda Hacca Girişen Kimse Bilmelidir ki, Hacda Kadına Yaklaşmak, Sövmüşmek ve Dövüşmek Yoktur" VE "Sana Hilal Halindeki Ayları Sorarlar, De	

ki: "Onlar, İnsanların ve Hac Vakitlerinin Ölçüsüdür" BUYRUĞU	323
34 - TEMETTÜ, KIRAN VE İFRAD HACCI YAPMAK, BERABERİNDE KURBANLIĞI OLMAYANIN HACCI FESHEDİP (UMREYE ÇEVİRMESİ)	329
35 – HAC İÇİN TELBİYE GETİRİRKEN HACCIN TÜRÜNÜ SÖYLEYEN	351
36 – TEMETTÜ BABI	352
37 – YÜCE ALLAH'IN: "BU, AİLESİ MESCİD-İ HARAM'DA OTURMAYAN KİMSELER İÇİNDİR" BUYRUĞU	353
38 – MEKKE'YE GİRERKEN GUSLETMEK	359
39– MEKKE'YE GÜNDÜZ VEYA GECE GİRMEK	360
40– İHRAMLİ MEKKE'YE NEREDEN GİRER	362
41–MEKKE'DEN NEREDEN ÇIKILIR?	363
42- MEKKE'NİN VE BİNASININ (KÂBE'NİN) FAZİLETİ	369
43- HAREM'İN FAZİLETİ	388
44- MEKKE EVLERİNİN MİRAS EDİLMELERİ, SATILMALARI VE SATIN ALINMALARI	392
45– RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) MEKKE'DE KONAKLAMASI	397
46– YÜCE ALLAH'IN: "İbrahim Şöyle Demişti: "Rabbim! Bu Şehri Güvenli Kıl; Beni ve Oğullarımı Putlara Tapmaktan Uzak Tut. Rabbim! O Putlar Çok İnsanları Saptırdı; Bana Uyan Bendendir, Bana Karşı Gelen Kimseyi Sana Bırakırım. Sen Bağışlarsın, Merhamet Edersin. Rabbimiz! Ben Çocuklarımdan Kimini, Namaz Kılabilmeleri İçin Senin Kutsal Evinin Yanında Ziraata Elverişsiz Bir Vadiye Yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanlardan Bir Kısımının Gönülleri Onlara Meylettir" BUYRUĞU	401
47– YÜCE ALLAH'IN: "Allah, Kâbe'yi, o Saygıya Lâayk Evi, Haram Ayı, Hac Kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan) Kerdanlıkları (maddi	

ve manevi yönlerden) İnsanların Belini Doğrultmaya Sebep Kıldı.
Bu da Allah'ın, Göklerde ve Yerde Ne Varsa Hepsini Bildiğini ve
Allah'ın Her Şeyi Bilici Olduğunu (sizin de anlayıp) Bilmeniz
İçindir" BUYRUĞU 402

48– KÂBE'YE ÖRTÜ ÖRTMEK	406
49– KÂBE'NİN YIKILMASI	410
50– HACER-İ ESVED HAKKINDAKİ RİVAYETLER	413
51– KÂBE'NİN KAPISININ KAPATILMASI VE İÇERİYE GİREN KİŞİNİN HANGİ YÖNE İSTERSE NAMAZ KILABİLMESİ	415
52– KÂBE'NİN İÇİNDE NAMAZ KILMAK	417
53– KÂBE'NİN İÇİNE GİRMEYEN KİŞİ	418
54– KÂBE'NİN İÇİNDE (KÖŞELERİNDE) TEKBİR GETİREN KİŞİ	420
55– REMEL YÜRÜYÜŞÜNÜN BAŞLAMASI NASIL OLDU	422
56– MEKKE'YE GELDİĞİ ZAMAN TAVAF EDERKEN HACER-İ ESVED'İ SELAMLAMASI VE ÜÇ ŞAVTTA REMEL YAPMASI	423
57– HAC VE UMREDE REMEL YAPMAK	425
58– RÜKN'Ü BASTONLA İSTİLAM ETMEK	428
59– İKİ YEMÂNÎ RÜKÜNDEN BAŞKASINI İSTİLAM ETMEYEN KİŞİ	429
60– HACER-İ ESVED'İ ÖPMEK	432
61– RÜKN'E GELDİĞİ ZAMAN ONA İŞARET EDEN KİŞİ	434
62– RÜKN'ÜN YANINDA TEKBİR GETİRMEK	436
63– MEKKE'YE GELDİĞİ ZAMAN, EVİNE DÖNMEDEN ÖNCE KÂBE'Yİ TAVAF ETTİKTEN SONRA İKİ REKAT NAMAZ KILAN SONRA SAFÂ'YA ÇIKAN KİŞİ	438
64– KADINLARIN ERKEKLERLE BERABER TAVAF ETMESİ	442
65– TAVAF YAPARKEN KONUŞMAK	445
66– KİŞİ TAVAF EDERKEN BİRBİRİNE BAĞLI İKİ KİŞİ VEYA ÇİRKİN BİR ŞEY GÖRÜNCE ONU KESER	447

67- HİÇBİR ÇIPLAK KÂBE'Yİ TAVAF EDEMEZ VE HİÇBİR MÜŞRİK HAC YAPAMAZ	448
68- TAVAF EDEN KİŞİNİN TAVAF ESNASINDA DURMASI	449
69- RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) YEDİ ŞAVT İÇİN İKİ REKAT NAMAZ KILMIŞTIR	451
70- İLK TAVAFTAN SONRA ARAFAT'A ÇIKIP TEKRAR GELİNCEYE KADAR KÂBE'YE YAKLAŞMAYAN VE TAVAF YAPMAYAN KİŞİ	454
71- İKİ REKAT TAVAF NAMAZINI MESCİD'İN DIŞINDA KILAN KİŞİ	455
72- İKİ REKAT TAVAF NAMAZINI MAKÂM'IN ARKASINDA KILAN KİŞİ	457
73- SABAH VE İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA TAVAF YAPMAK	458
74- BİNEĞE BİNEREK TAVAF EDEN HASTA	462
75- HACILARA SU İÇİRMEK	464
76- ZEMZEM HAKKINDAKİ RİVAYETLER	467
77- HACC-I KIRAN YAPANIN TAVAFI	472
78- TAVAFI ABDESTLİ OLARAK YAPMAK	479
79- SAFÂ İLE MERVE ARASINDA SA'Y ETMENİN VACİPLİĞİ VE BU SA'YIN ALLAH'IN NİŞANELERİNDEN KILINMASI	483
80- SAFÂ İLE MERVE ARASINDA SA'Y ETMENİN KEYFİYETİ HAKKINDA GELEN RİVAYETLER	488
81- HAYIZLI KADININ HAC VE UMREDE KÂBE'Yİ TAVAF ETMESİ DIŞINDA DİĞER MENÂSİKLERİN HEPSİNİ YERİNE GETİRMESİ VE KİŞİNİN SAFÂ İLE MERVE ARASINDA ABDESTSİZ OLARAK SA'Y YAPMASI	495
82- MEKKE'Lİ VE HAC İÇİN MEKKE'NİN DIŞINDAN GELEN KİŞİNİN MİNA'YA ÇIKACAĞI ZAMAN BATHÂ'DAN VE MEKKE'NİN DİĞER YERLERİNDEN İHRAMA GİRMESİ	502
83- TERVİYE GÜNÜ ÖĞLE NAMAZI NEREDE KILINIR?	505

84- MİNÂ'DA NAMAZ	508
85- AREFE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK	511
86- KİŞİNİN MİNÂ'DAN ARAFAT'A GİDERKEN TELBİYE EDİP TEKBİR GETİRMESİ	513
87- AREFE GÜNÜ GÜNEŞ ZEVALE ERDİĞİ ZAMAN GİTMEK	514
88- ARAFAT'TA BİNEK ÜZERİNDE VAKFE YAPMAK	517
89- ARAFAT'TA İKİ NAMAZI CEMETMEK	518
90- ARAFAT'TA HUTBEYİ KISA TUTMAK	520
90 M- VAKFE YAPILACAK YERE GİTMEKTE ACELE ETMEK	521
91- VAKFENİN ARAFAT'TA YAPILMASI	521
92- ARAFAT'TAN GERİ DÖNERKEN MÜZDELİFE'YE DOĞRU YÜRÜYÜŞ	525
93- ARAFAT İLE MÜZDELİFE ARASINDA KONAKLAMA	527
94- ARAFAT'TAN DÖNÜŞ SIRASINDA ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem) SÛKÛNET İÇİNDE OLUNMASINI EMRETMESİ VE ONLARA KAMÇISI İLE İŞARET ETMESİ	530
95- MÜZDELİFE'DE İKİ NAMAZI CEMETMEK	532
96- İKİ NAMAZI CEMEDEN VE ARALARINDA NAFİLE NAMAZI KILMAYAN KİMSE	534
97- AKŞAM VE YATSI NAMAZLARINDAN HER BİRİ İÇİN EZAN OKUYAN VE KAMET GETİREN KİMSE	537
98- AİLESİNDEN ZAYIF KİŞİLERİ GECE ÖNDEN GÖNDEREN KİMSE; BU KİŞİLERİN MÜZDELİFE'DE VAKFE YAPMASI VE AY KAYBOLDUĞU ZAMAN ONLARIN YİNE ÖNDEN GÖNDERİLMESİ	540
99- SABAH NAMAZINI MÜZDELİFE'DE KILAN KİMSE	547
100- MÜZDELİFE'DEN NE ZAMAN HAREKET EDİLİR?	551
101- KURBAN GÜNÜ SABAHİ CEMREYİ TAŞLAYINCAYA KADAR TELBİYE ETMEK, TEKBİR GETİRMEK VE GİDERKEN BİNEĞİN TERKİSİNE BİRİNİ BİNDİRMEK	552

102- "Kim Hac Günlerine Kadar Umre ile Faydalanmak İsterse, Kolayına Gelen Bir Kurban Kesmek Gerekir. Kurban Kesmeyen Kimse Hac Günlerinde Üç, Memleketine Döndüğü Zaman Yedi Olmak Üzere Oruç Tutar ki, Hepsi Tam On Gündür. Bu Söylenenler, Ailesi Mescid-i Haram Civarında Oturmayanlar İçindir" BUYRUĞU	555
103- KURBANLIKLARA BİNMEK	558
104- KURBANLIKLARI BERABERİNDE SÜRÜP GETİREN KİMSE	563
105- KURBANLIK HAYVANI YOLDA SATIN ALAN KİMSE	567
106- ZU'L-HULEYFE'DE KURBANLIĞI İŞARETLEYİP ONA GERDANLIK TAKTIKTAN SONRA İHRAMA GİREN KİMSE	569
107- KURBANLIK DEVELER VE SIĞIRLAR İÇİN GERDANLIKLAR ÖRMEK	574
108- KURBANLIK HAYVANLARI İŞARETLEMELİK	576
109- KURBANLIKLARA BİZZAT KENDİ ELİYLE GERDANLIKLAR TAKAN KİMSE	578
110- KOYUNLARA GERDANLIK TAKILMASI	580
111- YÜNDEN GERDANLIKLAR	584
112- GERDANLIK OLARAK AYAKKABI BAĞLAMAK	585
113- DEVE İÇİN HAZIRLANMIŞ ÇULLAR/HEYBELER	587
114- KURBANINI YOLDA SATIN ALIP ONA GERDANLIK TAKAN KİMSE	588
115- ERKEĞİN, HANIMLARININ EMRİ OLMAKSIZIN ONLARIN ADINA SIĞIR KESMESİ	591
116- KURBANİ MİNA'DA ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem) KESTİĞİ YERDE KESMEK	593
117- KURBANINI KENDİ ELİYLE KESEN KİMSE	595
118- DEVELERİ BAĞLANMIŞ OLARAK KESMEK	596
119- DEVELERİN AYAKTA OLDUKLARI HALDE KESİLMESİ	598

120- KESİCİYE KURBANDAN BİR ŞEY VERİLMEMESİ	600
121- KURBAN DERİLERİNİN SADAKA OLARAK VERİLMESİ	602
122- KURBAN DEVELERİNİN ÇULLARININ SADAKA OLARAK VERİLMESİ	604
123- BÂB	606
124- KURBAN ETİNDEN YENİLECEK VE TASADDUK EDİLECEK MİKTAR	608
125- KURBAN, TIRAŞ OLMADAN ÖNCE KESMEK	612
126- İHRAMA GİRME SIRASINDA BAŞINI TELBÎD EDEN VE TIRAŞ OLAN KİMSE	619
127- İHRAMDAN ÇIKIŞ SIRASINDA SAÇLARI TIRAŞ ETMEK VE KISALTMAK	621
128- TEMETTÜ HACCI YAPAN KİŞİNİN UMRE'Yİ YAPTIKTAN SONRA SAÇLARINI KISALTMASI	628
129- KURBAN GÜNÜ ZİYARET YAPMAK	629
130- KİŞİNİN UNUTARAK VEYA BİLMEYEREK TAŞLAMAYI AKŞAMLADIKTAN SONRA YAPMASI VEYA KURBAN KESMEDEN ÖNCE TIRAŞ OLMASI	633
131- KİŞİNİN CEMRE YANINDA BİNEK ÜZERİNDEYKEN FETVA VERMESİ	635
132- MİNÂ GÜNLERİNDE HUTBE	640
133- SU DAĞITANLAR VEYA ONLARDAN BAŞKALARI MİNÂ GECELERİNİ MEKKE'DE GEÇİREBİLİR Mİ?	651
134- CEMRELERİ (ŞEYTANLARI) TAŞLAMA	655
135- CEMRELERİ VADİNİN ORTASINDAN TAŞLAMAK	657
136- CEMRELERE YEDİŞER TAŞ ATMAK	659
137- BEYT'İ SOLUNA ALIP DA AKABE CEMRESİ'Nİ TAŞLAYAN KİMSE	661
138- HER BİR ÇAKIL TAŞI İLE TEKBİR GETİRİLMESİ	662

- 139- AKABE CEMRESİNİ TAŞLADIKTAN SONRA YANINDA VAKFE
YAPMAYAN KİMSE 663
- 140- KİŞİ DİĞER İKİ CEMREYİ TAŞLADIĞINDA ONLARIN YANINDAKİ
DÜZLÜĞE GİRER VE KIBLEYE YÖNELMİŞ
OLARAK ORADA DURUR 664
- 141- CEMRETU'D-DÜNYA (KÜÇÜK ŞEYTAN) İLE CEMRETU'L-VUSTA
(ORTA ŞEYTAN) YANINDA ELLERİ KALDIRMAK 666
- 142- İKİ CEMRENİN YANINDA DUA ETMEK 668
- 143- CEMRELERİ TAŞLADIKTAN SONRA GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK VE
İFÂDA TAVAFINDAN ÖNCE TIRAŞ OLMAK 669
- 144- VEDÂ TAVAFI 671
- 145- KADININ İFÂDA TAVAFINI YAPTIKTAN
SONRA HAYIZ OLMASI 674
- 146- DAĞILMA GÜNÜNDE İKİNDİ NAMAZINI ABTAH'DA KILAN
KİMSE 681
- 147- MUHASSAB 682
- 148- MEKKE'YE GİRMEDEN ÖNCE ZÛ TUVÂ MEVKİİNDE
KONAKLAMA VE MEKKE'DEN DÖNÜŞTE ZU'L-HULEYFE'DEKİ
BATHÂ'DA KONAKLAMA 684
- 149- MEKKE'DEN DÖNERKEN ZÛ TUVÂ'DA
KONAKLAYAN KİMSE 687
- 150- HAC MEVSİMİ GÜNLERİNDE TİCARET YAPMAK VE CAHİLİYE
ÇARŞILARINDA ALIŞVERİŞ YAPMAK 688
- 151- MUHASSAB'DAN GECENİN SON VAKTİNDE YOLA ÇIKMAK 691

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٢٤- كتاب الزكاة

24. ZEKAT KİTABI

١- باب وجوب الزكاة

1- ZEKATIN VACİP OLMASI

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَذَكَرَ حَدِيثَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا مُرْنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّلَاةِ وَالْعَقَافِ . تحفة ٤٨٥٠

Ve yüce Allah'ın: “**Namazı kılın, zekatı verin...**”¹ buyruğu

İbn Abbâs şöyle dedi: Ebû Süfyân bana, Hirakl'e Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bahsettiğini söylerken: “Bize namazı, zekatı, akrabayı gözetmeyi ve iffetli olmamızı emrediyor” dediğini söyledi.

Zekatın sözlük mânâsı, temizlemek, ıslah etmek, arttırmak ve övmektir. Temizleme anlamında kullanılmasına örnek olarak: “**Kendinizi temize çıkarmayın**”² âyetini örnek gösterebiliriz.

İstilahî mânâsı ise belli bir amaçla maldan veya bedenden çıkarılan şeyin ismidir. Zekat malı temizleyip âfetlerden korur. Nefsi de cimrilikten koruyup cömertliğe alıştıırır. Malın da bereketlenmesini sağlar. Zekat, İslam'ın rükünlerinden biridir ve zekatı inkar eden küfre girer. Zekat vermeyenle savaşılr ve Hz. Ebû Bekr'in yaptığı gibi zorla da olsa zekatı vermek

¹ Bakara Sur. 43, 83, 100

² Necm Sur. 32

istemeyenlerden zekat alınır. Yukarıda zikredilen âyet zekatın İslam'ın rükünlerinden olduğunun delilidir. Yüce Allah yukarıda zikredilen âyetle beş vakit namazın kılınmasını, malın zekatının verilmesini emretmiştir.

Daha önce Hirakl (Heraklius) kıssasında mevsul olarak geçtiği üzere İbn Abbâs, Ebû Süfyân b. Harb'ın, Hirakl'e şöyle dediğini söylemiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bedeni ibadetlerin anası olan namazı kılmamızı, mâli ibadetlerin anası olan zekatı vermemizi, Allah'ın emrettiği akrabalık bağına gözetmemizi ve iffetimizi korumamızı emretmektedir.”

۱۳۹۵ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ زَكْرِيَاءَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُعَاذًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ « ادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ ، تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ » أطرافه ۱۴۵۸ ، ۱۴۹۶ ، ۲۴۴۸ ، ۴۳۴۷ ، ۷۳۷۱ ، ۷۳۷۲ - تحفة ۶۵۱۱

1395- “Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled — Zekerıyyâ b. İshâk — Yahya b. Abdillâh b. Sayfî — Ebû Ma’bed” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz’ı Yemen’e gönderirken şöyle buyurdu: “Onları, Allah’tan başka ilah olmadığına, benim de Allah’ın Resûlü olduğuma şahitlik etmeye davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, yüce Allah’ın her gün ve gecede beş vakit namazı onlara farz kıldığını bildir. Eğer bunu da kabul ederlerse onlara mallarında Allah’ın zekatı farz kıldığını bildir. Bu zekat, zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir.”

Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled, Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled en-Nebîl el-Basrî’dir.

Zekerıyyâ b. İshâk, Zekerıyyâ b. İshâk el-Mekkî’dir. Bu kişi Kaderiyye’den olmakla suçlanmıştır. Ancak İbn Maîn, Ahmed, Ebû Zür’a, Ebû Hâtim, Nesâî, Ebû Dâvud ve İbn Sa’d güvenilir olduğunu söylemişlerdir.

Ebû Ma'bed, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Buhârî'nin *Megâzî*'de zikrettiği üzere hicretin onuncu yılında Veda haccından önce, Vâkıdî ve İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ta zikrettiği üzere ise hicretin dokuzuncu yılı Tebûk'ten dönerken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz b. Cebel'i Yemen'e göndermiş ve onu gönderirken Yemenlileri önce Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) de Allah'ın resûlü olduğuna şahitlik etmeye davet etmesini emretti. Eğer bu daveti kabul ederlerse onlara yüce Allah'ın kendilerine günde beş vakit namazı emrettiğini bildirmesini emretti. Bu beş vakit namazda vitir namazı zikredilmemiştir. Namazın farziyetini kabul edip kıldıkları takdirde onlara zekatın farz kılındığını bildirmesini ve bu zekatın mükellef olsun, olmasın zenginlerden alınıp fakirlerine verileceğini söylemesini emretti.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz'a Yemenlileri sırasıyla önce şahadet kelimesine davet etmesini, sonra namaz kılmalarını söylemesini, sonra zekat vermelerini söylemesini emretmiştir. Eğer onlara bir anda mükellefiyetlerinin tamamı söylenseydi bu, onlara ağır gelebilirdi. Zekat verileceklerden bahsederken de sadece fakirlerin zikredilmesi, zekat verilecek olanların çoğunluğunu bunların oluşturması sebebiyledir. Hadiste “...zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir” sözünden, zekatın kafirlere verilemeyeceği, zekatın bir beldeden başka bir yere nakledilemeyeceği anlaşılır. “Fakirlerine” sözünden sadece Yemenli fakirler değil, bütün Müslüman fakirlerin kastedildiği de söylenmiştir.

Derim ki: Hadisin içeriğine baktığımızda fakirlerden kastedilenin Yemenli fakirler olduğu görülür. Zekat verilecek sınıflardan herhangi biri bir beldede varsa ve zekat malı başka bir yere verilecek olursa, verilen bu zekatın farziyeti düşmez.

Hadiste an'ane rivayeti vardır. Buhârî bunu *Tevhîd* ve *Mezâlim*'de rivayet etmiştir. Müslim *İman*'da, Ebû Dâvud, Tirmizi, İbn Mâce ve Nesâî'de *Zekat* bölümlerinde rivayet etmiştir.¹

¹ Hadis ayrıca 1458, 1496, 2448, 4347, 7371, 7372'de geçmektedir. Müslim 19 “daha uzun metinle”

۱۳۹۶ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ابْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يَدْخِلُنِي الْجَنَّةَ قَالَ مَا لَهُ مَا لَهُ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَرَبَّ مَالَهُ ، تَعْبُدُ اللَّهَ ، وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ » طرفاه ۵۹۸۲ ، ۵۹۸۳ - تحفة ۳۴۹۱

۱۳۹۶ م - وَقَالَ بَهْزٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ وَأَبُوهُ عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُمَا سَمِعَا مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ بِهَذَا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَخْشَى أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدٌ غَيْرَ مُحْفُوظٍ إِنَّمَا هُوَ عَمْرُو .

1396- “Hafs b. Ömer — Şu’be — İbn Osmân b. Abdillâh b. Mevheb — Mûsa b. Talha” isnâdıyla Ebû Eyyûb’un bildirdiğine göre bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana, beni Cennete sokacak bir ameli haber ver” deyince (Oradakiler): “Buna ne oluyor, bunun nesi var” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Nesi olacak, bir haceti var. Allah’a ibadet edip hiçbir şeyi ona ortak koşmazsın, namaz kılarırsın, zekat verirsin ve akrabanla bağını koparmazsın” buyurdu.

Behz der ki: Şu’be’nin Muhammed b. Osmân’dan ve babası Osmân b. Abdillâh’tan bildirdiğine göre Mûsa b. Talha’nın bu hadisi Ebû Eyyûb’dan naklettiğini işittiler. Buhârî der ki: Muhammed isminin hıfz edilmemiş olmasından endişe ederim, çünkü o, Amr’dır.

Hafs b. Ömer, Hafs b. Ömer el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

İbn Osmân, Muhammed b. Osmân’dır.

Mûsa b. Talha, Mûsa b. Talha b. Ubeydillâh el-Kuraşî’dir.

Ebû Eyyûb, Hâlid b. Zeyd el-Ensârî’dir.

Bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini cennete sokacak bir ameli söylemesini isteyince orada bulunan sahabe: “Bunun nesi var?”

dediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adamın ihtiyaç duyduğu için böyle bir soru sorduğunu söyleyip, adama: “Allah’a ibadet et, ona hiçbir şeyi ortak koşma, namazı kıl, zekatı ver ve akrabalarına iyilik yap” buyurdu. Adam akrabasıyla ilişkisini kestiği için kendisine namaz ve zekattan sonra böyle demiş olabilir.

Derim ki: Kişiyi cennete sokacak amellerle ilgili soruya cevap verirken farzlardan önce nafileler sayılmaz. Bu sebeple hadiste kastedilen farz olan zekattır. Zekat, tevhidden sonra namazla birlikte zikredilir. Kişiyi cennete sokacak amellerden biri de zekat vermektir. Bu durumda zekatı vermeyenin cennete girememesi, cennete giremeyen de cehenneme girmeyi hak etmesi mânâsı çıkar. Bundan da hadiste kastedilenin farz olan zekat olduğu anlaşılır.

Behz b. Esed el-Amî el-Basrî der ki: Şu’be b. el-Haccâc’ın Muhammed b. Osmân’dan ve babası Osmân b. Abdillâh’tan bildirdiğine göre Mûsa b. Talha’nın bu hadisi Ebû Eyyûb’dan naklettiğini işittiler. Buhârî der ki: Muhammed isminin hıfz edilmemiş olmasından endişe ederim, çünkü o, Amr b. Osmân’dır. Hadis Amr b. Osmân’dan mahfûzdur. Şu’be bu hadisi Yahya b. Saîd el-Kattân, İshâk el-Ezrak, Ebû Usâme ve Ebû Nuaym’dan, bunların hepsi de Amr b. Osmân’dan rivayet etmiştir.

Bu hadislerin ravileri arasında Kûfeli, Vâsıtlı ve Medineli olanlar vardır. Buhârî ayrıca bunu *Edeb*, *Müslim İman*, *Nesâî*, *Salât* ve *İlim* konusunda rivayet etmiştir.¹

۱۳۹۷ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا وَهْبٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حَيَّانَ عَنْ أَبِي رُزَّةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ قَالَ « تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ » قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي

¹ Hadis ayrıca 5982, 5983’te geçmektedir. Müslim 13.

بِيَدِهِ لَا أَرِيدُ عَلَى هَذَا فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا ». تحفة ١٤٩٣٠

١٣٩٧ م - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي حَيَّانَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو زُرْعَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا . تحفة ١٤٩٣٠

1397- “Muhammed b. Abdirrahîm — Affân b. Müslim — Vuheyb — Yahya b. Saîd b. Hayyân — Ebû Zür’a” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre bir bedevi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Bana, yaptığım takdirde cennete gireceğim bir ameli söyle” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’a ibadet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, farz olan namazı kıalarsın, farz olan zekatı verirsin ve Ramazan orucunu tutarsın” buyurunca, adam: “Canım elinde olana yemin ederim ki, bunlar üzerine bir arttırma yapmam” dedi. Adam arkasını dönüp gidince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Cennet ehlinde birine bakmak isteyen buna baksın” buyurdu.

Müsedded bunu “Yahya — Ebû Hayyân — Ebû Zür’a” isnâdıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

Muhammed b. Abdirrahîm, Yahya el-Bağdâdî’nin babasıdır.

Affân b. Müslim, Affân b. Müslim el-Ensârî el-Basrî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid b. Aclân’dır.

Yahya b. Saîd b. Hayyân, Yahya b. Saîd b. Hayyân et-Teymî er-Rubâb’dır.

Ebû Zür’a, Ebû Zür’a b. Amr b. Cerîr el-Becelî el-Kûffî’dir.

Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bir bedevi gelerek: “Bana, yaptığım takdirde cennete gireceğim bir ameli söyle” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bedeviye, Allah’a ibadet etmesini, ona hiçbir şeyi ortak koşmamasını, farz olan namazı kılmasını, farz olan zekatı vermesini ve Ramazan orucunu tutmasını emretti. Hadiste farz olmayan sadaka ve farz olan hac zikredilmemiştir. Haccın zikredilmemesi ravinin unutulması sebebiyle hadiste geçmemiş olabilir. Bedevi: “Canım elinde olana yemin ederim ki, bu

söylediklerine hiçbir şey eklemeyeceğim” dedi. Bedevi, kavmi tarafından Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderilmişti.

Müslim'in rivayetinde: “Hiçbir şey eksiltmem” ibaresi de vardır. Bedevi dönüp giderken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Cennetlik birine bakmak isteyen bu bedeviye baksın. Eğer ona emrettiğim şeyi yapmaya devam ederse bu kişi cennete girer” buyurdu.

Hadiste, cennetle müjdelenenlerin on kişiden fazla olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fâtıma ve müminlerin anneleri de cennetle müjdelenmişlerdir. Cennetle müjdelenen on sahabi, aynı hadiste zikredilerek müjdelendiği için cennetle müjdelenen on kişi şeklinde meşhur olmuş olabilir. Hadiste on kişinin cennetle müjdelenmesi, cennetle müjdelenenlerin daha çok olmasına engel değildir.

Hadisten, nafilelerin terk edilebileceği anlamı çıkmaz. Buna benzer hadislerde zikredilen sahabiler yeni Müslüman olmaları sebebiyle, onlara ağır gelmemesi için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara sadece farz olan şeyleri söylemiş olabilir. Kişi İslam'ı iyice kavrayıp sevap kazanmanın önemini anlayınca nafileleri daha kolay yaparlar. Bilindiği gibi nafileleri terk etmeyi alışkanlık edinenlerin imanlarında noksanlık olur. Kişi tembellikten veya önem vermemesi sebebiyle nafilelerden yüz çevirirse fasık olur. Kurtubî'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sünnetimden yüz çeviren benden değildir*” buyurmuştur.

Buhârî önceki hadiste Ebû Hayyân'ı, Yahya b. Saîd b. Hayyân diye ismiyle zikretmişti; burada ise Ebû Hayyân diye künyesiyle zikretmiştir. Yahya el-Kattân bu hadisi Ebû Hayyân'dan mürsel olarak rivayet etmiştir.

Müsedded bunu Yahya el-Kattân'dan, Yahya b. Saîd b. Hayyân'dan, Herim Ebû Zür'a'dan Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir. Hayyân bunu mürsel olarak rivayet etmiştir. Çünkü Ebû Zür'a tâbiîdir, isnâdda Ebû Hureyre'yi zikretmemiş ve Vuheyb'e muhalefet etmiştir.¹

۱۳۹۸ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَبُو جَرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ -

رضي الله عنهما - يَقُولُ قَدِيمٌ وَفَدُ عَبْدِ الْقَيْسِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هَذَا

¹ Müslim 14.

الْحَيِّ مِنْ رَبِّعَةٍ قَدْ حَالَتْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ كُفَّارٌ مُضَرٌّ ، وَلَسْنَا نَخْلُصُ إِلَيْكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ ، فَمَزَنَا بِشَيْءٍ نَأْخُذُهُ عَنْكَ ، وَنَدْعُو إِلَيْهِ مَنْ وَرَاءَنَا قَالَ « أَمَرَكُم بِأَرْبَعٍ ، وَأَنْهَاكُم عَنْ أَرْبَعٍ ، الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَشَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ - وَعَقْدَ يَدَيْهِ هَكَذَا - وَإِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَأَنْ تُؤَدُّوا حُمْسَ مَا غَنِمْتُمْ ، وَأَنْهَاكُم عَنِ الدِّبَاءِ وَالْحَتِّمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَرْفِطِ » وَقَالَ سُلَيْمَانُ وَأَبُو النُّعْمَانِ عَنْ حَمَادٍ « الْإِيمَانُ بِاللَّهِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ » أَطْرَافُهُ ٥٣ ، ٨٧ ، ٥٢٣ ،

٦٥٢٤ تحفة ٧٥٥٦ ، ٧٢٦٦ ، ٦١٧٦ ، ٤٣٦٩ ، ٤٣٦٨ ، ٣٥١٠ ، ٣٠٩٥

1398- "Haccâc — Hammâd b. Zeyd" isnâdıyla Ebû Cemre şöyle dedi: İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: Abdü'l-kays heyeti Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz Rabîa kabilesindeniz. Seninle bizim aramıza Mudâr kâfirleri girmiştir. Biz sana yalnız haram ay içinde ulaşabiliyoruz. Senden alacağımız ve arkamızda kalanları da kendisine çağıracağımız bir şey emret" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle buyurdu: "*Size dört şeyi emrediyorum, dört şeyi de yasaklıyorum. Allah'a imanı, Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik etmeyi* –Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle derken elini şöyle bağladı- *namaz kılmayı, zekat vermeyi, ganimetlerinizin beşte birini vermeyi (emrediyorum). Dubbâ (su kabağından yapılmış testiler), hantem (topraktan yapılmış testiler), müzeffet (içi ziftle cilalanmış kaplar), nakîr (ahşap oyularak yapılan) kaplardan (içmeyi) yasaklıyorum.*" Süleyman ve Ebu'n-Numân'ın Hammâd'dan olan rivayeti: "*Allah'a, O'ndan başka ilah olmadığına şahitlik ederek iman etmek*" şeklindedir.¹

Haccâc, Haccâc b. Minhâl es-Sülemî el-Enmâtî'dir.

Ebû Cemre, Nasr b. İmrân ed-Dab'î'dir.

Abdulkays kabilesinden on dört kişilik bir heyet Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiler. Bunların kırk kişi olduğu ve ileri gelenlerinin on dört kişi

¹ Hadis ayrıca 53, 87, 523, 3095, 3510, 4368, 4369, 6176, 7266, 7556'da geçmektedir.

olduğu da söylenmiştir. Bu heyet Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Biz Rabîa b. Nizâr b. Ma'd b. Adnân kabilesindeniz. Seninle aramızda Mudar kafirleri bulunmaktadır. Bu sebeple yanına sadece haram aylarda gelebiliyoruz” dediler. Haram aylarda savaşın yasak olması sebebiyle bu aylarda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelebiliyorlardı. Rabîa kabilesinin heyeti devamla: “Bize, senden alacağımız ve kabilemize anlatacağımız bir şey emret” dediler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle buyurdu: “Size dört şeyi emrediyorum, dört şeyi de yasaklıyorum. Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik etmeyi, namaz kılmayı, zekat vermeyi ve aldığınız ganimetin beşte birini devlete vermeyi emrediyorum.” Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle derken parmaklarını bir şey sayar gibi бүktü. Rabîa kabilesi, Mudar kabilesine yakındı ve onlarla cihad edip ganimet alıyorlardı. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara ganimetin beşte birini vermelerini emretti. Bu hadiste Ramazan orucu zikredilmemiştir. Bunun sebebi, ravinin unutması veya hadisi muhtasar nakletmesi olabilir. Haccın zikredilmemesi ise haccın Müslümanlar arasında halihazırda meşhur olması veya hemen eda edilmesi gereken bir ibadet olmaması sebebiyle olabilir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara su kabağında, topraktan yapılmış testilerde, ağaçtan yapılmış kaplarda ve içi ziftle veya katranla kaplanmış kaplarda şıra yapmayı yasakladı. Çünkü bunlara konulan şıra, diğer kaplardan önce sarhoş edici özelliğe dönüşür. Bu hüküm daha sonra Müslim'de geçen: “Sadece su kaplarında şıra yapmanızı söylemiştim. Artık her türlü kapta şıra yapabilirsiniz. Ancak sarhoş edici şeyleri içmeyiniz” hadisiyle neshedilmiştir.

۱۳۹۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لَمَّا تَوَقَّفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ فَقَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ ، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ » . أطرافه ۱۴۵۷ ، ۶۹۲۴ ، ۷۲۸۴ - تحفة ۱۰۶۶۶ ، ۱۴۱۱۸

1399- “Ebu’l-Yemân Hakem b. Nâfi — Şuayb b. Ebî Hamza — Zührî — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği zaman Ebû Bekr halife olup Araplardan bazıları küfre girince Hz. Ömer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «İnsanlar Lâ ilahe illallah» deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunu söyleyen, bir hak nedeniyle olmak dışında malını ve canını benden korumuş olur. Hesabı da Allah’a kalmıştır” buyurduğu halde insanlarla nasıl savaşacaksın?” dedi.¹

Ebu’l-Yemân Hakem b. Nâfi, Ebu’l-Yemân Hakem b. Nâfi el-Behrâmî el-Hımsî’dir.

Şuayb b. Ebî Hamza, Şuayb b. Dînâr’dır.

Zührî, İbn Şihâb’dır.

Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd el-Medenî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edip Hz. Ebî Bekr hilafete geçtiği zaman Araplardan bazıları, tekrar putlara tapmaya başlamış, bazıları Müseylemetu’l-Kezzâb’a tâbi olmuş, bazıları Müslüman kalmış, ancak zekatın Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanına ait bir şey olduğunu söyleyip: “Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua et; senin duan onlar için bir güvendir. Allah iştir ve bilir”² âyetini delil göstermişlerdir. Bu görüşte olanlar, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışında hiç kimsenin kendilerini temizleyip arındıramayacağını ve güven olamayacağını söylemişlerdir.

Ömer b. el-Hattâb, Hz. Ebû Bekr’e şöyle dedi: “Nasıl olur da insanlarla savaşırsın. Halbuki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah, Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik edinceye kadar onlarla savaşmamı emretti. Bunu söyleyen, bir hak nedeniyle olmak dışında malını ve canını benden korumuş olur. Hesabı da Allah’a kalmıştır.” Hz. Ömer Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünden sadece bu kısmını zikretmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1457, 6924, 7284’te geçmektedir. Müslim 20-21

² Tevbe Sur. 103

Abdullah b. Ömer'in naklettiği hadiste ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'tan başka ilahı olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın resulü olduğuna şahitlik edinceye, namaz kılincaya ve zekat verinceye kadar... buyurmuştur. Alâ' b. Abdirrahman'ın rivayeti ise: "Allah'tan başka ilahı olmadığına şahitlik edinceye ve benim getirdiğime iman edinceye kadar... şeklindedir. Bu da İslami hükümlerin tamamını kapsar. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) getirdiği hükümlerden herhangi birini inkar eden, bu hükme uymaya davet edilir ve kabul etmemekte ısrar ederse onunla savaşılr.

"...bir hak nedeniyle olmak dışında malını ve canını benden korumuş olur" buyruğundaki haktan kasıt, Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymak, namaz kılmayı terk etmek veya batıl teviller yaparak zekatı vermemek gibi şeylerdir. Allah, cezayı gerektiren bir şey yapmayan mümine sevap verirken, münafığı cezalandırır. Hz. Ömer hadisteki: "Bir hak nedeniyle olmak dışında malını ve canını benden korumuş olur" buyruğunu delil göstermiştir.

١٤٠٠ - فَقَالَ وَاللَّهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ ،
وَاللَّهُ لَوْ مَنَعُونِي عَنَّا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا قَالَ عُمَرُ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَدْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -
فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ . أطرافه ١٤٥٦ ، ٦٩٢٥ ، ٧٢٨٥ - تحفة ٦٦٢٣

1400- Hz. Ebû Bekr: "Vallahi, namazla zekatı birbirinden ayıranla savaşaçağım. Zekat, malın hakkıdır. Vallahi, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ödedikleri bir dişi oğlağı bile vermeyecek olurlarsa onlarla savaşıırım" dedi. Hz. Ömer: "Vallahi; Bu (tavır), Allah'ın Ebû Bekr'in göğsünü genişletmiş olması sebebiyledir. Ben bu sayede onlarla savaşmanın hak olduğunu anladım" dedi.¹

Hz. Ebû Bekr, namazın farz olduğunu kabul edip zekatın farziyetini kabul etmeyen veya kabul ettiği halde vermek istemeyenlerle savaşaçağını söylemiştir. Çünkü namaz nasıl bedeninin hakkıysa, zekat malın hakkıdır. Bu sebeple zekatı vermeyen: "...bir hak nedeniyle olmak dışında malını ve canını

¹ Hadis ayrıca 1456, 6925, 7285'te geçmektedir. Müslim 20.

benden korumuş olur” hadisinde geçen koruma kapsamı dışında kalır. Aynı şekilde namaz kılmayan da bu koruma kapsamı dışında kalır. Koruma dışında kaldıkları için de: *“İnsanlar Lâ ilahe illallah”* deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum” buyruğu kapsamına girerler ve onlarla savaşmak vacip olur.

Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr’in bu görüşüne katılmış ve zekatı vermemeyi namaz kılmamakla kıyaslamıştır. Çünkü sahabe namaz kılmayanlarla savaşılacağına icma etmişlerdir. Hz. Ömer’in ihtilafı olan şeyi, ittifak edilen şeyle kıyas yapması, genel olan şeyin has olan şeyle kıyaslanacağına delalet etmektedir.

Bu hadis, Hz. Ömer’in namaz ve zekatla ilgili bu hadisi işitmediğine veya hatırlamadığına delalet etmektedir. Eğer işitmiş veya hatırlamış olsaydı Hz. Ebû Bekr’e itiraz etmezdi.

et-Tibî’nin dediği gibi Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr’in zekat vermeyenlerle, zekat vermedikleri için değil, kafir olduklarını düşünerek savaşmak istediğini zannetmiş ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“İnsanlar Lâ ilahe illallah”* deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunu söyleyen, bir hak nedeniyle olmak dışında malını ve canını benden korumuş olur. Hesabı da Allah’a kalmıştır” sözünü delil göstererek itiraz etmiş, Hz. Ebû Bekr de ona: “Ben onlarla kafir oldukları için değil, zekat vermeyi kabul etmedikleri için savaşıyorum” demiş olabilir.

Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer’e: “Vallahi, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) ödedikleri bir dişi oğlağı bile vermeyecek olurlarsa onlarla savaşırım” deyince Hz. Ömer: “Vallahi; Bu tutum, Allah’ın Ebû Bekr’in göğsünü genişletmiş olması sebebiyledir. Ben bu sayede onlarla savaşmanın hak olduğunu anladım” dedi. Hz. Ömer bu konuda Hz. Ebû Bekr’e taklidi olarak değil onun gösterdiği delille ikna olarak uymuştur. Çünkü müctehidin başka bir müctehidi taklit etmesi caiz değildir.

Beğavî, Taberî, İbn Şâhin ve Hâkim’in, Hakîm b. Hakîm b. Hakîm b. Abbâd b. Huneyf’ten, Fâtıma binti Haşâf es-Sülemiyye’den bildirdiğine göre sahabeden olan Abdurrahmân ez-Zaferî şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Eşca’ kabilesinden bir adama, zekatını vermesi için bir adam gönderdi. Ancak Eşca’ kabilesinden olan bu adam zekatı vermeyi kabul etmedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamı bir daha gönderdi, ancak Eşca’

kabilesinden olan adam gönderilen kişiyi yine boş çevirdi. Üçüncüsünde ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamı göndererek: “Eğer zekatı vermeyi kabul etmezse boynunu vur” buyurdu. Hadisin lafzı Taberânî’ye aittir. Vâkîdî bu hadisi *er-Ridde* kitabının girişinde zikretmiş ve sonunda şöyle demiştir: Abdurrahmân b. Abdilazîz şöyle dedi: “Hakîm b. Hakîm’e: “Bence Ebû Bekr, irtidad edenlerle bu hadise dayanarak savaştı” dediğimde: “Evet” cevabını verdi.”

Şâfiî ve Ebû Yûsuf’a göre oğlaklar bir yaşını doldurdıklarında zekat olarak bunlar alınabilir. Ebû Hanîfe ve Muhammed’e göre ise oğlaklardan zekat alınmaz. Bunlara göre Hz. Ebû Bekr bunu mübalağa olarak söylemiştir.

Buhârî bu hadisi *İstitâbetu’l-mürteddîn* ve *el-İ’tisâm*, Müslim ve Tirmizî *İman*, Nesâî ise *Muhârebe* konusunda rivayet etmiştir.

۲ - بَابُ الْبَيْعَةِ عَلَى إِيْتَاءِ الزَّكَاةِ

2- ZEKAT VERMEK ÜZERE BİAT ETMEK

﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ﴾

Yüce Allah: “Eğer tövbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse, sizin din kardeşiniz olurlar”¹ buyurmuştur.

Nasıl ki kafir, namaz kılıp zekat vermedikçe tövbesi kabul edilip Müslümanlarla kardeş olamazsa, Müslüman da zekat vermedikçe verdiği biat tam olmaz. Zekatı vermeyen verdiği ahdi bozmuş olur. Çünkü Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verilen biatın şartlarının tamamını yerine getirmek vaciptir.

۱۴۰۱ - حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسٍ قَالَ قَالَ جَرِيرُ بْنُ

عَبْدِ اللَّهِ بَايَعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالتَّضَحِّيِّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ . أَطْرَافُهُ

۵۷ ، ۵۲۴ ، ۲۱۵۷ ، ۲۷۱۴ ، ۲۷۱۵ ، ۷۲۰۴ - تحفة ۳۲۲۶

1401- “İbn Numeyr — babası — İsmâîl — Kays” isnâdıyla Cerîr b. Abdillâh şöyle dedi: “Namaz kılmak, zekat vermek ve her müslümana karşı samimi olmak üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettim.”¹

İbn Numeyr, Muhammed b. Numeyr'dir. Babası, Abdullâh b. Numeyr'dir.

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Hâlid el-Ahmesî el-Becelî'dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım'dır. Ebî Hâzım'ın adı da Avf el-Becelî'dir ve tâbiündandır.

Cerîr b. Abdillâh, Cerîr b. Abdillâh el-Becelî el-Ahmesî'dir.

Hadiste Cerîr b. Abdillâh'ın, namaz kılmak, zekat vermek ve Müslümana karşı samimi olmak, kafiri de İslâm'a davet etmek üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettiği belirtilmiştir. Hadis *İman* konusunun sonunda geçmiştir.²

۳ - بَابُ إِثْمِ مَانِعِ الزَّكَاةِ

3- ZEKAT VERMEYENİN GÜNAHI

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ يَوْمَ يُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿

Yüce Allah şöyle buyurdu: “**Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele. Bunlar cehennem ateşinde kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak, «Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir; biriktirdiğinizi tadın» denecek.**”³

¹ Hadis ayrıca 57, 524, 2157, 2714, 2715, 7204'te geçmektedir.

² Müslim 56.

³ Tevbe Sur. 34, 35

Âyet-i kerimede altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenlerin bu altın ve gümüşle dağlanmak suretiyle can yakıcı bir azaba uğrayacakları belirtilmiştir. Kıyamet günü bu altın ve gümüşlerin ateşte kızdırılarak alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacak. Burada kastedilen biriktirilen çok sayıdaki altın ve gümüşdür. Hz. Ali: “Dört bin dirhem ve daha azı, kişinin asli ihtiyaçları için olan nafakası, bundan fazlası ise biriktirmek sayılır. Bu malları biriktirenlerin dağlanmasının sebebinin, bunları biriktirerek zengin olup halk arasında itibar kazanmayı arzulamak, gösterişli yiyecek ve giyeceklere sahip olarak başkasına üstünlük taslamayı amaç edinmeleri, fakiri görünce ondan yüz çevirip cimri davranmaları olduğu söylenmiştir. Böylesi bir azapta dinar üstüne dinar, dirhem üstüne dirhem konmaz. Bunun yerine sahibinin derisi genişletilir.

İbn Ebî Hâtim’in merfû olarak naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Kişi ölüp de geriye altın veya gümüş bıraktığı zaman Yüce Allah bunlardan her birini ateşten bir levha haline getirir ve ayaklarından çenesine kadar bu levhalarla dağlanır.”*

Altın ve gümüşü biriktirenler dağlanırken onlara: “Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir; biriktirdiğinizi tadın” denilir. Bu âyetten kastedilenlerin kafirler olduğunu söyleyenlerin aksine, Selef âlimlerinin çoğuna göre âyetten kastedilenler Müslümanlar ve Kitab Ehli’dir. Hz. Ömer şöyle demiştir: “Zekatını verdiği mal gömülse bile kenz sayılmaz. Ancak zekatı verilmeyen mal, gömülmeyip sahibinin elinde kalsa bile kenz sayılır.”

١٤٠٢ - حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَزٍ الْأَعْرَجَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « تَأْتِي الْإِبِلُ عَلَى صَاحِبِهَا ، عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ ، إِذَا هُوَ لَمْ يُعْطِ فِيهَا حَقَّهَا ، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا ، وَتَأْتِي الْغَنَمُ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ ، إِذَا لَمْ يُعْطِ فِيهَا حَقَّهَا ، تَطَوُّهُ بِأَظْلَافِهَا ، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا » وَقَالَ « وَمِنْ حَقِّهَا أَنْ تُحْلَبَ عَلَى الْمَاءِ » قَالَ « وَلَا يَأْتِي أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِشَاةٍ يَحْمِلُهَا عَلَى رَقَبَتِهِ لَهَا يُعَارُ ، فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ . فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَغْتُ . وَلَا

يَأْتِي بِبَعِيرٍ ، يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ لَهُ رُغَاءٌ ، فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ . فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَغْتُ

« . أطرافه ٢٣٧٨ ، ٣٠٧٣ ، ٦٩٥٨ - تحفة ١٣٧٣٦ ، ١٣٧٧٦ »

1402- “Hakem b. Nâfi — Şuayb — Ebu’z-Zinâd — Abdurrâhman b. Hürmüz el-A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Sahibi, üzerindeki hakkını vermediği takdirde develer (kıyamet günü) en güçlü halleriyle gelip toynaklarıyla çiğnerler. Sahibi, üzerindeki hakkını vermediği takdirde koyunlar da (kıyamet günü) en güçlü halleriyle gelip toynaklarıyla çiğneyip boynuzlarıyla süserler.*” Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamla: “*Bu hayvanların haklarından birisi de su başlarında sağılmalarıdır*” buyurdu.

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Kıyamet günü sizden hiç kimse meleyen bir oğlağı taşıyarak (bana) gelmesin ve (yardım isteyerek): «Ey Muhammed» demesin. Ben ona: «Ben senin için bir şey yapamam. Ben tebliğ ettim» derim. Yine böğüren bir deveyi boynunda taşıyarak gelip: «Ey Muhammed» demesin. Ben ona: «Ben senin için bir şey yapamam. Ben tebliğ ettim» derim.*”¹

Hakem b. Nâfi, Ebu’l-Yemân el-Berhânî el-Hımsî’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî’dir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

Hadiste geçtiğine göre kıyamet günü, develer, zekatını vermeyen sahibini en güçlü ve iri haliyle gelip onu tırnaklarıyla çiğnerler. Develerin daha iri ve güçlü olmaları, sahibinin bunları dünyada bu şekilde görmek istemesi ve ona olan cezanın daha ağır olması içindir.

Müslim’de geçen hadisin lafzı ise şu şekildedir: “*Kimin develeri olur da zekatını vermezse, kıyamet günü bu develer en çok oldukları zaman sayısınca gelip karşısına dikilirler. Kendisi de geniş bir alanda yere yatırılarak develer toynaklarıyla onu çiğnerler. En sondaki deve de geçince, en baştaki deve çiğnemek üzere bir daha geri döner.*” **Miktarı (Dünya senesi ile) elli bin yıl**

¹ Hadis ayrıca 2378, 3073, 6958’de geçmektedir.

olan bir günde”¹ bu durum tüm kulların hesabı görülünceye ve Cennet veya cehennemdeki yeri kendisine gösterilinceye kadar devam eder.

Kimin koyunları olur da zekatını vermezse, kıyamet günü bu koyunlar en çok oldukları zaman sayısınca gelip karşısına dikilirler. Kendisi de geniş bir alanda yere yatırılarak boynuzlarıyla süsüp toynaklarıyla çiğnerler. Bu koyunların boynuzlarında ne bir eğrilik, ne de bir kırık olur. En sondaki koyun da geçince, en baştaki koyun çiğnemek üzere bir daha geri döner. **“Miktarı (Dünya senesi ile) elli bin yıl olan bir günde”² bu durum tüm kulların hesabı görülünceye ve Cennet veya cehennemdeki yeri kendisine gösterilinceye kadar devam eder.**

Hakkı verilmeyen koyunlar da kıyamet günü en besili ve güçlü haliyle gelip sahibini tırnaklarıyla çiğneyip boynuzlarıyla süserler. İbn Battâl der ki: “Haktan kasıt, hayvanlar su başlarına geldiği zaman sütlerinin bir kısmının sağılıp, orada bulunan ihtiyaç sahiplerine verilmesidir.”

Âlimler, hayvanların su başlarında sağılıp ihtiyaç sahiplerine verilmesinin zekatın farz olmasıyla neshedildiğini veya bunun vacip olmayan bir hak olduğunu söylemişlerdir. Tâbiûndan birçok kişi bu görüştedir.

Yukarıdaki hadis, Tirmizî’de Fâtıma binti Kays’tan: *“Malda, zekat dışında hak vardır”* ibaresiyle nakledilmiştir. Ancak bazıları bu cümlenin Ebû Hureyre’nin sözü olduğunu söylemişlerdir.

Müslim’de geçen Ebu’z-Zübeyr kanalıyla Câbir’den nakledilen hadiste ise şu ibare vardır: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! Bunların hakkı nedir?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Döllük olanların dölleme için ödünç verilmesi, su kovalarının ödünç olarak verilmesi, su başlarında sağılıp sütlerinden, oradaki fakirlere, yolculara ikram edilmesi ve Allah yolunda bineği olmayanlara binek olarak verilmeleridir.”*

İbn Hacer’in *el-Feth*’te de belirttiği gibi hadis bu kısmı merfûdur. Ebu’z-Zübeyr hadis bu kısmının muttasıl olmadığını söyleyip şöyle dedi: “Bu sözleri Ubeydullah b. Umeyr’in söylediğini işittim ve bunu Câbir’e sordum. Câbir de Ubeydullah b. Umeyr’in söylediği aynı şeyi söyledi.” Ebu’z-Zübeyr

¹ Meâric Sur. 4

² Meâric Sur. 4

der ki: “Ubeyd b. Umeyr’in şöyle dediğini işittim: Bir adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Develerin hakkı nedir?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Subaşlarında sağılmasıdır*” cevabını verdi. Zeynüddîn el-İrâkî der ki: “Görünen o ki Ebu’z-Zübeyr bunu Ubeydullah b. Umeyr’den mürsel olarak işitmiştir.”

Ancak Buhâri bunu *İçecekler* konusunda başka bir yolla Ebû Hureyre’den merfû olarak şu lafızla nakletmiştir: “Su başlarında sağılmaları (ve bu sütün ihtiyaç sahiplerine verilmesi) develerin hakkındandır.” Bu rivayet İbn Hacer’in hadisin merfû olmasıyla ilgili görüşünü güçlendirmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hadisin devamında şöyle buyurmuştur: “*Kıyamet günü sizden hiç kimse zekatını vermediği bir oğlağı taşıyarak bana gelip yardım isteyerek: «Ey Muhammed» demesin. Ben ona: «Ben senin için bir şey yapamam. Çünkü Allah’ın bu konudaki hükmünü tebliğ ettim» derim. Yine zekatını vermediği bir deveyi boynunda taşıyarak gelip benden yardım isteyerek: «Ey Muhammed» demesin. Ben ona: «Ben senin için bir şey yapamam. Çünkü Allah’ın bu konudaki hükmünü tebliğ ettim» derim.*”

١٤٠٣ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا ، فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مِثْلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَفْرَعًا ، لَهُ زَبْيَتَانِ ، يُطَوِّفُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزَمَتَيْهِ - يَعْنِي شِدْقَيْهِ - ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالِكٌ ، أَنَا كَنْزُكَ » ثُمَّ تَلَا ﴿ لَا يَخْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ ﴾ الْآيَةَ أَطْرَافَهُ ٤٥٦٥ ، ٤٦٥٩ ، ٦٩٥٧ -

تحفة ١٢٨٢٠

1403- “Ali b. Abdillâh — Hâşim b. el-Kâsım — Abdurrahmân b. Abdillâh b. Dînar — babası — Ebû Sâlih es-Semmân” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah kime mal verir de bu kişi malının zekatını vermezse, kıyamet günü bu mal kendisine kel iki boynuzu olan bir yılan şeklinde gösterilir. Bu yılan kıyamet günü kişinin yanaklarından ısırp: “Ben senin malınım, ben senin hazinenim” der.” Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’ın kendilerine

lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar”¹ âyetini okudu.

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Hâşim b. el-Kâsım, Ebu'n-Nadr et-Teymî'dir.

Abdurrahmân b. Abdillâh b. Dînar'ın babasının adı Abdullâh'tır.

Ebû Sâlih, Zekvân'dır.

Allah kime mal verir de bu kişi malının zekatını vermezse kıyamet günü, yaşlı ve besili olması sebebiyle kel ve boynuzlu bir yılan gelip boynuna sarılarak yanaklarından ısırıp: “Ben senin malınım, ben senin hazinenim” der. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu haber verdikten sonra, “Allah'ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu onların kötülüğüdür. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır”² âyetini okudu. Bu âyet, boyunlarına dolanacak şeyin işledikleri günah olduğunu söyleyenlerin aksine, boyunlarına dolanacak şeyin zekatını vermedikleri mallarının olduğunu gösterir. Müfessirlerin çoğuna göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) âyeti bu hadisin ardından okuması, âyetin zekat hakkında nazil olduğunu göstermektedir.

Ebu'l-Abbâs bu ve önceki hadisi tek hadis saymıştır. Mâlik bu hadisi “Abdullâh b. Dînar — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre'den mevkûf olarak rivayet etmiştir. Abdulazîz b. Ebî Seleme ise bunu “Abdullâh b. Dînâr — İbn Ömer” isnâdıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

İbn Abdilber der ki: “Bana göre bu senedde açık bir hata vardır. Çünkü eğer Abdulazîz b. Ebî Seleme bunu Abdullâh b. Dînar kanalıyla İbn Ömer'den rivayet etseydi Ebû Sâlih kanalıyla Ebû Hureyre'den rivayet etmezdi. Mâlik ve Abdurrahmân b. Abdillâh'ın rivayeti sahihtir.

Buhâri bunu *Tefsir* konusunda, Nesâi ise *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.³

¹ Âl-i İmrân Sur. 180

² Âl-i İmrân Sur. 180

³ Hadis ayrıca 4565, 4659, 6957'de geçmektedir. Müslim 987

٤ - بَاب مَا أُدِّيَ زَكَاتُهُ فَلَيْسَ بِكَنْزٍ
لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ »

4- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): “Beş ukiyyeden az olan malda (gümüşte) zekat yoktur” BUYURMASI SEBEBİYLE ZEKATI VERİLEN MAL KENZ SAYILMAZ

Beş ukiyyeden fazla olup zekatı verilmeyen gümüş kenz sayılır.

١٤٠٤ - وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بْنِ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ يُونُسَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ أَخْبَرَنِي قَوْلَ اللَّهِ ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ قَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - مَنْ كَنَزَهَا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهَا فَوَيْلٌ لَهُ ، إِنَّمَا كَانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تُنْزَلَ الزَّكَاةُ فَلَمَّا أَنْزَلْتَ جَعَلَهَا اللَّهُ طَهْرًا لِلْأَمْوَالِ . طرفه ٤٦٦١ - تحفة ٦٧١١

1404- “Ahmed b. Şebîb b. Saîd — babası — Yûnus — İbn Şihâb” isnâdıyla Hâlid b. Eslem şöyle dedi: Abdullah b. Ömer ile beraber giderken bir bedevi: “Bana: “...Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanlar...”¹ buyruğundan haber ver” deyince İbn Ömer şöyle karşılık verdi: “Bunları biriktirip zekatını vermeyenlere yazıklar olsun. Ancak zekat âyetinin nazil olmasından önce ihtiyaçtan fazla olan mal kenz sayılırdı. Zekatı farz kılan âyet nazil olunca, Allah zekatı mallar için bir temizlik vesilesi kıldı.”²

Ahmed b. Şebîb b. Saîd, Buhârî'nin hocalarından Ahmed b. Şebîb b. Saîd el-Habtî et-Temîmî el-Basrî'dir. Ebû Hâtim bunun güvenilir olduğunu söylemiş, Ebu'l-Feth el-Ezî ise hadislerinin münker olduğunu söylemiştir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

¹ Tевbe Sûr. 34

² Hadis ayrıca 4661'de geçmektedir.

Hâlid b. Eslem, Zeyd b. Eslem'in kardeşidir.

Bişr bedevi Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'a: "...**Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanlar...**"¹ âyetini sorunca, İbn Ömer şöyle cevap verdi: "Âyetten kastedilen, malı biriktirip zekatını vermeyenlerdir. Zekat âyeti nazil olmadan önce ihtiyaçtan fazla malı biriktirmek kenz sayılırdı.

İbn Battâl der ki: İbn Ömer zekat âyeti nazil olmadan önce sözünden: "...**Yine sana iyilik yolunda ne harcayacaklarını sorarlar. "İhtiyaç fazlasını" de**"² âyetini kasetmiştir. Âyete göre ihtiyaç fazlası malı tasadduk etmek farzdı. Hicretin ikinci yılında, Ramazan orucunun farz kılınmasından önce zekat âyeti nazil olunca Allah, zekatı mallar için bir temizlik vesilesi kıldı.

İbnu'l-Esîr ise zekatın hicretin dokuzuncu yılında farz kılındığını söylemiştir, ancak bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zekat memurlarını hicretin dokuzuncu yılında göndermiştir. Bu da zekatın daha önce farz kılındığını gösterir.

Allah zekatın verilmesiyle malı temizler, zekatı verenleri de kötü ahlaktan kurtarıp mallarını kenz kapsamından çıkarır. Birmâvî der ki: "**Allah yolunda harcamayanlar..**" buyruğuna zekat vermeyenler mânâsı verilirse, bu durumda âyet nesh edilmemiş demektir.

Hadisi rivayet edenler Basralı, Eyleli ve Medinelidir. Hadiste tâbiûnun tâbiûndan sahabeden rivayeti vardır. Bu hadis Hâlid'in tek kaldığı rivayetlerdendir. Sahih'te sadece bu hadisi vardır. Aynı zamanda Buhârî bunu *Tefsirde*, Nesâî de *Zekatta* rivayet etmiştir.

١٤٠٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يَزِيدَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ أَنَّ عَمْرَو بْنَ يَحْيَى بْنَ عُمَارَةَ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ يَحْيَى بْنَ عُمَارَةَ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسٍ أَوْاقٍ »

¹ Tevbe Sûr. 34

² Bakara Sur. 219

صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسٍ دَوْدٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسٍ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ» أطرافه

١٤٤٧، ١٤٥٩، ١٤٨٤ - تحفة ٤٤٠٢

1405- "İshâk b. Yezîd — Şuayb b. İshâk — Evzâî — Yahya b. Ebî Kesîr — Amr b. Yahya b. Umâre — babası Yahya b. Umâre b. Ebi'l-Hasan" isnâdıyla Ebû Saîd'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Beş ukiyyeden az miktarda (gümüşte) zekat yoktur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında da zekat yoktur. Beş vesk miktardan az olan mahsullerde de zekat yoktur."*¹

İshâk b. Yezîd, İshâk b. İbrâhîm b. Yezîd'dir.

Şuayb b. İshâk, Şuayb b. İshâk b. Abdîrrahmân el-Umevî'dir.

Amr b. Yahya b. Umâre, Amr b. Yahya b. Umâre el-Mâzinî el-Ensârî'dir.

Ebû Saîd, Sa'd b. Mâlik el-Hudrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beş ukiyyeden az olan gümüşten zekat verme zorunluluğu olmadığını söylemiştir. Nevevî'nin *Şerhu'l-Mühezzebe*'de bildirdiğine göre bir ukiyyenin, kırk dirhem olduğu konusunda icma vardır. Dârekutnî'nin zayıf isnâdla Câbir'den merfu olarak naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir ukiyye kırk dirhemdir"* buyurmuştur.

Ebû Ömer'den merfu olarak nakledilen hadis ise: *"Bir dinar, yirmi dört kırattır"* şeklindedir. Bu hadisin senedi sahih olmasa bile bu konuda icma vardır. Burada ölçü, Mekke ağırlık ölçüsüdür.

Miskâl hakkında ise ne Cahiliye döneminde, ne de İslam döneminde ihtilaf edilmemiş ve bir miskal, yetmiş iki orta boy arpa ağırlığındadır. Dirhemlerin ağırlığı ise değişiktir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ve ondan sonra bir müddet Bağlı dirhemleriyle alışveriş yapıldı. Bu dirhemlere bu adın verilme sebebi, bu dirhemlerin üzerinde katır resminin olmasıdır. Bu dirhemler sekiz danik ağırlığındadır. Daha önceleri büyük dirhem sekiz danik, küçük dirhem ise, dört danik idi. Büyük dirhemi küçük dirheme katarak bunlardan iki müsavi

¹ Hadis ayrıca 1447, 1459, 1484'te geçmektedir. Müslim 979

dirhem yaptılar. Böylelikle altışar daniklik iki dirhem yapılmış oldu. Taberî dirhemi, Ürdün'de olan Taberiyye adındaki bir kasabaya nisbet edilmiştir. Bu dirhem dört danik ağırlığındadır. Bu dirhemlerin İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ta bildirdiğine göre Abdulmelik b. Mervân yetmiş beş yılında Müslümanlara ait para basan ilk kişidir.

Mâverdî der ki: "Ömer'in yaptığı para ayarlamasında bir dirhem, bir tam yedi bölü üçü ağırlığındaki altını bir miskâl saymıştır. Bir miskâl'in onda üç eksiği bir dirhem sayıldı. Her on dirhem yedi miskaldir. Her on miskal de on dört dirhemdir."

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) en aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında da zekat olmadığını bildirmiştir. Zevd, üçten ona kadar olan devedir. Bazılarına göre de dört ile on veya on beş veya yirmi veya otuz arasındaki dişi devedir. Bazılarına göre de iki ile dokuz arasındaki dişi devedir. Bunlar dişi develerden oluşmaktadır, yani erkek develere zevd denilmez.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) beş vesk miktardan az olan mahsullerde de zekat olmadığını bildirmiştir. Beş vesk altmış sa' yapmaktadır. Bir sa' dört müddür. Bir müd 1,3 rıtlıdır. Beş vesk Bağdat rıtlı ile bin altı yüz rıtlı etmektedir. Bilindiği kadarıyla da Bağdat rıtlı yüz yirmi sekiz dirhemdir.

١٤٠٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ سَمِعَ هُشَيْمًا أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ مَرَرْتُ بِالرَّبَذَةِ فَإِذَا أَنَا بِأَبِي ذَرٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقُلْتُ لَهُ مَا أَنْزَلَكَ مَنَزِلَكَ هَذَا قَالَ كُنْتُ بِالسَّامِ ، فَأَخْتَلَفْتُ أَنَا وَمُعَاوِيَةُ فِي الَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ مُعَاوِيَةُ نَزَلْتُ فِي أَهْلِ الْكِتَابِ . فَقُلْتُ نَزَلْتُ فِيْنَا وَفِيهِمْ . فَكَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فِي ذَاكَ ، وَكَتَبَ إِلَى عُثْمَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَشْكُونِي ، فَكَتَبَ إِلَيَّ عُثْمَانُ أَنَّ أَقْدَمَ الْمَدِينَةِ فَقَدِمْتُهَا فَكُتِرَ عَلَى النَّاسِ حَتَّى كَانَتْهُمْ لَمْ يَرَوْنِي قَبْلَ ذَلِكَ ، فَذَكَرْتُ ذَاكَ لِعُثْمَانَ فَقَالَ لِي إِنْ شِئْتَ تَنْحَيْتَ فَكُنْتُ قَرِيبًا فَذَاكَ الَّذِي أَنْزَلَنِي هَذَا الْمَنْزَلَ ، وَلَوْ أَمَرُوا عَلَى حَبَشِيًّا لَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ

طرفه ٤٦٦٠ - تحفة ١١٩١٦

1406- "Ali — Huşeym — Husayn" isnâdıyla Zeyd b. Vehb anlatıyor: Rebeze'ye uğradığımda Ebû Zer ile karşılaştım ve: "Neden burada ikamet

ediyorsun?” diye sorunca şöyle cevap verdi: “Ben Şam’dayken Muâviye ile: “...Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanlar...”¹ âyeti konusunda ihtilaf ettik. Muâviye: “Kitab ehli hakkında nazil oldu” derken ben: “Bu âyet hem bizim, hem onlar hakkında nazil olmuştur” dedim. Bu konuda onunla tartışınca Muâviye Hz. Osmân’a mektup yazıp beni şikayet etti. Hz. Osmân da bana mektup yazarak: “Medine’ye gel” dedi. Medine’ye geldiğimde, insanlar daha önce beni hiç görmemiş gibi etrafımda toplanıp çoğaldılar. Bu durumu Hz. Osmân’a anlattığımda bana: “İstersen bir kenara çekilip yakın bir yerde ikamet edersin” dedi. İşte bu sebeple burada ikamet ettim. Eğer başıma Habeşli birini emir/ vali yapsalar yine de dinleyip itaat ederim.”²

Ali, Ali b. Ebî Hâşim’dir. Ebû Hâşim’in ismi Ubeydullah el-Leysî el-Bağdâdî’dir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr b. el-Kâsım b. Dînâr’dır.

Husayn, Ebu’l-Huzeyl’dir.

Zeyd b. Vehb, Ebû Süleymân el-Hemdânî el-Cuhenî el-Kûfî’dir ve Muhadramlardandır.

Zeyd b. Vehb, Medine’ye üç konaklık mesafede olan Rebeze’ye uğrayınca Ebû Zer ile karşılaştı ve: “Neden burada ikamet ediyorsun?” diye sordu. Hz. Osmân’ı sevmeyenler, onun Ebû Zer’i sürgün ettiğini söylüyorlardı. Ebû Zer buraya kendi tercihiyle gelip yerleştiğini belirtmek için şöyle dedi: “Ben daha önce Şam’daydım. Hz. Osmân’ın Şâm valisi Muâviye b. Ebî Süfyân ile: “...Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanlar...”³ âyeti konusunda ihtilaf ettik. Muâviye bu âyetin devamını dikkate alarak âyetin zekat vermeyen keşiş ve rahipler hakkında nazil olduğunu söylerken, ben, âyetin hem bizi, hem onları kapsadığını

¹ Tевbe Sûr. 34

² Hadis ayrıca 4660’ta geçmektedir.

³ Tевbe Sûr. 34

söyledim. Bu konuda onunla görüş ayrılığına düştük.” Ebû Zer’in, birçok konuda Muâviye ile ihtilafa düşüp tartıştığı söylenmiştir.

Muâviye, Ebû Zer ile olan ihtilafları sebebiyle Müslümanlar arasında fitne çıkmasından endişe ederek Hz. Osmân’a mektup yazıp onu şikayet etti. Hz. Osmân da Ebû Zer’e mektup yazarak Medine’ye gelmesini söyledi. Ebû Zer Medine’ye gelince, insanlar etrafında toplanıp neden Şam’ı terk ederek Medine’ye geldiğini, Muâviye ile arasında nasıl bir ihtilaf olduğunu sormaya başladılar ve etrafında büyük bir kalabalık toplandı. Ebû Zer bu durumu Hz. Osmân’a anlatınca, Hz. Osmân da, Muâviye’nin endişe ettiği gibi Medine halkı arasında fitne çıkmasından endişe edip: “İstersen Medine’nin bir kenarına çekilip orada ikamet et” dedi. Ebû Zer Rebeze’de ikamet sebebini anlattıktan sonra: “Eğer başıma Habeşli bir köleyi bile idareci yapsalar, yine de dinleyip itaat ederim” dedi.

Ahmed ve Ebû Ya’lâ’nın, Ebû Harb b. Ebi’l-Esved’den, amcasından, Ebû Zer’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Zer’e: “*Seni Mescid-i Nebvî’den çıkarırlarsa ne yaparsın?*” diye sorunca, Ebû Zer: “Şam’a giderim” cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Oradan da çıkarılırsan ne yaparsın?*” diye sorunca ise: “Mescid-i Nebvî’ye geri dönerim” cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Buradan da çıkarılırsan ne yaparsın?*” diye sorunca, Ebû Zer: “Kılıcımla çarpışırım” cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sana bundan daha hayırlısını ve doğrusunu bildireyim mi? İştih itaat etmen, nereye gönderilirsene oraya gitmendir*” buyurdu.

Hadiste tâbiînin tâbiiden, sahabiden rivayeti de vardır. Hadisin başlıkla alakası, âyette geçtiğine göre zekatı verilen malın kenz olmaması yönündendir. Buhârî ve Nesâî bunu *Tefsîr*’de rivayet etmiştir.

١٤٠٧ - حَدَّثَنَا عِيَّاشٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ عَنِ الْأَخْنَفِ
بْنِ قَيْسٍ قَالَ جَلَسْتُ وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي
حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْعَلَاءِ بْنُ الشَّخِيرِ أَنَّ الْأَخْنَفَ بْنَ قَيْسٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ جَلَسْتُ إِلَى
مَلَأٍ مِنْ قُرَيْشٍ ، فَجَاءَ رَجُلٌ خَشِنُ الشَّعْرِ وَالثِّيَابِ وَاهْتَيْئَتْ حَتَّى قَامَ عَلَيْهِمْ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ

بَشِيرِ الْكَائِرِينَ بِرَضْفٍ يُجْتَمَى عَلَيْهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ ، ثُمَّ يُوَضَّعُ عَلَى حَلَمَةٍ تَذِي أَحَدِهِمْ حَتَّى
يَخْرُجَ مِنْ نُغْضٍ كَتِفِهِ ، وَيُوَضَّعُ عَلَى نُغْضٍ كَتِفِهِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ حَلَمَةٍ تَذِي يَتَزَلُّزَلُ ، ثُمَّ وَلَّى
فَجَلَسَ إِلَى سَارِيَةٍ ، وَتَبِعَتْهُ وَجَلَسَتْ إِلَيْهِ ، وَأَنَا لَا أَدْرِي مَنْ هُوَ فَقُلْتُ لَهُ لَا أَرَى الْقَوْمَ إِلَّا
قَدْ كَرَهُوا الَّذِي قُلْتُ . قَالَ إِنَّهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا . تحفة ١١٩٠٠

1407- "Ayyâş — Abdu'l-A'lâ — Cureyrî — Ebu'l-Alâ" isnâdıyla Ahnef b. Kays: "Bir topluluğun yanında otururken..." dedi. Yine İshâk b. Mansûr — Abdussamed — babası — Cureyrî — Ebu'l-Alâ b. eş-Şihhîr" isnâdıyla Ahnef b. Kays anlatıyor: Kureyş'in ileri gelenlerinin bulunduğu bir mecliste otururken saçı sakalı karışık, giysileri ve görünüşü dağınık bir adam çıkageldi. Mecliste bulunanlara selam verdikten sonra şöyle dedi: "Müjdeler olsun! Mal biriktiren (kenz yapan) kişiye Cehennem ateşinde kızdırılan taşlar meme ucuna konulacak, yakıp kürek kemiklerinden çıkacak. Kürek kemiğinin üzerine konulunca da yakıp göğüs memesinden çıkacak! Bu şekilde taş kürek kemikleri ile memeleri arasında gidip gelecek." Bunları dedikten sonra da gidip bir direğin yanında oturdu. Kim olduğunu bilmiyordum, ama peşinden gidip yanına çöktüm. Ona: "Sanırım o topluluk senin söylediklerinden pek hoşlanmadı" dedim. Adam: "Onlar hiçbir şeyin farkında değiller karşılığını verdi."¹

Ayyâş, Ayyâş b. el-Velîd er-Rakkâm el-Basrî'dir.

Abdu'l-A'lâ, Abdu'l-A'lâ b. Abdi'l-A'lâ es-Sâmî'dir.

Cureyrî, Saîd b. Ebî İyâs'tır.

Ebu'l-Alâ, Yezîd b. Ziyâd eş-Şihhîr el-Meâfirî'dir.

İshâk b. Mansûr, Kevsec el-Mervezî'dir.

Abdussamed, Abdussamed b. Abdilvâris'dir.

¹ Hadis ayrıca 11900'de geçmektedir. Müslim 992

Ahnef b. Kays, Kureyş'in ileri gelenlerinden bir grupla otururken, saçları sakalı karışık, giysileri ve görünüşü dağınık bir adam onlara selam vererek şöyle dedi: "Mal biriktirip zekatını vermeyenleri müjdele. Mal biriktirip zekatını vermeyen kişiye Cehennem ateşinde kızdırılan taşlar meme ucuna konulacak, yakıp kürek kemiklerinden çıkacak. Taş kürek kemiğinin üzerine konulunca da yakıp göğüs memesinden çıkacak!" Adam bunları dedikten sonra da gidip bir direğin yanında oturdu. Ahnef b. Kays, kim olduğunu bilmediği bu adamın yanına gidip oturdu ve: "Sanırım o topluluk senin söylediklerinden pek hoşlanmadı" dedi. Adam: "Onlar hiçbir şeyin farkında değiller" karşılığını verdi.

١٤٠٨ - قَالَ لِي خَلِيلِي - قَالَ قُلْتُ مَنْ خَلِيلُكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ - « يَا أَبَا ذَرٍّ أَتُبْصِرُ أَحَدًا ». قَالَ فَانْظُرْتُ إِلَى الشَّمْسِ مَا بَقِيَ مِنَ النَّهَارِ وَأَنَا أَرَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُرْسِلُنِي فِي حَاجَةٍ لَهُ ، قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ « مَا أَحَبُّ أَنْ لِي مِثْلُ أَحَدٍ ذَهَبًا أَنْفَقَهُ كُلُّهُ إِلَّا ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ » وَإِنَّ هَؤُلَاءِ لَا يَعْقِلُونَ ، إِنَّمَا يَجْمَعُونَ الدُّنْيَا لَا وَاللَّهِ لَا أَسْأَلُهُمْ دُنْيَا ، وَلَا أَسْتَفْتِيهِمْ عَنْ دِينٍ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ أَطْرَافَهُ ١٢٣٧ ، ٢٣٨٨ ، ٣٢٢٢ ، ٥٨٢٧ ، ٦٢٦٨ ، ٦٤٤٣ ، ٦٤٤٤ ٧٤٨٧ تخفة ١١٩٠٠

1408- Ebû Zer: "Dostum bana şöyle dedi" deyince, (Ahnef b. Kays): "Dostun kim?" diye sordu. Ebû Zer: "Dostum, Peygamberimizdir (sallallahu aleyhi vesellem)" dedi ve şöyle devam etti: "Dostum bana: "Ey Ebû Zer! Uhud dağına görüyor musun?" diye sordu. Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni bir iş için Uhud'a göndereceğini zannederek Güneş'e bakıp gündüzden ne kadar kaldığına baktım ve: "Evet, görüyorum" dedim. Allah Resûlü: "Bu dağ kadar altınımın olmasını ve üç dinarı dışında hepsini infak etmiş olmayı arzu ederdim" buyurdu. Bunlar da hiçbir şeyin farkında değiller. Dünya için ne varsa toplayıp biriktiriyorlar. Vallahi Yüce Allah'ın huzuruna çıkıncaya kadar onlardan ne dünyalık bir şey ister, ne de dini bir konuda fetva sorarım."¹

¹ Hadis ayrıca 1237, 2388, 3222, 5827, 6268, 6443, 6444, 7487'de geçmektedir.

Ebû Zer: “Dostum bana şöyle buyurdu” deyince Ahnef b. Kays: “Dostun kimdir?” diye sordu. Ebû Zer, dostum sözünden Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kasdettiğini söyleyip şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Ey Ebû Zer! Uhud dağı mı görüyor musun?” buyurunca, ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) beni bir iş için Uhud dağına göndereceğini zannederek, gündüzden ne kadar kaldığını öğrenmek için Güneş'e baktım ve: “Evet görüyorum” cevabını verdim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: “*Bu dağ kadar altınımın olmasını ve üç dinarı dışında hepsini infak etmiş olmayı arzu ederdim.*”

Kirmânî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üç dinar borcu olması veya üç dinarın kendisine bir gün yetmesi sebebiyle, üç dinarı infak edeceği kısmın dışında tutmuştur. Bu hadisten, mal biriktirmenin mubah bile olsa büyük sorumluluğu olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü kişi malından hesaba çekilecektir ve bu sebeple mal biriktirmemek daha evladır.

Mal elde edip onu infak etmeyi teşvik eden hadislerin, malı helalinden kazanıp bunun hesabını ahirette verebilecek şekilde kullananları kasdettiği söylenmiştir.

Ebû Zer, Kureyşlilerin bunun farkında olmadığı için mal biriktirmek için çaba harcadıklarını söyleyerek şöyle demiştir: “Vallahi, vefat edene kadar dünyalıktan az ve basit bir şeye kanaat ederim ve onlardan dünyalık bir şey istemem. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim şeyler bana yettiği için ise onlara dinimle ilgili bir şey sormam.” Bu söz Ebû Zer'in zühdünü göstermektedir. Ebû Zer, kişinin ihtiyacından fazla mal biriktirmeyi haram görürdü.

Hadislerin ravilerinin tamamı Basralıdır. Müslim bu hadisi *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.

٥ - بَابُ إِنْفَاقِ الْمَالِ فِي حَقِّهِ

5- MALI HAKKI OLAN YERDE HARCAMAK

١٤٠٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنِي قَيْسٌ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَاسْلَطَهُ عَلَى هَلَكْتِهِ فِي الْحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا »

أطرافه ٧٣، ٧١٤١، ٧٣١٦ - تحفة ٩٥٣٧

1409- "Muhammed b. el-Müsennâ — Yahya — İsmâîl — Kays" isnâdıyla İbn Mes'ûd der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Sadece şu iki şeye gıpta edilir. Bunlardan biri, Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcıyıp bitiren, diğeri ise Allah'ın kendisine verdiği hikmetle gereği gibi hükmeden ve başkasına öğreten kişidir."¹

Muhammed b. el-Müsennâ, Muhammed b. el-Müsennâ el-Basrî'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

İsmâîl, İsmâîl b. Ebû Hâlid'dir. Ebû Hâlid'in ismi Sa'd el-Kûfî'dir.

Kays, Kays b. Hâzım'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece iki sınıf insana gıpta edilebileceğini söylemiştir. Bunlardan biri, Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcıyıp tüketen kişidir. Diğeri ise Allah'ın kendisine öğrettiği Kur'ân ve sünnet gibi ilimlerle, adil bir şekilde hüküm veren ve bu ilmi insanlara öğretendir.

Eğer, "Her türlü hayırlı şey hakkında aynı şekilde gıpta edilebilecekken neden sadece iki haslet zikredilmiştir?" denilecek olursa, İbnu'l-Münîr bununla ilgili şöyle dedi: "Hadiste gıpta etmek bu iki haslete hasredilmemiştir. Hadisten kastedilen, nefislerde olan şeylere zıddıyla karşılık vermektir. Çünkü nefis, mal biriktirmeye gıpta eder, bunu hak

¹ Hadis ayrıca 73, 7141, 7316'da geçmektedir.

yolunda harcamayı ise kötüler. Ancak İslam bunun aksini bildirmiş ve mal biriktirmeyi kötü görüp onu hak yolunda harcıyıp tüketmeyi gıpta edilecek şeylerden saymıştır. Allah: “**sadakaları bereketlendirir**”¹ buyurarak, malı hak yolunda harcamanın onu arttıracaklarını belirtmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de bu konuda: “*Hiçbir mal sadaka vermekle eksilmez*” buyurmuştur. Aynı şekilde ilim de onu başkasına öğretmekle artar.”

Bu hadis daha önce *İlim* konusunda geçmiştir.

٦ - باب الرِّيَاءِ فِي الصَّدَقَةِ

6- SADAKA VERİRKEN GÖSTERİŞ YAPMA(NIN KÖTÜLÜĞÜ)

لَقَوْلِهِ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿الْكَافِرِينَ﴾. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - ﴿صَلْدًا﴾ لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَقَالَ عِكْرِمَةُ ﴿وَابِلٌ﴾ مَطَرٌ شَدِيدٌ، وَالطَّلُّ النَّدى .

Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: “**Ey inananlar! Allah'a ve ahiret gününe inanmayıp, insanlara gösteriş için malını sarf eden kimse gibi, sadakalarınızı başa kakma ve eza etmekle boşa çıkarmayın... Allah inkar eden kimseleri doğru yola erdirmez.**”²

İbn Abbâs, *sald* kelimesinin, üzerinde hiçbir şey olmayan mânâsında olduğunu söylemiştir. İkrime de *vâbil* kelimesinin bol yağmur olduğunu söylemiştir.

İbn Abbâs'ın azatlısı İkrime der ki: Yüce Allah verdiği sadakayı başa kakan kişiyi, gösteriş için sadaka verene benzetmiştir. Çünkü böylesi kişiler zahirde Allah rızası için sadaka verir gibi gözükürken, aslında istedikleri şey insanlar tarafından övülüp tanınmaktır. Şüphesiz ki, gösteriş için sadaka verenin durumu, verdiği sadakayı başa kakandan daha kötüdür. Çünkü kendisine benzetilen şey, benzeyenden daha güçlü olur. Yüce Allah gösteriş için sadaka verenlerden bahsettikten sonra müminleri bu şekilde davranarak Allah'a ve

¹ Bakara Sur. 276

² Bakara Sur. 264

ahiret gününe inanmayanlar gibi olmamaları konusunda uyarmıştır. Sonra yüce Allah gösteriş için sadaka verenleri üzerinde toprak bulunan kayanın durumuna benzetmiş, bu kayanın üzerine bol yağmur yağınca kayadaki toprağı alıp götürerek kayayı cascavlak bıraktığını belirtmiştir. Aynı şekilde gösteriş için iyilik yapanlar da, topraksız kayada bitki yetişmediği gibi kıyamet günü bu iyiliklerinin hiçbir faydasını göremez. Yüce Allah: “Allah inkar eden kimseleri doğru yola erdirmez” buyurarak müminlerin kafirlerin özelliğı olan bu şeylerden uzak durmalarını emretmiştir.

۷ - بَاب لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَدَقَةً مِنْ غُلُولٍ وَلَا يَقْبَلُ إِلَّا مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ . لِقَوْلِهِ ﴿قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذَى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ﴾ .

7- YÜCE ALLAH'IN: “Güzel Bir söz ve Bağışlama, Peşinden Eza Gelen Bir Sadakadan Daha İyidir. Allah Müstağnidir, Hâlim'dir”¹ BUYURMASI SEBEBİYLE ÇALINTI MALDAN VERİLEN SADAKAYI KABUL ETMEYİP SADECE HELAL YOLLA KAZANILAN MALDAN VERİLEN SADAKAYI KABUL ETMEK

Allah sadece helal yolla kazanılan maldan verilen sadakayı kabul eder. Yüce Allah: “Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden eza gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah müstağnidir, Hâlim'dir”² buyurmuştur.

۸ - بَاب الصَّدَقَةِ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ

8- SADAKAYI HELAL KAZANÇTAN VERMEK

لِقَوْلِهِ ﴿وَيُرِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

Çünkü yüce Allah: “Allah faizi eksiltir, sadakaları bereketlendirir. Allah pek nankör olan hiçbir günahkarı sevmez. İnanıp yararlı işler

¹ Bakara Sur. 263

² Bakara Sur. 263

işleyenlerin, namaz kılıp, zekat verenlerin Rab'leri katında ecirleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir”¹ buyurmuştur.

Yüce Allah, haramları helal kabul etmede ısrar edip günahında ısrar edenlerden razı olmayacağını bildirmiş, Allah’a, Peygamber’ine ve onun getirdiklerine iman edip salih amel işleyerek namaz kılanlara, zekat verenlere katından büyük ecirler vereceğini, gelecekle ilgili hiçbir korkularının, geçmişle ilgili hiçbir üzüntülerinin olmayacağını bildirmiştir.

İbn Battâl: “Yüce Allah’ın faizi haram olması sebebiyle eksilteceğini bildirmesi, kabul edilmiş sadakanın, malı eksiltmeyeceğini gösterir” demiştir.

Kirmânî der ki: “âyette geçen sadakalar genel olarak kazanılan şeylerden sayılsa bile: “...kötü olanları seçmeyin...”² âyetiyle sadakaların helal olan şeylerden verileceğini göstermektedir. Bu da: “Sadaka ancak helal olan şeyden kabul edilir” ve bu âyet arasındaki münasebeti göstermektedir.

İbnu’t-Tîn’in: “Sadakanın helal kazançtan olup olmamasının sevabının çokluğuyla alakası yoktur” sözüne: “Kazandıklarınızın temizlerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan sarf edin”³ buyruğuyla cevap verilebilir.

١٤١٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ سَمِعَ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ - هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ - عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَنْبِ طَيِّبٍ - وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ - وَإِنَّ اللَّهَ يَتَقَبَّلُهَا بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ يُرَبِّيْهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ » تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ عَنْ ابْنِ دِينَارٍ وَقَالَ وَرَقَاءُ عَنِ ابْنِ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ بْنُ أَبِي مَرْزِمٍ وَزَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ وَسَهِيلٌ عَنْ

¹ Bakara Sur. 276, 277

² Bakara Sur. 267

³ Bakara Sur. 276

أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تحفة ١٣٣٧٩ ، ١٢٨٨٠ ،
١٢٣١٨ ، ١٢٦٤١ ، ١٢٨٠٣ - ١٣٥ / ٢ طرفه ٧٤٣٠ - تحفة ١٢٨١٩

1410- “Abdullah b. Munîr — Ebu’n-Nadr — Abdurrahmân b. Abdillâh b. Dînâr — babası — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Kim helal kazançtan bir hurma değerinde sadaka verirse – ki Allah sadece helal olanı kabul eder- Allah bunu sağıyla alıp, sahibi için dağ gibi oluncaya kadar, sizin birinizin sütten ayrılmış tayını büyütmesi gibi, büyütür.*”¹

Süleymân bunu İbn Dînâr’dan rivayet ederek Abdurrahmân’a mutabaat etmiştir.

“Verkâ — İbn Dînâr — Saîd b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Hureyre’den, o da Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynı rivayette bulunmuştur.

Müslim b. Ebî Meryem, Zeyd b. Eslem ve Suheyl de Ebû Sâlih’ten, o da Ebû Hureyre kanalıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynı rivayette bulunmuştur.

Ebu’n-Nadr, Sâlim b. Ebî Umeyye’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre yüce Allah, helal kazancından bir hurma değerinde bir şeyi sadaka olarak verenin bile bu sadakasını sağ eliyle alıp tıpkı kişinin sütten ayrılmış tayını besleyip büyüttüğü gibi büyütür.

Hattâbî der ki: “Hadiste sağın zikredilmesi, örfe göre değerli şeyler için sağ, değersiz şeyler için sol tabirinin kullanılması sebebiyledir.”

İbn Lebbân der ki: “Yüce Allah’a elin nisbet edilmesi, yüce Allah’ın tasarrufu ve hâkimiyeti mânâsındadır. Allah organlara ihtiyaç duymaktan münezzehtir.”

¹ Hadis ayrıca 7413, 7430’da geçmektedir. Müslim 1014.

H. Âşe'nin Bezzâr'da geçen hadisinde ise: *"Rahman onu eline alıp, sahibi için dağ gibi oluncaya kadar, sizin birinizin sütten ayrılmış tayını büyütmesi gibi, büyütür"* şeklindedir. Yani Mizan'ında ağır gelmesi veya sevabının çok olması için büyütür.

Kâsım'ın Tirmizî'de geçen hadiste ise: *"Bir lokma bile Uhud dağı kadar olur"* buyurup tayı örnek vermiştir. Hadiste sütten kesilen tayın örnek verilmesi, sütten kesilmiş canlının büyüüp gelişmesi için özel bakıma ihtiyaç duyması sebebiyledir. Kişi sütten kesilen taya iyi bakarsa bu tay çok iyi gelişip güçlenir. Aynı şekilde kulun verdiği sadaka da, eğer helal maldan verilmişse Allah sadaka olarak verilen bir hurmayı bile koruyup bir dağ büyüklüğünde arttırır.

Süleymân b. Bilâl bunu Abdullah b. Dînâr'dan rivayet ederek Abdurrahmân'a mutabaat etmiştir.

Müslim b. Ebî Meryem es-Sülemî, Zeyd b. Eslem ve Suheyl, bu hadisi Ebû Sâlih'ten, o Ebû Hureyre'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmişlerdir.

Burada kastedilen sadece kazançtan verilen sadaka değildir. Miras yoluyla elde edilen maldan sadaka da hadisin kapsamına girer. Burada kazançtan verilen sadakadan bahsedilmesi, malın çoğunlukla çalışarak kazanılması sebebiyledir.

٩ - بَابُ الصَّدَقَةِ قَبْلَ الرَّدِّ

9- KABUL EDİLMEYİP REDDEDİLMEDEN ÖNCE SADAKA VERMEK

١٤١١ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « تَصَدَّقُوا فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ ، فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا يَقُولُ الرَّجُلُ لَوْ جِئْتُ بِهَا بِالْأَمْسِ لَقَبِلْتُهَا ، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي بِهَا » . طرفاه ١٤٢٤ ، ٧١٢٠ - تحفة ٣٢٨٦

1411- "Âdem — Şu'be — Ma'bed b. Hâlid" isnâdıyla Hârîse b. Vehb şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Sadaka verin. Çünkü öyle bir zaman gelecek ki, kişi sadaka vermek için yürür"*

ve sadakasını kabul edecek kimseyi bulamaz ve (sadaka vermek istediği) kişi ona: «Eğer dün gelseydin kabul ederdim. Bu gün ise buna ihtiyacım yoktur» der.”

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Ma'bed b. Hâlid, Ma'bed b. Hâlid el-Cedelî el-Kûfî'dir.

Hârise b. Vehb, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'ın anne bir kardeşi Hârise b. Vehb el-Huzâî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka verilmesini emrettikten sonra, kişinin sadaka vermek için sadakasını alıp uzun süre yürüyeceğini, ancak sadakasını verecek kimseyi bulamayacağını, sadaka vermek istediği kişinin de: “Dün gelseydin bu sadakaya ihtiyacım olduğu için alabilirdim. Ancak bu gün senin sadakana ihtiyacım yoktur” diyeceği zamanın geleceğini bildirmiştir. Hadiste, sadakayı vermek için acele etmenin teşvik edildiği görülmektedir.

Eğer: “Hadisin, sadaka vermeyi geciktirenler için tehdit anlamı taşımaktadır. Ancak sadaka vermek isteyip onu alacak kimseyi bulamayanın tehdit edilme sebebi nedir?” diye sorulacak olursa, şöyle cevap verilir: Tehdit edilen, sadakayı hak edene bunu zamanında götürmeyip geciktiren ve fakirin bu sadakaya ihtiyacı kalmadıktan sonra götüren kişidir.

Hadisin ravileri arasında Askalânî, Vâsıtlı ve Kûfeli olanlar vardır. Buhârî ayrıca bu hadisi *Fiten*'de, Müslim ise *Zekat*'ta rivayet etmiştir.¹

۱۴۱۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَقْبِضَ ، حَتَّى يُمِمْ رَبُّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ ، وَحَتَّى يَغْرِضَهُ فَيَقُولَ الَّذِي يَغْرِضُهُ عَلَيْهِ لَا أَرَبَ لِي » أطرافه ۸۵ ، ۱۰۳۶ ، ۳۶۰۸ ، ۳۶۰۹ ، ۴۶۳۵ ، ۴۶۳۶ ، ۶۰۳۷ ،

۶۵۰۶ ، ۶۹۳۵ ، ۷۰۶۱ ، ۷۱۱۵ ، ۷۱۲۱ - تحفة ۱۳۷۵۰

¹ Hadis ayrıca 1424, 7120'de geçmektedir. Müslim 1011.

1412- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Ebu’z-Zinâd — Abdurrahmân” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Aranızda mal çoğalıp taşmadıkça kıyamet kopmaz. Hatta mal sahibi sadakasını kim kabul edecek diye tasalanır. Hatta sadakasını kişiye vermeyi teklif edince bu kişi: «Buna ihtiyacım yoktur» der.”*¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Ebu’z-Zinâd, Zekvân’dır.

Abdurrahmân, Abdurrahmân b. Hürmüz el-A’rec’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlar arasında malın çoğalıp her yeri doldurmadan kıyametin kopmayacağını bildirmiş, o zaman geldiğinde, fakir kimsenin kalmayacağını, kişinin malının zekatını kimin kabul edeceği endişesine kapılıp tasalanacağını söylemiştir.

Ebû Zer’in bildirdiğine göre Kuşmeyhânî şöyle dedi: Mal o kadar çoğalacak ki, mal sahibi, malının zekatını kimin kabul edeceği konusunda tasalanacaktır. Hatta, malının zekatını birine vermeyi teklif edince, bu kişi: “Bu mala ihtiyacım yoktur” diyecektir.

Buhârî ve başkasının, Birmâvî ve Kirmânî’den bildirdiğine göre sahabe döneminde verilen zekata ihtiyacı olmadığını söyleyenlerin bulunduğu bir dönem yaşanmıştır. Bunlardan biri Hakîm b. Hizâm’dır. Hz. Ebû Bekr, ona atıyesini vermek için çağırınca, Hakîm buna ihtiyacı olmadığını söyleyip reddetmiştir. Hz. Ömer de Hakîm b. Hizâm’a ganimetten olan payını vermek isteyince, Hakîm yine ihtiyacı olmadığını söyleyip reddetmiştir. Ancak sahabenin böyle davranması zühdlерinden ve ihtiyaçları olmasına rağmen dünya malına rağbet etmemelerindendir.

١٤١٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ أَخْبَرَنَا سَعْدَانُ بْنُ بِشْرِ حَدَّثَنَا أَبُو مُجَاهِدٍ حَدَّثَنَا حُجْلُ بْنُ خَلِيفَةَ الطَّائِي قَالَ سَمِعْتُ عِدَىَّ بْنَ حَاتِمٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

¹ Hadis ayrıca 85, 1036, 3608, 3609, 4635, 4636, 6037, 6506, 6935, 7061, 7115, 7121’de geçmektedir. Müslim 157.

- يَقُولُ كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَهُ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا يَشْكُو الْعَيْلَةَ ، وَالْآخَرُ يَشْكُو قَطْعَ السَّبِيلِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَمَّا قَطْعُ السَّبِيلِ فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكَ إِلَّا قَلِيلٌ حَتَّى تَخْرُجَ الْعِيرُ إِلَى مَكَّةَ بِغَيْرِ خَفِيرٍ ، وَأَمَّا الْعَيْلَةُ فَإِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتَّى يَطُوفَ أَحَدُكُمْ بِصَدَقَتِهِ لَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا مِنْهُ ، ثُمَّ لَيَقْفَنَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ وَلَا تُرْجَانٌ يُتَرَجِمُ لَهُ ، ثُمَّ لَيَقُولَنَّ لَهُ أَلَمْ أَوْتِكَ مَالًا فَلَيَقُولَنَّ بَلَى ثُمَّ لَيَقُولَنَّ أَلَمْ أُرْسِلْ إِلَيْكَ رَسُولًا فَلَيَقُولَنَّ بَلَى فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ ، ثُمَّ يَنْظُرُ عَنْ شِمَالِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ ، فَلَيَقْفَيْنَ أَحَدُكُمُ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ » أطرافه ١٤١٧ ،

٩٨٧٤ تحفة ٧٥١٢ ، ٧٤٤٣ ، ٦٥٦٣ ، ٦٥٤٠ ، ٦٥٣٩ ، ٦٠٢٣ ، ٣٥٩٥

1413- “Abdullah b. Muhammed — Ebû Âsım en-Nebîl — Sa’dân b. Bişr — Ebû Mücâhid — Muhîl b. Halîfe et-Tâî” isnâdıyla Adiy b. Hâtım şöyle dedi: Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındayken iki adam gelip biri fakirlikten, diğeri yol kesilmesinden şikayetçi olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yol kesilmesi meselesine gelince, kısa bir zaman sonra ticaret kervanları hiç kimsenin himayesine ihtiyaç duymadan Mekke'ye gidebilecekler. Fakirlik meselesine gelince, kişinin zekatını vermek için dolaşıp bu zekatı verecek kişiyi bulamayacak duruma gelmeden kıyamet kopmaz. Sonra her biriniz Allah'ın huzurunda aranızda bir perde olmadan ve tercümansız olarak duracak. Sonra Allah: “Sana mal vermedim mi?” diye soracak. Kul: “Evet verdin” cevabını verince yüce Allah: “Sana peygamber göndermedim mi?” diye soracak. Kul: “Evet gönderdin” cevabını verecek ve sağına bakınca cehennem ateşinden başka bir şey görmeyecek. Sonra soluna bakacak, yine cehennem ateşinden başka bir şey görmeyecek. Kişi yarım hurmayla da olsa kendini cehennemden korusun. Eğer bunu da bulamazsa güzel sözle korusun.”¹

Abdullah b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed el-Müsned’dir.

¹ Hadis ayrıca 1417, 3595, 6023, 6539, 6540, 6563, 7443, 7512’de geçmektedir.

Sa'dân b. Bişr, Sa'dân b. Bişr el-Cühenî'dir.

Ebû Mücâhid, Sa'd et-Tâî'dir.

Adiy b. Hâtim et-Tâî'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına iki kişi gelerek biri fakirlikten, diğeri ise yolların güvenli olmadığından, eşkıyaların yolları kesip mallarını alıp canlarına kıydığından şikayet etti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara cevap olarak, yolların güvenlik içinde olacağını, hatta, ticaret kervanlarının hiçbir muhafıza ihtiyaç duymadan Mekke'ye gidebileceğini söyledi. Fakirlikle ilgili şikayette bulunanla ilgili de, kişinin, ihtiyacı olmadığı için malının zekatını verecek kimseyi bulamayacak duruma gelmeden kıyamet kopmayacağını söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamla kulların Allah'ın huzurunda arada perde olmaksızın ve tercümana ihtiyaç duymaksızın duracaklarını söylemiştir. Buradaki perde mecazidir. Yüce Allah perdeyle görülmeye engel olmayacak kadar yücedir. Allah dünyada gözlerimize onu görmemize engel olan perde koymuştur. Allah kıyamet günü bu perdeyi kaldırıp gözlerimizi güçlendirecek ve Ay'ı ve Güneş'i gördüğümüz gibi onu görebileceğiz.

Yüce Allah huzurundaki kula: "Sana mal vermedim mi?" diye soracak, kul: "Evet verdin" cevabını verecek. Allah: "Sana peygamber göndermedim mi?" diye sorunca, kul: "Evet gönderdin" cevabını verecek. Kul sağına ve soluna baktığında cehennem ateşinden başka bir şey göremeyecek.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamla, kişinin verecek bir şey bulamazsa, ihtiyaç sahibine yarım hurma da olsa sadaka vererek buna da gücü yetmezse güzel sözle kendini cehennem ateşinden korumasını söylemiştir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Alamâtu'n-Nübüvve'*de, Nesâî ise *Zekat*'ta rivayet etmiştir.¹

۱۴۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي

مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ

¹ Müslim 1016.

بِالصَّدَقَةِ مِنَ الذَّهَبِ ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا مِنْهُ ، وَيَرَى الرَّجُلَ الْوَاحِدَ يَتَّبِعُهُ أَرْبَعُونَ
امْرَأَةً ، يَلْذَنُ بِهِ مِنْ قَلَّةِ الرِّجَالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ . تحفة ٩٠٦٧

1414- “Muhammed b. el-Alâ — Ebû Usâme — Bureyd — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, kişi sadaka olarak vereceği altınla dolaşacak, ancak bu sadakayı ondan alacak birini bulamayacaktır. Yine erkeklerin azlığından ve kadınların çokluğundan dolayı bir erkeğin peşinden kırk kadının gittiği görülecek.”

Muhammed b. el-Alâ, Ebû Kureyb'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Leysî'dir.

Bureyd, Bureyd b. Abdillâh'tır.

Ebû Burde, Âmir veya Hâris b. Ebî Mûsa'dır.

Ebû Mûsa, Abdullah b. Kays el-Eş'arî'dir.

Hadiste geçtiğine göre insanlara öyle bir zaman gelecek ki, kişi sadaka vermek istediği altınla uzun süre dolaşmasına rağmen bu sadakayı kabul edecek kimseyi bulamayacaktır.

Bu zamanın, Hz. İsâ'nın gönderileceği zaman olduğu söylenmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka olarak verilecek şeyin altın olduğunu söylemesi, bu zamanda malın ne kadar önemsiz olduğunu belirtmek içindir. Altın insanlar arasında en değerli metaı olmasına rağmen sadaka olarak verilince kabul edilmiyorsa, diğer malların da kabul edilmemesi evladır.

Yine bu zamanda, savaş ve ölümlerin çok olmasından dolayı erkeklerin çok, kadınların az olması sebebiyle, kırk kadının bir erkeğe sığınacağı belirtilmiştir.

Hadisin ravilerinin tamamı Kûfelidir. Müslim¹ bu hadisi Buhârî'nin senediyle rivayet etmiştir.

¹ Müslim 1012

۱۰ - باب اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ وَالْقَلِيلِ مِنَ الصَّدَقَةِ

10- YARIM HURMAYLA DA OLSA KENDİNİZİ CEHENNEM ATEŞİNDEN KORUYUNUZ (HADİSİ) VE AZ OLAN SADAKA

﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ أَبَوْدُ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾

Yüce Allah şöyle buyurur: **“Allah'ın rızasını kazanmak ve kalplerini sağlamlaştırmak için mallarını sarf edenlerin durumu, yüksekçe bir tepede bulunan, bol yağmur aldığında yemişlerini iki kat veren, bol yağmur yağmasa bile çisentisi düşen bir bahçenin durumu gibidir... altlarından ırmaklar akan, hurma, üzüm ve her çeşit meyveleri bulunan bahçesinin, ateşli bir kasırganın kopmasıyla yanmasını ister.”¹**

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin az da olsa sadaka vermesini ve bununla cehennem ateşinden korumasını emretmiştir.

Âyete göre az olsun, çok olsun sadaka vermek, Allah'ın rızasını kazanmaya ve imanın kalpte sağlamlaşıp güçlenmesine vesile olur. Çünkü mal canın yongasıdır. Allah rızası için malını harcayanın imanı kısmen sağlamlaşır. Malını ve canını Allah rızası için harcayanı ise Allah mutlaka mükafatlandırır. Âyette, infak etmenin, infak edeni cimrilikten ve mal sevgisinden koruduğunu göstermektedir.

Allah infak edenlerin bu infakını yerden yüksekte olan bahçeye benzetmiştir. Böylesi bir bahçedeki ağaçlar daha güzel, meyveleri daha tatlı olur. Yüksek yerlere daha çok yağmur yağdığı için bu bahçedeki ağaçlar

¹ Bakara Sur. 265, 266

başka ağaçlara göre iki kat meyve verirler. Bu bahçeye bol yağmur yağmasa bile, ona düşen çisentiler daha çok meyve vermesi için yeterlidir.

Allah rızasını gözeterek verilen sadakalar da az olsun, çok olsun Allah katında bol ecirle mükâfatlandırılır. Sadaka verenlerin sadakaları, verenlerin durumuna ve verilenin miktarına göre değişse de Allah katında makbuldür. Bu tıpkı yağmur az yağsa da, çok yağsa da meyve veren bahçe gibidir. Yüce Allah: “...su indirir ve onunla her türlü ürünü yetiştiririz”¹ buyurmuştur. Yine yüce Allah şöyle buyurur: “Onlara orada her türlü ürün ve Rablerinden mağfiret vardır”²

Buhârî, yüksekçe tepeden bahseden âyetten sonra, kişinin ihtiyaç duyduğu anda göremeyeceği amelden bahseden âyeti zikrederek sadaka verirken gösterişten sakınmaya işaret etmiştir. Bu iki âyetten biri müjde verirken diğeri uyarmaktadır.

١٤١٥ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ الْحَكَمُ - هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ - حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ آيَةُ الصَّدَقَةِ كُنَّا نُحَامِلُ ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا مُرَائِي وَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ فَقَالُوا إِنَّ اللَّهَ لَغَنَى عَنْ صَاعٍ هَذَا . فَتَزَلَّتِ ﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ﴾ الآية . أطرافه ١٤١٦ ، ٢٢٧٣ ، ٤٦٦٨ ، ٤٦٦٩ - تحفة ٩٩٩١ ،

1415- “Ubeydullah b. Saîd — Ebu’n-Numân Hakem b. Abdillâh el-Basrî — Şu’be — Süleymân — Ebû Vâil” isnâdıyla Ebû Mes’ûd şöyle dedi: Sadakayı emreden âyet nazil olduğunda bizler sırtımızda yük taşırdık. Adamın biri sadaka olarak bol miktarda mal getirince bazıları: “Gösteriş yapıyor” dediler. Başka bir adam sadaka olarak bir sâ’ verince bu kez: “Yüce Allah’ın bu adamın bir sâ’ sadakasına ihtiyacı yok” demeye

¹ A’râf Sur. 57

² Muhammed Sur. 15

başladılar. Bunun üzerine: “Sadaka vermekte gönülden davranan müminlere dil uzatan ve ancak ellerinden geldiği kadar verebilenlerle alay eden kimseleri Allah maskaraya çevirmiştir. Onlar için can yakıcı azap vardır”¹ âyeti nazil oldu.²

Ubeydullah b. Saîd, Saîd b. Yahya el-Yeşkurî’dir.

Ebu’n-Numân el-Hakem b. Abdillâh, Hakem b. Abdillâh’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Süleyman, Süleymân b. Mihrân el-A’miş’tir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme’dir.

Ebû Mes’ûd, Ukbe b. Amr b. Sa’lebe el-Ensârî el-Bedrî’dir. Buhârî, Ebû Mes’ûd’un Bedir savaşına katıldığını, bir müddet Kûfe valiliği yaptığını ve hicretin kırkinci yılında vefat ettiğini söylemiştir.

Ebû Mes’ûd’un bildirdiğine göre: “Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al”³ âyeti nazil olunca Müslümanlar sadaka vermek için hamallık yaparak para kazanırlardı. Abdurrahmân b. Avf malının yarısı olan sekiz bin veya dört bin dirhemi sadaka olarak verdi. Bu kişinin yüz vesak sadaka veren Âsim b. Adiy olduğu da söylenmiştir. Münafıklar, sadaka veren bu kişi hakkında: “Gösteriş yapıyor” demeye başladılar. Akîl el-Ensârî, ücretle bir kuyudan su çekerek kazandığı iki ölçek hurmadan bir ölçeğini kendine bırakıp bir ölçeğini de getirip tasadduk edince, bu sefer münafıklar: “Allah’ın, bu kişinin verdiği bir ölçek hurmaya ihtiyacı yoktur” demeye başladılar. Bunun üzerine: “Sadaka vermekte gönülden davranan müminlere dil uzatan ve ancak ellerinden geldiği kadar verebilenlerle alay eden kimseleri Allah maskaraya çevirmiştir. Onlar için can yakıcı azap vardır”⁴ âyeti nazil oldu.

¹ Tевbe Sur. 79

² Hadis ayrıca 1416, 2273, 4668, 4669’da geçmektedir. Müslim 1018.

³ Tевbe Sur. 103

⁴ Tевbe Sûr. 79

Hadiste tâbiînin tâbiîden, sahabiden rivayeti de vardır; aynı zamanda bu hadisi Buhârî *Tefsir* ve *Zekat*'ta, Müslim ve Nesâî, *Zekat*'ta, İbn Mâce *Züh'd*'de rivayet etmiştir.

۱۴۱۶ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَرَنَا بِالصَّدَقَةِ انْطَلَقَ أَحَدُنَا إِلَى السُّوقِ فَتَحَامَلَ فَيُصِيبُ الْمُدَّ، وَإِنَّ لِبَعْضِهِمُ الْيَوْمَ لِمِائَةَ أَلْفٍ. أطرافه ۱۴۱۵، ۲۲۷۳، ۴۶۶۸، ۴۶۶۹ - تحفة ۹۹۹۱،

1416- "Saîd b. Yahya — babası — A'meş — Şakîk" isnâdıyla Ebû Mes'ûd el-Ensârî şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka vermemizi emrettiği zaman bazılarımız çarşıya gidip hamallık yaparak bir müd bir şey kazanırdı (ve onu tasadduk ederdi). Şimdi(lerde ise) bazılarının yüz bin dirhemi vardır."¹

Saîd b. Yahya, Saîd b. Yahya el-Bağdâdî'dir. Babası, Yahya b. Saîd b. Ebân'dır.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Şakîk, Ebû Vâil b. Seleme'dir.

Ebû Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye sadaka vermelerini emrettiği zamana, sadaka verecek bir şeyi olmayanlar çarşıya gidip hamallık yaparak kazandıklarını tasadduk ederlerdi. Sahabinin bunu söylediği dönemde ise bazılarının yüz bin dirhemi veya dinarı olduğu halde sadaka vermemektedir.

۱۴۱۷ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْقِلٍ قَالَ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقْ ثَمَرَةٍ ». أطرافه ۱۴۱۳، ۳۵۹۵، ۶۰۲۳، ۶۵۳۹، ۶۵۴۰، ۶۵۶۳، ۷۴۴۳،

۷۵۱۲ - تحفة ۹۸۷۲

¹ Hadis ayrıca 1415, 2273, 4668, 4669'da geçmektedir. Müslim 1018.

1417- “Süleyman b. Harb — Şu’be — Ebû İshâk — Abdullah b. Ma’kil” isnâdıyla Adiy b. Hâtim şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “*Yarım hurmayla da olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz.*”¹

Süleyman b. Harb, Süleyman b. Harb el-Vâşihî'dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc'dır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebîî'dir.

Abdullah b. Ma’kil, Ebu'l-Velîd el-Müzenî'dir.

Adiy b. Hâtim, Adiy b. Hâtim et-Tâî'dir.

Hadis, kişinin yarım hurma sadaka vermeyi bile küçük görmemesini ve tasaddukta bulunmasını, bu yarım hurmanın bile kişiyi cehennem azabından koruyabileceğini bildirmektedir.

١٤١٨ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ حَزْمٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ دَخَلَتْ امْرَأَةً مَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ ، فَلَمْ يَحِمْزْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ تَمْرَةٍ فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا ، فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ، ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا ، فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ « مَنْ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ » . طرفه ٥٩٩٥ - تحفة ١٦٣٥٠

1418- “Bişr b. Muhammed — Abdullah — Ma’mer — Zührî — Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm — Urve” isnâdıyla Hz. Âişe şöyle dedi: Bir kadın iki kızıyla yanıma girip bir şeyler istedi. Yanımda bir hurmadan başka bir şey bulamayınca, bu hurmayı ona verdim. Kadın hurmayı iki kızı arasında paylaştırdı ve kendisi yemedi. Sonra da kalkıp gitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girip bunu kendisine anlattığımda:

¹ Hadis ayrıca 1413, 3595, 6023, 6539, 6540, 6563, 7443, 7512’de geçmektedir. Müslim 1016.

“Kim kız çocukları sebebiyle sıkıntıya düşerse, bu kız çocukları kendisini cehennem ateşinden koruyan bir perde olurlar” buyurdu.¹

Bişr b. Muhammed, Bişr b. Muhammed es-Sicistânî el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dir.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Hiz. Âişe’nin yanına, beraberinde iki kız çocuğu olan bir kadın girip bir şeyler isteyince, Hiz. Âişe yanında bir hurma tanesinden başka bir şey olmaması sebebiyle onu boş çevirmemek için bu hurma tanesini verdi. Hiz. Âişe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Sana gelen dilenciye, yarım hurma vererek bile olsa boş çevirme”* buyruğuna uymak için bu şekilde davranmıştır. Bezzâr bu hadisi Ebû Hureyre’den rivayet etmiştir.

Kadın Allah’ın kalbine koyduğu annelik merhametiyle, kendisine verilen bir hurmayı kızları arasında paylaştırıp kendisi bir şey yemedi. Kadın gittikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelince, Hiz. Âişe olanları kendisine anlattı. Hiz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kız çocuğu olup bunlar sebebiyle sıkıntıya katlananlara, bu kızların kıyamet gününde cehennem ateşine karşı siper olacağını söyledi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) perdeler değil de perde demesi, bir kız çocuğunun bile kıyamet günü anne babası için cehenneme karşı siper olacağını göstermektedir.

Hadisin başlıkla alakası, annenin bir hurmayı ikiye bölüp kızlarından her birine yarısını vermesidir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), kızlarına yarımşar hurma veren anneye ilgili söylediği bu söz herkesi kapsamaktadır.

Beğavî, *el-Mesâbih*’te der ki: “Sadece yarım hurma verecek gücü olup ta bu şekilde davranan, hadisin kapsamına girer. Ancak gücü daha çok vermeye yettiği halde yarım hurma vermekle yetinenin hadisin kapsamına girdiği söylenemez.”

¹ Hadis ayrıca 5995’te geçmektedir. Müslim 2629

Ma'kil'in hadisinde, yarım hurmayla da olsa cehennem ateşinden korunmaktan bahsedilmiştir. Hz. Âişe'nin hadisinde ise az da olsa gücü yettiği kadarıyla sadaka vermekten bahsedilmiştir.

Hz. Âişe'den nakledilen bu hadiste öne çıkan şey, kadının bir hurmayı ikiye bölerek kızlarına yedirmesinden değil, kızı olup ta onlar sebebiyle sıkıntıya katlananın alacağı sevaptır. Ancak bununla beraber hadiste, Hz. Âişe'nin az miktarda sadaka vermesiyle, kişinin gücü yettiği kadarıyla tasaddukta bulunması, kadının bir hurmayı ikiye bölerek kızlarına yedirmesiyle, kişinin kızlarının sıkıntısına katlanarak onların kendisi için cehennem ateşine karşı siper olmalarına vesile olması teşvik edilmektedir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Edeb*'de rivayet etmiştir.

۱۱ - بَابُ أَيِّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ . وَصَدَقَةُ الشَّحِيحِ الصَّحِيحِ لِقَوْلِهِ ﴿وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ﴾ الْآيَةِ . وَقَوْلِهِ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ﴾ الْآيَةِ .

11- HANGİ SADAKA DAHA FAZİLETLİDİR? YÜCE ALLAH'IN:

“Birine Ölüm Gelip de: «Rabbim! Beni Yakın Bir Süreye Kadar Ertelesen de, Sadaka Versem, İyilerden Olsam» Diyeceği Zaman Gelmezden Önce, Size Verdiğimiz Rızıklardan Sarf Edin.”¹, “Ey İnananlar! Alışverişin, Dostluğun, Şefaatin Olmayacağı Günün Gelmesinden Önce Sizi Rızıklandırdığımızdan Hayra Sarf Edin”²

BUYRUĞU IŞIĞINDA CİMRİ VE SAĞLIKLI OLANIN VERDİĞİ SADAKA

Yüce Allah ilk âyette, verilen rızıklardan, ölüm gelip çatmadan önce ahirete azık olması için infakta bulunulmasını emretmiştir.

İkinci âyette ise, hem farz olan zekattan, hem nafile olan sadakadan bahsedilmektedir. Âyette, alışverişin, dostluğun fayda etmediği sadece

¹ Münâfikûn Sur. 10

² Bakara Sur. 254

Allah'ın izin verdiklerinin şefaatçi olacağı günde azaptan kurtulabilmek için Allah'ın verdiği rızıklardan sadaka verilmesi emredilmiştir.

Âyetin başlıkla alakası, İbnu'l-Munîr'in de belirttiği gibi, âyetin infak etmekte gecikmemek, ölüm gelip çatmadan önce infakta bulunmak için acele etmek mânâsında olmasıdır.

١٤١٩ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَعْظَمُ أَجْرًا قَالَ « أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَاحِبُ شَحِيحٍ ، تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمُلُ الْغِنَى ، وَلَا تَمْتَهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْخُلُقُومَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا ، وَلِفُلَانٍ كَذَا ، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ »
طرفه ٢٧٤٨ - تحفة ١٤٩٠٠

1419- “Mûsa b. İsmâîl — Abdulvâhid — Umâra b. el-Ka'kâ' — Ebû Zûr'a" isnâdıyla Ebû Hureyre anlatıyor: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah'ın Resûlü! Hangi sadakanın sevabı daha büyüktür?” diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: “Sağlıklı, cimriliğin üzerindeyken ve fakirlikten korkup zengin olmayı umarken verdiğin sadakanın sevabı daha büyüktür. Sakın bu işi can boğaza gelip te: «Falana şu kadar, filana şu kadar» diyeceğin zamana bırakma. (Zira) zaten (bu mal) artık onun olmuştur.”

Mûsa b. İsmâîl, Mûsa b. İsmâîl el-Munkarî'dir.

Abdulvehhab, Abdulvehhâb b. Ziyâd'dır.

Ebû Zûr'a, Herem'dir.

İbn Hacer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) soruyu soranın ismini bilmediğini söylemiştir. Bu kişinin Ebû Zer olduğu söylenmiştir. Ahmed'de ve Taberânî'de geçtiğine göre Ebû Zer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangi sadaka daha faziletlidir?” diye sormuştur. Ancak bu rivayetlerde Ebû Zer'e: “Az iken vermeye çabalamak veya gizlice fakire vermektir” cevabı verilmiştir.

Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bu hadise göre bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek hangi sadakanın daha faziletli olduğunu sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), sağlıklı ve gücü yerinde, mala karşı hırsı varken,

fakirlikten korkup zengin olmayı arzularken verilen sadakanın daha faziletli olduğunu söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, vefat anı gelinceye kadar erteleyip ölüm anında vasiyette bulunarak: “Falana şunu, filana da şunu verin” dememesini, zira vefatından sonra artık bu malın varislere ait olduğunu, vasiyetin, bırakılan malın üçte birini geçtiği takdirde varislerin dilerlerse bu vasiyeti yerine getirmeyebileceğini bildirmişti.

Yani Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, sağlığı yerindeyken, nefsinin kendisine: “Malını dağıtıp ziyan ederek fakir düşme” diye vesvese verirken sadaka vermesini tavsiye etmiş ve vefat edeceği zaman artık malının tasarrufunun başkasında olduğunu söylemiştir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Vasâyâ*'da, Müslim ve Nesâî ise *Zekat*'ta rivayet etmiştir.¹

۱۱ م - باب

11m- Bâb

۱۴۲۰ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ فِرَاسٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ بَعْضَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنَّا أَسْرَعُ بِكَ لِحُوقًا قَالَ « أَطْوَلُكُمْ يَدًا » فَأَخَذُوا قَصَبَةً يَذَرُوعُوتَهَا ، فَكَانَتْ سَوْدَةً أَطْوَلَهُنَّ يَدًا ، فَعَلِمْنَا بَعْدُ أَنَّهَا كَانَتْ طُولَ يَدِهَا الصَّدَقَةُ ، وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لِحُوقًا بِهِ وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ

تحفة ۱۷۶۱۹

1420- “Mûsa b. İsmâîl — Ebû Avâne — Firâs — Şa’bî — Mesrûk” isnâdıyla Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından bazıları Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangimiz sana daha önce kavuşacağız?” diye sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “İçinizde eli en uzun olandır” cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları bir kamış alıp kollarını ölçmeye başladılar. Sevde kolu en uzun olandı. Sonradan öğrendik ki, elin uzun olmasından

¹ Hadis ayrıca 2748’de geçmektedir. Müslim 1032

kasıt sadaka vermesi mânâsındadır. Sevde, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ilk kavuşan hanımıydı ve sadaka vermeyi de severdi.¹

Mûsa b. İsmâîl, Mûsa b. İsmâîl el-Munkarî'dir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî'dir.

Firâs, Firâs b. Yahya el-Hârîfî'dir.

Şa'bî, Âmir b. Şerâhîl'dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda'dır.

Hadiste, soruyu soranların Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bazı hanımları olduğu geçmektedir. Ancak İbn Hibbân'ın, Yahya b. Hammâd, Ebû Avâne isnâdıyla Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadis, Hz. Âişe: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): «Hangimiz sana daha önce kavuşacağız?» diye sordum" şeklindedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İçinizde eli en uzun olandır" cevabını verince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları bir kamış alıp hangisinin elinin uzun olduğunu öğrenmek için ölçmeye başladılar. Sevde binti Zem'a Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları arasında kolu en uzun olandı. Hz. Âişe, daha sonra kolun uzun olmasından kastın, en çok sadaka verenin olduğunu anladıklarını söylemiştir. Sevde, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları arasında en çok sadaka verendi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra hanımlarından ilk önce vefat eden kadın Sevde binti Zem'a mıdır, yoksa Zeyneb binti Cahş mıdır? hususunda, rivayet ve tarih ayrılıkları vardır.

İbn Reşîd der ki: "Hz. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eli en uzun olan sözünden Sevde'nin kastedildiğini, Sevde vefat ettikten sonra anladıklarını söylemiş, ancak uzun koldan kastın sadaka vermek olduğunu da o zaman anladıklarını söylemiştir."

Bu durumda Müslim'de geçtiği üzere Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünden kasdettiği kişinin Zeyneb binti Cahş olduğu anlaşılır. Müslim'in Âişe binti Talha tarikiyle bildirdiğine göre Hz. Âişe: "Aramızda eli en uzun olan Zeyneb binti Cahş'tı. Çünkü o, çalışır ve kazandığından sadaka verirdi"

¹ Müslim 2452.

demiştir. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra ilk vefat edenin de Zeyneb binti Cahş olduğunda ittifak edilmiştir.

“حتى توارث بالحجاب”¹ buyruğunda olduğu gibi bu rivayette de zamir kesinlikle Sevde binti Zem'a'ya işaret etmemektedir. Ancak Buhârî'nin *Târih es-Sağîr*'de Mûsa b. İsmâîl kanalıyla bu isnâdla: “فكانت سودة أسرنا” (Sevde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ilk kavuşan hanımıydı)” lafzı ile rivayet etmesi ve başkalarının: “Buhârî ve Müslim'in rivayetlerine bakıldığında Zeyneb'in bu meselenin vuku bulması sırasında orada bulunmadığı görülmektedir” demesi, çelişkilere sebep olmaktadır.

Sevde'nin orada bulunması sebebiyle burada kendisinin kastedildiğini düşünebiliriz. Ancak İbn Hibbân'ın Yahya b. Hammâd'dan: “Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bütün eşleri hiç biri eksik olmaksızın yanında toplanmıştı” şeklindeki rivayeti yine çelişkiye sebep olmaktadır.

Hâfiz İbn Hacer buna şöyle cevap vermiştir: “Buhârî'nin burada Sevde'nin kastedildiği yönünde açıklamada bulunması Ebû Avâne'nin rivayeti sebebiyle olabilir. İbn Uyeyne'nin Firâs'tan olan rivayeti de bu kişinin Zeyneb olduğu konusuna muhaliftir.”

Yûnus b. Bükeyr, *el-Meğâzî*'de ve Beyhakî, *Delâil*'de aynı isnâd ile Zekeriya b. Ebî Zâide kanalıyla Şa'bî'den bu kişinin Zeyneb olduğu yönünde rivayette bulunmuştur. Ancak Zekeriya isnâdını kısa tutarak ne Mesrûk'u, ne de Hz. Âişe'yi zikretmemiş ve bunu: “Zeyneb vefat ettiği zaman hayır ve sadakada elinin en uzun olduğunu anladık” lafzıyla rivayet etmişlerdir.

Hâkim, *Müstedrek*'inde bunu Menâkib konusu içinde şöyle nakletmiştir: “Hz. Âişe: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettikten sonra biz eşleri birimizin evinde toplandığımız zaman ellerimizi duvara uzatır ve hangimizin elinin daha uzun olduğuna bakardık. Bu durum Zeyneb binti Cahş vefat edinceye kadar devam etti. Zeyneb kısa boylu bir kadındı ve eli bizim elimizden daha uzun değildi. İşte o zaman Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) el uzunluğu ile sadakayı kastettiğini anladık» dedi.” Zeyneb binti Cahş el işlerinden başarılı biri idi. O, deri ve boncuk işlemesinde çalışır ve kazandığından Allah yolunda tasaddukta bulunurdu.

¹ Sad Sur. 32

İbn Ebî Hayseme, Kâsım b. Ma'n kanalıyla: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra kendisine kavuşan ilk eşi Zeyneb'dir" şeklinde rivayette bulunmuştur. Bu rivayet Müslim'in şartlarına uygundur ve Zeyneb binti Cahş konusunda Âişe binti Talha'nın rivayetine tercih edilen bir rivayettir. Bütün bu rivayetler birbirini desteklemektedir. Bu rivayetlerden hâsıl olan da gördüğümüz kadarıyla Ebû Avâne'nin yanlış olmasıdır.

۱۲ - باب صَدَقَةِ الْعَلَانِيَةِ . وَقَوْلِهِ ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ

وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

12- AŞIKÂRE VERİLEN SADAKA VE YÜCE ALLAH'IN: "Gece Gündüz, Açık Gizli, Mallarını Sarf Edenlerin Mükafatlarını Rab'leri Verecektir. Onlara Korku Yoktur ve Onlar Üzülmeceklerdir"¹ BUYRUGU

Abdurrezzâk'ın zayıf senedle naklettiğine göre bu âyet, Ali b. Ebî Tâlib hakkında nazil olmuştur. Hz. Ali, yanındaki dört dirhemden birini gece, birini gündüz, birini gizli, birini ise aşikâr olarak infak etmişti.

İbn Ebî Hâtim'in, Ebû Umâme'den naklettiğine göre ise bu âyet, Müslümanların Allah yolunda kullanmak üzere besledikleri atlar hakkında nazil olmuştur. Buhârî, bu konuda kendi şartına uyan bir hadis bulamayıp, yalnız zikrettiği âyetle yetinmiştir. Âyette gizli açık harcama yapanların Rab'leri katında mükâfatları olduğu bildirildiğinden, başlığa delil olmuştur.

۱۳ - باب صَدَقَةِ السِّرِّ

13- GİZLİ VERİLEN SADAKA

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِبَالُهُ مَا صَنَعَتْ يَمِينُهُ ». وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَإِنْ تُخْفَوْهَا وَتُؤْتَوْهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾

¹ Bakara Sur. 274

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"...Bir de sağ elinin verdiği sol eli bilmeyecek derecede gizli sadaka veren kimse..."* buyurmuştur.

Yüce Allah: **"Sadakaları açıkça verirsiniz o ne güzel! Eğer onları yoksullara gizlice verirsiniz sizin için daha iyidir"**¹ buyurmuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sağ elin verdiği sol elin bilmeyecek kadar gizli sadaka verilmesini söylerken, kişinin sadaka verirken kimseye göstermeden vermesini kasetmiştir.

İbnu'l-Munîr der ki: "Burada kastedilen, kişinin gücü yettiği takdirde verdiği sadakayı kendinden bile gizlemesidir."

Kişinin verdiği sadakayı kendinden gizlemesi de, verdiği sadakayı unutmaya çalışmasıdır. Bu tür sadaka İslam'da methedilen sadaka türlerindendir.

Yüce Allah, açıktan verilen sadakanın güzel olduğunu, ancak bu sadakayı fakirlere gizlice vermenin daha güzel olduğunu söylemiştir. Bu durum nafile sadaka için geçerlidir. Ancak farz olan sadakayı töhmetten kurtulmak için açıktan vermek daha faziletlidir.

İbn Ebî Hâtim'in, Şa'bî'den bildirdiğine göre, **"Sadakaları açıkça verirsiniz o ne güzel! Eğer onları yoksullara gizlice verirsiniz sizin için daha iyidir"**² âyeti, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer hakkında nazil olmuştur. Hz. Ömer malının yarısını getirip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ailen için ne bıraktın, ey Ömer?"* diye sorunca, Hz. Ömer: *"Malımın yarısını bıraktım"* cevabını verdi. Hz. Ebû Bekr ise malının tamamını getirip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Ailen için ne bıraktın, ey Ebû Bekr?"* diye sorunca, Hz. Ebû Bekr: *"Allah ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vaadini bıraktım"* cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer ağlayarak: *"Babam sana feda olsun ey Ebû Bekr! Vallahi hangi hayırda yarıştıysak, muhakkak bizi geçtin"* dedi.

¹ Bakara Sur. 271

² Bakara Sur. 271

۱۴ - بَابُ إِذَا تَصَدَّقَ عَلَى غَنِيٍّ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

14- KİŞİ, BİLMEYEN ZENGİN OLAN BİRİNE SADAKA VERİRSE

Kişi, zengin olduğunu bilmeden, zengin birine sadaka verirse bu sadaka geçerlidir.

۱۴۲۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَالَ رَجُلٌ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدِّقُ عَلَى سَارِقٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ زَانِيَةٍ ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدِّقُ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ ، لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ غَنِيٍّ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدِّقُ عَلَى غَنِيٍّ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ ، عَلَى سَارِقٍ وَعَلَى زَانِيَةٍ وَعَلَى غَنِيٍّ فَأَتَى فَقِيلَ لَهُ أَمَا صَدَقْتِكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِفَّ عَنْ سَرِقَتِهِ ، وَأَمَا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعِفَّ عَنْ زِنَاهَا ، وَأَمَا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَغْتَبِرُ فَيُنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ » . تحفة ۱۳۷۳۵

1421- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Ebu'z-Zinâd — A'rec" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir adam: "Ben bir sadaka vereceğim" deyip sadakasını alarak çıktı ve bu sadakayı bir hırsızın eline tutuşturdu. Ertesi günü halk: "Bir hırsıza sadaka veriliyor" demeye başlayınca adam: "Allahım! Sana hamd olsun. Ben bir sadaka daha vereceğim" deyip sadakasını alarak çıktı ve bu sadakayı fahişe bir kadının eline tutuşturdu. Ertesi günü halk: "Bu gece fahişe bir kadına sadaka verildi" demeye başlayınca adam: "Allahım! Bir fahişeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun. Ben bir sadaka daha vereceğim" deyip sadakasını alarak çıktı ve bu sadakayı zengin bir adamın eline tutuşturdu. Ertesi günü halk: "Bir zengine sadaka veriliyor" demeye başlayınca adam: "Allahım! Bir hırsıza, bir fahişeye ve bir zengine sadaka verdiğim için sana hamd olsun" dedi. Uykusunda o adama şöyle denildi: "Hırsıza verdiğin

sadaka, belki onu yaptığı hırsızlıktan utandırıp vazgeçirecektir. Fâhişe belki yaptığından vazgeçip iffetli bir kadın olacaktır. Zengin de belki bundan ibret alıp Allah'ın kendisine verdiği maldan infakta bulunur."

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Ebu'z-Zinâd, Zekvân es-Semmân'dır.

A'rec, Abdurrahmân b. Hürmüz'dür.

Ahmed'in, İbn Lehîa tarikiyle A'rec'den bildirdiğine göre İsrâil oğullarından bir adam sadaka vermeyi adanmış veya sadaka vereceğine dair yemin etmiştir.

Ebû Avâne'nin Ebû Umeyye kanalıyla Ebu'l-Yemân'dan olan rivayeti: "Bu gece sadaka vereceğim" şeklindedir ve adam bunu hem hırsıza, hem fahişeye, hem de zengine sadaka verirken tekrar etmiştir. Müslim de Mûsa b. Ukbe tarikiyle aynı rivayette bulunmuştur. Hadis bu şekliyle sadakayı gizli vermek konusuna uygun düşmektedir. Çünkü adam sadakayı gizli vermeseydi, zenginler genellikle bilindiği için sadaka verdiği adamın zengin olduğunu anlardı.

Adam sadakasını alıp onu hak eden birine vermek için çıkınca, bu sadakayı bir hırsıza verdi. Adam onun hırsız olduğunu bilmiyordu. Sabah olduğunda o topluluktaki insanlar: "Bu adam falan hırsıza sadaka verdi" demeye başlayınca, sadaka veren kişi: "Allahım! Hırsıza verdiğim sadakadan dolayı sana hamd ederim. Çünkü bu benim irademle değil, senin iradenle oldu. Senin murad ettiğin her şey güzeldir. Bu gece, sadakayı hak eden birine sadaka vereceğim" dedi. Adam, muhtaç birine sadaka vermek için çıktı ve bu sadakayı durumunu bilmediği bir fahişeye verdi. Sabah olduğunda o topluluktaki insanlar: "Bu adam bir fahişeye sadaka verdi" demeye başlayınca, sadaka veren kişi: "Allahım! Fahişe bir kadına verdiğim sadakadan dolayı sana hamd ederim. Çünkü bu benim irademle değil, senin iradenle oldu. Bu gece, sadakayı hak eden birine sadaka vereceğim" dedi. Adam, muhtaç birine sadaka vermek için çıktı ve bu sadakayı durumunu bilmediği bir zengine verdi. Sabah olduğunda o topluluktaki insanlar: "Bu adam bir zengine sadaka verdi" demeye başlayınca adam: "Allahım! Bir hırsıza, bir fahişeye ve bir zengine sadaka verdiğimden ötürü sana hamd

olsun” dedi. Adam bu yaptığığın güzel bir şey olmadığını zannederek uykuya dalınca rüyasında ona şöyle denildi: “Sadakan kabul edilmiştir. Hırsıza verdiği sadaka, belki onu yaptığı hırsızlıktan utandırıp vazgeçirecektir. Fâhişe belki yaptığından vazgeçip iffetli bir kadın olacaktır. Zengin de belki bundan ibret alıp Allah’ın kendisine verdiği maldan infakta bulunur.”

İsrâil oğulları zamanında sadaka, sadece iyi olan ihtiyaç sahiplerine verilirdi. Bu sebeple İsrail oğulları adamın verdiği bu sadakalara hayret etmişlerdi. Sadaka veren kişi iyi niyetli olduğu için, bu sadaka hak edenlere gitmese bile kabul edilmiştir. Ancak hak etmeyene verilen sadakanın tekrardan hak edene verilmesi müstehabtır. Bu nafil sadaka için geçerlidir. Farz olan sadakalar ise fakir olduğu zannedilen zengine verilirse geçerli olmaz. Ancak Ebû Hanîfe ve Muhammed, fakir zannedilerek zengine verilen zekâtın geçerli olduğu, tekrar verilmesine gerek olmadığı görüşündedir.

Bu hadisi Müslim ve Nesâî, *Zekat*’ta rivayet etmiştir.¹

۱۵ - بَابُ إِذَا تَصَدَّقَ عَلَى ابْنِهِ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ

15- KİŞİ, FARKINDA OLMADAN OĞLUNA SADAKA VERİRSE

Baba, oğlu olduğunun farkında olmadan kendi oğluna sadaka verirse, oğul yabancı gibi olacağı için verdiği sadaka geçerlidir. “Buhârî burada farkında olmadan ibaresini kullanırken, önceki başlıkta bilmeden ibaresi kullanılmıştır?” denilecek olursa şöyle cevap verilir: Önceki hadiste kişi sadakasını fakire vermek için bildiği kadarıyla çaba harcamıştır, ancak çabasına rağmen yanılmıştır. Ancak burada bir çaba söz konusu olmadığından dolayı farkında olmadan ibaresi kullanılmıştır.

۱۴۲۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَيْرِيَّةِ أَنَّ مَعْنَ بْنَ يَزِيدَ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ قَالَ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَبِي وَجَدِّي وَخَطَبَ عَلَيَّ

فَأَنْكَحَنِي وَخَاصَمْتُ إِلَيْهِ ، - وَ- كَانَ أَبِي يَزِيدُ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتَصَدَّقُ بِهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ

¹ Müslim 1022.

رَجُلٍ فِي الْمَسْجِدِ ، فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَالَ وَاللَّهِ مَا إِلَيْكَ أَرَدْتُ فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « لَكَ مَا نَوَيْتَ يَا يَزِيدُ ، وَلَكَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ » . تحفة ١١٤٨٣

1422- “Muhammed b. Yûsuf — İsrâil — Ebu'l-Cuveyriye” isnâdıyla Ma'n b. Yezîd anlatıyor: “Ben, babam ve dedem Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettik. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) beni nişanlayıp evlendirdi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şu davayı arz ettim: Babam Yezîd, kendi namına sadaka olarak dağıtması için bir miktar dinar (altın) çıkarıp Mescid'de bir adamın yanına koydu. Ben (babamın verdiğinden habersiz) bu dinarları alıp babamın yanına gidince: “Vallahi, ben seni kasd etmemiştim” dedi. İşte bu davayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) arz ettiğimde: “Ey Yezîd, niyet ettiğin şey sana aittir. Ey Ma'n, aldığın şey de senindir” buyurdu.

Muhammed b. Yûsuf, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî'dir.

İsrâîl, İsrâil b. Yûnus b. Ebî İshâk es-Sebiyî'dir.

Ebu'l-Cuveyriye, Hittân b. Hufâf el-Cermî'dir.

Yezîd, Yezîd es-Sülemî'dir.

Ma'n, babası Yezîd ve dedesi Ahnes b. Habîb es-Sülemî Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip biat ettikleri zaman, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adama, velisi olduğu kızı Ma'n için istedi ve Ma'n ile kızı evlendirdi. Yezîd, Mescid'e giderek bir miktar dinarı bir adama verip, muhtaç olanlara tasadduk etmesini söyledi. Bundan habersiz olan Ma'n Mescid'e gelip, adamın rızasıyla dinarları alarak babasının yanına gitti. Babası: “Vallahi, ben bu paraları adama bırakırken, seni kastederek değil, hiçbir şart koymadan muhtaçlara verilmesini kasdettim” dedi. Ma'n bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) arz edince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle buyurdu: “Ey Yezîd! Sen muhtaçlara verilmesine niyet ettiğin sadaka sevabını aldın. Çünkü oğlun muhtaçtır. Ey Ma'n! Aldığın paralar da senindir. Çünkü senin bu paralara ihtiyacın vardır.” Yezîd, paraları dağıtmak için verdiği adama muhtaçlara verme şartını koymuştu. Oğlu Ma'n da muhtaçtı ve bu sebeple sadakayı alacak şartı taşıyordu. Yezîd'in verdiği bu sadaka nafile bir sadakaydı.

Bu hadis, Buhârî'nin tek kaldığı hadislerdendir.

۱۶ - بَابُ الصَّدَقَةِ بِالْيَمِينِ

16- SAĞ ELLE VERİLEN SADAKA

۱۴۲۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي حُذَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ تَعَالَى فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ إِمَامٌ عَدْلٌ ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا ففَاضَتْ عَيْنَاهُ » . أطرافه ۶۶۰ ، ۶۴۷۹

۶۸۰۶ - تحفة ۱۲۲۶۴

1423- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Hubeyb b. Abdirrahman — Hafs b. Âsım” isnâdıyla Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günde, yedi (sınıf) insanı kendi gölgesinde gölgelendirecektir. Bunlar: Adil idareci, Rabbine ibadet ederek yetişen genç, gönlü mescidlere bağlı kişi, birbirlerini Allah rızası için seven ve buluşmaları da ayrılımları da bu sevgiye dayalı olan iki kişi, itibarlı ve güzel bir kadın kendisiyle beraber olmak isteyince «Ben Allah'tan korkarım» diyerek buna yanaşmayan erkek, sağ elinin verdiği sadakayı sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kişi, tenhada Allah'ı anıp gözleri yaşla dolan kişidir.”¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî'dir.

¹ Hadis ayrıca 660, 6479, 6806'da geçmektedir. Müslim 1031.

Hubeyb b. Abdірrahman, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî'nin dayısı Ebu'l-Haris el-Ensârî'dir.

Hafs b. Âsım, Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'ın oğlu, Ubeydullah'ın dedesidir.

Kadınlar da bu yedi sınıftan bazılarına dahildir. Ancak devlet başkanlığı, ve gönü mescidlere bağı olanlar sınıfına dahil değıldir. Çünkü kadınların evlerinde namaz kılması efdaldır. Çocuk sahibi kadınların da yedi sınıftan biri olan idareciler sınıfına dahil olması mümkündür. Bu durumda, hadiste geçen yedi sınıfın, erkeklere has bir durum olmadığı ortaya çıkar.

Hâfız Ebu'l-Hayr es-Sehâvî, hadiste geçen gölgeleneceklerin bu yedi sınıfla beraber doksan iki sınıf olduğunu söylemiştir.

“Allah, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günde, yedi (sınıf) insanı kendi gölgesinde gölgelendirecektir” cümlesindeki gölge, Şems Sûresindeki: “Allah'ın peygamberi onlara, Allah'ın devesini göstermiş ve: «Allah'ın bu devesine ve onun su hakkına dokunmayın» demişti” âyetindeki deveyle aynı mânâdadır. Gölge, cisimlere ait bir özelliktir. Saîd b. Mansûr'un, Selmân'dan naklettiğı hadiste bu gölge Arş'ın gölgesidir. Bu gölgenin Tûba ağacının veya cennetin gölgesi olduğu da söylenmiştir. Ancak, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günden kıyamet günü kastedilmiştir. Tûba ağacının veya cennetin gölgesinden ise, cennete girdikten sonra bahsedilebilir.

Hadis, bahsedilen yedi sınıf insanın diğerlerine göre ayrıcalıklı olduğunu göstermektedir. Bu da kıyamet günü Güneş'in insanlara yaklaştığı ve Arş'ın gölgesinden başka gölgenin olmadığı zamandır.

Bu yedi sınıftan birincisi adil olan idarecidir. Adil idareciden kasıt, hikmetle cesaretle hareket eden, iffetli olan ve Allah'ın hükümlerine itaat eden kişidir. Müslümanların idaresinden herhangi birini yüklenen vali veya hakim idareci sınıfına girer. İbn Asâkir: “Adil imam, ism-i faildir. Adaletli olan herkes adildir” demiştir.

Bu yedi sınıfın ikincisi, Rabbine ibadet ederek yetişen gençtir. Çünkü gencin şehvetine ve arzularına galip gelerek Allah'a ibadet etmesi, hevasına uyarak yaşamasından daha zordur. Hammâd b. Yezîd'in, Ubeydullah b.

Ömer'den naklettiği Selmân'ın hadisi: "Gençliğini ve gücünü Allah'a ibadet ederek harcayan kişi" şeklindedir.

Bu yedi sınıfın üçüncüsü, gönlü mescidlere bağlı kişidir. Bundan kasıt, kişinin namazı kılıp mescidden çıktıktan sonra, tekrar mescide gelip namaz kılmak için vaktin gelmesini dört gözle beklemesidir.

Bu yedi sınıfın dördüncüsü, birbirlerini dünyalık bir menfaat için değil, Allah rızası için seven ve buluşmaları da ayrılmaları da bu sevgiye dayalı olan, ölünceye kadar dünyalık hiçbir şey kendilerini birbirinden ayırmayan iki kişidir.

Bu yedi sınıfın beşincisi, itibarlı ve güzel bir kadın kendisiyle zina yapmak veya evlenmek isteyince, evlendiği takdirde, evliliğin gereğini hakkıyla yerine getirememekten veya ev geçindireceği için Allah'a ibadet edemeyeceğinden endişe ederek "Ben Allah'tan korkarım" diyerek buna yanaşmayan erkektir.

Bu yedi sınıfın altıncısı, sağ elinin verdiği nafile sadakayı sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kişidir. Bazıları, kişinin fakire sadaka vermek için, ondan yarım dirhemlik bir şey alırken bir dirhem vermesini de bu gizli sadaka kapsamına girdiğini söylemişlerdir. Bazılarının, sadakayı gizli vermek maksadıyla muhtaç olanların alması için mescide para attığı da bildirilmiştir.

Bu yedi sınıftan yedincisi ise insanlardan uzak تنها yerlerde Allah'ı anıp, Allah korkusuyla ve Allah'a olan ihtiyakıyla gözyaşı döken kişidir.

Muhammed b. Sîrîn'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre bu yedi sınıfa sekizinci olarak şunu eklemiştir: "Bir toplulukla beraber askeri birlikteyken düşmanla karşılaşınca, Müslümanları arkalarından koruyan, onları kurtarıp şehid olan veya kendisi de kurtulan kişidir."

Beyhakî'nin, *Şuab*'da, Ebû Sâlih tarihiyle bildirdiğine göre Ebû Hureyre dokuzuncu olarak şunu eklemiştir: "Küçük yaşta Kur'ân öğrenip, büyüyünce de okuyan kişidir."

Abdullah b. Ahmed'in, *Zevâidu'z-Zühd*'de bildirdiğine göre Selmân, onuncu ve on birinci olarak şunu eklemiştir: "Namaz vakitleri için güneşi gözetleyen kişi, konuşunca bilerek konuşan, susunca da hilimle susan kişidir." Şeyhimiz der ki: "Eğer bu hadis Selmân'dan sâbitse bunun merfu olması gerekir. Çünkü böylesi bir sözü insan kendi görüşü olarak söylemez."

İbn Adiy, *el-Kâmil*'de, Enes'ten Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak on ikinci olarak şunu eklemiştir: "Satın alırken ve satarken haktan başka bir şey söylemeyen kişidir."

Müslim, Ebu'l-Yusr'dan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak on üçüncü ve on dördüncü olarak şunu eklemiştir: "Zor durumda olan borçluya mühlet veren veya alacağından vazgeçen kişi, mescidde oturan kişidir." Mescitte oturan kişiyle ilgili bölüm namaz konusunda zikredilmiştir.

Abdullah b. Ahmed, *Zevâidu'l-Müsned*'de Hz. Osmân'dan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak on beşinci olarak şunu eklemiştir: "Alacaklı olduğu kişiden olan alacağından vazgeçen kişidir."

Taberânî, *M. el-Evsat*'ta, Şeddâd b. Evs'ten on altıncı olarak şunu eklemiştir: "Zor durumda olan borçluya mühlet veren veya ona tasaddukta bulunandır."

Yine Taberânî, *M. el-Evsat*'ta, Câbir'den on yedinci olarak şunu eklemiştir: "Mesleği olmayan ve öğrenemeyen birine yardım eden kişidir."

Ahmed, Hâkim ve İbn Ebî Şeybe, Sehl b. Ahnef'ten on sekiz, on dokuz ve yirminci olarak şunları eklemiştir: "Allah yolunca savaştan bir mücadele yardım eden veya zor durumda olan borçlunun borcunu ödemesine yardım eden ya da mükâteb kölenin azad olması için maddi yardımda bulunan kişidir."

Diyyâu'l-Makdisî, *el-Muhtâre*'de Ömer b. el-Hattâb'dan yirmi birinci olarak şunu eklemiştir: "Bir gaziye gölgelik yapan kişidir."

Ebu'l-Kâsım et-Teymî, *et-Terğîb*'de Câbir b. Abdillâh'tan yirmi ikinci, yirmi üçüncü ve yirmi dördüncü olarak şunu eklemiştir: "Soğuk ve zor zamanlarda abdest alan kişi, karanlıkla mescide gitmek için yürüyen kişi, aç doyuran kişidir."

Taberânî, Câbir b. Abdillâh'tan yirmi beşinci olarak şunu eklemiştir: "Aç olanı doyuncaya kadar yediren kişidir."

Ebu's-Şeyh, *es-Sevâb* kitabında Hz. Ali'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak yirmi altıncı olarak şunu eklemiştir: "Tacırların efendisi, ticaretini yüce Allah'a ve resûlüne iman, Allah yolunca cihaddan daha çok sevmeyen kişidir. Ticaretle uğraşan kişi doğru söyler, emanete riayet eder ve

Müslümanlar için pahalılık olmasını temenni etmez.” Eğer kişi bu vasıflara sahipse, yedi sınıfın içine girmiş olur. Bu hadisin senedi zayıftır.

Taberânî, *M. el-Evsat*'ta Ebû Hureyre'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak yirmi yedinci olarak şunu eklemiştir: “Yüce Allah Hz. İbrâhîm'e: “Ey Halilim! Kafirlerle karşı olsa ahlakını güzelleştir. Bununla iyiler grubuna girersin. Ahlakını güzelleştirene Arş'ımın altında gölgelendirmeyi, cennet sularından içirmeyi ve civarıma yaklaştırmayı vaad ettim.”

Taberânî, *M. el-Evsat*'ta Câbir'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak yirmi sekizinci ve yirmi dokuzuncu olarak şunu eklemiştir: “Kim bir yetimin veya dulun bakımını üstlenirse cennette onunla beraber olurum.”

Ahmed, Hz. Âişe'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak otuzuncu, otuz birinci ve otuz ikinci olarak şunu eklemiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kıyamet günü Allah'ın gölgesinde ilk gölgeleneceklerin kim olduğunu biliyor musunuz?” diye sorunca: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” karşılığını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Haklarına razı olanlar, istenildiği zaman verenler, insanlar hakkında hüküm verdikleri zaman, sanki kendileri hakkında hüküm verir gibi davrananlardır*” buyurdu. Hadisin senedinde İbn Lehîa vardır.

İbn Şâhin, *et-Terğîb*'de Ebû Zer'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak otuz üçüncü ve otuz dördüncü olarak şunu eklemiştir: “*Cenaze namazlarını kıl. Belki bu seni hüzünlendirir. Çünkü hüzünlü olan kişi, Allah'ın gölgesi altındadır.*” İbn Şâhin'in Ebû Bekr'den naklettiği merfu hadiste ise: “*Adaletli vali Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir. Adil imam Allah'a ibadetindeki ihlasıyla Allah, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günde kendi gölgesinde gölgelendirecektir.*”

Ebû Bekr b. Lâl ve Ebu's-Şeyh, *es-Sevâb*'da, Ebû Bekr'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak otuz beşinci olarak şunu eklemiştir: “*Kim Allah'ın gölgesinde gölgelenmek isterse, müminlere karşı kaba olmasın, merhametli olsun.*”

Dârekutnî *el-Efrâd*'da ve İbn Şâhin, *et-Terğîb*'de, Ebû Bekr'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak otuz altıncı olarak şunu eklemiştir: “*Yavrusunu kaybedene sabır dileyip taziyyede bulunan kişiyi Allah, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günde kendi gölgesinde gölgelendirecektir.*”

İbn Ebi'd-Dünyâ, otuz yedi ve otuz sekizinci olarak şunu eklemiştir: Fadl b. İyâd'ın bildirdiğine göre Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Senin gölgenden başka gölgenin olmadığı günde, Arş'ının gölgesinde kimi gölgelendireceksin?" diye sorunca, yüce Allah: "Ey Mûsa! Hastayı ziyaret edenleri ve cenazelere katılanları" cevabını verdi.

Ebû Saîd es-Sukkerî, Ali b. Ebî Tâlib'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak otuz dokuzuncu olarak şunu eklemiştir: *"Arş'ın gölgesinde gölgelenecek olanlar, Hz. Ali'nin taraftarları ve sevenleridir."* Bu hadisin senedi zayıftır.

Fevâidu'l-İsevî'de kırkinci, kırk birinci ve kırk ikinci olarak şunu eklemiştir: Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Cennetinde kim ikamet edecek ve hiçbir gölgenin olmadığı günde Arş'ın gölgesinde kim gölgelenecek?" diye sorunca, Yüce Allah: "Bunlar, gözleriyle zinaya bakmayanlar, mallarına faiz karıştırmayanlar, verdikleri hükümlere karşılık rüşvet almayanlardır" cevabını verdi.

Ebu'l-Kâsım et-Teymî, İbn Ömer'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak kırk üçüncü, kırk dördüncü ve kırk beşinci olarak şunu eklemiştir: *"Allah yolunda hiçbir kınayanın kınamasından çekinmeyen, kendisi için helal olmayan şeye el uzatmayan, Allah'ın haramı kıldığı şeye bakmayandır."* Hadisin senedinde Anbese vardır ve bu kişi metrûktur.

Cez' b. es-Sakr, İbn Abbâs'tan kırk altıncı olarak şunu eklemiştir: *"Sabah namazını kılarken En'âm Sûresinin ilk üç âyetini okursa, Allah, bu kişiyi kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günde kendi gölgesinde gölgelendirecektir."* Hadis zayıftır. Senedindeki zayıf olan kişi, İbrâhîm b. İshâk es-Sînî'dir.

Ebu'-ş-Şeyh ve Deylemî, Enes b. Mâlik'ten kırk yedi, kırk sekiz ve kırk dokuzuncu olarak şunu eklemiştir: "Akıllı ile ilişkisini kesmeyen, kocası küçük yaşta yetimler bırakarak vefat eden ve: "Yetimlerin vefat edene veya bana ihtiyaçları kalmayınca kadar evlenmeyeceğim" diyen kadın, helal rızıktan yemek yapıp yetim ve miskinleri davet ederek onları doyuran kulu Allah, kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan günde kendi gölgesinde gölgelendirecektir."

el-Mu'cemu'l-Kebîr'de, Bişr b. Numeyr tarikiyle Ebû Umâme'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak elli ve eli birinci olarak şunu

eklemiştir: *“Bunlardan biri de, nereye yönelirse Allah’ın kendisiyle olduğunu bilen kişidir. Bir başkası da Allah’ın celali için insanları seven kişidir.”*

Haris b. Usâme, Meysere b. Abdірrabbih’ten İbn Abbâs ve Ebû Hureyre’den elli ikinci olarak şunu eklemiştir: *“Müezzin, ezanı bitirinceye kadar Allah’ın rahmetinin gölgesindedir.”*

Deylemî, Enes b. Mâlik’ten Ebû Hureyre’den elli üçüncü, elli dördüncü ve elli beşinci olarak şunu eklemiştir: *“Ümmetimden zorda kalanın sıkıntısını gideren, sünnetimi ihya eden ve bana çokça salavat eden kişi, Allah’ın rahmetinin gölgesindedir.”*

Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*’de Hz. Ali’den Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak elli altı, elli yedi ve elli sekizinci olarak şunu eklemiştir: *“Kur’ân’ı ezberleyenler, hiçbir gölgenin olmadığı günde peygamberler ve Allah’ın veli kullarıyla beraber Arş’ın gölgesinde gölgelenirler.”*

Ebû Ya’lâ, Enes b. Mâlik’ten Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak elli dokuzuncu olarak hastanın da Arş’ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir.

İbn Şâhin, Hz. Ömer’den Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak altmışıncı olarak dünyada açlık çekenlerin de Arş’ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir.

İbn Ebi’d-Dünyâ, *el-Ehvâl*’de Muğîs b. Sumey’den altmış birinci olarak oruçlunun da Arş’ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir. Buhârî: *“Ancak böylesi bir şeyi kendi görüşü olarak söylemek doğru değildir”* demiştir.

İbn Nâsır, Ebû Saîd el-Hudrî’den Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak altmışıncı ikinci olarak Receb ayında on üç gün oruç tutanları da Arş’ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir. Buhârî hadisin çok zayıf olduğunu söylemiştir.

Haris b. Usâme, Hz. Ali’den Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak altmışıncı üçüncü olarak Akşam namazının sünnetinden sonra iki rekat namaz kılıp her rekata Fatiha Sûresi ve İhlas Sûresini on beş defa okuyanın da Arş’ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir. Hadis münkerdir.

Deylemî, *Müsned*'inde Enes b. Mâlik'ten altmış dördüncü olarak müminlerin çocuklarının da Arş'ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir.

el-Mu'cemu'l-Kebîr'de, İbn Ömer'den bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oğlu vefat eden adama: "Oğlunun, oğlum İbrâhîm ile beraber Arş'ın gölgesinin altında oynamasına razı değil misin?" demiştir.

İbn Ebî'd-Dünyâ, *Hilye*'de, Vehb b. Münebbih'ten Hz. Mûsa'ya dayandırarak altmış beş ve altmış altıncı olarak diliyle veya kalbiyle Allah'ı zikreden de Arş'ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir.

Beyhakî, *Şuab*'da Hz. Mûsa'ya dayandırarak altmış yedi, altmış sekiz ve altmış dokuzuncu olarak, anne babasına iyi davranan, koğuculuk yapmayan, Allah'ın kendilerine verdiklerinden dolayı insanlara hased etmeyen de Arş'ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir.

Ahmed, *Zühd*'de, Atâ b. Yesâr'dan Hz. Mûsa'ya dayandırarak yetmiş, yetmiş bir, yetmiş iki, yetmiş üç, yetmiş dört ve yetmiş beşinci olarak kalpleri temiz olanların, Allah anıldığı zaman kendileri de Allah'ı zikreden, Allah'ı zikrettikleri zaman da başkalarının da Allah'ı zikrettiği kimselerin, kuşların yuvalarına uçuştığı gibi Allah'ı zikretmeye koşuşanların, Allah'ın haram kıldığı şeylere karşı aslanın kızdığı gibi kızanların, çocukların insan sevgisiyle dolduğu gibi Allah sevgisiyle dolu olanların da Arş'ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir.

İbnu'l-Mübârek, *Zühd*'de, Kureys'ten bir adamdan, Hz. Mûsa'ya dayandırarak yetmiş altı ve yetmiş yedinci olarak, Allah'ın mescidlerini imar edenlerin ve seher vakti Allah'tan bağışlanma dileyenlerin de Arş'ın gölgesinde gölgelenecekler arasında olduğunu söylemiştir.

Ebû Nuaym, *Hilye*'de Ebû İdrîs Âizullah'tan şöyle bildirir: Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Senin gölgenden başka gölgenin olmadığı günde, gölgende olacaklar kimlerdir?" diye sorunca, yüce Allah: "Benim andığım ve beni anan kişilerdir" buyurdu.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*'de Enes'ten merfu olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Yüce Allah: «Lâ ilahe illallah ehlini Arş'ımın gölgesine yaklaştırsın. Ben onları seviyorum» buyurur." Yine

Enes'ten merfu olarak naklettiği hadiste, şehitler için de aynı şey söylenmiştir.

Ebû Dâvud ve Hâkim'in, İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Uhud şehitlerinin ruhları, yeşil renkli kuşların karnındadır. Onların Arş'ın gölgesinde asılı altından yapılmış kandilleri vardır."*

Dârimî'nin Utbe b. Abd es-Sülemî'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah yolunda canıyla ve malıyla cihad eden, düşmanla karşılaşınca şehid olana kadar onlarla savaşıyor. İşte bu denenmiş şehit, Allah'ın Arş'ının altındaki çardağındadır."*

Hasan b. Muhammed el-Hallâl'ın İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allahum! Muallimleri bağışla, ömürlerini uzat ve onları gölgenin altında gölgelendir. Onlar senin indirilmiş kitabını öğretiyorlar."* Hatîb bu hadisi Târihu Bağdâd'da rivayet etmiş ve: *"Senedindeki Ebu't-Tayyib güvenilir değildir"* demiştir. Buhârî: *"Bazı hafızların bu hadisin uydurma olduğunu yazdıklarını kendi hatlarından okudum"* demiştir.

Ebû Nuaym, Hilye'de Ka'bu'l-Ahbâr'ın şöyle dediğini nakletmiştir: Yüce Alah, Hz. Mûsa'ya Tevrât'ta şöyle vahyetti: *"Kim iyiliği emredip kötülükten sakındırır ve insanları bana itaat etmeye davet ederse, dünyada ve kabirde dostum, kıyamet günü ise gölgemin altında olur."*

Ebû Câfer el-Bahterî'nin el-Emâli'de zayıf isnâdla naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ben Âdemoğullarının efendisiyim. Bunu övünmek için söylemiyorum. Onun gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde de Onun gölgesinde olacağım. Bunu övünmek için söylemiyorum."*

Daha önce de zikredildiği üzere Hz. Ali'den merfu olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kur'ân'ı ezberleyenler, hiçbir gölgenin olmadığı günde peygamberler ve Allah'ın veli kullarıyla beraber Arş'ın gölgesinde gölgelenirler"* buyurduğu geçmişti.

Ahmed'de geçen Hz. Ali'nin Menâkib'inde merfu olarak rivayet ettiğine göre kıyamet günü Hz. Ali, sağında Hasan, solunda Hüseyin ile Livâu'l-Hamd'ı

alıp ilerler ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Hz. İbrâhim arasında, Arş'ın gölgesinde dikilir.

Bu hadis, daha önce mescidde oturup cemaatle namazı beklemek konusunda geçmiştir. *Rakâik* konusunda da tekrar gelecektir.

۱۴۲۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ الْحَزَائِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « تَصَدَّقُوا ، فَسَيَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ فَيَقُولُ الرَّجُلُ لَوْ جِئْتُ بِهَا بِالْأَمْسِ لَقَبِلْتُهَا مِنْكَ ، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي فِيهَا » . طرفاه ۱۴۱۱ ، ۷۱۲۰ - تحفة ۳۲۸۶

1424- “Ali b. el-Ca’d — Şu’be — Ma’bed b. Hâlid” isnâdıyla Hârise b. Vehb el-Huzâî dedi ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “*Sadaka verin. Çünkü öyle bir zaman gelecek ki, kişi sadaka vermek için yürür ve (sadaka vermek istediği) kişi ona: “Eğer dün gelseydin kabul ederdim. Bugün ise buna ihtiyacım yoktur” der.*”¹

Ali b. el-Ca’d, Ali b. el-Ca’d b. Ubeyd el-Cevherî el-Hâşimî'dir. Yahya b. Maîn: “Bağdatlılar tarikiyle Şu’be’den rivayet edilen hadis daha sahihtir. Ebû Hâtim ise: “Ali b. el-Ca’d, rivayet ettiği hadisin lafızlarını değiştirmeden rivayet ederdi” demiştir. Bazıları onu güvenilir bulmuş, bazıları ise Şiilikle suçlamıştır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Ma’bed b. Hâlid, Ma’bed b. Hâlid el-Cedeli’dir.

Hârise b. Vehb el-Huzâî, Ubeydullah b. Ömer’in anne bir kardeşidir.

Hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka verilmesini emretmiş ve kıyamet yaklaştığı zaman veya dünya malının çoğalıp insanların azaldığı bir zamanın geleceğini, bu zamanda kişinin sadaka vermek isteyeceğini, ancak bu sadakasını kabul edecek kimseyi bulamayacağını söylemiştir. Kendisine sadaka teklif edilen kişi: “Eğer dün gelseydin, bu sadakaya muhtaç olduğum için kabul ederdim. Ancak bugün buna ihtiyacım yoktur” diyecektir.

¹ Hadis ayrıca 1411, 7120’de geçmektedir. Müslim 1011

Bu hadis kabul edilmeyip reddedilmeden önce sadaka vermek konusunda geçmiştir.

۱۷ - بَابُ مَنْ أَمَرَ خَادِمَهُ بِالصَّدَقَةِ وَلَمْ يَتَأَوَّلْ بِنَفْسِهِ

17- SADAKASINI KENDİSİ VERMEYİP HİZMETÇİSİNE VERMESİNİ EMREDEN KİŞİ

وَقَالَ أَبُو مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « هُوَ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ »

Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişi sadaka vermesi için hizmetçisine emrettiği zaman, hizmetçi de sadaka verenlerden biri sayılır"* buyurmuştur.

Hadise göre sadaka verilmesini emreden kişiyle bu sadakayı muhtaca veren kişi aynı sevabı kazanırlar. Kişi kapıda duran kişiye verilmek üzere hizmetçisine yüz dirhem verirse, bu durumda sadaka sahibinin sevabı daha fazla olur. Ancak uzak bir mesafede olan kişiye verilmek üzere hizmetçisine bir ekmek verirse, burada hizmetçinin sevabı, sadakayı verenden daha fazla olur. Eğer verilen sadaka ve hizmetçinin sadakayı götürürken harcadığı emek eşit olursa, aldıkları sevap ta eşit olur.

۱۴۲۵ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَنْفَقَتْ وَلِزَوْجِهَا أَجْرُهُ بِمَا كَسَبَ ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ ، لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا » . أطرافه ۱۴۳۷ ، ۱۴۳۹ ، ۱۴۴۰ ، ۱۴۴۱ ، ۲۰۶۵ ،

- تحفة ۱۷۶۰۸

1425- "Osmân b. Ebî Şeybe — Cerîr — Mansûr — Şakîk — Mesrûk" isnâdıyla Hz. Âişe şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Kadın, evindeki yiyecekten, evin dirliğini bozmayacak şekilde infakta bulunursa, kadın infak ettiği için sevap alır, koca da bunu kazandığı için*

sevap alır. Malı bekleyen bekçi de aynı sevabı alır ve hiç biri diğerinin sevabını eksiltmez.”¹

Osmân b. Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe’nin kardeşi Osmân b. Ebî Şeybe b. Muhammed’dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

Şakîk, Şakîk b. Seleme’dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda’dır.

Kadın, kocasının iznini alarak veya razı olacağını bilerek onun evinden çocuklarına veya misafirlerine aşırıya gidip israfa kaçmadan harcamada bulunabilir. Hadiste bu harcama sadece yiyeceği kapsamaktadır. Çünkü kocanın izni olmadan onun parasını harcamak caiz değildir. Koca cimriyse veya hanımının infakta bulunmasına müsaade etmezse, kadının infakta bulunması caiz değildir. Hadiste, kadının, kocasının izni olmadan tasaddukta bulunabileceğine işaret yoktur.

Müslim’de geçen Ebû Hureyre’nin hadisinde: “Kadın, kocasının izni olmadan onun malından infakta bulunursa, koca bu sevabın yarısını alır” denilmektedir. Nevevî der ki: “Hadisten kastedilen, kadının infak ettiği miktarın örfe ve kocanın genel iznine uygun olmasıdır.”

Nevevî der ki: Hattâbî şöyle dedi: “Hadiste kastedilen, kocanın örfe göre, misafire yemek yedirme ve dilenciye sadaka verme yetkisini hanımına vermesidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunların evin hanımına bırakılmasını mendub görmüş, kadını da israfa kaçmadan böylesi bir infakta bulunmaya teşvik etmiştir.”

Tirmizî’de geçen Ebû Umâme’nin merfû olarak naklettiği hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kadın, kocasının izni olmadan onun malından hiçbir harcamada bulunamaz*” buyurmuş, sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Yiyecek te mi?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu en üstün mallarımızdandır*” cevabını vermiştir.

¹ Hadis ayrıca 1437, 1439, 1440, 1441, 2065’te geçmektedir. Müslim1024.

Ebû Dâvud'da geçen Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hadisi ise şöyledir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlardan biat alınca bir kadın kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Hepimiz (biz kadınlar) babalarımız ve kardeşlerimize bir yüküz. Onların mallarından yememiz helal olan şeyler nedir?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Ratb (ekmek, sebze ve yaş hurma) size helaldir. Onu hem yer hem de hediye edebilirsiniz*" buyurdu.

Ebû Dâvud der ki: "Kadının evindeki yiyecekten infak etmesinin hükmü, gelenek, memleket, kocanın izin verip vermemesi, maddi durumuna göre değişir. Kadın kocasının razı olduğunu bilerek israfa kaçmadan infakta bulunursa, infak etmenin sevabını alırken, koca da bu malı kazandığı için sevap alır. Kendisinden infakta bulunulan malın bekçisi de bundan sevap alır ve hiç biri diğerinin sevabından eksiltmez."

Hadiste tâbîinin tâbîiden sahabeden rivayeti vardır. Ravilerin tamamı Kûfelidir. Cerîr er-Râzî de aslen Kûfelidir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Zekât*, *Buyû*, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizi *Zekat*, Nesâî, *İşretu'n-Nisâ*, İbn Mâce, *Ticaret*'te rivayet etmiştir.

۱۸ - بَابُ لَا صَدَقَةَ إِلَّا عَنْ ظَهْرِ غِنَى

18- SADAKA ANCAK İHTİYAÇTAN FAZLASINDAN VERİLİR

وَمَنْ تَصَدَّقَ وَهُوَ مُحْتَاجٌ ، أَوْ أَهْلُهُ مُحْتَاجٌ ، أَوْ عَلَيْهِ دَيْنٌ ، فَالَّذِينَ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى مِنْ الصَّدَقَةِ وَالْعَتَقِ وَالْهِيَةِ ، وَهُوَ رَدُّ عَلَيْهِ ، لَيْسَ لَهُ أَنْ يُتْلَفَ أَمْوَالُ النَّاسِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ إِنْتِلَافَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ » إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَعْرُوفًا بِالصَّبْرِ فَيُؤْتَرُ عَلَى نَفْسِهِ وَلَوْ كَانَ بِهِ خَصَاصَةٌ كَفَعَلِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حِينَ تَصَدَّقَ بِمَالِهِ ، وَكَذَلِكَ أَتَرُ الْأَنْصَارُ الْمُهَاجِرِينَ ، وَنَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ ، فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُضَيِّعَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِعِلَّةِ الصَّدَقَةِ وَقَالَ كَعْبٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ قَالَ « أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ » قُلْتُ فَإِنِّي أَمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْرٍ .

Kendisi veya ailesi ihtiyaç sahibiyken veya borcu varken tasaddukta bulunana, bu sadaka iade edilir. Çünkü borcu ödemek, sadaka vermekten, köle azad etmekten ve hibe etmekten daha önemlidir. Bu durumda olup sadaka verenin sadakası iade edilir. Bu durumda olanın, insanların mallarını telef etme hakkı yoktur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Kim telef etmek niyetiyle insanların malını alırsa, Allah onu telef eder.”*

Ancak kişi sabırlı olup ihtiyacı olmasına rağmen başkasını kendine etmesiyle bilinen biriye, böyle birinin verdiği sadakayı iade etmeye gerek yoktur. Hz. Ebû Bekr bütün malını tasadduk etmişti. Ensar da aynı şekilde Muhacirlere yardım etmişlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin malını telef etmesini yasaklamıştır. Kişinin sadaka vermek suretiyle insanların malını telef etme hakkı yoktur.

Ka'b: "Ey Allah'ın Resûlü! Tövbemin kabulünün nişanesi olarak bütün malımı Allah ve Resûlü yolunda tasadduk ediyorum" deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *“Malının bir kısmını elinde tutman senin için daha hayırlıdır”* karşılığını verdi. Bunun üzerine Ka'b: "O zaman Hayber'deki hissemi elimde bırakıyorum" dedi.

Bu başlık, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'de Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadisten alınmıştır. Buhârî zikredilen hadisi *Vasâyâ* konusunda: *“Kendisi veya ailesi muhtaç olduğu halde veya borcu varken tasaddukta bulunana, verdiği bu sadaka iade edilir”* şeklinde aktarmıştır. Bu durumda verilen sadaka makbul değildir. Çünkü borcu ödemek ve ailesinin geçimini sağlamak farz, sadaka ise nafilidir. Bu sebeple sadaka verdiği takdirde iflas edip borcunu ödeyemeyecek duruma gelenin sadakası kabul edilmez ve hâkim böylesi birinin sadaka vermesine engel olur.

Buhârî, borç isteme konusunda mevsûl olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *“Kim telef etmek niyetiyle insanların malını alırsa, Allah onu telef eder.”* Borç alıp sadaka veren ve bu borcu ödeyemeyen kişi de bu hadisin kapsamına girer.

Buhârî sabrıyla tanınıp muhtaç olduğu halde başkasını kendine tercih ederek sadaka verenin bunun dışında tutmuş ve Hz. Ebû Bekr ve Ensâr'ı buna örnek göstermiştir. Ebû Bekr'in malının hepsini sadaka verişini Ebû Dâvud ve

diğerleri rivayet etmiştir. Ensâr'ın, Muhacirleri kendi nefislerinden üstün tutmaları ise hadislerle sâbit olduğu gibi, Kur'ân'da da şu şekilde dile getirilmiştir: “Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir.”¹

Tamamı namazın sıfatları konusunun sonlarında geçen Muğîre'nin mevsûl hadisine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) malı zayi etmeyi yasaklamıştır. Buhârî bu hadisi delil göstererek: “İnsanı kendi malını zayi etmesi yasaklanmışsa, başkasının malını zayi etmesi öncelikle yasaklanır” demiştir. Sadaka, malın zayi edilmesi mânâsına gelmez denilemez. Çünkü sadaka borcun ödenmesine engel oluyorsa bu sadakanın sevabı kalmaz ve sadaka olmaktan çıkıp malın zayi olmasına dönüşür.

Tebûk gazvesine katılmayan üç kişiden biri olan Ka'b b. Mâlik: “Tövbemin kabulünün nişanesi olarak bütün malımı Allah ve Resûlü yolunda tasadduk ediyorum” deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Malının bir kısmını elinde tutman senin için daha hayırlıdır*” karşılığını verip bütün malını tasadduk etmesini yasaklamıştır. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ebû Bekr'in imanının kuvveti ve sabrının büyüklüğü sebebiyle malının tamamını tasadduk etmesine engel olmamıştır.

١٤٢٦ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « خَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ » أطرافه ١٤٢٧ ، ١٤٢٨ ، ٥٣٥٥ ، ٥٣٥٦ - تحفة ١٣٣٤٠

1426- “Abdân — Abdullah — Yûnus — Zührî — Saïd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Haşr Sur. 9

şöyle buyurdu: “Sadakanın en hayırlısı, ihtiyaç fazlasından verilendir. Sen bakmakla yükümlü olduklarından başla.”¹

Abdân, Abdullah b. Osmân el-Mervezî'nin lakabıdır.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadakanın en hayırlısının, kendisine ve bakmakla yükümlü olduklarına gerekli olan nafakadan artanından verilen olduğunu belirtmiş, kişinin harcamaya önce nafakalarını karşılamakla yükümlü olduğu kişilerden başlaması gerektiğini belirtmiştir.

۱۴۲۷ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهْبٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْتَدَأْ بِمَنْ تَعُولُ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ عَنْ ظَهْرِ غَنَى، وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ»

أطرافه ۱۴۲۶، ۱۴۲۸، ۵۳۵۵، ۵۳۵۶ - تحفة ۳۴۳۳

1427- “Mûsa b. İsmâîl — Vuheyb — Hişâm — babası” isnâdıyla Hakîm b. Hizâm'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüksek (veren) el, alçak (alan) elden daha hayırlıdır. Sen bakmakla yükümlü olduklarından başla. Sadakanın en hayırlısı da ihtiyaç fazlasından verilendir. İffetli davrananı Allah iffetli kılar. İnsanlardan müstağni olmak isteyen Allah zengin kılar.”²

Mûsa b. İsmâîl, Mûsa b. İsmâîl et-Tebûzekî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hakîm b. Hizâm, Hakîm b. Hizâm el-Esedî'dir. Zübeyr b. Bekkâr'ın söylediğine göre Kâbe'nin içinde doğmuştur. Müminlerin annesi Hz.

¹ Hadis ayrıca 1427, 1428, 5355, 5356'da geçmektedir.

² Hadis ayrıca 1426, 1428, 5355, 5356'da geçmektedir. Müslim 1034

Hatîce'nin kardeşinin oğludur. Yüz yirmi yıl yaşamış, altmış yaşında Müslüman olmuştur. Hakîm, hac mevsiminde yüz köle azad etmiş ve yüz deve kurban etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) veren elin alan elden daha hayırlı olduğunu söyleyip infaka bakmakla yükümlü olunan kişilerden başlanmasını emretmiştir. Nesâî'nin Târik el-Muhâribî'den olan rivayetinde: *"Annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin, sonra sırasıyla sana yakın olanlardan başla"* şeklindedir. Yine Nesâî, Aclân kanalıyla Saîd el-Makburî'den, o da Ebû Hureyre'den şöyle rivayet etmiştir: Bir adam: *"Ey Allah'ın Resûlü! Yanımda bir dinar var"* deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu kendin için harca"* karşılığını verdi. Adam: *"Yanımda başka bir dinar daha var"* deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu hanımın için harca"* karşılığını verdi. Adam: *"Yanımda başka bir dinar daha var"* deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu çocukların için harca"* karşılığını verdi. Adam: *"Yanımda başka bir dinar daha var"* deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu hizmetçin için harca"* karşılığını verdi. Adam: *"Yanımda başka bir dinar daha var"* deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu nereye harcayacağını sen daha iyi bilirsin"* karşılığını verdi. Ebû Dâvud ve Hâkim bu hadisi, çocuğu, hanımdan önce zikrederek rivayet etmiştir. Nevevî, *er-Ravda*'da, hadis âlimlerinin hadiste hanımı çocuktan önce zikrettiğini, çünkü zamanın geçmesiyle veya maddi zorluk anında hanımın nafakasının düşmeyeceğini söylemiştir. Bununla ilgili açıklamalar *Nafakalar* konusunda gelecektir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadakanın en hayırlısının, ihtiyaç fazlasından verilen sadaka olduğunu belirtmiştir. Yine yüce Allah'ın, haramdan kaçınanı ve insanlardan bir şey istemeyeni, haramdan koruyup insanlara muhtaç etmeyeceğini söylemiştir.

۱۴۲۸ - وَعَنْ وَهَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -

بِهِدًا . أَطْرَافُهُ ۱۴۲۶ ، ۱۴۲۷ ، ۵۳۵۵ ، ۵۳۵۶ - تحفة ۱۴۱۶۱

1428- "Vuheyb — Hişâm — babası" isnâdıyla Ebû Hureyre'den aynı rivayette bulunmuştur.¹

¹ Hadis ayrıca 1426, 1427, 5355, 5356'da geçmektedir. Müslim 1033

Mûsa b. İsmâil Hakîm b. Hizâm'dan rivayet edilen önceki hadisi “Vuheyb — Hişâm — babası” isnâdıyla Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bu da Buhârî'nin bu hadisi Mûsa b. İsmâil'den iki tarikiyle rivayet ettiğini gösterir. Hişâm bu hadisi bazen babasından, o da Hakîm b. Hizâm'dan, bazen de Ebû Hureyre'den rivayet etmiş olabilir.

١٤٢٩ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ وَالْمُسَالَاةَ « الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى ، فَالْيَدُ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفِقَةُ ، وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ » . تحفة ٧٥٥٥ ، ٨٣٣٧

1429- “Ebu’n-Numân — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim. Yine “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberde sadakadan, iffetli kalmaktan ve insanlardan bir şey istememekten bahsederek şöyle buyurdu: “Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır. Yüksek el veren, alçak el ise isteyen eldir.”

Ebu’n-Numân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Ebû Dâvud der ki: Hadis âlimlerinin çoğu bu hadisi Hammâd b. Zeyd'den: “Yüksek el, veren eldir” şeklinde naklederken, sadece bir kişi bu hadisi Hammâd b. Zeyd'den: “Yüksek el, iffetli olup başkasından istemeyendir” şeklinde aktarmıştır. Ebû Nuaym ise *el-Müstahrec*'de, Süleyman b. Harb, Hammâd tarikiyle: “Yüksek el, veren eldir” şeklinde rivayet etmiştir. Bu da hadisi Nâfi tarikiyle: “Yüksek olan el iffetli olup başkasından istemeyendir” şeklinde nakledenin yanlış olduğunu gösterir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberde zenginlerin sadaka vermesini, fakirlerin de başkasından bir şey istememesini teşvik ederken: “Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır. Yüksek el veren, alçak el ise isteyen eldir” buyurmuştur.

Şerhu’l-Mişkât eserde bu hadisin açıklamasına yönelik şöyle denilmiştir: “Rivayette sadaka vermek ve istemekten sakınarak iffetli davranmak zikredilmiştir. İstemekten sakınarak iffetli davranmak burada mücmel olarak zikredilmiştir. «Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır» buyruğunda mânâ açık olarak görülmektedir. Ancak bununla birlikte yine de bu mübhem bir ifadedir. Bu durumda bunu mücmel olana muvafık olması açısından yüksek elin iffetli olan el olduğu yönünde açıklayabiliriz. Zira infak eden el mücmel olana muvafık değildir. Şayet Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sadece: «Yüksek el veren eldir» buyurmuş olsaydı ve buna: «Alçak el ise isteyen eldir» eklemesinde bulunmasaydı, infak eden elin yüksek olan el ve isteyen elin alçak olan el olduğu kesinlik kazanırdı. Bununla da Buhârî ve Müslim’in rivayetlerinin Ebû Dâvud’un bir rivayetinden daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Taberânî’nin yanında Hâkim’in sahih bir isnâdla merfû olarak: “Allah’ın eli veren kişinin eli üstündedir. Veren elde kendisine verilen elin üstündedir. Alan el ise alçak olan eldir” şeklinde rivayette bulunmuştur. Nesâî, Târik el-Muhâribî’nin hadisinde: “Medine’ye geldiğimizde Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) minber üzerinde insanlara hutbe veriyor olduğunu gördük. Hutbesinde: «Yüksek el veren eldir» buyurdu” şeklinde rivayette bulunmuştur. Bu da nas olarak ortadaki ihtilafları kaldırmaktadır.

Zira bu konuda Kadı İyâd bazı kimselerin: “ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ (Allah’ın, kullarının tövbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah’ın tövbeyi çok kabul eden ve pek esirgeyen olduğunu hâla bilmezler mi?)”¹ buyruğuyla birlikte edep olarak ta: “Yüksek olan el alan eldir ve alçak olan el meneden eldir veya yüksek olan el alan eldir, alçak olan el de infak eden eldir. Fakir kişiye bir şey verecek kişi vereceğini eline koyar ve fakire onu almasını söyler” dediğini nakletmiştir. İbnu’l-Arabî der ki: “İsteyen el alçak eldir. Ancak alan el alçak el

¹ Tevbe Sur. 104

değildir. Zira Allah'ın eli hem verici, hem de alıcıdır. Bu durumda her ikisi de yüksek olan eldir ve her ikisi de sağdır.

Hadiste söz konusu ellerin insanların elleri olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir. Allah'ın ellerine gelince; Yüce Allah her şeyin sahibi olduğu için bir şer vereceği zaman verme olayı ve alacağı zaman alma olayı eline nispet edilmiştir. Ahmed, *Müsned*'inde şöyle rivayette bulunmuştur: Hakîm b. Hizâm: “Ey Allah'ın Resûlü! Yüksek el nedir?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yüksek el veren ve almayan eldir*” buyurdu. Burada da açık olarak anlaşılmaktadır ki alan el yüksek olan el değildir. Yüksek el infak eden, isteyerek ve istemeksizin almaktan sakınan eldir. En alçak el ise isteyerek alan ve vermekten men eden eldir. Bütün bu rivayetler birbirini çürütmektedir. Ancak en güzel açıklanan hadis yine başka bir hadis ile açıklanandır. Ebu'l-Abbâs ed-Dânî, *Muvatta*'da İbn Ömer'in hadisinde bu açıklamanın müdrec olarak yapıldığını zikretmiştir.

Evet, Askerî'nin *Kitâbu's-Sahâbe* eserinde İbn Ömer'den isnâdında kopukluk olan şöyle bir hadis nakledilmiştir: “İbn Ömer, Bîşr b. Mervân'a: «Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yüksek el alçak elden daha hayırlıdır*” buyurduğunu işittim» şeklinde bir mektup yazdı.” Gördüğüm kadarıyla burada alçak el ile alan el ve yüksek el ile veren el kastedilmektedir. İbn Ömer'in açıklaması bu yöndedir ve İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Dînâr kanalıyla İbn Ömer'in: “Biz yüksek elin infak eden el olduğundan bahsederdik” dediğini nakletmiştir.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Zekat* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

١٩ - بَابُ الْمَتَانِ مِمَّا أُعْطِيَ لِقَوْلِهِ
﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يَتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا﴾ الْآيَةُ

**19- YÜCE ALLAH'IN: "Mallarını Allah Yolunda Harcayan, Sonra da Harcadıklarının Peşinden (bunları) Başa Kakmayan ve Gönül İncitmeyenlerin, Rab'leri Katında Mükâfatları Vardır"¹
BUYRUĞU SEBEBİYLE VERDİĞİ ŞEYİ BAŞA KAKMANIN
KÖTÜLÜĞÜ**

Yüce Allah, iyilik yapılan kişinin minnet altında bırakılmasını yasaklamış, minnet altında bırakmayı zatına has kılmıştır. Allah, yaptığı iyiliği başa kakmayanların Rableri katında sınırsız mükâfatlara nail olacaklarını ve kıyamet günü korku ve üzüntü yaşamayacaklarını bildirmiştir.

Bu âyet Tebuk seferi için hazırlık yapan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dört bin dirhem getiren Abdurrahman b. Avf ve bu orduya teçhizatıyla beraber bin deve veren Hz. Osmân hakkında nazil olmuştur.

Buhârî, bu konuda şartına göre sahih hadis bulamadığı için âyeti vermekle yetinmiştir.

Müslim'de geçen Ebû Zer'den nakledilen hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Allah kıyamet günü şu üç kişiyle konuşmaz: Verdiği her şeyi başa kakan, malını yemin ederek satan ve izarını yerde sürüyen kişi."

٢٠ - بَابُ مَنْ أَحَبَّ تَعْجِيلَ الصَّدَقَةِ مِنْ يَوْمِهَا

20- SADAKAYI GECİKTİRMEDE GÜNÜNDE VERMEYİ SEVEN KİŞİ

١٤٣٠ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ عُقْبَةَ بْنَ الْحَارِثِ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ الْعَصْرَ ، فَأَسْرَعَ ثُمَّ دَخَلَ الْبَيْتَ ، فَلَمْ

¹ Bakara Sur. 262

يَلْبَثُ أَنْ خَرَجَ ، فَقُلْتُ أَوْ قِيلَ لَهُ فَقَالَ « كُنْتُ خَلَفْتُ فِي الْبَيْتِ تَبْرًا مِنَ الصَّدَقَةِ ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُبَيِّتَهُ فَقَسَمْتُهُ » أطرافه ٨٥١ ، ١٢٢١ ، ٦٢٧٥ - تحفة ٩٩٠٦

1430- “Ebû Âsım — Ömer b. Saîd — İbn Ebî Muleyke” isnâdıyla Ukbe b. el-Hâris şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize ikinci namazını kıldırıdıktan sonra hızlı bir şekilde eve gidip fazla kalmadan geri döndü. Ben veya bir başkası bunun nedenini sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Evde sadaka malı olan bir miktar altın bırakmışım. Bunu bu gece evde bırakmak istemedim ve taksim ettim”* buyurdu.¹

Ebû Âsım, Nebîl ed-Dahhâk b. Mahled’dir.

Ömer b. Saîd, Ömer b. Saîd en-Nevfelî el-Kureşî el-Mekkî’dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ebî Muleyke’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldırıdıktan sonra hızla eve girip çok geçmeden geri dönünce, Ukbe b. el-Hâris veya bir başkası, neden namazdan sonra hızla eve gidip geldiğini sordu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Evde sadaka malı olan bir miktar altın bırakmışım. Bunu bu gece evde bırakmak istemedim ve taksim ettim”* buyurdu.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hatırladığı sadakayı vermek için hızla eve gidip alarak onu tasadduk etmesidir.

٢١ - بَابُ التَّحْرِيزِ عَلَى الصَّدَقَةِ وَالشَّفَاعَةِ فِيهَا

21- SADAKA VERMEYE TEŞVİK ETMEK VE BU KONUDA ARACI OLMAK

١٤٣١ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَدِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ عِيدِ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ لَمْ يُصَلِّ قَبْلَ وَلَا بَعْدَ ، ثُمَّ مَالَ عَلَى النِّسَاءِ وَمَعَهُ بِلَالٌ ، فَوَعَّظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْقُلُوبَ

¹ Hadis ayrıca 851, 1221, 6275’te geçmektedir.

وَالْحَرَصَ أَطْرَافَهُ ٩٨ ، ٨٦٣ ، ٩٦٢ ، ٩٦٤ ، ٩٧٥ ، ٩٧٧ ، ٩٧٩ ، ٩٨٩ ، ١٤٤٩ ،

٤٨٩٥ ، ٥٢٤٩ ، ٥٨٨٠ ، ٥٨٨١ ، ٥٨٨٣ ، ٧٣٢٥ - تحفة ٥٥٥٨

1431- “Müslim — Şu’be — Adiy — Saîd b. Cübeyr” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram günü çıkıp iki rekat namaz kıldı. Bu namazın ne öncesi, ne de sonrasında namaz kılmadı. Namazdan sonra Bilâl ile birlikte kadınların bulunduğu tarafa gelip onlara nasihat ederek sadaka vermelerini emretti. Kadınlar bunu duyunca sadaka olarak bilezik ve küpelerini (Bilâl’in kucağına) atmaya başladılar.”¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhîdî el-Ezdî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Adiy, Adiy b. Sâbit’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramında namazgâha çıkıp iki rekat bayram namazı kıldı. Bundan ne önce, ne de sonra nafîle namaz kılmadı. Sonra Bilâl ile beraber kadınların bulunduğu yere gidip onlara nasihatte bulunup ahireti hatırlatarak sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar bilezik ve küpelerini Bilâl’in kucağına atmaya başladılar. Hadis *İdeyn* konusunda geçmiştir.

١٤٣٢ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ ، أَوْ طَلِبَتْ إِلَيْهِ حَاجَةٌ قَالَ « اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا ، وَيَقْضِي اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ مَا شَاءَ » . أَطْرَافَهُ ٦٠٢٧ ، ٦٠٢٨ ، ٧٤٧٦ - تحفة ٩٠٣٦

1432- “Mûsa b. İsmâîl — Abdolvâhid — Ebû Burde b. Abdillâh b. Ebî Burde — Ebû Burde b. Ebî Mûsa” isnâdıyla babası (Ebû Mûsa) şöyle dedi: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dilenci geldiğinde veya ondan bir şey

¹ Hadis ayrıca 98, 863, 962, 964, 975, 977, 979, 989, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325’te geçmektedir. Müslim 884.

istendiğinde: “Sevap kazanmak için aracı olunuz. Allah, Peygamberinin dilinden dilediği hükmünü verecektir” buyururdu.

Mûsa b. İsmâîl, Mûsa b. İsmâîl el-Munkarî’dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd’dır.

Ebû Mûsa el-Eş’arî’nin bildirdiğine göre Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bir dilenci gelince veya ondan bir şey istenince bu konuda aracı olunmasını, aracı olunan iş görülse de, görülmese de aracının sevap kazanacağını söylerdi. Bir iyilikte aracı olmak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ahlâkindandı. Yüce Allah ta ona: “Şefaâtçi ol, şefaatin kabul edilecektir” buyurmuştur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden bir şey isteyenine buna ihtiyacı olmadığını bilse bile, ona yardımcı olunması için aracı olurdu. Çünkü başkasının yanında iyiliğe aracı olmak, başkasını iyilik yapmaya teşvik eder.

Buhârî¹ ayrıca bu hadisi *Edeb ve Tevhîd*, Müslim ve Ebû Dâvud, *Edeb*, Tirmizî *İlim*, Nesâî de *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.

۱۴۳۳ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ -
رضي الله عنها - قَالَتْ قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « لَا تُوكِي فَيُوكِي عَلَيْكَ » أطرافه ۱۴۳۴ ،
۲۵۹۰ ، ۲۵۹۱ - تحفة ۱۵۷۴۸

1433- “Sadaka b. el-Fadl — Abde — Hişâm — Fâtıma” isnâdıyla Esmâ şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Cimri davranma, yoksa sana da kısılarak verilir” buyurdu.

Sadaka b. Nevfel, Ebu’l-Fadl el-Mervezî’dir.

Abde, Abde b. Süleyman el-Kilâbî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Fâtıma, Fâtıma binti’l-Münzir b. ez-Zübeyr’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Esmâ binti Ebî Bekr’e: “Malının azalacağından korkarak kesenin ağzını sıkıca bağlayıp malını tasadduk etmekten çekinme. Yoksa Allah ta sana olan rızkını kısar” buyurmuştur.

¹ Hadis ayrıca 6027, 6028, 7476’da geçmektedir. Müslim 2627.

۱۴۳۳ م - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ « لَا تُحْصِي فِيْحْصَى اللَّهِ عَلَيْكَ »

تحفة ۱۵۷۴۸

1433- Osmân b. Ebî Şeybe'nin, Abde'den olan rivayeti ise: "Sayarak verme, yoksa Allah ta sana sayarak verir" şeklindedir.

Abde bunu Hişâm'dan iki lafızla da rivayet etmiş, bazen bu şekilde bazen de yukarıda geçtiği şekilde anlatmış olabilir. *İhsâ*, bir şeyin ölçüsünü veya sayısını bilmektir. Hadiste geçen Yüce Allah'ın saymasından kasıt, bereketi veya verdiği rızkı kesmesi ya da kıyamet günü bundan hesaba çekmesidir.

Hadiste sahabeden rivayette bulunan tâbiî vardır. Ravilerin tamamı Medinelidir. Sadece Abde Kûfelidir. Buhârî bu hadisi *Hibe* konusunda, Müslim ve Nesâî ise *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.¹

۲۲ - بَابُ الصَّدَقَةِ فِيمَا اسْتَطَاعَ

22- SADAKA GÜCÜN YETTİĞİ MİKTARDA VERİLİR

۱۴۳۴ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « لَا تُوعَى فَيُوعَى اللَّهُ عَلَيْكَ ، اَرْضَخِي مَا اسْتَطَعْتَ » أطرافه ۲۵۹۰ ، ۲۵۹۱ ، ۱۴۳۳ - تحفة

۱۵۷۱۴

1434- "Ebû Âsım — İbn Cüreyc — Muhammed b. Abdirrahîm — Haccâc b. Muhammed", yine "İbn Cüreyc — İbn Ebî Muleyke — Abbâd b. Abdillâh b. ez-Zübeyr" isnâdıyla Esmâ binti Ebî Bekr bildiriyor: Esmâ Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde: "Biriktirip saklama, yoksa Allah ta senden saklar. Az da olsa gücün yettiğince sadaka ver" buyurdu.

¹ Hadis ayrıca 1434, 2590, 2591'de geçmektedir. Müslim 1029.

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled'dir.

İbn Cüreyç, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Muhammed b. Abdirrahîm, Muhammed b. Abdirrahîm el-Bağdâdî'dir.

Haccâc b. Muhammed, Haccâc b. Muhammed el-A'var'dır.

İbn Ebû Muleyke, Abdullah b. Ebî Muleyke'dir.

Abbâd b. Abdillâh b. ez-Zübeyr, Abbâd b. Abdillâh b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Esmâ binti Ebî Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona malını biriktirip saklayarak sadaka vermezlik etmemesini, aksine az da olsa gücünün yettiği kadarıyla tasaddukta bulunmasını emretmiştir. Buradaki saklamanın yasaklanması haram anlamında değildir.

Buhârî bu hadisi *Zekat* ve *Hibe*¹ konusunda, Müslim, *Zekat* konusunda, Nesâî ise *İşretu'n-Nisâ* konusunda rivayet etmiştir.

۲۳ - بَابُ الصَّدَقَةِ تُكْفَرُ الْخَطِيئَةُ

23- SADAKA GÜNAHI ÖRTER

۱۴۳۵ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَيْكُمْ يَحْفَظُ حَدِيثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْفِتْنَةِ قَالَ قُلْتُ أَنَا أَحْفَظُهُ كَمَا قَالَ . قَالَ إِنَّكَ عَلَيْهِ لَجَرِيءٌ فَكَيْفَ قَالَ قُلْتُ فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ تُكْفَرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ وَالْمَعْرُوفُ قَالَ سُلَيْمَانُ قَدْ كَانَ يَقُولُ « الصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ » قَالَ لَيْسَ هَذِهِ أُرِيدُ ، وَلَكِنِّي أُرِيدُ الَّتِي تَمُوجُ كَمَوْجِ الْبَحْرِ قَالَ قُلْتُ لَيْسَ عَلَيْكَ بِهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بَأْسٌ ، بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابٌ مُغْلَقٌ . قَالَ فَيُكْسَرُ الْبَابُ أَوْ يُفْتَحُ قَالَ قُلْتُ لَا . بَلْ يُكْسَرُ . قَالَ فَإِنَّهُ إِذَا كُسِرَ لَمْ يُغْلَقْ أَبَدًا

¹ Hadis ayrıca 2590, 2591, 1433'te geçmektedir. Müslim 1029

قَالَ قُلْتُ أَجَلٌ فَهَبْنَا أَنْ نَسْأَلَهُ مِنَ الْبَابِ فَقُلْنَا لِمَسْرُوقٍ سَلَهُ . قَالَ فَسَأَلَهُ . فَقَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قُلْنَا فَعَلِمَ عُمَرُ مَنْ تَعْنِي قَالَ نَعَمْ ، كَمَا أَنَّ دُونََ عَدِ لَيْلَةً ، وَذَلِكَ أَنِّي حَدَّثْتُهُ حَدِيثًا لَيْسَ بِالْأَعْيَالِطِ . أطرافه ٥٢٥ ، ١٨٩٥ ، ٣٥٨٦ ، ٧٠٩٦ - تحفة ٣٣٣٧

1435- “Kuteybe — Cerîr — A’miş — Ebû Vâil” isnâdıyla Huzeyfe anlatıyor: Hz. Ömer: “Hanginiz Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fitneyle ilgili hadisini ezberinde tutuyor?” diye sorunca: “Ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği şekliyle ezberimde tutuyorum” cevabını verdim. Hz. Ömer: “Sen ona karşı çok cesursun, peki nasıl dedi?” diye sorunca ise şöyle cevap verdim: “*Kişinin ailesi, çocukları ve komşuları sebebiyle düştüğü fitnenin günahını namaz kılmak, sadaka vermek ve iyilik etmek örter.*”

Süleymân der ki: Ebû Vâil bu hadisi: “Namaz kılmak, sadaka vermek ve iyiliği emredip kötülükten sakındırmak...” şeklinde söylerdi.

Hz. Ömer: “Ben bunu kastetmedim. Kastettiğim deniz dalgaları gibi gelen fitneyle ilgili hadistir” deyince ise ben: “Ey müminlerin emiri! O fitneden senin üzerine bir şey yoktur; seninle onun arasında kapalı bir kapı vardır” karşılığını verdim. Hz. Ömer: “O kapı açılacak veya kırılacak mı?” diye sorunca: “Hayır (açılmayacak) aksine kırılacak” cevabını verdim. Hz. Ömer: “Eğer kırılırsa, bir daha hiç kapanmaz” deyince: “Evet” karşılığını verdim. Şakîk der ki: “Huzeyfe’ye o kapıyla ilgili sormaya çekindik ve Mesrûk’a: “Sen sor” dedik. Mesrûk sorunca: “O kapı (Ömer’dir” cevabını verdi. Huzeyfe’ye: “Peki, Ömer kimi kastedtiğini anladı mı?” diye sorunca: “Evet, bu gecenin yarından daha yakın olduğunu bildiği gibi anladı. Sebebi de ona şüpheye yer olmayan bir hadis söylememdir” cevabını verdi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd’dir.

¹ Hadis ayrıca 525, 1895, 3586, 7096’da geçmektedir. Müslim 144.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Huzeyfe, Huzeyfe b. el-Yemân'dır.

Ömer b. el-Hattâb: "Aranızda hanginiz Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) gelen fitneyle ilgili hadisi biliyor?" diye sorunca, Huzeyfe b. el-Yemân: "Ben bu hadisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığı şekliyle ezberlemişim" cevabını verdi. Hz. Ömer: "Sen Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ona fitneyle ilgili çok soru sorardın. Bu sebeple şimdi ondan işittiğini nakletmede cüretkarsın. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fitneyle ilgili ne dedi?" diye sorunca ise Huzeyfe: "Kişinin ailesi sebebiyle katlandığı sıkıntı ve zorluklar, çocuklarına olan sevgisinden ve onlarla meşgul olmasından dolayı birçok hayırlı şeyi yapamamasından, komşusu sebebiyle uğradığı sıkıntıdan dolayı düştüğü fitnenin günahı, bunları büyük günahlardan olmadıkça, namaz kılmak, sadaka vermek ve iyilik etmek örter."

Süleyman b. Mihrân der ki: Ebû Vâil bu hadisi naklederken bazen: "Namaz kılmak, sadaka vermek ve iyiliği emredip kötülükten sakındırmak..." şeklinde naklederdi.

Hz. Ömer, Huzeyfe'ye: "Benim kasedettiğim fitneyle ilgili bu hadis değildir. Kasedettiğim deniz dalgaları gibi gelecek olan fitneyle (siyasi kargaşayla) ilgili hadistir" deyince Huzeyfe: "Ey müminlerin emiri! Bu fitnelerin sana hiçbir zararı dokunamaz. Çünkü bu fitneyle senin aranda kapalı bir kapı vardır" karşılığını verdi. Hz. Ömer: "Bu kapı açılacak mı, yoksa kırılacak mı?" diye sorunca, Huzeyfe: "Kırılacak" cevabını verdi. Hz. Ömer: "O zaman bu kapı kırılınca bir daha kapanmaz" dedi. Hz. Ömer bu sözüyle öldürüldükten sonra bu fitnelerin kıyamet gününe kadar durulmayacağına işaret etmiştir. Dediği gibi de olmuştur. Çünkü Hz. Ömer fitnenin önünde set gibi duruyordu. O şehid edilince fitneler çoğaldı ve hadiste kastedilen kapının Hz. Ömer olduğu anlaşıldı.

Şakîk der ki: "Huzeyfe'den çekindiğimiz için ona kapıdan kimin kastedildiğini soramadık ve ilmi bizden daha çok ve Huzeyfe'ye daha yakın olan Mesrûk'a, bunu Huzeyfe'ye sormasını söyledik. Mesrûk bunu sorunca Huzeyfe: "Kapıdan kastedilen Ömer'dir" cevabını verdi.

Şakîk der ki: Huzeyfe'ye: "Ömer, kapıdan kendisinin kastedildiğini anladı mı?" diye sorduğumuzda, Huzeyfe: "Gecenin yarından daha yakın olduğunu bildiği gibi bildi. Çünkü ben Hz. Ömer'e içinde kuşkuyla yer olmayan bir hadis anlattım" dedi.

۲۴ - بَاب مَنْ تَصَدَّقَ فِي الشَّرْكِ ثُمَّ أَسْلَمَ

24- MÜŞRİKKE SADAKA VERDİKTEN SONRA MÜSLÜMAN OLAN KİŞİ

۱۴۳۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَتَحَنَّنُ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَدَقَةٍ أَوْ عَتَاقَةٍ وَصِلَةٍ رَجِمَ فِيهَا مِنْ أَجْرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ مِنْ خَيْرٍ » . أطرافه ۲۲۲۰ ، ۲۵۳۸ ، ۵۹۹۲ - تحفة ۳۴۳۲

1436- "Abdullah b. Muhammed — Hişâm — Ma'mer — Zührî — Urve" isnâdıyla Hakîm b. Hizâm der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Cahiliye döneminde sadaka vermek, köle azad etmek, akrabalarımıyla bağımı koparmamak gibi ibadet maksadıyla yaptığım şeyler hakkında ne dersin? Bunlardan dolayı bana sevap var mıdır?" diye sorduğumda: "Geçmiş hayırlarınla İslam'a girdin" cevabını verdi.

Abdullah b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed el-Müsne'di'dir.

Hişâm, San'â kadısı Hişâm b. Yusuf'tur.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hakîm b. Hizâm Cahiliye döneminde yüz köle azad etmiş ve fakirlere yüz deve vermişti. Müslüman olduktan sonra bu ve akrabayla bağları güçlendirmek gibi ibadet maksadıyla yaptığı şeylerin sevabının olup olmadığını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorunca Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Müslüman olduktan sonra daha önce yaptığı hayırların sevabının da amel defterine yazılacağını söyledi.

Hadisin zahiri, Dârekutnî'nin, Mâlik'ten rivayet ettiği Ebû Saîd'in merfu olan: *"Kafir İslam'ı kabul edip onu güzelce yaşarsa, Allah ona daha önce yaptığı iyilikleri yazar, daha önce işlediği günahları ise siler. Müslüman olduktan sonra da her iyiliğe karşı on kattan, yedi yüz kata kadar sevap alır. İşlediği günah ise aynısıyla yazılır. Ancak Allah bağışlarsa o başka"* hadisi bunu teyid etmektedir. Ancak bu, usul kaidelerine uygun değildir. Çünkü kafirin, küfür üzereyken yaptığı ibadetler kabul edilmez. Çünkü ibadette niyet şarttır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hakîm b. Hizâm'a söylediğinin mânâsı: "Sen Müslüman olmadan önce yaptığın iyiliklerin bereketi sebebiyle hidayete erip Müslüman oldun" şeklindedir. Veya: "Sen bu amellerinle güzel bir huya sahip oldun ve Müslüman olduktan sonra da bu huylarının faydasını gördün" şeklindedir.

Hadiste tâbîinin tâbîiden sahabeden rivayeti vardır. Bu hadis, Hâlid'in tek kaldığı rivayetlerdendir. Buhâri ayrıca bu hadisi *Buyû, Edeb, İtk* konusunda, Müslim ise *İman* konusunda rivayet etmiştir.¹

۲۵ - باب أَجْرِ الْخَادِمِ إِذَا تَصَدَّقَ بِأَمْرِ صَاحِبِهِ غَيْرَ مُفْسِدٍ

25- EFENDİSİNİN EMRİYLE ONUN MALINA ZARAR VERMEDEN TASADDUKTA BULUNAN HİZMETÇİNİN SEVABI

۱۴۳۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا تَصَدَّقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامٍ رَوْحَهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا ، وَلِرَوْحِهَا بِمَا كَسَبَ ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ » أطرافه

۱۷۶۰۸ تحفة - ۲۰۶۵ ، ۱۴۴۱ ، ۱۴۴۰ ، ۱۴۳۹ ، ۱۴۲۵

1437- "Kuteybe b. Saîd — Cerîr — A'meş — Ebû Vâil — Mesrûk" isnâdıyla Hz. Âişe dedi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Kadın, kocasının yiyeceğinden ona zarar vermeden tasaddukta bulunursa,*

¹ Hadis ayrıca 2220, 2538, 5992' de geçmektedir. Müslim 123.

*ona infakın sevabı, kocasına da kazanmasının sevabı verilir. Hazinedâra aynı şekilde sevap verilir.*¹

Kuteybe b. Saîd, Kuteybe b. Saîd es-Sekafî el-Bağlânî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd'dir.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Ebû Vâil, Şakîk'tir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda'dır.

Hadiste geçtiğine göre bir kadın kocasının gelen izniyle de olsa, malı açıkça eksiltmeyecek kadar az miktarda sadaka verirse, kadın verdiği bu sadakanın sevabını alır. Yine koca da bu malı kazandığı için aynı sevabı alır. Malın bekçiliğini yapan kişi de aynı şekilde sevap alır.

Bazıları, böylesi bir sadakayı vermede kadınla malın bekçisini birbirinden ayırmışlar, kadının, kocasının malı üzerinde hakkı olduğunu, bu sebeple onun izni olmadan sadaka verebileceğini, malın bekçisinin ise ancak mal sahibinin izniyle sadaka verebileceğini söylemişlerdir.

Kadınla ilgili bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü kadın kendi malından sadaka verebilir. Ancak kendi malından değil de kocasının malından sadaka verecekse onun izni gerekir.

۱۴۳۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْحَاظِرُ الْمُسْلِمُ الْأَمِينُ الَّذِي يُنْفِذُ - وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطَى - مَا أُمِرَ بِهِ كَامِلًا مُؤَفَّرًا طَيِّبٌ بِهِ نَفْسُهُ ، فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ ، أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ »
طرفاه ۲۲۶۰، ۲۳۱۹ - تحفة ۹۰۳۸

1438- "Muhammed b. el-Alâ — Ebû Usâme — Bureyd b. Abdillâh — Ebû Burde" isnâdıyla Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "*Kendisine emredileni tam olarak ve gönül hoşluğuyla yerine getiren -verilmesi istenilen kişiye veren*" demiş te olabilir- *güvenilir Müslüman bekçi, sadaka veren iki kişiden biridir.*"

¹ Hadis ayrıca 1425, 1439, 1440, 1441, 2065'te geçmektedir. Müslim 1024.

Muhammed b. el-Alâ', Kureyb el-Hemedânî el-Kûfî'nin babası Muhammed b. el-Alâ' b. Kureyb'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) malın bekçiliğini yapan kişi, mal sahibinin emriyle onun dediği malı gönül hoşluğuyla tam olarak verilmesi emredilen kişiye verirse, kendisi de sevap alacak iki kişiden biri olur.

Ancak bu durumda bekçinin alacağı sevap, mal sahibinde olduğu gibi on kat sevap ve daha fazlası değildir. Bekçinin sevap alabilmesi için Müslüman olması şartı vardır. Çünkü kafir güvenilir sayılmaz ve ona sevap verileceği söylenemez. Müslüman bekçinin sevap alabilmesi için, kendisine verilmesi emredilen şeyi gönül hoşluğuyla ve emredilen kişiye vermesi gerekir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Îcâre* ve *Vekâlet*, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.¹

٢٦ - بَابُ أَجْرِ الْمَرْأَةِ إِذَا تَصَدَّقَتْ أَوْ أَطْعَمَتْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ

26- KOCASININ EVİNDEN ONUN MALINA ZARAR VERMEDEN TASADDUKTA BULUNAN VEYA YEMEK YEDİREN KADININ SEVABI

Kadın, kocasının malına zarar vermeden, onun iznini almadan örfe uygun olarak sadaka verebilir ve yemek yedirebilir. Ancak kocanın cimri olduğu bilirse veya razı olmayacağından endişe edilirse bu caiz değildir. Hizmetçi ve bekçinin, mal sahibinin izni olmadan tasaddukta bulunmaya hakkı yokken kadının böyle bir hakkı vardır.

١٤٣٩ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَالْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ

عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تَعْنِي إِذَا تَصَدَّقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا

أطرافه ١٤٢٥، ١٤٣٧، ١٤٤٠، ١٤٤١، ٢٠٦٥ - تحفة ١٧٦٠٨

¹ Hadis ayrıca 2260, 2319'da geçmektedir. Müslim 1023.

1439- “Âdem — Şu’be — Mansûr ve A’miş — Ebû Vâil — Mesrûk” isnâdıyla Hz. Âişe, Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi vesellem): “Kadın, kocasının evinden sadaka verdiği zaman...” şeklindeki hadisi nakletmiştir.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc'dır.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir'dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Âdem, zikredilen isnâdla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Kadın, kocasının evinden sadaka verdiği zaman...” şeklinde başlayan aşağıdaki hadisini zikretmiştir.

۱۴۴۰ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا أَطْعَمَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ ، لَهَا أَجْرُهَا ، وَلَهُ مِثْلُهُ ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ ، لَهُ بِهَا اكْتِسَابٌ ، وَلَهَا بِهَا أَنْفَقَتْ »
 أطرافه ۱۴۲۵ ، ۱۴۳۷ ، ۱۴۳۹ ، ۱۴۴۱ ، ۲۰۶۵ - تحفة ۱۷۶۰۸

1440- “Ömer b. Hafs — babası — A’miş — Şakîk — Mesrûk” isnâdıyla Hz. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu aktarmıştır: “Kadın, kocasının evinden zarar vermeden yemek yedirdiği zaman, ona infakın sevabı, kocaya da aynı sevap, bekçiye de aynı sevap verilir. Koca, malı kazandığı için, kadın ise infak ettiği için sevap alır.”²

Ömer b. Hafs'ın babası, Hafs b. Ğiyâs'tır.

Hadiste geçtiğine göre kadın, kocasının evinden, onun malına zarar vermeyecek şekilde yemek yedirirse, bunun sevabını alır. Koca da aynı şekilde sevap alır. Bekçi de kocanın aldığı şekilde sevap alır. Koca, malı kazandığı, kadın ise infak ettiği için sevap alırlar.

¹ Hadis ayrıca 1425, 1437, 1440,1441, 2065'te geçmektedir. Müslim 1023

² Hadis ayrıca 1425, 1437, 1439, 1441, 2065'te geçmektedir. Müslim 1023.

۱۴۴۱ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ فَلَهَا أَجْرُهَا ، وَلِلزَّوْجِ بِمَا اكْتَسَبَ ، وَلِلْخَازَنِ مِثْلُ ذَلِكَ » أطرافه ۱۴۲۵ ، ۱۴۳۷ ، ۱۴۳۹ ، ۱۴۴۰ ، ۲۰۶۵ - تحفة ۱۷۶۰۸

1441- “Yahya b. Yahya — Cerîr — Mansûr — Şakîk — Mesrûk” isnâdıyla Hz. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Kadın, zarar vermeden evinin yemeğinden infakta bulunduğu zaman, ona infakın sevabı, kocaya malı kazanması sebebiyle aynı sevap, bekçiye de aynı sevap verilir.”¹

Yahya b. Yahya, Yahya b. Yahya et-Teymî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd'dir.

Hadiste geçtiğine göre kadın, evindeki yemekten, kocasının malına zarar vermeyecek şekilde tasaddukta bulunursa, verdiği sadakanın sevabını alır. Koca da malı kazandığı için aynı sevabı alır. Malın bekçisi de aynı şekilde sevap alır. Ancak daha önce geçen Ebû Musâ'nın hadisindeki şartlar burada da geçerlidir.

Hadisin zahirine göre kadın, koca ve bekçi sevapta eşittir. Ancak hadiste kastedilen eşit şekilde sevap almaları değil, üçünün de sevap alması olabilir. Çünkü malı kazanan kişinin sevabı daha çok olabilir.

Ancak Ebû Hureyre'nin: “Kadına sevabın yarısı verilir” şeklindeki rivayeti Buhârî'nin sevapta eşit olduğunu düşündüğünü akla getirmektedir.

Buhârî bu bâbın hadislerini değişik üç tarikten Hz. Âişe'den rivayet etmiştir. Bu hadislerin hepsi Şakîk, Mesrûk kanalıyla yapılmıştır. Bu rivayetlerin üçünde de diğerinde olmayan ilaveler vardır. A'meş'ten olan rivayette: “Kocasının evinden yedirirse...”, Mansûr'un rivayetinde: “Kadın evindeki yiyecekten infak ederse...” ibaresi vardır. Allah Buhârî'ye rahmet eylesin; faydaların incilerini ne kadar da çoğaltmıştır! Ve mükâfatını ancak Allah verebilir ki, onun tekrarı ne kadar da tatlı olmuştur.

¹ Hadis ayrıca 1425, 1437, 1439, 1440, 2065'te geçmektedir.

۲۷ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿فَأَمَّا مَنْ أُعْطِيَ وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى * فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى * وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى * وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى * فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى﴾. «اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقَ مَالٍ خَلْفًا» .

27- YÜCE ALLAH'IN ŞU BUYRUĞU: “Elinde Bulunandan Verenin, Allah'a Karşı Gelmekten Sakınanın, En Güzel Söz Olan Allah'ın Birliğini Doğrulayanın İşlerini Kolaylaştırırız. Ama, Cimrilik Eden, Kendini Allah'tan Müstağni Sayan, En Güzel Sözü Yalanlayan Kimsenin Güçlüğe Uğramasını Kolaylaştırırız.”¹
ALLAHIM! MAL İNFAK EDENE BEDEL VER

Yüce Allah, malından Allah rızası için infakta bulunanın, haramlardan sakınanın, Allah'ın kendisine mükafat vereceğine inananın, dünyada işlerini ve kendisini cennete sokacak salih ameller işlemesini kolaylaştıracağını bildirmiştir. Ancak Allah'ın kendisine verdiğiinden infakta bulunmakta cimri davranıp dünyayı ahirete tercih edenin ve sevabı, hesabı, cenneti, cehennemi yalanlayanın kıyamet günü cehenneme girmesine sebep olacak amelleri yapmasını kolaylaştıracağını bildirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise, malında infak edene bunun karşılığını vermesi için dua etmiştir. Bu bedel, infakına karşılıklı sevap alması, yüce Allah'ın ona daha çok rızık vermesi veya bu infakına karşılık onu bir kötülükten koruması şeklinde olabilir.

۱۴۴۲ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي مُرَرِّدٍ عَنْ أَبِي الْحُبَابِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا ، وَيَقُولُ الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْسِكًا تَلَفًا » . تحفة ۱۳۳۸۱

1442- “İsmâîl — kardeşi — Süleyman — Muâviye b. Ebî Müzerriid — Ebu'l-Hubâb” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kulların sabahladığı her sabah iki melek inip, bunlardan biri: «Allahım! İnfak edene yenisini ver» der. Diğeri ise: «Allahım! Malını tutana telef ver» der.”

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Uveys’tir.

İsmâîl’in kardeşi Ebû Bekr’dır ve adı Abdulhamid’dır.

Süleyman, Süleyman b. Bilâl’dır.

Ebû Muzevved’in ismi Abdurrahmân’dır.

Ebu’l-Hubâb, Saîd b. Yesâr’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her sabah iki meleğin yeryüzüne inerek, bunlardan birinin: “Allahım! Malını senin yolunda harcayana bu malın daha iyisini ver” der. Yüce Allah kutsi bir hadiste: “Sen infâk et ki, ben de sana infâk edeyim” buyurmuştur. Diğer melek ise: “Allahım! Cimrilik edip malından infakta bulunmayan malına da telef ver” der. İbn Ebî Hâtim, Katâde tarikiyle bu hadisi Ebu’d-Derdâ’dan naklederken şunu ilave etmiştir: Allah bu konuda: “Elinde bulunandan verenin, Allah’a karşı gelmekten sakınanın, en güzel söz olan Allah’ın birliğini doğrulayanın işlerini kolaylaştırırız. Ama, cimrilik eden, kendini Allah’tan müstağni sayan, en güzel sözü yalanlayan kimsenin güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız”¹ âyetini indirmiştir.

Kurtubî der ki: “Bu hadis vacip ve nafile olan infakı kapsar. Ancak nafile olan sadakayı vermeyen, malının telef olması için duaya müstahak sayılmaz. Kişi cimri olur da gönül hoşluğuyla infakta bulunmazsa kınanır, ancak malının telef olması için beddua edilmez.

Hadisin ravileri Medinelidir. Müslim² bu hadisi *Zekat*, Nesâî, *İşretu’n-Nisâ* konusunda rivayet etmiştir. Ahmed ve İbn Hibbân bu hadisi Ebu’d-Derdâ tarikiyle rivayet etmiştir. Beyhakî de Hâkim tarikiyle şu lafızla rivayet etmiştir: “Güneşin doğduğu her gün iki melek güneşin iki tarafında durup, insanlar ve cinler dışındaki bütün mahlukatın işiteceği şekilde şöyle seslenir: “Ey insanlar! Rabbinizin rahmetine geliniz. Az olup yeten, çok olup oyalayandan

¹ Leyl Sur. 5- 10

² Müslim 1010

daha hayırlıdır.” Güneş batarken de iki melek güneşin iki tarafında durup, insanlar ve cinler dışındaki bütün mahlukatın işiteceği şekilde şöyle seslenir: “Allahım! İnfak edene bedel/yenisini ver. Malını infak etmeyip elinde tutana telef ver” der.” Yüce Allah, meleklerin: “Ey insanlar! Rabbinizin rahmetine gelin!” sözüyle ilgili olarak: “Allah, cennete çağırır ve dilediğini doğru yola eristirir”¹ âyetini indirmiştir. “Allahım! İnfak edene yenisini ver. Malını infak etmeyip elinde tutana telef ver” sözleriyle ilgili olarak ta: “Kararıp ortalığı bürüdüğü zaman geceye and olsun... Elinde bulunandan verenin, Allah'a karşı gelmekten sakınanın, en güzel söz olan Allah'ın birliğini doğrulayanın işlerini kolaylaştırınız. Ama, cimrilik eden, kendini Allah'tan müstağni sayan, en güzel sözü yalanlayan kimsenin güçlüğe uğramasını kolaylaştırınız”² âyetlerini indirmiştir.

۲۸ - بَابُ مَثَلِ الْمُتَصَدِّقِ وَالْبَخِيلِ

28- SADAKA VERENİN VE CİMRİNİN MİSALİ

۱۴۴۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ » . وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ ، مِنْ ثُدْيَيْهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا ، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبْعَتَ - أَوْ وَفَرَّتْ - عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُنْفِخَ بَنَانُهُ وَتَغْفُوَ أَثَرُهُ ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَلَا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَزِقَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَائِهَا ، فَهُوَ يُوسِعُهَا وَلَا تَتَّسِعُ » . تَابِعَهُ الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ فِي الْجُبَّتَيْنِ . أَطْرَافُهُ ۱۴۴۴ ، ۲۹۱۷ ، ۵۲۹۹ ، ۵۷۹۷ - تحفة ۱۳۵۲۰ ۱۳۵۱۷ ، ۱۳۷۵۱ ،

¹ Yûnus Sur. 25

² Leyl Sur. 1- 10

1443- “Mûsa — Vuheyb — İbn Tâvus, babası” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Cimri ve sadaka veren, üzerlerinde demirden cübbe bulunan şu iki kişi gibidir*” buyurdu. Ebu’l-Yemân — Şuayb — Ebu’z-Zinâd — Abdurrahmân” isnâdıyla ise Ebû Hureyre, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittiğini söyledi: “*Cimri ve infak eden, üzerlerinde, göğsü ile köprücük kemiklerine arasına kadar olan demirden cübbe bulunan şu iki kişi gibidir. İnfak eden, her sadaka verdiğinde üzerindeki cübbe parmak uçlarına kadar uzamıy ayak izlerini bile silecek kadar bollaşıp genişler. Cimri ise, bir şey vermek istediği zaman cübbenin halkaları olduğu yere yapışır, cimri genişletmek için ne kadar uğraşsa da cübbe genişlemez.*”¹

Hasan b. Müslim, iki cübbe hakkındaki bu hadîsi Tâvûs’tan rivayet ederek Tâvûs’un oğluna mutâbaat etmiştir

١٤٤٤ - وَقَالَ حَنْظَلَةُ عَنْ طَاوُسٍ « جُتَّانٍ » وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرٌ عَنْ ابْنِ هُرْمُزٍ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « جُتَّانٍ » أَطْرَافَهُ ١٤٤٣ ،
٢٩١٧ ، ٥٢٩٩ ، ٥٧٩٧ - تحفة ١٣٦٣٨ ، ١٣٥١٧ ل

1444- Hanzala bu hadisi Tâvus’tan: “İki zırh” şeklinde rivayet etmiştir. Leys te bu hadisi Câfer kanalıyla İbn Hürmüz’den, o da Ebû Hureyre’den: “İki zırh” şeklinde aktarmıştır.²

Mûsa, Mûsa b. İsmâîl et-Tebûzekî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

İbn Tâvus’un ismi Abdullah’tır.

Mûsa kanalıyla olan rivayette “*Cimri ve sadaka veren, üzerlerinde demirden cübbe bulunan şu iki kişi gibidir*” ibaresi varken, Ebu’l-Yemân’dan olan rivayet: “*Cimri ve infak eden, üzerlerinde, göğsü ile köprücük kemiklerine arasına kadar olan demirden cübbe bulunan şu iki kişi gibidir*” şeklindedir.

¹ Hadis ayrıca 1444, 2917, 5797’de geçmektedir. Müslim 1021

² Hadis ayrıca 1443, 2917, 5299, 5797’de geçmektedir. Müslim 1021

Buhârî bu hadisin tamamını Mûsa'dan *Cihâd* konusunda şu şekilde rivayet etmiştir: *“Cimri olan kişi ile sadaka veren kişi demirden cübbe giymiş iki kişi gibidirler. Bu zırh kollarını da bedenlerine yapıştırtacak kadar dardır. İnfaklarda bulunan kişi her sadaka vermek istediğinde üzerindeki cübbe parmaklarına dek uzanıp ayak izlerini bile silecek kadar bollaşıp genişler. Cimri kişi ise sadaka vermek istediği zaman cübbenin her bir halkası bir diğerine sıkıca tutunur, darlaşıp kollarını sıkıca bedenine yapıştırır.”*

Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Cimri olan kişi üzerindeki cübbeyi genişletmeye çalışır, ama cübbe bir türlü genişlemez”* dediğini de işittim. Müslim ve Nesâî bu hadisi *Zekât* konusunda rivayet etmiştir.

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

Abdurrahmân, A'rec'dir.

Hadiste cimri ile sadaka veren kişi, üzerlerinde göğsü ile köprücük kemiklerine arasına kadar olan demirden cübbe bulunan iki kişiye benzetilmiştir. Sadaka veren kişi her sadaka vermek istediğinde üzerindeki cübbe ayak izlerini bile silecek kadar bollaşıp genişler. Hadiste sadakanın kişinin günahlarını silmesi, cübbenin ayak izlerini silmesine benzetilmiştir. Hadise göre cömert kişi sadaka vermek istediği zaman içi rahatlar ve gönlü hoş olur. Cimri ise her sadaka vermek istediğinde, cübbedeki halkaların birbirine tutunup bedenine yapışarak sıkıştırması gibi kalbi sıkışır ve eli sadaka vermek için uzanamaz.

Hasan b. Müslim, iki cübbe hakkındaki bu hadisi Tâvûs'tan rivayet ederek Tâvûs'un oğluna mutâbaat etmiştir.

Hanzala b. Ebî Süfyân, rivayetinde cübbe yerine zırh kelimesini kullanmıştır. İsmâîlî bu hadisi İshâk el-Ezrakî tarikiyle Hanzala'dan mevsul olarak rivayet etmiştir.

Leys b. Sa'd bu hadisi Câfer b. Rabîa kanalıyla Abdurrahmân b. Hüzmüz'den o da Ebû Hureyre'den: *“İki zırh”* şeklinde rivayet etmiştir. Hadiste, demirden olduğunun söylenmesi sebebiyle, bunun cübbe değil, zırh olması daha makuldür. Çünkü zırh onu giyeni tehlikelerden korur.

۲۹ - باب صَدَقَةِ الْكَسْبِ وَالتَّجَارَةِ . لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾

29- YÜCE ALLAH'IN: "Ey inananlar! Kazandıklarınızın Temizlerinden ve Size Yerden Çıkardıklarımızdan Sarf Edin; İğrenmeden Alamayacağınız Pis Şeyleri Vermeye Kalkmayın. Allah'ın Müstağni ve Övülmeye Layık Olduğunu Bilin"¹
BUYRUĞU SEBEBİYLE KAZANÇTAN VE TİCARETTEN SADAKA VERMEK

Yüce Allah bu âyette helal olan ticaretten, yerden çıkardığı hububat, meyve ve maden gibi rızıklardan sadaka vermemizi emretmiş, Yüce Allah'ın bu infaklara ihtiyacının olmadığını, bunun insanların faydasına bir şey olduğunu belirtmiştir.

Buhârî, şartına göre sahih olan hadis bulamadığı için bu konuda âyetle yetinip, başka bir hadis zikretmemiştir.

۳۰ - باب عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ

30- HER MÜSLÜMANIN SADAKA VERMESİ GEREKİR. SADAKA VERECEK BİR ŞEY BULAMAYAN KİŞİ İYİLİK YAPSIN

۱۴۴۵ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ » فَقَالُوا يَا نَبِيَّ اللَّهِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ « يَعْمَلْ بِيَدِهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ » قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ « يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ » قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ « فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ ، وَلْيُمْسِكْ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهُ صَدَقَةٌ » طرفه

۶۰۲۲ - تحفة ۹۰۸۷

1445- "Müslim b. İbrâhîm — Şu'be — Saîd b. Ebî Burde" isnâdıyla dedesinin (Ebû Mûsa'nın) bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Her Müslüman için sadaka vardır” buyurunca: “Ey Allah’ın Nebisi! (Sadaka) verecek bir şey bulamayan?” diye sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Eliyle çalışıp kendine faydalı olur ve sadaka verir” buyurdu. Sahabe: “Eğer bunu da bulamazsa?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunalmış olan ihtiyaç sahibine yardım eder” buyurdu. Sahabe: “Eğer bunu da bulamazsa?” diye sorunca ise: “İyilik yapar ve şerden geri durur. Bu onun için sadakadır” buyurdu.¹

Müslim b. İbrâhîm, Müslim b. İbrâhîm el-Kassâb’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Saîd b. Ebî Burde’nin babasının ismi Âmir’dir. Saîd’in dedesi ise Ebû Mûsa el-Eş’arî’dir.

“Her Müslüman için sadaka vardır” sözünden, nafile sadaka kastedilmiştir. Zekat dışında maldan verilmesi farz olan bir şey yoktur. Sadaka vermek te ulemanın çoğunluğuna göre menduptur ve güzel ahlakın alâmetlerindendir.

Sahabe: “Kişi sadaka verecek bir şey bulamazsa ne yapmalıdır?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Çalışarak kazanıp hem kendisi için harcar, hem sadaka verir” buyurdu. Sahabe: “Eğer çalışmaya da gücü yetmezse ne yapmalıdır?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunalmış olan ihtiyaç sahibine, mazluma veya acize yardım eder” buyurdu. Sahabe: “Eğer buna da gücü yetmezse ne yapar?” diye sorunca ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “O zaman iyilik yapar ve kötülükten uzak durur. Bu da bir sadakadır.”

Buhârî bu hadisi *Edeb* konusunda başka bir yolla Şu’be’den: “İyiliği emreder” şeklinde rivayet etmiştir.

Ebû Dâvud et-Tayâlisi, *Müsned*’de, Şu’be’den yaptığı rivayette: “Kötülükten alıkoyar” ibaresini de zikretmiştir.

Sadaka, mevcut olan maldan verildiği gibi, birine yardım etmek veya kötülükten uzak durmakla sadaka sevabı alınabilir. Ancak İbnu’l-Munîr şöyle demiştir: “Kötülükten uzak duranın sevap kazanabilmesi için bunu ibadet

¹ Hadis ayrıca 6022’de geçmektedir. Müslim 1008.

maksadıyla yapması gerekir. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbir şey vermeyen kişinin bile Allah rızası için kötülükten uzak durarak sadaka sevabı kazanacağını bildirmiştir.”

Hadisin ravileri Kûfelidir. Sadece Buhârî'nin hocası Basralı, Şu'be ise Vâsıtlıdır. Müslim ve Nesâî bu hadisi *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.

۳۱ - بَابُ قَدْرُ كَمْ يُعْطَى مِنَ الزَّكَاةِ وَالصَّدَقَةِ وَمَنْ أُعْطِيَ شَاةً

31- ZEKAT VE SADAKA OLARAK NE KADAR VERİLİR VE BİR DAVAR VEREN KİŞİNİN DURUMU

۱۴۴۶ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا أَبُو شِهَابٍ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ بُعِثَ إِلَى نُسَيْبَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ بِشَاةٍ فَأَرْسَلَتْ إِلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - مِنْهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «عِنْدَكُمْ شَيْءٌ» فَقُلْتُ لَا إِلَّا مَا أَرْسَلْتُ بِهِ نُسَيْبَةُ مِنْ تِلْكَ الشَّاةِ فَقَالَ «هَاتِ فَقَدْ بَلَغَتْ مَحَلَّهَا» طرفاء ۱۴۹۴، ۲۵۷۹ - تحفة ۱۸۱۲۵

1446- “Ahmed b. Yûnus — Ebû Şihâb — Hâlid el-Hazzâ — Hafsa binti Sîrin” isnâdıyla Ümmü Atiyye der ki: Nuseybe el-Ensâriyye’ye bir davar gönderilince, Nuseybe bu davardan bir kısmını Hz. Âişe’ye gönderdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?” diye sorunca, Hz. Âişe: “Hayır, sadece Nuseybe’nin o davardan gönderdiği var” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Haydi getir, zekat yerine ulaşmıştır” buyurdu.¹

Ahmed b. Yûnus, Ahmed b. Yûnus et-Temîmî el-Yerbûî’dir.

Ebû Şihâb, Abdurabbih b. Râfi el-Hannât’tır.

Hafsa binti Sîrin, Ümmü’l-Huzeyl el-Ensâriyye’dir.

¹ Hadis ayrıca 1494, 2579’da geçmektedir. Müslim 1076

Nuseybe'nin bildirdiğine göre Ümmü Atiyye'ye zekat olarak bir davar gönderilince, Ümmü Atiyye bu davarın etinden bir kısmını Hz. Âişe'ye hediye olarak yolladı. Nuseybe, Ümmü Atiyye derken kendini kasdetmektedir.

Müslim'de geçtiğine göre Ümmü Atiyye: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zekat mallarından bana bir davar gönderdi. Ben de bu davarın etinden bir kısmını Hz. Âişe'ye gönderdim" demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hanımlarına: "Yanınızda yiyecek bir şeyler var mı?" diye sorunca, Hz. Âişe: "Sadece Ümmü Atiyye'nin gönderdiği davar etinden var" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O zaman o eti getir. Zekat yerine ulaşmıştır" buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zekat kendisine haram olduğu için yemezdi. Fakat zekat Ümmü Atiyye'nin mülkiyetine geçtikten sonra Hz. Âişe'ye gönderildiğinden, bu etin mâhiyeti değişmiş ve hediye olmuştur. Hediye yemesi ise helaldir.

Hadisin konuyla alakası iki yöndendir. Bunlardan biri ne kadar zekat verileceğidir. Diğer de Nuseybe'nin zekat malı olan bu koyundan Hz. Âişe'ye göndermesidir.

۳۲ - بَابُ زَكَاةِ الْوَرِقِ

32- GÜMÜŞÜN ZEKATI

۱۴۴۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَيْسَ فِيهَا دُونَ خُمْسٍ دَوْدُ صَدَقَةٌ مِنَ الْإِبِلِ ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خُمْسٍ أَوْاقٍ صَدَقَةٌ ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خُمْسَةٍ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ»
أطرافه ۱۴۰۵، ۱۴۵۹، ۱۴۸۴ - تحفة ۴۴۰۲

۱۴۴۷ م - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَهْدِي تَحْفَةً
۴۴۰۲

1447- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Amr b. Yahya el-Mâzinî — babası" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi

vesellem) şöyle buyurdu: “Beşten az olan develerde zekat olmaz. Beş ûkiyyeden daha az olan gümüşün de zekatı olmaz. Aynı şekilde beş vesaktan daha az olan mahsulde de zekat olmaz.”¹

Muhammed b. el-Müsennâ aynı rivayeti “Abdulvehhâb — Yahya b. Saîd — Amr — babası” isnâdıyla, o da Ebû Saîd'den, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

Abdulvehhab b. Yûsuf, Abdulvehhab b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Amr b. Yahya'nın babası, Yahya b. Umâre'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beşten az olan develerde zekat olmadığını, para olsun külçe olsun beş ukiyyeden az gümüşte de zekat olmadığını söylemiştir. Bir ukiye daha önce de geçtiği gibi ittifakla kırk dirhemdir. Hadise göre zekatın farz olması için iki yüz dirhem olması gerekir. İçine başka maden karıştırılmış gümüş, içindeki gümüş miktarı iki yüz dirheme ulaşmadıkça zekat gerekmez. Bu iki yüz dirhemde ölçü de Mekke ölçüsüdür. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

Altında ise zekatın nisabı yirmi miskaldır. Yirmi miskal altında kırkta bir zekat verilir. Ebû Dâvud'da sahih veya hasen senedle Hz. Ali'den nakledilen hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yirmi dinardan daha az altında zekat yoktur.” Yirmi dinarda yarım dinar zekat vardır. Altının nisabı dört yüz elli yedi kîrat ve bir kîratın yedide biri kadardır. Bir kîratın ağırlığı üç habbe ve bir habbenin beşte dördü veya sekizde biri ve sekizde birin beş bölü üçü kadardır.

Bir kîratın sekizde üçü, bir dirhem altıda biri olan bir daniktir. Bu da sekiz arpa ve bir arpanın beşte ikisi ağırlığındadır. Beş arpa ağırlığında olduğu da söylenmektedir. Buna göre de on altı kîrat olan İslam dirhemi uçları kesilmiş elli beş arpa tanesi ve bir arpa tanesinin beşte üçü ağırlığındadır. Bir dirhem yetmiş iki habbedir. Bu durumda da altının nisap miktarı bin dört yüz kırk habbe olmaktadır.

¹ Hadis ayrıca 1405, 1459, 1484, 4402'de geçmektedir. Müslim 979.

Bir miskal altı bin hardal tanesi kadardır. Bir dirhem ise dört bin iki yüz hardal tanesi kadardır. Buna göre de nisab miktarı yüz yirmi bin hardal tanesi kadar olmaktadır. Bir danik yedi yüz hardal tanesidir. Kırat, iki yüz altmış iki hardal tanesi kadardır. Buna göre de dirhem olarak nisab miktarı yirmi sekiz dirhem ve bir dirhem yedide dördüdür. Zira her on dirhem yedi miskal yapmaktadır.

Aynı şekilde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) beş vesaktan daha az olan yani Bağdat ölçüsüne göre bin altı yüz rıtıldan az olan mahsulde de zekat olmadığını bildirmişdir.

Muhammed b. el-Müsennâ aynı rivayeti “Abdulvehhâb Abdilmecîd — Yahya b. Saîd el-Ensârî — Amr — babası Yahya — Ebû Saîd el-Hudrî” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

۳۳ - بَابُ الْعَرُضِ فِي الزَّكَاةِ

33- ZEKATTA ARZ

وَقَالَ طَاوُسٌ قَالَ مُعَاذٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - لِأَهْلِ الْيَمَنِ اثْنُونِي بِعَرُضٍ ثِيَابٍ خَمِيصٍ أَوْ لَيْسَ فِي الصَّدَقَةِ ، مَكَانَ الشَّعِيرِ وَالذُّرَّةِ أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ ، وَخَيْرٌ لِأَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَأَمَّا خَالِدٌ احْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ وَأَعْتَدَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « تَصَدَّقْ وَلَوْ مِنْ خُلْيُكُنَّ » . فَلَمْ يَسْتَنْ صَدَقَةَ الْفَرَضِ مِنْ غَيْرِهَا ، فَجَعَلَتْ الْمَرْأَةُ تُلْقَى خُرْصَهَا وَسَخَابَهَا ، وَلَمْ يُخَصَّ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ مِنَ الْعُرُوضِ .

Tâvus'un bildirdiğine göre Muâz b. Cebel, Yemen halkına şöyle dedi: “Arpa ve buğdayların zekatını yeni veya kullanılmış elbise olarak getirin. Bu hem sizin için daha kolay, hem de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'deki ashâbı için daha yararlıdır.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Hâlid b. el-Velîd, zırhlarını vakfetmiş ve savaş âletlerini Allah yolunda cihâd için hazırlamıştır.”

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ziynet eşyalarınızdan olsa da sadaka veriniz” buyurmuş ve bu sözünde farz veya başka bir sadaka ayrımı

yapmamıştır. Bunun üzerine kadınlar küpelerini ve gerdanlıklarını (Bilâl'in kucağına) atmaya başladılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) infakta bulunulmasını isterken sadece altın veya gümüşü de kasdetmemiştir.

Zekatta arz, zekatı dinar veya dirhem dışında bir şey olarak almaktır.

Yahya b. Âdem'in, *Kitâbu'l-Harâc*'da Tâvus'tan bildirdiğine göre Muâz b. Cebel, Yemen halkına şöyle dedi: "Arpa ve buğdayların zekatını yeni veya kullanılmış giysi olarak getirin. Bu hem sizin için daha kolay, hem Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'deki ashâbı için daha yararlıdır."

Buğday ve arpa gibi zekat mallarını Yemen'den Medine'ye götürmek ağırlıklarından dolayı daha zor olduğu için, Muâz, hafif ve kolay olan giyeceği tercih etmiştir. Bu, malın zekatının değer olarak başka şeyden verilebileceği şeklindeki görüşüne muvafıktır. İbn Reşîd'in de dediği gibi Buhârî bu görüşte olmasa bile hadisin senedinin sıhhati onu bu hadisi rivayete sevk etmiştir.

Bu rivayet Tâvus'tan sahih senetle nakledilmiş olsa bile Tâvus, Muâz b. Cebel'e yetişmediği için senedi kopuktur.

Beyhakî'nin bazılarından naklettiğine göre Muâz'ın Yemenlilerden aldığı şey, zekat değil sadakadır. Eğer Beyhakî'nin bu rivayeti sâbitse, bu hadis zekatla ilgili olarak huccet kabul edilemez. Ancak bu hadisle ilgili meşhur olan zekatla ilgili olmasıdır.

Bu hadisten, zekatın değer olarak başka şeyden verilemeyeceğini söyleyenler şöyle demişlerdir: "Muâz, zekatı, kendisinden zekat alınacak mallardan alıyor, aldıktan sonra da dileyen değerini vererek bu malları satın alıyorlardı. Zekatı, sahibine satmak mekruh olduğu için, kişinin verdiği zekat başka birine satılmış olabilir."

Muâz'ın, Medine'de olan Müslümanların neye ihtiyacı olduğunu bildiği için, zekatı başka yere nakletmenin cevazını delil kabul ederek, malın kendisinden değil de değer olarak başka şeyden almasında bir sakınca olmadığı söylenmiştir.

Derim ki: Muâz bunu kendi ictihadiyle yapmıştı. Muâz helal ve haramı en iyi bilenlerdendi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu Yemen'e gönderirken ne yapması gerektiğini söylemişti.

Kölelere zekat vermek konusunda geçeceği üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Hâlid b. el-Velîd, zırhlarını vakfetmiş ve savaş âletlerini Allah yolunda cihâd için hazırlamıştır.”*

Nevevî'nin bildirdiğine göre Hâlid b. el-Velîd'in, cihad için kullandığı zırh ve silahların ticaret maksadıyla yanında olduğunu zannederek, bunların zekatını vermesini istemişler, Hâlid bunların zekatını vermeyince Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): *“Ey Allah'ın Resûlü! Hâlid zekat vermiyor”* demişlerdir. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Siz böyle düşünerek ona haksızlık ediyorsunuz. Hâlid, bu silahların üzerinden bir yıl geçmeden önce bunları Allah yolunda kullanılmak üzere vakfetmiştir”* buyurmuştur. Bu rivayet, Kûfelilerin görüşünün aksine, taşınabilir olan malın da vakfedilebileceğine delildir.

Buhârî'nin *el-İdeyn* konusunda mevsûl olarak İbn Abbâs'tan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara: *“Ziyet eşyalarınızdan olsa da sadaka veriniz”* dediğini nakletmiş ve şöyle demiştir: *“Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünde farz veya başka bir sadakayı bunun dışında tutmamıştır. Bunun üzerine kadınlar küpelerini ve gerdanlıklarını Bilâl'in kucağına atmaya başladılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) infakta bulunulmasını isterken sadece altın veya gümüşü de kasdetmemiştir. Çünkü “Sehâb” denilen gerdanlık altın veya gümüşten değil misk, karanfil gibi şeylerden yapılır. Bu da zekatı malın bizzat kendisinden değil, değeri üzerinden başka şey olarak ta alınabileceğini göstermektedir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Ziyet eşyalarınızdan olsa da...” buyurması, hadiste bahsedilenin bizzat zekat olmadığına delalet eder. Bu sebeple bu hadis zekat için hucet sayılamaz. Sadaka kelimesi de örf olarak nafile olan infak anlamında kullanılır.”*

۱۴۴۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ أَبَا بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَتَبَ لَهُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ « وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بِنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ ، وَيُعْطِيهِ الْمَصْدُوقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ بِنْتُ مَخَاضٍ عَلَى وَجْهِهَا ، وَعِنْدَهُ ابْنُ لَبُونٍ فَإِنَّهُ

يُقْبَلُ مِنْهُ وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ» أطرافه ١٤٥٠ ، ١٤٥١ ، ١٤٥٣ ، ١٤٥٤ ، ١٤٥٥ ،

٢٤٨٧ ، ٣١٠٦ ، ٥٨٧٨ ، ٦٩٥٥ تحفة ٦٥٨٢

1448- “Muhammed b. Abdillâh — babası — Sümâme” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr, (Enes’e), yüce Allah’ın, Resûlüne (alınmasını) emrettiği miktarları açıklayan şu mektubu yazdı: *“Zekatı bir yaşını doldurmuş bir dişi deve olup ta yanında bu özellikte deve değil de iki yaşını bitirmiş bir dişi deve bulunanın bu deveyi zekat vermesi kabul edilir. Zekat memuru da bu kişiye (yaş farkını telâfi etmek için) yirmi dirhem veya iki koyun verir. Eğer yanında bir yaşını doldurmuş dişi deve bulunmaz da iki yaşını doldurmuş erkek deve bulunursa, zekat olarak bu erkek deve kabul edilir ve fark olarak bir şey verilmez.”*¹

Muhammed b. Abdillâh’ın babası, Abdullah b. el-Müsennâ’dır.

Sümâme, Sümâme b. Abdillâh b. Enes’tir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Ebû Bekr, Enes b. Mâlik’e, Yüce Allah’ın Peygamber’ine emrettiği zekat oranlarını açıklayan bir mektup yazıp, yanında yirmi beş ile otuz beş arasında deve bulunanlardan bir yaşını doldurup iki yaşına girmiş bir deveyi zekat olarak almasını söylemiştir. Bintu Mahâd, bir yaşını doldurup iki yaşına giren ve anası gebe olacak durumda olan dişi develere denir.

Yanında bir yaşını doldurmuş dişi deve olmayıp ta iki yaşını doldurup üç yaşına girmiş dişi deve bulunanlardan da bu deveyi zekat olarak kabul etmesini, ancak fark olarak zekatı veren kişiye yirmi dirhem veya iki koyun vermesini söylemiştir. Beş devenin zekatı bir koyundur.

Yanında bir yaşını doldurmuş dişi deve olmayıp ta iki yaşını doldurup üç yaşına girmiş erkek deve bulunan kişiden bunu zekat olarak almasını, ancak fark olarak bir şey vermemesini söylemiştir. Bu rivayet, zekatlarla ilgili uzun bir hadisin bir kısmıdır. Büyük bir kısmı koyunların zekatı konusunda gelecektir.

¹ Hadis ayrıca 1450, 1451, 1453, 1454, 1455, 2487, 3106, 5878, 6955’te geçmektedir.

Hadisin başlıkla alakası, zekat verenin, daha değerli olan üç yaşındaki dişi deveyi vermesi, zekat memurunun da aradaki farkı başka bir tür olan para veya koyun cinsinden geri vermesidir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî bu hadisi aynı senedle Enes'ten, değişik yerlerde parça parça rivayet etmiştir. Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de bunu *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.

١٤٤٩ - حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ ، فَرَأَى أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ ، فَأَتَاهُنَّ وَمَعَهُ بِلَالٌ نَاشِرٌ نَوْبِهِ فَوَعظَهُنَّ ، وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي ، وَأَشَارَ أَيُّوبُ إِلَى أُذُنِهِ وَإِلَى حَلْقِهِ . أطرافه ٩٨ ، ٨٦٣ ، ٩٦٢ ، ٩٦٤ ، ٩٧٥ ، ٩٧٧ ، ٩٧٩ ، ٩٨٩ ، ١٤٣١ ، ٤٨٩٥ ، ٥٢٤٩ ، ٥٨٨٠ ، ٥٨٨١ ، ٥٨٨٣ ، ٧٣٢٥ -

تحفة ٥٨٨٣

1449- “Muemmel — İsmâîl — Eyyûb — Atâ b. Ebî Rebâh” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: “Şahitlik ederim ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbeden önce namaz kıldı ve kadınların (hutbeyi) işitmediğini görünce Bilâl ile beraber yanlarına gitti. Bilâl elbisesini(n eteğini) yaymışken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara nasihat edip sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar atmaya başladılar.”¹ Eyyûb böyle derken kulağına ve boğazına işaret edip (küpe ve gerdanlığı kasedettiğini) gösterdi.

Muemmel, Muemmel b. Hişâm el-Basrî'dir.

İsmâîl, İsmâîl b. Uleyye'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

İbn Abbâs yemin ederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazını hutbeden önce kıldığını, hutbe verdikten sonra kadınların hutbeyi

¹ Hadis ayrıca 98, 863, 962, 964, 975, 977, 979, 989, 1431, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325'te geçmektedir. Müslim 884.

işitmediğini görünce Bilâl ile yanlarına giderek onlara nasihat edip sadaka vermelerini emrettiğini, Bilâl'in, elbisesinin eteğini yaydığını ve kadınların da küpeleriyle gerdanlıklarını Bilâl'in eteğine attıklarını söyledi.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara zekat vermeyi emretmesi ve kadınların da küpe ve gerdanlıklarını vermeleridir. Bu hadis zekatın aynen verildiği gibi, kıymet takdir edilerek bedel olarak verilmesinin de caiz olduğunu göstermektedir

۳۴ - بَابُ لَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ

34- AYRI AYRI BULUNAN ZEKAT MALLARI BİR ARAYA TOPLANMAZ; TOPLU OLANLARIN DA ARASI AYRILMAZ

وَيُذَكِّرُ عَنْ سَالِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلُهُ . تحفة ٦٨١٣

Sâlim kanalıyla İbn Ömer'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aktardığı bu yönde bir rivayet vardır.

Ahmed, Ebû Ya'lâ, Tirmizî ve başkalarının Sâlim b. Abdillâh b. Ömer'den, onun İbn Ömer'den, onun da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) mevsûl olarak naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayrı ayrı bulunan zekat mallarının bir araya toplanamayacağını; toplu bulunanların da birbirinden ayrılamayacağını söylemiştir.

١٤٥٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ

أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَتَبَ لَهُ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ

ﷺ « وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ ، وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ ، حَشِيَّةُ الصَّدَقَةِ » أطرافه ١٤٤٨ ،

١٤٥١ ، ١٤٥٣ ، ١٤٥٤ ، ١٤٥٥ ، ٢٤٨٧ ، ٣١٠٦ ، ٥٨٧٨ ، ٦٩٥٥ تحفة ٦٥٨٢

1450- "Muhammed b. Abdillâh el-Ensârî — babası — Sümâme" isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) takdir ettiği zekat miktarına ait Enes'e yazdığı mektupta: "Zekât miktarının azalmasından endişe edilerek ayrı ayrı zekat mallarının bir araya

getirilemeyeceği gibi bir arada olanlar da parçalara bölünemez” diye yazmıştır.¹

Muhammed b. Abdillah’ın babası, *Abdullah b. el-Müsennâ*’dır.

Hadiste geçtiğine göre ne zekat toplayan, ne de mal sahibi, zekat miktarının artması veya eksilmesi için ayrı olan malları bir araya getiremezler, bir arada olan malları da ayıramazlar.

Beğavî, *el-Mesâbih*’te der ki: “Şâfiî’nin de söylediğine göre bunun sebebi, zekat memuru ile zekat verecek olan mal sahibi arasındaki ihtilafa engel olmak olabilir.”

Mâlik, *Muvattâ*’da şöyle demiştir: “Bunun mânâsı şöyledir: Kırkar koyunu olan üç kişinin bu koyunları bir araya getirerek, her biri birer koyun vermek yerine hepsinin bir koyun vermesidir. Veya iki kişinin iki yüz iki koyunu olduğundan dolayı üç koyun yerine her biri birer koyun zekat vermemek için bu koyunları ikiye bölmesidir.”

Ebû Hanîfe der ki: “Ayrı ayrı malların bir araya getirilmemesi, iki kişinin elinde bulunan koyun toplamının kırk olmasıdır. Bunlar koyunlarını ayırınca her birinin koyunu kırktan az olduğu için zekat gerekmez. Bir arada olan malların ayrılmaması ise, kişinin örneğin yanında yüz yirmi koyunun olmasıdır. Zekat memuru bu koyunları kırkarlık guruba ayırınca üç koyun zekat gerekir.”

Ebû Yûsuf ise şöyle dedi: “Ayrı ayrı malların bir araya getirilmesi, kişinin yanında seksen koyun olması, zekat memuru gelince ise: “Bu koyunlar kardeşlerimle benimdir ve her birimizin yirmi koyunu vardır. Bunlara zekat düşmez” demesidir. Veya seksen koyundan kırkının kendisinin, diğer kırkının ise kardeşlerinin olmasına rağmen hepsinin kendisine ait olduğunu söyleyip sadece bir koyun zekat vermek istemesidir.”

¹ Hadis ayrıca 1448, 1451, 1453, 1454, 1455, 2487, 3106, 5878, 6955’te geçmektedir.

۳۵ - باب مَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ

35- HAYVANLARI KARIŞIK OLAN ORTAKLARDAN ALINAN ZEKÂTTA ORTAKLAR BUNU HİSSELERİNE GÖRE HESAPLARLAR

وَقَالَ طَاوُوسٌ وَعَطَاءٌ إِذَا عَلِمَ الْخَلِيطَانِ أَمْوَالَهُمَا فَلَا يُجْمَعُ مَا لَهُمَا وَقَالَ سُفْيَانُ لَا يَجِبُ حَتَّى يَتِمَّ هَذَا أَرْبَعُونَ شَاءَ ، وَهَذَا أَرْبَعُونَ شَاءَ .

Tâvus ve Atâ: “Ortaklardan her biri maldaki hisselerini biliyorsa, zekat hesaplanırken bunların malları bir araya getirilmez. Bunların her birinin yirmi koyunu olsa bunların zekat vermesi gerekmez” dediler.

Süfyân ise: “Ortaklardan her birinin koyun sayısı kırk olmadıkça bunların zekat vermesi gerekmez” demiştir.

Ebû Ubeyd’in, *Kitâbu'l-Emvâl*’de mevsûl olarak naklettiğine göre Tâvus b. Keysân ve Atâ b. Ebî Rebâh şöyle dediler: “Ortaklardan her biri maldaki hisselerini biliyorsa, zekat hesaplanırken bunların malları bir araya getirilmez. Bunların her birinin yirmi koyunu olsa bunların zekat vermesi gerekmez.”

Süfyân ise şöyle demiştir: “Ortaklardan her birinin koyun sayısı kırk olmadıkça bunların zekat vermesi gerekmez.” Hanefî mezhebi bu görüştedir. Ortaklar, hisselerini biliyorlarsa, zekat verirken bu zekat ortak değillermiş gibi hesaplanır.

Şâfiî farklı olarak: “Koyunlar aynı yerde bulunur, aynı sebeple beslenir, aynı otlakta otlanır, aynı ağılda kalır, aynı yerde sağılır, aynı çoban tarafından otlatılırsa bunların zekatları toplu olarak hesaplanır” demiştir.

١٤٥١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَتَبَ لَهُ الْبَيْتِ فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ » أطرافه ١٤٤٨ ، ١٤٥٠ ، ١٤٥٣ ، ١٤٥٤ ، ١٤٥٥ ،

٢٤٨٧ ، ٣١٠٦ ، ٥٨٧٨ ، ٦٩٥٥ تحفة ٦٥٨٢

1451- “Muhammed b. Abdillâh — babası — Sümâme” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem)

takdir ettiği zekat miktarına ait Enes'e yazdığı mektupta: *"Hayvanları karışık olan ortaklardan alınan zekatta ortaklar bunu hisselerine göre hesaplarlar"* diye yazmıştır.¹

Muhammed b. Abdillâh'ın babası, *Abdullah b. el-Müsennâ el-Ensârî*'dir. İclî ve Tirmizî, *Abdullah*'ın güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Maîn, Ebû Zûr'a ve Ebû Hâtim, salih olduğunu söylemişlerdir. Nesâî ise zayıf olduğunu söylemiştir. Sâcî de zayıf olduğunu ve hadis âlimi olmadığını, münker hadisler rivayet ettiğini söylemiştir. Ukaylî de: "Hadislerinin çoğuna mutabaat edilmemiştir" demiştir. Hammâd b. Seleme bu hadisi Sümâme'den rivayet ederek Muhammed b. Abdillâh'a mutabaat etmiştir. Yine bu hadisi Ebû Dâvud ve Ahmed rivayet etmişlerdir. Bu durumda Muhammed b. Abdillâh'ın bu hadisine mutabaat edilmediği söylenemez. Buhârî ise sadece amcası Sümâme'den yaptığı rivayeti huccet kabul etmiştir.

Sümâme'nin Enes'ten bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr kendisine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) takdir ettiği zekat miktarını bildiren bir mektup yazmış ve bu mektupta hayvanları karışık olan ortaklardan alınan zekatta ortakların bunu hisselerine göre hesaplayacağını söylemiştir. Yani zekat memuru zekatın tamamını ortak olan malın bir kısmından aldığı zaman, zekat kendi hissesinden alınan kişi, ortağının payına düşen zekatı onun hissesinden alır. Ortaklardan birinin yüz, diğerinin elli koyunu varsa, zekat memuru iki koyunu yüz koyunu olandan alır, yüz koyunu olan kişi de ortağından iki koyunun üçte bir değerini alır. Zekat memuru, iki koyunu elli koyunu olandan alacak olursa, elli koyun sahibi olan ortağından iki koyunun üçte iki değerini alır.

۳۶ - بَابُ زَكَاةِ الْإِبِلِ

36- DEVELERİN ZEKATI

ذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ وَأَبُو ذَرٍّ وَأَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

Develerin zekatıyla ilgili hadisi Hz. Ebû Bekr, Ebû Zer ve Ebû Hureyre Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakletmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 1448, 1450, 1453, 1454, 1455, 2487, 3106, 5878, 6955'te geçmektedir.

Ebû Bekr ve Ebû Hureyre'nin hadisi *Zekat*, Ebû Zer'in hadisi ise *Nezirler* konusunda geçmektedir.

١٤٥٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي
ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحَجَرَةِ فَقَالَ « وَنَحْكُ ، إِنَّ شَأْنَهَا شَدِيدٌ ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ تُؤَدِّي
صَدَقَتَهَا » . قَالَ نَعَمْ . قَالَ « فَأَعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا »
أطرافه ٢٦٣٣ ، ٣٩٢٣ ، ٦١٦٥ - تحفة ٤١٥٣

1452- “Ali b. Abdillâh — Velîd b. Müslim — Evzâî — İbn Şihâb — Atâ b. Yezîd” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre bir bedevi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hicreti sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yazık sana! Hicret çetin bir iştir. Zekatını verdiğin develerin var mı?*” karşılığını verdi. Bedevi: “Evet” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Denizlerin ötesinde (olsan bile) çalış. Şüphesiz ki Allah amelinden hiçbir şeyi terk etmeyecektir*” buyurdu.

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medînî'dir.

Velîd b. Müslim, Velîd b. Müslim el-Kureşî'dir.

Evzâî, Abdurrahmân b. Amr'dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Fetihten önce Medine'ye hicret etmesi vacip olan Mekkelilerden olmayan bir bedevi, hicret etmek üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat etmek isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hicret gibi bir işin çok zor olduğunu, bunu ancak az sayıda kişinin başarabileceğini söyleyerek, zekatını verdiği develerinin olup olmadığını sordu. Adam develerinin olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ın, bedeninde ve malında olan hakkını ödedikten sonra, nerede ikamet ettiğinin bir önemi olmadığını, nerede olursa olsun, amellerinin sevabını eksiksiz alacağını söylemiştir.

Buhârî bu hadisi *Hicret*, *Edeb* ve *Hibe* konusunda rivayet etmiştir. Müslim

Megâzî, Ebû Dâvud Cihad, Nesâî ise Biat ve Siyer konusunda rivayet etmiştir.¹

۳۷ - بَاب مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ بِنْتٍ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ

37- YANINDAKİ DEVELERİN ZEKATİ İKİ YAŞINA GİREN BİR DEVEYE ULAŞAN; FAKAT YANINDA İKİ YAŞINA GİREN BİR DEVE BULUNMAYAN KİŞİ

۱۴۵۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَتَبَ لَهُ فَرِيضَةَ الصَّدَقَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ « مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةُ الْجَذَعَةِ ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ جَذَعَةٌ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ وَيَجْعَلُ مَعَهَا شَاتَيْنِ إِنْ اسْتَيْسَرَتَا لَهُ أَوْ عَشْرِينَ دِرْهَمًا ، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ الْحِقَّةُ وَالْجَذَعَةُ ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْجَذَعَةُ ، وَيُعْطِيهِ الْمُصَدَّقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ ، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ إِلَّا بِنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ لَبُونٍ ، وَيُعْطَى شَاتَيْنِ أَوْ عَشْرِينَ دِرْهَمًا ، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ لَبُونٍ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ وَيُعْطِيهِ الْمُصَدَّقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ ، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ لَبُونٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بِنْتُ مَخَاضٍ ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ مَخَاضٍ وَيُعْطَى مَعَهَا عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ » أطرافه ۱۴۴۸ ، ۱۴۵۰ ، ۱۴۵۱ ، ۱۴۵۴ ، ۱۴۵۵ ،

۶۵۸۲ تحفة ۶۹۵۵ ، ۵۸۷۸ ، ۳۱۰۶ ، ۲۴۸۷

1453- "Muhammed b. Abdillâh — babası — Sümâme" isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Ebû Bekr, (Enes'e), yüce Allah'ın, Resûlüne (alınmasını) emrettiği miktarları açıklayan şu mektubu yazdı: "Zekat olarak beş yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken kişinin yanında beş yaşına girmiş dişi deve yoksa ve yanında dört yaşına girmiş bir dişi deve varsa, dört yaşındaki dişi deveyi vermesi kabul edilir ve bununla birlikte

¹ Hadis ayrıca 2633, 3923, 6165'te geçmektedir. Müslim 1865

kolayına gelecek şekilde iki koyun veya yirmi dirhem verir. Zekat olarak dört yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken ancak hayvanları içinde sadece beş yaşına basmış dişi develeri olan kişinin beş yaşına basmış deveyi vermesi kabul edilir ve zekat memuru aradaki fark için kendisine yirmi dirhem veya iki koyun verir. Zekat olarak dört yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken ve hayvanları içinde dört yaşına girmiş bir devesi olmayıp üç yaşına girmiş dişi devesi bulunan kişi üç yaşına girmiş dişi deveyle birlikte iki koyun veya yirmi dirhem verir. Zekat olarak üç yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken ancak hayvanları içinde sadece dört yaşına basmış dişi develeri olan kişi dört yaşına basmış deve verir ve karşılığında zekat memuru aradaki fark için kendisine yirmi dirhem veya iki koyun verir. Zekat olarak iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken ancak hayvanları içinde böylesi bir devesi olmayan kişi, varsa bir yaşını bitirip iki yaşına girmiş bir dişi deve ile birlikte yirmi dirhem veya iki koyun verir.”¹

Muhammed b. Abdillah’ın babası, *Abdullah b. el-Müsennâ*’dır.

Hadiste geçtiğine göre zekat olarak beş yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken, ancak hayvanları içinde böylesi bir devesi olmayan kişinin yanında dört yaşına girmiş bir dişi deve varsa, bu deveyle birlikte kolayına gelecek şekilde iki koyun veya yirmi dirhem verir. Dört yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken ancak hayvanları içinde sadece beş yaşına basmış dişi develeri olan kişi beş yaşına basmış deve verir ve karşılığında zekat memuru aradaki fark için kendisine yirmi dirhem veya iki koyun verir. Dört yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken, ancak hayvanları içinde böylesi bir devesi olmayan kişi, varsa üç yaşına girmiş bir dişi deve ile birlikte kolayına gelecek şekilde iki koyun veya yirmi dirhem verir. Üç yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken ancak hayvanları içinde sadece dört yaşına basmış dişi develeri olan kişi dört yaşına basmış deve verir ve karşılığında zekat memuru aradaki fark için kendisine yirmi dirhem veya iki koyun verir. İki yaşını bitirip üç yaşına girmiş bir dişi deve vermesi gereken ancak hayvanları içinde böylesi bir devesi olmayan kişi, varsa bir yaşını bitirip iki yaşına girmiş bir dişi deve ile birlikte kolayına gelecek şekilde yirmi dirhem veya iki koyun verir.

¹ Hadis ayrıca 1448, 1450, 1451, 1454, 1455, 2487, 3106, 5878, 6955’te geçmektedir.

زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلَاثِيَّائَةٍ فَفِيهَا ثَلَاثٌ ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى ثَلَاثِيَّائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ ، فَإِذَا
كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا ،
وَفِي الرِّقَّةِ رُبْعُ الْعُشْرِ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ إِلَّا تِسْعِينَ وَمِائَةً فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا »
أطرافه ١٤٤٨ ، ١٤٥٠ ، ١٤٥١ ، ١٤٥٣ ، ١٤٥٥ ، ٢٤٨٧ ، ٣١٠٦ ، ٥٨٧٨ ، ٦٩٥٥

تحفة ٦٥٨٢

1454- “Muhammed b. Abdillâh el-Müsennâ el-Ensârî— babası — Sümâme b. Abdillâh b. Enes” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Ebû Bekr, (Enes’i) Bahreyn’e gönderirken ona şu mektubu yazdı: “Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara takdir ettiği ve Yüce Allah’ın Peygamberine emrettiği zekat oranlarını açıklayan mektuptur. Bu oranlar dâhilinde herkes kendisinden istenilen miktarı versin. Hiç kimse bu oranların üstünde istenilen bir şeyi vermesin. Yirmi beşten az olan develerde her beş deve için zekat olarak bir koyun vardır. Yirmi beş deveden otuz beş deveye kadar da iki yaşına basmış bir dişi deve verilir. Otuz altı deveden kırk beş deveye kadar üç yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Kırk altı deveden altmış deveye kadar da dört yaşına girmiş gebe bir deve verilir. Altmış bir deveden yetmiş beş deveye kadar da beş yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Yetmiş altı deveden doksan deveye kadar üç yaşına girmiş iki dişi deve verilir. Doksan bir deveden yüz yirmi deveye kadar da dört yaşına girmiş ve gebe olan iki deve verilir. Yüz yirmiden daha yukarısı için de her kırk deve için üç yaşına girmiş bir dişi deve, her elli deve için de dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Sadece dört devesi bulunan kişinin zekat vermesi gerekmez ancak dilerse de verebilir. Beş devede ise bir koyun verilir.

Senenin çoğunu otlaklarda beslenerek geçiren koyunlara gelince, kırk koyundan yüz yirmi koyuna kadar zekat olarak bir koyun verilir. Yüzyirmibirden iki yüz koyuna kadar da iki koyun verilir. İkiyüzbirden üç yüz koyuna kadar üç koyun vardır. Üç yüzün üstündeki her yüz koyun için de zekat olarak bir koyun verilir. Kişinin otlaklarda beslediği koyunları kırktan bir eksik olursa zekatı alınmaz. Ancak mal sahibi dilerse verebilir.

Zekât olarak alınacak koyunlar yaşlı veya kusurlu olmamalıdır. Aynı şekilde zekat memuru kabul etmedikten sonra teke de alınmaz. Zekât miktarını azaltmak için ayrı ayrı hayvanlar bir araya getirilemeyeceği gibi sürü de parçalara bölünmemelidir. Hayvanları karışık olan ortaklardan alınan zekatta ortaklar bunu hisselerine göre hesaplarlar.

Gümüşte de onda birin dörtte biri kadar zekat vardır. Şayet kişinin sadece yüz doksan dirhemi varsa zekatı olmaz ancak mal sahibi dilerse verebilir.”¹

Hiz. Ebû Bekr, Enes b. Mâlik'i zekat memuru olarak Bahreyn'e gönderirken onunla birlikte Bahreynlilere şu mektubu göndermiştir: Bu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara takdir ettiği ve yüce Allah'ın da Resûlüne emrettiği zekat oranlarını açıklayan mektuptur. Kimden zekat istenirken bu oranlara göre istenirse versin. Ancak sayı ve yaş olarak bundan daha fazla istenirse, kişi bunu vermesin. Çünkü zekat memuru bu durumda, farz olan miktardan daha fazlasını istediği için ona itaat edilmez.”

Mektup bu şekilde başladıktan sonra, Bahreynlilerin malının çoğunu oluşturan develerin zekatıyla başlamıştır. Buna göre yirmi dörtten daha az olan develerin zekatı her beş deveye bir tane olmak üzere koyun olarak verilir.

Yirmi beş deveden otuz beş deveye kadar da iki yaşına basmış bir dişi deve verilir. Otuz altı deveden kırk beş deveye kadar ise üç yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Develerin sayısı kırk altıyla altmış arasında olduğu zaman ise dört yaşına girmiş gebe bir deve verilir. Altmış bir deveden yetmiş beş deveye kadar da beş yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Yetmiş altı deveden doksandeveneye kadar üç yaşına girmiş iki dişi deve verilir. Doksandeveneden yüz yirmi deveye kadar da ise dört yaşına girmiş gebe iki deve verilir. Yüz yirmi deveden sonra her kırk deve için üç yaşına girmiş bir dişi deve, her elli deve için de dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Yüz otuz deveye, iki yaşını bitirmiş iki dişi deve ve dört yaşına girmiş bir deve verilir. Yüz kırk deveye ise iki yaşını bitirmiş bir dişi deve ve dört yaşına girmiş iki dişi deve verilir.

Sadece dört devesi olanın zekat vermesi gerekmez. Ancak kişi dilerse sadaka olarak verebilir. Beş devesi olanın ise bir koyun vermesi gerekir.

¹ Hadis ayrıca 1448, 1450, 1451, 1453, 1455, 2487, 3106, 5878, 6955'te geçmektedir.

Senenin çoğunu yemlenerek değil de otlaklarda beslenerek geçiren koyun ve davarlara gelince, kırk koyundan yüz yirmi koyuna kadar zekat olarak bir yaşını doldurup iki yaşına girmiş bir koyun verilir. Altı aylık koyunun verileceği de söylenmiştir. Veya iki yaşını doldurup üç yaşına girmiş keçi verilir. Yüz yirmi birden iki yüze kadar ise iki koyun verilir. İki yüz birden üç yüze kadar olan koyunlarda ise üç koyun zekat olarak verilir. Üç yüzden sonra her yüz koyun için bir koyun verilir. Bu durumda dört yüz koyunun zekatı dört, beş yüz koyunun zekatı ise beş koyundur. Kişinin otlaklarda beslediği koyunları kırktan bir eksik olsa bile zekatı alınmaz. Ancak mal sahibi dilerse sadaka olarak verebilir. Gümüşün zekatı ise onda birin dörtte biridir.

Ebû Hanîfe der ki: “İki yüz dirhemden fazlası için iki yüz kırk dirheme kadar zekat yoktur. İki yüz kırk dirhem olduğu zaman ise kırk dirhem karşılığı olarak bir dirhem zekat verilir. Bundan daha fazlası için de her kırk dirheme karşılık bir dirhem zekat verilir. Yüz doksan dirheme, nisaba yetiştirmediği için zekat düşmez. Ancak mal sahibi kendi isterse verebilir.”

۳۹ - بَابُ لَا تُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ هَرَمَةٌ وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ وَلَا تَيْسٌ إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ

39- ZEKAT OLARAK YAŞLI, KUSURLU VE DAMIZLIK HAYVAN ALINAMAZ. ANCAK ZEKAT MEMURUNUN BUNLARDAN ALMAK İSTEMESİ MÜSTESNA

۱۴۵۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا - رَضِيَ

اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَتَبَ لَهُ { الصَّدَقَةُ } الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ

ﷺ « وَلَا يُخْرَجُ فِي الصَّدَقَةِ هَرَمَةٌ ، وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ ، وَلَا تَيْسٌ ، إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ »

أُطْرَافُهُ ۱۴۴۸ ، ۱۴۵۰ ، ۱۴۵۱ ، ۱۴۵۳ ، ۱۴۵۴ ، ۲۴۸۷ ، ۳۱۰۶ ، ۵۸۷۸ ، ۶۹۵۵

تحفة ۶۵۸۲

1455- “Muhammed b. Abdillâh — babası — Sümâme” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) takdir ettiği zekat miktarına ait Enes'e yazdığı mektupta: “Zekât olarak

verilecek mallar yaşlı, kusurlu ve damızlık olanlardan verilemez. Ancak zekat memurunun bu şekilde almak istemesi müstesnadır” diye yazmıştır.¹

Muhammed b. Abdillâh'ın babası Abdullah b. el-Müsennâ'dır.

Sümâme, Sümâme b. Abdillâh b. Enes'tir.

Hadiste geçtiğine göre kişi dişleri dökülmüş olan yaşlı, hastalıklı, damızlık olarak kullanılan ve zekat verilmeyecek kadar yaşı küçük olan koyun ve davarları zekat olarak veremez. Yüce Allah: “...iğrenmeden alamayacağınız pis şeyleri vermeye kalkmayın”² buyurmuştur. Ancak fakirlerin menfaatini gözetken zekat memuru zekatı bunlardan almayı uygun görürse alabilir. Bu durumda istisna, yaşlı ve kusurlu olan hayvanlara racidir.

Yirmi beş deveye karşılık iki yaşına girmiş bir dişi deve ve bir koyun bulunmadığı zaman üç yaşına girmiş bir deve alınır.

Sürü hasta ve sıhhatli veya sağlam ve kusurlu olmak üzere ikiye ayrılırsa, zekat memuru bu sürülerden zekat alırken aşırıya gitmeden sıhhatli olanlardan alır. Kırk koyundan yirmisi sıhhatli, yirmisi hasta olursa, sıhhatli olanlar iki, hasta olanlar bir dinar değerindeyse, bu durumda zekat memuru bir buçuk dinar değerinde zekat alır. Yarı sağlam yarı kusurlu olanlar için de aynı şey geçerlidir.

Bu durumda, yaşlı ve kör olan hayvan zekat olarak alınamaz. Damızlık olan hayvan da sahibinin rızası olmadan alınamaz. Zekat memuru yaşı küçük olan koyun yerine kusurlu olan hayvanı zekat olarak almak isterse alabilir.

٤٠ - بَابُ اخْذِ الْعَتَاقِ فِي الصَّدَقَةِ

40- İKİ YAŞINA GİRMİŞ DİŞİ OĞLAĞI ZEKAT OLARAK ALMAK

١٤٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ح وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عَبْدُ

الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ

¹ Hadis ayrıca 1448, 1450, 1451, 1453, 1454, 2487, 3106, 5878, 6955'te geçmektedir.

² Bakara Sur. 267

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَاللَّهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَّا كَانُوا
يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا أَطْرَافَهُ ١٤٠٠ ، ٦٩٢٥ ، ٧٢٨٥ -
تحفة ٦٦٢٣

1456- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî" isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor. Yine Leys — Abdurrahmân b. Hâlid — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr: "Vallahi, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ödedikleri bir dişi oğlağı bile vermeyecek olurlarsa onlarla savaşıyorum" demiştir.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Abdurrahmân b. Hâlid, Mısır valisi Abdurrahmân b. Hâlid el-Fehmî'dir.

Zekat konusunun başında, zekatı vermeyenlerle ilgili Hz. Ömer ile ilgili kıssada Hz. Ebû Bekr: "Vallahi, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ödedikleri bir dişi oğlağı bile vermeyecek olurlarsa onlarla savaşıyorum" demiştir. Bu da iki yaşına giren dişi oğlağın zekat olarak verilebileceğine delildir. Buhârî ve Şâfiî bu görüştedir.

١٤٥٧ - قَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ أَنَّ اللَّهَ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ
- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بِالْقِتَالِ ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ أَطْرَافَهُ ١٣٩٩ ، ٦٩٢٤ ، ٧٢٨٤ - تحفة
١٠٦٦٦

¹ Hadis ayrıca 1400, 6925, 7285'te geçmektedir. Müslim 20.

1457- Hz. Ömer de: “Ben, Ebû Bekr’in bu hükmünü yüce Allah’ın onun göğsünü genişletmiş olması sebebiyle olduğunu gördüm ve bu sayede bunun hak olduğunu anladım” demiştir.¹

Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr’in, zekat vermeyenlerle savaşmak şeklindeki sözünün isabetli olduğunu söylemiştir. Küçük yaştaki koyun veya keçiyi zekat vermek, zekatı verilecek kırk koyun veya keçinin yaşlarının küçük olması durumunda geçerlidir.

Mâlik, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*’da şöyle der: “Zekatı verilecek hayvanlar, oğlak, kuzu, buzağı veya sütten yeni kesilmiş deve yavrusuysa , mal sahibinin bunlara karşılık olacak hayvanı satın alıp zekat olarak vermesi istenir.” İmam Züfer de aynı şeyi söylemiştir.

Ebû Hanîfe ve Muhammed, Hz. Ömer’in: “Oğlakları da zekat malları arasında say, ancak onları alma” sözüne istinaden, oğlak ve buzağı ve kuzuların zekat mallarına dahil olduğunu, ancak zekat olarak alınamayacaklarını söylemişlerdir.

Hz. Ebû Bekr: “Vallahi, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ödedikleri bir dişi oğlağı bile vermeyecek olurlarsa onlarla savaşırım” sözünde mübalağa vardır. Yoksa oğlak zekat olarak alınamaz. Hz. Ebû Bekr bu sözülle: “Eğer vermeleri gereken şey bir oğlak veya yavru deve değerinde olsa ve vermeseler, onlarla savaşırım” demek istemiştir.

٤١ - بَابُ لَا تُؤْخَذُ كَرَائِمُ أَمْوَالِ النَّاسِ فِي الصَّدَقَةِ

41- HALKIN MALLARININ EN İYİSİ ZEKAT OLARAK ALINAMAZ

١٤٥٨ - حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بَسْطَامٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا بَعَثَ مُعَاذًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَلَى الْيَمَنِ قَالَ « إِنَّكَ تَقْدَمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلُ كِتَابٍ ، فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةُ اللَّهِ ، فَإِذَا عَرَفُوا اللَّهَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ

¹ Hadis ayrıca 1399, 6924, 7284'te geçmektedir. Müslim 20.

اللَّهِ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي يَوْمِهِمْ وَلَيْلَتِهِمْ ، فَإِذَا فَعَلُوا ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكَاةً { تَتَّخِذُ } مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ ، فَإِذَا أَطَاعُوا بِهَا فَخُذْ مِنْهُمْ ، وَتَوَقَّ كَرَائِمَ أَمْوَالِ النَّاسِ » أطرافه ١٣٩٥ ، ١٤٩٦ ، ٢٤٤٨ ، ٤٣٤٧ ، ٧٣٧١ ، ٧٣٧٢ - تحفة ٦٥١١

1458- "Umeyye b. Bistâm — Yezîd b. Zuray' — Ravh b. el-Kâsım — İsmâîl b. Umeyye — Yahya b. Abdillâh b. Sayfî — Ebû Ma'bed" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz'ı Yemen'e gönderince ona şöyle dedi: *"Sen Kitab ehli olan bir topluluğa gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey, Allah'a kulluk etmek olsun. Eğer Allah'ı bilirlerse onlara Allah'ın gündüz ve gecelerinde beş vakit namazı farz kıldığını söyle. Bunu yaparlarsa, Yüce Allah'ın zenginlerinden alınıp geri fakirlerine dağıtılmak üzere malları konusunda zekatı farz kıldığını bildir. Bu konuda da sana itaat ederlerse onlardan (zekat) al. İnsanların mallarının en iyilerini almaktan da sakın."*¹

Umeyye b. Bistâm, Umeyye b. Bistâm el-Ayşî'dir.

İsmâîl b. Umeyye, İsmâîl b. Umeyye el-Umevî el-Mekkî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin onuncu yılında, Veda haccından önce Muâz b. Cebel'i, Yemen halkına Kur'ân'ı ve İslam'ı öğretmek, onlardan zekat almak için gönderdi. Ona, Yemen halkının kitap ehli olduğunu ve bu sebeple onlarla muamelesinin putperestler ve cahil müşriklerle olan muamelesi gibi olmayacağını söyleyerek, Yemen halkını ilk olarak Allah'ı tanıyıp ona hiçbir şeyi ortak koşmamaya davet etmesini söyledi. Allah'ı tanıyıp ona hiçbir şeyi ortak koşmamayı kabul ettikleri takdirde günde beş vakit namazın onlara farz kıldığını söylemesini emretti. Bunu da kabul ettikleri takdirde Yüce Allah'ın zenginlerinden alınıp geri fakirlerine dağıtılmak üzere malları konusunda zekatı farz kıldığını bildirmesini söyledi. Bu hadis, zekatı bir yerden başka bir yere nakletmenin caiz olmadığını kasetmiş olabilir.

¹ Hadis ayrıca 1395, 1496, 2448, 4347, 7371, 7372'de geçmektedir. Müslim 19.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Yemen halkının zekatı da kabul etmeleri durumunda onlardan zekat almasını, ancak, besili olması veya yeni doğum yapmış olması sebebiyle mal sahibi için değerli olan hayvanı zekat olarak almaktan sakınmasını söyledi.

Ezherî der ki: “Henüz on beş gün önce doğum yapmış olan hayvan zekat olarak alınmaz. Çünkü razı olmadıkları sürece zenginlerin mallarının en değerlilerini alarak onlara zarar vermek uygun değildir.”

٤٢ - باب لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ ذَوْدٌ صَدَقَةٌ

42- BEŞ DEVEDEN AŞAĞISINDA ZEKAT YOKTUR

١٤٥٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُتِي مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةٌ » أطرافه ١٤٠٥ ، ١٤٤٧ ، ١٤٨٤ - تحفة ٤١٠٦

1459- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Muhammed b. Abdirrahman b. Ebî Sa’sa’a el-Mâzinî — babası” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Beş vesaktan daha az olan hurmada zekat olmaz. Beş ukiyyeden az olan gümüşün de zekatı olmaz. Beşten az olan develerde de zekat olmaz.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Muhammed b. Abdirrahman b. Ebî Sa’sa’a el-Mâzinî, Muhammed b. Abdillâh b. Abdirrahman b. Abdillâh b. Ebî Sa’sa’dır.

Hadiste geçtiğine göre beş vesaktan az olan hurmadan, beş ukiyyeden az olan gümüşten, beşten az olan deveden zekat alınmaz.

¹ Hadis ayrıca 1405, 1447, 1484’te geçmektedir. Müslim 979.

Hadis, bu miktarlardan az olan mallardan zekatın düşeceğine delildir. Ancak Ebû Hanîfe mahsullerin zekatında bu ölçüyü kabul etmemiş, az olsun çok olsun mahsullerden zekat alınacağını söylemiştir. Bu konuda da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Yağmurun suladığında onda bir, kuyulardan, kova ve dolapla sulananlarda ise yirmide bir zekat vardır” buyruğunu delil göstermiş, bunun az olsun çok olsun bütün mahsullerde geçerli olduğunu söylemiştir.

Derim ki: Hadisteki miktarlardan kastedilen, kendisinden zekat verilecek mahsul değil, zekat olarak verilecek miktardır.

۴۳ - باب زَكَاةِ الْبَقَرِ

43- SIĞIRLARIN ZEKATI

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَأَعْرِفَنَّ مَا جَاءَ اللَّهَ رَجُلٌ بِبَقَرَةٍ هَا خَوَارٌ» وَيُقَالُ جَوَارٌ (مَجَارُونَ) تَرْفَعُونَ أَصْوَاتَكُمْ كَمَا تَجَارُّ الْبَقَرَةُ.

Ebû Humeyd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yemin olsun, ben sizden herhangi bir kimsenin, böğürmesi olan bir sığır ile Allah'ın huzuruna gelişini muhakkak tanırım” buyurmuştur.

Buhârî der ki: "huvâr" yerine "cuâr" da denilir. Nahl sûresinde bu kelime: “feryad edip ona yalvarırsınız”¹ (yani sığırın böğürdüğü gibi bağırıp feryat edersiniz) şeklinde geçmektedir.

١٤٦٠ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنِ الْمُعَرُّورِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَنْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ - أَوْ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، أَوْ كَمَا حَلَفَ - مَا مِنْ رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا إِلَّا أَتَى بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ وَأَسْمَنَهُ، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا، كُلًّا جَارَتْ أُخْرَاهَا رُدَّتْ عَلَيْهِ أُولَاهَا، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ» رَوَاهُ بُكَيْرٌ عَنْ أَبِي

¹ Nahl Sur. 53

صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ طَرَفَهُ ٦٦٣٨ - تَحْفَةً ١١٩٨١
١٢٣١٠،

1460- “Amr b. Hafs b. Ğiyâs — babası — A’miş — Ma’rûr b. Suveyd” isnâdıyla Ebû Zer şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına vardığımda: *“Canım elinde olana yemin ederim ki”* veya: *“Kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki”* ya da başka bir şekilde yemin edip şöyle buyurdu: *“Deve, sığır veya koyunları olup ta hakkını ödemeyen herkese, kıyamet günü bu hayvanlar en iri ve en semiz haliyle gelip toynaklarıyla kendisini çiğneyip boynuzlarıyla süserler. En son hayvan üzerinden geçince en baştaki hayvandan bir daha başlayarak tekrar tekrar üzerinden geçerler. Bu durum tüm insanların hesabı görülünceye kadar devam eder.”*

Bukeyr bu hadisi “Ebû Sâlih — Ebû Hureyre” isnâdıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.¹

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

Hadise göre Ebû Zer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl yemin ettiğini hatırlamadığını söylemiştir. İbn Hacer, *el-Feth*'te yemin edenin Ebû Zer olduğunu söylemiştir, ancak bu yanlıştır. Müslim'in, Ma’rûr isnâdıyla Ebû Zer'den olan şu hadisi bunu teyid etmektedir: Kâbe'nin gölgesinde oturan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına vardım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) beni görünce: *“Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki en çok zararı onlar çekeceklerdir!”* dedi.

Tirmizî'nin Ma’rûr isnâdıyla Ebû Zer'den naklettiği hadis ise şu şekildedir: “Kâbe'nin gölgesinde oturan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına vardım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğimi görünce: *“Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki en çok zararı onlar çekeceklerdir!”* dedi. Bu hadisin devamında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Canım elinde olana yemin ederim ki; deve, sığır veya koyunları olup ta bunların zekatını ödemeyen herkese, kıyamet günü bu hayvanlar en iri ve en semiz haliyle gelip toynaklarıyla kendisini çiğneyip boynuzlarıyla süserler. En son hayvan üzerinden geçince en*

¹ Hadis ayrıca 6638'de geçmektedir. Müslim 990.

baştaki hayvandan bir daha başlayarak tekrar tekrar üzerinden geçerler. Bu durum tüm insanların hesabı görülünceye kadar devam eder.” Hadisteki toynaklarıyla çiğneyenlerden kasıt develer, boynuzlarıyla süsenlerden kastedilen ise sığırlar ve koyunlardır.

Zekat vermeyenin vebali konusunda Ebû Hureyre’nin naklettiği hadiste ise: *“Sahibi, üzerindeki hakkını vermediği takdirde koyunlar da kıyamet günü en güçlü halleriyle gelip toynaklarıyla çiğneyip boynuzlarıyla süserler”* denilmektedir.

Bukeyr b. Abdillâh b. el-Eşec bu hadisi Ebû “Sâlih — Ebû Hureyre” isnâdıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir. Müslim bu hadisi mevsul olarak rivayet etmiştir. Buhârî’nin bu rivayeti zikretmesi Ebû Zer’in sığırlar hakkında zikretmiş olduğu rivayete muvafık olması açınsındandır. Zira her iki hadiste de aynı şeyler zikredilmiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de zekatı ödemeyenlere vaad edilen cezanın kesin olarak görülecek olmasıdır.

Tirmizî hadisi rivayet etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir. Hâkim bu hadisi Muâz’dan: *“Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) beni Yemen’e gönderdi ve her kırk sığırdan üç yaşına girmiş bir dişi sığır ve her otuz sığırdan iki yaşına girmiş bir erkek veya dişi sığır almamı emretti”* şeklinde rivayette bulunmuş ve bunun sahih olduğunu söylemiştir. Bazı kimseler Muâz’ın hadisnin mevsul olarak rivayet edilmesi hakkında görüş olduğunu söylemiştir. Zira Mesrûk, Muâz ile karşılaşmamıştır.

٤٤ - بَابُ الزَّكَاةِ عَلَى الْأَقَارِبِ

44- AKRABALARA ZEKAT VERMEK

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَهُ أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَالصَّدَقَةِ »

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Akrabalarına zekat veren için iki sevap vardır. Bunlardan biri akrabayı gözetme, diğeri de zekat verme sevabıdır”* buyurmuştur.

Bu hadis, kocaya zekat vermek konusunda, Abdullah b. Mes’ûd’un hanımı Zeyneb’in rivayetiyle gelecektir.

١٤٦١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ تَخْلٍ ، وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَتَرَبَّصُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ قَالَ أَنَسٌ فَلَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرُحَاءَ ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بِرَّهَا وَدُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ ، فَضَعُفَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ . قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بَخْ ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِيعٌ ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِيعٌ ، وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ » . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَفَعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِيهِ وَبَنِي عَمِّهِ . تَابَعُهُ رَوْحٌ . وَقَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْمَاعِيلُ عَنْ مَالِكٍ رَابِيعٌ أَطْرَافُهُ ٢٣١٨ ، ٢٧٥٢ ، ٢٧٥٨ ، ٢٧٦٩ ، ٤٥٥٤ ، ٤٥٥٥ ، ٥٦١١ - تحفة ٢٠٤

1461- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha" isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle dedi: Ebû Talha, Medine'de Ensâr arasında en fazla hurma ağacı olan kişiydi. En fazla hoşlandığı bahçesi de Mescidin karşısında bulunan Beyruhâ idi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) o bahçeye girer ve tatlı suyundan içerdi. "Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz"¹ ayeti inince, Ebû Talha kalkıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) doğru geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah: «Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz»"² buyurmaktadır. Benimde en fazla hoşlandığım bahçem Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah yolunda tasadduk ediyorum. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında

¹ Âl-i İmrân Sûr. 92

² Âl-i İmrân Sûr. 92

benim için saklanmasını temenni ediyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Onu Allah'ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Çok güzel, bu mal kâr bırakan bir maldır, bu mal kâr bırakan bir maldır. Ben senin ne dediğini işittim. Ben onu akrabalarına bırakmanı uygun görüyorum"* buyurdu. Ebû Talha: "Ey Allah'ın Resûlü! Öyle yapacağım" deyip onu akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti. Ravh buna mutabaat etmiştir. Yahya b. Yahya ve İsmâîl, imam Mâlik'ten olan rivayetlerinde: "Râbih" yerine "Râyih" kelimesini kullanmışlardır.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Malik'tir.

Hadiste geçtiğine göre Ebû Talha, Ensâr arasında Medine'de en fazla hurmalığı olan kişiydi. Ebû Talha'nın, en sevdiği malı Mescid'in yakınında Beyruhâ adındaki bahçesiydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu bahçeye girip içindeki kuyunun tatlı suyundan içerdi. **"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz"**² âyeti nazil olup, kişinin sevdiği şeylerden infak etmedikçe, mal ve bedenle insanlara yardım etmedikçe Allah'ın rızasına, rahmetine ve gerçek iyiliğe erişemeyeceği bildirilince Ebû Talha kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah: **«Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz»**³ buyurmaktadır. Benimde en fazla hoşlandığım malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah yolunda tasadduk ediyorum. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında benim için saklanmasını temenni ediyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Onu Allah'ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca." Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Çok güzel, bu mal kâr bırakan bir maldır, bu mal kâr bırakan bir maldır. Ben senin ne dediğini işittim. Ben onu akrabalarına bırakmanı uygun görüyorum."* Ebû Talha da: "Ey Allah'ın Resûlü! Öyle yapacağım" deyip onu akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti.

¹ Hadis ayrıca 2318, 2752, 2758, 2769, 4554, 4555, 5611'de geçmektedir. Müslim 998.

² Âl-i İmrân Sûr. 92

³ Âl-i İmrân Sûr. 92

Hadis, kişinin en sevdiği malını yakınlarına infak etmesinin daha faziletli olduğunu göstermektedir. Beydâvî'nin bildirdiğine göre âyetteki infak, hem zekatı hem sadakayı kapsamaktadır.

Hadiste bahsedilen şey sadakayken, konunun başlığı zekatla ilgilidir. Ancak bu konuda sadaka için geçerli olanın kıyasla zekat için de geçerli olduğu söylenebilir. İbnu'l-Munîr der ki: "Akrabaya verilen sadaka, sadakanın sevabından bir şey eksiltmiyorsa, zekatın da eksiltmemesi gerekir. Ancak bakmakla yükümlü olunan akrabaya sadaka vermek caizken, zekat vermek caiz değildir.

Buhârî bu hadisi *Vasâyâ*, *Vekalet*, *Eşribe* ve *Tefsir* konularında, Müslim *Zekat*, Nesâî de *Tefsir* konusunda rivayet etmiştir.

Ravh b. Ubâde el-Basrî, bu hadisi Mâlik'ten rivayet ederek Abdullah b. Yûsuf'a mutabaat etmiştir.

Yahya b. Yahya en-Nisâbü'rî ve İsmâîl b. Ebû Uveys bu hadisi Mâlik'ten naklederken: "Kâr bırakan (=râbih)" yerine "Hayırda ilerleyen (=râyah)" kelimesini kullanmışlardır.

١٤٦٢ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرِ إِلَى الْمُصَلَّى ثُمَّ انْصَرَفَ فَوَعِظَ النَّاسَ وَأَمَرَهُمْ بِالصَّدَقَةِ فَقَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ تَصَدَّقُوا » فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » فَقُلْنَ وَبِمَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلِ وَدِينٍ أَذْهَبَ لِلْبَّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ » ثُمَّ انْصَرَفَ فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ جَاءَتْ زَيْنَبُ امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ تَسْتَأْذِنُ عَلَيْهِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ زَيْنَبُ فَقَالَ « أَيْ الزَّيْنَبِ » . فَقِيلَ امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ . قَالَ « نَعَمْ ائْذَنُوا لَهَا » . فَأَذِنَ لَهَا قَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّكَ أَمَرْتَ الْيَوْمَ بِالصَّدَقَةِ ، وَكَانَ عِنْدِي حُلِيٌّ لِي ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهِ ، فَزَعَمَ ابْنُ مَسْعُودٍ أَنَّهُ

وَوَلَدَهُ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « صَدَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ ، زَوْجُكَ
وَوَلَدُكَ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ » . أطرافه ٣٠٤ ، ١٩٥١ ، ٢٦٥٨ - تحفة ٤٢٧١

1462- “İbn Ebî Meryem — Muhammed b. Câfer — Zeyd — İyâd b. Abdillâh” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban veya Ramazan bayramında namazgâha çıkıp namazı kıldırıdıktan sonra halka vaaz edip sadaka vermelerini emrederek: “Ey insanlar! Sadaka verin” buyurdu. Sonra kadınların bulunduğu yere gidip: “Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin. Çünkü sizi cehennem ehlinin çoğunluğu olarak gördüm” buyurdu. Kadınlar: “Hangi sebeple?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: “Çokça lanet okur ve kocanıza karşı nankörlük edersiniz. Ey kadınlar topluluğu! Akıllı ve dini eksik olanlar arasında kendine hâkim bir erkeğin gönlünü sizden biri kadar kapıp götüreni görmedim.” Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan ayrıldı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evine dönünce İbn Mes’ûd’un hanımı Zeyneb gelip, girmek için izin istedi. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! (izin isteyen kadın) Zeyneb’dir” denilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangi Zeyneb?” diye sordu. İbn Mes’ûd’un hanımı olduğu söylenince: “Evet, ona izin verin” buyurdu. Zeyneb’e izin verilince: “Ey Allah’ın peygamberi! Bu gün sadaka verilmesini emrettin. Yanımda ziynet eşyaları vardı, bunları tasadduk etmek istediğimde İbn Mes’ûd, kendisinin ve oğlunun, sadaka vereceğim kimselerden daha layık olduklarını iddia etti” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İbn Mes’ûd doğru söylüyor. Kocan ve oğlun bu sadakaya, sadaka vereceğin kişilerden daha layıktır” buyurdu.¹

İbn Ebî Meryem, Saîd b. Muhammed b. el-Hakem b. Ebî Meryem el-Cumahî’dir.

Muhammed b. Câfer, Ebû Kesîr el-Ensârî’nin oğludur.

Zeyd, Usâme es-Sa’devî’dir.

¹ Hadis ayrıca 304, 1951, 2658’de geçmektedir. Müslim 80.

İyâd b. Abdillâh, İyâd b. Abdillâh b. Sa'd el-Kureşî el-Âmirî'dir.

Ebû Saîd, Sa'd b. Mâlik el-Hudrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban veya Ramazan bayramında namazgâha çıkıp halka namaz kıldırdıktan sonra insanlara nasihat edip sadaka vermelerini emrederek: “Ey insanlar! Sadaka verin” buyurdu. Sonra kadınların olduğu yere gidip: *“Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin. Çünkü sizi cehennem ehlinin çoğunluğu olarak gördüm”* buyurdu. Kadınlar, cehennem ehlinin çoğunu neden kadınların teşkil ettiğini sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Çünkü sizler çokça lanet okuyup söversiniz ve kocanızın iyiliklerine karşılık nankörlük edip onlara karşı gelirsiniz. Akli ve dini eksik olanlar arasında kendine hakim bir erkeğin gönlünü sizden biri kadar kapıp götüreni görmedim.”* Bunun mânâsı, doğru olsun yanlış olsun istedikleri şeyi kocalarına zorla da olsa yaptırmalarıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan ayrılp evine menziline gidince Abdullah b. Mes'ûd'un hanımı Zeyneb binti Muâviye veya Zeyneb binti Abdillâh b. Muâviye b. Attâb es-Sekafiyye gelip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girmek için izin istedi. Bilâl: “Ey Allah'ın Resûlü! Zeyneb, girmek için izin istiyor” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangi Zeyneb?” diye sordu. Bilal: “İbn Mes'ûd'un hanımı” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Girmesi için izin verin” buyurdu. Zeyneb girince: “Ey Allah'ın nebisi! Bugün sadaka verilmesini emrettin. Yanımda ziynet eşyaları vardı, bunları tasadduk etmek istediğimde İbn Mes'ûd, kendisinin ve oğlunun, sadaka vereceğim kimselerden daha layık olduklarını iddia etti” dedi.

Hadisi nakleden Ebû Saîd, bu sırada olaya şahit olmuş ve bunu görerek nakletmiş olabilir. Veya bunu Abdullah b. Mes'ûd'un hanımı Zeyneb'den nakletmiş olabilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“İbn Mes'ûd doğru söylüyor. Kocan ve oğlun bu sadakaya, sadaka vereceğin kişilerden daha layıktır”* buyurdu.

Hadisin başlıkla alakası, hadiste sadaka kastedilse bile, bunun zekatı da kapsamasıdır. Birmâvî bunu delil göstererek, kadının, fakir olan kocasına zekat verebileceğini söylemiştir. Şâfiî ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel bu görüştedir.

Ebû Hanîfe, Mâlik ve başka bir görüşe göre Ahmed b. Hanbel ise bunun caiz olmadığını söylemişler ve: *“Kocan ve oğlun bu sadakaya, sadaka vereceğin*

kişilerden daha layıktır” sözünün sadaka için geçerli olduğunu, çünkü çocuğa zekat verilemeyeceğini delil göstermişlerdir.

Derim ki: Zekat verilemeyecek kişiler, nafakasından sorumlu olunan kişilerdir. Babanın mevcut olması durumunda ise anne, çocuğun nafakasından sorumlu değildir. Abdullah b. Mes’ûd’un hadiste bahsedilen oğlu, Zeyneb’in öz oğlu değil, İbn Mes’ûd’un başka kadından olan oğlu olabilir. Eğer verilen şey, zekat değil sadaka denilecek olursa, bu durumda caiz olup olmadığını Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sormanın bir anlamı kalmaz.

٤٥ - بَابُ لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي فَرَسِهِ صَدَقَةٌ

45- MÜSLÜMANIN ATI İÇİN ZEKAT VERME ZORUNLULUĞU YOKTUR

١٤٦٣ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ

عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَيْسَ عَلَى

الْمُسْلِمِ فِي فَرَسِهِ وَغُلَامِهِ صَدَقَةٌ ». طرفه ١٤٦٤ - تحفة ١٤١٥٣

1463- “Âdem — Şu’be — Abdullah b. Dînâr — Süleyman b. Yesâr — İrâk b. Mâlik” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Müslümanın, atı ve kölesi için zekat vermesi gerekmez” buyurmuştur.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), kişinin atı veya kölesi için zekat vermesi gerekmediğini söylemiştir. Attan maksat, sadece bir at değildir. Kişinin yanındaki birden çok at için de zekat vermesi gerekmez.

Ancak ticaret maksadıyla bulundurulanan atlardan dolayı zekat vermek gerektiğinde icma vardır. Hadiste Müslüman kelimesinin geçmesi, kafirin

¹ Hadis ayrıca 1464’te geçmektedir. Müslim 982

zekat vermesi istenmeyeceği içindir. Yanında ticaret maksadıyla at bulunduran kafir, Müslüman olunca zekat verir.

٤٦ - باب لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ صَدَقَةٌ

46- MÜSLÜMANIN KÖLESİ İÇİN ZEKAT VERME ZORUNLULUĞU YOKTUR

Köle için fitir sadakası verilir ve diğer taraftan ticaret maksadıyla bulundurulan kölelerin zekatı da verilir.

١٤٦٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَاقٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا خُثَيْمُ بْنُ عِرَاقٍ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ صَدَقَةٌ فِي عَبْدِهِ وَلَا قَرَسِهِ». طرفه ١٤٦٣ - تحفة ١٤١٥٣

1464- “Müsedded — Yahya b. Saîd — Huseym b. İrâk — babası” isnâdıyla Ebû Hureyre’den, “Süleyman b. Harb — Vuheyb b. Hâlid — Huseym b. İrâk b. Mâlik — babası” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Müslümanın, kölesi ve atı için zekat vermesi gerekmez” buyurmuştur.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dir.

Yahya b. Saîd, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Hadiste geçtiğine göre müslümanın, ticaret maksadıyla bulundurmadağı kölesi ve atları için zekat vermesi gerekmez. Müslim hadisi: “kölesi için fitir sadakası dışında...” şeklinde rivayet etmiştir.

Müslim, Ebû Davud, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce bu hadisi *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1463’te geçmektedir.

٤٧ - بَابُ الصَّدَقَةِ عَلَى الْيَتَامَى

47- YETİMLERE SADAKA VERMEK

Başlıktaki sadakadan hem farz olan sadaka, hem nafile sadaka kastedilmiştir. Daha önce de geçtiği üzere yetime sadaka vermek kalpteki katılığı giderir.

١٤٦٥ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يُحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ فَقَالَ « إِنِّي مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا ». فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ فَكَتَبَ النَّبِيُّ ﷺ فَقِيلَ لَهُ مَا سَأَلْتَ تُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ وَلَا يُكَلِّمُكَ فَرَأَيْنَا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ قَالَ - فَمَسَحَ عَنْهُ الرُّحَصَاءُ فَقَالَ « أَيْنَ السَّائِلُ » وَكَأَنَّهُ حَمَدُهُ . فَقَالَ « إِنَّهُ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ ، وَإِنَّمَا يُنْبِئُ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ أَوْ يُلِمُّ إِلَّا أَكَلَةَ الْخَضِرَاءِ ، أَكَلْتُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلْتُ عَيْنَ الشَّمْسِ ، فَتَلَطَّطْتُ وَبَالَتُ وَرَتَعْتُ ، وَإِنَّ هَذَا الْمَالُ خَصِرَةٌ خُلُوءٌ ، فَنِعَمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ مَا أُعْطِيَ مِنْهُ الْمُسْكِينِ وَالْيَتِيمِ وَابْنِ السَّبِيلِ - أَوْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ - وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذْهُ بَغَيْرِ حَقِّهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ ، وَيَكُونُ شَهِيدًا عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » أطرافه ٩٢١ ، ٢٨٤٢ ،

٦٤٢٧ - تحفة ٤١٦٦

1465- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya — Hilâl b. Ebî Meymûne — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere oturunca biz de çevresinde oturduk. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Benden sonra önünüze serilecek olan dünyanın süslerinden ve güzelliklerinden yana sizin için endişe ediyorum” buyurdu. Adamın biri: “Ey Allah'ın Resûlü! Hiç mal kötülükler getirir mi ki?” diye sorunca, Allah Resûlü sustu ve herhangi bir karşılık vermedi. Oradakiler soru soran adama: “Ne oldu? Allah Resûlü ile konuştun, ancak sana bir cevap vermedi?” diye sormaya başladılar. Vahiy nazil olduğu için susup

cevap vermediğini de düşündük. Biraz sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) terini sildi ve soruyu soranı öven bir eda ile: *“Soruyu soran nerede?”* diye sordu ve şöyle devam etti: *“Mal, kötülük getirmez, ancak baharla birlikte yetişip yeşeren (zehirli bitkiler) bazen ölüme yol açar, bazen öldürmese de ölüme yaklaştırır. Ancak otla beslenenler bunun dışındadır. Zira onlar doyana kadar yer, doyunca da yemeyi bırakıp güneşe döner, dışkısını ve idrarını yapar. Dünya malı da tatlı ve çekicidir. Müslüman da şayet malından miskine, yetime ve yolda kalmışsa veriyorsa bu mal onun için iyi bir arkadaştır. Malı hakkı olmayan bir yolla elde eden kişi de yiyip de doymayan kişi gibidir. Bu mal da kıyamet gününde aleyhinde şahitlik eder.”¹*

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Hilâl b. Ebî Meymûne, Hilâl b. Ali b. Usâme el-Medenî’dir ve tâbiündandır.

Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün minbere çıkıp oturunca, sahabe de etrafında toplanıp oturdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *“Benden sonra önünüze serilecek olan dünyanın süslerinden ve güzelliklerinden yana sizin için endişe ediyorum”* buyurunca, ismi verilmeyen bir adam: *“Ey Allah’ın Resûlü! Dünyanın süsü ve güzelliği olan Allah’ın nimeti, hiç ceza ve günaha girme vesilesi olur mu?”* diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sustu ve adama herhangi bir karşılık vermedi. Oradakiler soru soran adama: *“Ne oldu? Allah Resûlü ile konuştun, ancak sana bir cevap vermedi?”* diye sormaya başladılar. Sahabe Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) adamın sorusundan rahatsız olduğunu düşünmüşlerdi.

Ebû Saîd der ki: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) halinden, ona vahiy geldiğini anladık. Bir müddet sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) terini silip, soruyu soranı öven bir edayla: *“Soruyu soran nerede?”* diye sordu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) soruya cevap vermeyince, sahabe onun sorudan rahatsız olduğunu düşünmüş, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) tebessüm ederek adamı sorunca ise sorudan memnun olduğunu anlamışlardı.

¹ Hadis ayrıca 921, 2842, 6427’de geçmektedir. Müslim 1052.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama Allah'ın hayır olmasını takdir ettiği şeyin hayır, şer olmasını takdir ettiği şeyin de şer olduğunu, ancak endişe ettiği şeyin, Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri Allah'ın emrettiği yerler dışında harcamaları olduğu ve bu sebeple şerrin, nimetin kendisiyle alakalı bir şey olmadığını bildirmiştir.

Sonra buna iki örnek vererek, dünya malını toplamakta aşırıya giden kişinin bu malı, baharla birlikte yetişip yeşeren bazen ölüme yol açan, bazen öldürmese de ölüme yaklaştıran zehirli otlar gibi olduğunu, haram yoldan mal kazanan ve malındaki fakirin hakkını gözetmeyen kişinin de ahirette cehenneme girerek, dünyada ise insanların onu kıskanması, kötülük etmesi ve türlü eziyetlerle helak olacağını bildirmiştir.

Tîbî der ki: “Bahar nebatlarının öldürenleri yahut ölüme yaklaştıranları vardır ki çok yiyerek helak olanın hali çok mal toplayıp onu yerli yerince harcamayan kimse gibidir. Ancak doyacak ve ihtiyacını giderebilecek kadar yenilmesi durumunda helake sebep olacak bir şey olmaz.”

Baharın yetiştirdiği nebatların bazısı çok yiyen hayvanları ya çatlatıp öldürür yahut ölüme yaklaştıır. Ancak ihtiyacı kadar yiyenlere bir zarar vermez. Dünya malı da öyledir, insanlar onu hoş görerek meylederler. Bazısı da çok mal edinir, bazısı fazlasına tamah etmeyerek, azı ile iktifa eder. Mala gark olanlar da ekseriyetle onun sebebiyle ya helak olur yahut helâke yaklaşırlar. Yani şer, israf ederek çatlayacak kadar fazlasıyla yiyen kimse tarafından gelmektedir. Kafir kimse de aynen bunun gibi amelleri ile helake gitmektedir. Nefsine zulmeden ve masiyetler içinde olan müminin durumu ise ölüme yaklaşacak kadar yiyenin durumu gibidir. Dünyalık şeylere sırt dönen ve ahirete rağbet eden kimse israfta bulunmadan sadece açlığını giderecek kadar yiyen kişinin durumu gibidir. Bunlar hadiste açık olarak zikredilmiş değildir. Ancak rivayetten bunlar da anlaşılmaktadır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) dünya malının tatlı ve çekici olduğunu söylemiştir. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): “خضرة (yeşil)” ifadesini kullanması renklerin en güzeli ve en çekici olması sebebiyledir. Dünya malının da çekici olması sebebiyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlar için endişe ettiğini bildirerek, Müslüman şayet malından miskine, yetime ve yolda kalmışa veriyorsa bu malın onun için iyi bir arkadaş olduğunu söylemiştir. *Cihad* konusu içinde Fuleyh kanalıyla: “Müslüman da şayet malından Allah

yolunda harcamada bulunuyor, miskine, yetime ve yolda kalmışsa veriyorsa bu mal onun için iyi bir arkadaştır” şeklinde zikredilmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), malı haram bir yolla elde eden veya ihtiyacı olmadığı halde toplayan ve onda vacip olan hakları ödemeyen kişinin de yiyip de doymayan kişi gibi olduğunu ifade etmiştir. Zira kişi eline mal geçirdikçe o malını daha da arttırmak ister. Bu mal da kıyamet gününde aleyhinde şahitlik eder.

Buhârî bunu ayrıca *Rikâk* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Nesâî, *Zekat* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٤٨ - باب الزَّكَاةِ عَلَى الزَّوْجِ وَالْأَيْتَامِ فِي الْحَجْرِ

48- KADININ KOCASINA VE HİMAYESİNDE OLAN YETİME ZEKAT VERMESİ

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

Bunu Ebû Saîd, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayetle söylemiştir.

١٤٦٦ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي شَقِيقٌ عَنْ
عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ فَذَكَرْتُهُ لِإِبْرَاهِيمَ
فَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ بِمِثْلِهِ سِوَاءَ
، قَالَتْ كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « تَصَدَّقْنَ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ » وَكَانَتْ
زَيْنَبُ تُنْفِقُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَأَيْتَامٍ فِي حَجْرِهَا ، قَالَتْ فَقَالَتْ لِعَبْدِ اللَّهِ سَلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
أَيَجْزِي عَنِّي أَنْ أَنْفِقَ عَلَيْكَ وَعَلَى أَيْتَامِي فِي حَجْرِي مِنَ الصَّدَقَةِ فَقَالَ سَلِي أَنْتِ رَسُولَ اللَّهِ
ﷺ فَاَنْطَلَقْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَوَجَدْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى الْبَابِ ، حَاجَتُهَا مِثْلُ
حَاجَتِي ، فَمَرَّ عَلَيْنَا بِالْأَلِّ فَقُلْنَا سَلِ النَّبِيَّ ﷺ أَيَجْزِي عَنِّي أَنْ أَنْفِقَ عَلَى زَوْجِي وَأَيْتَامِي
فِي حَجْرِي وَقُلْنَا لَا تُخْبِرُنَا . فَدَخَلَ فَسَأَلَهُ فَقَالَ « مَنْ هُمَا » . قَالَ زَيْنَبُ قَالَ « أَيْ الزَّيْنَبِ
قَالَ امْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ « نَعَمْ لَهَا أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ » . تحفة ١٥٨٨٧

1466- “Ömer b. Hafs — babası — A’miş — Şakîk — Amr b. el-Hâris” isnâdıyla Abdullah’ın hanımı Zeyneb anlatıyor. —A’miş der ki: “Bu hadisi İbrâhim’e zikrettiğimde, bana Ebû Ubeyde kanalıyla Amr b. el-Hâris’ten, o Abdullah’ın hanımı Zeyneb’den aynı rivayette bulundu.” — Bu hadiste Zeyneb şöyle dedi: Ben Mescid’deyken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Ziynet eşyalarınızdan olsa da sadaka veriniz*» dediğini gördüm.” Zeyneb, hem kocasına, hem himayesindeki yetimlere infakta bulunuyordu. Zeyneb, Abdullah’a: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sor; Sana ve himayemde olan yetimlere infakta bulunmam sadaka olarak yeterli olur mu?” deyince, Abdullah: “Bunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sen sor” karşılığını verdi. Zeyneb der ki: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittiğimde, kapıda Ensâr’dan bir kadının olduğunu gördüm. O da benim geldiğim sebeple gelmişti. Bilal yanımıza uğrayınca: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sor; kocama ve himayemde olan yetimlere infakta bulunmam sadaka olarak yeterli olur mu? Ancak bizim adımızı verme” dedik. Bilal girip sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bunlar kimdir?*” diye sordu. Bilal: “Zeyneb” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hangi Zeyneb?*” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Abdullah’ın hanımı” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet. Ona iki sevap vardır. Bunlardan biri akrabayı gözetme, diğeri de sadaka verme sevabıdır*” buyurdu.

Ömer b. Hafs’ın babası, Hafs b. Ğiyâs b. Talk’tır.

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

Şakîk, Ebû Vâil’dır.

Amr b. el-Hâris, Amr b. el-Hâris b. Ebî Dırâr el-Huzâî’dir ve müminlerin annesi Cuveyriye binti el-Hâris’in kardeşidir.

Zeyneb, Zeyneb binti Muâviye veya Zeyneb binti Abdillâh b. Muâviye b. Attâb es-Sekafî’dir ve Abdullah b. Mes’ûd’un hanımıdır.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Yezîd en-Nehâî’dir.

Ebû Ubeyde, Âmir b. Abdillâh b. Mes’ûd’dur.

Abdullah b. Mes’ûd’un hanımı Zeyneb, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’indeyken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey kadınlar topluluğu! Ziynet*

eşyalarınızdan olsa da sadaka veriniz” dediğini gördü. Zeyneb, kocası Abdullah’a ve himayesinde olan bazı yetimlere infakta bulunan biriydi. İbn Hacer, bu yetimlerin ismini vermemiştir. Zeyneb, kocası Abdullah’a şöyle dedi: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sor; Sana ve himayemde olan yetimlere infakta bulunmam sadaka olarak yeterli olur mu?” Abdullah b. Mes’ûd: “Sen sor” karşılığını verince Zeyneb Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) evine gitti ve kapıya varınca Ebû Mes’ûd Ukbe b. Amr el-Ensârî’nin hanımı Zeyneb’in de aynı sebeple Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğini gördü. İbn Mes’ûd’un hanımı Zeyneb ve Ukbe b. Amr’ın hanımı Zeyneb Bilâl’e: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sor; kocamıza ve himayemizde olan yetimlere infakta bulunmam sadaka olarak yeterli olur mu? Ancak Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bizim sorduğumuzu söyleme” dediler.

Tayâlisî, bu yetimlerin, Zeyneb’in erkek ve kız kardeşinin oğulları olduğunu söylemiştir. Bu iki Zeyneb’in ikisinin de kocaları fakirdi ve himayelerinde yetimler bulunuyordu.

Bilâl, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girip bu durumu sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu kadınlar kimdir?*” karşılığını verdi. Bilâl: “Zeyneb’dir” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangi Zeyneb?” diye sordu. Bilâl: “Abdullah b. Mes’ûd’un hanımı Zeyneb” deyip, Ebû Mes’ûd Ukbe b. Amr’ın hanımını zikretmedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet yeterli olur. Ona iki sevap vardır. Bunlardan biri akrabayı gözetme, diğeri de sadaka verme sevabıdır*” buyurdu.

el-Mâzirî der ki: “Hadisin zahirine bakılırsa, burada kastedilen vacip olan sadakadır. Çünkü yeterli lafzı vacip olan sadaka için kullanılır.” Buhârî’nin de hadisi aynı başlık altında zikretmesi buna delalet etmektedir. Ancak usul âlimleri bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları, hadisteki yeterli sözünün hem vacip, hem mendup olan için kullanılabileceğini söylerken, bazıları da sadece vacip için kullanılabileceğini söylemişlerdir.

Takiyyuddîn es-Subkî ise yeterli sözünün sadece vacip için kullanılmasının uzak ihtimal olduğunu söyleyip şöyle demiştir: “Fakihlerin sözleri, yeterli kelimesinin farz için kullanıldığı gibi mendub için de kullanılmasını gerektirir.”

Kâdı İyâd: “*Ziynet eşyalarınızdan olsa da sadaka veriniz*” sözünü ve Zeyneb’in el işi yaparak para kazanıp kocasına ve oğluna infakta bulunmasını

delil göstererek el-Mârizî'ye itiraz etmiş ve Zeyneb'in kasdettiğinin mendup sadaka olduğunu söylemiştir.

Nevevî ve başkaları da, Zeyneb'in: “Benim için yeterli olur mu?” sorusunu, cehennem ateşinden korunmak için yeterli olur mu mânâsında anlamışlardır.

Bu hadis daha önce akrabaya zekat vermek konusunda geçmiştir. Orada geçen hadiste Zeyneb'in soruyu Bilâl vasıtasıyla değil, bizzat Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğu geçmektedir. Bu durumda daha önce geçen hadiste Zeyneb, Bilâl'den aldığı cevabı bizzat işitmiş gibi aktarmış olabilir. Hadisin zahirine bakılırsa, bu soru, birincisinde ziynet eşyasıyla ilgili, diğeri de kocası ve oğluna infak etmekle ilgili olmak üzere iki defa sorulmuş olabilir.

Hadisin Amr b. el-Hâris dışındaki ravileri Kûfelidir. Hadiste, sahabinin sahabiden, tâbiînin tâbiîden sahabeden rivayeti vardır. İkinci senedde ise tâbiûndan dört kişi vardır. Bunlar; A'meş, Şakîk, İbrâhîm ve Ebû Ubeyde'dir. Müslim¹ bu hadisi *Zekat*, *Nesâî*, *İşretu'n-Nisâ*, *İbn Mâce de Zekat* konusunda rivayet etmiştir.

۱۴۶۷ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُهُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أُمِّ سَلَمَةَ { عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ } قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْ أَجْرُ أَنْ أَنْفِقَ عَلَى بَنِي أَبِي سَلَمَةَ إِنَّمَا هُمْ بَنِي فَقَالَ « أَنْفَقِي عَلَيْهِمْ ، فَلَا أَجْرَ مَا أَنْفَقْتَ عَلَيْهِمْ » طرفه ۵۳۶۹ - تحفة

۱۸۲۶۵

1467- “Osmân b. Ebî Şeybe — Abde — Hişâm — babası — Zeyneb binti Ümmi Seleme ” isnâdıyla Ümmü Seleme şöyle dedi: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Seleme'nin çocuklarına infak etmemden dolayı bana sevap var mıdır? Onlar benim de çocuklarımdır” deyince: “Onlara infak et. Senin için onlara infak ettiğinin sevabı vardır” cevabını verdi.²

¹ Müslim 1000.

² Hadis ayrıca 5369'da geçmektedir. Müslim 1001.

Osmân b. Ebî Şeybe, Osmân b. Muhammed b. İbrâhîm b. Şeybe'dir. Osmân, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'nin kardeşidir.

Abde, Abde b. Süleyman'dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Zeyneb, Ebû Seleme Abdullah b. Abdilesed b. Hilal b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm'un kızıdır. Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) evlatlığıdır. Habeşistan'da doğmuş, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) ve hanımlarından hadis rivayet etmiştir. İclî, Zeyneb'i tâbiûnun güvenilir ravilerinden saymıştır. İbn Hacer, *el-İsâbe*'de: "İclî, sahabeden sayılmak için buluğ çağına ermeyi şart koşmuş olabilir" demiştir. İbn Sa'd, Zeyneb'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis rivayet etmediğini, hanımlarından rivayet ettiğini söylemiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Ümmü Seleme Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Seleme'den olan çocuklarıma infak etmemden dolayı sevap alır mıyım?" diye sordu. Ümmü Seleme'nin, Ebû Seleme'den, Seleme, Ömer, Muhammed, Zeyneb ve Durre adında çocukları vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "*Onlara infakta bulun. Onlara yaptığın infaktan dolayı sevap alırsın*" buyurdu.

Hadiste, Ümmü Seleme'nin infak ettiğinin zekat olduğuyla ilgili bir işaret yoktur. Sadece yetimlere infak etmekten bahsedilmiştir.

Hadisin ravileri arasında Kûfeli ve Medinelî olanlar vardır. Hadiste, tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır.

٤٩ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَفِي الرِّقَابِ﴾ ﴿وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾

49- YÜCE ALLAH'IN: "ZEKATLAR... KÖLELERİN... ALLAH YOLUNDA OLANLARIN ... UĞRUNDA SARFEDİLİR"¹ BUYRUĞU

وَيُذَكِّرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُعْتَقُ مِنْ زَكَاةِ مَالِهِ وَيُعْطَى فِي الْحَجِّ وَقَالَ الْحَسَنُ إِنَّ أَبَاهُ مِنَ الزَّكَاةِ جَارَ وَيُعْطَى فِي الْمُجَاهِدِينَ وَالَّذِي لَمْ يَحْجَّ ثُمَّ تَلَا (إِنَّمَا

¹ Tevbe Sur. 60

الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ) الْآيَةِ فِي أَيَّهَا أُعْطِيَتْ أَجْزَأَتْ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ خَالِدًا اخْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » . وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي لَاسٍ حَمَلْنَا النَّبِيُّ ﷺ عَلَى إِبِلٍ الصَّدَقَةَ لِلْحَجِّ

İbn Abbâs'ın: "Kişi kendi malının zekatından köle azâd eder ve farz haccı yapması için fakire zekat verir" dediği nakledilmiştir.

Hasan şöyle demiştir: "Kişi zekat malıyla köle olan babasını satın alabilir. Mücahidlere yardım edebilir ve hac yapmayana hac yapması için zekat verebilir."

Sonra Hasan: "Zekatlar; Allah'tan bir farz olarak yoksullara... sarf edilir"¹ âyetini okuyup: "Bu ayette geçenlerden herhangi birine vermek yeterlidir" demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Hâlid b. el-Velîd, zırhlarını vakfetmiş ve savaş âletlerini Allah yolunda cihâd için hazırlamıştır*" buyurmuştur.

Ebû Lâs'ın: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizi zekat develerine bindirdi" dediği nakledilmiştir.

Kişi zekatını bir köleyi tam olarak azat etmede kullanamaz. Ancak bedelinin bir kısmını verebilir. Zekat malından mükâteb kölenin bedeline yardım etmede de bir sakınca yoktur.

Kölelerin, mükateb olmasa bile zekat malıyla satın alınıp azad edilebileceği de söylenmiştir. Meşhur olan görüşe göre Mâlik aynı şeyi söylemiştir ve Buhârî ve İbnu'l-Münzir de bu görüştedir. Delil olarak ta, kölenin satın alınıp azad edilmesinin, mükateb köleye yardım etmekten daha faziletli olmasını delil göstermiştir. Çünkü mükateb köleye yardım edilse de azad olmayabilir. Zekat ta köleye verilemez. İlk görüş Şâfiî, Leys, Kûfe ahalisi ve birçok âlimin görüşüdür. İbn Vehb'in, Mâlik'ten naklettiğine ve Hanbelilerden Merdâvî'nin *el-Mukanna'*da söylediğine göre mükateb köle, mükateplik bedelini ödeyebilmek için zekat alabilir. Kişi zekat malıyla bir köle satın alıp azad edebilir. Ancak zekat karşılığında kendi kölesini azad edemez ve mükateb kölesinden alacağından vazgeçemez.

¹ Tevbe Sur. 60

Bu görüş, İbn Ebî Hâtim ve Ebû Ubeyd'in *el-Emvâl*'de sahih senetle Zührî'den yaptığı şu rivayete muvafıktır: Zührî, Ömer b. Abdilazîz'e mektup yazıp, kölelerin zekattaki payının ikiye ayrılacağını, bunun yarısının Müslüman olan mükateb köleye verileceğini, diğer yarısıyla da namaz kılıp oruç tutan kölelerin satın alınıp azad edileceğini söylemiştir.

Zekatı Allah yolunda olanlara vermek ise, zengin de olsa kendini Allah yolunda cihada adayan kişilere vermektir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda: *"Beş kişi dışında zengin birine zekat malı helal değildir. Bu beş kişiden biri de Allah yolunda savaşan kişidir"* buyurmuştur. Ebû Hanîfe, cihad edenin zekat alabilmesi için muhtaç olması gerektiğini söylemiştir. Ahmed, haccın da Allah yolunda sayılacağını söylemiştir.

Ebû Ubeyd'in *el-Emvâl*'de Mücâhid'den naklettiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: *"Kişi kendi malının zekatından köle âzâd eder ve farz haccı yapması için fakire zekat verir."* Ahmed, İbn Abbâs'ın sözünü delil göstererek aynı şeyi söylemiş, hadisin senedinin muzdarip olması sebebiyle bu görüşünden dönmüştür. Hanbeliler ise köle azad etmek için ve fakirin farz olan haccı yapabilmesi için zekat verilebileceğini söylemişlerdir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsul olarak naklettiğine göre Hasan el-Basrî'ye, kişinin köle olan babasını zekat malıyla satın alıp azad etmesinin hükmü sorulunca: *"Bu kişi kölelerin en hayırlısını satın almış olur"* demiştir.

Hasan el-Basrî, Allah yolunda cihad edenlere, hac yapamayan fakire de zekat verilebileceğini söyleyip *"Zekatlar; Allah'tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere, onu toplayan memurlara, kalpleri Müslümanlığa ısındırılacaklara verilir; kölelerin, borçluların, Allah yolunda olanların ve yolda kalanların uğrunda sarf edilir"*¹ âyetini okudu.

Hasan el-Basrî der ki: *"Âyette geçen fakirlere zekatın bizzat kendisi verilmeyip onlar için harcanması da caizdir. Zekatın sekiz gruptan herhangi birine verilmesi yeterlidir."*

¹ Tevbe Sur. 60

İleride geleceği üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hâlid b. el-Velîd ile ilgili: *“Hâlid b. el-Velîd, zırhlarını vakfetmiş ve savaş aletlerini Allah yolunda cihâd için hazırlamıştır”* buyurmuştur.

Ebû Lâs'ın: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizi zekat develerine bindirdi” dediği nakledilmiştir. Ebû Lâs'ın isminin Abdullah olduğu söylendiği gibi, Ziyâd b. Anme olduğu da söylenmiştir. Ebû Lâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetinde bulunmuş ve ondan iki hadis rivayet etmiştir.

Ahmed'in rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları zayıf olan zekat develerine bindirince: “Ey Allah'ın Resûlü! Galiba bu develer bizi taşıyamazlar” dediklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Asıl taşıyan Allah'tır”* buyurmuştur. Hadisin ravileri güvenilirdir, ancak senedinde an'ane rivayeti vardır.

١٤٦٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالصَّدَقَةِ فَقِيلَ مَنْعَ ابْنِ جُمَيْلٍ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَا يَنْقِمُ ابْنُ جُمَيْلٍ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنَاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ، وَأَمَّا خَالِدٌ فَإِنَّكُمْ تَظْلِمُونَ خَالِدًا ، قَدْ اخْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ وَأَعْتَدَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَأَمَّا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَعَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهِيَ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ وَمِثْلُهَا مَعَهَا »

تَابَعَهُ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ . وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ هِيَ عَلَيْهِ وَمِثْلُهَا مَعَهَا . وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثْتُ عَنِ الْأَعْرَجِ بِمِثْلِهِ تحفة ١٣٧٥٢ ، ١٣٧٨٦ ، ١٣٨٦٤ ، ١٣٩٧٣

1468- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Ebu'z-Zinâd — A'rec ” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka verilmesini emredince: “İbn Cemîl, Hâlid b. el-Velîd ve Abbâs b. Abdilmuttalib vermeye yanaşmıyorlar” denildi. Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: *“İbn Cemîl'in buna yanaşmaması önceleri fakirken sonradan Allah ve Resûlü'nün onu varlıklı kılmasıdır. Hâlid'e gelince, bu konuda ona haksızlık*

ediyorsunuz, zira o zırhlarını bile Allah yolunda vakfetmiş birisidir. Amcam Abbâs b. Abdilmuttalib'e gelince o, vermesi gerekeni (daha önceden) iki katıyla ödemiştir."

İbn Ebi'z-Zinâd, hadisi babasından rivayet ederek Şuayb'a mutabaat etmiştir. İbn İshâk'ın Ebu'z-Zinâd'dan olan rivayeti ise sadaka lafzı zikredilmeden: "...vermesi gerekeni iki katıyla ödemiş bulunmaktadır" şeklindedir. İbn Cüreyc de A'rec'den aynı rivayette bulunmuştur.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza'dır.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahmân b. Hürmüz'dür.

Bazıları, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verilmesini emrettiği sadakanın farz olan sadaka olmadığını, çünkü sahabenin zekatı vermekten çekineceğinin düşünölemeyeceğini söylemişlerdir. Hâlid b. el-Velîd, malını Allah yolunda vakfettiği için, sadaka verecek gücü olmadığından mazur görölmüştür. Sahabe Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) isyan etmek veya karşı gelmek niyetiyle sadaka vermezlik etmemişlerdir. İbn Cemîl'in ise daha önceleri münafık olduğu, ancak Muhelleb'in de söylediği gibi tövbe ettiği söylenmiştir. "And olsun ki, müslüman olduktan sonra inkar edip küfür sözünü söylemişler iken, söylemedik diye Allah'a yemin ettiler, başaramayacakları bir şeye giriştiler; Allah ve Peygamberi bol nimetinden onları zenginleştirdi ve öç almaya kalktılar. Eğer tevbe ederlerse iyiliklerine olur"² âyetinin İbn Cemîl hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Ancak meşhur olan görüşe göre bu âyet başkası hakkında nazil olmuştur.

Hadiste Hâlid b. el-Velîd'in malını Allah yolunda vakfetmesinin sebep olarak belirtilmesi hadiste kastedilenin zekat olduğunu göstermektedir.

Nevevî der ki: "Sahih ve meşhur olan budur. Müslim'in, Verkâ — Ebu'z-Zinâd tarikiyle naklettiği Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'i sadakaları

¹ Müslim 983.

² Tevbe Sur. 74

toplamakla görevlendirmesi bunun farz olan sadaka olduğunu teyid etmektedir. Çünkü nafile sadaka toplamak için görevlendirme yapılmaz.”

Ebû Zer der ki: “İbn Cemîl, Hâlid b. el-Velîd ve Abbâs b. Abdilmuttalib vermeye yanaşmıyorlar” diyen kişi Hz. Ömer’dir. Çünkü bu sadakaları toplamakla görevlendirilen kişi Hz. Ömer’dir.

İbn Mende, İbn Cemîl’in adının bilinmediğini, bazılarının bu kişinin isminin Hamîd, bazılarının da Abdullah olduğunu söylediğini bildirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İbn Cemîl’in daha önce fakir olduğunu, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ganimetlerin beşte birinden ona verdikleriyle zengin olduğunu, vermesine engel olacak bir mazeretinin olmadığını, ancak buna rağmen cimrilik edip vermeye yanaşmadığını söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hâlid’den zekat istemekle ona haksızlık edildiğini, çünkü ticaret maksadıyla yanında bulunan zırhları Allah yolunda cihad için vakfettiğini, kişinin Allah yolunda kullanılmak için bulundurduğu silah, binek ve savaş aletlerinden zekat alınmayacağını söylemiştir.

Hâlid’e yapılan haksızlık, ondan zekat istemekle değil, vermediğini söylemekle de olabilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hâlid’in zekatı vermediğini söyleyene şöyle buyurmuştur: “Hâlid’in zekat vermeye yanaşmadığını söyleyerek ona haksızlık ediyorsunuz. Hâlid, atlarını, silahlarını ve savaş aletlerini Allah yolunda vakfettiği halde nasıl olur da farz olan zekatı vermeye yanaşmaz.”

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hâlid’in Allah yolunda vakfettiği şeyleri zekattan saymış olabilir. Mâlik ve bazıları zekatın sekiz sınıftan sadece birine verilebileceğini söylerken, Şâfiî, zekatı sekiz sınıf arasında paylaşmak gerektiğini söylemiştir.

Buhârî daha önce zekatın dinar ve dirhem olarak değil de, mal olarak alınabileceğini söylemiştir.

İbn Dakîk el-Îyd der ki: Hâlid, zekatını sekin sınıftan sadece birisi için ayırmışsa ve zekatı ayırdığı kısım bu zekata almaya hak kazanmışsa, nasıl olur da Hâlid’den, diğer sınıflar için de ayrıca zekat vermesi istenebilir? Eğer Hâlid’den istenen, bizzat Allah yolunda kullanılmak üzere elinde tuttuğu at, zırh ve silah gibi malların zekatının bedel olarak değil, bizzat bu maldan olmasıysa, Hâlid’in bunları Allah yolunda kullanılmak üzere elinde

bulundurması sebebiyle kendisinden zekat istenemez. Hadisteki elinde tutmaktan kasıt, vakfetmek değil de savaşta kullanılmak üzere elinde bulundurmaksa bu durumda Hâlid'den istenenin sadaka değil zekat olduğu ortaya çıkar.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Abbâs'ın, üzerine düşen sadakayı vereceğini, hatta cömert davranarak bunu iki kat olarak vereceğini belirtmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Abbâs'ın bu sadakayı iki kat olarak vereceğini söylemesinin sebebi, onun cömertliğini ve zekat vermemek gibi bir şüpheyi üzerinden kaldırmak içindir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünün açıklaması şu şekilde de olabilir: Hz. Abbâs, Bedir savaşında hem kendisinin, hem Akîl'in fidyelerini ödediği için borçlu duruma düşmüştü. Bu sebeple zekat vermesi farz değildi ve kendisi zekat alacaklar sınıfına girmektedir. Bu açıklama, istenenin zekat değil, sadaka olduğu esas alınarak yapılmıştır. Beyhakî, Hz. Abbâs'ın, Hâşim oğullarından olması sebebiyle sadaka alması haram olduğundan bunun uzak bir ihtimal olduğunu söylemiştir.

Hadisin zahirine bakıldığında Hz. Abbâs'a bu sadaka ve bir katı daha yüklenmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sadakayı Hz. Abbâs'tan aldıktan sonra tekrar ona vermiş olabilir. Bazıları, bunun sadakanın Ehl-i beyte haram kılınmasından önce olduğunu söylemiştir.

Müslim'in Verkâ tarihiyle olan rivayetinde ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Abbâs'ın sadakasını iki kat olarak vermek bana aittir"* buyurduktan sonra: *"Ey Ömer! Kişinin amcasının babası gibi olduğunu bilmiyor musun?"* dedi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana aittir"* demesi bu sadakanın farz olan zekat olduğuna delalet eder. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben ondan iki yılın zekatını borç olarak aldım"* buyurmuştur. Bu ibâre Tirmizî'de Hz. Ali'den rivayet edilmiştir ancak hadisin senedi eleştirilmiştir. Dârekutnî'de zayıf senetle geçen İbn Abbâs'ın hadisinde ise: *"Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'i zekat memuru olarak gönderince, Hz. Ömer Hz. Abbâs'a gitti. Hz. Abbâs zekatı vermeyince, Hz. Ömer Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip olanları anlattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Biz ondan bu yılın ve gelecek yılın zekatını önceden aldık"* buyurdu.

Abdurrahmân b. Ebi'z-Zinâd, hadisi babası Abdullah b. Zekvân'dan, sadaka lafzıyla rivayet ederek Şuayb'a mutâbaat etmiştir. Ahmed ve

başkaları da bunu mevsul olarak rivayet etmiştir. Bu da Hattâbî'nin: "Şuayb'ın sadaka lafzıyla rivayet ettiği bu hadise kimse mutabaat etmemiştir" sözüne cevaptır. Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadiste de Mûsa b. Ukbe de buna mutabaat etmiştir.

İbn İshâk'ın Ebu'z-Zinâd'dan olan rivayeti ise sadaka lafzı zikredilmeden: "...vermesi gerekeni iki katıyla ödemesi gerekmektedir" şeklindedir.

Abdumelik b. Cüreyc de A'rec'den aynı rivayette bulunmuştur. İbn Asâkir de, sadaka lafzını zikretmeden aynı rivayeti İbn İshâk'tan yapmıştır. Evla olan da budur. Çünkü Hz. Abbâs'a sadaka helal değildir. İbn Cüreyc'in bu rivayetini Abdurrezâk, *Musannef*'te mevsul olarak rivayet etmiştir. Ancak İbn Cemîl'in yerine Ebû Cehm b. Huzeyfe adını zikretmiştir.

٥٠ - باب الاستعفاف عن المسألة

50- İSTEMEKTEN SAKINIP GERİ DURMAK

١٤٦٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَاهُمْ ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ ، حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ فَقَالَ « مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدْخِرَهُ عَنْكُمْ ، وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ » طرفه ٦٤٧٠ - تحفة ١٥٢

1469- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Atâ b. Yezîd el-Leysî" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî bildiriyor: Ensâr'dan bazıları Allah Resûlü'nden bir şeyler istediler, o da bir şeyler verdi. Bir daha istediklerinde yine verdi. Ancak verebilecek bir şeyi kalmayınca şöyle buyurdu: "Şayet yanımda bir şeyler varsa saklayıp sizden esirgeyecek değilim, ama iffetli olmak isteyen kişiyi Yüce Allah da iffetli kılar. Kim halktan istiğna ederse, Allah onu zengin kılar. Yokluğa sabretmek isteyen

kişinin de Yüce Allah sabrını arttırır. Zira hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha bereketli bir şey verilmiş değildir.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik’tir.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Hâfız İbn Hacer, isteyen kişilerin isimlerini bilmediğini söylemiştir. Ancak Nesâî’de geçen hadis, isteyenlerden birinin de Ebû Saîd olduğunu göstermektedir.

Bir grup insan Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyler isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bir şeyler verdi. Sonra tekrar istediler, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine bir şeyler verdi ve bu şekilde yanında bir şey kalmayınca şöyle buyurdu: *“Yanımda olan bir şeyi saklayıp sizden esirgeyerek başkasına verecek değilim. Ancak iffetli davranıp kimseden bir şeyler istemeyeni Allah iffetli kılıp haramlardan korur. Kim de halktan istiğna edip ihtiyaçlarını onlardan istemezse, Allah onu halka muhtaç etmeyip zengin kılar. Kim de zorluğa ve dünya sıkıntılarına sabretmeye çalışırsa, Allah ona sabır verir. . Zira hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha bereketli bir şey verilmemiştir.”* Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyaçlarından dolayı isteyenlere önce istediklerini vermiş, sonra daha faziletli olan şeyi onlara öğretmiştir.

۱۴۷۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلًا ، فَيَسْأَلَهُ ، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ » أَطْرَافُهُ
۱۳۸۳۰ - تحفة - ۲۳۷۴ ، ۲۰۷۴ ، ۱۴۸۰

1470- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec ” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Nefsim elinde olana yemin olsun ki birinizin ipini alıp da topladığı*

¹ Hadis ayrıca 6470’te geçmektedir. Müslim 1053.

odunları sırtında taşıyıp satması, verip vermeyeceği belli olmayan birine gidip bir şey istemesinden daha hayırlıdır.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahmân b. Hürmüz’dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söylediğini tekid etmek için yemin ederek, kişinin eline bir ip alarak odun toplayarak bu odunları sırtında taşıyıp satmasının, verip vermeyeceği belli olmayan zengin birine el açıp bir şeyler istemesinden daha iyi olduğunu söylemiştir. Böylesi bir kişi, istediğini aldığında minnet altında kalıp istemenin zilletini yaşar. İstedikini alamadığında ise hem zilleti, hem de hayal kırıklığını yaşar.

۱۴۷۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ -
رضى الله عنه - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى
ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا فَيَكْفِيَ اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ » طرفاه
۲۰۷۵ ، ۲۳۷۳ - تحفة ۳۶۳۳

1471- “Mûsa — Vuheyb — Hişâm — babası ” isnâdıyla Zübeyr b. el-Avvâm’dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişinin ipini alıp bir yük odunu sırtına vurarak satması ve bu kazancından dolayı Allah’ın onun yüzünü (alçalmaktan) koruması, verip vermeyeceği belli olmayan insanlardan istemesinden daha hayırlıdır.”²

Mûsa, Mûsa b. İsmâîl et-Tebûzekî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

¹ Hadis ayrıca 1480, 2074, 2374’te geçmektedir. Müslim 1042.

² Hadis ayrıca 2075, 2373’te geçmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişinin yüzsüzlük edip başkasından isteyeceğine ipini alıp sırtına bir yük odunu vurarak satmasının, verip vermeyeceği belli olmayan insanlardan bir şeyler istemesinden daha hayırlı olduğunu söylemiştir.

Alın teriyle kazanmanın faydalarından biri de, kimseye muhtaç olmamak ve sadaka verebilmektir. İbn Abdilberr'in bildirdiğine göre Hz. Ömer: "Kişinin, halkın gözünde içtimai mevkisini düşüren işte çalışıp kazanması, insanlardan bir şey istemesinden daha hayırlıdır" demiştir.

Hadis, el emeğiyle kazanmanın faziletine işaret etmektedir. Mâverî der ki: "Kazancın aslı, ziraat, ticaret ve meslekten elde edilen kazançtır. Şâfiî mezhebine göre ticaretten elde edilen kazanç daha güzeldir. Ancak bana göre ziraat daha güzeldir. Çünkü ziraat tevekküle daha yakındır."

Nevevî'nin *Şerhu'l-Mühezzebe*'de Mikdâm b. Ma'dîkerib'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hiç kimse, el emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir yemek yememiştir." Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğu gibi en hayırlı kazanç el emeğiyle kazanılandır. Mâverî'nin de dediği gibi ziraat insanların ve hayvanların faydasına olduğu için kazançların en üstünüdür.

Nevevî *er-Ravda*'da, Mikdâm'ın bu hadisinden sonra şöyle demiştir: "Ziraat ve zanaatkarlık el emeğiyle olduğu için üstün olan kazançlardandır. Ancak ziraat daha çok kimseye faydalı olduğu için daha üstündür. Hadiste odun toplayıp satmanın üstün olduğunun söylenmesi, bu işin her işten üstün olduğu mânâsında değil, başkasından bir şey istemekten daha hayırlı olduğu mânâsındadır. Hadiste odun taşımanın zikredilmesi, Hicâz'da bu işin yaygın olması sebebiyle olabilir.

١٤٧٢ - وَحَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حَزَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ « يَا حَكِيمُ إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَصْرَةٌ حُلُوءٌ ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ ، الْبِدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى » . قَالَ حَكِيمٌ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أُرْزَأُ أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَدْعُو حَكِيمًا إِلَى الْعَطَاءِ فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُ ، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا . فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي أَشْهَدُكُمْ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى حَكِيمٍ ، أَنِّي أَعْرِضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ فَيَأْتِي أَنْ يَأْخُذَهُ فَلَمْ يَزِرْ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تُوَفَّى . أطرافه ۲۷۵۰ ، ۳۱۴۳ ، ۶۴۴۱ - تحفة ۳۴۳۱ ، ۳۴۲۶

1472- “Abdân — Abdullah — Yûnus — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr ve Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Hakîm b. Hizâm anlatıyor: Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyler istedim, verdi. Bir daha istedim yine verdi. Bir daha istediğimde yine verdi ve şöyle buyurdu: “Ey Hakîm! Dünya malı tatlı ve çekicidir. Kim payına düşene kanat edip razı olursa kazandığı kendisine bereketli olur. Ancak hırslı olan kişinin kazandığının bir bereketi olmaz ki böylesi bir kişi yiyip de doyamayan kişi gibidir. Veren el de alan elden daha hayırlıdır.” Bunun üzerine ben de: “Ey Allah'ın Resûlü! Seni hakla gönderene yemin olsun ki artık ölene kadar kimseden bir şey istemeyeceğim!” dedim. Hz. Ebû Bekr beytûlmaldaki hakkını vermek için Hakîm'i çağırınca, Hakîm bunu kabul etmezdi. Daha sonra Hz. Ömer de onun hakkını vermek için çağırdı, ancak Hakîm yine kabul etmeyince Hz. Ömer: “Ey Müslümanlar topluluğu! Ben sizleri Hakîm üzerine şahid tutuyorum ki, ben ganimet malından tayin edilmiş olan hakkını kendisine arz ediyorum, fakat o bunu almayı kabul etmiyor” dedi. Hakîm Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra vefat edene kadar kimseden bir şey almadı.¹

Abdân, Abdullah b. Osmân b. Cebele el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

Zührî, İbn Şihâb'dır.

¹ Hadis ayrıca 2750, 3143, 6441'de geçmektedir. Müslim 1045

Hakîm b. Hizâm, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) peşpeşe üç defa bir şeyler isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) istediğini vermiş ve üçüncüsünde dünya malının güzel ve tatlı olduğunu nefse hoş geleceğini söylemiştir. Kişinin hırsla kapılmadan alması ve verenin de gönül hoşluğuyla vermesi durumunda bu malın bereketli olacağını; ancak tamahkârlık ederek istenmesi ve verenin de gönül rızasıyla vermemesi durumunda bereketinin olmayacağını, bu şekilde isteyen kişinin ne kadar yese de doymayan kişi gibi olduğunu söylemiştir. Bu şekilde ne kadar yese de doymayan kişiler için: “Köpek gibi aç” tabiri kullanılır.

Şerhu'l-Mişkât'ta şöyle denilmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nefsin mala düşkün olmasına rağmen, ona karşı hırslı olmamak gerektiğini, Allah'ın vaad ettiklerinin mala tercih edilmesi gerektiğini söylemiştir. “Kim payına düşene kanaat edip razı olursa kazandığı kendisine bereketli olur” sözü buna işaret etmektedir. “...nefsinin tamahkarlığından korunan kimseler, işte onlar saadete erenlerdir”¹ âyetinden kastedilen de budur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamlı veren elin alan elden daha hayırlı olduğunu söyleyince Hakîm b. Hizâm: “Ey Allah'ın Resûlü! Seni hakla gönderene yemin olsun ki artık ölene kadar kimseden bir şey almayacağım” dedi. İshâk'ın rivayeti: “Senden sonra elim Arapların elinden daha aşağıda olmayacak” şeklindedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra Hz. Ebû Bekr, Hakîm'in beytûlmaldan olan payını vermek için çağırınca, Hakîm, tekrardan insanlardan bir şey istemeye alışmamak için bunu kabul etmemiştir. Ömer b. el-Hattâb da hilafete gelince Hakîm'in ganimetten olan payını vermek isteyince, Hakîm ondan da bunu almayı kabul etmedi. Bunun üzerine Hz. Ömer yanındakilere: “Şahit olun ki, ben Hakîm'in ganimetten olan payını vermek istedim, ancak o kabul etmedi” dedi.

Hadis, idareci vermedikçe beytûlmaldan bir şey alınamayacağını, hiç kimseye de zorla bir şey verilemeyeceğini göstermektedir. Hakîm, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği bu sözünün gereği Muâviye'nin idaresinin onuncu yılında vefat edene kadar kimseden bir şey almamıştır.

¹ Teğâbun Sur. 16

Nevevî der ki: “Âlimler, zaruret olmadıkça dilenmenin caiz olmadığına ittifak etmişlerdir. Kazanmaya gücü yettiği halde dilenen kişiyle ilgili ise ihtilaf edilmiştir. Bir görüşe göre hadisin zahirine göre sahih olan bunun haram olduğudur. Diğer görüşe göre ise, zillete düşmemek, ısrarla istememek ve istediği kişiyi rahatsız etmemek şartıyla mekruhtur. Bu üç şarttan biri olmazsa dilenmek haram olur.”

Kâdı Ebû Bekr b. el-Arabî, müritlerin, başlangıçta nefislerini küçük düşürmek için bunun gerekli olduğunu söylemiş, el-İrâkî ise müritlerin başlangıçta nefislerini küçük düşürmek için böyle bir şey yapmalarının doğru olmadığını söylemiştir.

Tarikat şeyhleri tarikata yeni giren müritlerin nefislerini terbiye etmek için ve ıslahlarına fayda verecekse bunu gerekli görürlerdi. Ancak bu gereklilik şerî bir gereklilik değildir.

Ebû Dâvud ve Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadiste İbnu'l-Firâsî, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Dilene babında birilerinden bir şeyler isteyebilir miyim?” diye sorunca, Allah Resûlü: *“Hayır! Ama istemek zorunda kalırsan da salih kimselerden iste”* karşılığını verdi. Bundan kasıt, malı olup ta bunda başkasının hakkı olduğunu bilen, isteyen muhtaç olup olmadığını anlayarak vermezlik etmeyenlerdir. Bunlar, isteyen muhtaç olduğunu anlayınca onlara istediklerini verirler.

Dilenmenin caiz olduğu durumlarda, ısrarla istemek ve isterken Allah rızası istemekten sakınmak gerekir. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de, hasen isnâdla Ebû Mûsa'dan nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Allah rızası için isteyene lanet olunmuştur. Allah rızası için isteyene engel olana da lanet olunmuştur”* buyurmuştur.

Hadisin ravilerinden üçü tâbiîndendir. Buhârî bunu *Vasâyâ, Humus, Rikâk* konusunda, Müslim ve Nesâî *Zekat*, Tirmizi ise *Zühd* konusunda rivayet etmiştir.

٥١ - بَاب مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ وَلَا إِشْرَافٍ نَفْسٍ

51- ALLAH'IN KİŞİYE, KENDİSİNİN İSTEMESİ VE İHTİRASI OLMAKSIZIN BİRŞEY İHSAN ETMESİ

Yüce Allah şöyle buyurur: “Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı, onu verirlerdi.”¹

Âyette geçtiğine göre, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, geceleri az uyuyup seher vaktinde bağışlanma dileyenlerin mallarında, muhtaç ve yoksul olmalarına rağmen istemeyenler için bir hak vardır.

١٤٧٣ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُوسُفَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ فَأَقُولُ أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي فَقَالَ « خُذْهُ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ، فَخُذْهُ، وَمَا لَا فَلا تَتَّبِعْهُ نَفْسَكَ » طرفاه ٧١٦٣، ٧١٦٤ - تحفة ١٠٥٢٠

1473- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — Zührî” isnâdıyla Sâlim’in bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Hz. Ömer’in şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana mal vermek isteyince, ben: “Bunu benden daha fazla ihtiyacı olan birine ver” derdim. (Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana mal vermek isteyince, aynı şeyi söylediğimde) Allah Resûlü: “Bunu al. Aç gözlü olup kendin istemedenden sana gelen bir malı al. Bunun haricinde gelecek bir malın da peşine düşme!” buyurdu.²

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dır.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

¹ Zâriyât Sur. 19

² Hadis ayrıca 7163, 7164’te geçmektedir. Müslim 1045.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen Hz. Ömer'e atıyye vermek isterdi. Bu atıyye, Hz. Ömer'in fakir olması sebebiyle verilen sadaka veya zekat değildir. Hz. Ömer de bunu daha fakir olan birine vermesini söylerdi. Hz. Ömer'in bu sözü, sadece hiçbir şeyi olmayana fakir denmeyeceğini, az da olsa bir şeyleri olanın da fakir sayılabileceğini göstermektedir. Hiçbir şeyi olmayana fakir densesydi, bütün fakirler aynı olurdu ve Hz. Ömer'in: "Daha fakir birine ver" sözü anlamsız kalırdı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e bu malı almasını söylemiştir. Şuayb'ın Zührî'den olan rivayetinde: "*Bunu al ve ister kendin harca, istersen de başkasına sadaka olarak ver*" ibaresi vardır. Bu da Hz. Ömer'e verilen şeyin zekat olmadığını gösterir. Çünkü fakirin ihtiyacı için harcamayıp yanında mal olarak bırakacağı şeyi olması doğru değildir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e, kendisi istemediği halde böylesi bir malın helal yoldan gelmesi durumunda bu malı alabileceğini söylemiştir. Ancak gelen malın helal olduğu şüpheliyse almamak daha doğrudur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüce Allah'ın: "Onlar yalana kulak verirler, haram yerler"¹ buyurduğunu bilmesine rağmen zırhını Yahudi birine rehin olarak bırakmıştı. Yine, kazançlarının çoğunun domuz eti, içki ve haram ticaretten olmasına rağmen onlardan cizye almıştır.

Sünen'de geçen Semure'nin: "*Ancak kişi istemek zorunda kalırsa bunu idareciden istesin*" hadisi delil gösterilerek, idarecinin verdiğini kabul etmenin vacip olduğu da söylenmiştir.

Hadisin devamında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e bunun haricinde gelecek bir malın da peşine düşmemesini söylemiştir.

۵۲ - بَابُ مَنْ سَأَلَ النَّاسَ تَكْفُرًا

52- MALINI ÇOĞALTMAK İÇİN İNSANLARDAN İSTEYEN

İhtiyacını gidermek için değil de malını çoğaltmak için dilenmek kınanmıştır.

¹ Mâide Sur. 42

١٤٧٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ سَمِعْتُ
 حَمَزَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ
 ﷺ « مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةٌ حَمِيمٌ »
 تحفة ٦٧٠٢

1474- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ubeydullah b. Ebî Câfer — Hamza b. Abdillâh b. Ömer " isnâdıyla Abdillâh b. Ömer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişi dilenip durur da kıyamet günü geldiğinde yüzünde bir parça et dahi bulunmaz"* buyurmuştur.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ebû Câfer'in adı Yesâr'dır.

Hamza b. Abdillâh b. Ömer'in babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyacı olmadığı halde dilenip duranın kıyamet günü geldiğinde, ceza olarak yüzünde bir parça et bile olmayacağını söylemiştir. Bunun mânâsı, cinayet yeri olan yüzde ceza ve ukubetin belirmesidir. Sebebi de, kişinin insanlardan isteyerek yüzünü zelil kılması ve insanların gözündeki değerini düşürmesidir.

Mes'ûd b. Amr'ın, Taberî ve Bezzâr'da geçen ve merfu olan: *"Kişi ihtiyacı olmadığı halde yüzünü eskiterek insanlardan isteyip durur ve Allah katında yüz­süz olur"* hadisi bunu teyid etmektedir.

Tûrbuštî der ki: Yüce Allah, ahiret gününde bazı yüzlerin ak, bazılarının siyah olacağını bildirerek: **"Bir takım yüzlerin ağaracağı ve bir takım yüzlerin kararacağı günde büyük azab onlarıdır"**² buyurmuştur. Dünyadayken ihtiyacı olmamasına rağmen sadece daha rahat yaşamak ve malını çoğaltmak için insanlar karşısında zillate düşen kişinin yüzündeki et alınarak, onun ihtiyacı olmadığı halde istediği ortaya çıkarılacaktır.

¹ Müslim 1040

² Âl-i İmrân Sur. 106

İnsanlardan istemek lafzı, hem müslümandan, hem gayr-i müslimden istemeyi kapsar.

İbn Ebî Cemre der ki: “Bazı salihler, ihtiyaç anında, müslümanı boş çevirmenin vebalinden kurtarmak için gayr-i müslim olanlardan isterlerdi.” Buhârî, hadisin malını çoğaltmak için dilenenleri kastettiğini söylemiştir. Hadisteki tehdit, insanlardan isteyip duran kimseler içindir. Ancak Buhârî bunu malını çoğaltmak için isteyenler olarak anlamıştır ve aradaki fark açıktır. Biri her zaman muhtaç olduğu için isteyip dururken, diğeri malı olduğu ve ihtiyacı olmadığı halde isteyip durur. Tehdit malını çoğaltmak için isteyen hakkındadır. Çünkü ihtiyaç anında istemek mübahtır.”

١٤٧٥ - وَقَالَ إِنَّ الشَّمْسَ تَذُو يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَبْلُغَ الْعَرَقُ نِصْفَ الْأُذُنِ ، فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ اسْتَغَاثُوا بِآدَمَ ، ثُمَّ بِمُوسَى ، ثُمَّ بِمُحَمَّدٍ ﷺ « وَرَأَى عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي جَعْفَرٍ « فَيَشْفَعُ لِقَضَى بَيْنَ الْخَلْقِ ، فَيُخَيَّرُ حَتَّى يَأْخُذَ بِحَلَقَةِ الْبَابِ ، فَيَوْمِئِذٍ يَبْعَثُهُ اللَّهُ مَقَامًا مَحْمُودًا ، يَحْمَدُهُ أَهْلُ الْجَمْعِ كُلُّهُمْ » . طرفه ٤٧١٨ - تحفة ٦٧٠٢ ، ٦٧٠٦

١٤٧٥ م - وَقَالَ مُعَلَّى حَدَّثَنَا وَهَبٌ عَنِ الثَّعْمَانِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ أَخْبَى الزُّهْرِيُّ عَنْ حَمْزَةَ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمَسْأَلَةِ تحفة ٦٧٠٢

1475- “Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kıyamet günü güneş o kadar yaklaşır ki, dökülen ter, insanın kulak ortasına erişir. Bu durumdayken Hz. Âdem'den, sonra Hz. Mûsa'dan, sonra Hz. Muhammed'den yardım isterler.”¹

Abdullah, Leys kanalıyla İbn Ebî Câfer'den şu ilaveyi yapmıştır: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlar arasında hüküm verilmesi için şefaathçi olur ve yürüyerek gidip kapının halkasını tutar. İşte o gün Allah

¹ Müslim 1040

ona Makam-ı Mahmûd'u ihsan eder ve Mahşer yerindeki herkes ona övgüler yağdırır.”¹

Muallâ — Vuheyb — Nu'mân b. Râşid — Zührî'nin kardeşi Abdullah b. Müslim — Hamza isnâdıyla İbn Ömer'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadisin ilk kısmını işitmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıyamet günü güneşin yaklaşacağını, insanların sıcaktan terleyerek bu terin kulaklarının ortasına kadar ulaşacağını söylemiştir.

“Güneşin yaklaşmasıyla önceki hadisin alakası nedir?” diye sorulacak olursa, güneşin, yüzünde et olmayana yapacağı eziyetin, diğerlerinden daha fazla olduğu söylenebilir.

İnsanlar ter içinde önce Hz. Âdem'den, sonra Hz. Mûsa'dan, sonra diğer peygamberlerden ve en son Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) yardım isterler.

Leys'in katibi Abdullah b. Salih veya Abdullah b. Vehb'in Leys b. Sa'd'dan, Ebû Câfer'in oğlu Ubeydullah'tan şöyle nakleder: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halkın arasında hüküm verilmesi için şefaathçi olmak maksadıyla cennetin kapısının halkasını tutar. İşte o gün yüce Allah ona büyük şefaath olan Makam-ı Mahmud'u ihsan eder. Bunun üzerine Mahşer'deki herkes Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) övgüler yağdırır.

“Muallâ — Vuheyb — Nu'mân b. Râşid — Zührî'nin kardeşi Abdullah b. Müslim — Hamza b. Abdillâh b. Ömer” isnâdıyla İbn Ömer, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadisin ilk kısmını işitmiştir.

¹ Hadis ayrıca 4718'de geçmektedir.

۵۳ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَاقًا﴾ وَكَمْ الْغِنَى

53- YÜCE ALLAH'IN: “İnsanlardan yüzüstlük ederek bir şey istemezler”¹ BUYRUĞU VE KİŞİYİ İSTEMEKTEN ALIKOYAN ZENGİNLİĞİN ÖLÇÜSÜ

وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « وَلَا يَجِدُ غِنَى يُغْنِيهِ ». ﴿لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾ .

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Gerçek fakir, kendini geçindirecek bir şeyi olmayandır” buyruğu ve Yüce Allah'ın: “**Sadakalarınızı, kendilerini Allah yoluna adayıp yeryüzünde dolaşamayanlara, hayalarından dolayı, kendilerini tanımayanların zengin saydıkları yoksullara verin... Sarf ettiğiniz iyi bir şeyi Allah şüphesiz bilir**” buyurması.

Yüzüstlük edip istemek, istediği kişiden bir şey almadan onu bırakmamaktır. Yüzüstlük etmeyenler, ihtiyaç anında isteseler bile ısrarcı olmayanlardır. Yüzüstlük etmeyenlerin, ısrar etmeden de olsa istemeyenler olduğu da söylenmiştir. Kuşkusuz, istememek ve özellikle ısrar etmemek iffetli olmanın alâmetidir.

Sehl b. Hanzala'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İhtiyacını giderecek kadar bir şeyleri olduğu halde insanlardan dilenen kimse, ancak cehennem ateşini çoğaltmak ister” buyurmuştur.

Hadisin ravilerinden olan Nufeylî şöyle der: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişinin dilenmesini gerektirmeyecek yeterli miktar ne kadardır?” diye sorduklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sabah ve akşam yiyeceği miktarıdır” cevabını verdi. İbn Huzeyme'nin rivayeti: “Bir gün ve gece karnını doyuracak kadar yiyeceği olan” şeklindedir.

Hattâbî der ki: Sehl'in hadisinin tevili konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları: “Sabah ve akşam yemeği olanın dilenmesi helal değildir” derken, bazıları da:

¹ Bakara Sur. 273

“Bu, her zaman sabah ve akşam yemeği bulabilen için geçerlidir. Yanında uzun süre yetecek yiyeceği olanın dilenmesi haramdır” demişlerdir.

Bu hadisin, zenginlik ölçüsü olan elli dirhem veya bu değerdeki mala sahip olmayla ilgili hadisle neshedildiği söylenmiştir.

Aşağıda gelecek olan hadiste geçen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Gerçek fakir, kendini geçindirecek bir şeyi olmayandır” buyruğundaki “Çinâ” kelimesi fakirliğin zıddı mânâsındadır. Çünkü yüce Allah: “Kendilerini Allah yoluna adayan (ve cihad sebebiyle) yeryüzünde dolaşamayanlara, hayalarından dolayı, kendilerini tanımayanların zengin saydıkları yoksullara verin” buyurmuştur. Kendilerini Allah yoluna adayan ve cihad sebebiyle yeryüzünde dolaşamayanlardan kasıt cihad sebebiyle ticaret ve mal kazanmaya fırsat bulamayanlardır. Bunların, Muhacirlerden olan ve sayıları dört yüzü bulan Suffe ehli olduğu da söylenmiştir. Suffe ehli, Mescid’de ikamet eder ve zamanlarını halka İslam’ı öğrenmekle geçirirlerdi. Suffe ehli Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiği her askeri birliğe katılırlardı. Bu sebeple yüce Allah onları yeryüzünde dolaşamayanlardan saymıştır.

۱۴۷۶ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ الْأَكْلَةُ وَالْأُكْلَتَانِ ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ غِنًى وَيَسْتَخِي أَوْ لَا يَسْأَلُ النَّاسَ إِحْطَافًا » طرفاه ۱۴۷۹ ، ۴۵۳۹ - تحفة ۱۴۳۹

1476- “Haccâc b. Minhâl — Şu’be — Muhammed b. Ziyâd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Miskin kişi, bir iki lokma için başkalarına el açan kişi değildir. Asıl miskin kendisini geçindirecek malı olmayan ve istemekten hayâ eden veya yüzüzlük edip insanlardan bir şey istemeyendir.”¹

Haccâc b. Minhâl, Haccâc b. Minhâl es-Sülemî el-Basrî el-Enmâtî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

¹ Hadis ayrıca 1479, 4539’da geçmektedir. Müslim 1039

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geçimini sağlayacak kudreti olduğu halde insanlardan birkaç lokma almak için dolaşanların miskin sayılmayacağını, asıl miskinın geçinecek kadar mala sahip olmayan ancak inanlardan bir şey istemeyen kişi olduğunu söylemiştir. Yanında ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar mal olan kişi de miskin sayılır. “Gemi, denizde çalışan birkaç miskine aitti”¹ âyetinde bahsedilenlerin bir gemileri olmasına rağmen, bu gemi bütün ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı için onlardan miskin olarak bahsedilmiştir.

١٤٧٧ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ ابْنِ أَشْوَعٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ حَدَّثَنِي كَاتِبُ الْمُعِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُعِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنْ أَكْتُبَ إِلَى بَشَىءٍ سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا قِيلَ وَقَالَ ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ » أطرافه ٨٤٤ ، ٢٤٠٨ ، ٥٩٧٥ ، ٦٣٣٠ ، ٦٤٧٣ ، ٦٦١٥ ، ٧٢٩٢ - تحفة ١١٥٣٦

1477- “Yâkûb b. İbrâhîm — İsmâîl b. Uleyye — Hâlid el-Hazzâ — İbn Eşva’ — Şa’bî” isnâdıyla Muğîre b. Şu’be’nin katibi şöyle dedi: Muâviye, Muğîre b. Şu’be’ye mektup yazıp: “Bana Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğin bir şey yaz” deyince, Muğîre ona şöyle cevap yazdı: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “Allah sizin için üç şeyi çirkin görmüştür: Dedikoduyu, malı zayi etmeyi ve insanlardan bir şeyler isteyip durmayı.”²

Yâkub b. İbrâhîm, Yâkub b. İbrâhîm ed-Devrakî’dir.

İsmâîl b. Uleyye, İsmâîl b. İbrâhîm’dir. Uleyye, İsmâîl’in annesinin ismidir.

Hâlid el-Hazzâ, Hâlid el-Hazzâ el-Basrî’dir.

İbn Eşva’, Kûfe kadısı Saîd b. Amr b. Eşva’ el-Hemdânî’dir ve dedesine nisbet edilmiştir. İbn Maîn, Nesâî, İclî ve İshâk b. Râheveyh güvenilir olduğunu söylemiştir.

¹ Kehf Sur. 79

² Hadis ayrıca 844, 2408, 5975, 6330, 6473, 6615, 7292’de geçmektedir. Müslim 593

Şa'bi, Âmir b. Şurahbîl'dir.

Muâviye b. Ebî Süfyân, Muğîre b. Şu'be'ye mektup yazıp Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği hadislerden birini kendisine yazıp göndermesini isteyince Muğîre ona bir hadis yazıp yolladı. Bu hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüce Allah için şu üç şeyi çirkin gördüğünü söylemiştir. Bunlardan biri dedikodudur. Bundan kasıt, zaruret olmadan ve sevap kazandırmayacak şeyler söylemektir. Bu tür sözler kalbi katılaştırır. Bundan kastın, din ile ilgili sözleri, gerçek olup olmadığını bilmeden: "Hikmet sahipleri şöyle dediler, Ehl-i sünnet âlimleri şöyle dediler" deyip nakledip durmak ta olabilir.

Yüce Allah'ın çirkin gördüğü ikinci şey; malı helal olmayan yerlerde harcamak, israf etmek, malı kullanacak kabiliyette olmayan kişilere vermek, malı korumasız ortada bırakmak veya bozulmasına sebep olmaktır.

Üçüncüsü ise, insanlardan bir şeyler isteyip durmaktır. Hadisin başlıkla alakası bu kısımdır. "Kesretus-suâl" sözü, lüzumlu lüzumsuz çokça soru sormak mânâsına da gelir.

١٤٧٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غُرَيْرٍ الزُّهْرِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَهْطًا وَأَنَا جَالِسٌ فِيهِمْ قَالَ فَتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُمْ رَجُلًا لَمْ يُعْطِهِ ، وَهُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ ، فَقُمْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَارَزْتُهُ فَقُلْتُ مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُرَاهُ مُؤْمِنًا قَالَ « أَوْ مُسْلِمًا » قَالَ فَسَكَتُ قَلِيلًا ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ فِيهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُرَاهُ مُؤْمِنًا . قَالَ « أَوْ مُسْلِمًا » قَالَ فَسَكَتُ قَلِيلًا ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ فِيهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُرَاهُ مُؤْمِنًا قَالَ « أَوْ مُسْلِمًا - يَغْنَى فَقَالَ - إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ ، خَشْيَةَ أَنْ يُكَبَّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ » وَعَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ هَذَا فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ فَضْرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ فَجَمَعَ بَيْنَ عُنُقِي وَكَتَفِي ثُمَّ قَالَ « أَقْبِلْ أَيْ سَعْدُ إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ » قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (فَكُبْكِبُوا) قُلُوبُوا (مُكِبًا) أَكَبَّ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ فِعْلُهُ غَيْرَ وَاقِعٍ عَلَى

أَحَدٍ ، فَإِذَا وَقَعَ الْفِعْلُ قُلْتَ كَبَّهَ اللَّهُ لِرُوحِهِ ، وَكَبَيْتُهُ أَنَا طرفه ٢٧ - تحفة ٣٨٩١ ،

٣٩٢١

1477- “Muhammed b. Ğureyr ez-Zühri —Yâkub b. İbrâhîm — babası — Salih b. Keysân — İbn Şihâb — Âmir b. Sa’d” isnâdıyla babası şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yanına gelen birilerine bir şeyler veriyordu. Ben de orada oturuyordum. İçlerinden en beğendiğim adamı bırakıp diğerlerine verince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gidip gizlice: “Neden filan kişiye vermedin? Oysa vallahi gördüğüm kadarıyla mümin biri” dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Veya Müslüman biri*” karşılığını verdi.

Susup biraz bekledikten sonra o adam hakkındaki bilgimden dolayı dayanamadım ve bir daha: “Ey Allah'ın Resûlü! Neden filan kişiye vermedin? Oysa vallahi gördüğüm kadarıyla mümin biri” dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Veya Müslüman biri*” karşılığını verdi.

Susup biraz bekledikten sonra o adam hakkındaki bilgimden dolayı dayanamadım ve bir daha: “Ey Allah'ın Resûlü! Neden filan kişiye vermedin? Oysa vallahi gördüğüm kadarıyla mümin biri” dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Veya Müslüman biri*” karşılığını verdi. Sonra da: “*Bazen başkasını daha fazla sevmeme rağmen, bir adama, Allah onu yüzüstü ateşe atmasın diye mal verdiğim oluyor*” buyurdu.

Ve Yakûb b. İbrâhîm, babası kanalıyla Salih'ten, o da İsmâîl b. Muhammed'den şöyle nakletmiştir: “Babamın bu hadisi aktardığını ve hadiste: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elini boynum ve omuzum arasına koyup: “*Yaklaş ey Sa'd! Bazen kişiye bir şeyler veririm...*” demiştir.¹

Muhammed b. Ğureyr, Muhammed b. Ğureyr b. el-Velîd b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf el-Kureşî'dir.

Yâkub b. İbrâhîm'in babası, İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf ez-Zühri el-Medenî'dir.

¹ Hadis ayrıca 27'de geçmektedir. Müslim 150.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Âmir b. Sa'd'ın babası, Sa'd b. Ebî Vakkâs'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelen bir gruba bir şeyler vermiş, ancak aralarında olan Cuayl b. Surâka'ya bir şey vermemiştir.

İbn İshâk'ın *Megâzî*'de Muhammed b. İbrâhîm et-Teymî'den bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Uyeyne b. Hısn ve Akra' b. Hâbis'e yüzer yüzer verdin, ancak Cuayl'a bir şey vermedin" denilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "*Canım elinde olana yemin ederim ki; yeryüzü Uyeyne ve Akra' gibi kişilerle dolup taşsa, Cuayl b. Sürâka onların tümünden daha hayırlıdır! Fakat, ben bunları İslâmiyet'e ısındırmak, alıştırmak için kolluyor, Cuayl b. Surâka'yı ise imanına havale ediyorum*" karşılığını verdi. Hadis mürsel hasendir; ancak mevsul olan şahidi vardır.

Rûyânî ve İbn Abdilhakem'in *Futûhu Mısır*'da Bekr b. Sevâd kanalıyla Ebû Sâlim el-Ceyşânî'den, onun da Ebû Zer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Zer'e: "*Cuayl hakkında ne dersin?*" diye sorunca: "Diğer insanlar gibi bir miskindir" cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Falan hakkında ne dersin?*" diye sorunca ise: "Efendilerden biridir" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Cuayl, bunun gibi yeryüzü dolusu insandan daha hayırlıdır*" buyurdu. Ebû Zer: "Ey Allah'ın Resûlü! Falan kişi de bunun gibidir ancak, ona veriyorsun?" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*O, kavminin reisi. Onun kalbini İslâm'a ısındırıyorum*" karşılığını verdi. Hadisin senedi sahihtir. İbn Hibbân bunu başka bir yolla Ebû Zer'den, Cuayl'ın adını vermeden rivayet etmiştir. Buhârî ise bunu Sehl b. Sa'd hadisinden naklederken Cuayl'ı ve Ebû Zer'in adını zikretmemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müellefet-i kulûb sınıfından imanı zayıf olan bir topluluğa, onları İslâm'a ısındırmak için dünyalık mal veriyordu. Sa'd da orada bulunuyordu. Bu grubun içinde Sa'd'ın, iman bakımından daha iyi ve daha üstün gördüğü bir adam da vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) diğerlerine mal verip de bu adama bir şey vermeyince: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu adama neden bir şey vermedin? Oysa vallahi gördüğüm kadarıyla mümin biri" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Sa'd'ın bu sözüne karşılık adam konusunda: "*Veya Müslüman biri*" karşılığını verdi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu cevabı, adamın mümin biri olmadığına yönelik bir söz değildir. Adamın içini sadece Yüce Allah bilebileceği için, yeminle ve kesin bir şekilde birine mümin demenin doğru olmadığını, kişinin zahire göre Müslüman olduğunu söylemenin daha uygun olduğunu vurgulamak içindir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu cevabı üzerine Sa'd sustu. Ancak adamın salih biri olduğu yönünde bildikleri onu rahat bırakmadı ve yine: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu adama neden bir şey vermedin? Oysa vallahi gördüğüm kadarıyla mümin biri" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Sa'd'a yine bir önceki gibi: "*Veya Müslüman biri*" karşılığını verdi.

Aldığı bu cevap karşısında yine bir süre daha susan Sa'd, adam hakkındaki bilgisine dayanarak bir daha aynı şeyi sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncüsünde de Sa'd'a aynı karşılığı verdi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Sa'd'a bu şekilde karşılık vermesi, Sa'd'ın adam hakkındaki sözünü şahitlik hükmünde değil de övme olarak veya bir şeyler verilmesine aracı olma bâbından görmesinden dolayıdır. Böyle gördüğü için de bu şekilde bir karşılıklı konuşma gerçekleşmiştir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Sa'd'ın belirttiği gibi daha çok sevilen adamların bırakılıp diğerlerine vermesinin hikmetine yönelik: "*Ey Sa'd! Bazen başkasını daha fazla sevmeme rağmen, bir adama, Allah onu yüzüstü ateşe atmasın diye mal verdiğim oluyor*" açıklamasını yapmıştır. Bu söz Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Sa'd'ın adam hakkında sözünü kabul ettiğini de göstermektedir.

Yakûb b. İbrâhîm, babasından; Sâlih b. Keysân kanalıyla İsmâîl b. Muhammed'den şöyle nakletmiştir: "Babam Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın bu hadisi naklettiğini ve hadiste: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönüp gitmek üzere olan Sa'd'a neden böyle yaptığını anlatmak için omzundan tutup çevirdi ve: "*Yaklaş ey Sa'd! Bazen kişiye bir şeyler veririm...*" demiştir.

١٤٧٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ الْمُحْسِنُ الَّذِي يَطُوفُ

عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى
يُغْنِيهِ ، وَلَا يُفْطِنُ بِهِ فَيَتَصَدَّقُ عَلَيْهِ ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ » طرفاه ١٤٧٦ ، ٤٥٣٩ -

تحفة ١٣٨٢٩

1479- “İsmâîl b. Abdillâh — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Miskin kişi, bir iki lokma veya bir iki hurma için dolaşp başkalarına el açan kişi değildir. Asıl miskin, kendisine yetecek malı olmayan, hali bilinmediği için de kendisine sadaka verilmeyen, kendisi de kalkıp başkalarından istemeyen kişidir.*”¹

İsmâîl b. Abdillâh, İsmâîl b. Abdillâh b. Ebî Uveys el-Medenî’dir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullâh b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahmân b. Hüzmüz’dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gerçek miskin, birkaç lokma veya hurma için dolaşp başkalarına el açan kişinin değil, kendisine yetecek kadar mala sahip olmayan, hali bilinmediği için kendisine yardım edilemeyen ve kendisi de kalkıp kimseden bir şey istemeyen kişinin olduğunu söylemiştir. “Onları yüzlerinden tanırsın, insanlardan yüzüzlük ederek bir şey istemezler”² buyruğunun mânâsının insanlardan hiç istememek olduğu söylenmiştir. Hadisteki kalkmak kelimesinin ısrarla istemeye delalet ettiği, hadiste yasaklananın istemek değil, ısrarla istemek olduğu da söylenmiştir.

١٤٨٠ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ ، ثُمَّ يَغْدُو - أَحْسِبُهُ قَالَ -
إِلَى الْجَبَلِ فَيَخْطُبُ ، فَيَبِيعُ فَيَأْكُلُ وَيَتَصَدَّقُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ

¹ Hadis ayrıca 1476, 4539’da geçmektedir. Müslim 1039.

² Bakara Sur. 273

صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ أَكْبَرُ مِنَ الزُّهْرِيِّ ، وَهُوَ قَدْ أَدْرَكَ ابْنَ عُمَرَ أَطْرَافَهُ ١٤٧٠ ، ٢٠٧٤ ،
٢٣٧٤ - تحفة ١٢٣٧٠

1480- “Ömer b. Hafs b. Ğiyâs — babası — A'meş — Ebû Salih” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden birinin ipini alıp –zannedersem, “dağa çıkarak” dedi- odun toplayarak satıp yemesi ve tasadduk etmesi, insanlardan istemesinden daha hayırlıdır.”

Ebû Abdillâh der ki: Salih b. Keysân, Zührî'den daha büyüktür ve İbn Ömer'e yetişmiştir.¹

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Ebû Salih, Zekvân ez-Zeyyât'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin ipini alarak dağa çıkıp odun toplamasını, topladığı bu odunları satıp yemesini ve sadaka vermesini, verip vermeyeceği belli olmayan insanlardan bir şey istemesinden daha hayırlı olduğunu söylemiştir.

Buhârî der ki: Salih b. Keysân, yaşça Zührî'den daha büyüktür ve Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'a yetişip ondan hadis dinlemiştir. Zührî'nin İbn Ömer ile görüşüp görüşmediği ihtilaflıdır. Sahih olan görüşe göre görüşmemiş, İbn Ömer'in oğlu Sâlim tarikiyle ondan rivayette bulunmuştur.

٥٤ - بَابُ خَرْصِ التَّمْرِ

54- AĞAÇTAKİ HURMANIN MİKTARINI TAHMİN ETMEK

Ağaç sahibinin, öşür vermeden önce meyvelerden yararlanabilmesi için meyveler henüz ağaçtayken miktarı tesbit edilir ve mahsul toplandığı zaman mal sahibi tesbit edilen bu miktara göre öşür verir. Şafîilere göre meyvelerin miktarını bu şekilde tahmin edip takdir etmek sünnet, Hanefilere göre ise meşru değildir.

¹ Hadis ayrıca 1470, 2074, 2374'te geçmektedir. Müslim 1042.

Meyveleri tahmin etmenin faydası, mal sahibinin, öşrü vermeden önce bu meyvelerden yiyebilmesi, fakirlere ve dilediği kişilere dağıtılabilmesidir.

١٤٨١ - حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبَّاسِ السَّاعِدِيِّ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ فَلَمَّا جَاءَ وَادِيَ الْقَرْىَ إِذَا امْرَأَةً فِي حَدِيقَةٍ لَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ « اخْرُصُوا » وَخَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ فَقَالَ لَهَا « أَخْصِي مَا يَخْرُجُ مِنْهَا ». فَلَمَّا أَتَيْنَا تَبُوكَ قَالَ « أَمَا إِنَّمَا سَتَهَبُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَلَا يَقُومَنَّ أَحَدٌ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بَعِيرٌ فَلْيَنْفِغْهُ » فَعَقَلْنَاهَا وَهَبَتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَقَامَ رَجُلٌ فَأَلْقَنَاهُ بِجَبَلٍ طَيِّبٍ - وَأَهْدَى مَلِكَ أَيْلَةَ لِلنَّبِيِّ ﷺ بَغْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بُرْدًا وَكَتَبَ لَهُ بِخَرِمْ - فَلَمَّا أَتَى وَادِيَ الْقَرْىَ قَالَ لِلْمَرْأَةِ « كَمْ جَاءَ حَدِيقَتِكَ » قَالَتْ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ خَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنِّي مُتَعَجِّلٌ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَمَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَعَجَّلَ مَعِيَ فَلْيَتَعَجَّلْ ». فَلَمَّا - قَالَ ابْنُ بَكَّارٍ كَلِمَةً مَعْنَاهَا - أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ « هَذِهِ طَابَةٌ » فَلَمَّا رَأَى أَحَدًا قَالَ « هَذَا جُبَيْلٌ مُحِبُّنَا وَنُحْبُهُ، أَلَا أَخْبَرُكُمْ بِخَيْرِ دُورِ الْأَنْصَارِ » قَالُوا بَلَى قَالَ « دُورُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي سَاعِدَةَ، أَوْ دُورُ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْحَزْرَجِ، وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ - يَعْنِي - خَيْرًا » أَطْرَافَهُ

١٨٧٢، ٣١٦١، ٣٧٩١، ٤٤٢٢ - تحفة ١١٨٩١

1481- "Sehl b. Bekkâr — Vuheyb — Amr b. Yahya — Abbâs es-Sâidî" isnâdıyla Ebû Humeyd es-Sâidî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Tebûk gazvesine çıkmıştık. Vadi'l-Kurâ'ya bir kadına ait bir (hurma) bahçesine geldik ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "(Ne kadar olduğunu) tahmin edin" buyurdu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) on vesak olduğunu tahmin edip kadına: "Sen ne kadar çıktığını iyi belle" buyurdu. Tebûk'e geldiğimizde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu gece kuvvetli bir rüzgar esecek. Kimse ayağa kalkmasın. Devesi olan da onu bağlasın" buyurdu. Develeri bağladık ve kuvvetli bir rüzgar çıkınca bir adam ayağa kalktı, rüzgar onu Tay dağına sürükleyip attı. Eyle kralı Resûlullah'a

(sallallahu aleyhi vesellem) beyaz bir katır hediye etmiş, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona bir bürde giydirerek deniz kenarındaki beldelerin halkı için bir emirname yazdırmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönüşte Vadi'l-Kurâ'ya geldiğinde kadına: *"(Bahçende) ne kadar hurma çıktı?"* diye sordu. Kadın: *"On vesak çıktı"* karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de bu kadar hurma çıkacağını tahmin etmişti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben Medine'ye yetişmek için acele edeceğim. Benimle birlikte hızlı gitmek isteyen acele etsin"* buyurdu. İbn Bekkâr: *"Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye yaklaşıp onu görünce: 'Bu, Taybe'dir' buyurdu" mânâsında bir şey söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud'u görünce: 'Bu, bizi seven, bizim de onu sevdiğimiz bir dağdır. Size Ensar'ın evlerinin en hayırlısını haber vereyim mi?' dedi. Sahabe: 'Evet' cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): 'Neccâr oğullarının evleri, sonra Abdüleşhel oğullarının evleri, sonra Sâide oğullarının evleri veya Hâris b. Hazrec oğullarının evleridir. Ensar'ın evlerinin hepsinde hayır vardır' buyurdu.*¹

Sehl b. Bekkâr, Bişr ed-Dârimî'nin babasıdır.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid'dir.

Amr b. Yahya, Amr b. Yahya el-Mâzinî'dir.

Abbâs, Abbâs b. Sehl es-Sâidî'dir.

Ebû Humeyd, Münzir veya Abdurrahmân es-Sâidî'dir.

Hicretin dokuzuncu yılı Receb ayında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeyle birlikte Tebûk seferine çıktığı zaman, Medine ve Şam arasında eski bir şehir olan Vadi'l-Kurâ'ya yetiştiklerinde, kendisine ait hurma bahçesinde olan bir kadınla karşılaştılar ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâba: *"Bahçede ne kadar hurma olduğunu tahmin edin"* buyurdu. Sahabe bir tahminde bulundu, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de, ağaçtaki hurmaları on vesak olarak tahmin etti. Bahçenin sahibi olan kadına da: *"Sen ne kadar çıktığını iyi belle"* buyurdu.

Tebûk'e vardığımız zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu gece kuvvetli bir rüzgar çıkacak, kimse yerinden kalkmasın ve devesi olan da onu sıkıca"*

¹ Hadis ayrıca 1872, 3161, 3791, 4422'de geçmektedir. Müslim 1392.

bağlasın” buyurunca, develerimizi sıkıca bağladık. Gece kuvvetli bir rüzgar esti ve ayağa kalkan bir adamı Tay dağına kadar savurdu.

Eyle kralı Yuhanna b. Rûbe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beyaz bir katır hediye etti. Kralın annesinin ismi Almâ’dır. Eyle, sahil tarafında olan eski bir şehirdir.

Nevevî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu katıra Düldül ismini vermiştir. Hadisin zahirine bakıldığında Eyle kralının bu katırı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) Tebûk seferi sırasında hediye ettiği anlaşılar. Ancak Tebûk seferi hicretin dokuzuncu yılında vaki olmuştur. Bu katır ise daha önceden Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Huneyn savaşına bu katırla gitmiştir. Huneyn savaşı ise hicretin sekizinci yılında Mekke’nin fethinden sonra vaki olmuştur.”

Kâdı İyâd der ki: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu katırdan başka bir katırı olduğuyla ilgili bir rivayet yoktur. Eyle kralı bu katırı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce hediye etmiş olabilir. Hadiste katırın hediye edilmiş olmasından bahsedilmesi, Tebûk seferinde hediye edilmiş olmasını gerektirmez.”

Celâluddîn el-Bulkînî, Kâdı İyâd’ın bu görüşünü eleştirerek, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Huneyn savaşına başka bir katırla katıldığını söylemiştir. Müslim’de geçen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Huneyn savaşına Ferve el-Cuzâmî’nin hediye ettiği beyaz bir katırla gitmiştir. Bu da bahsedilen katırların ayrı olduğunu göstermektedir.

Kâdı İyâd’ın, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece bir katırı vardı sözü eleştiriye açıktır. Çünkü Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Eyle kralının hediye ettiği bir katırı, Kısra’nın hediye ettiği bir katırı, Dûmetu’l-Cendel’in hediye ettiği bir katırı ve Necâşî’nin hediye ettiği başka bir katırı vardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Eyle kralına bir burde (hırka) hediye edip cizye ödemeleri karşılığında deniz kenarındaki beldelerin halkı için bir emirname yazdırmıştı.

İbn İshâk’ın naklettiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Eyle kralı için yazdığı emirname şu şekildedir: “Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Allah’tan ve Allah’ın Resûlü Muhammed’den Yuhanna b. Rûbe’ye karada ve denizde Eyle halkı için bir güvencedir. Onlara Allah’ın ahdi ve peygamber Muhammed’in

ahdi vardır. Ve onlarla beraber olan Şam halkı, Yemen halkı ve Bahreyn halkı için de bu ahidler vardır. Onlardan kim bir hadise çıkarırsa onun malı, canının arasına geçip onu kurtarmaz ve o zaman malları insanlara helal olur. İçmek istedikleri hiçbir su ve geçmek istedikleri hiçbir yolu insanlardan yasaklamayacaklardır.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Tebûk’ten dönerken Vâdi’l-Kurâ’daki bahçeye uğradı ve kadına: *“Bahçedeki hurmalar ne kadar çıktı?”* diye sordu. Kadın, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce tahmin ettiği miktarı söyleyerek: *“On vesak çıktı”* cevabını verdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’ye dönerken: *“Ben Medine’ye yetişmek için acele edeceğim. Benimle birlikte hızlı gitmek isteyen acele etsin”* buyurdu.

İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*’de der ki: *“Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Ben Medine’ye yetişmek için acele edeceğim” demesi: “Kestirme yoldan gideceğim. Kestirme yoldan gidebilecek durumda olanlar benimle gelsinler” mânâsındadır.”*

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’ye yaklaşıp onu görünce: *“Bu Taybe’dir”* buyurdu. Uhud dağına görünce de: *“Bu, bizi seven, bizim de onu sevdiğimiz bir dağdır”* buyurdu. Cansız varlıkların Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevmesi garipsenecek bir durum değildir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid’de bir hurma kütüğünün yanında durup ona dayanarak hutbe verirdi. Kendisine bir minber yapılıncı minberin üzerinde hutbe vermeye başladı. Bunun üzerine hurma kütüğünden ağlama sesi gelmişti. Yine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kendisine vahiy gelmeden önce taşlar ona selam verirdi. Durum böyleyken Uhud dağının Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sevmesi ve ona kavuşmasına sevinmesi garipsenecek bir durum değildir.

Hattâbî Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Size Ensar’ın evlerinin en hayırlısını haber vereyim mi?”* sözündeki evlerden kastın halkın kendisinin olduğunu söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ensar evlerinin en hayırlısı olarak, Neccâr oğulları olan Teym b. Sa’lebe oğullarını söylemiştir. Teym b. Sa’lebe keserle sünnet olduğu için ona Neccâr lakabının takıldığı söylenmiştir. Sonra Abdüleşhel oğullarını, sonra Sâide oğullarını evleri veya

Hârise b. Hazrec oğullarını saymış ve: “*Ensar’ın evlerinin hepsinde hayır vardır*” buyurmuştur.

۱۴۸۲ - وَقَالَ سُليْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنِي عَمْرُو « ثُمَّ دَارُ بَنِي الْحَارِثِ ، ثُمَّ بَنِي سَاعِدَةَ »
وَقَالَ سُليْمَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ عَنْ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ
قَالَ « أُحَدِّثُ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كُلُّ بُسْتَانٍ عَلَيْهِ حَائِطٌ فَهُوَ حَقِيقَةٌ ، وَمَا لَمْ
يَكُنْ عَلَيْهِ حَائِطٌ لَمْ يَقُلْ حَقِيقَةً . تحفة ٤٧٩٥ ، ١١٨٩١

1482- “Süleymân b. Bilâl ise bu hadisi Amr’dan: “...Sonra Hâris oğullarının evleri, sonra Sâide oğullarının evleri...” şeklinde rivayet etmiştir.

Süleyman — Sa’d b. Saîd — Umâre b. Ğaziyye — Abbâs” isnâdıyla babasından Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Uhud, bizi seven, bizim de sevdiğimiz bir dağdır*” buyurduğu nakledilmiştir.

Ebû Abdillâh der ki: “Üzerinde çepeçevre ihata duvarı bulunan her bostan hadîka’dır. Üzerinde çevreleyen duvar, çit bulunmayana hadîka denilmez.”

Süleyman b. Bilal, Süleyman b. Bilal el-Kureşî et-Teymî’dir.

Amr, Amr b. Yahya el-Mâzinî’dir.

Süleyman b. Bilâl’in Amr’dan yaptığı rivayet: “...sonra Sâide oğullarının evleri veya Hârise b. Hazrec oğullarının evleridir” şeklinde olmayıp: “...Sonra Hâris oğullarının evleri, sonra Sâide oğullarının evleri...” şeklindedir.

Saîd b. Saîd, Yahya b. Saîd el-Ensârî’nin kardeşidir.

Umâre b. Ğaziyye, Umâre b. Ğaziyye el-Mâzinî el-Ensârî’dir.

Abbâs’ın babası, Sehl b. Sa’d’dır. Sehl, Medine’de vefat eden son sahabidir.

Süleyman b. Bilâl’in, Sa’d b. Saîd, Umâre b. Ğaziyye, Abbâs isnâdıyla Sehl b. Sa’d’dan yaptığı rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Uhud, bizi seven, bizim de sevdiğimiz bir dağdır*” buyurmuştur.

Buhârî der ki: Duvarla veya çitle çevrili her bostana *hadîka* denir. Duvarla veya çitle çevrili olmayan bahçelere *hadîka* denmez. Bu hadiste hurma ağacındaki hurmaların tahmin edilmesinin meşru olduğu görülmektedir. Bunun hurma ağaçlarına has bir durum mu yoksa üzüm asmalarının ve yaşı olsun kuru olsun kendisinden faydalanılan her meyve için mi geçerli olduğunda ihtilaf vardır.

Şureyh el-Kâdi ve bazı âlimler, sadece hurma ağaçları için geçerli olduğunu söylerken, ulemanın çoğunluğu diğer görüşü tercih etmiştir. Ağaçtaki meyveleri, şahitliği geçerli olan bir kişinin tahmin etmesi ve en az iki kişinin tahmin etmesi konusunda da ihtilaf edilmiştir. Şâfiî en az iki kişinin olması gerektiğini söylerken, ulemânın çoğunluğu bir kişinin yeterli olduğunu söylemiş ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Abdullah b. Revâha'yı, mahsullerin miktarını tahmin etmesi için Hayber'e göndermesini delil göstermişlerdir.

Buhârî aynı zamanda bu hadisi *Megâzî*, *Hac* ve *Fadlu'l-Ensâr* konusunda, Müslim *Fadlu Resûlillah* (sallallahu aleyhi vesellem) konusunda, Ebû Dâvud, *Harâc* konusunda rivayet etmiştir.

٥٥ - بَابُ الْعُشْرِ فِيمَا يُسْقَى مِنْ مَاءِ السَّمَاءِ وَبِالْمَاءِ الْجَارِي

55- YAĞMURLA VE AKARSUYLA SULANAN MAHSULLERİN ÖŞRÜ

وَلَمْ يَرِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي الْعَسَلِ شَيْئًا .

Ömer b. Abdilazîz, baldan zekat vermeye gerek olmadığını söylemiştir.

Mâlik, *Muvattâ*'da mevsul olarak Abdullah b. Ebî Bekr b. Hâzım'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Ömer b. Abdilazîz'den, Minâ'da olan babama: “Atlardan ve baldan zekat alınmaz” şeklinde bir mektup geldi.” Şâfiî: “Baldan dolayı öşür verilir” hadisinin zayıf olduğunu söylemiştir.

١٤٨٣ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ

زَيْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « فِيمَا سَقَى السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ ، وَمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ » قَالَ

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هَذَا تَفْسِيرُ الْأَوَّلِ لِأَنَّهُ لَمْ يُوقَّتْ فِي الْأَوَّلِ - يَعْنِي حَدِيثَ ابْنِ عُمَرَ - وَفِيمَا سَقَتْ السَّاءُ الْعَشْرُ وَبَيَّنَّ فِي هَذَا وَوَقَّتْ ، وَالزِّيَادَةُ مَقْبُولَةٌ ، وَالْمَقْسَرُ يَقْضَى عَلَى الْمُبْهَمِ إِذَا رَوَاهُ أَهْلُ الثَّبَتِ ، كَمَا رَوَى الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُصَلِّ فِي الْكَعْبَةِ وَقَالَ بِلَالٌ قَدْ صَلَّى . فَأَخَذَ يَقُولُ بِلَالٌ وَتَرَكَ قَوْلَ الْفَضْلِ . تحفة ٦٩٧٧

1483- “Saîd b. Ebî Meryem — Abdullah b. Vehb — Yûnus b. Yezîd — Zühri — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yağmurla, kaynak sularıyla sulanan veya kökleriyle topraktaki sudan beslenip yetişen mallarda onda bir zekat vardır. Taşıma suyuyla veya aletlerle sulanan mallarda ise yirmide bir zekat vardır.”

Ebû Abdillâh (Buhârî) der ki: “Bu hadis, daha önce geçen, Zekatı verilen şey Kenz sayılmaz konusundaki (Ebû Saîd’e ait) rivayetin tefsiridir. Çünkü daha önce geçen hadis, verilecek zekata bir sınırlama getirmemiştir. Güvenilir ravilerden gelen bu ziyade ise kabul edilmiştir. Güvenilir raviler rivayet ettikleri zaman müfesser olan, mübhem olana hükmeder. Tıpkı Fadl b. Abbâs’ın, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’de namaz kılmadığını rivayet etmesi, Bilâl’in ise kıldığını rivayet etmesi gibi. Bu iki rivayetten Bilâl’in rivayeti alınmış, Fadl’in rivayeti ise bırakılmıştır.”

Saîd b. Ebî Meryem, Saîd b. el-Hakem b. Muhammed b. Ebî Meryem’dir.

Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Vehb el-Kureşî el-Mısırî’dir.

Yûnus b. Yezîd, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zühri, İbn Şihâb’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yağmurla, kaynak sularıyla sulanan veya kökleriyle topraktaki sudan beslenip yetişen mallarda vacip olan zekatın onda bir olduğunu söylemiştir. Taşıma suyuyla veya âletlerle sulanan mallarda ise vacip olan zekatın yirmide bir olduğunu söylemiştir. Bunun sebebi, birincisine göre ikincisinde masrafın daha fazla olmasıdır.

Ebû Abdillâh el-Buhârî der ki: Bu hadis, daha önce geçen, Zekatı verilen şey Kenz sayılmaz konusundaki Ebû Saîd rivayetinin ve bundan sonra gelen Beş vesaktan az olan malda zekat yoktur konusundaki hadisin tefsiridir.

Buhârî daha önce geçen Ebû Saîd'in hadisinde mahsulün nisabı belirtilmemiştir. İbn Ömer'in hadisinin zahirine bakıldığında da nisap şartı yoktur. Kirmânî ve diğer şarihler ise bunda biraz daha değişik bir mânâyâ gitmişlerdir. Ebû Saîd'in rivayeti, İbn Ömer'in rivayetinin tefsiridir.

Güvenilir ravilerden gelen bu ziyade yani "Yağmurun suladığı" ziyadesi kabul edilmiştir. Güvenilir raviler rivayet ettikleri zaman müfesser olan, mübhem olana hükmeder. Tıpkı Fadl b. Abbâs'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Kâbe'de namaz kılmadığını rivayet etmesi, müezzin Bilâl'in ise kıldığını rivayet etmesi gibi. Bilâl'in hadisini Ahmed mevsûl olarak rivayet etmiştir. Hüküm olarak bu iki rivayetten Bilâl'in rivayeti alınmış, Fadl'ın rivayeti ise bırakılmıştır."

۵۶ - بَابُ لَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ

56- BEŞ VESAKTAN AZ MAHSULDE ZEKAT YOKTUR

Hurma, üzüm, buğday, arpa, pirinç, mercimek, nohut, bakla, fasulye ve yulaf gibi bitkiler, beş vesaktan az olursa bunlardan zekat vermeye gerek yoktur. Bir vesak, altmış sâ' bir sâ', dört müd, bir müd, bir rıtıl ve rıtılın üçte biri kadardır. Bu durumda beş vesak, bin altı yüz rıtıl eder. Beş vesak olan bu mahsuller değişik ürünlerden olursa, ağırlık değil, hacim ölçüsü dikkate alınır.

el-Kamûlî der ki: Mısır erdeb'iyle nisap ölçüsü, altı erdeb ve bir erdebın dörtte biridir. Mısır kadehiyle iki kadeh bir sâ'dır ve bu da fıtır sadakasıyla yemin kefaretinin ölçüsüdür."

es-Subkî der ki: "Beş buçuk erdeb ve erdeb'in üçte biri bir Mısır kadehi ölçüsündedir. Bu da iki müdde yakın bir ölçüdür. Beş kadeh on beş müdd eder. Bu durumda zekatın nisabı beş yüz altmış kadehtir." Kamûlî'ye göre ise nisap altı yüz kadehtir.

۱۴۸۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا مَالِكٌ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ

الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ

ﷺ قَالَ « لَيْسَ فِيهَا أَقْلٌ مِنْ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ ، وَلَا فِي أَقَلِّ مِنْ خَمْسَةِ مِنَ الْإِبِلِ الذَّوْدِ صَدَقَةٌ ، وَلَا فِي أَقَلِّ مِنْ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هَذَا تَفْسِيرُ الْأَوَّلِ إِذَا قَالَ « لَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ » . وَيُؤْخَذُ أَبَدًا فِي الْعِلْمِ بِمَا زَادَ أَهْلُ الثَّبَتِ أَوْ يَبْنُوا . أطرافه ١٤٠٥ ، ١٤٤٧ ، ١٤٥٩ - تحفة ١٠٦

1484- “Müsedded — Yahya — Mâlik — Muhammed b. Abdillâh b. Abdirrahman b. Ebî Sa’sa’ — babası” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Beş vesaktan daha az olan mahsulde zekat yoktur. Beşten az olan develerde de zekat yoktur. Aynı şekilde beş ükiyyeden daha az olan gümüşün de zekatı yoktur.”

Ebû Abdillâh der ki: “Beş vesaktan az olan mahsulde zekat yoktur” sözü daha önce geçen (İbn Ömer’in hadisinin tefsiridir. İlimde sağlam tesbitte bulunan âlimlerin açıkladıkları ölçü esas alınır.”¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisinde beş vesaktan daha az olan mahsulün, beşten az olan develerin ve beş ükiyyeden daha az olan gümüşün zekatının olmadığını söylemiştir.

Buhârî der ki: Ebû Saîd el-Hudrî kanalıyla nakledilen Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Beş vesaktan daha az olan mahsulde zekat yoktur” sözü, daha önce geçen İbn Ömer’in, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiği: “Yağmurla, kaynak sularıyla veya yeraltındaki kaynaklardan kökleri vasıtasıyla sulanan mallarda onda bir zekat vardır” hadisini açıklamaktadır. Çünkü İbn Ömer’in naklettiği hadiste nisap miktarından bahsedilmemiştir.

¹ Hadis ayrıca 1405, 1447, 1459’da geçmektedir. Müslim 979.

٥٧ - بَابُ أَخْذِ صَدَقَةِ التَّمْرِ عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ
وَهَلْ يُتْرَكُ الصَّبِيُّ فَيَمَسُّ تَمْرَ الصَّدَقَةِ

57- HURMALARIN ZEKATINI HURMALAR TOPLANIRKEN ALMAK.
ÇOCUĞUN ZEKAT HURMALARINA DOKUNMASINA İZİN VERİLİR
Mi?

١٤٨٥ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ الْأَسَدِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُؤْتِي بِالتَّمْرِ
عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ فَيَجِيءُ هَذَا بِتَمْرِهِ وَهَذَا مِنْ تَمْرِهِ حَتَّى يَصِيرَ عِنْدَهُ كَوْمًا مِنْ تَمْرٍ ، فَجَعَلَ
الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَلْعَبَانِ بِذَلِكَ التَّمْرِ ، فَأَخَذَ أَحَدُهُمَا تَمْرَةً ، فَجَعَلَهَا فِي
فِيهِ ، فَظَنَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخْرَجَهَا مِنْ فِيهِ فَقَالَ « أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ آلَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَا
يَأْكُلُونَ الصَّدَقَةَ » . طرفاه ١٤٩١ ، ٣٠٧٢ - تحفة ١٤٣٥٨

1485- "Ömer b. Muhammed b. el-Hasan el-Esedî — babası — İbrâhîm b. Tahmân — Muhammed b. Ziyâd" isnâdıyla Ebû Hureyre anlatıyor: Hurmalar toplanırken Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalar getirilirdi. Şu biri hurmasıyla gelir, diğeri de hurmasından getirirdi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir yığın hurma olurdu. Bir defasında Hasan veya Hüseyin bu hurmalarla oynarlarken, içlerinden biri bir hurma alıp ağzına koydu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çocuğa bakınca çocuk hurmayı ağzından dışarı çıkardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sen Muhammed ailesinin sadaka (zekat) malı yemediklerini bilmiyor musun?" buyurdu.¹

Ömer b. Muhammed b. el-Hasan el-Esedî, İbn Tell lakabıyla tanınmıştır. Nesâî ve Ebû Hâtim bu kişinin sadûk olduğunu, Dârekutnî ve başkaları ise güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân da hadisleri arasında münkerler olduğunu söylemiştir. Yâkub el-Fesevî ise babası Muhammed'in zayıf

¹ Hadis ayrıca 1491, 3072'de geçmektedir. Müslim 1069.

olduğunu söylemiştir. İbn Adiy de hadisinde sakınca olmadığını söylemiştir. Ancak Buhârî'nin onun kanalıyla babasından iki hadis rivayet etmiştir. Bunlardan biri bu hadistir. Buhârî, Şu'be'nin Muhammed b. Ziyâd'dan rivayet ettiği hadisle buna mutabaat ettiğini söylemiştir. Diğer hadis ise *Menâkib* konusunda geçen Hafs b. Ğiyâs'ın, Hişâm kanalıyla babasından, onun da Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadistir.

Hurmaların toplandığı mevsimde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu hurmaların zekatı getirilir ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir yığın hurma olurdu. Bir defasında Hz. Fâtıma'nın oğulları Hasan ve Hüseyin bu hurma yığınının yanında oynarken, Hasan hurmalardan birini alıp ağzına attı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hasan'a bakınca, Hasan hurmayı ağzından çıkarıp attı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Sen Muhammed ailesinin sadaka malı yemediklerini bilmiyor musun?"*

Şâfiî'ye göre Muhammed ailesinden kasıt, Hâşim oğulları ve Muttalib oğullarıdır. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre ise sadece Hâşim oğullarıdır. Muhammed ailesinden kastın bütün Kureyş olduğu da söylenmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünün zahiri, hem zekatı hem sadakayı kapsamaktadır. Ancak hadisin anlatımı bunu zekata has kılmaktadır. Çünkü Ehl-i beyt'e haram olan, vacip olan sadaka türleridir.

Hadiste, çocuğun da büyük gibi haramdan uzaklaştırılacağı, bilgi üzerine yetişip gelişmesi ve teklîf vaktinin kendisine dinden bir ilim üzerinde iken gelmesi için, hangi şeyden nehyedildiğinin kendisine öğretilmesi gerektiği hükmü vardır.

٥٨ - بَابُ مَنْ بَاعَ ثَمَارَهُ أَوْ نَخْلَهُ أَوْ أَرْضَهُ أَوْ زَرْعَهُ ، وَقَدْ وَجَبَ فِيهِ الْعُشْرُ أَوْ الصَّدَقَةُ فَأَدَّى الزَّكَاةَ مِنْ غَيْرِهِ أَوْ بَاعَ ثَمَارَهُ وَلَمْ تَجِبْ فِيهِ الصَّدَقَةُ

58- MEYVELERİNİ, AĞAÇLARINI, TARLASINI VE EKİNİNİ ÖŞÜR VEYA ZEKAT VACİP OLDUĞU HALDE SATIP BUNLARIN ZEKATINI BAŞKA MALDAN VEREN, ZEKAT VACİP OLMADIĞI HALDE MAHSULÜNÜ SATAN KİŞİ

وَقَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ « لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَةَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا » فَلَمْ يَخْطُرِ الْبَيْعَ بَعْدَ الصَّلَاحِ عَلَى أَحَدٍ وَلَمْ يُخَصَّ مَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ الزَّكَاةُ مِمَّنْ لَمْ تَجِبْ .

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Meyveleri henüz olgunlaşmadan satmayınız” buyurdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) olgunlaşan meyvenin satışını zekat vacip olsun ya da olmasın yasaklamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Meyveleri henüz olgunlaşmadan satmayınız” buyurarak, ağaçtaki meyvelerin, ne kadar zekat verileceği bilinecek duruma gelmeden satılmasını yasaklamıştır. Meyvenin olgunlaşmadan satılmaması emri genel bir emirdir ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), satış cevazını meyvenin aynından zekat vermekle kayıtlandırmamıştır. Bu konudaki iki görüşten biri bu yöndedir. Şâfiî mezhebine göre ise olgunlaşan meyvenin zekatı verilmeden satışı caiz değildir. Çünkü kişi bu durumda malik olduğu hakkıyla birlikte olmadığı fakirin hakkını da satmış olur. Ancak meyvedeki zekatı tahmin eden görevli, meyvenin zekatını tahmin ederse ve mal sahibi de bu miktarı kabul ederse, meyveden yiyebilir ve satabilir. Bu durumda meyvenin miktarını tahmin etmekle görevli kişi bunu tahmin edip ne kadar zekat vermesi gerektiğini açıkça söyledikten ve meyve sahibi de kabul ettikten sonra, mal sahibi malın tamamında değil, sadece zekatın dışında olan kendi payında tasarruf hakkına sahip olur.

١٤٨٦ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا وَكَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْ

صَلَّاحُهَا قَالَ حَتَّى تَذْهَبَ عَاهَتُهُ أَطْرَافُهُ ٢١٨٣، ٢١٩٤، ٢١٩٩، ٢٢٤٧، ٢٢٤٩ -

تحفة ٧١٩٠

1486- “Haccâc — Şu’be — Abdullah b. Dînar” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmadan satılmalarını yasaklamıştır. İbn Ömer’e, meyvenin olgunlaşmasının anlamı sorulunca: “Olgunlaşıp doğal afete uğraması ihtimalinin gitmesine kadar demektir” cevabını verirdi.

Haccâc, Haccâc b. Minhâl’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmadan satılmalarını yasaklamıştır. İbn Ömer’e meyvelerin olgunlaşmasının anlamı sorulunca, tadı, yumuşaklığı ve rengi olgunlaşmış meyvenin tadı, yumuşaklığı ve rengini alınca artık doğal afete uğrama ihtimalinin kalkmış olacağını söyledi. Daha önce ise meyve zayıf olmasından dolayı telef olabilir ve bu sırada meyveden bir şey yenmişse veya satılmışsa fakirin hakkına tecavüz edilmiş olur.

Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.¹

١٤٨٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ

أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى

يَبْدُوَ صَلَاحُهَا . أَطْرَافُهُ ٢١٨٩، ٢١٩٦، ٢٣٨١ - تحفة ٢٤١١

1487- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — Hâlid b. Yezîd — Atâ b. Ebî Rebâh” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmadan satılmalarını yasaklamıştır.²

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

¹ Hadis ayrıca 2183, 2194, 2199, 2247, 2249’da geçmektedir. Müslim 1534.

² Hadis ayrıca 2189, 2196, 2381’de geçmektedir. Müslim 1536.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmadan satılmalarını yasaklamıştır.

۱۴۸۸ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هُمَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى تَرْهَى ، قَالَ حَتَّى تَحْمَرَ اطرافه ۲۱۹۵، ۲۱۹۷،

۲۱۹۸، ۲۲۰۸ - تحفة ۷۳۳

1488- "Kuteybe — Mâlik — Humeyd" isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmaya başlamadan satılmalarını yasaklamıştır.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd es-Sekafi'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmaların kızarmaya başlamadan satılmasını yasaklamıştır. *Kâmûs*'ta şöyle denmiştir: *Zehâ'n-nahlu* sözü, hurma koruğunun kızarmaya başlamasıdır. Başkası ise hurmaların kızarmaya veya sararmaya başlaması olduğunu söylemiştir.

۵۹ - باب هَلْ يَشْتَرِي صَدَقَتُهُ

59- KİŞİ VERDİĞİ SADAKAYI SATIN ALABİLİR Mİ?

وَلَا بَأْسَ أَنْ يَشْتَرِيَ صَدَقَتَهُ غَيْرُهُ لَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ إِنَّمَا نَهَى الْمُتَصَدِّقَ خَاصَّةً عَنِ الشِّرَاءِ وَلَمْ يَنْهَ غَيْرَهُ .

Başkasının bu sadakayı satın almasında bir sakınca yoktur. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadakayı başkasının değil, sadece verenin bunu satın almasını yasaklamıştır.

¹ Hadis ayrıca 2195, 2197, 2198, 2208'de geçmektedir. Müslim 1555.

Kişinin, başkasının verdiği sadakayı satın almasında sakınca yoktur. Bu yasak, sadece sadakayı verene has bir durumdur. Bu, Berîre'nin: "Bu, onun için bir sadaka, bizim için hediyedir" hadisini açıklamaktadır. Çünkü Berîre, kendisine verilen sadakayı (eti) Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu hediye olarak kabul etmiştir.

١٤٨٩ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ تَصَدَّقَ بِفَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَجَدَهُ يُبَاعُ ، فَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَهُ ، ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَاسْتَأْمَرَهُ فَقَالَ « لَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ » فَبِذَلِكَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - لَا يَتْرُكُ أَنْ يَبْتَاعَ شَيْئًا تَصَدَّقَ بِهِ إِلَّا جَعَلَهُ صَدَقَةً . أطرافه ٢٧٧٥ ، ٢٩٧١ ، ٣٠٠٢ - تحفة ٦٨٨٢

1489- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb" isnâdıyla Sâlim'in bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer, Ömer b. el-Hattâb'ın bir atı Allah yolunda tasadduk ettiğini, bu atın satılığa çıkarıldığını görünce satın almak istediğini, sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip bunu sorduğunu Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem): "*Sadakana artık geri dönme*" dediğini söylerdi. Bu sebeple İbn Ömer, sadaka olarak verdiği şeyi satın almışsa, bunu bir daha sadaka olarak verirdi.¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mısrî'dir. İbn Adiy: "Yahya, Leys'ten olan rivayetlerinde insanların en sâbitidir" demiştir. Ebû Hâtim: "Hadisleri yazılır" demiştir. Mesleme: "Mâlik'ten hadis dinleyip dinlemediği konusunda söz söylenmiştir. Nesâî ise zayıf olduğunu söylemiştir" demiştir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Ömer b. el-Hattâb, bir adama cihadda kullanması için bir at tasadduk etmişti. Daha sonra Hz. Ömer bu atın satılığa çıkarıldığını görünce onu satın almak istedi. Ancak satın almadan önce Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip

¹ Hadis ayrıca 2775, 2971, 3002'de geçmektedir. Müslim 1621.

bu durumu ona sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de ona: “Verdiğin sadakayı artık bir daha alma” buyurdu. Bu sebeple Abdullah b. Ömer, daha önce sadaka olarak verdiği bir şeyi satın almak zorunda kaldığı zaman onu tekrar tasadduk ederdi. Hadisten anlaşılan, yasaklanan şey sadaka olarak verdiği şeyi onu tekrar tasadduk etmek için değil, ona malik olmak için satın almaktır.

١٤٩٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، فَأَصَاعَهُ الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبِيعُهُ بِرُخْصٍ ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « لَا تَشْتَرِ وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ ، وَإِنْ أَعْطَاكَه يَذَرُ هِمَّ ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ »
أطرافه ٢٦٢٣ ، ٢٦٣٦ ، ٢٩٧٠ ، ٣٠٠٣ - تحفة ١٠٣٨٥

1490- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik b. Enes — Zeyd b. Eslem — babası” isnâdıyla Hz. Ömer şöyle dedi: Bir kişiye Allah yolunda binmesi için bir at verdim. Adam bu atı ihmal etti. Ben adamın atı ucuz fiyata satacağını düşünerek onu satın almak istedim ve bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Satın alma ve bu atı sana bir dirheme verse bile sadakana geri dönme. Sadakasından geri dönen kusmuğuna geri dönen gibidir” buyurdu.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Zeyd b. Eslem, Zeyd b. Eslem el-Adevî el-Medenî'dir.

Zeyd'in babası Hz. Ömer'in azatlısı Sâlim'dir ve yüz on dört yaşında vefat etmiştir.

Hiz. Ömer, bir adama Allah yolunda cihad ederken binmesi için bir at vermişti. İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ta bildirdiğine göre bu atın adı Verd'di. Temîm ed-Dârî, bu atı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye etmiş, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de Hiz. Ömer'e vermişti. Adam, bu ata iyi bakmadığı için açlık ve susuzluktan zayıf düşünce Hiz. Ömer bu atı satın almak istedi ve adamın atı

¹ Hadis ayrıca 2623, 2636, 2970, 3003'te geçmektedir. Müslim 1620.

ucuza vereceğini düşündü. Bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğunda ise Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle buyurdu: *“Bu atı satın alma ve atı sana bir dirheme verse bile sadakana geri dönme. Sadakasından geri dönen kusmuğuna geri dönen gibidir.”* Hadisin zahirine bakıldığında yasağın haram derecesinde olduğu görülür; ancak ulemânın çoğunluğu bunun tenzihen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ulemânın çoğunluğuna göre kişinin verdiği zekat, sadaka, kefarete veya adak gibi sebeplerle verdiği şeyi, verdiği kişiden satın almasını kerih görmüşlerdir. Ancak bu şey verilen kişi tarafından başkasına verilir ve sadakayı ilk veren bunu üçüncü kişiden satın alırsa bunda bir sakınca yoktur.

Hâfız el-İrâkî, Tirmizî'nin şerhinde, kişinin sadaka olarak verdiği malı üçüncü kişiden satın almasının, Allah için bıraktığı şeye dönmek olduğu için mekruh olduğunu söylemiştir. Bu, tıpkı yüce Allah'ın hicret eden Muhacirlere Mekke'de yerleşmesini haram kıldığı gibidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun sebebi olarak ta: *“Bir dirheme de olsa ne satın alarak, ne de başka yolla verdiğin sadakayı geri alma ve ona rağbet etme”* buyruğunu göstermiştir.

İbnu'l-Munîr der ki: “Kişinin verdiği malı daha ucuza almak isteyebilir, ancak çok ucuza olsa da almaması gerekir. Bundan kasıt ta ahiret sevabı için verilen sadakanın dünyaya tamah ederek alınmaması gerektiğidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) verilen sadakadan geri dönmeyi, kişinin kustuğu şeyi tekrar yemesine benzetmiştir. Buhârî ve Müslim'de geçen bir rivayette ise, kustuğu şeyi tekrar yiyen köpeğe benzetilmiştir.

Beğavî, *Mesâbilu's-Sünne*'de der ki: “Sadakasından geri dönenin, kusmuğunu yiyen köpeğe benzetilmesi, sadakadan geri dönmenin caiz olmadığına delildir.”

Bazıları ise kusmuğun haram olmasını delil göstererek aynı şeyi söylemişlerdir. Ancak sahih olan bunun tenzihen mekruh olduğudur. Çünkü mükellef olmadığından dolayı köpek için haramlık sözkonusu olamaz. Bu hadisten kasıt, verilen sadakayı geri almaya çalışmaktan menetmektir.

٦٠ - بَاب مَا يُذَكَّرُ فِي الصَّدَقَةِ لِلنَّبِيِّ ﷺ

60- RESÛLULLAH'A (sallallahu aleyhi vesellem) SADAKA VERMEKLE İLGİLİ SÖYLENENLER

Yüce Allah'ın da: “Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua et”¹ buyurduğu gibi sadakalar insanların kirleridir. Bu sebeple farz olsun, nafil olsun herhangi bir sadakayı almak hem Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), hem de diğer peygamberlere haramdı. Sadakalar ne Hz. Muhammed'e, ne de ailesine helal değildir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ailesi halkın kirine tenezzül etmekten münezzehtir. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüksek(veren) el, alçak (alan) elden daha hayırlıdır” buyruğu sadaka alanın zilletine, verenin ise izzetine işaret etmektedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka yerine, düşmanı yenerek alınan ganimetlerden pay almıştır.

İbnu'l-Munîr, sebep olarak alanın zilletle vasfedilmesini eleştirmiş, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verilen hediye aldığını ve bu durumda alan kişi olduğunu söylemiştir.

Bazı tariklerden geldiğine göre yüksek el, veren eldir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka veren el dememiştir ve hediye de bu kapsama girer. Hocalarımıza göre sahih olan ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ailesine haram olan farz olan sadakadır. Nafil olan sadaka haram değildir. Câfer b. Muhammed'in babasından bildirdiğine göre, babası Mekke ile Medine arasındaki sebil olan sulardan içerdi. Kendisine: “Sadaka niyetiyle yapılan sulardan mı içiyorsun?” diye sorulunca, Muhammed: “Bize, farz olan sadaka haram kılınmıştır” cevabını vermiştir. Şâfiî ve Beyhakî bu hadisi rivayet etmiştir. Hanbelilere göre sahih olan da budur. Hanefiler de aynı görüştedir.

١٤٩١ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ

اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ ، فَجَعَلَهَا فِي

¹ Tevbe Sur. 103

فِيهِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « كَيْخِ كَيْخِ - لِيَطْرَحَهَا ثُمَّ قَالَ - أَمَا شَعَرْتَ أَنَا لَا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ »
طرفاه ١٤٨٥ ، ٣٠٧٢ - تحفة ١٤٣٨٣

1491- "Âdem — Şu'be — Muhammed b. Ziyâd" isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle dedi: Hasan b. Ali, sadaka hurmalarından bir hurma alıp ağzına koyunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmayı atması için ona: "Kaka, kaka. Bizim sadaka yemediğimizi anlamıyor musun?" dedi.¹

Âdem, Âdem b. İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Muhammed b. Ziyâd, Muhammed b. Ziyâd el-Cumahî'dir.

Hasan b. Ali, sadaka hurmalarından bir hurma alıp ağzına koydu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hasan'ın ağzından akan salyadan ağzına hurma attığını anlayınca, Hasan'ın hurmayı çıkarması için yanağına vurup: "Kaka, kaka! Sadakanın bize haram olduğunu ve onu yemediğimizin farkında değil misin?" buyurdu.

٦١ - بَابُ الصَّدَقَةِ عَلَى مَوَالِي أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ

61- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) HANIMLARININ AZATLILARINA VERİLEN SADAKA

١٤٩٢ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِی
عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ وَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ شَاةَ مَيْتَةٍ
أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاةٌ لِمَيْمُونَةَ مِنَ الصَّدَقَةِ ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَلَّا انْتَفَعْتُمْ بِجَلْدِهَا » قَالُوا إِنَّهَا
مَيْتَةٌ . قَالَ « إِنَّهَا حَرَمٌ أَكَلُهَا » . أطرافه ٢٢٢١ ، ٥٥٣١ ، ٥٥٣٢ - تحفة ٥٨٣٩

1492- "Saîd b. Ufeyr — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh" isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Meymûne'nin azatlı cariyesine sadaka olarak verilen ölü

¹ Hadis ayrıca 1485, 3072'de geçmektedir. Müslim 1069.

bir koyunu bulunca: *“Bunun derisinden faydalansaydınız ya?”* buyurdu. *“Bu ölmüştür”* dediklerinde ise: *“Bunun (sadece) yenmesi haram kılınmıştır”* buyurdu.¹

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Ubeydullah b. Abdillâh, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'dur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müminlerin annesi Meymûne'nin azatlı cariyesine sadaka olarak verilmiş bir koyunun ölüsünü gördü. Bu cariye'nin ismi zikredilmemiştir.

Hadisin başlıkla alakası, bu koyunun azatlı cariyeye sadaka olarak verilmesi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu reddetmemesidir. Bu da sadakanın, Ehl-i beyt'in azatlılarına helal olduğunu göstermektedir.

İbn Battâl bunda ittifak olduğunu söylemiştir. Ancak bu, eleştiriye açıktır. İbn Kudâme'nin, İbn Ebî Muleyke tarikiyle naklettiğine göre Hz. Âişe: *“Biz Muhammed ailesine sadaka helal değildir”* demiştir. İbn Kudâme der ki: Bu hadisin senedi hasendir ve hadis bunun haram olduğuna delalet etmektedir. Sadaka, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve ailesinin azatlılarına haramdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bununla ilgili sorulunca: *“Sadaka bize helal değildir. Bir toplumun azatlıları da onlardandır”* buyurmuştur. Tirmizî bu hadisi rivayet etmiş ve hasen sahih olduğunu söylemiştir.

Buhârî, bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarıyla ilgili rivayet bulunmadığı için onlarla ilgili ayrı bir başlık oluşturmamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) neden koyunun derisinden faydalanmadıklarını sorunca, bu koyunun ölü olduğu karşılığını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) koyunun etini yemenin haram olduğunu, ancak derisinden faydalanmanın helal olduğunu söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 2221, 5531, 5532'de geçmektedir. Müslim 363.

۱۴۹۳ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ لِلْعَتِيقِ ، وَأَرَادَ مَوَالِيهَا أَنْ يَشْتَرِطُوا وَلَاءَهَا ، فَذَكَرَتْ عَائِشَةُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ « اشْتَرِيهَا ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » . قَالَتْ وَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِلَحْمٍ فَقُلْتُ هَذَا مَا تُصَدِّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ فَقَالَ « هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ » أطرافه ۴۵۶ ، ۲۱۵۵ ، ۲۱۶۸ ، ۲۵۳۶ ، ۲۵۶۰ ، ۲۵۶۱ ، ۲۵۶۳ ، ۲۵۶۴ ، ۲۵۶۵ ، ۲۵۷۸ ، ۲۷۱۷ ، ۲۷۲۶ ، ۲۷۲۹ ، ۲۷۳۵ ، ۵۰۹۷ ، ۵۲۷۹ ، ۵۲۸۴ ، ۵۴۳۰ ، ۶۷۵۱ ، ۶۷۵۴ ، ۶۷۵۸ ، ۶۷۶۰ - تحفة ۱۵۹۳۰

1493- “Âdem — Şu’be — Hakem — İbrâhîm — Esved” isnâdıyla Hz. Âişe’den bildirildiğine göre, Hz. Âişe, Berîre’yi azad etmek maksadıyla satın almak isteyince ve sahipleri velayetinin kendilerinde kalmasını şart koşunca bu durumu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Onu satın al. Velayet ise sadece azad edene aittir” buyurdu. Hz. Âişe der ki: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) et getirilince: “Bu, Berîre’ye sadaka olarak verilen bir ettir” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu ona sadaka, bize ise hediyedir” karşılığını verdi.

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Hakem, Hakem b. Uteybe’dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Esved, Esved b. Yezîd’dır.

Hz. Âişe, Berîre’yi efendileri olan Benî Hilâl veya Ensar’dan bir aileden satın alıp azad etmek isteyince, efendileri Berîre’nin velayetinin kendilerinde kalmasını şart koştular. Velayetten kasıt, nesep veya evlilik sebebiyle varisi olmayan azatlı kölenin varisi olma hakkını almak veya öldürülmesi durumunda diyetini alma hakkına sahip olmaktır.

Bu sebeple Şâfiî: “Müslüman hristiyanı azad ederse veya Hristiyan müslümanı azad ederse, velayet hakkı sâbit olur. Aynı dinlerden olanlar nesep sebebiyle birbirlerine varis olamazlar” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Müslüman *kafir*, *kafir* de müslümana *varis* olamaz” buyurmuştur. Aynı dinlerden olmak, kişiyle ailesi arasındaki akrabalık bağının yok sayılması mânâsında değildir. Aynı şekilde köleyle efendisi arasındaki bağ da yok sayılamaz. Şâfiî, *el-Ümm*’de böyle demiştir.

Araplar bu velayet hakkını satarlar veya hibe ederlerdi. Ancak, bu şekildeki velayet nesep yakınlığı gibi sayıldığından dolayı İslam bunu yasaklamıştır. Bu sebeple efendinin velayet hakkından vazgeçtiğini söylemesiyle, kölesinin üzerindeki velayet hakkı kalkmaz.

İbnu’l-Esîr, *en-Nihâye*’de der ki: “*Mevlâ*, birçok manaya gelir. Bunlardan bazıları şöyledir: Sahip, mâlik, efendi, nimet veren, azad eden, yardım eden, seven, tâbi olan, komşu, amca oğlu, anlaşmalı, akraba ve köle. Bunlardan çoğu hadislerde geçmektedir. Buradaki her kelime hadiste hangi mânâda zikredilmişse, o mânâ için kullanılır.”

H. Âişe, Berîre ile ilgili düşüncesini ve efendilerinin koştukları şartı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca H. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Onların şartını kabul ederek Berîre’yi satın al” buyurdu.

Şöyle denilebilir: Şer’î hükme muhalefet ettiği için hadisin bu kısmında çelişki vardır. Çünkü köle satılırken, satan, satın alana azad etmesi halinde velayetinin kendisinde olmasını şart koşarsa, bu satış geçersiz olur. Velayet hakkı azad edene aittir.

Derim ki: Hadiste geçen şart, alışveriş esnasında geçerli sayılmamıştır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) H. Âişe’ye bu şekilde söylemesi Berîre’nin efendilerinin, o günkü uygulamaya ters bir istekte bulunmaları sebebiyle Berîre’ye has bir durumdur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) H. Âişe’ye: “Velayet hakkı azad edene aittir” buyurarak, şartın koşulup koşulmamasının önemli olmadığını, çünkü böyle bir şartın geçersiz olduğunu söylemiştir.

Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yemesi için et getirilince H. Âişe bu etin Berîre’ye sadaka olarak verildiğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu etin Berîre’ye sadaka olarak verildiğini, ancak Berîre tarafından da Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye hükmünde olduğunu söylemiştir.

İbn Mâlik der ki: “Sadaka, ahiret sevabı umularak verilen şeydir. Hediye ise karşı tarafa ikramda bulunarak yakınlaşmaya çalışma kastı vardır. Alan için sadakada bir zillet vardır ve bu sebeple Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haram kılınmıştır. Hediye ise ona helaldir. Kişi verdiği hediye için karşılığını dünyada alabileceği için, karşı tarafı minnet altında bırakmaz. Sadaka ise sadece sevap maksadıyla verildiği için ise alanı minnet altında bırakır. Bir peygamberi de Allah'tan başkasının minnet altında bırakması uygun değildir.”

Beydâvî der ki: “Muhtaç, kendisine verilen sadakaya tam anlamıyla maliktir ve bu sadakayı başkasına hediye edebilir.”

Hadisin konu başlığıyla alakası, Hz. Âişe'nin azatlı cariyesi Berîre'ye sadaka verilmesidir.

Bu hadis *Keffârât*, *Talâk* ve *Ferâid* konusunda geçmiştir. Nesâî de bunu *Zekat* ve *Talak* konusunda rivayet etmiştir.¹

٦٢ - بَابُ إِذَا تَحَوَّلَتِ الصَّدَقَةُ

62- SADAKA BAŞKA ŞEYE DÖNÜŞTÜĞÜ (SADAKA OLMAKTAN ÇIKTIĞI) ZAMAN

١٤٩٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا حَالِدٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَقَالَ « هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ » . فَقَالَتْ لَا . إِلَّا شَيْءٌ بَعَثْتُ بِهِ إِلَيْنَا نُسِيَهُ مِنْ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثَتْ بِهَا مِنَ الصَّدَقَةِ . فَقَالَ « إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ حِلَّهَا » . طرفاه ١٤٤٦ ، ٢٥٧٩ -

تحفة ١٨١٢٥

1494- “Ali b. Abdullah — Yezîd b. Zuray’ — Hâlid — Hafsa binti Sîrîn” isnâdıyla Ümmü Atiyye el-Ensâriyye şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin yanına girip: “Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?” diye sorunca, Hz. Âişe: “Hayır, sadece senin Nuseybe'ye göndermiş olduğun

¹ Hadis ayrıca 456, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2564, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760'ta geçmektedir. Müslim 1075.

sadaka koyunundan, Nuseybe'nin bize gönderdiği bir parça vardır" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O yerine ulaşmıştır" buyurdu.¹

Ali b. Abdillalı, Ali b. Abdillal el-Medîni'dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dır.

Hafsa binti Sîrîn, Muhammed b. Sîrîn'in kız kardeşidir.

Ümmü Atiyye, Nuseybe'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin yanına girip yanlarında yiyecek bir şeyin olup olmadığını sorunca, Hz. Âişe, yiyecek bir şey olmadığını, sadece kendisinin Nuseybe'ye sadaka olarak gönderdiği koyunun etinden bir parça olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu sadakanın yerine ulaştığını, koyunun Nuseybe'nin mülkiyetine geçtiğini ve Nuseybenin onda dilediği gibi tasarrufta bulunabileceğini, bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye etmekle sadaka olmaktan çıktığını ve artık bunu yemesinin caiz olduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadiste tâbiînin sahabeden rivayeti vardır. Müslim bu hadisi *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.

۱۴۹۵ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِلَحْمٍ تُصَدَّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ فَقَالَ « هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ ، وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ » طرفه ۲۵۷۷ - تحفة ۱۲۴۲

۱۴۹۵ م - وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ أَنبَأَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعَ أَنَسًا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تحفة

۱۲۴۲

1495- "Yahya b. Mûsa — Vekî — Şu'be — Katâde" isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Berîre'ye sadaka olarak verilen etten getirilince: "Bu ona sadaka, bize ise hediyedir" buyurdu.²

¹ Hadis ayrıca 1446, 2579'da geçmektedir. Müslim 1076

² Hadis ayrıca 2577'de geçmektedir. Müslim 1074.

Ebû Dâvud, der ki: Bize Şu'be, Katâde'den haber verdi. Katâde, Enes'ten; o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiştir.

Vekî, Vekî b. el-Cerrâh er-Ruâsî el-Kûfî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'ye sadaka olarak verilmiş et getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu et, Berîre için sadakadır. Ancak bize hediyedir” buyurdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka olan etin, Berîre'nin mülkiyetine geçince hükmünün değiştiğini ve hediyeye dönüştüğünü kasdetmiştir.

Buhârî, Ebû Dâvud et-Tayâlisî'nin *Müsned*'inde naklettiği: “Bize Şu'be, Katâde'den haber verdi. Katâde, Enes'ten; o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiştir” senedini zikretmesinin sebebi, Katâde'nin bu hadisi Enes'ten işitmesini sarahatle bildirmiş olmasıdır. Katâde müdellis olduğu için, bundan önce geçen isnâdda *an'ane* ile aktarılan hadiste tedlîs etmesi ihtimali giderilmiştir.

٦٣ - بَابُ أَخْذِ الصَّدَقَةِ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ وَتُرْدُّ فِي الْفُقَرَاءِ حَيْثُ كَانُوا

63- SADAKANIN ZENGİNLERDEN ALINIP HER NEREDE BULUNURLARSA FAKİRLERE VERİLMESİ

Farz olan zekat, zenginlerden alınır ve her nerede bulunurlarsa fakirlere verilir. Buhârî'nin “her nerede bulunurlarsa fakirlere verilir” sözü, zekatın bir beldeden diğerine nakledilmesine cevaz verdiğini göstermektedir. Hanefî mezhebi bu görüştedir. Şâfiî ve Mâlikî mezhebine göre ise bu caiz değildir. Maliki mezhebinin meşhur olan görüşüne göre zekatın başka yere nakledilip verilmesi durumunda bu geçerlidir. Ancak ihtiyaç sahibi olan beldeye nakledilmesi gerekir. Şâfiî mezhebine göre bulunduğu beldeye zekat almayı hak edenler olduğu müddetçe zekat başka beldeye nakledilemez.

١٤٩٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

بْنِ صَيْفِيٍّ عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَازِ بْنِ جَبَلٍ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ « إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَأَدْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتَرُدُّ عَلَى فَقَرَائِهِمْ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ ، وَآتِي دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ » أطرافه ١٣٩٥ ، ١٤٥٨ ، ٢٤٤٨ ، ٤٣٤٧ ، ٧٣٧١ ،

٧٣٧٢ - تحفة ٦٥١١

1496- "Muhammed — Abdullah — Zekeriyyâ b. İshâk — Yahya b. Abdullah b. Sayfî — İbn Abbâs'ın azatlısı Ebû Ma'bed" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken ona şöyle dedi: "Sen Kitab ehli olan bir topluluğa gidiyorsun. Onların yanına varınca, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik etmeye davet et. Bu konuda sana itaat ederlerse, onlara Allah'ın gündüz ve gecelerinde beş vakit namazı farz kıldığını söyle. Eğer bu konuda sana itaat ederlerse, Yüce Allah'ın zenginlerinden alınıp tekrar fakirlerine dağıtılmak üzere malları konusunda zekatı farz kıldığını bildir. Bu konuda da sana itaat ederlerse sakın mallarının en iyilerini alma. Mazlumun bedduasından da sakın. Çünkü onunla Allah arasında hiçbir engel yoktur."¹

Muhammed, Muhammed b. Mukâtîl el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Zekeriyyâ b. İshâk, Zekeriyyâ b. İshâk el-Mekkî'dir.

İbn Abbâs bu rivayeti Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiş gibi rivayet ederken, Müslim'in, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ebû Kureyb ve İshâk b. İbrâhim kanalıyla Vekî'den olan rivayetinde, Muâz b. Cebel'den: "Resûlullah (sallallahu

¹ Hadis ayrıca 1395, 1458, 2448, 4347, 7371, 7372'de geçmektedir. Müslim 19.

aleyhi vesellem) beni Yemen'e gönderdi..." demiştir. Hadis bu şekilde Muâz'dan müsned olarak aktarılmıştır. Ancak Buhârî'de de geçtiği gibi bütün rivayetlerde hadis İbn Abbâs'tan müsned olarak rivayet edilmiştir. İbn Hacer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz b. Cebel'i ömrünün sonlarına doğru Yemen'e göndermiştir ve İbn Abbâs bu dönemde anne babasıyla birlikte Medine'deydi.

Askerî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz'ı Yemen'e vali olarak, İbn Abdilberr'in bildirdiğine göre ise kadı olarak gönderirken: *"Sen, Kitap ehli olan bir topluluğa gidiyorsun"* buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözüyle Yemen halkının putperestlerden farklı ve üstün olduğunu belirtmiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sözüne devam ederek: *"Onların yanına varınca, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de Allâh'ın Resûlü olduğuna şahitlik etmeye davet et"* buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilk önce şahadet kelimesiyle başlaması, bu kelimenin dinin esası olması ve şahadet kelimesi olmadan hiçbir amelin kabul edilmemesi sebebiyledir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, kişinin sadece Allah'tan başka ilah olmadığını kabul etmesinin yeterli olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğunu kabul etmesinin gerektiğine delil gösterilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu konuda sana itaat ederlerse, onlara Allah'ın gündüz ve gecelerinde beş vakit namazı farz kıldığını söyle. Eğer bu konuda sana itaat ederlerse, Yüce Allah'ın zenginlerinden alınıp geri fakirlerine dağıtılmak üzere malları konusunda zekatı farz kıldığını bildir"* buyurdu. Zekat verileceklerden bahsederken sadece fakirlerin zikredilmesi, zekat verilecek olanların çoğunluğunu bunların oluşturması sebebiyledir. Hadiste *"...zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir"* sözünden, zekatın bir beldeden başka bir yere nakledilemeyeceği anlaşılır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerine devamlı: *"Bu konuda da sana itaat ederlerse sakın mallarının en iyilerini alma. Mazlumun bedduasından da sakın. Çünkü onunla Allah arasında hiçbir engel yoktur"* buyurdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözüyle, mazlumun kendisine beddua etmemesi için her türlü zulümden sakınmasını söylemiştir. Mallarının en iyisini almamasını söyledikten sonra böyle demesi ise bunun zulüm olduğunu gösterir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz'a, mazlumun bedduasından sakınmasını

söyleyerek, mazlum veya mazlunun duası ile Allah arasında hiçbir engelin olmadığını belirtmiştir.

Ahmed'in, Ebû Hureyre'den hasen senedle naklettiği: “*Günahkâr da olsa mazlunun duasına icabet edilmiştir. Zira onun günahkârlığı kendisinedir*” hadisi günahkâr da olsa mazlunun duasına icabet edileceğini göstermektedir.

Eğer: “Muâz, oruç ve haccın farz kılınmasından sonra gönderilmesine rağmen hadiste neden bunlar zikredilmemiştir?” denilecek olursa, derim ki: “Bu, bazı ravilerin hadisi muhtasar olarak nakletmesinden olabilir. Yine şâriin namaz ve zekata diğer ibadetlerden daha çok önem vermesi sebebiyle olduğu da söylenmiştir.

İmâm el-Bulkînî der ki: “Şâri, İslam'ın rükünlerini beyan ederken hiçbir şeyi beyanı dışında bırakmaz. Tıpkı İbn Ömer'den nakledilen: “*İslam beş esas üzerine kurulmuştur...*” hadisi gibi. İslam'a davet ederken şahadet, namaz ve zekattan bahsetmekle yetinilmesinin hikmeti şudur: Hadiste İslam'ın beş esastan itikadi olan şahadet kelimesi, bedenî olan namaz ve mâlî olan zekatla yetinmesi, diğer iki rüknün bu kısımlardan birine dahil olması sebebiyledir. Oruç bedenle, hac ise hem beden, hem malla yapılan bir ibadettir.

Bu hadis daha önce *Zekatın vucubu* konusunda geçmiştir.

٦٤ - بَابُ صَلَاةِ الْإِمَامِ وَدُعَائِهِ لِصَاحِبِ الصَّدَقَةِ . وَقَوْلِهِ ﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيَهُمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ﴾

64- İMAMIN SADAKA SAHİBİNE SALÂT VE DUA ETMESİ VE YÜCE ALLAH'IN: “Mallarının Bir Kısımını, Kendilerini Temizleyip Arıtacak Sadaka Olarak Al, Onlara Dua Et; Senin Duan Onlar İçin Bir Güvendir”¹ BUYRUĞU

İdâreci, sadaka verene: “Allah verdiğinin ecrini versin, malına bereket versin” benzeri şekilde dua eder. Salât kelimesinin sözlük mânâsı dua etmektir. Burada dua lafzının salât lafzı üzerine atfedilmesinin sebebi, salât

¹ Tevbe Sur. 103

lafziyla dua etmenin zaruri olduğunun anlaşılmaması, fakat sena ve hayır mânâsını ifade edecek herhangi bir lâfızla dua edildiğinde, bunun da kâfi geleceğinin bilinmesidir.

Nesâî’de geçen Vâil b. Hucr’un şu hadisi bunu teyid etmektedir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zekat olarak güzel bir deve gönderen bir adam hakkında: “Allahım! Ona ve develerine bereket ver” buyurdu.

Yüce Allah Tevbe Sûresinde şöyle buyurmuştur: “Bundan sonra artık onların mallarından zekat al ki, bununla onları günahlarından temizleyesin, onların sevaplarını artırıp yüceltesin. Onlar için dua et; çünkü senin duanla onlar huzur bulup kalpleri mutmain olur.”

۱۴۹۷ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ فُلَانٍ» فَأَتَاهُ أَبِي بِصَدَقَتِهِ ، فَقَالَ «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى» . أطرافه ۴۱۶۶ ، ۶۳۳۲ ، ۶۳۵۹ - تحفة ۵۱۷۶

1497- “Hafs b. Ömer — şu’be — Amr” isnâdıyla Abdullah b. Ebî Evfâ şöyle dedi: Bir topluluk Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sadakalarını getirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Falan oğullarına salât et” derdi. Babam ona sadakasını getirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Ebû Evfâ ailesine salât et” dedi.

Hafs b. Ömer, Hafs b. Ömer el-Havdî’dir.

şu’be, şu’be b. el-Haccâc’dır.

Amr, Amr b. Abdillâh b. Târik el-Kûfî et-Tâbî’dir.

Ebû Evfâ’nın adı, Alkame b. el-Hâris el-Eslemî’dir ve Kûfe’de vefat eden son sahabidir. Seksen yedi yılında vefat etmiştir.

Bir topluluk Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) zekatlarını getirdikleri zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Falana salât et” yani: “Falanı bağışla, merhamet et” derdi. Ebû Evfâ zekatını Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) getirince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Ebû Evfâ âline salât et” dedi. Buradaki “âli” den kasıt Ebû Evfâ’nın kendisidir. Çünkü bu kelime kişinin bizzat şahsı için kullanılabilir. Ebû Mûsa hakkında şöylediğı: “Ona âli

Dâvud'un (aleyhisselâm) mizmârları verilmiştir” dediği gibi. Bu sözünden kasıt ta Hz. Dâvud'un ailesi değil bizzat kendisidir.

Salât, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir durumdur. Nevevî'nin de dediği gibi âlimlerin çoğunluğu peygamberlerden başkasına salât etmenin tenzihen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hz. Ebû Bekr hakkında, mânâsı doğru olsa bile Hz. Ebû Bekr sallallahu aleyhi vesellem, denilemez. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) değerli ve yüce olsa da Hz. Muhammed azze ve celle denilemez. Çünkü bu sıfatlar Allah için kullanılır.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Meğâzî* ve *Da'vât*, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce *Zekat* konusunda rivayet etmiştir.¹

٦٥ - بَابُ مَا يُسْتَخْرَجُ مِنَ الْبَحْرِ

65- DENİZDEN ÇIKARILAN ŞEYLER

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - لَيْسَ الْعَنْبَرُ بِرَكَازٍ هُوَ شَيْءٌ دَسَرَهُ الْبَحْرُ وَقَالَ الْحَسَنُ فِي الْعَنْبَرِ وَاللُّؤْلُؤِ الْخُمُسُ ، فَإِنَّمَا جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الرِّكَازِ الْخُمُسَ ، لَيْسَ فِي الَّذِي يُصَابُ فِي الْمَاءِ

İbn Abbâs: “Amber, kenz değildir. O, denizin kıyıya attığı bir şeydir” demiştir.

Hasan ise: “Amber ve incide beşte bir zekat vardır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rikâzda beşte bir zekat olduğunu söylemiştir. Sudan elde edilen şeylerde ise zekat yoktur” demiştir.

Şâfiî'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre İbn Abbâs: “Amber, kenz değildir. O denizin kıyıya attığı bir şeydir” demiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Hasan el-Basrî: “Amber ve incide beşte bir zekat vardır” demiştir.

Buhârî Hasan'ın bu sözünü kabul etmeyerek şöyle demiştir: “Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cahiliye döneminde yerin altına gömülen

¹ Hadis ayrıca 4166, 6332, 6359'da geçmektedir. Müslim 1078.

gömülerde beşte bir zekat olduğunu söylemiştir. Sudan elde edilen şey ise gömü sayılmaz ve bunun zekatı yoktur.”

١٤٩٨ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَيْبَعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِأَنْ يُسَلِّفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ ، فَخَرَجَ فِي الْبَحْرِ ، فَلَمْ يَجِدْ مَرْكَبًا ، فَأَخَذَ خَشَبَةً فَفَقَّرَهَا فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ ، فَرَمَى بِهَا فِي الْبَحْرِ ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ ، فَإِذَا بِالْخَشَبَةِ فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطْبًا - فَذَكَرَ الْحَدِيثَ - فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ . أطرافه ٢٠٦٣ ،

٢٢٩١ ، ٢٤٠٤ ، ٢٤٣٠ ، ٢٧٣٤ ، ٦٢٦١ - تحفة ١٣٦٣٠

1498- “Leys — Câfer b. Rabîa — Abdurrahmân b. Hürmüz” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İsrâil oğullarından bir adam, İsrâil oğullarından bir kişiden bin dinar borç istedi. İsteddiği kişi ona bu borcu verince adam deniz yolculuğuna çıktı. Adam (borcunu zamanında vermek istedi ancak) gemi bulamayınca bir odun alıp onu oyarak içine bin dinar koydu ve denize attı. Borç veren adam çıkınca bu odunu görüp, ailesinin yakması için aldı.” Râvi hadisi zikredip sonunda: “Adam odunu biçince malı (altınları) buldu” dedi.¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Câfer b. Rabîa, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl el-Mısırî’dır.

Abdurrahmân b. Hürmüz, A’rec’dır.

İsrâil oğullarından bir adam, İsrâil oğullarından bir kişiden bin dinar borç isteyince, borç istediği kişi: “Buna şahit olmaları için şahitler getir” dedi. Borcu isteyen: “Şahit olarak Allah yeter” karşılığını verince diğeri: “O zaman bir kefil getir” dedi. Borç isteyen: “Kefil olarak Allah yeter” karşılığını verdi. Bunun üzerine borç verecek olan kişi: “Doğru söyledin” deyip belli bir vadede geri ödenmek üzere ona bin dinarı verdi. Borcu alan kişi bir gemiye binip yolculuğa çıktı. Borcun vadesi geldiği zaman, borcunu ödemek istedi,

¹ Hadis ayrıca 2063, 2291, 2404, 2430, 2734, 6261’de geçmektedir.

ancak alacaklının yanına gitmek için gemi bulamadı. Bunun üzerine bir odun alıp içini oyarak bin dinarı içine koyup Allah'ın bunu alacaklıya ulaştırmasını dileyerek denize attı. Bin dinarı borç veren kişi evinden denize doğru gidince bu odunu görüp yakmak için aldı. Adam odunu biçince borç verdiği bin dinarın odunun içinde olduğunu gördü.

Bu hadisin tamamı, Borç verirken kefil bulundurmak konusunda gelecektir.

İbnu'l-Munîr der ki: Hadisin konuyla alakası, denizin kenarında bulduğu odunu almasıdır. Bu da denizin attığı amber ve benzeri şeylerin sahibi bilinmediği ve sahibi tarafından alınmasından ümit kesildiği müddetçe alınmasının mubah olduğuna delalet etmektedir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Kefâlet*, *İstikrâd*, *Lukata*, *Şurût* ve *İsti'zân*, Nesâî, *Lukata* konusunda rivayet etmiştir.

٦٦ - بَابُ فِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ

66- RİKÂZDA BEŞTE BİR ZEKAT VARDIR

وَقَالَ مَالِكٌ وَابْنُ إِدْرِيسَ الرِّكَازُ دَفْنُ الْجَاهِلِيَّةِ ، فِي قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ الْخُمْسُ . وَلَيْسَ الْمُعْدِنُ بِرِكَازٍ ، وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْمُعْدِنِ « جُبَارٌ » ، وَفِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ . وَأَخَذَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِنَ الْمُعَادِنِ مِنْ كُلِّ مِائَتَيْنِ خَمْسَةً . وَقَالَ الْحَسَنُ مَا كَانَ مِنْ رِكَازٍ فِي أَرْضِ الْحَرْبِ فَفِيهِ الْخُمْسُ ، وَمَا كَانَ مِنْ أَرْضِ السَّلَامِ فَفِيهِ الزَّكَاةُ ، وَإِنْ وَجَدْتَ اللَّقْطَةَ فِي أَرْضِ الْعَدُوِّ فَعَرَّفَهَا ، وَإِنْ كَانَتْ مِنَ الْعَدُوِّ فَفِيهَا الْخُمْسُ . وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ الْمُعْدِنُ رِكَازٌ مِثْلُ دَفْنِ الْجَاهِلِيَّةِ لِأَنَّهُ يُقَالُ أَرَكَزَ الْمُعْدِنُ . إِذَا خَرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ . قِيلَ لَهُ قَدْ يُقَالُ لِمَنْ وَهَبَ لَهُ شَيْءٌ ، أَوْ رِيحَ رَبْحًا كَثِيرًا ، أَوْ كَثُرَ ثَمَرُهُ أَرَكَزَتْ ثُمَّ نَاقَضَ وَقَالَ لَا بَأْسَ أَنْ يَكُنْهُمْ فَلَا يُؤْدَى الْخُمْسُ .

Mâlik ve İbn İdris: "Rikâz, Cahiliye döneminde gömülen hazinelerdir. Az olsun, çok olsun bunlardan beşte bir zekat alınır" demişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Madende görülen zarar hederdir. Definelerde de beşte bir zekat vardır*” buyurmuştur.

Ömer b. Abdilazîz madenlerden iki yüzde beş zekat almıştır.

Hasan şöyle demiştir: “Harb diyarında olan rikâzda humus vardır. Barış yurdundaki rikâzda ise zekat vardır. Düşman yurdunda bulduğun şeyin sahibini ara. Eğer bu şey düşmana ait bir malsa, bu durumda o malda humus vardır.”

Bazıları: “Maden, Cahiliye döneminde gömülen gömüler gibidir. Çünkü madenden bir şey çıktığı zaman: “Erkezel-mâden (Mâdenden bir şey çıktı)” denilir. Bu kişiye: “Kişiye bir mal hibe edildiğinde, birisi çok para kazandığında veya meyve ağacının mahsulü bol olduğunda “Erkezte (Sen maden buldun)” deniliyor” dendiğinde, tezata düşüp: “Kişinin bunu gizleyip humusu vermemesinde sakınca yoktur” demiştir.

Mâlik b. Enes ve imam Şâfiî *el-Kadîm*’de: “Rikâz, Cahiliye döneminde gömülen hazinelerdir. Az olsun, çok olsun bunlardan beşte bir zekat alınır” demişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed de aynı şeyi söylemiştir. Şâfiî *el-Cedîd*’de ise şöyle demiştir: “Rikâz, nisap miktarına ulaşmazsa bundan zekat alınmaz. Ancak yanında aynı cinsten para bulunur ve bunların toplamı nisaba ulaşırsa zekat alınır. Altın, gümüş, demir, bakır, kurşun ve kükürt cevheri olan madenler rikâz sayılmazlar.”

Kâmûs’ta şöyle denilir: “Altı ve benzeri şeylerin cevherlerinin bulunduğu madenler rikaz olarak adlandırılmazlar ve hüküm olarak ta aynı kategoriye girmezler.”

Konunun sonunda da geçtiği üzere Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) maden için: “*Madende görülen zarar hederdir. Definelerde de beşte bir zekat vardır*” buyurmuştur. Kişi kendi mülkünde veya binaların olmadığı bir arazide kazdığı madene bir kişi düşüp ölürse veya madende çalıştırmak üzere tuttuğu kişi ölürse, mal sorumlu tutulamaz. Bundan kasıt madenden zekat alınmayacağı değildir. Cahiliye döneminde gömülen hazinelerden ise humus alınır. Bu durumda Cahiliye döneminde gömülen hazineler olan rikâz ve madenlerin, zekat yönünden hükmü ayrıdır.

Ömer b. Abdilazîz madenlerden iki yüzde beş zekat almıştır.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsul olarak naklettiğine göre Hasan el-Basrî şöyle dedi: "Harb diyarında olan rikâzdan humus alınır. Barış yurdundaki rikâzdan ise kırkta bir zekat alınır. Düşman yurdunda bulduğun şeyin sahibini ara. Eğer bu şey düşmana ait bir malsa, sahibini aramana gerek yoktur ve bu durumda malı bulan kişi onun humusunu verir."

İbnu'l-Munzir der ki: "Hasan'dan başka, harb diyarında olan rikaz ile barış yurdundaki rikazı ayıran kimseyi bilmiyorum."

Buhârî der ki: Ebû Hanîfe: "Maden, Cahiliye gömüleri gibi rikâzdır ve bundan da humus verilir" demiştir.

Zührî ve Ebû Ubeyd şöyle der: "Rikaz, gömü ve madenlere denir. Çünkü Araplar, madenden bir şey çıktığı zaman: "Erkezel-mâden (=mâdenden bir şey çıktı)" derler. Yine kendisine bir şey verilen veya çok karlı bir iş yapan kişiye: "Erkezte (=Sen mâden buldun)" denir. Bu sebeple verilen, kâr ederek elde edilen şey veya toplanan mahsule de rikâz denilebilir. Bunlardan alınacak zekat aynı oranda olmasa bile isimleri aynı olabilir."

Bazıları ise buna itiraz ederek: Araplar: "Maden den bir şey çıktı" değil: "Adam maden buldu" derler" demişlerdir.

Sonra bazıları madenin rikaz olduğunu söylemesine rağmen tezata düşerek madeni gizlemesinde ve beşte bir zekatı vermemesinde sakınca olmadığını söylemişlerdir.

İbn Battâl bu konuda Buhârî'ye itiraz edip, Ebû Hanîfe'nin madenin gizlenmesine cevaz vermesinin sebebinin, beşte bir zekatı kabul etmemesi değil, kişinin buna muhtaç olması ve beytülmalde payının olduğunu düşünerek beşte bir zekatı da kendisinin almasını caiz görmesi olduğunu söylemiştir.

١٤٩٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْعَجْمَاءُ جُبَارٌ ، وَالْبُئُرُ جُبَارٌ ، وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ ، وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ » أَطْرَافُهُ

1499- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdîrrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Hayvan(ın verdiği zarar) hederdir, kuyudan dolayı uğranılan zarar hederdir, madende görülen zarar hederdir. Definelerde de beşte bir zekat vardır.”*¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Hadiste geçtiğine göre hayvanın bağından çözülüp birini yaralaması öldürmesi veya bir mala zarar vermesi halinde hayvan sahibi bundan sorumlu olmaz. Ancak hayvan sahibinin yanındayken bir zarar verecek olursa, bu gece olsun gündüz olsun, hayvanı sürerken veya ona binmişken olsun, hayvanın bizzat sahibi olsun veya onu kiralamış ya da ödünç almış olsun veya zorla almış olsun bu zarardan sorumlu olur.

Mâlik der ki: “Hayvanı süren veya binen, hayvanın verdiği zarardan sorumludur. Ancak adam bir şey yapmadan hayvan tekme atacak olursa bundan sorumlu olmaz.”

Hanefiler der ki: “Hayvanı süren veya binen, hayvanın ayağıyla veya kuyruğuyla verdiği zarardan sorumlu değildir. Ancak kişi hayvanı yolda durdurursa, el-Kudûrî ve bazıları: “Hayvanın ayağıyla verdiği zarardan sorumlu olur. Çünkü kişi ona engel olabilecek durumdadır” demişlerdir. Çoğunluk ise: “Bu durumda hayvanın tekme atmasından sorumlu olmaz. Çünkü hayvanın yularından tutarak ısırmasına engel olunabilir, ancak tekme atmasına engel olmak mümkün değildir” demişlerdir.

Hanbeliler de şöyle demişlerdir: “Hayvana binen kişi, hayvanın ayağıyla verdiği zarardan sorumlu değildir.” Kişinin kendi mülkünde veya binaların olmadığı bir arazide kazdığı kuyuya bir başkasının düşmesi durumunda kuyuyu kazan sorumlu tutulamaz. Veya kuyuyu ücretle kazan kişi, kuyunun üzerine yıkılması sebebiyle ölürse, kuyu sahibi bundan sorumlu tutulamaz. Ancak kişi kuyuyu insanların geçtiği yolda veya sahibinin izni olmadan

¹ Hadis ayrıca 2355, 6912, 6913’te geçmektedir. Müslim 1710.

başkasının mülkünde kazarsa ve içine biri düşüp ölürse, bu kuyuyu kazanın, ölenin varislerine diyet ödemesi gerekir. Ancak insan değil de başka bir şey düşerse, kuyuyu kazan düşen şeyin bedelini öder.

Kişi, kendi mülkündeki veya bina olmayan bir yerdeki madeni kazar ve bu kazının içine bir insan düşerse veya maden, kazanın üzerine çökerse, maden sahibi bundan sorumlu tutulmaz.

Çıkarılan definelerden de beşte bir zekat alınır. Hadiste maden ve definenin ayrı ayrı zikredilmesi, bunların aynı şey olmadığını ve beşte bir zekatın madenden değil, defineden alınacağını gösterir. Dört mezheb imamı ve ulemânın çoğunluğu, İslam diyarında olsun, dâruhharbde olsun defineden beşte bir zekat alınacağı konusunda ittifak etmişlerdir.

Hasan ise definede nisabı, üzerinden bir yıl geçmesini ve altın veya gümüş olmasını şart koşmuştur. Ahmed'e göre bu konuda bakır, demir ve cevher arasında fark yoktur. Hanefiler de aynı görüştedir. Ancak onları beşte biri fey olarak farz saymışlardır. Hanbeliler de kırkta bir zekat verilmesinin farz olduğunu söylemişlerdir. Mâlik'te ise bu iki görüşe uygun iki rivayet vardır. İkisi de Ebu'l-Kâsım'dan rivayet edilmiştir.

Müslim bu hadisi *Hudûd*, *Nesâî*, *Zekat*, *Buhârî* de *Ahkâm* konusunda rivayet etmiştir.

٦٧ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا﴾ وَمَحَاسَبَةِ الْمُصَدِّقِينَ مَعَ الْإِمَامِ

67- YÜCE ALLAH'IN: "...Sadakalar, Zekat İşinde Çalışan Memûrlar İçin de... Bir Haktır"¹ BUYRUĞU ve SADAKA/ ZEKAT MEMURLARININ İMAMIN HUZURUNDA HESABA ÇEKİLMELERİ

١٥٠٠ - حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ

أَبِي هُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَسَدِ

¹ Tevbe Sur. 60

عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي سُلَيْمٍ يُدْعَى ابْنُ اللَّثِيَّةِ ، فَلَمَّا جَاءَ حَاسِبُهُ أَطْرَافَهُ ٩٢٥ ، ٢٥٩٧ ،
٦٦٣٦ ، ٦٩٧٩ ، ٧١٧٤ ، ٧١٩٧ - تحفة ١١٨٩٥

1500- "Yûsuf b. Mûsa — Ebû Usâme — Hişâm b. Urve — babası" isnâdıyla Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Esed kabilesinden İbnu'l-Lutbiyye adında bir adamı Benî Süleym'in sadakalarını toplamakla görevlendirdi ve adam geldiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu hesaba çekti."

Yûsuf b. Mûsa, Yûsuf b. Mûsa b. Râşid el-Kattân'dır.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Hişâm b. Urve'nin babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Ebû Humeyd'in adı, Abdurrahmân veya Munzir es-Sâidî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Esed kabilesinden İbnu'l-Lutbiyye adında bir adamı Benî Süleym'in zekatlarını toplamakla görevlendirdi. İbn Hacer, *el-Feth*'te bu kişinin isminin Abdullah olduğunu, Ezd kabilesinin Lutb kolundan olduğunu söylemiştir. İbnu'l-Lutbiyye zekatı toplayıp gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onda zekat mallarına benzeyen bazı şeyleri kendisinde görmüş ve onu hesaba çekmiş, adam da bunların kendisine hediye edildiğini söylemiştir. Bu konuyla ilgili hadis geniş şekilde *Ahkâm* ve *Terku'l-Hiyel* konusunda gelecektir.

Müslim bunu *Megâzî*, Ebû Dâvud *Harâç* konusunda rivayet etmiştir.¹

٦٨ - بَابُ اسْتِعْمَالِ إِبْلِ الصَّدَقَةِ وَأَلْبَانِهَا لِأَبْنَاءِ السَّبِيلِ

68- ZEKAT DEVELERİNİ VE SÜTLERİNİ YOLCULAR İÇİN KULLANMAK

Zekat develerini yolcular için binek olarak kullanmak ve onlara sütlerini içirmek caizdir. Şâfiî ise: "Zekattan sekiz sınıfı da faydalandırmak gerekir" demiştir.

¹ Hadis ayrıca 925, 2597, 6636, 6979, 7174, 7197'de geçmektedir. Müslim 1832.

۱۵۰۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -

أَنَّ نَاسًا مِنْ عُرَيْنَةِ اجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ ، فَرَخَّصَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَأْتُوا إِبِلَ الصَّدَقَةِ فَيَشْرِبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا ، فَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَاسْتَأْفَوْا الذَّوْدَ ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنْبَى بِهِمْ ، فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَرَ أَعْيُنَهُمْ ، وَتَرَكَهُمْ بِالْحَرَّةِ يَعْضُونَ الْحِجَارَةَ تَابِعَهُ أَبُو قِلَابَةَ وَحُمَيْدٌ وَثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَطْرَافُهُ ٢٣٣ ، ٣٠١٨ ، ٤١٩٢ ، ٤١٩٣ ، ٤٦١٠ ،

٥٦٨٥ ، ٥٦٨٦ ، ٥٧٢٧ ، ٦٨٠٢ ، ٦٨٠٣ ، ٦٨٠٤ ، ٦٨٠٥ ، ٦٨٩٩ - تحفة ١٢٧٧ ،

٩٤٥ ، ج ٧٨٢ ، ج ٤٣٧

1501- “Müsedded — Yahya — Şu’be — Katâde” isnâdıyla Enes’ten bildirdiğine göre Ureyne’den bazıları Medine’de kabilesinden bir grup Medine’de havası onlara yaramadığı için rahatsız olunca Medine’de kalmak istemediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların zekat develerinin yanına gitmeleri, onların sütünden ve idrarlarından içmeleri için izin verdi. Onlar çobanı öldürüp sürüyü de aldılar ve gittiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peşlerinden adamlar gönderdi. Yakalandıklarında el ve ayaklarını kestirdi, gözlerini oydu ve onları Harre’de terk etti de, ölünceye kadar orada taşları kemirdiler.¹

Ebü Kılâbe, Humejd ve Sâbit bunu Enes’ten rivayet ederek Katâde’ye mutabaat etmiştir.

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dır.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dır.

Buhârî’nin *Megâzî*’de naklettiğine göre Ukl veya Urayne kabilesinden bir grup insan mide hastalığından dolayı Medine’de ikamet etmek istemediler.

¹ Hadis ayrıca 233, 3018, 4192, 4193, 4610, 5685, 5686, 5727, 6802, 6803, 6804, 6805, 6899’da geçmektedir. Müslim 1671

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zekat develerinin yanına gitmelerini, bu develerin idrarlarından ve sütlerinden içmelerini söyledi. İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre bu develer on beş taneydi. Bu hadisi delil kabul edenler, eti yenen hayvanların idrarının da temiz olduğunu söylemişlerdir. Bu hadis, tedavinin haramı mübah kılacağını göstermektedir. Hadisin başlıkla alakası budur.

İbn Battâl der ki: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zekat develerinin sütünü sadece yolcu olanlara tahsis etmesi, hadisin konu başlığına uygun olduğunu göstermektedir.”

Buna itiraz edilerek: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolculara zekattan olan payları nisbetinde ruhsat vermiş olabilir. Hadiste develeri onlara verdiğiyle ilgili bir bilgi yoktur. Sadece tedavi amacıyla sütlerinden içmelerini mübah kılmıştır” denilmiştir.

Buhârî bu hadisi delil göstererek, zekat malını faydalı olan başka şeylerde kullanılabileceğini, ancak malın kendisinin verilemeyeceğini söylemiştir. Buradan da idarecinin, ihtiyaç anında zekat malını kendilerine zekat verilen sekiz sınıftan birinin faydasına sunabileceği anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ureynelilerden başkasına aynı şeyi uygulamadığıyla ilgili bir rivayet yoktur.

Ukl veya Urayne kabilesinden olan bu grup develerin sütünü ve idrarını içip iyileşince çobanı öldürüp develeri önlerine katarak alıp götürdüler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların peşinden Kurz b. Câbir veya Saîd b. Saîd komutasında yirmi kişiden oluşan bir askeri birlik gönderdi. Bu askeri birlik aynı gün yakalayıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunların ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesini emredip gözlerine de mil çektirdi. Çünkü onlar da çobana aynı şeyi yapmışlardı. Sonra onları (volkanik) Harre taşılığına terk etti de, ölünceye kadar orada taşları kemirdiler.

Ebû Kılâbe, Humeyd et-Tavîl ve Sâbit el-Bunânî bunu Enes'ten rivayet ederek Katâde'ye mutabaat etmiştir.

٦٩ - باب وَسَمِ الْإِمَامِ إِبِلَ الصَّدَقَةِ يَدِيهِ

69- İMAMIN ZEKAT DEVELERİNİ KENDİ ELİYLE DAMGALAMASI

١٥٠٢ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُثَنِّرِ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ لِيُحَنِّكَهُ ، فَوَافَيْتُهُ فِي يَدِهِ الْمِيسَمُ يَسْمُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ . طرفاه ٥٥٤٢ ، ٥٨٢٤ - تحفة ١٧٦

1502- "İbrâhîm b. el-Münzir — Velîd — Ebû Amr el-Evzâî — İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha" isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle dedi: "Abdullah b. Ebî Talha'yı sabah vakti tahnîk etmesi için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdüğümde, ona elinde damga âleti, sadaka (zekat) develerini damgalarken rastladım."¹

İbrâhîm b. el-Münzir, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî el-Kureşî el-Esedî'dir.

Velîd, Vefîd b. Müslim el-Kureşî'dir.

Evzâî'nin ismi Abdurrahmân'dır.

İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha, Enes b. Mâlik'in kardeşinin oğludur.

Enes, sabah vakti, anne bir kardeşi Abdullah b. Ebî Talha'yı tahnîk² edip dua etmesi için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü. Abdullah b. Ebî Talha sahabedendir. Nevevî ise tâbiûndan olduğunu söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittiklerinde onun koyun ağılında olduğunu ve elindeki damga âletiyle zekat develerini damgalayıp işaretlediğini gördüler. Zekat develerinin damgalanmasının sebebi, bunların belli kişilere ait olmadığına bilinmesi, bulanların bunu sorumlu kişiye teslim etmesi, kişinin tasadduk ettiği bu deveyi tekrar satın almaması içindir. Hayvanları damgalayıp eziyet etmek caiz değildir; ancak bu duruma cevaz verilmiştir.

¹ Hadis ayrıca 5542, 5824'te geçmektedir. Müslim 2119.

² Tahnîk; hurma gibi bir şeyi ağzında çiğneyip çocuğun damağına şahâdet parmağıyla sürmektir.

İbnu's-Sabbâğ'ın bildirdiğine göre Şâfiîler, zekat için ayırdığı hayvanın üzerine zekat, sadaka için ayırdığına da sadaka yazmasının müstehab olduğunda icma etmişlerdir. Zebâih konusunda Enes'ten gelen rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) koyunların yüzlerine değil, kulaklarına damga vurduğu gelecektir.

Müslim bu hadisi *Libâs* konusunda rivayet etmiştir.

۷۰ - بَابُ قَرْضِ صَدَقَةِ الْفِطْرِ

70- FITIR SADAKASININ FARZLIĞI

وَرَأَى أَبُو الْعَالِيَةِ وَعَطَاءٌ وَابْنُ سِيرِينَ صَدَقَةَ الْفِطْرِ قَرْضَةً

Ebu'l-Âliye, Atâ ve İbn Sîrîn, fıtır sadakasını farz olarak görmüşlerdir.

Fıtır sadakası, Ramazan'dan iftara çıkmakla vacip olduğu için fıtır lafzına izafe edilmiştir. Fıtır, insanın yaratılışı mânâsında olan fıtrat kelimesinden de türemiş olabilir. Yüce Allah'ın: **“Hakka yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılıştaki verdiği dine ver”**¹ buyruğundan kasıt ta budur. Bu, İbn Kuteybe'nin görüşüdür. Buna göre fıtır sadakası, yaratılmış üzerine, nefis için tezkiye, amelleri için bir nemâlandırma olarak vacip olmuştur.

Şerhu'l-Mühezzeb'de bu kelimenin Arapça olmadığı, fakihlerin kullandığı ıstılahi bir kelime olduğu söylenmiştir.

Bu sadakaya Fıtır sadakası, Ramazan zekatı, oruç zekatı, başların sadakası, bedenlerin zekatı denilir. el-Müstemlî, fıtır sadakasını hicretin ikinci yılında Ramazan ayında bayramdan iki gün önce farz kıldığını söylemiştir.

Ebu'l-Âliye b. Mihrân er-Riyâhî, Atâ b. Ebî Rebâh ve Muhammed b. Sîrîn fıtır sadakasının farz olduğunu söylemişlerdir. Şâfiî mezhebi ve cumhur bu görüştedir. İbnu'l-Munzir ve başkası fıtır sadakasının farz olduğunda icma olduğunu söylemişlerdir ancak, Ebû Hanîfe vacip olduğunu söylediği için icma olduğu söylenemez. Hanefî mezhebine göre vacip zanni delille sabit olan şeydir. Hanbelî mezhebinden el-Medâvî: “Fıtır sadakası vaciptir” demiştir. Mâlikilerin Eşheb'den naklettiklerine göre ise fıtır sadakası

¹ Rûm Sur. 30

müekked sünnettir.

İbrâhîm b. Uleyye ve Ebû Bekr b. Keysân el-Esam fıtır sadakasının vücubunun neshedildiğini söylemişler, Nesâî'nin Kays b. Sa'd b. Ubâde'den naklettiği: "Zekat farz olmadan önce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır sadakası vermemizi emretti. Zekat farz kılındıktan sonra ise ne vermemizi emretti, ne de engel oldu" hadisini delil göstermişlerdir. Ancak bu hadis senedinde durumu mechul olan bir kişi vardır. Bu sebeple neshedildiğine dair delil teşkil etmez. Çünkü aynı cinsten birden çok ibadetin olması bunlardan birinin nesh edilmesini gerektirmez.

۱۵۰۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ السَّكَنِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَهْضَمٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ نَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكْرِ وَالْأُنْثَى، وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ أَطْرَافَهُ

۱۵۰۴، ۱۵۰۷، ۱۵۰۹، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲ - تحفة ۸۲۴۴

1503- "Yahya b. Muhammed b. es-Seken — Muhammed b. Cehdam — İsmâîl b. Câfer — Ömer b. Nâfi — babası" isnâdıyla İbn Ömer şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır zekatını müslümanlardan köle, hür, erkek, kadın, küçük ve büyük için hurmadan bir sâ veya arpadan bir sâ' olarak farz kıldı ve insanlar namaza çıkmadan önce ödenmesini emretti."¹

Yahya b. Muhammed b. es-Seken, Yahya b. Muhammed b. es-Seken el-Kureşî'dir.

Muhammed b. Cehdam, Muhammed b. Cehdam b. Abdullah es-Sekaffî'dir.

İsmâîl b. Câfer, İsmâîl b. Câfer el-Ensârî'dir.

Ömer b. Nâfi'nin babası, Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nâfi'dir.

¹ Hadis ayrıca 1504, 1507, 1509, 1511, 1512'de geçmektedir. Müslim 984.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüce Allah'ın emriyle fıtır zekatını farz kılmıştır. Fıtır zekatının vücut vakti bayram gecesı güneş battıktan sonra başlar. Şâfiî *el-Cedîd*'de, Ahmed b. Hanbel ve bir rivayette Mâlik böyle demiştir. Ebû Hanîfe ise bayram günü fecirden sonra başladığını söylemiştir. Şâfiî de *el-Kadîm*'de böyle demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır sadakasını Müslümanlardan her köle, hür, erkek, kadın, küçük ve büyük için hurmadan bir sâ veya arpadan bir sâ' olarak farz kıldı. Bir sâ, Bağdat ölçüsüyle beş rıtıl ve bir rıtılın üçte biri kadardır. Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve Hicâz âlimleri bu görüştedir.

Râfiî'ye göre bu yüz otuz dirhem eder. Nevevî'ye göre ise yirmi sekiz dirhem ve bir dirhem yedide biridir. Bu durumda Râfiî'ye göre bir sâ, altı yüz doksan üç dirhem ve bir dirhem üçte biri kadardır. Nevevî'ye göre ise altı yüz seksen beş dirhemdir. Ölçüde asl olan hacim değil, ağırlık ölçüsüdür.

Nevevî *er-Ravda*'da şöyle der: "Sâ'ın rıtıl ile mukayese edilmesi doğru değildir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ölçü olan sâ' ağırlık olarak bilinen bir ölçüydü."

Doğru olan da Dârimî'nin şu sözüdür: "Fıtır sadakasını verirken geçerli olan ölçü, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kullanılan sâ'ın ölçüsüdür. Bu ölçüyü bulamayan kişi, bu ölçünün altında kalmadığına mutmain olacak şekilde fıtır sadakasını verir. Bu da yaklaşık olarak beş rıtıl ve bir rıtılın üçte biridir."

Nevevî *er-Ravda*'da şöyle demiştir: "Bir sâ', normal avucu olan bir kişinin avucuyla dört avuçtur."

Ebû Hanîfe ve imam Muhammed, fıtır sadakasının sekiz rıtıl olduğunu söylemişlerdir. Ebû Yûsuf ta daha önce aynı şeyi söylerken, imam Mâlik ile bu konuda münazara ettikten sonra bu görüşünden dönmüş ve ölçü olarak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kullanılan sâ'ı ölçü kabul etmiştir.

Hadisin zahirine bakıldığında kişi hurma ve arpadan, hangisinden dilerse bir sâ' fıtır sadakası verebilir. Bunların dışında bir şey vermek ise yeterli olmaz. İbn Hazm da aynı şeyi söylemiştir. Ancak başka rivayetlerde, ileride de geleceği gibi fıtır sadakası olarak verilebilecek başka şeyler de zikredilmiştir.

Hadisin zahirine göre köle kendi fıtır sadakasını kendisi öder. Dâvud ez-Zâhirî bu görüştedir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişinin kölesi

adına ödemek zorunda olduğu fıtır sadakasından başka bir şey yoktur” sözü, fıtır sadakasının köleye değil, efendisine ait olduğunu gösterir.

Kâdı Beydâvî der ki: “Kölenin mali ibadetlerle mükellef olmaması sebebiyle, fıtır sadakasını vermek efendisine aittir. Küçük, erkek, kadın ve kölenin beraber zikredilmesi de bunu göstermektedir.”

Şu dört kişinin fıtır sadakası verme zorunluluğu yoktur: Yanında ailesi, hizmetçileri ve kölesi için sadece bayram gecesine kadar yetecek mala sahip olan kişinin fıtır sadakası verme zorunluluğu yoktur. Kocası fakir olan zengin kadını da fıtır sadakası verme zorunluluğu yoktur. Mükâteb kölenin fıtır sadakası verme zorunluluğu yoktur. Efendisi de onun adına fıtır sadakası vermek zorunda değildir. Çünkü bu konuda mükâteb köle, yabancı ve kaçmış köle hükmündedir. Ancak bu kölelerin nafakası efendiye ait olduğu için sahih olan bunların fıtır sadakasını da vermesidir. Yaşadığından ümit kesilen kayıp kişi adına da fıtır sadakası verme zorunluluğu yoktur. Çünkü fıtır sadakasının vacip olması için hayatta olma şartı vardır. Kayıp kişinin hayatta olmasından ümit kesilmişse bu şart ortadan kalkar. Beytül mala ait olan köle ve vakfedilmiş köle adına da belli sahipleri olmadığı için fıtır sadakası vermek vacip değildir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır sadakasının, bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretmiştir.

Uyarı:

Birden çok kişinin: Hadisin “Müslümanlardan...” ibaresiyle nakledilmesinde Mâlik tek kalmıştır” sözü hakkında görüş vardır. Hadisi Müslümanlardan kelimesini zikrederek Nâfi’den rivayet eden hıfzına güvenilen bir grup vardır. Bunlardan bazıları, Ömer b. Nâfi, Dahhâk b. Osmân, Kesîr b. Ferkad, Muallâ b. İsmâîl, Yûnus b. Yezîd, İbn Ebî Leylâ, Abdullah b. Ömer el-Ömerî, kardeşi Ubeydullah b. Ömer, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ömer b. Nâfi’nin hadisini Buhârî *Sahîh*’te, Dahhâk b. Osmân’ın hadisini Müslim *Sahîh*’te, Kesîr b. Ferkad’ın hadisini Dârekutnî *Sünen*’de, Muallâ b. İsmâîl’in hadisini İbn Hibbân *Sahîh*’te, Yûnus b. Yezîd’in hadisini Tahâvî *Beyânu’l-Müşkil*’de, İbn Ebî Leylâ, Abdullah b. Ömer el-Ömerî ve Ubeydullah b. Ömer’in hadisini Dârekutnî *Sünen*’de, Eyyûb es-Sahtiyânî’nin hadisini Dârekutnî *Sünen*’de rivayet etmiştir. Bunların “Müslümanlardan” lafzıyla rivayet ettikleri bu hadis, fıtır sadakasının vacip olması için Müslüman

olmanın şart olduğunu gösterir. Bu da kafirin ne kendi adına, ne de başkası adına fıtır sadakası vermekle yükümlü olmadığını gösterir. Kafirin kendi adına fıtır sadakası vermekle yükümlü olmadığı konusunda ittifak vardır. Ancak kölesi ve Müslüman olan yakınları adına fıtır sadakası verip vermeyeceği konusunda ihtilaf vardır.

Şâfiî der ki: “Fıtır sadakası başlangıçta ödeyene vaciptir. Veya kendisi için ödenene vaciptir ancak bu sorumluluk ondan alınıp ödeyecek olana yüklenmiştir.” Ahmed de aynı görüştedir.

Şâfiî ve Ahmed’e göre kişinin kafir olan yakınları veya kölesi için fıtır sadakası vermesi vacip değildir. Ebû Hanîfe ise vacip olduğunu söylemiştir.

Bu hadisi Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir.

۷۱ - بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الْعَبْدِ وَغَيْرِهِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

71- MÜSLÜMANLARDAN KÖLE VE DİĞERLERİNİN FITIR SADAKASI VERMESİ

Fıtır sadakasının kölenin kendisine mi, yoksa efendisine mi vacip olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Kimisi fıtır sadakasının köleye vacip olduğunu, ancak bunu efendisinin yükleneceğini söylerken, kimi bu sadakanın doğrudan efendiye vacip olduğunu söylemiştir. Buhârî, fıtır sadakasının köleye vacip olduğunu, ancak efendisinin bunu yükleneceğini söylemiştir.

İbn Battâl: “Fıkıh âlimlerine göre fıtır sadakası köleye vaciptir. Kölenin bu sadakayı verebilmesi için efendinin ona çalışıp kazanma imkanı vermesi gerekir” demiştir. Beğavî, *Mesâbilhu’s-Sünne*’de: “Buhârî bu başlıktan, kim için fıtır sadakası verileceğini kasetmiştir” demiştir.

۱۵۰۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، عَلَى

كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى ، مِنَ الْمُسْلِمِينَ . أَطْرَافُهُ ۱۵۰۳ ، ۱۵۰۷ ، ۱۵۰۹ ، ۱۵۱۱ ،

1504- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır zekatını hür olsun, köle olsun, erkek olsun kadın olsun her Müslümana bir sâ’ hurma veya bir sâ’ arpa olarak farz kıldı.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır zekatını hür olsun, köle olsun, erkek olsun kadın olsun her Müslüman’a bir sâ’ hurma veya bir sâ’ arpa olarak farz kıldı. Kâdi Ebu’t-Tayyib ve başkası: “Hadisteki her müslümana”, “her Müslüman için” mânâsındadır. Çünkü kölenin fıtır sadakası vermesi istenemez” demişlerdir.

Derim ki: Hatayla öldürmedeki diyetle olduğu gibi burada da farz kılınan bir şey, ondan sorumlu olan velilerinden istenir.

Ebû Hanîfe hadisin zahirine bakarak kocası olsun, olmasın kadının da fıtır sadakası vermesi gerektiğini söylemiştir. İmâm Mâlik, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel ise, nafakayla kıyas yaparak kadının fıtır sadakasını kocasının vermesi gerektiğine hükmetmişlerdir. Delil olarak ta İbn Ömer’in rivayet ettiği: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) küçük olsun, büyük olsun, hür olsun köle olsun herkes için fıtır sadakası verilmesini emretti” hadisini göstermişlerdir. Dârekutnî ve Beyhakî bu hadisi rivayet etmiş, Beyhakî: “Senedi zayıftır” demiştir.

Nevevî, *el-Mecmû’*da: “Kişinin, kafir olan kölesi için fıtır sadakası vermesi gerekmez” demiştir.

Şerhu’l-Mişkât’ta, hadisteki Müslüman ibaresinden kastın, Müslüman köle adına efendisinin fitre vermesi olduğu söylenmiştir.

Beğavî, *Mesâbîhu’s-Sünne*’de: “Hadisteki Müslümanlardan kasıt, kölenin efendisidir. Buna göre Müslüman olan efendinin, kafir olan kölesi adına da fıtır sadakası vermesi gerekir” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 1503, 1507, 1509, 1511, 1512’de geçmektedir. Müslim 984.

۷۲ - بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعٍ مِنْ شَعِيرٍ

72- FITIR SADAKASI ARPADAN BİR SÂ'DIR

۱۵۰۵ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي

سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا نُطْعِمُ الصَّدَقَةَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . أَطْرَافُهُ ١٥٠٦ ، ١٥٠٨ ،

١٥١٠ ، - تحفة ٤٢٦٩

1505- “Kabîsa — Süfyân — Zeyd b. Eslem — İyâd b. Abdillâh” isnâdıyla Ebû Saîd şöyle dedi: “Biz sadakayı (fıtır sadakasını) arpadan bir sâ olarak yedirirdik.”¹

Kâbîsa, Kabîsa el-Âmirî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Zeyd b. Eslem, Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısıdır.

İyâd b. Abdillâh, İyâd b. Abdillâh el-Âmirî'dir.

Ebû Saîd el-Hudrî, fıtır sadakasını arpadan bir sâ' olarak verdiklerini söylemiştir. Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce, Nesâî ve Ebû Dâvud rivayet etmiştir ve hadis hüküm olarak merfûdur. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabenin bu şekilde yaptığını görmüş ve ikrar etmiştir. Bu sebeple sahabenin bunu kendi görüşleriyle yaptığı söylenemez.

۷۳ - بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ

73- FITIR SADAKASI YİYECEKLERDEN BİR SÂ'DIR

۱۵۰۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ

اللَّهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرِّحٍ الْعَامِرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ

¹ Hadis ayrıca 1506, 1508, 1510'da geçmektedir. Müslim 985.

كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ . أطرافه ١٥٠٥ ، ١٥٠٨ ، ١٥١٠ - تحفة ٤٢٦٩

1506- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Zeyd b. Eslem — İyâd b. Abdillâh b. Sa’d b. Ebî Sarh el-Âmirî” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi: “Fıtır zekatını bir sâ’ yiyecek, veya bir sâ’ arpa, ya da bir sâ’ hurma veya bir sâ’ kuru yoğurt veya bir sâ’ kuru üzüm olarak verirdik.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Enes b. Mâlik’tir.

Ebû Saîd el-Hudrî, fıtır sadakasını bir sâ’ buğday veya bir sâ’ arpa, ya da bir sâ’ hurma veya bir sâ’ kuru yoğurt veya bir sâ’ kuru üzüm olarak verdiklerini söylemiştir. Tûrbuşî der ki: “Mukimken olsun, seferdeyken olsun o zaman en değerli yiyecek buğdaydı. Eğer yiyecekten kasıt buğday olmasaydı, Ebû Saîd diğerlerinin arasında buğdayı da ayrıca zikrederdi.” el-Münzirî, hadisteki yiyecekten kastın buğday olduğunda ittifak olduğunu söylemiştir.

Bazıları şöyle der: “O zaman buğday için yiyecek tabiri kullanılırdı. Hatta: “Falan kişi yiyecek pazarına gitti” dendiği zaman buğday pazarına gittiği anlaşıldı.”

İbnu’l-Münzir, fıtır sadakasını kuru üzümünden vermekle ilgili konuda gelecek olan: Muâviye devlet başkanlığına geldiği zaman Şam’dan çok miktarda buğday geldi...” şeklindeki hadisi delil göstererek buna itiraz etmiş ve şöyle demiştir: “Çünkü bu hadis, daha önce Medine halkının yiyeceğinin çoğunu buğdayın oluşturmadığını göstermektedir. Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) de buğdayla ilgili sabit bir rivayet bilmiyoruz. O zamanda Medine’de az miktarda buğday vardı. Bu durumda nasıl olur da az olan şeyden fitre verdikleri söylenebilir.”

İbn Huzeyme ve Hâkim’in, *Sahîh*’te “İshâk — Abdullah b. Abdillâh b. Osmân b. Hakîm — İyâd b. Abdillâh” kanalıyla rivayet ettiklerine göre Ebû Saîd’in yanında Ramazan sadakasından bahsedilince: “Ben sadece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında verdiğimi veririm. O da bir sâ’ hurma veya bir sâ’

¹ Hadis ayrıca 1505, 1508, 1510’da geçmektedir. Müslim 985.

buğday veya bir sâ' arpa veya bir sâ' kuru yoğurttur” dedi. Orada bulunan bir adam: “Veya iki müdd buğday” deyince, Ebû Saîd: “Hayır, bu Muâviye'nin takdir ettiği bir ölçüdür. Ben bunu ne kabul ederim, ne de bununla amel ederim” karşılığını verdi.

İbn Huzeyme der ki: “Bu hadiste Ebû Saîd'in buğdayı zikrettiği kısım sâbit değildir. Orada bulunan bir adamın “Veya iki müdd buğday?” demesi de bunu göstermektedir. Çünkü Ebû Saîd Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında verdikleri fıtır sadakasının bir sâ olduğunu söylerken, o adamın: “Veya iki müdd buğday” demesi düşüncülemez. Ebû Dâvud da İbn İshâk'ın bu rivayetine işarette bulunup: “Bu hadisteki buğdayın zikredilmesi mahfûz değildir” demiştir.

۷۴ - بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ

74- FITIR SADAKASI HURMADAN BİR SÂ'DIR

۱۵۰۷ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ قَالَ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ

بِزَكَاةِ الْفِطْرِ ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَجَعَلَ النَّاسُ عِدْلَهُ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ . أَطْرَافُهُ ۱۵۰۳ ، ۱۵۰۴ ، ۱۵۰۹ ، ۱۵۱۱ ، ۱۵۱۲ - تحفة

۸۲۷۰

1507- “Ahmed b. Yûnus — Leys ” isnâdıyla Nâfi'den bildirdiğine göre Abdullah (b. Ömer) şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır zekatı olarak bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa verilmesini emretti.” Abdullah: “İnsanlar iki müd buğdayı buna denk yaptılar” dedi.¹

Ahmed b. Yûnus, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus et-Temîmî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

¹ Hadis ayrıca 1503, 1504, 1509, 1511, 1512'de geçmektedir. Müslim 974.

Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır sadakası olarak bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa verilmesini emrettiğini söyledikten sonra, Muâviye'nin, iki müd buğdayı buna denk saydığını söyledi.

Bir müdd, bir sâ'ın dörtte biridir. Hadisin zahirine bakılırsa buğdayın diğerlerinden daha pahalı olması sebebiyle Muâviye bu şekilde ictihad etmiştir. Bu durumda buğdayın değeri değıştikçe verilecek miktar da değışiklik arz edebilir ve bazen fıtır sadakası olarak bir sâ'dan fazla buğday vermek gerekebilir. Câfer el-Firyâbî'nin *Sadakatu'l-Fitr* kitabında rivayet ettiğine göre İbn Abbâs, Basra valisiyken halkın fıtır sadakası vermesini emredip bunu bir sâ' hurma veya yarım sâ' buğday olarak tayin etti. Hz. Ali idareye gelip ucuzluk olduğunu görünce: "Fıtır sadakasını her şeyden bir sâ' olarak verin" dedi. Bu da bu konuda fiyatların ölçü alındığına delalet etmektedir. Ancak Sa'lebe b. Suayr'ın babasından rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Fıtır sadakası her iki kişi için undan veya buğdaydan bir sâ' olarak verilir" buyurmuştur. Bu hadisteki miktar sarihtir ve nassin olduğu yerde ictihada mahal yoktur. Ebû Hanîfe de bu görüştedir. Ancak Sa'lebe'nin bu hadisinin senedinde Nu'mân b. Râşid vardır ve bu kişi huccet kabul edilemez. Buhârî bu kişinin yalancılıkla itham edildiğini söylemiştir. Ahmed ise bu kişinin hadisinin sahih olmadığını söylemiştir.

٧٥ - باب صَاعٍ مِنْ زَبِيبٍ

75- FITIR SADAKASI KURU ÜZÜMDEN BİR SÂ'DIR

١٥٠٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ سَمِعَ يَزِيدَ الْعَدَنِيَّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ حَدَّثَنِي عِيَاضُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا نُعْطِيهَا فِي زَمَانِ النَّبِيِّ ﷺ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ ، فَلَمَّا جَاءَ مُعَاوِيَةُ وَجَاءَتِ السَّمَرَاءُ قَالَ أَرَى مُدًّا مِنْ هَذَا يَغْدِلُ مُدَّيْنِ . أَطْرَافه ١٥٠٥ ، ١٥٠٦ ، ١٥١٠ - تحفة ٢٦٩

1508- "Abdullah b. Munîr — Yezîd el-Adenî — Süfyân — Zeyd b. Eslem — İyâd b. Abdillâh b. Ebî Sarh " isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında (fıtır sadakasını) bir sâ'

yiyecek veya bir sâ' hurma ya da bir sâ' arpa veya bir sâ' kuru üzüm olarak verirdik. Muâviye gelince ve buğday gelince (Muâviye): "Bundan bir müddü, diğerlerinden iki müdde denk olarak görüyorum" dedi.¹

Abdullah b. Munîr, Abdullah b. Munîr el-Mervezî'dir.

Yezîd el-Adenî, Yezîd b. Ebî Hakîm el-Adenî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Ebû Saîd el-Hudrî'nin, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında fıtır sadakasını bir sâ' yiyecek veya bir sâ' hurma ya da bir sâ' arpa veya bir sâ' kuru üzüm olarak verdiklerini söylemesi, hadisin merfû hükmünde olduğunu göstermektedir.

Daha sonra halife olan Muâviye b. Ebî Süfyân hac veya umre için geldiğinde minbere çıkıp halka hitab etti. Muâviye beraberinde Şâm'dan buğday getirmiş ve buğdayın çok olması sebebiyle ucuzlamıştı. Muâviye halka: "Bu buğdaydan bir müddü, diğerlerinden iki müdde denk olarak görüyorum" dedi.

Ebû Hanîfe ve başkaları fitreyle ilgili bu hadisi delil göstermişlerdir.

Derim ki: Hadisin başında: "Bir sâ' yiyecek" ibaresi geçmektedir. Hicâz'da bundan kastedilenin buğday olduğu bilinmektedir. Bu sebeple buğdaydan verilen fitrenin de bir sâ' olması gerekir. Muâviye buğdaydan verilecek fitrenin yarım sâ' olduğunu söylerken, bunun kendi görüşü olduğunu da belirtmiştir. Muâviye'nin bu görüşü başkası için delil kabul edilemez. Ancak daha önce de geçtiği gibi İbnu'l-Munzir, yiyecekten kastın buğday olduğunu kabul etmemiştir.

Müslim'de geçen rivayette Ebû Saîd: "Yaşadığım müddetçe ben bu fitreyi bir sâ' olarak veririm" ibaresi geçmektedir. İbn Aclân tarikiyle İyâd'dan olan rivayette ise Ebû Saîd'in, Muâviye'nin bu görüşünü kabul etmediği ve: "Ben fıtır sadakasını ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında verdiğim gibi veririm" dediği geçmektedir.

İbn Huzeyme, Hâkim ve Dârekutnî'nin rivayetinde ise bir adam: "Fıtır sadakası buğdaydan iki müdde olarak verilir" deyince Ebû Saîd: "Hayır. Bu

¹ Hadis ayrıca 1505, 1506, 1510'da geçmektedir. Müslim 985.

Muâviye'nin belirlediği bir ölçüdür ve ben bunu kabul etmem, bununla da amel etmem" karşılığını vermiştir. Bu da Ebû Saîd'in, Muâviye'nin görüşüne katılmadığını ve bu konuda icma olmadığını gösterir.

Nevevî: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetinde daha çok bulunan Ebû Saîd ve başkaları Muâviye'ye muhalefet etmişken, Fıtır sadakasının buğdaydan yarım sâ' olduğuyla ilgili icma olduğu söylenemez" demiştir.

۷۶ - بَابُ الصَّدَقَةِ قَبْلَ الْعِيدِ

76- FITIR SADAKASI BAYRAMDAN ÖNCE VERİLİR

Dört mezheb imamı fıtır sadakasını insanlar bayram namazına gitmeden önce vermenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hanbeliler buna ilave olarak, namazdan sonraya bırakmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.

۱۵۰۹ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ
أطرافه ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۷، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲ - تحفة ۸۴۵۲

1509- "Âdem — Hafs b. Meysere — Mûsa b. Ukbe — Nâfi " isnâdıyla İbn Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlar namaza çıkmadan önce fıtır zekatının verilmesini emretti.¹

Âdem, Âdem b. İyâs'tır.

Hafs b. Meysere, Hafs b. Meysere es-San'ânî'dir.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır sadakasının insanlar bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretmiştir.

İbn Uyeyne'nin *Tefsir*'inde Amr b. Dînâr'ın, İkrime'den naklettiğine göre fıtır sadakasını bayram namazından önce verirlerdi. Yüce Allah: "Arınmış olan, Rabbinin adını anıp namaz kılan, saadete erişecektir"²

¹ Hadis ayrıca 1503, 1504, 1507, 1511, 1512'de geçmektedir. Müslim 986

² A'lâ Sur. 14, 15

buyurmuştur. Fıtır sadakasının bayram namazından önce verilmesi emri müstehablık emridir. Fıtır sadakasını bayram günü güneş batıncaya kadar ertelemek caizdir. Ancak fıtır sadakasını özürsüz olarak geciktirmek haramdır. Saîd b. Mansûr'un İbn Ömer'den naklettiği hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu günde fakirleri dolaşıp istemek zorunda bırakmayın*” buyurmuştur. Fıtır sadakası bayram namazından önce verilmesinin emredilmesi, sabah ilk yapılan işin namaz kılmak olması sebebiyledir. Bayram namazı geciktirilecek olursa, fakirlerin ihtiyaçlarını görmesi için fıtır sadakasını erkenden vermek müstehabdır.

۱۵۱۰ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ عَنْ زَيْدٍ عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا نُخْرِجُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ . وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ وَكَانَ طَعَامَنَا الشَّعِيرُ وَالزَّبِيبُ وَالْأَقِطُ وَالتَّمْرُ . أطرافه ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۸ - تحفة ۲۶۹

1510- “Muâz b. Fadâla — Ebû Ömer — Zeyd — İyâd b. Abdillâh b. Sa’d” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Ramazan bayramı günü bir sâ’ yiyecek verirdik.” Ebû Saîd: “O zaman yiyeceğimiz arpa, kuru üzüm, kurutulmuş yoğurt ve hurmaydı” demiştir.¹

Ebû Ömer, Hafs b. Meysere’dir.

Zeyd, Zeyd b. Eslem’dir.

İyâd b. Abdillâh b. Sa’d, İyâd b. Abdillâh b. Sa’d b. Ebî Serh’tir.

Ebû Saîd el-Hudrî Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Ramazan bayramı günü fıtır sadakası olarak bir sâ’ yiyecek verdiklerini söylemiştir. İmam Şâfiî, önceki hadise ve buna dayanarak fıtır sadakasının bayram namazından önce verilmesinin müstehab olduğunu söylemiştir. Sonra Ebû Saîd yiyecekten kastının ne olduğunu açıklamak için: “O zaman yiyeceğimiz arpa, kuru üzüm, kurutulmuş yoğurt ve hurmaydı” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 1505, 1506, 1508’de geçmektedir.

Tahâvî başka bir tarikle İyâd'dan bu hadisi: "...fıtır sadakasını bunlardan başka şeyden vermezdik" ibaresiyle nakletmiştir.

Birmâvî de, Kirmânî gibi yiyecek kelimesinin, yenilecek her şey için kullanılabileceğini söylemiş ve şöyle demiştir: "Önceki hadislerde yiyecekten kastın buğday olduğunun söylenmesi, buna tezat oluşturmaz. Çünkü başka hadislerde arpa için de yiyecek kelimesi kullanılmıştır. Aynı şekilde vâad kelimesi, hem hayır hem şer için kullanılır. Vâad kelimesinden sonra vaîd (tehdid) kelimesi geldiği zaman ise, vâad kelimesinin sadece hayır için kullanıldığı anlaşılır.

۷۷ - بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ

77- FITIR SADAKASI HÜRE DE KÖLEYE DE VACİPTİR

وَقَالَ الزُّهْرِيُّ فِي الْمَمْلُوكِينَ لِلتَّجَارَةِ يُزَكَّى فِي التَّجَارَةِ، وَيُزَكَّى فِي الْفِطْرِ

Zühri, ticaret için bulundurulmuş köleler için: "Bunların ticaret olması sebebiyle zekatları verilir, ayrıca fıtır sadakaları da verilir" demiştir.

Bundan beş bâb önce "Müslümanlardan köle ve diğerlerinin fıtır sadakası vermesi" konusu geçmişti. Ancak oradaki başlıkta "Müslümanlardan" ibaresi varken, buradaki başlıkta bu kayıt düşürülmüştür.

İbnu'l-Munîr şöyle dedi: "Buhârî'nin ilk başlıktan maksadı, kafir için fıtır sadakasının verilmeyeceğidir, işte bunun için o, başlıkta "Müslümânlardan" kelimesini zikretmiştir."

Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri der ki: "Ticaret maksadıyla sahip olunan kölelerin, üzerinden bir yıl geçince değerleri üzerinden zekatları verilir. Ayrıca Ramazan' da da fıtır sadakaları verilir." Ulemânın çoğunluğunun görüşü bu yöndedir. Ebû Hanîfe ise: "Kölenin efendisinin, ticaret maksadıyla bulundurduğu kölesinin fıtır sadakasını vermesine gerek yoktur. Çünkü bu durumda bir maldan iki zekat verilmiş olur" demiştir.

۱۵۱۱ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَزَّ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ فَرَضَ النَّبِيُّ ﷺ صَدَقَةَ الْفِطْرِ - أَوْ قَالَ رَمَضَانَ - عَلَى الذَّكَرِ

وَالْأُنثَى، وَالْحَرُّ وَالْمَمْلُوكُ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، فَعَدَلَ النَّاسُ بِهِ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُعْطِي التَّمْرَ، فَأَعْوَزَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنَ التَّمْرِ فَأَعْطَى شَعِيرًا، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُعْطِي عَنِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ، حَتَّى إِنْ كَانَ يُعْطَى عَنْ بَنِيٍّ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُعْطِيهَا الَّذِينَ يَقْبَلُونَهَا، وَكَانُوا يُعْطُونَ قَبْلَ الْفِطْرِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ. أطرافه ١٥٠٣، ١٥٠٤، ١٥٠٧، ١٥٠٩، ١٥١٢ - تحفة ٧٥١٠

1511- "Ebu'n-Nu'mân — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır -veya Ramazan- sadakasını erkek, kadın, hür, köle için bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa olarak farz kıldı. Fakat insanlar bunu yarım sâ' buğdaya denk saydılar." İbn Ömer fıtır sadakasını hurma olarak verirdi. Bir defasında Medine halkı arasında hurma kutluğu olunca arpa olarak verdi. İbn Ömer hem küçük, hem büyükler adına fıtır sadakası verirdi. Hatta (azatlıları olan) çocukların fitresini bile verirdi. İbn Ömer fıtır sadakasını bunları toplamakla görevli olanlara verirdi. O zaman fıtır sadakası bayramdan bir veya iki gün önce verilirdi.¹

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî el-Basrî'dir.

Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Cehdamî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayında ödenen fıtır sadakasını, erkek, kadın, hür köle bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa olarak farz kılmıştır. Kölenin müdebber, ümmü veled, kaçmış, ücretle çalıştırılıyor veya rehin olması arasında fark yoktur. Her durumda efendisi kölenin fıtır sadakasını verir. Efendisi, mükâteb kölenin ise fıtır sadakasını vermek zorunda değildir. Bu durumdaki köle de kendi fıtır sadakasını vermesi gerekmez.

Şâfiî kısmen hür olan köleyle ilgili olarak der ki: "Böyle bir köle, hürriyeti nisbetinde fıtır sadakası verir, efendisi de diğer kısmını verir." Ahmed'den

¹ Hadis ayrıca 1503, 1504, 1507, 1509, 1512'de geçmektedir. Müslim 984.

gelen iki rivayetten biri de bu yöndedir. Mâlikilere göre meşhur olan ise, efendisi, kölenin üzerinde olan hakkı nisbetinde fıtır sadakası verir, köle ise bir şey vermez. Ebû Hanîfe de, böyle bir kölenin ne kendisinin, ne de efendisinin bir şey vermesine gerek olmadığını söylemiştir.

Daha sonra insanlar bir sâ' hurmayı yarım sâ' buğdaya denk saydılar. Mâlik'in *Muvattâ'*da Nâfi'den bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer, fıtır sadakasını hurma olarak verirdi. Sadece bir sene, Medine'de hurma az olduğu için fıtır sadakasını arpa olarak vermiştir. Bu da fıtır sadakasını hurma olarak vermenin daha faziletli olduğuna delalet eder. Şâfiî mezhebine göre fıtır sadakası sadece insanların gıda olarak kullandıklarından ve yoğurt ve peynir gibi katık olarak kullandıkları şeylerden verilir. Fıtır sadakası yağ alınmış süt, süzölmüş yoğurt, yağ ve bozulmuş peynir ve tereyağından verilemez. Kişinin, memleketinde yaygın olarak kullanılan gıdalardan fıtır sadakası vermesi gerekir. Hadisteki: "Bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa..." ifadesi, muhayyerlik için değil, sadaka olarak verilecek gıdaların türlerini beyan etmek için kullanılmıştır. Fıtır sadakası olarak verilecek şeyleri bildiren başka rivayetler de vardır. Hâkim'de: "Veya bir sâ' buğday..." ifadesi geçmektedir. Ebû Dâvud ve Nesâî'de: "Selt (buğdaya benzeyen bir çeşit arpa)..." ifadesi geçmektedir. daha önce geçtiği üzere Buhârî ve başkalarında ise: "Kuru üzüm veya kurutulmuş yoğurt..." ifadesi geçmektedir. Bütün bu rivayetler, fıtır sadakası olarak verilecek şeylerin, insanların yaygın olarak kullandıkları gıda maddesi olduğunu göstermektedir. Sahih olan görüşe göre buğday vermek, hurma ve pirinç vermekten daha faziletlidir. Arpa vermek te hurma vermekten daha faziletlidir. Çünkü buğday hurma ve pirinçten, arpa da hurmadan daha yaygın olarak kullanılır. Hurma vermek te kuru üzüm vermekten daha faziletlidir.

Ebû Hanîfe: "Kişi, un, sevîk (kavut), kuru üzüm veya hurma gibi şeylerden birinden fıtır sadakası vermekte muhayyedir" demiştir. Ebû Yûsuf'tan bildirildiğine göre un vermek buğday vermekten, para vermek un vermekten daha faziletlidir.

Mâlikiler ise şöyle derler: "Fıtır sadakası; verecek olanın veya o memleketin daha çok kullandığı buğday, arpa, pirinç, un, darı, hurma ve kuru üzüm gibi gıda maddelerinden verilir. Meşhur olan görüşe göre eğer gıda

maddesi olarak kullanılıyorsa, incir, sevîk, et ve süt gibi şeylerden de verilebilir.

Nâfi der ki: İbn Ömer hem küçük, hem büyükler adına fıtır sadakası verirdi. Hatta azatlılarının çocuklarının fitresini bile verirdi. İbn Ömer bunu teberrû olarak veya nafakalan kendisine vacip olmasa bile himayesinde olanların fıtır sadakasının kendisine vacip olduğunu düşünerek verirdi. İbn Ömer fıtır sadakasını bunları toplamakla görevli olanlara veya fıtır sadakasını almayı hak edecek kadar fakir olduğunu söyleyenlere, durumlarını araştırmadan verirdi. O zaman fıtır sadakası bayramdan bir veya iki gün önce verilirdi. Buna dayanılarak fıtır sadakasını bayramdan önce, hatta Ramazan'dan bir gece önce vermenin caiz olduğu söylenmiştir. Ancak sahih olan görüşe göre fıtır sadakası Ramazan'dan önce verilemez.

٧٨ - بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ

78- FITIR SADAKASI KÜÇÜK İÇİN DE, BÜYÜK İÇİN DE VACİPTİR

١٥١٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَدَقَةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ أَطْرَافَهُ ١٥٠٣ ، ١٥٠٤ ، ١٥٠٧ ، ١٥٠٩ ،

١٥١١ - تحفة ٨١٧١

1512- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır sadakasını küçük olsun büyük olsun, hür olsun köle olsun herkes için bir sâ’ arpa veya bir hurma olarak farz kıldı.”¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

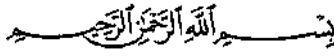
Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî’dir.

¹ Hadis ayrıca 1503, 1504, 1507, 1509, 1511’de geçmektedir. Müslim 984.

Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fıtır sadakasını küçük olsun büyük olsun, hür olsun köle olsun herkes için bir sâ' arpa veya bir hurma olarak farz kıldığını söylemiştir. Buluğ çağına ermeyen küçük çocuğun ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin fıtır sadakasını velisi verir. Dört mezheb imamı ve ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Muhammed b. el-Hasan ise: "Küçük çocuğun nafakası mutlak olarak babaya aittir" demiştir.

Uyarı:

Cenîn için fıtır sadakası vermek gerekmez. İbn Hazm ise cenin için fıtır sadakası vermenin vacip olduğunu söylemiş ve delil olarak: "...küçük için bir sâ' hurma..." sözünü göstermiş ve şöyle demiştir: "Anne karnındaki cenine de küçük denilir. Anne karnındaki cenin bayram gecesi yüz yirmi günlük olursa, onun için de fıtır sadakası vermek vacip olur." İbn Hazm buna delil olarak Bekr b. Abdillâh el-Mûzenî ve Katâde'nin rivayet ettiği: "Hz. Osmân küçük olsun, büyük olsun herkes için fıtır sadakası verirdi. Hatta anne karnındaki çocuk için bile fıtır sadakası verirdi" hadisini delil göstermiştir. Ancak Hz. Osmân'dan yapılan bu rivayetin senedi kopuk olduğu için huccet kabul edilmemiştir. Hadisteki: "...küçük olsun, büyük olsun..." sözünden herkes dünyada olanların kastedildiğini anlar. Doğmamış kimse için fıtır sadakasının vacip olduğunu söyleyen kimseyi bilmiyoruz.

BİSMİLLÂHIRRAHMÂNİRRAHÎM

٢٥ - كتاب الحج

25. HAC KİTABI

١ - باب وجوب الحج وفضله

1- HACCIN VACİPLİĞİ ve FAZİLETİ

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حَجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾

Yüce Allah: **“Oraya yol bulabilen insana Allah için Kâbe’yi haccetmesi gereklidir. Kim inkar ederse, bilsin ki; doğrusu Allah, âlemlerden müstağnidir”**¹ buyurmuştur.

Haccın sözlük anlamı bir şeyi kasdetmektir. Şerî mânâsı ise Zilhicce ayının onuncu gecesini Arafat’ta durmak ve temiz olarak Kâbe’yi soluna alarak yedi şavt tavaf etmektir.

Menâsik, mensek kelimesinin çoğuludur. *Nüsiûk*, ibadet, *nâsik* te hacla ilgili ibadetleri yapan kişi demektir. *Menâsik*, hac ibadetinin yapıldığı yerler, *nesîke* ise kurbandır. **“Oraya girerse, güvenlik içinde olur; oraya yol bulabilen insana Allah için Kabe’yi haccetmesi gereklidir”**² âyetinde kastedilen, bu gerekliliğin bütün insanlar için değil, sadece gücü yetenler için geçerli olmasıdır.

¹ Âl-i İmrân Sur. 97

² Âl-i İmrân Sur. 97

İbn Hişâm der ki: İbnu's-Seyyid: "Gücü yetenlerin hac yapmaması durumunda bütün insanlar günahkar olur" demiştir. Hac, dinin emrettiği ve İslam'ın beş rüknünden biri olan bir ibadettir. Bu ibadeti birden çok defa yapmak, ancak adamak gibi sebeplerle vacip olur.

Müslim, Ebû Hureyre'nin şu hadisini rivayet etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe verip: *"Ey insanlar! Allah size hacca farz kılmıştır, haccediniz"* buyurunca bir adam: *"Ey Allah'ın Resûlü! Her yıl mı?"* diye sordu. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona cevap vermedi. Adam soruyu üç defa tekrar edince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eğer evet deseydim her yıl farz olurdu ve buna da gücünüz yetmezdi"* buyurdu. Adamın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): *"Her yıl hac yapmamızı mı emrediyorsun?"* diye sorması, mücerred olarak bir emrin, bu emri tekrarlayarak yapmak veya sadece bir defa yapmak şeklinde anlaşılması gerekmediğini göstermektedir. Böyle anlaşılırdı adam soru sormaya gerek duymazdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adam üç defa soruncaya kadar ona cevap vermemiştir. Yüce Allah'ın: **"Allah'ın ve Resûlü'nün önüne geçmeyin"**¹ buyruğuyla herhangi bir konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne geçmek yasaklanmıştır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şeriatı açıklamak ve hükümleri tebliğ etmek için gönderilmiştir. Eğer her yıl hac yapmak farz olsaydı, bu konuda kendisine sorulsa da, sorulmasa da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu mutlaka onlara bildirirdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adamın sorusunun cevabını açık bir şekilde almakta ısrarcı olduğunu görünce: *"Eğer evet deseydim, her yıl hac yapmanız farz olurdu"* buyurdu. Bu da hacdaki külfet ve zorluklardan dolayı her yıl hac yapmanın farz olmadığını gösterir. Beydavî de aynı şeyi söylemiştir.

et-Tîbî, adamın sorusunun, mücerred olarak bir emrin, bu emri tekrarlayarak yapmak veya sadece bir defa yapmak şeklinde anlaşılması gerekmediği mânâsına gelmesinin zayıf olduğunu söylemiş ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) soruyu yersiz bulduğu için cevaplamadığını, sonunda ise: *"Size açıklamadığım hususlarda beni kendi halime bırakın. Size emrettiğim şeyleri gücünüz yettiğince yerine getiriniz"* buyurduğunu söylemiştir. Buradan da anlaşılıyor ki, eğer adam sormasaydı hadisten haccın bir defa farz

¹ Hucurât Sur. 1

kılındığı anlaşıldı. Birden çok hac yapmakla ilgili görüşü ileri sürebilmek için ise başka delillere ihtiyaç vardır.

Hac mutlak olarak ya farz-ı ayın, ya farz-ı kifâye veya tatavvudur. Bunu şu şekilde açıklayabiliriz: Farz-ı ayın ve farz-ı kifâye, çocuk ve köleye yüklenemez. Haccetmesi farz-ı ayn olmayan kişinin haccı ya nafiledir veya hiç kimsenin hac etmemesi sebebiyle herkes sorumlu olacağı için bu sorumluluktan kurtulmak amacıyla yapılan farz-ı kifayedir.

Zerkeşî der ki: “Hiç kimsenin haccetmediği zamanda farz-ı kifaye olan haccı yerine getirmek öncelikle hac kendilerine farz olanlara aittir. Onlar bunu yerine getirdiği takdirde, bu farziyet cihad ve cenaze namazında olduğu gibi diğer insanların üzerinden düşer.”

Haccın haccın fevrî (derhal) veya terâhî (ertelenebilir) bir farz olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Şâfiîler ertelenebilir bir farz olduğunu söylemiş ve, Rifâî'nin *Kitabu'l-Hac*'da belirttiği gibi haccın hicretin beşinci veya altıncı yılında farz kılındığını delil göstermişlerdir. Ulemânın çoğunluğu da bu görüştedir. Çünkü: “Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın” âyeti hicretin altıncı yılında nazil olmuştur. Âyetten, başlanan farzın tamamlanması kastedilmiştir. Taberânî'nin sahih isnâdlarla Alkame, Mesrûk ve İbrâhim en-Nehaî'den tahrir ettiğine göre bu âyetleri: “Haccı ikame edin” şeklinde okudukları şeklindeki rivayetler de bunu teyid etmektedir.

Âyetteki tamamlamaktan kastın, emredildikten sonra tamamlanması olduğu söylenmiştir. Bu da haccı yapmadan önce farz kılınmasını gerektirir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbir engel olmamasına rağmen haccı hicretin onuncu yılına ertelemesi, haccın ertelenebilir bir farz olduğunu gösterir. Lahmî, ve Tilimsânî de bu görüştedir. İbnu'l-Kassâr'ın bildirdiğine göre Mâlik, haccın derhal yapılması gereken bir farz olduğunu söylemiştir. Iraklılar da bu konuda ona mütabaat etmişlerdir. Zahiriler, *el-İdde* müellifleri ve İbn Bezîze de bu görüşü tercih etmişlerdir. Ancak haccın ertelenebilmesi, hiç yapamama tehlikesi olmaması durumunda geçerlidir.

Hacca yol bulabilmek (güç yetirmek) Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) da açıkladığı gibi hac için azık ve bineğe sahip olmaktır. Bu Şâfiî'nin: “Hac malla

yapılan bir ibadettir” sözünü teyid etmektedir. Bu sebeple Şâfiî malı olup ta zamanı olmayanın vekil göndermesini vacip saymıştır.

Mâlik, yürüyebilecek ve yolda ihtiyacını karşılayacak kadar kazanç sağlayabilecek kişinin güç yetirebilmiş sayılacağını söylemiştir.

Ebû Hanîfe ise: “Hem binek ve azık, hem zamanın olması güç yetirmektir” demiştir.

Yahudilere hac emredilince: “Bize vacip olan nedir?” diye sordular. Bunun üzerine: **“Kim inkar ederse, bilsin ki; doğrusu Allah âlemlerden müstağnidir”** âyeti nazil oldu. Âyet, haccın farziyetini inkar edenlerin küfrü kendilerine zarar vermez, imanları da fayda vermez mânâsındadır.

Beydâvî der ki: Hac yapmayanlarla ilgili küfür kelimesinin kullanılması farziyetinin önemini ve haccı terk edenin günahının büyüklüğünü belirtmek içindir. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hac yapmadan ölen kişi, ister Yahudi, ister Hristiyan olarak ölsün”* buyurmuştur. Bu âyet, genel olarak insanların hac yapmasının insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkı olduğunu tekid etmektedir. Ancak bazı şartlar belirtilerek bazıları genel olan bu hükmün dışında tutulmuştur. Haccı terk etmenin küfür olarak adlandırılması da, bunu kafirlerin yapması sebebiyledir. Yüce Allah âlemlerden müstağni olduğunu delillerle bildirdikten sonra gücü yettiği halde hac yapmayanlara gazabının büyük olduğunu söylemiştir. Hac zor bir iştir, onda nefsi kırma, bedeni yorma, malı sarf etme ve şehvetlerden uzaklaşıp Allah'a yönelme vardır.

Beydâvî bunu Zemahşerî'den almıştır. Ancak ondaki ibarede geçen hadisin sonu: “Hac etmeden...” yerine “İnkâr ederek” şeklinde geçmektedir.

İbnu'l-Munîr hadiste mübhemlik olduğunu söyleyip şöyle dedi: “Hac yapmayan, sadece hac yapmadığı için tekfir edilemez. Âyete, haccı inkar ederek yapmayan mânâsı verilmesi gerekir. Bu durumda haccı yapmamak değil, farz olduğuna inanmamak küfür olur. Zemahşerî, haccı terk edenin İslam dininden çıkacağını ve ebedi cehennemde kalacağını söylemiştir. Hadisteki: “İnkâr ederek” sözü kafirlere bir tehdit olabilir.

١٥١٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ الْفَضْلُ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خَتَمٍ ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ ، وَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَضْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشَّقِّ الْأَخْرِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا ، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ قَالَ « نَعَمْ » . وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ . أطرافه ١٨٥٤ ، ١٨٥٥ ، ٤٣٩٩ ، ٦٢٢٨ - تحفة ٥٦٧٠

1513- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Süleymân b. Yesâr” isnâdıyla Abdullah b. Abbâs anlatıyor: Fadl b. Abbâs Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına binmişti. Bu sırada Has'amlı bir kadın geldi. Fadl ile kadın birbirlerine bakmaya başlayınca da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Fadl'ın yüzünü tutup başka bir yöne çevirdi. Kadın: “Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah'ın farz kıldığı hac ibadeti babam yaşlıyken ve bineğe binemeyecek durumdayken geldi. Onun adına ben haccedebilir miyim?” diye sorunca, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet” buyurdu. Bu olay Vedâ haccında cereyan etmişti.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

İbn Şihab, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Süleymân b. Yesâr ismindeki Yesâr kelimesi, Yemîn'in zıddıdır.

Bu senedde Zührî konusunda ihtilaf edilmiştir. İbn Cüreyc bunu, bineğe binemeyecek durumda olanın yerine hac yapmak konusunda “Süleymân b. Yesâr — İbn Abbâs” kanalıyla Fadl b. Abbâs'tan rivayet etmiştir. İbn Mâce ise “Muhammed b. Kureyb — babası — İbn Abbâs” kanalıyla Husayn b. Avf'tan şu şekilde aktarmıştır: Has'amî şöyle dedi: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Babam bineğe binemeyecek durumda...” diye sordum. Tirmizî, Buhârî'ye bunu sorunca, Buhârî: “İbn Abbâs'ın bu konuda rivayet

¹ Hadis ayrıca 1854, 1855, 4399, 6228'de geçmektedir. Müslim 1334

ettiği en sahih şey, Fadl'dan rivayet ettiği hadistir” cevabını verdi. İbn Abbâs bu hadisi Fadl ve başkasından işitmiş ve yukarıda geçtiği üzere rivayet ettiği kişiyi zikretmeden nakletmiş olabilir.

Fethu'l-Bârî'de şöyle denilmiştir: Buhârî, Fadl Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına bindiği için onun rivayetini tercih etmiştir. İbn Abbâs, Müzdelife'den Mina'ya zayıf olanlarla beraber gelmişti. Fadl, İbn Abbâs ile anne bir kardeştir. Anneleri Ümmü'l-Fadl Lubâbe'dir. Fadl, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına binmişken Has'am'dan bir kadın geldi. Fadl ile kadın birbirlerine bakmaya başladılar. Şuayb'ın *İsti'zân* konusunda gelecek olan rivayette ibare şöyle geçmektedir: Fadl güzel yüzlü biriydi. Has'am'dan güzel bir kadın gelince Fadl ona bakmaya başladı ve kadının güzelliği hoşuna gitti. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Fadl'ın yüzünü başka yöne çevirdi. Kadın: “Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah'ın farz kıldığı hac ibadeti babam yaşlıyken ve bineğe binemeyecek durumdayken geldi” dedi.

Bu konuda soruyu soranın erkek mi, kadın mı olduğunda ihtilaf edilmiştir. Yine yerine hac yapılıp yapılmayacağı sorulan kişinin de baba, anne veya kardeş olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Fadl, kardeşi Abdullah, Hz. Ali'den nakledilen ve sahih olan senedlerin çoğu soruyu bir kadının, babası hakkında sorduğunu göstermektedir. Nesâî'nin Fadl'dan olan hadisinde ise soruyu soran bir erkektir ve annesi hakkında sormuştur. İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde İbn Abbâs'tan naklettiğine göre bu soruyu bir adam babası hakkında sormuştur. Yine Nesâî'de geçtiğine göre bir kadın bu soruyu babası hakkında sormuştur. Tirmizî'de geçen Bureyde'nin hadisinde ise bir kadın bu soruyu annesi hakkında sormuştur. İbn Mâce'de geçen Husayn b. Avf'ın hadisinde ise bir adam bu soruyu babası hakkında sormuştur. Sinân b. Abdillâh'ın halasından: “Ey Allah'ın Resûlü! Annem vefat etti...” şeklinde naklettiği hadisten bu sorunun birden çok defa sorulduğu anlamı çıkarılmıştır.

Has'am'lı kadının: “Onun adına ben haccedebilir miyim?” sorusu: “Onun yerine hac etmem caiz midir?” mânâsındadır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadına: “*Evet*” cevabını vermesi: “*Onun yerine hac edebilirsin*” mânâsındadır. Vedâ haccında geçen bu olay hac yapmayan kişinin başkası adına hac yapmasının caiz olduğunu göstermektedir. Hanefî mezhebi, bu hadise

dayanarak hac yapamayanın, bir başkası adına hac yapabileceğini söylerken ulemânın çoğunluğu, kendi adına hac yapanın, başkası adına hac yapabileceğini söylemişlerdir. Delil olarak ta *Sünen*'de ve İbn Huzeyme'nin *Sahih*'inde geçen şu hadisini delil göstermişlerdir: İbn Abbâs bir adamın Şubrume adına hac yapmak için telbiye getirdiğini görünce: "Sen kendi adına hac yaptın mı?" diye sordu. Adam: "Hayır" cevabını verince İbn Abbâs: "Bu haccı kendi adına yap, sonra Şubrume adına hac yap" dedi. Şâfiî: "Sağlıklı olan kişi ne farz, ne de nafîle hac için vekil tayin edemez" demiştir. Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel ise bunu nafîlede caiz görmüşlerdir.

Hadis ve açıklamasıyla ilgili ise şöyle dediler: Hac konusunda verilen emirlere dikkat edildiğinde, hac ile mükellef olan, bizzat hac yapmaya imkanı yoksa, yerine hac yapacak bir kişiyi gönderilmesi emredilmiştir. Bu da haccı bizzat yapmanın faziletinin ne kadar üstün olduğunu göstermektedir. İnşallah, ileride Haccın fazileti konusunda bununla ilgili rivayetler gelecektir.

Aynı zamanda bu hadis *Megâzî* ve *İstizân* konusunda geçmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de bunu *Hac* konusunda rivayet etmişlerdir.

۲ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ * لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ

2- "... Yürüyerek veya Binekler Üstünde Uzak Yollardan Sana Gelsinler. Ta ki Kendi Menfaatlerine Şahit Olsunlar"¹ BUYRUĞU

﴿فَجَاوَزَ﴾ الطُّرُقُ الْوَاسِعَةُ .

"İnsanları hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler" âyetindeki "فَجَّ" kelimesi geniş yol mânâsındadır.

Âyetteki menfaatlerden kasıt, dîni ve dünyevi faydalardır. Taberî'nin Ömer b. Zer'den naklettiğine göre bu âyetin nüzul sebebiyle ilgili Mücâhid şöyle dedi: İnsanlar hacca giderken bineğe binmezlerdi. Bunun üzerine yüce

¹Hac Sur. 27

Allah: “Yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler” buyurarak yanlarına azık almalarını emredip bineğe binmelerine ve ticaret yapmalarına ruhsat verdi. Sonra müellif bu âyeti açıklarken binek almaya gücü yetenle yetmeyenin bu âyete muhatap olduğunu söyleyerek âyetin hem bineğe binenleri, hem yürüyenleri kasdettiğini söylemiştir. Müellif Nûh Sûresindeki: “فِجَاجًا” kelimesini geniş yol olarak açıklamıştır. Bu, Ferrâ ve Ebû Ubeyd el-Ezherî’nin görüşüne muvafaktır. Beydâvî ve tefsir âlimlerinden başkaları da aynı şeyi söylemiştir. Sa’leb ise bu kelimenin yokuşu olmayan yollar mânâsında olduğunu söylemiştir.

١٥١٤ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَرْكَبُ رَاحِلَتَهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ يَهْلُ حَتَّى تَسْتَوِيَ بِهِ قَائِمَةً أَطْرَافَهُ ١٦٦ ، ١٥٥٢ ، ١٦٠٩ ، ٢٨٦٥ ، ٥٨٥١ - تحفة ٦٩٨٠

1514- “Ahmed b. İsa — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla İbn Ömer der ki: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Zu’l-Huleyfe’de devesine bindikten sonra deve kalkıncaya kadar telbiye getirdiğini gördüm.”¹

Ahmed b. İsa, Ahmed b. İsa el-Tusterî el-Mısrî’dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb’dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Buhârî’nin ravilerinden Ebû Zer, bu hadisi İbn Ömer’den: “Zu’l-Huleyfe’de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) devesine bindiğini ve doğrulana kadar telbiye getirdiğini gördüm.” şeklinde rivayet etmiştir. Zu’l-Huleyfe, Mekke’ye en uzak Mikat’lardandır.

Bu hadisi Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 166, 1552, 1609, 2865, 5851’de geçmektedir. Müslim 1187

١٥١٥ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ سَمِعَ عَطَاءَ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ إِبْرَاهِيمَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ .

رَوَاهُ أَنَسُ وَابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . تحفة ٢٤٢٧

1515- “İbrâhîm — Velîd — Evzâî — Atâ” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu’l-Huleyfe’de, devesi kalkınca telbiye getirmiştir. Aynı hadisi Enes ve İbn Abbâs ta rivayet etmiştir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa et-Temîmî’dir ve Ferrâ es-Sağîr olarak bilinir.

Velîd, Velîd b. Müslim el-Kureşî el-Umevî’dir.

Evzâî, Abdurrahman’dır.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Câbir b. Abdillâh, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

İbnu’l-Münzir der ki: Müellif: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu’l-Huleyfe’de, devesi kalkınca telbiye getirmiştir” sözünü: “Yürüyerek hac yapmak daha faziletlidir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yürüyenleri binekle gidenlerden üstün tutmuştur” diyenlere cevap olarak söylemiş ve: “Eğer böyle olsaydı Resûlullah ta (sallallahu aleyhi vesellem) yürüyerek hac yapardı. Halbuki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesi kalkmadan hacca niyet etmedi” demiştir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), bineği kalkınca telbiye getirip hacca niyet etmesiyle ilgili hadisleri Enes’den Zu’l-Huleyfe’de sabahlamakla ilgili konuda mevsûl olarak rivayet etmiştir. Abdullah b. Abbâs’tan da ihramının giyebileceği elbise konusunda aktarmıştır.

٣ - بَابُ الْحَجِّ عَلَى الرَّحْلِ

3- BİNEĞE BİNEREK HAC YAPMAK

Serc, atın üzerindeki eyer ile aynı işe yarayan ve deveye konulan semerdir.

١٥١٦ - وَقَالَ أَبَانُ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مَعَهَا أَخَاهَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ ، فَأَعْمَرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ ، وَحَمَلَهَا عَلَى قَتَبٍ . وَقَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - شُدُّوا الرِّحَالَ فِي الْحَجِّ ، فَإِنَّهُ أَحَدُ الْجِهَادَيْنِ أَطْرَافُهُ ٢٩٤ .
 ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٨ ، ٣٢٨ ، ١٥١٨ ، ١٥٥٦ ، ١٥٦٠ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٢ ،
 ، ١٦٣٨ ، ١٦٥٠ ، ١٧٠٩ ، ١٧٢٠ ، ١٧٣٣ ، ١٧٥٧ ، ١٧٦٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٧٢ ،
 ، ١٧٨٣ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٨ ، ٢٩٥٢ ، ٢٩٨٤ ، ٤٣٩٥ ، ٤٤٠١ ، ٤٤٠٨ ،
 ١٧٥٥٠ تحفة - ٧٢٢٩ - ٦١٥٧ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩

1516- “Ebân — Mâlik b. Dînâr — Kâsım b. Muhammed” isnâdıyla Hz. Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin beraberinde erkek kardeşi Abdurrahmân'ı göndermiş ve Abdurrahmân da Hz. Âişe'yi, devesinin küçük semeri üzerinde taşıyarak Ten'im'den ihrama sokarak umre yaptırmıştır.

Hiz. Ömer der ki: “Hac için hazırlık yapın. Çünkü bu iki cihaddan biridir.”¹

Ebân, Ebân b. Yezîd el-Attâr el-Basrî'dir.

Kâsım b. Muhammed, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'tir.

Hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'yi anne baba bir erkek kardeşi Abdurrahman ile göndermiş, Abdurrahman onu deveye bindirerek umre için Ten'im'den ihrama sokmuştur. Ten'im, Harem bölgesinin Medine tarafında Mekke'ye üç millik bir mesafededir. Abdurrahman, Hz. Âişe'yi devenin küçük semeri üzerinde taşımıştır. Hadiste geçen *kateb* kelimesinin merkebin palanı gibi bir şey olduğu söylenmiştir.

Abdurrezzâk ve Saîd b. Mansûr'dan nakledilen Hz. Ömer'in: “Hac için hazırlık yapın. Çünkü bu iki cihaddan biridir” sözünde cihad demesinin

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229'da geçmektedir. Müslim 1211

sebebi, kişinin yolculuk meşakkatlerine katlanarak sabretmesi ve dünyalık zevklerini terk etmesidir.

۱۵۱۷ - وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ قَالَ حَجَّ أَنَسٌ عَلَى رَحْلِ، وَلَمْ يَكُنْ شَحِيحًا، وَحَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَجَّ عَلَى رَحْلِ وَكَانَتْ زَامِلَتُهُ. تحفة ۵۰۹

1517- “Muhammed b. Ebî Bekr — Yezîd b. Zuray’ — Azra b. Sâbit” isnâdıyla Sümâme b. Abdillâh b. Enes şöyle dedi: “Enes cimri olmadığı halde devenin semerine binerek hac yaptı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) devenin semerine binerek hac yaptığını, devenin hem Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) hem eşyalarını taşıdığını söyledi.”¹

Muhammed b. Ebî Bekr, Muhammed b. Ebî Bekr el-Makdemî'dir.

Sümâme b. Abdillâh b. Enes, Basra kadısı olan Sümâme b. Abdillâh b. Enes b. Mâlik el-Ensârî el-Basrî'dir.

Hadise göre Enes'in hevdece değil de semere binmesinin sebebi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşyalarını ve yiyeceklerini yüklediği devenin semerine binmesidir. Enes bu konuda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uymak için böyle yapmıştır. Rahatlığı bırakıp eşyalarını yükleyip bunların üzerine binerek hac yapmanın ihlaslı hac yapmanın göstergelerinden olduğu nakledilmiştir. Saîd b. Mansûr'un söylediğine göre Hişâm b. Urve şöyle demiştir: “İnsanlar, eşyaları altlarında olduğu halde bineğe binip hac yaparlardı. Bindiği binekte altına bir şey koymadan hac eden ilk kişi Osmân b. Affân'dır.

۱۵۱۸ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا أَيُّمَنُ بْنُ نَابِلٍ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، اعْتَمَرْتُ وَلَمْ أَعْتَمِرْ. فَقَالَ « يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ اذْهَبْ بِأُخْتِكَ فَأَعِمِّرْهَا مِنَ التَّنْعِيمِ ». فَأَخْبَهَا عَلَى نَاقَةٍ فَأَعْتَمَرَتْ أَطْرَافَهُ ۱۵۶۲، ۱۵۶۱، ۱۵۶۰، ۱۵۵۶، ۱۵۱۶، ۳۲۸، ۳۱۹، ۳۱۷، ۳۱۶، ۳۰۵، ۲۹۴

¹ Hadis ayrıca 509'da geçmektedir. Müslim 1211

، ١٧٧٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢ ، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ، ١٧٢٠ ، ١٧٠٩ ، ١٦٥٠ ، ١٦٣٨ ،
 ، ٤٤٠٨ ، ٤٤٠١ ، ٤٣٩٥ ، ٢٩٨٤ ، ٢٩٥٢ ، ١٧٨٨ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٣
 ١٧٤٤٣ تحفة - ٧٢٢٩ ، ٦١٥٧ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩

1518- “Amr b. Ali — Ebû Âsım — Eymen b. Nâbil — Kâsım b. Muhammed” isnâdıyla Hz. Âişe şöyle dedi: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Siz umre yaptınız, ancak ben yapmadım” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Abdurrahmân! Kız kardeşini al ve onu Ten'im'de umre için ihrama sok” buyurdu. Bunun üzerine Abdurrahman Hz. Âişe'yi devesinin arkasına bindirerek umre yaptırdı.¹

Amr b. Ali, Amr b. Ali el-Fellâs'tır.

Ebû Âsım, Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled en-Nebîl'dir.

Kâsım b. Muhammed, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'tir.

Hadise göre Hz. Âişe: “Ey Allah'ın Resûlü! Siz umre yaptınız, ancak ben yapmadım” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Abdurrahman! Kız kardeşini al ve ona umre yaptır” buyurdu. Bunun üzerine Abdurrahman deveye binerek Hz. Âişe'yi de arkasına bindirerek umre için Ten'im'de ihrama soktu.

٤ - باب فَضْلِ الْحَجِّ الْمَبْرُورِ

4. MEBRÛR HACCIN FAZİLETİ

Mebrûr, *birr* kelimesinden türemiştir ve ism-i mefûldur. “Allah haccını mebrûr eylesin (kabul etsin)” veya “Haccın mebrûr olsun (haccın kabul olsun)” denilmesi gibi.

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229'da geçmektedir. Müslim 1211

١٥١٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ قَالَ « إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ » قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ « جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ « حَجٌّ مَبْرُورٌ » طرفه ٢٦ - تحفة ١٣١٠١

1519- “Abdülazîz b. Abdillâh — İbrâhim b. Sa’d — Zühri — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle dedi: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangi ameller daha faziletlidir?” diye sorulunca: “Allah’a ve Resûlü’ne iman etmek” cevabını verdi. “Sonra hangisidir?” diye sorulunca: “Allah yolunda cihad etmektir” cevabını verdi. “Sonra hangisidir?” diye sorulunca ise: “Kabul olunmuş hacdır” cevabını verdi.¹

Abdülazîz b. Abdillâh, Abdülazîz b. Abdillâh b. Yahyâ el-Evsî el-Medenî’dir.

İbrâhim b. Sa’d, İbrâhim b. Sa’d b. İbrâhim b. Abdirrahmân b. Avf’tır.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Hadisteki soruları soran Ebû Zer’dir. “Hangi ameller daha faziletlidir?” sözü: “Hangi amellerin sevabı daha fazladır” mânâsındadır. Buhârî ve Müslim’in naklettiği İbn Mes’ûd’un hadisinde: “Allah katında hangi ameller daha sevimlidir?” sorusuna Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Vaktinde kılınan namazdır” cevabını vermiştir.

Ebû Saîd’in hadisinde ise Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangi insanlar daha üstündür?” diye sorulunca: “Allah yolunda cihad eden kişidir” cevabını vermiştir. Bu ve benzeri hadislerdeki cevaplarda zahirde bir tezat olduğu söylenecek olursa şöyle cevap veririm: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her soranın durumuna ve ona faydalı olacak şeye göre cevap vermiştir. Kişi: “Falan şey her şeyden üstündür” demesi, bu şeyi her şeyden üstün tuttuğu mânâsına değil, bazı durumlarda o şeyi başka şeylere tercih ettiği mânâsına gelir.

Amellerin en faziletlisi olarak Allah’a ve Resûlü’ne imanın zikredilmesi, amellerden önce gelen samimi bir şekilde iman etmenin önemini belirtmek içindir. Allah yolunda cihad etmekten kasıt ta, Allah’ın sözünü yüceltmek için

¹ Hadis ayrıca 26’da geçmektedir. Müslim 83

kafirlerle savaşımdır. Mebrûr hacdan kasıt ta günah ve gösterişin bulaşmadığı masiyete düşmeden yapılan ve kabul edilen hacdır.

Ahmed'in zayıf senedle Câbir'den naklettiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Bir hac nasıl kabul görür?" diye sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Başkalarına yemek yedirerek ve selamı yayarak*" karşılığını verdi.

۱۵۲۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ أَخْبَرَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ ، أَفَلَا تُجَاهِدُ قَالَ « لَا ، لَكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ »
أطرافه ۱۸۶۱ ، ۲۷۸۴ ، ۲۸۷۵ ، ۲۸۷۶ - تحفة ۱۷۸۷۱

1520- "Abdurrahman b. el-Mübârek — Hâlid — Habîb b. Ebî Amra — Âişe binti Talha" isnâdıyla müminlerin annesi Hz. Âişe şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Cihadın en faziletli amel olduğunu görüyoruz. (Biz kadınlar) cihad etmeyelim mi?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Hayır, cihadın en faziletlisi kabul edilmiş hactır*" cevabını verdi.¹

Abdurrahman b. el-Mübârek, Abdurrahman b. el-Mübârek el-Ayşî'dir. Bu kişi meşhur Fakîh Abdullah b. el-Mübârek'in kardeşi değildir.

Hâlid, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân'dır.

Habîb b. Ebî Amra, Habîb b. Ebî Amra el-Kassâb'dır.

Âişe binti Talha, Âişe binti Talha et-Temîmiyye el-Kureşîyye'dir. Âişe, Kureyş'in en değerli kadınlarından ve Mus'ab b. ez-Zübeyr ona bin dirhem mehir vermiştir.

Hadise göre Hz. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü! Kitab ve sünnetten işittiklerimize baktığımızda cihadın en faziletli amel olduğunu görüyoruz. (Biz kadınlar) Cihad etmeyelim mi?" demek istemiştir. Nesâî'nin rivayetinde: "Kur'ân'da cihaddan üstün bir şey görmedim. Biz (kadınlar) cihad etmeyelim mi?" şeklinde geçmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizin cihad gibi bir

¹ Hadis ayrıca 1861, 2784, 2875, 2876'da geçmektedir.

yükümlülüğünüz yoktur. Ancak sizin için cihaddan daha faziletli olan şey kabul edilmiş haktır” buyurmuştur.

Hz. Âişe, seneddeki Âişe binti Talha'nın teyzesidir. Çünkü Âişe binti Talha'nın annesi, Ümmü Gülsüm binti Ebî Bekr'dir.

Müellif bunu *Hac* ve *Cihad* konusunda da rivayet etmiştir. Aynı şekilde Nesâî ve İbn Mâce *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۱۵۲۱ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا سَيَّارُ أَبُو الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ » . طرفاه ۱۸۱۹ ، ۱۸۲۰ - تحفة ۱۳۴۰۸

1521- “Âdem — Şu'be — Seyyâr Ebu'l-Hakem — Ebû Hâzım” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “*Haccını ifa ederken kötü söz söylemez ve günah işlemezse annesinden doğduğu gün gibi (günahsız bir şekilde) döner.*”

Âdem, Âdem b. İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Seyyâr Ebu'l-Hakem, Ebu'l-Hakem el-Anezî'nin babasıdır. Künyesi Seyyâr'dır ve ismi Verdân'dır.

Ebû Hâzım, Ebû Hâzım Selmân el-Eşcaî'dir. Bu kişi Sehl b. Sa'd'ın öğrencisi Ebû Hâzım Seleme b. Dînâr değildir. Çünkü o, Ebû Hureyre'den hadis dinlememiştir.

Hadiste geçen: “*Kim haccını ifa ederken* ” sözünü Müslim: “*Kim bu eve (Kâbe'ye)...*” şeklinde nakletmiştir. Bu durumda hadis hem hac, hem umreyi kapsar.

Dârekutnî'nin A'meş tarikiyle Ebû Hâzım'dan zayıf senedle naklettiği hadis ise: “*Kim hac veya umre yaparken kötü söz söylemez (veya hanımına yaklaşmazsa) ve bir kötülük veya günah işlemezse...*” şeklindedir.

Saîd b. Cübeyr: “...hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, dövüşmek yoktur” âyetini açıklarken şöyle demiştir: “الرفث” kadınlara yaklaşımdır. “الفسوق” ise sövmek, tartışmak ve çekişmektir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Hadis ayrıca 1819, 1820'de geçmektedir. Müslim 1350

âyette geçtiği için hacda tartışmayı zikretme gereği duymamıştır. Tartışmayı zikretmemesi, haccın ahkamı konusunda tartışmanın haccın günahları bağışlamasına engel olmayacağını kasdetmesi sebebiyle olabilir. Çünkü haccın hükümleri konusunda tartışmak “الرفث” kelimesinin kapsamına girmez. Çirkin söz ise bu kapsama girer. Hadiste, annesinden doğduğu gün gibi günahsız bir şekilde olması, kötü söz söylememe ve küçük olsun, büyük olsun günah işlememe şartına bağlanmıştır.

İbn Hacer der ki: Bu hadis, Abbâs b. el-Murâdis’in hadisinin en kuvvetli şahididir. Yine bu hadisin İbn Ömer’den nakledilen ve Taberî’nin *Tefsir*’inde geçen bir şahidi vardır. Ancak Taberî, hadisin zulme uğradığı için kötü söz söyleyip tövbe eden kişi için de geçerli olduğunu söylemiştir. Tirmizî ise: “Tövbe edenin de hadisin kapsamına girmesi, Allah’a ait haklarda günah işlemekle alakalıdır. Kul hakkına yönelik işlenen günahlar bu kapsama girmezler. Yine namaz, kefaret gibi Allah’a ait haklar hadisin kapsamına girmezler. Çünkü bunlar günah değil, haklardır. Allah’a ait haklardan olan namaz, oruç, kefaret gibi hakları geciktirmenin günahı hacla silinir; ancak bu hakları geç te olsa yapma sorumluluğu ortadan kalkmaz.

٥ - باب فَرَضِ مَوَاقِيتِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

5. HAC VE UMRENİN MİKATLARI

Mîkat, Kâbe’ye gelecek kişinin onu tazim için ihrama girdiği sınırdır. Bu tıpkı bir büyüğün yanına gelinince ona saygı olarak binekten inmek gibidir. Aynı şekilde Allah’ın evine gelecek kişinin de saygı göstergesi olarak, oraya yetişmeden önce ihrama girmesi gerekir. İhram ölüye giydirilen kefene benzer. Kişi ihrama girerek, hiçbir gücü olmayan ölüye benzemiş olur.

١٥٢٢ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ أَنَّهُ أَتَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي مَنْزِلِهِ وَلَهُ فُسْطَاطٌ وَسُرَادِقٌ ، فَسَأَلْتُهُ مِنْ أَيْنَ يَجُوزُ أَنْ أَعْتَمِرَ قَالَ قَرَضَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَا ، وَلِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ ، وَلِأَهْلِ

الشَّامِ الْجُحْفَةِ . أطرافه ١٣٣ ، ١٥٢٥ ، ١٥٢٧ ، ١٥٢٨ ، ٧٣٤٤ - تحفة ٦٧٤١

1522- “Mâlik b. İsmâil — Züheyr” isnâdıyla Zeyd b. Cübeyr şöyle dedi: Çadırında konaklamış olan Abdullah b. Ömer’in yanına gidip: “Umre için nereden başlamam (ihrama girmem) caizdir?” diye sordum. İbn Ömer şöyle cevap verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Necd halkının Karn’dan, Medine halkının Zu’l-Huleyfe’den, Şâm halkının ise Cuhfe’den ihrama girmesini farz kıldı.”

Mâlik b. İsmâil, Mâlik b. İsmâil b. Ziyâd b. Dirhem en-Nehdî’dir.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Cu’fî’dir.

Zeyd b. Cübeyr, Zeyd b. Cübeyr el-Cuşemî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Zeyd b. Cübeyr, kıldan yapılmış ve etrafı perdelerle çevrilmiş bir çadırında olan Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’ın yanına gitmiştir. Hadiste geçen “وَسُرَادِقُ” kelimesi: “...duvarları çepeçevre onları içine alacak bir ateş hazırlamışsındır” şeklinde geçmektedir. “سُرَادِقُ” kelimesi çadır da olabilir. “سُرَادِقُ” kelimesi pamuktan yapılan çadıra veya evin avlusunu güneşten ve başka şeyden korumak için gerilen şey de olabilir. *Umdetu’l-Kârî*’de şöyle denilmiştir: Görünen o ki İbn Ömer bu perdeleri böbürlenmek için değil, yanında olanları örtmek için germiştir. “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz kıldı” sözü, takdir etti, açıkladı mânâsındadır. “Necd halkının Karn’dan ihrama girmesini farz kıldı” sözünden, Necd’de ikamet eden, hac veya umre için onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler kastedilmiştir. *Sihâh*’ta geçtiğine göre Necd, Tihâme’den Irak topraklarına kadar olan yerdir. *el-Meşârik*’te ise şöyle geçmektedir: Necd, Cerş ile Kûfe’nin köyleri arasında olan Hicâz’ın batısına, Kâbe’nin soluna düşen yerdir.

en-Nihâye’de şöyle denilmiştir: “Necd, Hicaz dışında, Irak tarafında yüksek bir yerin adıdır.

Kâmûs’ta ise şöyle denilmiştir: “Necd, yüksek yer, çukur olmayan mânâsındadır. Necd’in üst tarafı Tihâme ve Yemen, alt tarafı ise Irak ve Şâm topraklarıdır.” Bu bölgelerden ihrama girecek olanlar Karn’dan ihrama girerler.

¹ Hadis ayrıca 1525, 1527, 1528, 7344’te geçmektedir. Müslim 1182

² Kehf Sur. 29

Kâmus'ta: "Karn, Tâif'in yanında bir köy veya bir vadinin adıdır" denilmiştir. Cevherî, Uveys el-Karanî'yi buraya nisbet ederek yanılmıştır. Çünkü Uveys, dedelerinden olan Karar b. Redmân b. Nâhiye b. Murâd'a nisbet edilmiştir. Müslim'de de bu mânâda bir açıklama vardır.

Medine halkının, onların yolundan geçip mikatlarına gelenler Zu'l-Huleyfe'den ihrama girerler. Râfîî'nin bildirdiğine göre Zu'l-Huleyfe, Medine'ye bir mil uzaklıktadır. Ancak *el-Basît*'te, altı millik uzaklıkta olduğu söylenmiştir. Yine Zu'l-Huleyfe'nin Medine'ye yedi mil mesafede olduğu söylenmiştir. Ancak doğru olan Zu'l-Huleyfe'nin Medine'ye olan uzaklığının üç mil veya biraz daha fazla olmasıdır.

Şam toprakları Arîş'ten, Bâlis'e kadar olan yerdir. Nevevî, Fırat'a kadar olduğunu söylemiştir. Şam halkının ve onların yolundan geçip mikatlarına gelenlerin mikatı Cuhfe'dir. Cuhfe, denize altı mil uzaklıkta bir köydür. Medine'ye sekiz konak mesafesinde, Mekke'ye ise beş, altı veya üç konak mesafededir. İbnu'l-Kelbî der ki: Yesrib'de ikamet eden Amâlika ile Âd kavminden olan Benî Abîl arasında savaş çıkınca onları Yesrib'den çıkardılar ve Mehîa'da ikamet ettiler. Burayı sel vurup onları yok edince, Buraya (Süpürüp götürmek anlamında olan) Cuhfe adı verildi. Şu an Cuhfe harabedir ve temiz olmadığından dolayı kimse oraya gitmemektedir. Bu sebeple insanlar Cuhfe'nin hizasında olan Râbiğ'de ihrama girmektedir.

Hız. Âişe'nin, Nesâî'de geçen merfû hadisinde: "Şam ve Mısır halkı Cuhfe'den ihrama girer" ibaresi vardır. Velîyüddîn b. el-İrâkî: "Bu ibareyle amel edilebilir" demiştir. Nâfi iki bâb sonrasında da zikredileceği gibi aynı şeyi söylemiştir.

Abdullah der ki: Bana bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yemen halkı da Yelemem'den ihrama girerler." Hadisle ilgili açıklama inşallah ileride gelecektir.

٦ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾

6. YÜCE ALLAH'IN: “Kendinize Azık Edinin, Şüphe Yok ki Azığın En İyisi Allah Korkusudur”¹ BUYRUĞU

Yüce Allah, hacca gidenin insanlara muhtac olmaması için azık edinmesini emretmiş ve ahiretle ilgili de: “Şüphesiz ki azıkların en hayırlısı takvadır”² buyurmuştur.

١٥٢٣ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بَشِيرٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ عَنْ وَرْقَاءَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَحْجُونَ وَلَا يَتَزَوَّدُونَ وَيَقُولُونَ نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ ، فَإِذَا قَدِمُوا مَكَّةَ سَأَلُوا النَّاسَ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ . رَوَاهُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو عَنْ عِكْرِمَةَ مُرْسَلًا . تحفة ٦١٦٦

1523- “Yahya b. Bişr — Şebâbe — Verkâ' — Amr b. Dînâr — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: Yemen halkı azık edinmeden hac yaparlar ve: “Biz tevekkül edenleriz” derlerdi. Mekke'ye geldikleri zaman da insanlardan dilenirlerdi. Bunun üzerine: “**Kendinize azık edinin, şüphe yok ki azığın en iyisi Allah korkusudur**”³ âyeti nazil oldu.

Yahya b. Bişr, Yahya b. Bişr el-Harîrî, el-Belhî'dir. Buhârî ondan hac ve Resûlullah'ın (sallallahu alayhi vesellem) hicretiyle ilgili rivayetler yapmıştır. Müslim de ondan rivayette bulunmuştur. Yahya b. Bişr, iki yüz otuz iki yılının Muharrem ayının beşinde vefat etmiştir. Bazıları Yahya b. Bişr el-Belhî ve Yahya b. Bişr el-Harîrî'nin ayrı kişiler olduğunu söylemiştir. Buhârî, el-Belhî diyerek rivayet ederken Müslim el-Harîrî diyerek rivayette bulunmuştur. İbn Tâhir ve Ebû Ali el-Ciyân ikisinin de aynı kişi olduğunu söylemiştir, ancak doğru olan bunların ayrı kişiler olduğudur.

Şebâbe, Şebâbe b. Sevvâr'dır.

¹ Bakara Sur. 197

² Bakara Sur. 197

³ Bakara Sur. 197

Verkâ', Verkâ' b. Amr b. Kuleyb el-Yeşkurî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

İbn Ebî Hâtim, hadisi İbn Abbâs'tan başka bir yolla şöyle nakletmiştir: “Yemen halkı hac yaparken azık edinmez ve: “Allah'ın Ev'ini ziyaret ediyoruz! Elbette ki Allah yiyeceğimizi temin edecektir! Biz Allah'a tevekkül edenleriz” derlerdi. Mekke'ye geldikleri zaman da insanlardan dilenirlerdi. Bunun üzerine: **“Kendinize azık edinin, şüphe yok ki azığın en iyisi Allah korkusudur”**” âyeti nazil oldu. Âyetle tevekkül etmek zemmedilmemiştir. Çünkü Yemen'lilerin bu hareketi tevekkül değil, başkasından geçinmeye çalışmaktır. Çünkü tevekkül, sebepleri terk etmek değil, sebeplere sarılarak tevekkül etmektir. Zararı defetmek için sebeplere sarılmak, tevekküle ters düşmez, hatta vaciptir. Tıpkı yıkılmak üzere olan bir duvarın altında kalmamak için kaçmak, boğaza takılan lokmayı yutmak için sû içmek, tedavi olmak gibi. Sahabe ve tâbiûndan tedaviyi terk etmekle ilgili yapılan rivayetler, öleceğini anlayan hastayla ilgili olabilir. Ebu'd-Derdâ'dan nakledilen şu hadis te aynı şekilde yorumlanır: Ebu'd-Derdâ'ya: “Neyden şikayet ediyorsun?” diye sorulunca: “Günahlarımdan” cevabını verdi. Ona: “Sana bir doktor çağıralım mı?” diye sorulunca: “Beni hasta eden doktordur” cevabını verdi. Bu hadisi Ebû Dâvud *Hac* konusunda, Nesâî ise *Tefsir*'de rivayet etmiştir.

Yukarıdaki hadisi Süfyân b. Uyeyne, Amr b. Dînâr kanalıyla İkrime'den İbn Abbâs'ı zikretmeden aktarmıştır. Saîd b. Mansûr da İbn Uyeyne'den aynı şekilde rivayet etmiştir. Taberânî ise Amr b. Ali ve İbn Ebî Hâtim kanalıyla Muhammed b. Abdullah b. Yezîd el-Mukrî'den, ikisi de İbn Uyeyne'den mürsel olarak aktarmıştır.

İbn Ebî Hâtim der ki: Bu hadis, Verkâ'nın rivayetinden daha sahihtir.

Hafız İbn Hacer der ki: Hadiste İbn Uyeyne'de ihtilaf edilmiştir. Nesâî bunu Saîd b. Abdirrahman el-Mahzûmî'den, İbn Uyeyne'den, İbn Abbâs'ı zikrederek mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ancak İsmâîlî'nin bildirdiğine göre İbn Sâid bu hadisi onlara *Menâsik* konusunda mevsûl olarak nakletmiştir.

Aynı zamanda bu hadis Amr b. Dînâr kanalıyla İkrime'den, İbn Abbas zikredilmeden rivayet edilmiştir.

İbn Uyeyne'den mahfûz olan rivayette İbn Abbâs yoktur; ancak Şebâbe bunu mevsûl olarak rivayette tek kalmamıştır. Hâkim de bunu *Târih*'te "Furât b. Hâlid — Süfyân es-Sevrî — Varkâ" kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim de başka bir yolla İbn Abbâs'tan geçtiği üzere rivayet etmiştir.

۷ - بَابُ مُهَلِّ أَهْلِ مَكَّةَ لِلْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

7. MEKKE HALKININ HAC VE UMRE İÇİN İHRAMA GİRECEKLERİ YER

Tehlîl, yüksek sesle telbiye getirmek mânâsına gelir. Aynı zamanda ihrama girmek mânâsına da gelir.

۱۵۲۴ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَّتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ ، وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ ، هُنَّ هُنَّ وَلَمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ أَطْرَافَهُ
۱۵۲۶ ، ۱۵۲۹ ، ۱۵۳۰ ، ۱۸۴۵ - تحفة ۵۷۱۱

1524- "Mûsa b. İsmâil — Vuheyb — İbn Tâvus — babası" isnâdıyla İbn Abbâs dedi ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkı için Zu'l-Huleyfe'yi, Şâm halkı için Cuhfe'yi, Necd halkı için Karnu'l-Menâzil'i, Yemen halkı için ise Yelemlem'i mikat yeri olarak tayin etti. Bu yerler hem buradaki halkın, hem dışarıdan buraya gelip hac veya umre yapmak isteyenlerin mikatıdır. Bu yerlerin dışında olanlar ise Mekke'ye geldiği zaman Mekke'nin mikatında ihrama girer."

Mûsa b. İsmâil, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî el-Basrî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid'dir.

¹ Hadis ayrıca 1526, 1529, 1530, 1845'te geçmektedir. Müslim 1181

İbn Tâvus, Abdullah b. Yemân'dır. Babası ise Tâvus'tur.

Hadiste geçen mikatlar, hac veya umre yapacak olanların ihrama gireceği yerlerdir. Mikat, vakit kelimesinden türemiş olabilir. Bu durumda hadisten kişinin mutlaka ihramlı olması gereken zaman mânâsı çıkar Tıpkı: “**Namaz şüphesiz, inananlara belirli vakitlerde farz kılınmıştır**”¹ âyetinde geçtiği gibi. Daha önceki rivayette geçen: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz kıldı” sözü bunu teyid etmektedir. Hadise göre Medine halkı ve onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler Zu'l-Huleyfe'de ihrama girerler. Zu'l-Huleyfe harabeye dönmüş bir köydür ve bu köyde *Mescidu'l-Harâb* adında bir mescid ve *Bi'r-i Ali* adında bir kuyu vardır. *Kâmûs*'ta şöyle der: Bi'r-i Ali, Medine'ye altı mil mesafede olan Benî Cuşemlilere ait bir su kaynağıdır. Şâm halkı –Nesâî, Hz. Âişe'den olan hadiste Mısır halkını da zikretmiştir. Şâfiî de rivayetinde Garb halkını zikretmiştir- Cuhfe'den ihrama girerler. Nevevî, *Şerhu'l-Mühezzeb*'de Cuhfe'nin Mekke'ye üç konaklık bir mesafede olduğunu söylemiştir. Necd halkı ve onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler Karnu'l-Menâzil'de ihrama girerler. Buraya tilkilerin çok gelmesi sebebiyle Karnu's-Seâlib de denmiştir. Rûyânî, Şâfiî mezhebinin ileri gelen âlimlerinden bildirdiğine göre Karnu'l-Menâzil ve Karnu's-Seâlib ayrı iki yerdir. Aşağıda olan Karnu'l-Menâzil, yukarıda olan ise Karnu's-Seâlib'dir. Ancak Fâkihî'nin *Ahbârü Mekke*'de bildirdiğine göre Karnu's-Seâlib, Mina'nın altında ve bin beş yüz arşın mesafede olan bir dağdır. Buradan da Karnu's-Seâlib'in mikatlardan sayılmayacağı anlaşılır. Yemen halkı ve onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler Yelemlem'de ihrama girerler. Yelemlem, Tihâme dağlarından biridir. Buraya Elelem de denir ve Mekke'ye iki konak mesafesindedir. Yemen halkı dağ yolundan gittikleri zaman Necd'lilerin mikatından ihrama girerler. Çünkü bu durumda Necd'lilerin mikatı olan Karnu'l-Menâzil onların yolu üzerine düşer. Hadiste geçen: “...ve onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler...” sözünde, yaşadıkları yerin mikatından başka yerden geçenlerin o yerin mikatından ihrama gireceği belirtilmiştir. Şam halkından olan kişi Zu'l-Huleyfe'den geçecek olursa, kendi mikatı olan Cuhfe'den değil, Zu'l-Huleyfe'den ihrama girer. Eğer böyle yapmayacak olur da buradan

¹ Nisâ Sur. 103

ihramsız geçip Cuhfe'ye giderek ihrama girerse cumhura göre kurban kesmesi gerekir.

“...hac veya umre yapmak isteyenlerin mikatıdır” sözü hac veya ihram yapmaya niyeti olmayanın Mekke'ye ihramsız girebileceğine delalet eder. Ancak Mekke ile mikat arasında olanın ihrama gireceği yer, hac için yola çıkacağı yerdir. Hatta Mekke halkı da, tıpkı Mekke ile mikatlar arasına olanlar gibi Mekke'den ihrama girerler ve mikat yerlerine gitmelerine gerek yoktur. Bu durum hac için geçerlidir. Umre için ise en yakın mikata gidilir. Buhârî, Mekke halkının hac ve umre için ihrama gireceği yer konusunda: “Mekke halkı bir yıl hac ve umre için Mekke'de ihrama girmişlerdir” demiştir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'yi kardeşı Abdurrahman ile beraber umre için gönderdiği hadiste, ihram için Ten'im'e gitmelerini emretti. Bu hadis, Mekke halkının Mekke'de ihrama girebileceği kuralının umre için geçerli olmadığını gösterir. Buhârî bu hadisi genel olarak almıştır. (Umre ile hac için beraber niyet ederek ikisini de bir ihramla yapmak olan) hacc-ı kıran yapanın hükmü hac yapan gibidir. Mekke'de olup hacc-ı kırana niyet eden Mekke'de ihrama girer. Bu kişi Arafat'ta vakfe yaptığı için mikat sınırına çıkılmış sayılır. Müslim ve Nesâî bu hadisi hac konusunda rivayet etmişlerdir.

٨ - باب مِيقَاتِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَلَا يُهْلُوا قَبْلَ ذِي الْحُلَيْفَةِ

8. MEDİNE HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER

Medine halkı Zu'l-Huleyfe'ye varmadan ihrama giremezler. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber hac yapan hiç kimsenin Zu'l-Huleyfe'ye varmadan önce ihrama girdiğine dair bir rivayet yoktur. Görünen o ki Buhârî, mikâta varmadan önce ihrama girmenin caiz olmadığı görüşündedir.

١٥٢٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يُهْلُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ ، وَأَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ ، وَأَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ » . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَبَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « وَيُهْلُ

أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ » . أَطْرَافُهُ ١٣٣ ، ١٥٢٢ ، ١٥٢٧ ، ١٥٢٨ ، ٧٣٤٤ - تحفة ٨٣٢٦

1525- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Medine halkı Zu’l-Huleyfe’den, Şam halkı Cuhfe’den, Necd halkı Karn’dan ihrama girerler.” Abdullah der ki: Bana bildirildiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yemen halkı Yelemlem’den ihrama girerler.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Hadise göre Medine halkı ve onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler Zu’l-Huleyfe’de ihrama girerler. Şam halkı ve onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler Cuhfe’de ihrama girerler. Necd halkı ve onların yolundan geçip mikatlarına gelen kişiler Karn’da ihrama girerler. İbn Ömer’in naklettiği hadisin ikinci kısmını Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat işitmediği anlaşılmaktadır. Ancak âlimler sahabinin mürsel olarak naklettiği hadisi sahih ve huccet kabul etmişlerdir.

Bu konuda Ebû İshâk el-İsferâyînî buna muhalefet edip bu durumdaki hadisin huccet kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Ancak merfû olarak İbn Abbâs’tan nakledilen ve Buhârî ve Müslim’de geçen merfû hadiste, Yemen’in mikatı zikredilmiştir. Müslim de Câbir’den bu konuda bir rivayette bulunmuş, ancak: “Sanırım hadisi merfû olarak nakletti” demiştir. Aynı zamanda Nesâî’de geçen Hz. Âişe’nin hadisi, Ebû Dâvud ve Nesâî’de geçen Haris b. Amr’ın hadisi de merfûdur.

۹ - باب مَهَلَّ أَهْلِ الشَّامِ

9. ŞAM HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER

۱۵۲۶ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ وَقَّتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ

¹ Hadis ayrıca 133, 1522, 1527, 1528, 7344’te geçmektedir. Müslim 1182

الْجُحْفَةَ ، وَلِأَهْلِ نَجْدِ قَرْنِ الْمَنَازِلِ ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمَمَ ، فَهِنَّ هُنَّ وَلَيْنَ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ ، لِمَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمَهَلُهُ مِنْ أَهْلِهِ ، وَكَذَلِكَ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ يُهْلُونَ مِنْهَا . أطرافه ١٥٢٤ ، ١٥٢٩ ، ١٥٣٠ ، ١٨٤٥ - تحفة ٥٧٣٨

1526- "Müsedded — Hammâd — Amr b. Dînâr — Tâvus" isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkı için Zul'Huleyfe, Şam halkı için Cuhfe, Necd halkı için Karnu'l-Menâzil, Yemen halkı için de Yelemlem'i mikat tayin etti. Bu yerler bura halkı ve başka yerden buraya gelip hac ve umre yapmak isteyenler için mikattır. Mekke'ye bu yerlerden daha yakında ikamet edenler bulundukları yerden ihrama girerler. Hatta Mekke halkı, Mekke'de ihrama girerler."¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd'dir.

Hadiste geçtiğine İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkı ve yolculuğunda Medine'nin mikatından geçenlerin Zu'l-Huleyfe'de ihrama gireceğini, Şam, Mısır, Mağrib halkının ve yolculuğunda buraların mikatından geçenlerin Cuhfe'de ihrama gireceğini, Necd veya Hicâz halkı ve bunların mikatından geçenlerin Karnu'l-Menâzil'de ihrama gireceğini, Yemen halkının ve mikatlarından geçenlerin Yelemlem'de ihrama gireceğini belirtmiştir. Bu mikatların hem buradaki halkın, hem buralara gelen yabancıların hac ve umre için mikatı sayılacağı belirtilmiştir. Ancak bu mikatlar ile Mekke arasında bir yerde bulunanlar, bulundukları yerde ihrama girerler. Hatta Mekke halkı ve Mekke'de bulunanlar, Mekke'de ihrama girerler.

¹ Hadis ayrıca 1524, 1529, 1530, 1835'te geçmektedir. Müslim 1181

۱۰ - باب مُهَلُّ أَهْلِ نَجْدٍ

10. NECD HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER

۱۵۲۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ وَقَتَ النَّبِيِّ

ﷺ أطرافه ۱۳۳، ۱۵۲۲، ۱۵۲۵، ۱۵۲۸، ۷۳۴۴ - تحفة ۶۸۲۴

1527- "Ali — Süfyân — Zührî — Sâlim" isnâdıyla babası: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mikat olarak...." deyip aşağıdaki hadisi zikretti.¹

Ali, Ali b. el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Sâlim'in babası, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

۱۵۲۸ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ

عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مُهَلُّ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ذُو الْخَلِيفَةِ ، وَمُهَلُّ أَهْلِ الشَّامِ مَهْيَعَةٌ وَهِيَ الْجُحْفَةُ ، وَأَهْلُ نَجْدٍ قَرْنٌ » قَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - زَعَمُوا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ وَلَمْ أَسْمَعْهُ « وَمُهَلُّ أَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمٌ » أطرافه

۱۳۳، ۱۵۲۲، ۱۵۲۵، ۱۵۲۷، ۷۳۴۴ - تحفة ۶۹۹۱

1528- "Ahmed — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh" isnâdıyla babası dedi ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Medine halkının ihrama gireceği yer Zu'l-Huleyfe'dir. Şam halkının ihrama gireceği yer Mehyea -yani- Cuhfe'dir. Necd halkının ihrama gireceği yer ise Karn'dır." İbn Ömer der ki: Söylediklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi; ancak ben bizzat işitmedim: "Yemen halkının ihrama gireceği yer ise Yelemlem'dir."²

¹ Hadis ayrıca 133, 1522, 1525, 1528, 7344'te geçmektedir. Müslim 1182

² Hadis ayrıca 133, 1522, 1525, 1527, 7344'te geçmektedir. Müslim 1182

Ahmed, Ahmed b. İsa el-Hemdânî'dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Sâlim b. Abdillâh, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Hadiste geçtiğine göre Medine halkının ihrama gireceğİ yer, Zu'l-Huleyfe, Şam, Mısır ve Mağrib halkının ihrama gireceğİ yer Cuhfe, Necd halkının ihrama gireceğİ yer Karn'dır. İbn Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Yemen hakkındaki sözünü bizzat işitmediğini söylemiş; ancak hadisin bu kısmını da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmıştır.

۱۱ - بَابُ مُهَلِّ مَنْ كَانَ دُونَ الْمَوَاقِيتِ

11. MİKATLAR İLE MEKKE ARASINDA OLANLARIN İHRAMA GİRECEĞİ YER

۱۵۲۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَمْرِو عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَّتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ ، وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنًا ، فَهَنْ هُنَّ وَلَيْنَ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ ، مِمَّنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمِنْ أَهْلِهِ حَتَّىٰ إِنَّ أَهْلَ مَكَّةَ يُهْلُونَ مِنْهَا . أَطْرَافُهُ ۱۵۲۴ ،

۱۵۲۶ ، ۱۵۳۰ ، ۱۸۴۵ - تحفة ۵۷۳۸

1529- "Kuteybe — Hammâd — Amr — Tâvus" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkının ihrama gireceğİ yeri Zu'l-Huleyfe, Şam halkının ihrama gireceğİ yeri Cuhfe, Yemen halkının ihrama gireceğİ yeri Yelemlem, Necd halkının ihrama gireceğİ yeri Karn olarak tayin etti. Bu yerler hem burada ikamet edenlerin, hem dışarıdan buraya gelenlerin hac ve umre yapmak için ihrama gireceğİ mikatlardır. Bu mikatlar ile Mekke arasında olanlar ise

ikamet ettikleri yerde ihrama girerler. Hatta Mekke halkı, Mekke'de ihrama girerler.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkı için Zu'l-Huleyfe, Şam halkı için Cuhfe, Yemen halkı için Yelemlem, Necd halkı için Karn'ı mikat olarak tayin etmiş ve dışarıdan buraya gelenlerin de hac ve umre için buradan ihrama gireceğini belirtmiştir. Bu mikatlar ile Mekke arasında olanlar ise bulundukları yerden ihrama girerler. Hatta Mekke halkı, Mekke'de ihrama girerler. Ancak bu, hac için geçerlidir. Umre için ihrama girecek olan kişi mikat ile Mekke arasında bir yerdeyse kendisine en yakın mikattan ihrama girer. Safrâ veya Bedir'de ikamet eden Zu'l-Huleyfe ile Cuhfe arasında ikamet ediyor demektir ve bu kişi evinden değil, Cuhfe'den ihrama girer.

۱۲ - بَابُ مَهْلٍ أَهْلِ الْيَمَنِ

12. YEMEN HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER

۱۵۳۰ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ ، وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ ، هُنَّ لِأَهْلِيهَا وَلِكُلِّ آتٍ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِمْ مَنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ ، فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ . أطرافه ۱۵۲۴ ، ۱۵۲۶ ، ۱۵۲۹ ، ۱۸۴۵ - تحفة ۵۷۱۱

1530- "Muallâ b. Esed — Vuheyb — Abdullah b. Tâvûs — babası" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkı için Zu'l-Huleyfe'yi, Şam halkı için Cuhfe'yi, Necd halkı için Karnu'l-Menâzil'i ve Yemen halkı için Yelemlem'i mikat tayin etti. Bu yerler, hem burada ikamet edenlerin, hem dışarıdan buraya

¹ Hadis ayrıca 1524, 1526, 1530, 1845'te geçmektedir. Müslim 1181

gelenlerin hac ve umre yapmak için ihrama gireceği mikatlardır. Bu mikatlar ile Mekke arasında olanlar ise ikamet ettikleri yerde ihrama girerler. Hatta Mekke halkı, Mekke’de ihrama girerler.¹

Muallâ b. Esed, Muallâ b. Esed, Behz b. Esed el-Basrî’nin kardeşı Ebu’l-Heysen’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

Hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine halkı için Zu’l-Huleyfe, Şam halkı için Cuhfe, Necd halkı için Karnu’l-Menâzil, Yemen halkı içinse Yelemlem’i mikat tayin etmiştir.

Hadiste Yelemlem’in, Yemen’lilerin mikatı olduğu söylense de kastedilen Yelemlem’in Yemen’deki Tihâme halkına has bir mikat olduğudur. Yemen’deki Necd’lilerin mikatı, Hicâz’daki Necd’lilerin mikatıyla aynıdır. Bunun delili de Necd’lilerin mikatının Karn olduğunun söylenmesidir. Hadiste Yemenlilerin mikatının Yelemlem olduğu söylenirken, Yemen halkından olan Tihâme halkı kastedilmiştir.

Belirlenen mikatlar, zikredilen topluluklar ve başka yerden oraya gelip hac veya umre yapmak isteyenler için geçerlidir. Bu mikatlar ile Mekke arasında ikamet edenler ise bulundukları yerden ihrama girerler. Hatta Mekke halkı Mekke’de ihrama girer.

۱۳ - بَابُ ذَاتِ عِرْقٍ لِأَهْلِ الْعِرَاقِ

13. IRAK HALKININ İHRAMA GİRECEĞİ YER ZÂTU İRK’TIR.

۱۵۳۱ - حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَمَّا فُتِحَ هَذَانِ الْمِصْرَانِ أَتَوْا عُمَرَ فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَدَّ لَأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَا ، وَهُوَ جَوْزٌ عَنْ طَرِيقِنَا ، وَإِنَّا إِنِ أَرَدْنَا قَرْنَا شَقَّ عَلَيْنَا . قَالَ فَانْظُرُوا حَدُّوْهَا مِنْ طَرِيقِكُمْ . فَحَدَّ هُمُ ذَاتَ عِرْقٍ . تحفة ۷۹۵۹ ، ۱۰۵۶۰

¹ Hadis ayrıca 1524, 1526, 1529, 1845’te geçmektedir. Müslim 1181

1531- “Ali b. Müslim — Abdullah b. Numeyr — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle dedi: Bu iki şehir (Basra ve Kûfe) fethedildiği zaman Hz. Ömer’e gelip: “Ey müminlerin emiri! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Necd halkı için Karn’ı mikat tayin etti. Ancak Karn bizim yolumuzun üzerinde değildir. İhrama girmek için Karn’a gitmek bize zor geliyor” dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer: “O halde yolunuzun Karn hizasındaki yerinden ihrama girin” deyip onlar için Zâtu İrk’ı mikat tayin etti.

Ali b. Müslim, Ali b. Müslim b. Saîd et-Tâvûsî’dir ve bu kişi Bağdad’da ikamet etmiştir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlı kölesidir.

İbn Ömer, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Hadiste geçen iki şehir Basra ve Kûfe’dir. Basra ve Kûfe halkı Hz. Ömer’e gelip: “Ey müminlerin emiri! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Necd halkı için Karn’ı mikat tayin etti. Ancak Karn bizim yolumuzun üzerinde değildir. İhrama girmek için Karn’a gitmek bize zor ve meşakkatli geliyor” dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer, Mekke’ye giderken takib ettikleri yolun Karn’ın hizasına gelen kısmını mikat edinmelerini söyledi ve küçük bir tepe olan Zâtu İrk’ı onlara mikat tayin etti. Zâtu İrk ile Mekke arasındaki mesafe kırk iki millik mesafedir. Şâfiî’nin Ebu’ş-Şa’sâ’dan olan şu rivayeti bu hadisi teyid etmektedir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) doğu halkı için mikat tayin etmedi. Bunun üzerine Hz. Ömer Karn’ın hizasında olan Zâtu İrk’ı Basra ve Kûfe halkına mikat tayin etti.

Müslim’in *Sahih*’inde Ebu’z-Zübeyr’den naklettiğine göre Câbir b. Abdullah’a ihrama girilecek yerle ilgili sorulunca, sanırım hadisi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak bir hadis zikretti. Bu hadiste de: “İrak halkının ihrama gireceği yer Zâtu İrk’tır” ibaresi vardır. Ancak Nevevî, Müslim’in şerhinde hadisin kesin bir şekilde Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırılmaması sebebiyle sâbit olmadığını söylemiştir.

Derim ki: Rivayet ederken “sanırım” demek yakinen nakletmek gibidir ve hadisin bu şekilde nakledilmesi merfû olmasına engel değildir. Yine ne emin olarak, ne de zanla merfû olduğunu belirtmese bile hadis merfû

konumundadır. Bununla birlikte hadisin bu kısmıyla ilgili mikat, hakkında nas olan mikatlar arasındadır. Ahmed bunu İbn Lehîa'dan, İbn Mâce İbrâhîm b. Yezîd'den, ikisi de Ebu'z-Zübeyr'den merfû olarak şüpheye düşülmeden nakletmişlerdir. Ebû Dâvud ve Nesâî'de mevcut Hz. Âişe'nin hadisinde geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Irak halkı için Zâtu İrk'ı mikat tayin etti. Ancak imam Ahmed, Eflah b. Humeyd'den nakledilen bu hadisi kabul etmezdi. İbn Adiy ise güvenilir kişilerin ondan rivayette bulunduğunu söylemiştir. Bana göre Eflah b. Humeyd salih biridir ve hadisleri sahihtir. Zehebî de onun hadisinin sahih olduğunu söylemiştir. İrâkî de Eflah'ın naklettiği bu hadisin senedinin ceyyid olduğunu söylemiştir.

Dârekutnî ve Ahmed'in "Haccâc b. Ertâa — Amr b. Şuayb — babası" isnadıyla dedesi: *"Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Irak halkı için Zâtu İrk'ı mikat olarak tayin etti"* buyurmuştur. Bu hadislerin hepsinde zayıflık olsa bile hepsi bir araya gelince huccet kabul edilebilirler.

Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin İbn Abbâs kanalıyla naklettikleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Maşrik halkı için Akîk'i mikat tayin ettiğiyle ilgili rivayette Yezîd b. Ziyâd tek kalmıştır. Bu kişi hadis alimlerinin ittifakıyla zayıftır. Bu hadis sahih olsa bile şu şekilde anlaşılır: Zâtu İrk, ihrama girilmesi farz olan bir mikattır. Akîk'te ise ihrama girmek müstehaptır ve buradan ihrama girmek daha faziletlidir. Çünkü Akîk, Zâtu İrk'tan daha uzaktır. Zâtu İrk bazı Iraklıların mikatı, Akîk te bazı Iraklıların mikatı olmasına rağmen kişi Akîk'i ihramsız geçip Zâtu İrk'ta ihrama girerse bu caizdir.

Taberânî'nin Enes'ten naklettiği Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medâin halkına Akîk'i, Basra halkı için Zâtu İrk'ı mikat tayin ettiğiyle ilgili hadisin senedindeki Ebû Zilâl Hilâl b. Yezîd'i İbn Hibbân güvenilir bulmuş, ulemânın çoğunluğu ise zayıf olduğunu söylemiştir. Akîk; Zâtu İrk'ın üst tarafında olan bir vadidir. Mekke ile arasında iki konak mesafesi vardır.

١٤ - باب

14. BÂB

Mikatta ihrama girecek olan kişinin iki rekat namaz kılması müstehabdır.

۱۵۳۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَصَلَّى بِهَا وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَفْعَلُ ذَلِكَ أَطْرَافَهُ ٤٨٤ ، ١٥٣٣ ، ١٧٩٩ - تحفة ٨٣٣٨

1532- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe'deki vadide devesinden inerek orada namaz kıldı. Abdullah b. Ömer de aynı şeyi yaptırdı.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hadise göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe'deki vadide devesini çökertip inerek iki rekat ihram namazı veya iki rekat ikindi namazı kıldı. İbn Ömer'in daha sonra geçen hadisinde: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönerken de buraya yetişince aynı şekilde yaptı” demiştir. Abdullah b. Ömer de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi burada namaz kılardı.

۱۵ - بَابُ خُرُوجِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى طَرِيقِ الشَّجَرَةِ

15. RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) MEDİNE'DEN ÇIKARKEN ŞECERE YOLUNDA NAMAZ KILMASI

۱۵۳۳ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُثَنِّرِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ ، وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِ

¹ Hadis ayrıca 84, 1533, 1799'da geçmektedir. Müslim 1257

الشَّجَرَةَ ، وَإِذَا رَجَعَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ بَيْطُنِ الْوَادِي ، وَبَاتَ حَتَّى يُصْبِحَ أَطْرَافَهُ ٤٨٤ ،
١٥٣٢ ، ١٧٩٩ - تحفة ٧٨٠١ ، ٧٨٠٣

1533- "İbrâhim b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (Medine'den çıkarken) Şecere yolunu izleyerek çıkardı. Medine'ye de Muarres yolundan girerdi. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye giderken Şecere Mescidi'nde namaz kıları. Mekke'den dönüşünde de vadinin ortasındaki Zu'l-Huleyfe'de namaz kıları ve sabaha kadar burada gecelerdi.¹

İbrâhim b. el-Münzir, İbrâhim b. el-Münzir el-Kureşî el-Hâzimî el-Medenî'dir.

Enes b. İyâd, Enes b. İyâd el-Medenî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer el-Ömerî'dir.

Hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'den çıkarken Zu'l-Huleyfe Mescidi yanındaki Şecere yolunu izleyerek çıkardı. Medine'ye de Zu'l-Huleyfe Mescidi'nden daha aşağıda ve Medine'ye daha yakın olan Muarres yoluyla girer idi. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye giderken Şecere Mescidi'nde namaz kıları. Mekke'den dönüşünde de vadinin ortasındaki Zu'l-Huleyfe'de namaz kıları ve ailelerinin yanına gece gitmemek için sabaha kadar burada gecelerdi.

١٦ - بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «الْعَقِيقُ وَادٍ مُبَارَكٌ»

16. RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): "AKÎK
MÛBÂREK BİR VADİDİR" BUYRUĞU

١٥٣٤ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ وَيَشْرُ بْنُ بُكَيْرٍ النَّيْسِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ

قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ إِنَّهُ

¹ Hadis ayrıca 484, 1532, 1799'da geçmektedir. Müslim 1257

سَمِعَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِوَادِي الْعَقِيقِ يَقُولُ « أَتَانِي اللَّيْلَةُ
آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةً فِي حَجَّةٍ » طرفاه ٢٣٣٧ ،
٧٣٤٣ - تحفة ١٠٥١٣

1534- "Humeydî — Velîd ve Bîşr b. Bekr et-Tinnîsî — Evzâî — Yahya — Nâfi" isnâdıyla İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Hz. Ömer'in şöyle dediğini işitti: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Akîk vadisinde şöyle buyurduğunu işittim: *"Bu gece bana Rabbimden biri geldi ve: «Bu mübârek vadide namaz kılıp: «Hac içinde umreye niyet ettim, de» dedi."*

Humeydî, Ebû Bekr b. Abdillâh b. ez-Zübeyr'dir.

Velîd, Velîd b. Müslim'dir.

Bîşr b. Bekr et-Tinnîsî'nin memlekete olan Tinnîs, Mısır'ın doğusunda bir beldedir.

Evzâî, Abdurrahman b. Amr'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Hadiste geçen Akîk, Medine'ye dört millik bir mesafededir. Hadise göre Cibrîl, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip mübarek bir vadi olan Akîk'te namaz kılmasını söylemiştir. İbn Adiy'in "Yâkub b. İbrâhîm ez-Zührî — Hîşâm ve Urve — babası" isnâdıyla Hz. Âişe'den naklettiği bir hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Akîk'te çadır kurunuz. Burası mübarek bir yerdir"* buyurmuştur. Hadisteki "çadır kurunuz" sözünden kasıt konaklamaktır. Ancak İbnü'l-Cevzî *el-Mevdûât*'ta bunun "تخيموا" kelimesinin yanlış yazıldığını doğrusunun "تختموا" olacağını ve bundan kastın da yüzükteki akîk taşının olduğunu söylemiştir. Hz. Ömer'den nakledilen bir hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Akîk taşından yüzük edinin. Çünkü Cibrîl bana onu cennetten getirmiştir"* buyurdu. İbn Hacer bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. *"Hac içinde umreye niyet ettim, de"* sözünden kasıt ta hacc-ı kırana niyet etmektir.

¹ Hadis ayrıca 2337, 7343'te geçmektedir.

Bu hadisi müellif *Muzâraa* ve *İ'tisâm* konusunda nakletmiştir. Ebû Dâvud ve İbn Mâce de *Hac* konusunda rivayet etmişlerdir.

١٥٣٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَأَى وَهُوَ فِي مَعْرَسٍ بِذِي الْحُلَيْفَةِ بَيْطُنَ الْوَادِي قِيلَ لَهُ إِنَّكَ بَيْطَحَاءٌ مُبَارَكَةٌ . وَقَدْ أَنَاخَ بِنَا سَالِمٌ ، يَتَوَخَّى بِالْمُنَاخِ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُنِيخُ ، يَتَحَرَّى مَعْرَسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ أَشْفَلُ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بَيْطُنَ الْوَادِي ، بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ وَسَطٌ مِنْ ذَلِكَ . أَطْرَافُهُ ٤٨٣ ، ٢٣٣٦ ، ٧٣٤٥ - تحفة ٧٠٢٥ -

1535- “Muhammed b. Ebî Bekr — Fudayl b. Süleymân — Mûsa b. Ukbe — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla İbn Ömer’in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vese'llem) Zu'l-Huleyfe'de vadinin ortasındaki konaklama yerindeyken rüyasında: “Sen mübarek bir vadide bulunuyorsun” denildi.

(Mûsa b. Ukbe) der ki: “Bir hac seferinde Sâlim, Abdullah'ın vaktiyle konakladığı yeri araştırarak, bizi oraya indirdi. Abdullah, vadinin ortasındaki mescidin altında olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) konakladığı yerde konaklardı. Konakladıkları yer, vadi ile yola eşit mesafede bir yerdi.¹

Muhammed b. Ebî Bekr, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî'dir.

Fudayl b. Süleymân, Fudayl b. Süleymân en-Nemrî'dir.

Mûsa b. Ukbe, Mûsa b. Ukbe el-Esedî'dir.

Sâlim b. Abdillâh, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe'de Akîk vadisinde konaklamışken rüyasında kendisine: “Sen mübarek bir vadidesin” denildi.

Mûsa b. Ukbe şöyle dedi: “Sâlim de bizi Abdullah b. Ömer'in konakladığı Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) konakladığını söylediği yer olan Akîk

¹ Hadis ayrıca 483, 2336, 7345'te geçmektedir. Müslim 1346

vadisinde konaklattı. O zaman hadiste bahsedilen mescid, vadi ile yola aynı mesafedeydi.”

۱۷ - باب غَسْلِ الْخَلْقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنَ الثَّيَابِ

17. GİYSİLERDEKİ GÜZEL KOKUYU ÜÇ DEFA YIKAMAK

۱۵۳۶ - قَالَ أَبُو عَاصِمٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ يَعْلَى أَخْبَرَهُ أَنَّ يَعْلَى قَالَ لِعُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَرِنِي النَّبِيَّ ﷺ حِينَ يُوحَى إِلَيْهِ قَالَ فَبَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ بِالْجُمُعَاتِ ، وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ ، جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ ، وَهُوَ مُتَضَمِّحٌ بِطِيبٍ فَسَكَتَ النَّبِيُّ ﷺ سَاعَةً فَجَاءَهُ الْوَحْيُ ، فَأَشَارَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - إِلَى يَعْلَى ، فَجَاءَ يَعْلَى ، وَعَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَوْبٌ قَدْ أُظِلَّ بِهِ فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُحَمَّرٌ الْوَجْهَ ، وَهُوَ يَغِطُّ ثُمَّ سَرَى عَنْهُ فَقَالَ « أَيْنَ الَّذِي سَأَلَ عَنِ الْعُمْرَةِ » فَأَتَى بِرَجُلٍ فَقَالَ « اغْسِلِ الطِّيبَ الَّذِي بِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، وَانْزِعْ عَنْكَ الْجُبَّةَ ، وَاصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ كَمَا تَصْنَعُ فِي حَجَّتِكَ » قُلْتُ لِعَطَاءٍ أَرَادَ الْإِنْقَاءَ حِينَ أَمَرَهُ أَنْ يَغْسِلَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ نَعَمْ . أطرافه ۱۷۸۹ ، ۱۸۴۷ ، ۴۳۲۹ ، ۴۹۸۵ - تحفة ۱۱۸۳۶

1536- “Ebû Âsım — İbn Cüreyc — Atâ — Safvân b. Ya'lâ” isnâdıyla Ya'lâ, Hz. Ömer'e: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy gelirken, Allah'ın Resûlü'nü bana göster” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir grupla Ci'râne'deyken bir adam gelip: “Ey Allah'ın Resûlü! Güzel koku sürünmüş olarak umre için ihrama giren kişi hakkında ne dersin?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir müddet sustuktan sonra kendisine vahiy gelince Hz. Ömer, Ya'lâ'ya işaret etti. Ya'lâ geldiğinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde bir örtü vardı, bu örtü Ona gölgelik yapılmıştı. Ya'lâ başını örtünün altına sokunca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün kızarmış olduğunu ve uyuyan kimsenin gidip gelen nefesi gibi hırıltıyla nefes alıp verdiğini gördü. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bu hal kalkınca: “Umre hakkında soru soran nerede?” diye sordu. Adam getirilince: “Üzerindeki güzel kokuyu üç defa yıka ve üzerindeki cübbeyi de

çıkarak. Hacda yaptığın şeyleri umre yaparken de yap” buyurdu. İbn Cüreyc der ki: Atâ’ya: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama üç defa yıkamasını söylerken temizlemeyi mi kastedti” diye sorunca: “Evet” cevabını verdi.¹

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled en-Nebîl’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik’tir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Safoân b. Ya’lâ, Ya’lâ b. Umeyye et-Temîmî’nin oğludur.

Hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ya’lâ b. Umeyye Hz. Ömer’e: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy geldiği zaman, bana Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) göster de vahyin nasıl geldiğini göreyim” demiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin sekizinci yılında ashâbından bir grupla Cî’râne’deyken Atâ b. Meniyye adında adam gelmiş ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Güzel koku sürünmüş olarak umre için ihrama giren kişi hakkında ne dersin?” diye sormuştur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama cevap vermeyip susmuş, bir müddet sonra kendisine vahiy gelince Hz. Ömer, Ya’lâ’yı çağırmıştır. Ya’lâ geldiği zaman Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerine gölge etmesi için bir örtü atıldığını görmüştür. Ya’lâ, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) vahyin nasıl geldiğini görmek için başını örtünün altına sokmuştur. Bu da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumda kendisine bu şekilde bakılmasından rahatsız olmadığını gösterir. Çünkü vahyin gelişini görmek kişinin imanını arttırır. Ya’lâ bakınca vahyin ağırlığından dolayı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün kızarmış olduğunu ve uyuyan kimsenin gidip gelen nefesi gibi hırıltıyla nefes alıp verdiğini gördü. Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bu hal kalkınca: “Umreyle ilgili soru soran kişi nerede?” diye sordu. Adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Üzerindeki güzel kokuyu üç defa yıka” buyurdu. Elbisedeki güzel kokuyu üç defa yıkamak, ihrama girdikten sonra bedene veya elbiseye koku sürmeye devam etmenin yasaklandığına delildir. Mâlik ve Muhammed b. el-Hasan da bu görüştedir.

Ulemânın çoğunluğu bu konuda şöyle demişlerdir: Ya’lâ kıssasının hicretin sekizinci yılında Cî’râne’de gerçekleştiğinde şüphe yoktur. Hz. Âişe’den sâbit isnâdla nakledilen Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccında güzel koku

¹ Hadis ayrıca 1789, 1847, 4329, 4985’te geçmiştir. Müslim 1180

sürdüğüyle ilgili kıssa ise ittifakla hicretin onuncu yılında gerçekleşmiştir. Bu durumda sonraki hadisle amel edilir. Görünen o ki hadisteki üç defadan kasıt üç defa yıkamak değil, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona elbisesini yıkamayı üç defa emretmesidir. Bu durumda hadise bakılarak üç defa yıkamak gerektiği şeklinde bir hüküm çıkmaz. İbnu'l-Munîr bu hadisle ilgili şöyle demiştir: Bu durumda olan kişi, güzel kokunun izini tamamen yok etmekle değil, görünen izini gidermekle mükelleftir. Çünkü böylesi bir koku veya boyanın izi üç defa yıkamakla tamamen gitmez. Aynı şekilde giysideki kanı yıkarken de izinin kalmasında bir sakınca yoktur.

Hadiste bahsedilen koku adamın elbisesinde olsaydı yukarıda söylenen geçerli olurdu. Ancak koku adamın bedenindeydi. Çünkü hadiste: “Güzel koku sürünmüş” ibaresi geçmektedir. Eğer koku bedendeyse, üç defa yıkamakla onu tamamen gidermek mümkün olurdu. Çünkü bedendeki kokuyu gidermek, elbisedeki kokuyu gidermekten daha kolaydır.

“Üzerindeki cübbeyi de çıkar. Hacda yaptığın şeyleri umre yaparken de yap” sözü, adamın hacla ilgili yapması gerekenleri daha önceden bildiğini gösterir. Müslim ve Nesâî'nin, “Süfyân — Amr b. Dînâr — Atâ” kanalıyla naklettikleri bu hadisteki: “*Hacda yaptığın şeyleri umre yaparken de yap*” sözünün mânâsı şöyledir: Üzerindeki bu giysileri çıkarıp kokuyu yıka. Hacda yaptığın şeyleri umre yaparken de yap. Adam, umrenin hac gibi olmadığını düşündüğü için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona hacda dikkat etmesi gereken şeylere umrede de dikkat etmesi gerektiğini söylemiştir. Yani nasıl ki hacdayken böylesi bir durumda kokuyu yıkayıp elbiseni çıkarıyorsan, umrede de aynı şekilde davran.

İbn Cüreyc'in Atâ'ya: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama üç defa yıkamasını söylerken temizlemeyi mi kasdetti” diye sorunca: “Evet” cevabını vermesi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona bu emri üç defa tekrar ettiği ihtimalini güçlendirmektedir. İsmâîlî der ki: Hadiste, kokunun adamın elbisesinde olduğuna dair bir bilgi yoktur. “متضمماً” kelimesi elbisesine koku sürene değil, kendine koku sürene kullanılır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “Üzerindeki kokuyu yıka” demesi de kokunun elbisede olmadığını göstermektedir. Eğer koku adamın cübbesinde olsaydı, adamın cübbeyi çıkarması yeterli olurdu ve onu yıkamasına gerek kalmazdı. Yani hadis ile açıklaması arasında mutabakat yoktur.

Derim ki: Buhârî hadisi değişik kanallarla nakletmiş, İhram yasakları konusunda ise başka bir vecihle: “Adamın üzerinde bir gömlek vardı ve gömlekte safran izi vardı” ibaresiyle nakletmiştir. Safran da genellikle elbiseye sürülür.

Ebû Dâvud et-Tayâlisî'nin *Müsned*'de “Şu'be — Katâde — Atâ” kanalıyla naklettiği hadiste: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın giysisinde safran izi görmüştü” ibaresi geçmiştir. Müslim de “Rebâh b. Ebî Ma'rûf — Atâ” kanalıyla aynı rivayette bulunmuştur.

Bu konudaki hadisin ravileri Mekkî'dir. Sadece Ebû Âsım en-Nebîl Basra'lıdır. Hadisin senedinde kopukluk vardır; ancak Safvân, Ya'lâ'nın Hz. Ömer'e söylediğini bizzat işittiği için hadis muttasıldır.

Buhârî bu hadisi *Fadâilu'l-Kur'ân* ve *Megâzî*'de, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî *Hac*'da tahrir etmiştir.

۱۸ - باب الطَّيِّبِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ وَمَا يَلْبَسُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ وَيَتَرَجَّلَ وَيَدَّهِنَ

18. İHRAMA GİRERKEN KOKU SÜRMEK, İHRAMA GİRERKEN GİYİLECEK ŞEYLER, SAÇLARI TARAMAK VE YAĞ SÜRMEK

İbn Abbâs der ki: İhramlı olan reyhan koklayabilir, yiyeceği zeytin yağı ve katı yağ ile tedavi olabilir

Atâ der ki: İhramlı olan yüzük takabilir, kemer takabilir. İbn Ömer, ihramlı bir şekilde tavaf ederken karnına bir kumaş parçası bağlamıştı. Hz. Âişe hevdecini taşıyanların kısa don giymelerinde sakınca görmezdi.

İhrama girecek olanın saçlarını tararken kadın da olsa bedene ve ihrama güzel koku sürmesi müstehabdır. İhrama girecek kişi tarakla saçlarını tarayıp yağ sürünür.

Saîd b. Mansûr'un bildirdiğine göre İbn Abbâs: “İhramlı olan reyhan koklayabilir” demiştir. Dârekutnî'nin sahih senedle İbn Abbâs'tan naklettiğine göre ihramlı olan reyhan koklayabilir, hamama girebilir, dişini çekebilir ve sivilcesini patlatabilir. Tırnağı kırılacak olursa kendisini rahatsız etmemesi için onu kesebilir.

Şâfiî mezhebine göre ihramlı olanın reyhan koklaması haramdır. İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe ise bunu mekruh görmüşlerdir.

İbn Ebî Şeybe, İbn Abbâs'ın: "Aynaya bakabilir" sözünü mevsûl olarak nakletmiş, Kâsım b. Muhammed'in ise bunu mekruh gördüğünü söylemiştir. Yine İbn Ebî Şeybe'nin naklettiği hadiste İbn Abbas: "İhramlı olan yediği zeytin yağı ve katı yağla tedavi olabilir" demiştir.

Zerkeşî ve başkaları: "Bundan bizzat kendisinin yediği zeytin yağı ve yağ kastedilmiştir" demiştir.

Zerkeşî, *el-Mesâbil*'te: "Hadiste kastedilen yenilebilen herhangi zeytinyağı veya katı yağ kastedilmiştir" demiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak Atâ'dan naklettiği hadiste İbn Abbâs: "İhramlı olan kişi yüzük ve kemer takabilir" demiştir.

Şâfî'nin Tâvus'tan mevsûl olarak naklettiğine göre İbn Ömer ihramlı olarak tavaf ederken beline bir kumaş bağlamıştır. Hz. Âişe de ihramlının kişinin kaba avretini örten kısa don giymesinde sakınca görmezdi. İbn Asâkir'in rivayetine göre Hz. Âişe'nin hevdecini bağlayıp hazırlayanlar kaba avreti örtecek çok kısa iç donu giyerlerdi.

۱۵۳۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ
كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَدَّهْنُ بِالزَّيْتِ فَذَكَرْتُهُ لِإِبْرَاهِيمَ قَالَ مَا تَصْنَعُ بِقَوْلِهِ
تحفة ۷۰۶۰

1537- "Muhammed b. Yûsuf — Süfyân" isnâdıyla naklettiğine göre Saîd b. Cubeyr: "İbn Ömer (ihramlı iken) zeytin yağı sürerdi" demiştir. (Mansûr) der ki: İbrahim'e bundan bahsettiğimde: "İbn Ömer'den bizzat bunun tersi olan bir hadisi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakletmesi konusunda ne dersin!" karşılığını verdi.

Muhammed b. Yûsuf, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir'dir.

Hadiste bildirildiğine göre İbn Ömer ihramlıyken zeytin yağı sürerdi ve bunu güzel kokudan saymazdı. Tirmizî bunu başka bir yolla merfû olarak rivayet etmiştir. Mansûr der ki: İbrahim en-Nehaî'ye, İbn Ömer'in ihrama güzel koku sürmekten kaçındığından bahsettiğimde: "İbn Ömer'den bizzat

bunun tersi olan bir hadisi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakletmesi konusunda ne dersin!” karşılığını verdi.

۱۵۳۸ - حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِيصِ الطَّيِّبِ فِي مَفَارِقِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ أَطْرَافُهُ ٢٧١ ، ٥٩١٨ ، ٥٩٢٣ - تحفة ١٥٩٨٨

1538- “Esved’in bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ihramlıyken sürülen kokunun saç ayırımındaki parlaklığını hala görür gibiyim.”¹

Esved, Esved b. Yezîd’dir.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Âişe ihramlı olan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarına sürdüğü kokunun verdiği parlaklığının izini unutmadığını ve hâlâ görür gibi olduğunu söylemiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۱۵۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِإِحْرَامِهِ حِينَ يُحْرِمُ ، وَلَحْلَهُ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ أَطْرَافُهُ ١٧٥٤ ، ٥٩٢٢ ، ٥٩٢٨ ، ٥٩٣٠ - تحفة ١٧٥١٨

1539- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdurrahman b. el-Kâsım — babası” isnâdıyla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımını Hz. Âişe şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama girerken ve ihramdan çıktığı zaman Kâbe’yi tavaf etmeden önce ona koku sürerdim.”²

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsi’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

¹ Hadis ayrıca 271, 5918, 5923’te geçmektedir. Müslim 1190

² Hadis ayrıca 1754, 5922, 5928, 5930’da geçmektedir. Müslim 1189

Abdurrahman b. el-Kâsım’ın babası, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk et-Teymî el-Medenî’dir.

Müslim ve Tirmizî’nin hadisinin lafzında geçtiği üzere Hz. Âişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama gireceği zaman, ihramdan önce ona koku sürerdi. Hadiste ihramın kastedilmesi düşünülemez. Çünkü ihramlıyken koku sürünmek şüpheye yer bırakmayacak şekilde yasaktır. Hadisten kastedilen, ihrama girmek istediği zaman, ihramdan önce koku sürülmesidir. Nesâî’nin şu rivayeti de buna işaret etmektedir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama gireceği zaman bedenine koku sürerdim. Elbisesine ise sürmezdim.” Bu hadis kokunun sadece bedenine sürüldüğünü göstermektedir.

“Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) başında ve sakalında kokunun izinin parlaklığını görürdüm” hadisiyle ilgili Şâfiî alimleri, ihrama girileceği zaman, giysiye koku sürmenin müstehab olmadığına ittifak etmişlerdir. Ancak el-Mütevellî bu konuda yalnız kalıp giysiye koku sürmenin müstehab olduğunu söylemiştir.

İhrama girecek kişinin ihramdan önce giysisine koku sürülüp sürülmeyeceği konusunda ihtilaf vardır. Sahih olan caiz olmasıdır. İhramın giyildikten sonra çıkarılması durumunda fidye gerektiği konusunda iki görüş vardır. Beğavî ve başkaları ihramı çıkaranın fidye ödemesinin vacip olduğunu söylemişlerdir.

Hz. Âişe, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) ihramdan çıkınca ifâda tavafını yapmadan önce koku sürdüğünü söylemiştir. Hz. Âişe’nin sözünden bunu defalarca yaptığı anlamı çıkmaz. Çünkü Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sadece bir defa Vedâ haccında koku sürmüştür. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ haccında bir defa ihrama girmiştir. İhrama girenin ihramına birden çok defa koku sürmesinde bir sakınca yoktur. Hadisten, ihrama girerken koku sürmenin müstehab, ihramdan sonra koku sürmeye devam etmenin caiz olduğu, kokunun izinin ihramda gözükmesinde sakınca olmadığı anlaşılır. Ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. İmam Mâlik ise ihramlının koku sürmesinin caiz olmadığını, ancak fidye gerekmediğini söylemiştir. Muhammed b. el-Hasan da: “İhramdan önce koku sürmek mekruhtur. İhramdan çıkınca, ifâda tavafını yapmadan önce koku sürmek ise müstehabdır” demiştir.

۱۹ - بَابُ مَنْ أَهَلَ مُلْبِّدًا

19. SAÇLARI YAPIŞKAN BİR ŞEYLE
TOPLAYARAK TELBİYE GETİRMEK

۱۵۴۰ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ -

رضى الله عنه - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُهْلُ مُلْبِّدًا أَطْرَافَهُ ۱۵۴۹ ، ۵۹۱۴ ،

۵۹۱۵ - تحفة ۶۹۷۶

1540- “Esbağ — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Sâlim” isnâdıyla babası İbn Ömer şöyle dedi: “Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını telbîd etmiş bir şekilde telbiye getirirken gördüm.”¹

Esbağ, Esbağ b. el-Ferec'dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Sâlim'in babası, Abdullah b. Ömer'dir.

Hadiste geçen “Telbîd” kelimesi, zımk/jöle gibi yapışkan bir maddeyle saçları yapışkan hale getirip toplamak suretiyle bitlenmekten ve dökülmekten korumaktır. Bunu uzun süre ihramda kalanlar yaparlar. Şâfiî bu hadisi delil kabul ederek saçları telbîd etmeyi müstehab saymıştır.

Buhârî bu hadisi *Libâs* konusunda da nakletmiştir. Aynı zamanda bu hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1549, 5914, 5915'te geçmektedir. Müslim 1184

۲۰ - باب الإِهْلَالِ عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحَلِيفَةِ

20. ZU'L-HULEYFE MESCİDİ YANINDA TELBİYE GETİRMEK

۱۵۴۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - . وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يَقُولُ مَا أَهَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَّا مِنْ عِنْدِ الْمَسْجِدِ يَعْنِي مَسْجِدَ ذِي الْحَلِيفَةِ . تحفة ۷۰۲۰

1541- “Ali b. Abdillāh — Süfyân — Mûsa b. Ukbe — Sâlim b. Abdillāh” isnâdıyla; yine “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Mûsa b. Ukbe — Sâlim b. Abdillāh” isnadıyla babası İbn Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe mescidinin yanından başka bir yerde telbiye getirmedi.”

Ali b. Abdillāh, Ali b. Abdillāh el-Medenî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillāh b. Ömer'dir.

İbn Ömer, Abdullāh b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Abdullah b. Mesleme, Abdullāh b. Mesleme b. Ka'neb el-Ka'nebi'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Süfyân'ın rivayetinin metninde olan, ancak Buhârî'nin zikretmediği şu ibare vardır: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Beydâ'nın yükseklerine geldiğinde telbiyeye başladı diye düşündüler. Yemin olsun ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe mescidinin yanından başka bir yerde telbiye getirmedi.” Humeydî bunu *Müsned*'de rivayet etmiştir. İbn Ömer, Abbâs'ın iki bâb sonra gelecek rivayetteki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesine binip Beydâ'nın yükseklerine gelince telbiye getirdi” şeklindeki sözünü kabul etmemiştir. İleride Sâlih b. Keysân tarikiyle İbn Ömer'in: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesine bindikten sonra deve doğrulunca telbiye getirdi” dediği gelecektir. Bu üç rivayet zahirde birbirini desteklemektedir. Ancak Ebû Dâvud ve

Hâkim'in, Saîd b. Cübeyr tarikiyle naklettikleri İbn Abbâs'ın hadisi bu konuyu en iyi açıklayan hadistir:

İbn Abbâs'a dedim ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyesiyle ilgili ihtilaf etmelerine şaşıyorum" deyince İbn Abbas bir hadis zikretti ve hadiste şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe mescidinde iki rekat namaz kıldıktan sonra orada niyet edip hac için telbiye getirdi. Bunu bazı topluluklar duydu ve akıllarında öyle tuttular. Sonra devesine bindi. Devesi harekete geçince telbiye getirdi. Bazı topluluklar bunu ondan duydu. Zira o zaman insanlar ona dağınık bir şekilde geliyorlardı. Devesi harekete geçince onun telbiyesini duydular ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), devesi harekete geçince telbiyeye başladı" diye düşündüler. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yoluna devam etti. Beydâ'nın yükseklerine çıkınca yine telbiye getirdi. Bazı topluluklar bunu ondan duydular ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Beydâ'nın yükseklerine geldiğinde telbiyeye başladı" diye düşündüler ve herkes şahit olduğu şeyi nakletti. Yemin olsun ki o, namazgâhında niyet etti, devesi harekete geçince de telbiye getirdi. Beydâ'nın yükseklerine ulaştığında yine telbiye getirdi. Âlimler bunların hepsinin caiz olduğunda ittifak etmiş sadece hangisinin daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Bu bâbın hadisini Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî, *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۲۱ - بَاب مَا لَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ

21. İHRAMA GİREN KİŞİNİN GİYEMEYECEĞİ ELBİSELER

İbn Dakîk der ki: İhramlı lafzı, hem hac hem umre için ihrama giren kişilerle ilgili kullanılır. İhrâm demek, hac veya umreye başlayıp bunlarla ilgili amellerle meşgul olmaktır. Şeyhimiz Allâme İbn Abdisselâm ihramın hükmüyle ilgili şöyle derdi: İhramın niyet etmek olduğu söylenecek olursa şöyle karşılık verilir: Niyet, ihramın rükün olduğu haccın şartıdır. Bir şeyin şartı da rükün gibi ondan bir cüz sayılmaz. İhram telbiye getirmektir

¹ Müslim 1186

denilecek olursa şöyle karşılık verilir: Telbiye rükün değildir. İhram ise rükündür ve niyetle alakalı fiile bağlıdır.

Buna şöyle cevap verilir: Muhrim, ism-i faildir ve hac ve umre için yapması gereken ve sakınması gereken şeylerden sakınmaya başlamaktır. İhrama giren kişi kendine şu yedi şeyi haram kılar: Dikilmiş elbise giymek, koku sürünmek, başa ve sakala yağ sürmek, saçları ve tırnakları kesmek, cinsel ilişki ve benzeri şeyleri yapmak ve avlanmak. Bu da hac veya umreye niyet edenin, Allah'a yaklaşmak niyetiyle daha önce yaptığı bazı şeyleri terk ettiğini gösterir. Örnek verilecek olursa haccın rükünlerinden olan ihram, vakfe, tavaf, sa'y ve niyet Allah'a yaklaşmak maksadıyla yapılır. Bu tarifle ihramın hükmüyle ilgili karışıklık ortadan kalkmış olur.

١٥٤٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يَلْبَسُ الْحَرِمُ مِنَ الثِّيَابِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَلْبَسُ الْقُمُصَ وَلَا الْعِمَامَةَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرَانِسَ وَلَا الْخِفَافَ ، إِلَّا أَحَدٌ لَا يَجِدُ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ حُقَيْنِ ، وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ ، وَلَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ أَوْ وَرْسٌ » أطرافه ١٣٤ ، ٣٦٦ ، ١٨٣٨ ، ١٨٤٢ ، ٥٧٩٤ ، ٥٨٠٣ ، ٧٢٤٧ ، ٨٣٢٥ تحفة ٥٨٥٢ ، ٥٨٤٧ ، ٥٨٠٦ ، ٥٨٠٥

1542- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer bildiriyor: Bir adam: “Ey Allah'ın Resûlü! İhramlı olan kişi hangi giysileri giyebilir?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: “Gömlekler, başlıklar, şalvarlar, pelerinler ve ayakkabılar giyemez. Ancak pabuç bulamayan kişi ayakkabı giysin, ancak onları da topuklarından aşağısına kadar kessin. Ayrıca za'firân veya vers ile boyanmış bir kumaş giymeyin.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsi'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

¹ Hadis ayrıca 134, 366, 1838, 1842, 5794, 5803, 5805, 5806, 5847, 5852'de geçmektedir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hadise göre bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ifrad hacı, kıran hacı veya temettü hacı yapan kişinin ne giyebileceğini sormuştur. Beyhakî, bu olayın Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine mescidinin önünde hutbe verirken gerçekleştiğini söylemiştir. Buhârî'de geçen İbn Abbâs'ın hadisine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hacın sonlarına doğru Arafat'ta hutbe verirken gerçekleşmiştir. Bu da sorunun bir defadan daha fazla sorulmuş olabileceğini gösterir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: *"Gömlekler giyme"* şeklinde cevap vermiştir. Eğer: *"Giyilmesi caiz olan şey sorulmuş ancak giyilmesi caiz olmayan şeyler söylenmiştir"* denilecek olursa şöyle cevap veririm: *"Soruya giyilmesi caiz olmayan şeyleri anlatarak cevap vermek, caiz olanları anlatmaktan daha kolaydır. Çünkü giyilmesi caiz olmayan şeyler daha azdır. Kişi giyilmesi caiz olmayanı anlayınca ne giyebileceğini daha kolay anlar. Bir şeyde mubahlık asılsa, cevap olarak caiz olmayan şeyleri söylemenin daha uygun olduğu bu sebeple Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama bu şekilde cevap verdiği söylenmiştir. Yüce Allah: "Sana hilal halindeki ayları sorarlar. De ki: "Onlar, insanların ve hac vakitlerinin ölçüsüdür."* Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Ay'ın durumunu sormuşlar ve: *"İlk çıktığında ip gibi ince bir şekilde görünüyor. Sonra zamanla büyüüp yuvarlak hale geliyor. Yuvarlak hale geldikten sonra yine azar azar küçülüp, inceliş eski halini alıyor?"* demişlerdi. Yüce Allah, Ay'ın ibadetleri ve işleri için bir ölçü birimi olduğunu bildirmiştir. Âyet onlara sordukları sorunun faydasız olduğunu ve kendileri için faydası olan şeyleri sormaları söylenmiştir.

Ebû Avâne'nin, İbn Cüreyc tarikiyle Nâfi'den naklettiği bu hadis: *"İhramlı olan kişi neyi terk eder?"* lafzıyla rivayet edilmiştir. Ancak bu rivayet şâzır ve hadiste ihtilaf Nâfi ile değil, İbn Cüreyc'le ilgilidir. Sâlim de bu hadisi babasından, Ahmed, İbn Huzeyme ve Ebû Avâne'den: Bir adam: *"İhramlı olan kişi hangi giysilerden kaçınır?"* lafzıyla rivayet etmiştir. Ahmed de bunu İbn Uyeyne kanalıyla Zührî'den naklederken bir defa: *"Neyi terk eder?"*, bir defa da: *"Ne giyebilir?"* demiştir. Buhârî de *Hac* konusunun sonlarında İbrâhim b. Sa'd kanalıyla Zührî'den Nâfi'nin lafzıyla rivayet etmiştir. Hadisin lafzındaki ihtilaf, bazılarının bunu mana olarak rivayet etmesi sebebiyle

olabilir. “Başlık giyemez” sözündeki başlık, başı örten herhangi bir şeydir. Hadiste geçen *burnus* kelimesi, uzun palto veya başlığı da olan pelerindir. Hadisteki gömlek ve şalvar, dikişi olan her türlü giysiye, başlık ve pelerin ise dikişli olsun dikişsiz olsun başı örten her türlü giysiye işaret etmektedir. Hadise göre ihramlı kişinin başının bir kısmını veya tamamını örtmesi haramdır. Baştaki yarayı sargıyla veya kremle örtmek te aynı hükümdedir. Başı suyla ıslatmak veya suya sokmak örtmek sayılmaz. Veya dikişli olan hevdecin gölgesinde durmak ta aynıdır. Aynı şekilde başını eliyle kapatmak ta bununla kapatmayı kasdetse bile örtmek sayılmaz. Ancak Fevrânî ve başkaları, kişinin başını örtmek maksadıyla bir sepeti başında taşıması durumunda fidyeye vermesi gerektiğini söylemişlerdir. Kişinin dikişli olan yastığa yaslanmasında bir sakınca yoktur. Ayakkabıyla da kişinin ayağına giydiği çorap mest gibi şeyler kastedilmiştir. Ancak kişi pabuç bulamazsa, ayakkabı veya mesti topuklarını açıkta bırakacak şekilde kesip terlik gibi giyebilir. İbnu’l-Münzir’in de dediği gibi hadisin bu kısmındaki, “*Ancak pabuç bulamayan kişi ayakkabı giysin ancak onları da topuklarından aşağısına kadar kessin*” ibaresi, kişinin terliği olsa bile ayakkabıyı topuklara kadar kesip giyebileceğini gösterir.

Ma’mer’in Zührî kanalıyla Sâlim’den olan rivayeti, (pabuç bulamazsa” ibaresi hafifletilerek: “...ayakkabı giysin, ancak onları da topuklarından aşağısına kadar kessin” şeklindedir. Bu durumda olan kişinin fidyeye vermesi gerekmez. Çünkü eğer gerekseydi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu belirtildi.

Hanefîler, tıraş olmak zorunda kalanın fidyeye vermesi gerektiği gibi bu durumda olanın da fidyeye vermesi gerektiğini söylemişlerdir.

Hanbelîler, izar (peştamal) bulamayanın şalvar giyebileceğini, izar bulunca da şalvarı çıkarıp onu giyeceğini, terlik bulamayanın da, terlik bulana kadar ayakkabı giyebileceğini, ancak ayakkabıyı kesmenin haram olduğunu söylemişlerdir. Delil olarak ta İbn Abbâs ve Câbir’in Buhârî ve Müslim’de geçen: “Terlik bulamayan ayakkabı giysin” hadisinde ayakkabıyı kesmenin zikredilmemesini göstermişler, ayakkabıyı kesmenin malın zayi olması olduğunu söylemişlerdir. Hanbelîler: “İbn Ömer’in, ayakkabının kesileceği şeklindeki hadisi nesh edilmiştir” demişlerdir.

Derim ki: Hiçbir muhaddis, İbn Ömer’in hadisinin İbn Abbâs ve Câbir’in hadisinden daha sahih olduğunda şüphe etmemiştir. Çünkü İbn Ömer’in

hadisi, en sahih senetlerle gelmiştir. Bu hadisin İbn Ömer, Nâfi ve Sâlim'den tahririnde ittifak edilmiştir. Ancak İbn Abbâs'ın hadisi sadece Câbir b. Zeyd kanalıyla merfû olarak gelmiştir. Bu sebeple İbn Abbâs ve Câbir'in hadislerinde zikredilmeyen kısmı İbn Ömer zikretmiştir. Bu sebeple İbn Ömer'in rivayetinin ölçü kabul edilmesi gerekir. Malın zayi olması ise emredilen ve izin verilen şeylerde değil, yasaklanan şeyler için geçerlidir. "Ayakkabı giysin" sözü izin değil, emirdir. Dikilmiş şeyleri giymenin yasaklanmasındaki hikmet, dünyayı terk etmek ve kefen giymeyi hatırlamaktır.

İhramlının za'firân veya vers ile boyanmış ihramı giymesi de yasaklanmıştır. Vers güzel kokulu arı renkli bir bitkidir. Sürüldüğü giyside sarı ile kırmızı arasında bir renk bırakır ve Yemen tarafında yetişir.

İbnu'l-Arabî der ki: Vers, esans sayılmasa bile güzel kokusu vardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) esans ve benzeri güzel kokan şeyler konusunda ihramlıları uyarmak istemiştir. Kokuların hükmünde kadınlarla erkekler aynıdır. Ancak ihram konusundaki hüküm erkeklere has bir şeydir.

Bu hadis *İlim* kitabında sonunda, sorulan soruya, sorudan daha geniş cevap vermek konusunda geçmiştir.

۲۲ - باب الرُّكُوبِ وَالْإِرْتِدَافِ فِي الْحَجِّ

22. HACDA BİNEĞE BİNMEK VE BİNEĞİN ARKASINA BİR BAŞKASINI BİNDİRMEK

۱۵۴۳ و ۱۵۴۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ
يُونُسَ الْأَيْلِيِّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ
أَسَامَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَانَ رَذَفَ النَّبِيَّ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ ، ثُمَّ أَرَذَفَ الْفَضْلَ
مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنَى قَالَ فَكِلَاهُمَا قَالَ لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُلَبِّي ، حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ
حَدِيث ۱۵۴۳ طرفه ۱۶۸۶ - تحفة ۵۸۵۲ أ حديث ۱۵۴۴ أطرافه ۱۶۷۰ ، ۱۶۸۵ ،

1543- 1544- “Abdullah b. Muhammed — Vehb b. Cerîr — babası — Yûnus el-Eylî — Zührî — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Usâme, Arafat’tan Müzdelife’ye kadar Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına binmişti. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müzdelife’den Mina’ya kadar bineğinin arkasına Fadl’ı bindirdi. Hem Usâme, hem Zeyd, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Akabe cemrelerini atana kadar telbiye getirmeye devam ettiğini söylediler.¹

Abdullah b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Vehb b. Cerîr, Vehb b. Cerîr el-Ezdî el-Basrî’dir.

Vehb’in babası, Cerîr b. Hâzım b. Zeyd’dir.

Yûnus, Yûnus b. Zeyd el-Eylî’dir.

Zührî, İbn Şihâb’dır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat’tan Müzdelife’ye kadar Usâme’yi bineğinin arkasına bindirmiştir. Sonra Fadl’ı Müzdelife’den Mina’ya kadar bineğinin arkasına bindirmiştir. Hem Usâme, hem Zeyd’in söylediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’nin batı tarafındaki Akabe cemrelerini atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etmiştir. Hadis, eğer hayvan taşıyabilecek güçteyse kişinin bineğinin arkasına bir başkasını bindirmesinin caiz olduğunu ve hacda bineğe binmenin yürümekten daha faziletli olduğunu göstermektedir. Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.

۲۳ - بَابُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ وَالْأَزْوَاجِ

23. İHRAMLININ ELBİSELERDEN RİDA VE İZAR CİNSİNDEN GİYEBİLECEĞİ ŞEYLER

وَلَبِستُ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - الثِّيَابَ الْمُعَصْفَرَةَ وَهِيَ مُحْرِمَةٌ وَقَالَتْ لَا تَلْتَمِسُ وَلَا تَبْرَفَعُ وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا يَوْزُسٍ وَلَا زَعْفَرَانٍ وَقَالَ جَابِرٌ لَا أَرَى الْمُعَصْفَرَ طَيِّبًا وَلَمْ تَرَ

¹ Hadis ayrıca 1543, 1686, 1670, 1685, 1687’de geçmektedir. Müslim 1280-1

عَائِشَةُ بِأَسَا بِالْحُلِيِّ وَالْتَّوْبِ الْأَسْوَدِ وَالْمُرْدِ وَالْخِفِّ لِلْمَرْأَةِ . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لَا بَأْسَ أَنْ يُبَدَلَ نِيَابَهُ .

Hız. Âişe, ihramlıyken sarıya boyanmış giysiler giymiş ve: “Yüzünü örtme, peçe takma, vers ve safranla boyanmış elbise giyme” demiştir. Câbir der ki: “Safran (usfur)la boyanmış giysiyi koku sürülmüş şeyden saymam” Hız. Âişe ihramlı kadının takı takmasında, siyah veya gül rengine boyanmış giysi giymesinde ve mest/ayakkabı giymesinde sakınca görmezdi.

İbrâhîm (en-Nehaî): “İhramlının giysisini değiştirmesinde sakınca yoktur” demiştir.

İzâr, kişinin belden aşağısını örten etek/peştamal gibi giysilerdir. Ridâ, belden üstünü örten ve diğer giysilerin üzerine giyilen cübbe/ üstlük gibi giysilerdir.

Hız. Âişe safranla boyanmış giysi giymiştir. Saîd b. Mansûr bu rivayeti Kâsım b. Muhammed tarikiyle mevsûl olarak sahih senedle rivayet etmiştir. Ulemânın çoğunluğu, Ebû Hanîfe’nin hilafına ihramlının safranla boyanmış giysi giyebileceğini söylemişlerdir. Ebû Hanîfe ise: “Safran koku sayılır” deyip bundan dolayı fide gerektiğini söylemiştir. Hız. Âişe, ihramlı kadının kırmızı rengine boyanmış giysi giymesinin, dudaklarını kapatacak şekilde ağzını örtmesinin, yüzünü peçe gibi şeylerle kapatmasının, giysisini vers ve safranla boyamasının caiz olmadığını söylemiştir.

Şâfiî’nin de mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Câbir b. Abdillâh: “Safranla boyanmış giysiyi koku sürülmüş şeyden saymam” demiştir. Hız. Âişe, ihramlı kadının takı takmasında, siyah ve gül rengine/ kırmızıya boyanmış giysi giymesinde sakınca görmemiştir. Bununla ilgili hadis, kadınların tavafı konusunda mevsûl olarak gelecektir. Kadının ayakkabı giymesıyla ilgili hadisi İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Saîd b. Mansûr ve İbn Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak naklettiğine göre İbrâhîm en-Nehaî: “İhramlı olanın giysisini değiştirmesinde sakınca yoktur” demiştir.

۱۵۴۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ ، بَعْدَ مَا تَرَجَّلَ وَادَّهَنَ وَلَبَسَ إِزَارَهُ وَرِدَاءَهُ ، هُوَ وَأَصْحَابُهُ ، فَلَمْ يَنْهَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْدِيَةِ وَالْأُزْرِ ثُلْبَسُ إِلَّا الْمَرْغَفَةَ الَّتِي تَرَدُّعُ عَلَى الْجِلْدِ ، فَأَصْبَحَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ، رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الْبَيْدَاءِ ، أَهْلٌ هُوَ وَأَصْحَابُهُ وَقَلَّدَ بَدَنَتَهُ ، وَذَلِكَ لِحَمْسٍ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ ، فَقَدِمَ مَكَّةَ لِأَرْبَعِ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ أَجْلِ بُدْنِهِ لِأَنَّهُ قَلَّدَهَا ، ثُمَّ نَزَلَ بِأَعْلَى مَكَّةَ عِنْدَ الْحُجُونِ ، وَهُوَ مُهْلٌ بِالْحَجِّ ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطَّوُّوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، ثُمَّ يَقْصُرُوا مِنْ رُءُوسِهِمْ ثُمَّ يَحْلُوا ، وَذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ بَدَنَةٌ قَلَّدَهَا ، وَمَنْ كَانَتْ مَعَهُ امْرَأَتُهُ فَهِيَ لَهُ حَلَالٌ ، وَالطَّيْبُ وَالنِّيبَابُ طَرَفَاهُ ١٦٢٥

، ١٧٣١ - تحفة ٦٣٦٦

1545- "Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî — Fudayl b. Süleymân — Mûsa b. Ukbe — Kureyb" isnâdıyla Abdullah b. Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını tarayıp güzel kokular süründükten sonra ashâbıyla beraber Medine'den yola çıktı. Deride iz bırakan safranla boyanmış olanlar dışında kimsenin izar veya rida giymesini yasaklamadı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe'de sabahlayıp bineğine binerek Beydâ'ya geldiği zaman ashâbıyla birlikte telbiye getirip kurbanlık devesine gerdanlık taktı. Bu, Zilkâde ayının bitimine beş gün kala olmuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zilhicce ayının dördünde Mekke'ye varıp Kâbe'yi tavaf ederek Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Kurbanlık develerine gerdanlık taktığı için ihramdan çıkmadı. Sonra Mekke'nin üst tarafında Hacûn denilen yerde hac için telbiye getirerek konakladı. Bu tavaftan sonra Arafat'tan dönene kadar Kâbe'ye yaklaşmadı. Ashâbına da Kâbe'yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa'y etmelerini, sonra saçlarını kısaltıp ihramdan çıkmalarını emretti. Bu

emir beraberinde kurbanlık getirmeyen kişiler için geçerliydi. Böyle olanlar ihramdan çıktığında, beraberinde zevcesi varsa, artık zevcesi kendisine helaldir. Güzel koku sürünmesi, (ihram dışındaki diğer) elbiselerini giymesi de helaldir.”¹

Kureyb, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Vâkidî’nin naklettiği ve ileride zikredeceğimiz hadiste de belirtildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı cumartesi günü öğle ile ikindi arasında saçlarını tarayıp koku süründükten, izar ve ridalarını giydikten sonra Medine’den yola çıktılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) izi deride kalan safran ve gül rengine boyanmış giysiler dışında kimsenin herhangi bir rida veya izar giymesini yasaklamadı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gündüz vakti Zu’l-Huleyfe’ye ulaştı ve geceyi orada geçirdi. Müslim’deki rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada öğle namazını kıldıktan sonra kurbanlık devesinin getirilmesini isteyip hörgücünün sağ tarafını işaretleyince devenin hörgücünden kan aktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık işareti olarak devenin boynuna iki nalın taktı. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesine binip Beydâ’da durdu. Nesâî’deki rivayete göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını kıldıktan sonra devesine binip Beydâ tepesine çıktı ve hem kendisi hem ashâbı telbiye getirdiler. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ifrad, kıran veya temettü haccının hangisine niyet ettiği ileride zikredilecektir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesinin kurbanlık olduğunu belirtmek için onun boynuna iki nalın taktı.

Ezherî: “*Bedene*, deve, sığır ve koyundan olabilir” derken, Nevevî: “Beş yaşını doldurmuş erkek veya dişi devedir” demiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zilkâde’nin bitmesine beş gün kala Medine’den yola çıkmıştır. Doğru olan da budur. Çünkü Zilhicce’nin ilk günü perşembeye denk gelmekteydi. Mütevâtir olan rivayetlere göre de Arafat’ta cuma günü vakfe yapmıştır. Bu da hac menasikine Perşembe günü başladıklarını gösterir. İbn Hazm’ın söylediği gibi Perşembe günü yola çıktıklarıyla ilgili haber sahih değildir. Buhârî ve Müslim’de sahih isnâdla Enes’ten nakledildiğine göre Resûlullah

¹ Hadis ayrıca 1625, 1731’de geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Medine’de öğle namazını dört rekat olarak kıldılar. İkinci namazını da Zu’l-Huleyfe’de iki rekat olarak kıldılar. Bu da yola Cuma günü çıkmadıklarını gösterir. “Zilkâde’nin bitmesine beş gün kala Medine’den yola çıkmıştır” sözü, Zilhicce ayının otuz gün olmasına yorulur. Ancak ittifakla belirtilmiştir ki o yıl Zilhicce ayı yirmi dokuz çekmiştir. Bu durumda Zilhicce ayının ilk günü perşembe olur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zilhicce ayının dördünde Pazar sabahı Mekke’ye gelip Kâbe’yi tavaf ederek Safâ ile Merve arasında sa’y etmiş ve kurban keseceği için ihramdan çıkmamıştır. Çünkü kurban kesecek olan kişi, kurbanını kesmeden ihramdan çıkamaz. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’nin üst tarafında Kâbe’nin hizasında ve Kâbe’ye bir buçuk mil mesafede olan Muhassab’daki Hacûn denilen yerde konakladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde ihramda kaldı ve Arafat’tan dönünceye kadar bir daha Kâbe’ye yaklaşmadı. Ashâbından kurbanlık getirmeyenlere ise saçlarını kısaltıp ihramdan çıkmaları için tavaf etmelerini ve Safâ ile Merve arasında sa’y etmelerini emretti. Bu durum kurbanlığı olmayanlar için geçerlidir. Bu durumda olanlardan hanımı yanında olanlara hanımına yaklaşmak, koku sürünmek, elbise giymek ve ihramlıya yasak olan diğer şeyler helal olur.

“Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deride iz bırakan safranla boyanmış olanlar dışında kimsenin izar veya rida giymesini yasaklamadı” sözünü rivayette Buhârî tek kalmıştır. Aynı zamanda bunu muhtasar olarak ta rivayet etmiştir.

۲۴ - بَابُ مَنْ بَاتَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ حَتَّى أَصْبَحَ

24. SABAHA KADAR ZU’L-HULEYFE’DE GECELEMEN

قَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

Zu’l-Huleyfe’de gecelemeyi, İbn Ömer Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

Zu’l-Huleyfe’de gecelemek, Medine’den yola çıkanlar için geçerlidir. Müellifin buradaki maksadı, hac için geriden gelenlerin yetişmesi için önceden yola çıkanların, çıktıkları şehrin yakınında gecelemelerinin meşru olduğunu göstermektir.

۱۵۴۶ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُكْدِرِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رضى الله عنه - قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا ، وَبِذَى الْخُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ بَاتَ حَتَّى أَصْبَحَ بِذَى الْخُلَيْفَةِ ، فَلَمَّا رَكِبَ رَاحِلَتَهُ وَاسْتَوَتْ بِهِ أَهْلٌ أَطْرَافَهُ ۱۰۸۹ ، ۱۵۴۷ ، ۱۵۴۸ ، ۱۵۵۱ ، ۱۷۱۲ ، ۱۷۱۴ ، ۱۷۱۵ ، ۲۹۵۱ ، ۲۹۸۶ تحفة ۱۵۷۳

1546- “Abdullah b. Muhammed — Hişâm b. Yûsuf — İbn Cüreyc — Muhammed b. el-Münkedir” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de (öğle namazını) dört rekat, Zu’l-Huleyfe’de (ikinci namazını) iki rekat olarak kıldı. Sonra geceyi Zu’l-Huleyfe’de geçirdi. Devesine binip deve doğrulunca da telbiye getirdi.”¹

Abdullah b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Hişâm b. Yûsuf, San’â kadısıdır.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de öğle namazını dört rekat, Zu’l-Huleyfe’de ise seferi olduğu için ikinci namazını iki rekat olarak kılmıştır. Sonra sabaha kadar Zu’l-Huleyfe’de kalmıştır. Devesine binip deve doğrulunca ise hac, umre, veya ikisi için telbiye getirerek niyet etmiştir. Mâliki mezhebi bunu delil göstererek deve kalkıp hareket edince telbiye getirmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.

۱۵۴۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رضى الله عنه - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا ، وَصَلَّى الْعَصْرَ بِذَى الْخُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ ، قَالَ وَأَخْبِسُهُ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ أَطْرَافَهُ ۱۰۸۹ ، ۱۵۴۶ ، ۱۵۴۸ ، ۱۵۵۱ ، ۱۷۱۲ ، ۱۷۱۴ ، ۱۷۱۵ ، ۲۹۵۱ ، ۲۹۸۶ - تحفة ۹۴۷

¹ Hadis ayrıca 1089, 1547, 1548, 1551, 1712,1714, 1715,2951, 2986’da geçmektedir.

1547- “Kuteybe — Abdulvehhâb — Eyyûb — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de öğle namazını dört rekat, Zu’l-Huleyfe’de ise ikindi namazını iki rekat olarak kıldı.

Ebû Kılâbe der ki: Sanırım Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceyi Zu’l-Huleyfe’de geçirdi” sözünü de söyledi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekafî’dır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dır.

Ebû Kılâbe, Abdullah el-Cermî’dir.

Enes önceki hadisin aksine bu hadiste açık bir şekilde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını Medine’de dört rekat, Zu’l-Huleyfe’de de ikindi namazını iki rekat kıldığını belirtmiştir. Önceki hadiste şüpheye düşmeden Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Zu’l-Huleyfe’de gecelediği belirtilirken bu hadiste Ebû Kılâbe “Sanırım...” diyerek nakletmiştir.

٢٥ - باب رَفْعِ الصَّوْتِ بِالْإِهْلَالِ

25. TELBİYE GETİRİRKEN SESİ YÜKSELTMEK

Kâdı İyâd der ki: Hacda ihlâl, telbiye getirirken sesi yükseltmektir. Doğarken ses çıkaran çocuğa: “Ses çıkardı” denilir. Hilâle bu adın verilış sebebi de insanlar onu gördükleri zaman haber vermek için bağırımlarıdır.

١٥٤٨ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ

أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا ، وَالْعَصْرَ بِدِيِ الْخَلِيفَةِ رَكْعَتَيْنِ ، وَسَمِعْتُهُمْ يَصْرُخُونَ بِهَا جَمِيعًا أَطْرَافَهُ ١٠٨٩ ، ١٥٤٦ ، ١٥٤٧ ، ١٥٥١ ،

١٧١٢ ، ١٧١٤ ، ١٧١٥ ، ٢٩٥١ ، ٢٩٨٦ تحفة ٩٤٧

¹ Hadis ayrıca 1089, 1546, 1548, 1551, 1712, 1714, 1715, 2951, 2986’da geçmektedir. Müslim 690

1548- “Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de öğle namazını dört rekat, Zu’l-Huleyfe’de ise ikinci namazını iki rekat olarak kıldı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ve sahabenin hep birlikte yüksek sesle telbiye getirdiklerini işittim.”¹

Süleymân b. Harb, Süleymân b. Harb el-Vâşihî el-Ezdî’dir.

Hammâd b. Zeyd, İbn Dirhem el-Hadmî el-Ezdî el-Basrî’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ebû Kılâbe, Ebû Kılâbe el-Cermî’dir.

Hadiste belirtildiğine göre Enes b. Mâlik Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de öğle namazını dört rekat, Zu’l-Huleyfe’de ise ikinci namazını iki rekat olarak kıldığını, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbın hac veya umre için yüksek sesle telbiye getirerek niyet ettiklerini işitmiştir.

Ulemânın çoğunluğu bu hadisi telbiye getirirken eğer zararı olmayacaksa sesi yükseltmenin müstehab olduğuna delil göstermişlerdir. İhrama girerken sesi yükseltmek müstehab değildir. Kişi kendi işiteceği şekilde telbiye getirir. *el-Mecmû’*da geçtiği üzere erkek, kadın ve çift cinsiyetli olan hacca niyet ederken seslerini yükseltmezler ve kendileri işitecek şekilde telbiye getirirler. Tıpkı namazda sesi yükselterek okumanın mekruh olduğu gibi bu da mekruhtur. Ahmed’in *Müsned*’de Ebû Hureyre’den rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Cibrîl bana telbiye getirirken sesimi yükseltmemi emretti ve bu, hacın şiarlarından* dedi.” Bu hadis te diğerleri gibi telbiyenin hükmünü beyan eden bir hadis değildir. Şâfiî mezhebi ve Ahmed b. Hanbel, telbiyenin sünnet olduğunu söylemişlerdir. Mâverî’nin İbn Hayrân ve İbn Ebî Hureyre’den naklettiğine göre telbiye vaciptir ve terkinde kurban kesmek gerekir. Hanefîler şöyle demişlerdir: “Kişi sadece niyet eder ve telbiye getirmezse ihrama girmiş sayılmaz. Çünkü hacın kabul olması için yapılması gereken şeyler vardır. Tıpkı namazın başında zikir olmadan namazın kabul olmayacağı gibi telbiyesiz de hacca başlanamaz.”

¹ Hadis ayrıca 1089, 1546, 1547, 1551, 1712, 1714, 1715, 2951, 2986’da geçmektedir. Müslim 690

Mâlikiler de şöyle demişlerdir: “Hac, ancak niyet ve niyete bağlı telbiye veya hac için yola çıkmak gibi bir söz veya fiille başlar.”

٢٦ - بَابُ التَّلْبِيَةِ

26. TELBİYE GETİRMEK

Telbiye, “Ben sana her zaman itaat etmeye hazırım, her emrine amadeyim, sevgim hep sanadır, sana her zaman samimiyetle bağlıyım” demektir.

Ebû Nasr: “Ben huzurunda boyun eğdim, mânâsındadır” demiştir. İbn Abdilber der ki: Telbiye, Yüce Allah’ın farz kıldığı hacca icabet etmek ve ona itaate devam etmektir. Telbiye getirerek ihrama giren, Allah’ın hac davetine icabet etmiş demektir.” Yine telbiyenin, Yüce Allah’ın Hz. İbrâhim’e söylediği: “İnsanları hacca çağır”¹ buyruğuna icabet etmektir.

١٥٤٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْتِكَ ، لَيْتِكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ ، لَا شَرِيكَ لَكَ أَطْرَافَهُ ١٥٤٠ ، ٥٩١٤ ، ٥٩١٥ - تحفة

٨٣٤٤

1549- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyesi şu şekildeydi: “Lebbeyk Allâhumme lebbeyk Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerike lek.”²

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zu'l-Huleyfe

¹ Hac Sur. 27

² Hadis ayrıca 1540, 5914, 5915'te geçmektedir. Müslim 1184

mescidinin yanında devesine binip deve kalkınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu şekilde telbiye getirirdi: “Lebbeyk Allahumme lebbeyk (=Ey Rabbimiz! Bizi davet ettiğin şeye icabet ettik). İbn Ebî Hâtim’in “Kâbûs b. Zabyân — babası” isnâdıyla naklettiğine göre İbn Abbas şöyle dedi: Hz. İbrâhim, Kâbe’nin inşasını bitirince kendisine: “**İnsanları hacca çağır**” denildi. Hz. İbrâhim: “Ey Rabbim! Sesimi insanlara nasıl ulaştıracağım?” diye sorunca, Yüce Allah: “Sen ilanı yap, sesini ben ulaştırırım” buyurdu. Hz. İbrâhim: “Ey insanlar! Beyt-i Atîk’i haccetmeniz sizlere farz kılındı” diye seslenince yerle gök arasında olan her şey onu işitti. Yeryüzünün en uzak diyarlarından insanların telbiye ederek nasıl geldiklerini görmez misin?

İbn Cüreyc’in Atâ isnadıyla naklettiğine göre İbn Abbâs bu hadiste: “Hz. İbrâhim’in bu çağrısına erkeklerin sulbû ile kadınların rahimlerinde bulunanların tümü telbiye ile icabet etti. Bu davete ilk icabet edenler de Yemen ahalisi oldu. Bundan dolayı bu çağrının yapıldığı günden kıyametin kopmasına kadar hacca gidenlerin tümü o gün yapılan çağrıya icabet edenlerdendir.

Başkası hadise şunu da ilave etmiştir: Bu çağrıya bir telbiye ile karşılık veren bir, iki defa karşılık veren iki, daha fazla telbiyeyle karşılık veren de telbiye ettiği kadar hac yapar. Merfû olan rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) “Lebbeyk” sözünü üç defa tekrar etmiştir. Mevkûf olan rivayette de aynı şekildedir. Ancak merfû olan rivayette ilkiyle diğeri arasında: “Allahumme” sözü vardır. Ancak bütün âlimler tekrarın üç defadan fazla olmadığına ittifak etmişlerdir. “*Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek*” (=Ey Rabbim sana icabet ettim. Çünkü hamd, nimet ve mülk sana mahsustur. Mülkünde senin ortağın yoktur).

Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hibbân’ın *Sahih*’te, Hâkim’in de *Müstedrek*’te bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyesi: “Lebbeyke ilâhe’l-Hak lebbeyk (=Emrine âmâdeyim ey hak olan ilah, emrine âmâdeyim)” şeklindeydi.

Hâkim'in İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat'ta vakfe yaptı ve: *"Lebbeyk Allahumme lebbeyk"* deyince: *"Gerçek hayır, ahiretteki hayırdır"* dedi.

Dârekutnî'nin *el-İlel*'de Enes b. Mâlik'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Lebbeyke haccen taabbuden ve-rikkan (=Hac niyetiyle ve kul ve köle olarak emrine âmâdeyim)"* dedi.

Müslim buna, Nâfi' kanalıyla Abdullah b. Ömer'in şu ilavesini eklemiştir: *"Lebbeyk, lebbeyk, lebbeyke ve sa'deyk. Vel-hayru biyedeyk, ver-rağbâu ileyk (=Emrine âmâdeyim, emrine âmâdeyim, emrine âmâdeyim. Her emrini yerine getirmeye hazırım. Bütün hayırlar senin elindedir. Rağbet sanadır ve bütün ameller senin için yapılır)." Buhârî bu ilaveyi zikretmemiştir ve Müslim bunu rivayette tek kalmıştır.*

"Ve sa'deyk" sözü, "Sana itaat için bana yardım et" mânâsındadır. "Rağbet sanadır" sözünden kasıt, sadece Allah'tan isteneceği, her şeyin Allah'ın kudret elinde olduğu ve sadece onun için amel yapılacağı, kulluk edilmeye layık olanın sadece Allah olduğu mânâsındadır.

İbn Ebî Şeybe'nin naklettiğine göre Misver b. Mahreme: "Hz. Ömer şu şekilde telbiye getirirdi" deyip merfû olan rivayetle aynı rivayette bulundu ve şunu ilave etti: "Ey kendisine sığınılan, nimet ve güzelliklerin sahibi Rabbim! Sana icabet ettim." Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyesine ilavede bulunmanın caiz olduğuna delalet eder. Dört mezhebin görüşü bu yöndedir. Ancak İbn Yezîd'in bildirdiğine göre Mâlik: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyesine ilavede bulunmayı kerih görürüm" demiştir. Beyhaki'nin *el-Ma'rife*'de bildirdiğine göre Şâfiî şöyle dedi: "İbn Ömer ve başkasının yaptığı gibi telbiye ile beraber Allah'ı başka sözlerle tazim etmekte ve dua etmekte bir sakınca yoktur. Ancak ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyesiyle yetinmeyi daha uygun görüyorum."

Ebû Dâvud'un ve İbn Mâce'nin *Sünen*'inde naklettiğine göre Câbir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama girdi" deyip telbiyeyi zikretti ve şöyle dedi: "İnsanlar bu sırada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyesine bazı ilaveler yaptılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların yaptığı bu ilaveyi işitmesine rağmen bir şey demedi."

Ezrakî'nin *Târihu Mekke* adlı eserinde mu'dal isnâdla naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ravhâ'dan yetmiş peygamber geçti"*

ve her birinin telbiyesi değişti. Bunlardan biri de Yûnus b. Mattâ'dır. Hz. Yûnus: "Ey sıkıntıları gideren Rabbim sana icabet ettim" şeklinde telbiye getirirdi. Hz. Mûsa: "Ey Rabbim sana icabet ettim. Ben senin kulunum. Ey Rabbim sana icabet ettim" şeklinde telbiye getirirdi. Hz. İsa: "Ben senin kulun ve kullarının kızı cariye'nin oğluyum" şeklinde telbiye getirirdi."

Şâfiî, telbiyeden sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salavat getirmeyi, yüce Allah'tan rızasını ve cenneti istemeyi, cehennemden Allah'a sığınmayı güzel görürdü. Şâfiî, Dârekutnî ve Beyhakî'nin "Sâlih b. Muhammed b. Zâide-Umâra b. Sâbit — babası" isnâdıyla naklettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyeden sonra yüce Allah'tan rızasını ve cenneti ister, rahmetiyle de cehennemden korumasını dilerdi. Sâlih der ki: Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediğini işittim: Telbiye getirmeyi bitirenin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salâvat getirmesi güzel görülürdü." Hadisi nakleden Sâlih, ulemânın çoğunluğuna göre zayıftır. Ahmed ise: "Zararı yoktur" demiştir.

۱۵۵۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي عَطِيَّةٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ إِنِّي لِأَعْلَمُ كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَلْبِي لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ . تَابَعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ

تحفة ۱۷۸۰۰

1550- "Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — A'meş — Umâra — Ebû Atiyye" isnâdıyla bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl telbiye getirdiğini biliyorum: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle telbiye getirirdi: "Lebbeyk Allâhumme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnne 'l-hamde ve'n-ni'mete leke."

Ebû Muâviye, A'meş'ten rivayette bulunarak Süfyân'a mutabaat etmiştir.

Muhammed b. Yûsuf, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Umâra, Umâra b. Umeyr'dir.

Ebû Atiyye, Mâlik b. Âmir el-Hemdânî'dir.

Bu hadiste İbn Ömer'in rivayetinde olan: “.. ve'l-mülk, lâ şerîke leke” sözü hadisin muhtasar olarak zikredilmesi sebebiyle sakıt olmuştur. Buhârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyeye devam ettiğine delil olarak önceki hadisten sonra bunu da zikretmiştir. Müslim'in Câbir'den olan rivayetinde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buna devam ettiği açıkça belirtilmiştir.

Ebû Muâviye (Muhammed b. Hâzım) A'meş'ten (Süleymân b. Mihrân'dan) rivayette bulunarak Süfyân es-Sevrî'ye mutabaat etmiştir.

Ebû Dâvud et-Tayâlisî'nin *Müsned*'inde mevsûl olarak naklettiğine göre yukarıdaki hadis “Şu'be b. el-Haccâc — Süleymân — Hayseme b. Abdirrahmân el-Cu'fî — Ebî Atiye” isnâdıyla Hz. Âişe'den nakledilmiştir. Hadisin lafzı, Süfyân'ın rivayetinin lafzı gibidir, ancak ilave olarak: “Sonra Hz. Âişe'nin telbiye getirdiğini işittim” ibaresi vardır. Bu rivayette de: “Lâ şerîke leke” ibaresi yoktur. Ebû Hâtim, *el-İlâ'el*'de Sevrî'nin ve ona mutabaat edenleri Şu'be'nin rivayetine tercih etmiş ve: “Şu'be'nin rivayeti vehimdir” demiştir. Hadisin bu tarikle nakledilmesi Ebû Atiye'nin Hz. Âişe'den hadis dinlediğini gösterir.

۲۷ - باب التَّحْمِيدِ وَالتَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ قَبْلَ الْإِهْلَالِ عِنْدَ الرُّكُوبِ عَلَى الدَّابَّةِ

27. BİNEĞE BİNİNCE TELBİYEDEN ÖNCE HAMD, TESBİH VE TEKBİR GETİRMEK

Buhârî, bineğe bindikten sonra tesbih ve tekbir getirmenin yeterli olduğunu söyleyen Ebû Hanîfe'ye cevap olarak, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyeden önce tesbih, hamd ve tekbir getirdiğini söylemiştir. el-Aynî ise Ebû Hanîfe'nin sözünün Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) telbiye getiriş şekline ters olmadığını, ancak hamd, tesbih ve tekbire ilave olarak telbiye getirmenin müstehab olduğunu söylemiştir.

۱۵۵۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهْبٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ مَعَهُ بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا ، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ ، ثُمَّ رَكِبَ حَتَّى اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ ، حَدَّثَنَا اللَّهُ وَسَبَّحَ وَكَبَّرَ ، ثُمَّ أَهْلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ ، وَأَهْلَ النَّاسَ بِهَا ، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَ النَّاسَ فَحَلُّوا ،

حَتَّى كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهْلُوا بِالْحَجِّ قَالَ وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بَدَنَاتٍ بِيَدِهِ قِيَامًا ، وَدَبَّحَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَعْضُهُمْ هَذَا عَنْ أَيُّوبَ عَنْ رَجُلٍ
 عَنْ أَنَسٍ أَطْرَافَهُ ١٠٨٩ ، ١٥٤٦ ، ١٥٤٧ ، ١٥٤٨ ، ١٧١٢ ، ١٧١٤ ، ١٧١٥ ،
 ٢٩٥١ ، ٢٩٨٦ تحفة ٩٤٧

1551- “Mûsa b. İsmâil — Vuheyb — Eyyûb — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de biz de kendisiyle beraberken öğle namazını dört rekat, ikindi namazını da Zu’l-Huleyfe’de iki rekat olarak kıldı ve geceyi orada geçirdi. Sabah olunca bineğine bindi. Binek Beydâ’ya varınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah’a hamd edip, tesbih ve tekbir getirdi. Sonra hem umre, hem de hac için ihrama girdi. Mekke’ye gittiğimizde (yanında kurbanlığı olmayanlardan) umresini bitirenlerin ihramdan çıkmasını söyledi. Terviye gününde de hac için ihrama girdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban gününde kendi eliyle ayakta duran develer kurban etti. Medine’de de alacalı iki koç kesti.” Ebû Abdullah der ki: “Bazıları bunu Eyyûb kanalıyla bir adamdan, o da Enes’ten şeklinde rivayet etmiştir.”¹

Mûsa b. İsmâil, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah el-Cermî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ haccı için Medine’den ayrılacağı zaman öğle namazını dört rekat olarak kıldı, ikindi namazını ise Zu’l-Huleyfe’de kısaltarak iki rekat olarak kıldı ve geceyi Zu’l-Huleyfe’de geçirdi. Müslim’de geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını Zu’l-Huleyfe’de kıldıktan sonra devesine bindi ve Zu’l-Huleyfe’nin karşısındaki Beydâ yokuşuna gelince Allah’a hamd edip, tesbih ve tekbir getirdi. Sonra telbiye

¹ Hadis ayrıca 1089, 1546, 1547, 1548, 1712, 1714, 1715, 2951, 2986’da geçmektedir.

getirerek kıran haccına niyet edip ihrama girdi. Onunla beraber olanlar da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uyarak kıran haccına niyet ettiler.

Buhârî ve Müslim'de geçen Câbir'in rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı hac için ihrama girmişlerdir. İbn Ömer'in rivayetinde ise lafız: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece hac için ihrama girdi" şeklindedir. Müslim'in lafzı ise: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ifrad haccına niyet etti" şeklindedir. Buhârî ve Müslim'de geçen başka bir rivayette de İbn Ömer Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) temettü haccına niyet ettiği geçmektedir. Hz. Âişe'den yapılan bir rivayette ise: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) temettü haccına niyet etti, halk ta ona uyarak temettü haccına niyet ettiler" demiştir.

Nevevî, *el-Mecmû'*da der ki: "Bize göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce sadece hacca niyet etmiş, sonra umreyi de buna dahil ederek kıran haccı yapmıştır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ifrad haccı yaptığını söyleyen çoğunluk, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama ilk girişini esas almışlardır. Kıran haccına niyet ettiğini söyleyenler de daha sonrasını esas almışlardır. Temettü haccına niyet ettiğini söyleyenler ise hadisteki temettünün sözlük mânâsını esas almışlardır.

Mekke'ye geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarında kurbanlık getirmeyenlerin ihramdan çıkmasını söyledi. Cahiliye döneminde sahabe hac aylarında umre yapmayı kötü bir şey olarak görürlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye hac için girdikleri ihramı umreye çevirmelerini emrederek, hac aylarında umre yapmanın caiz olduğunu göstermek istemiştir. Ulemânın çoğunluğuna göre bu durum o yıla has bir şeydi.

İhramdan çıkan sahabe Zilhicce ayının sekizinde Mekke'de tekrar ihrama girerek Arafat'a çıktılar.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'de kurban günü kendi eliyle ayakta duran develer kurban etti. Medine'de de alacalı iki koç kurban etti.

Buhârî der ki: Bazıları bu hadisi Eyyûb es-Sahtiyânî kanalıyla bir adamdan, o da Enes'ten şeklinde rivayet etmiştir. İsmi verilmeyen bu kişinin Ebû Kılâbe veya Hammâd b. Seleme olduğu söylenmiştir."

Buhârî ayrıca bu hadisi *Cihâd* konusunda Ebû Dâvud ise bir kısmını *Adâhi*, bir kısmını da *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۲۸ - بَابُ مَنْ أَهَلَ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ

28. BİNEĞİNE BİNİP BİNEK DOĞRULDUKTAN SONRA TELBİYE GETİREN KİŞİ

۱۵۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَهَلَ النَّبِيُّ ﷺ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً

أطرافه ۱۶۶، ۱۵۱۴، ۱۶۰۹، ۲۸۶۵، ۵۸۵۱ - تحفة ۷۶۸۰

1552- “Ebû Âsım — İbn Cüreyc — Sâlih b. Keysân — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), devesine binip deve kalkınca telbiye getirdi.”¹

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled en-Nebîl'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Sâlih b. Keysân, Ömer b. Abdilazîz'in oğlunun hocasıdır.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Devesine binip deve kalkınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) telbiye getirmiştir. Mâlikiler ve Şâfiîler bunu delil göstererek kişinin, bineği hareket ettikten sonra veya yürüyerek gidiyorsa yola çıktıktan sonra telbiye getirip ihrama niyet etmesinin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Şâfiîlerdeki bir görüşe göre ise namazdan sonra oturduğu yerde telbiye getirerek ihrama girmek daha faziletlidir. Buna delil olarak ta İbn Abbâs'ın Tirmizî'de geçen: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki rekat namazını bitirince telbiye getirdi” şeklindeki hadisini delil göstermişlerdir. Hanefîler de bu görüştedir.

¹ Hadis ayrıca 166, 1514, 1609, 2865, 5851'de geçmektedir. Müslim 1187

۲۹ - باب الإِهْلَالِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ

29- KIBLEYE GÖREREK TELBİYE GETİRMEK

۱۵۵۳ - وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذَا صَلَّى بِالْغَدَاةِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَرَحِلَتْ ثُمَّ رَكِبَ ، فَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ قَائِمًا ، ثُمَّ يُلَبِّي حَتَّى يَبْلُغَ الْمُحَرَّمَ ، ثُمَّ يُمْسِكُ حَتَّى إِذَا جَاءَ دَا طُؤَى بَاتَ بِهِ حَتَّى يُصْبِحَ ، فَإِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ اغْتَسَلَ ، وَزَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَ ذَلِكَ . تَابِعَهُ إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ فِي الْغَسْلِ . أطرافه ۱۵۵۴ ، ۱۵۷۳ ، ۱۵۷۴ - تحفة ۷۵۱۳

1553- “Ebû Ma’mer — Abdolvâris — Eyyûb” isnâdıyla Nâfi anlatıyor: İbn Ömer, Zu’l-Huleyfe’de sabah namazını kıldığı zaman devesinin hazırlanmasını söyler, devesi hazırlanınca biner ve deve doğrulunca kibleye dönerek dümdüz durur ve Harem’e gelinceye kadar telbiye getirir, burada telbiyeyi keserdi. Zû Tuvâ’ya geldiğinde ise sabaha kadar burada kalır ve sabah namazını kıldıktan sonra gusleder, Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını iddia ederdi.

İsmâil bu hadisi gusülle ilgili olarak rivayet ederek Abdolvâris’e mutabaat etmiştir.¹

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr el-Munkarî’dır.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd’dır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dır.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer, Zu’l-Huleyfe’de sabah namazını kıldıktan sonra devesinin hazırlanmasını söyler, deve hazırlanınca İbn Ömer devesine binerdi. Deve doğrulup ayağa kalkınca da İbn Ömer onu kibleye doğru çevirip telbiye getirmeye başlardı.

¹ Hadis ayrıca 1554, 1573, 1574’te geçmektedir. Müslim 1259

İbn Mâce ve Ebû Avâne'nin *Sahih*'inde geçen Ubeydullah b. Ömer, Nâfi kanalıyla olan rivayetine göre ise İbn Ömer, ayağını üzengiye koyup devesi doğrulunca telbiye getirmeye başladı.

İbn Ömer, Harem'e yetişinceye kadar telbiyeye devam ederdi. Buhârî ravilerinden Ebû Zer ve İbn Asâkir: "Harem'den kasıt, Harem sınırlarıdır" demişlerdir. İsmâil b. Uleyye'nin rivayeti: "Harem'e yaklaşıncaya kadar telbiyeye devam ederdi" şeklindedir. Telbiyeyi kesmekten kasıt, tavaf ve başka şeylerle meşgul olup telbiye getirmeyi bırakmaktır.

İbn Huzeyme'nin *Sahih*'inde Atâ kanalıyla bildirdiğine göre İbn Ömer, Harem'e girdiği zaman telbiye getirmeyi bırakır, tavafı bitirip Safâ ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra tekrar telbiyeye devam ederdi.

Evlâ olan İsmâil b. Uleyye'nin rivayetinde de geçtiği üzere Harem'den kastedilen Harem bölgesidir. Çünkü hadisin devamında Zû Tuvâ'ya geldiğinden bahsedilmektedir. Zû Tuvâ da Mekke'ye yakın bir vadidir ve Bi'ru'z-Zâhir adıyla bilinmektedir. Hadiste görüldüğü üzere İbn Ömer, Zû Tuvâ'ya gelince telbiyeyi kesmiştir.

Hanefiler ve Şâfiîler cemreleri atıp ihramdan çıkıncaya kadar telbiye getirmenin devam edeceğini söylemişlerdir.

Râfi: "Biz de buna dayanarak umre yapanın tavafa başlayınca telbiyeyi keseceğini söyleriz" demiştir.

Buhârî ve Müslim'de geçtiğine göre Fadl b. Abbâs şöyle demiştir: "Müzdelife'den Minâ'ya kadar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına binmiştim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Akabe cemresini atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti."

Ebû Dâvud'da geçtiğine göre İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Umre yapan, Hacer-i Esved'i istilam edinceye kadar telbiye getirir" buyurmuştur.

Mâlikiler, umre yapanın tavafa başlayınca veya Mekke'ye girince telbiyeyi kesmesi konusunda ihtilaf vardır. *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*'da, tavafa başlayınca keseceği söylenirken, *er-Risâle*'de, Mekke'ye girince keseceği söylenmiştir.

Abdullah b. Ömer, Zû Tuvâ'ya geldiğinde sabaha kadar burada kalır ve sabah namazını kıldıktan sonra Mekke'ye girmek için gusleder, Resûlullah'ın

da (sallallahu aleyhi vesellem) geceyi Zû Tuvâ'da geçirip sabah namazını burada kıldığını ve Mekke'ye girmeden önce guslettiğini söylerdi.

İsmâil b. Uleyye, bu hadisi Eyyûb es-Sahtiyânî'den rivayet ederek Abdulvâris'e mutabaat etmiştir

۱۵۵۴ - حَدَّثَنَا سُليْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذَا أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى مَكَّةَ أَذْهَنَ بِذَهْنٍ لَيْسَ لَهُ رَائِحَةُ طَيِّبَةٍ ، ثُمَّ يَأْتِي مَسْجِدَ الْخَلِيفَةِ فَيُصَلِّي ثُمَّ يَرْكَبُ ، وَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ فَائِمَّةٌ أَحْرَمَ ، ثُمَّ قَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُ . أطرافه ۱۵۵۳ ، ۱۵۷۳ ، ۱۵۷۴ - تحفة ۸۲۵۶

1554- "Süleymân b. Dâvud — Ebu'r-Rabî — Fuleyh" isnâdıyla Nâfi şöyle dedi: İbn Ömer Mekke'ye gideceği zaman kokusu olmayan yağ süründükten sonra Mescidü'l-Huleyfe'ye gelip namaz kılar, sonra bineğine binerdi. Devesi ayağa kalkınca ise ihrama niyet eder ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm" derdi.¹

Süleymân b. Dâvud, Süleymân b. Dâvud b. Hammâd'dır.

Ebu'r-Rabî, Ebu'r-Rabî el-Atekî ez-Zehrânî'dir.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleymân el-Huzâî el-Medenî'dir. Asıl isminin Abdulmelik olduğu söylenmiştir. Buhârî ve *Sünen* sahipleri onu huccet kabul etmişlerdir. Müslim ise sadece İfk olayıyla ilgili hadisini rivayet etmiştir. Yahya b. Maîn, Nesâî ve Ebû Dâvud ise zayıf olduğunu söylemiştir. Sâcî de sıdk ehlinden olduğunu, ancak yanlışları bulunduğunu söylemiştir. Dârekutnî ise: "Hakkında ihtilaf vardır, ancak zararı yoktur" demiştir. İbn Adiy de: "Sâlih olup garîb hadisleri vardır, bana göre zararı yoktur" demiştir.

Abdullah b. Ömer Mekke'ye gitmek istediği zaman içinde güzel koku olmayan yağ süründükten sonra Huleyfe mescidine gidip sabah namazını kılar. Sonra devesine biner ve deve kalkınca ihram için niyet ederek: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm" derdi.

¹ Hadis ayrıca 1553, 1573, 1574'te geçmektedir. Müslim 1259

Fuleyh'in bu rivayetinde kibleye dönmekten açıkça bahsedilmemiştir. Çünkü kişi bineğine binip yola çıkacağı zaman Mekke'ye gideceği için doğal olarak kibleye döner. Kibleye dönüldüğü belirtilen önceki hadis ve bu hadis aynı hadistir. Buhârî, Fuleyh'in rivayetini hadiste geçen yağ sürünme sebebiyle zikretmiştir.

Muhelleb der ki: "İbn Ömer, saçlarının bitlenmesini önlemek için yağ sürünür ve ihramlıya caiz olmadığı için yağın kokulu olmasından sakınırdı."

۳۰ - باب التَّلبِيَةِ إِذَا انْحَدَرَ فِي الْوَادِي

30. İHRAMLININ VÂDİNİN İÇİNE İNİNCE TELBİYE GETİRMESİ

۱۵۵۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَذَكَرُوا الدَّجَالَ أَنَّهُ قَالَ « مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ » فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَمْ أَسْمَعْهُ وَلَكِنَّهُ قَالَ « أَمَّا مُوسَى كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ إِذْ انْحَدَرَ فِي الْوَادِي يُلَبِّي ». طرفاه ۳۳۵۵، ۵۹۱۳ - تحفة ۶۴۰۰

1555- "Muhammed b. el-Müsennâ — İbn Ebî Adiy — İbn Avn" isnâdıyla Mücâhid şöyle demiştir: İbn Abbâs'ın yanındaydık. Deccâl'dan bahsedip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "İki gözünün arasında kafir yazılmıştır" buyurduğu söylenince İbn Abbâs şöyle dedi: "Ben bunu işitmedim. Ancak: "Hz. Mûsa'ya gelince, vadinin içine inerken telbiye getirdiğini görür gibiyim" buyurdu.¹

İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Adiy'dir.

İbn Avn, Abdullah b. Avn'dır.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr el-Mahzûmî'dir.

Abdullah b. Abbâs'ın yanında Deccâl'dan bahsedilip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onun hakkında: "İki gözünün arasında kafir yazılmıştır" buyurduğu söylenince İbn Abbâs, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) böyle bir şey işitmediğini, ancak Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): "Hz. Mûsa'ya gelince,

¹ Hadis ayrıca 3355, 5913'te geçmektedir.

vadinin içine inerken telbiye getirdiğini görür gibiyim” buyurduğunu işittiğini söylemiştir.

Hadisteki görme, tıpkı İsrâ gecesı gördüğü gibi hakiki görme mânâsındadır. Peygamberler de Rableri katında diridirler ve rızıklandırılmaktadırlar. Müslim’in Enes’ten olan rivayetinde geçtiğı üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İsrâ gecesı Hz. Mûsa’yı mezarında kalkmış namaz kılarken görmüştür.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Mûsa’nın telbiye getirdiğini rüyasında görmüş olabilir. Mûsa b. Ukbe, Nâfi’den olan rivayetinde bunu açıkça söylemiştir. Peygamberlerin rüyası da hak ve vahiydir. Veya Hz. Mûsa’nın hayattayken hac yapışı veya telbiye getirişı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gösterilmiş olabilir. Ya da bu durum Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) vahiyle bildirilmiş ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunu vurgulamak için: *“Görür gibiyim”* demiştir. Hadiste bahsedilen vadi, Ezrak vadisidir.

Muhelleb, hadiste geçen peygamberin Hz. Mûsa olmasının hatalı olduğunu doğru olanın ise Hz. İsa olduğunu, çünkü onun diri olduğunu söylemiştir. Delil olarak ta başka bir hadiste geçen: *“Meryem oğlu İsa Feccu’r-Ravhâ denilen yerde telbiye getirecektir”* hadisini delil göstermiştir.

Derim ki: Burada Hz. İsa veya Hz. Mûsa olması arasında fark yoktur. Çünkü Hz. İsa gökyüzüne refedildikten sonra yeryüzüne indiğı sâbit değildir. Ancak kıyamet saatine yakın bir zamanda ineceğı sâbittir. Müslim bu hadisi Ebu’l-Âliye tarikiyle İbn Abbâs’tan: *“Hz. Mûsa’nın iki parmağını kulaklarına koyup şu vadiden geçerek yüksek sesle telbiye getirerek Allah’a yakardığını görür gibiyim”* ibaresiyle rivayet etmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü Ezrak vadisinden geçerken söylemiştir.

Buhârî, *Libâs* konusunda bu hadisi rivayet ederken Hz. İbrâhîm’i de zikretmiştir. Bu rivayete göre Abdullah b. Abbâs, Deccâl ile ilgili söylenen bu hadisi işitince şöyle karşılık verdi: *“Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle dediğini işitmedim. Ancak şöyle buyurduğunu işittim: “İbrâhim’e gelince, onu görmek isterseniz arkadaşınıza (bana) bakınız. Hz. Mûsa’nın ise buğday teni ve kıvrıcık saçlarıyla, liften yapılmış yular takılan kızıl bir deve üzerine binmiş, telbiye ederek Ezrak vadisinde akıp giderkenki halini hâlâ görür gibiyim.”*

Hadiste geçtiğine göre vadilerin içinde telbiye getirmek peygamberlerin sünnetindendir. Vadilere girerken telbiye getirmek sünnet olduğu gibi vadilerden çıkarken de telbiye getirmek sünnettir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Libâs* ve *Ehâdîsu'l-Enbiyâ*, Müslim ise *İman* konusunda rivayet etmiştir.

۳۱ - بَابُ كَيْفَ تُهَلُّ الْحَائِضُ وَالنَّفْسَاءُ

31. HAYIZ VE NİFÂS OLAN KADIN NASIL TELBİYE GETİRİR

أَهْلٌ تَكَلَّمُ بِهِ ، وَاسْتَهْلَلْنَا وَأَهْلَلْنَا الْهَلَالَ كُلَّهُ مِنَ الظُّهُورِ ، وَاسْتَهْلَلِ الْمَطْرُ خَرَجَ مِنَ السَّحَابِ . (وَمَا أَهْلٌ لغيرِ اللَّهِ بِهِ) وَهُوَ مِنَ اسْتِهْلَالِ الصَّبِيِّ .

“Ehelle” söyledi demektir. “İstehlelnâ, ehlelne'l-hilâl” (Ay'ın=Hilâlin) meydana çıkmasını istedik mânâsındadır. “İstehelle'l-mataru” sözü de yağmurun buluttan çıkması mânâsındadır. “Vemâ uhille ligayrillâh (Allah'tan başkasının ismi söylenip kesilen hayvanlar)” buyruğundaki “uhille” kelimesi “istihlâlû's-sabiy (çocuğun doğarken ses çıkarması)” sözündeki *istihlâl* ile aynı manadadır.

۱۵۵۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ كَانَ مَعَهُ هَذِي فَلْيُهَلِّ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ ، ثُمَّ لَا يَحِلَّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا » فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ ، وَلَمْ أَطْفِ بِالْبَيْتِ وَلَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « انْقِضِي رَأْسَكِ وَامْتَشِطِي ، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ ، وَدَعِي الْعُمْرَةَ » . فَقَعَلْتُ فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ أَرْسَلَنِي النَّبِيُّ ﷺ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ إِلَى التَّنْعِيمِ فَاعْتَمَرْتُ فَقَالَ « هَذِهِ مَكَانَ عُمْرَتِكَ » قَالَتْ فَطَافَ الَّذِينَ كَانُوا أَهْلُوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، ثُمَّ حَلُّوا ، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنَى ، وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَإِنَّمَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا . أطرافه ۲۹۴ ،

، ۱۵۶۲ ، ۱۵۶۱ ، ۱۵۶۰ ، ۱۵۱۸ ، ۱۵۱۶ ، ۳۲۸ ، ۳۱۹ ، ۳۱۷ ، ۳۱۶ ، ۳۰۵
 ، ۱۷۷۲ ، ۱۷۷۱ ، ۱۷۶۲ ، ۱۷۵۷ ، ۱۷۳۳ ، ۱۷۲۰ ، ۱۷۰۹ ، ۱۶۵۰ ، ۱۶۳۸
 ، ۴۴۰۸ ، ۴۴۰۱ ، ۴۳۹۵ ، ۲۹۸۴ ، ۲۹۵۲ ، ۱۷۸۸ ، ۱۷۸۷ ، ۱۷۸۶ ، ۱۷۸۳
 ۱۶۵۹۱ تحفة - ۷۲۲۹ ، ۶۱۵۷ ، ۵۵۵۹ ، ۵۵۴۸ ، ۵۳۲۹

1556- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hz. Âişe şöyle dedi: Vedâ haccında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber çıktık ve umre için ihrama girdik. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Kurbanı olan hac ile beraber umreye de niyet etsin ve ikisini bitirinceye kadar ihramdan çıkmasın” dedi. Mekke'ye geldiğimde hayız olmuştum ve bu sebeple Kâbe'yi tavaf edemediğim gibi Safâ ile Merve arasında sa'y da edemedim. Bundan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayet ettiğimde: “Saçlarını çözüp tara ve hac için ihrama girip umreyi bırak” buyurunca ben de öyle yaptım. Haccı yapınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Abdurrahman b. Ebî Bekr ile Ten'im'e gönderdi ve umre için ihrama girdim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu da (bozduğun) umrenin yerine geçsin” dedi. Umre için ihrama girenler Kâbe'yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa'y ettikten sonra ihramdan çıktılar. Sonra da Minâ'dan dönünce bir tavaf daha yaptılar. Hac ve umre için birlikte ihrama girenler ise sadece bir defa tavaf yaptılar.¹

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Urve b. ez-Zübeyr, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229'da geçmektedir. Müslim 1211

H. Âîşe'nin bildirdiğine göre Zilkâde ayının bitmesine beş gün kala Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Veda haccı için yola çıktıkları zaman kıran haccına niyet ettiler. H. Âîşe'nin rivayetine göre Serif'e yaklaştıklarında veya Câbir'in rivayetine göre Kâbe'yi tavaf ettikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece hac için ihrama girenlere: *"Kurbanı olan hac ile beraber umreye de niyet etsin ve ikisini bitirinceye kadar ihramdan çıkmasın"* dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu iki yerde de söylemiş olabilir.

Harem'e götürülen kurbanlıklara *hedy* denilir. Hac veya umre yapmak isteyen kişinin Harem'e kurbanlık götürmesi sünnettir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, kurbanlık götürenlerin ihramdan çıkmamasının sebebinin, Ebû Hanîfe ve Ahmed'in de dediği gibi kurbanlık götürmesi değil, hacc-ı kırana niyet etmesi olduğuna delalet etmektedir.

Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre beraberinde kurbanlık götüren ihramlı, kurban bayramı günü kurbanını kesmeden ihramdan çıkamaz. Ebû Hanîfe ve Ahmed buna delil olarak Ukayl'ın Zührî'den naklettiği Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şu sözünü delil göstermişlerdir: *"Umre için ihrama girip kurbanlık kesmeyen ihramdan çıksın. Umre için ihrama girip kurbanlık kesen ise kurbanlığını kesmeden ihramdan çıkmasın. Hac için ihrama giren ise haccını tamamlasın."* Ancak Şâfiîler bu hadisin, umre için ihrama girip kurban kesenin tekrar hac için niyet etmesi ve haccı bitirmeden ihramdan çıkmaması mânâsında olduğunu söylemişlerdir.

H. Âîşe, Zilhicce ayının bitimine üç gün kala cumartesi günü Serif'te hayız olmuş ve henüz tavaf yapmamış, Safâ ile Merve arasında sa'y etmemişti. H. Âîşe bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Saçlarını çözüp tara ve hac için ihrama girip umreyi bırak"* buyurdu. Bundan kastedilen umreyi bırakmak değil, tavafı, sa'y etmeyi ve saçlarını kısaltmayı bırakmaktır. Şâfiî'ye göre bu durumda H. Âîşe kıran haccına niyet etmiştir.

H. Âîşe hac için ihrama girmiş, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara emretmesi üzerine bu haccı umreye çevirmiştir. Hayız olup umreyi tamamlama imkanı kalmayınca da, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umre için girdiği ihramı hacca çevirmesini söylemiştir.

Hattâbî şöyle demiştir: *"Saçlarını çözüp tara"* sözü H. Âîşe'ye umreyi bırakıp da onun üzerine hac yapma ruhsatı verilmesi şeklinde tevil edilmezse

cidden müşküldür. Bu durumda Hz. Âişe umreyi terk etmiş değil, hacı kıran yapmış olur.”

Hacda saçları çözmek ve taranmak caizdir. Yalnız taranırken saç koparmamak şarttır. Ancak özürsüz olarak veya Ka'b b. Urve'ye verilen izin gibi zaruri bir sebep yoksa saçları taramak mekruhtur. Hadisteki taramaktan kasıt, saçları parmaklarla hilallemek te olabilir.

Başka bir hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Haccını ve umreni bitirip ihramdan çıktın"* sözü, başka bir hadiste: *"Yaptığın sa'y ve tavaf hem hac hem umren için yeterlidir"* buyruğu Hz. Âişe'nin kıran hacı yaptığını açıkça göstermektedir.

Ancak Buhârî'nin temettü ve kıran hacı konusunda Esved kanalıyla geçen: *"Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlar umreyle geri dönerken ben sadece hac yaparak geri dönüyorum"* sözü, Hz. Âişe'nin umre yapmadığını göstermektedir.

Bu da Hanefîlerin: *"Hz. Âişe umreyi bırakıp ifrad hacı yaptı"* sözünü güçlendirmektedir. Hanefîler bu hadisi temettü haccına niyet edip umre için ihrama giren kadının tavaf yapmadan önce hayız olması durumunda umreyi bırakıp ifrad haccına niyet edeceğine delil göstermişlerdir.

Ancak İbn Hacer, *el-Feth*'te şöyle demiştir: Atâ'nın Hz. Âişe'den olan rivayetinde zayıflık vardır. Fakat Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği şu hadis bu zayıflığı ortadan kaldırmaktadır: *"Hz. Âişe umre için niyet etti, Serif'e gelince hayız oldu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Hac için niyet et" buyurdu. Hz. Âişe hayızdan temizlendiği zaman Kâbe'yi tavaf edip sa'y yaptı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona: "Haccını ve umreni tamamladın" buyurdu. Hz. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü! Benim içimden Kâbe'yi tavaf etmeden hac yaptığım hissi geçiyor" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'ye Ten'im'den ihrama girip umre yapmasını söyledi.*

Hz. Âişe, kurban bayramı günü hayızdan temizlenip haccını bitirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini kardeşi Abdurrahman ile beraber Ten'im'e gönderdi ve Hz. Âişe buradan ihrama girip umre yaptı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: *"Bu da bozduğun umrenin yerine geçsin"* dedi.

Hz. Âişe'nin yaptığı bu umrenin, hacdan ayrı nafile bir umre olduğunu söyleyenler, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onun gönlünü almak için: *"Bu da*

bozduğun umrenin yerine geçsin” dediğini söylemişlerdir.

Hz. Âişe dedi ki: “Umre için ihrama girenler, umre niyetiyle Kâbe’yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa’y ettikten sonra saçlarını tıraş ederek veya kısaltarak ihramdan çıktılar. Sonra da Minâ’dan dönünce hac için bir tavaf daha yaptılar. Hac ve umre için birlikte ihrama girenler ise sadece bir defa tavaf yaptılar.” Çünkü kıran haccına niyet edenin bir defa tavaf etmesi ve bir defa sa’y yapması yeterlidir. Şâfiî, Mâlik ve ulemânın çoğunluğuna göre hac ve umrenin amelleri birdir.

Hanefîler ise bu konuda şöyle demişlerdir: “Kıran haccı yapanın, iki tavaf ve iki sa’y yapması gerekir. Çünkü kıran haccı yapan hac ve umreyi birleştirerek bir ihramla yapar. Bu kişinin hac ve umrenin tavaf ve sa’yını ayrı ayrı yapması gerekir. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mes’ûd ve Hasan b. Ali’nin bu şekilde yaptıkları rivayet edilmiştir.”

Hanefîlerden bazıları buna delil olarak Dârekutnî’nin rivayet ettiği İbn Ömer’in kıran haccı yaptığı ve her biri için ayrı tavaf ve sa’y yaptığı: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yaptığını gördüm” dediği hadisi, İbn Mes’ûd’un ve İmrân b. Husayn’ın hadisini göstermişlerdir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Hac* ve *Megâzî* konusunda, Müslim, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۳۲ - بَابُ مَنْ أَهَلَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ كَاهِلَالِ النَّبِيِّ ﷺ

32. RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) ZAMANINDA RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) NİYET ETTİĞİ HACCA NİYET ETMEK

قَالَ ابْنُ عُمرَ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

İbn Ömer bunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen söylemiştir.

Başlıktan kastedilen, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında hac yapan kişinin herhangi bir haccı belirtmeden Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği hacca niyet ettiğini söylemesidir. Buhârî, bunun Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanına özel bir şey olduğunu, ondan sonra böyle bir şeyin geçerli olmadığını söylemiştir.

Ancak bize göre kişinin, (misal olarak) Zeyd'in niyet ettiği ihrama niyet etmesi caizdir. Zeyd ihrama girmemişse niyet eden kişinin ihramı mutlak bir niyet olur. Ancak Zeyd ihrama girmişse, onun girdiği ihrama niyet eden kişi de aynı niyetle ihrama girmiş olur. Zeyd'in girdiği ihrama niyet eden kişi, Zeyd'in ölümü, delirmesi veya başka bir sebeple hangi niyetle ihrama girdiğini bilemezse, bu durumda kıran haccına niyet eder. Şâfiî ve Hanbelîler bu görüştedir. Mâlik ise bir ibadete başlarken hangi ibadeti yapacağını tayin etmediği için bunun caiz olmadığını söylemiştir.

۱۵۵۷ - حَدَّثَنَا الْمُكَلِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ عَطَاءٌ قَالَ جَابِرٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -
- أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنْ يُقِيمَ عَلَى إِحْرَامِهِ ، وَذَكَرَ قَوْلَ سُرَاقَةَ أَطْرَافَهُ
، ۱۵۶۸ ، ۱۵۷۰ ، ۱۶۵۱ ، ۱۷۸۵ ، ۲۵۰۶ ، ۴۳۵۲ ، ۷۲۳۰ ، ۷۳۶۷ تحفة ۲۴۵۷ ،

۲۴۶۲

1557- “Mekkî b. İbrâhîm — İbn Cüreyc” isnâdıyla Atâ: “Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye niyet ettiği hac üzere kalmasını emretti” dediğini söyleyip Surâka'nın söylediklerini zikretti.¹

Mekkî b. İbrâhîm, Bişr b. Ferkad el-Hanzalî et-Temîmî el-Belhî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Câbir, Câbir b. Abdullah el-Ensârî'dir.

Ali b. Ebî Tâlib, yanında hedy kurbanlılarıyla Yemen'den Mekke'ye gelince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği hacca niyet etmişti. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de bu niyet üzere hac yapmasını söylemiş ve kurbanlığı olduğu için ihramdan çıkmamasını emretmiştir.

Atâ, Câbir'den: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye niyet ettiği hac üzere kalmasını emretti” sözünü zikrettikten sonra Surâka b. Mâlik b. Cu'şum ile ilgili, Tenîm Umresi konusunda geçen şu hadisi zikretti: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı hac için ihrama girdiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve

¹ Hadis ayrıca 1568, 1570, 1651, 1785, 2506, 4352, 7230, 7367'de geçmektedir. Müslim

Talha dışında kimsenin kurbanlığı yoktu. Hz. Ali de yanında kurbanlıklarla Yemen'den gelmişti.” Hadisin devamında Surâka, Akabe’de cemreleri atan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaşınca: “Ey Allah'ın Resûlü! Umreyi bu şekilde hac ile beraber yapmamız sadece senin dönemine has bir şey mi?” diye sordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır, sonsuza kadar öyledir*” buyurdu.

١٥٥٨ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَلَالُ الْهَذَلِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ قَالَ سَمِعْتُ مَرْوَانَ الْأَصْفَرَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَدِمَ عَلِيٌّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَلَى النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْيَمَنِ فَقَالَ « يَا أَهْلُتُ » قَالَ يَا أَهْلُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « لَوْلَا أَنَّنِّي مَعِيَ الْهَدْيَ لَأَخْلَلْتُ » وَزَادَ مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « يَا أَهْلُتُ يَا عَلِيُّ » . قَالَ يَا أَهْلُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ « فَأَهْدِ وَامْكُثْ حَرَامًا كَمَا أَنْتَ » . تحفة ١٥٨٥ ، ٢٤٥٧ . «

1558- “Hasan b. Ali el-Hallâl el-Huzelî — Abdussamed — Selîm/Süleyym b. Hayyân — Mervân el-Asfar ” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Hz. Ali, Yemen'den Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Neye niyet ettin?*” diye sordu. Hz. Ali: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiğine” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yanımda kurbanlığım olmasaydı ihramdan çıkardım*” buyurdu.

Muhammed b. Bekr'in İbn Cüreyc'den olan rivayetinde şu ilave vardır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Neye niyet ettin, ey Ali?*” diye sorunca, Hz. Ali: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiğine” cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*O zaman yanına kurbanlık al ve olduğun gibi ihramda kal*” buyurdu.

Abdussamed, Abdussamed b. Abdilvâris b. Saîd'dir.

Mervân el-Asfar, Ebû Halîfe el-Basrî'dir. Babasının ismi Hakan'dır. Sâlim olduğu da söylenmiştir.

Hz. Ali, Yemen'den Mekke'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Neye niyet ettin?*” diye sordu. Hz. Ali:

“Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ederek girdiği ihrama niyet ettim” cevabını verince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Eğer yanımda kurbanlığım olmasaydı ihramdan çıkardım” buyurdu. Kurbanlığı olanın kurban bayramı günü kurbanı kesilmeden ihramdan çıkamayacağı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye böyle demiştir.

Müslim ve Tirmizî bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.¹

İsmâîlî'nin Muhammed b. Beşşâr ve Ebû Avâne tarikiyle Ammâr'dan mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Muhammed b. Bekr, İbn Cüreyc'den şu ilaveyi yapmıştır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Neye niyet ettin, ey Ali?” diye sorunca, Hz. Ali: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği şeye niyet ettim” cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman yanına kurbanlık al ve haccı bitirinceye kadar olduğun gibi ihramda kal” buyurdu.

Birmâvî ve Kirmânî der ki: Hadise göre Hz. Ali kıran haccına niyet etmiştir. Çünkü temettü veya kıran haccı yapanın kurban kesmesi gerekir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman yanına kurbanlık al ve haccı bitirinceye kadar olduğun gibi ihramda kal” buyurması Hz. Ali'nin temettü haccına niyet etmediğini göstermektedir.

۱۵۵۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ إِلَى قَوْمٍ بِالْيَمَنِ فَجِئْتُ وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ فَقَالَ «بِمَا أَهْلَلْتُ». قُلْتُ أَهْلَلْتُ كَأَهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «هَلْ مَعَكَ مِنْ هَذِي». قُلْتُ لَا. فَأَمَرَنِي فَطُقْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمُرَوَّةِ ثُمَّ أَمَرَنِي فَأَحْلَلْتُ فَأَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِي فَمَشَطَنِي، أَوْ غَسَلَتْ رَأْسِي، فَقَدِمَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالَ إِنْ نَأْخُذُ بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُنَا بِالتَّهَامِ قَالَ اللَّهُ ﷻ (وَأَتَمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ) وَإِنْ نَأْخُذُ بِسُنَّةِ النَّبِيِّ ﷺ فَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى نَحْرَ الْهَدْيَ. أطرافه ۱۵۶۵، ۱۷۲۴، ۱۷۹۵، ۴۳۴۶، ۴۳۹۷ - تحفة ۱۰۵۸۳، ۱۰۴۶۹، ۹۰۰۸

¹ Müslim 1250

1559- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Kays b. Müslim — Târik b. Şihâb” isnâdıyla Ebû Mûsa şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Yemen’e göndermişti. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Bathâ’dayken geldiğinde bana: “*Neye niyet ettin?*” diye sordu. Ben: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği şeye niyet ettim” cevabını verince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yanında kurbanlık var mı?*” diye sordu. Ben: “Hayır” cevabını verince Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle Kâbe’yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa’y yaptım. Sonra yine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle ihramdan çıktım ve kavmimden bir kadının yanına gittim, saçlarımı taradı veya başımı yıkadı. Daha sonra Hz. Ömer (hilafete) gelince şöyle dedi: “Biz Allah’ın Kitab’ına göre amel edecek olursak Allah tamamlamamızı emrederek: «Başladığınız hac ve umreyi Allah için **tamamlayın**»¹ buyurmaktadır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine göre amel edecek olursak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de kurbanı kesmeden ihramdan çıkmamıştır.”²

Muhammed b. Yûsuf, Muhammed b. Yûsuf b. Vâkıd el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Kays b. Müslim, Kays b. Müslim el-Kûfî’dir.

Târik b. Şihâb, Târik b. Şihâb el-Becelî’dir.

Ebû Mûsa, Abdullah b. Kays el-Eş’arî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin onuncu yılında Veda haccından önce Muâz b. Cebel’i Yemen’deki kabilesine göndermişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ haccında Bathâ denilen yerde konaklamışken Ebû Mûsa yanına gelince: “*Neye niyet ettin?*” diye sordu. Ebû Mûsa: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyetlendiği şeye (hacca) niyet ederek ihrama girdim” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yanında kurbanlık var mı?*” diye sordu. Ebû Mûsa: “Hayır” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa’y etmesini emretti. Ebû Mûsa, Kâbe’yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa’y yaptıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Bakara Sur. 196

² Hadis ayrıca 1565, 1724, 1795, 4346, 4397’de geçmektedir. Müslim 1221

ihramdan çıkmasını emretti. Ebû Mûsa ihramdan çıkıp kavminden ismi verilmeyen bir kadının yanına gitti ve kadın onun saçlarını taradı veya yıkadı. Umre konusunda bu kadının Kays kabilesinden bir kadın olduğu söylenmiştir. Bu kadın Ebû Mûsa'nın mahremi olabilir. Saçları tıraş etmekten bahsedilmemesi, tıraşın bilinen bir şey olduğu ve zikredilmeye ihtiyaç olmaması veya ihramdan yeni çıkması sebebiyle olabilir.

Bu hadis Müslim'de şu şekilde geçmektedir: Kays kabilesinden olan kadın Ebû Mûsa'nın saçlarını taradıktan sonra hac için ihrama girdi ve Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti dönemine kadar bu konuda sorulan sorulara bu şekilde fetva verdi. Bir adam: "Ey Ebû Mûsa! Bu yöndeki fetvalarını bırak! Zira müminlerin emirinin hac konusundaki yeni emirlerini bilmiyorsun" dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsa insanlara: "Ey insanlar! Hac konusunda her kime fetva verdiysem onu uygulamaya koymasın! Müminlerin emiri gelince de bu konuda ona uyun!" dedi.

Hz. Ömer gelince Ebû Mûsa ona bu konudan bahsedince Hz. Ömer şöyle karşılık verdi: "Şayet bu konuda Allah'ın Kitâb'ına göre davranacaksak Yüce Allah haccı da, umreyi de tam olarak yapmamızı emrederek: **«Başladığınızı hac ve umreyi Allah için tamamlayın»**¹ buyurmaktadır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine göre davranacaksak o da Minâ'da kurbanı kesene kadar ihramdan çıkmazdı."

Hz. Ali, İbn Abbâs, Saîd b. Cübeyr ve Tâvûs'tan bildirildiğine göre hac ve umrenin tamamlanması kişinin ihrama memleketinden girmesidir.

Abdurrezzâk'ın Hz. Ömer'den rivayet ettiğine göre ise hac ve umreyi birbirinden ayırmak, umreyi hac ayları dışında yapmaktır.

İyâd'ın dediğine göre Hz. Ömer'in sözünün zahirine bakıldığında haccı umreye çevirmeyi kabul etmediği, temettü haccını yasaklaması ise haramlık mânâsında değil, evla olanı yapmak için olduğu anlaşılır.

Nevevî der ki: "Tercih edilen görüş, hac aylarında umre için ihrama girip aynı yıl hac yapmayı tenzihi olarak yasaklaması ve ifrad haccını teşvik etmesidir. Daha sonra temettü haccının kerahetsiz bir şekilde caiz olduğunda icma edilmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Mûsa'ya ihramdan çıkmasını

¹ Bakara Sur. 196

emretmesi, Hz. Ali'nin hilafına Ebû Mûsa'nın kurbanlığı olmaması sebebiyledir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Mûsa'ya, kurbanlığı olmadığı takdirde yapmak istediği şeyi emretmiş, Hz. Ali'ye ise yaptığı şeyi emretmiştir.”

Hadisin konu başlığıyla alakası, niyetini bir başkasının niyetine bağlamanın sahih olmasıdır. Daha önce belirttiği gibi Şâfiî de bu görüştedir.

۳۳ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ﴾

33 - YÜCE ALLAH'IN: "Hac Bilinen Aylardadır, O Aylarda Hacca Girişen Kimse Bilmelidir ki, Hacda Kadına Yaklaşmak, Sövüşmek ve Dövüşmek Yoktur"¹ VE "Sana Hilal Halindeki Ayları Sorarlar, De ki: "Onlar, İnsanların ve Hac Vakitlerinin Ölçüsüdür"² BUYRUĞU

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَشْهُرُ الْحَجِّ شَوَّالٌ وَذُو الْقَعْدَةِ وَعَشْرٌ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - مِنَ السَّنَةِ أَنْ لَا يُحْرِمَ بِالْحَجِّ إِلَّا فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ . وَكَرِهَ عُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنْ يُحْرِمَ مِنْ خُرَّاسَانَ أَوْ كَرْمَانَ .

İbn Ömer: "Hac ayları; Şevvâl ile Zilkâde ayları ve Zilhicce ayından on gündür" demiştir. İbn Abbâs ise: "Kişinin hac için sadece hac aylarında ihrama girmesi sünnettendir" demiştir. Hz. Osmân da kişinin Horasân'dan veya Kermân'dan ihrama girmesini kerih görmüştür.

Ebû İshâk el-Muhezzeb'de der ki: "Hac bilinen aylardadır" buyruğunda ihrama girilecek vakit kastedilmiştir. Çünkü hac yapmak için aylara ihtiyaç olmaması, âyetten ihrama girilecek ayların kastedildiğini göstermektedir. Bundan kastedilen de üç ay değil, iki ay ve üçüncü ayın bir kısmıdır.

¹ Bakara Sur. 197

² Bakara Sur. 189

Şâfiî mezhebine göre hacca girişmek hacca niyet etmekle, Hanefilere göre ise hac için telbiye getirmek veya kurban göndermekle olur. Şâfiîler bu âyeti delil göstererek hac için ihrama girenin haccı tamamlamasının farz olduğunu söylemişlerdir.

Âyette geçen “*Refes*” kelimesinden kasıt, cinsel ilişki kurmak veya çirkin söz söylemektir. “*Fusûk*” ise günah işleyerek şeriatın çizdiği sınırların dışına çıkmaktır. “*Cidâl*” tartışmak mânâsındadır.

İbn Cerîr et-Taberî ve Dârekutnî’nin Verkâ’dan Abdullah b. Dînâr tarikiyle mevsûl olarak bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: “Hac ayları; Şevvâl ile Zilkâde ayları ve Zilhicce ayından on gündür.” Kurban bayramı günü de hac aylarına dâhildir. Ebû Hanîfe ve Ahmed bu görüştedir. Şâfiî: “Kurban bayramı günü hac günlerinden sayılmaz” demiştir. Mâlik’ten meşhur olan görüşe göre ise Zilhicce ayının tamamı hac günleridir. Çünkü yüce Allah: “**Hac bilinen aylardadır**” buyurmuştur ve Zilhicce ayının tamamı hac aylarına dahil edildiği takdirde aylar üçe tamamlanıp çoğul olurlar. Ancak bundan haccın amellerinin bu ayların tamamında yapılabileceği mânâsı çıkmaz. Bilindiği gibi vakfe, tavaf ve bazı şeyleri Şevval ayında yapmak caiz değildir. Haccın bazı amelleri Şevval ayında yapılabilir. Afâkî olan kişi Şevvâl ayında gelip kudûm tavafı yapıp Safâ ile Merve arasında sa’y ederse bu haccın vacip olan tavaf ve sa’yi yerine geçer.

İbn Huzeyme, Dârekutnî ve Hâkim’in mevsûl olarak bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Kişinin hac için sadece hac aylarında ihrama girmesi sünnettendir.” Ancak Şâfiî mezhebine göre kişi Ramazan ayında ihrama girerse, umre için ihrama girmiş sayılır. Çünkü Ramazan ayı hac aylarından olmadığından dolayı bu ayda hac için ihrama giren kişinin ihramı umre ihramına dönüşür.

Mâlikiler ve Hanefîler: “Bu ihram hac ihramı sayılır. Ancak hac ayları dışında olduğu için hac amellerinden hiçbirisi yapılmaz. Ancak hac ayları dışında hac için ihrama girmek mekruhtur” demişlerdir.

Hanefîler buna sebep olarak, hac yapmaya engel olacak bir durumun ortaya çıkma ihtimalini göstermişlerdir. Mâlikiler ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hac için hac aylarında ihrama girmesini delil göstermişlerdir.

Osmân b. Affân, Horasan’dan veya Kirmân’dan ihrama girmeyi kerih görmüştür. Saîd b. Mansûr’un mevsûl olarak Yûnus b. Ubeyd kanalıyla Hasan

ضراً أطرافه ٢٩٤، ٣٠٥، ٣١٦، ٣١٧، ٣١٩، ٣٢٨، ١٥١٦، ١٥١٨، ١٥٥٦،
 ١٥٦١، ١٥٦٢، ١٦٣٨، ١٦٥٠، ١٧٠٩، ١٧٠، ١٧٣٣، ١٧٥٧، ١٧٦٢، ١٧٧١،
 ١٧٧٢، ١٧٨٣، ١٧٨٦، ١٧٨٧، ١٧٨٨، ٢٩٥٢، ٢٩٨٤، ٤٣٩٥، ٤٤٠١،
 ١٧٤٣٤ تحفة ٧٢٢٩ - ٥٥٥٩، ٦١٥٧، ٥٥٤٨، ٥٣٢٩، ٤٤٠٨

1560- “Muhammed b. Beşşâr — Ebû Bekr el-Hanefî — Eflah b. Humeyd — Kâsım b. Muhammed” isnâdıyla bildirdiğine göre Hz. Âişe anlatıyor: Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) beraber hac ayları içindeki hac günlerinde, hac niyetiyle yola çıktık. Serifte konakladığımızda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının yanına çıktı ve: *“Yanında kurbanlığı bulunmayanlardan haccını umreye çevirmek isteyenler çevirsin. Yanında kurbanlığı olanlar ise bunu yapmasın”* buyurdu. Sahabeden bazıları Hz. Peygamber’in bu sözü üzerine umreye niyet ederken, bazıları hac için olan niyetine devam etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbından maddi durumu iyi olanlardan kurbanlığı olanlar hac için olan niyetini değiştirmede. (Hz. Âişe devamla) şöyle der: Bir ara Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girdiğinde ben ağlıyordum. *“Neden ağlıyorsun?”* diye sorunca: *“Ashâbına umre konusunda söylediğin şeyi işittim, umreden mahrum oldum”* cevabını verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Neyin var ki?”* diye sorduğunda ise: *“(Hayız olduğum için) Namaz kılamayacağım”* dedim. Bunun üzerine: *“Bunun sana zararı yok, sen haccına bak. Zira sen de Âdem’in kızlarından bir kızsın. Yüce Allah onlara takdir ettiğini sana da takdir etti. Umulur ki Yüce Allah sana umreyi de nasip eder”* buyurdu. Hac için yola çıkıp Minâ’ya geldik. Orada temizlendiğimde gelip Kâbe’de tavafımı yaptım. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) son grupta birlikte yola çıkıp Muhassab’da konaklayınca biz de onunla konakladık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Abdurrahman b. Ebî Bekr’i çağırdı ve: *“Kız kardeşini Harem bölgesinden çıkart da umre için ihrama girsin. Sonra Kâbe’de tavafını yapsın. Umreyi bitirdiğinde ise buraya gelin. Siz gelene kadar ben sizi bekleyeceğim”* buyurdu. Yola çıkıp umreyi yaptım ve Kâbe’yi tavaf ettim. Gece vakti geldiğimizde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bitirdiniz mi?”* diye sorunca:

“Evet!” cevabını verdim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına yola çıkma emri verdi ve halk Medine’ye doğru yola çıktı.¹

Dayra, “*Dâra yadîru dayran*” fiilindendir. Bu fiilde “*Dâra yadûru davran*” da denilir ve, “Zarar verdi, zarar veriyor, zarar vermek” mânâsındadır.

Muhammed b. Beşşâr’ın lakabı Bundâr’dır.

Ebû Bekr el-Hanefî, Abdulkebîr b. Abdilmecîd el-Hanefî’dır.

Eflah b. Humeyd, Eflah b. Humeyd el-Ensârî’dır.

Kâsım b. Muhammed, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk’tir.

Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber hac ayları içindeki hac günlerinde, hac niyetiyle yola çıkıp Serif’te konakladılar. Serif, Mekke’ye on mil mesafede bir yerdir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisi için kurulan çadırdan çıkıp ashâbına şöyle dedi: “*Yanında kurbanlığı bulunmayanlardan haccını umreye çevirmek isteyenler çevirsin. Yanında kurbanlığı olanlar ise haccını umreye çevirmesin.*”

Müslim’de geçen rivayete göre ise Hz. Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zilhicce ayının dördünde veya beşinde yanıma sinirli bir şekilde girince: “*Seni sinirlendireni Allah cehenneme soksun*” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Görmüyor musun? Bir emir verdim, ama yapmakta tereddüt ediyorlar*” buyurdu.

Buhârî’de geçen Câbir’in rivayetine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye: “*İhramdan çıkın ve daha önce yaptığınız ibadetleri temettüden (hac öncesi yapılan umreden) sayın*” buyurdu. Sahabe: “*Hacca niyet ettiğimiz halde nasıl temettüden sayarız?*” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Size dediğimi yapın. Eğer yanımda kurbanlık getirmemiş olsaydım, size emrettim şeyi ben de yapardım. Ancak kurbanlıklarım yerinde kesilinceye kadar ihramdan çıkmam helal olmaz*” buyurdu.

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229’da geçmektedir. Müslim 1211

Nevevî der ki: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, sahabeye haccı umreye çevirmelerini ihtiyari değil, emir şeklinde söylediğini açıkça göstermektedir.”

Âlimler şöyle dediler: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye kolaylık olması ve hac aylarında umre yapılabileceğini göstermek için önce haccı umreye çevirip çevirmemekte serbest bırakmıştır. Çünkü Cahiliye döneminde hac aylarında umre yapmak en büyük günahlardan sayılırdı. Daha sonra ise haccı umreye çevirmelerini emir şeklinde söylemiş, sahabenin tereddüt etmesinden de rahatsız olmuştur. Sonra sahabeden kurbanlıkları olmayanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu emrini yerine getirmişlerdir.”

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Yanında kurbanlığı bulunmayanlardan haccını umreye çevirmek isteyenler çevirsin. Yanında kurbanlığı olanlar ise haccını umreye çevirmesin”* buyurması üzerine sahabeden bazıları umreye niyet ederken, bazıları hac için olan niyetine devam etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbından maddi durumu iyi olanlardan kurbanlığı olanlar, hac için olan niyetlerini değiştirmediler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin yanına girip onun ağladığını görünce: *“Neden ağlıyorsun ey kadın?”* diye sordu. Hz. Âişe: *“Ashâbına söylediklerini işittim. Ancak ben umre için yapmam gereken tavaftan ve sa'y yapmaktan mahrum oldum”* karşılığını verdi. Hz. Âişe kıran haccına niyet etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Neyin var ki?”* diye sorunca, Hz. Âişe: *“Namaz kılamayacağım”* deyip hayız olduğunu ima etti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *“Bunun sana zararı yok, sen haccına bak. Zira sen de Âdem'in kızlarından bir kızsın. Yüce Allah onlara takdir ettiğini sana da takdir etti. Umulur ki Yüce Allah sana umreyi de nasip eder”* buyurdu.

Hac için yola çıkıp Minâ'ya geldiklerinde kurban bayramı günü olan cumartesi günü Hz. Âişe hayızdan temizlendi. Hz. Âişe'nin hayızı Zilhicce ayının üçünde cumartesi günü başlamış Zilhicce ayının onunda cumartesi günü bitmişti. Hz. Âişe Minâ'da temizlenince Kâbe'ye gidip ifada tavafını yaptı ve Zilhicce ayının on üçünde son grupla birlikte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber yola çıkıp Muhassab'da konakladı. İlk grup Zilhicce ayının on ikisinde yola çıkmıştı. Muhassab, Mekke ile Minâ arasında geniş bir alandır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Abdurrahman b. Ebî Bekr'i çağırdı ve: *“Kız kardeşini Harem bölgesinden çıkart da en yakın mikattan umre için ihrama*

girsin. Sonra Kâbe'de tavafını yapsın. Umreyi bitirdiğinde ise buraya gelin. Siz gelene kadar ben sizi bekleyeceğim" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Âişe, Ten'im'e gidip oradan ihrama girerek umre yaptı ve aynı günün seher vaktinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına döndü.

Hadisin zahirine bakıldığında Abdurrahman b. Ebî Bekr de Hz. Âişe ile beraber umre yapmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe ve onunla birlikte umre yapanlara: *"Unrenizi bitirdiniz mi?"* diye sorunca Hz. Âişe: "Evet bitirdik" cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına yola çıkmalarını söyleyip kendisi de Medine'ye doğru yola çıktı.

Hadisin ilk iki ravisi Basralı, diğer ikisi de Medinelidir. Müslim ve Nesâî bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۳۴ - باب التَّمَتُّعِ وَالْإِقْرَانِ وَالْإِفْرَادِ بِالْحَجِّ ، وَقَسَخِ الْحَجِّ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدًى

34 - TEMETTÜ, KIRAN VE İFRAD HACCI YAPMAK, BERABERİNDE KURBANLIĞI OLMAYANIN HACCI FESHEDİP (UMREYE ÇEVİRMESİ)

Temettü kelimesinin sözlük mânâsı faydalanmaktır. Temettü, kişinin, Harem'e namazı kasredecek bir mesafede olanın hac aylarında kendi memleketinin mikatından önce umre için ihrama girip umre yaptıktan sonra aynı sene içinde mikatlardan herhangi birine dönmeden Mekke'den hac için tekrar ihrama girmesidir.

Buna temettü denmesinin sebebi, bu şekilde hac yapanın umre için girdiği ihramdan çıktıktan sonra ihramlıya yasak olan bazı şeyleri yapmasının helal olmasıdır. Kişi önce hac için ihrama girse veya hac ayları dışında umre için ihrama girip, umreyi hac aylarında yapsa, iki ihrama da hac aylarında girmedeği için bu ifrad haccı olur. Kişi hac ayları içinde Harem'den veya Harem'e namazı kısaltarak kılacak mesafeden daha yakın bir yerden ihrama girerse bu kişi temettü haccı yapmış olur, ancak kurban kesmesi gerekir. Zira

Yüce Allah: “Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir”¹ buyurmaktadır.

Kıran hacı, hem hac, hem umre için bir ihrama girip hac ve umre amellerini beraber yapmak veya umre için ihrama girdikten sonra, tavafa başlamadan önce hacca da niyet etmektir. Önce hac için ihrama girip sonra umreyi de hacca katmak Şâfiî'nin iki görüşünden birine göre caiz değildir. Çünkü bu durumda zayıf olan şeyi kuvvetli olana katmış olur.

Bulkînî ise, kudum tavafı yapmadan önce umreyi hacca katmanın caiz olduğunu ve bunun kıran hacı sayılabileceğini söylemiş ve: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) aynı şeyi yapması sebebiyle bu caizdir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: «*Hac ile ilgili ibadet bilgilerinizi benden öğreniniz*» buyurdu” demiştir.

İfrad hacı, umresiz olarak hac yapmak veya önce hac için ihrama girip hacı bitirdikten sonra umre yapmaktır. İfrad haccında kurban kesmek gerekmez.

Hacı umreye çevirmek, kurbanlığı olmayanın hac için ihrama girdikten sonra, umreye niyet edip umre amellerini bitirip ihramdan çıkarak haccını temettü haccına çevirmesidir. Ahmed ve Zahirilerden bir grup bunu caiz görmüştür.

Mâlik, Şâfiî, Ebû Hanîfe ve ulemânın çoğunluğu hacı umreye çevirmenin o zamanki sahabeye ve o yıla has bir durum olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Cahiliye döneminde hac aylarında umre yapmak en büyük günahlardan sayılırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu inancın geçersiz olduğunu göstermek için sahabeden haclarını umreye çevirmelerini emretmiştir.

Bu durumun sahabeye has olduğunu söyleyenlerin delili, Haris b. Bilâl'ın, babasından rivayet ettiği ve Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce'de geçen şu hadistir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Hacı umreye çevirmek bize has bir durum mu, yoksa bütün insanlar için geçerli mi?” diye sorduğumda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu size has bir durumdur*” cevabını verdi.

¹ Bakara Sur. 196

Haccı umreye çevirmenin herkes için caiz olduğunu söyleyenler, Haris b. Bilâl'in hadisinin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Dârekutnî: "Abdulazîz b. Muhammed ed-Derâverdî bu hadisi Haris'ten rivayette tek kalmıştır" demiştir.

Ahmed ise: "Bu hadis ed-Derâverdî'den sâbit değildir. Haccı umreye çevirmenin sahabeye has bir durum olduğuyula ilgili hadis sahih değildir" demiştir.

Hâris b. Bilal, Buhârî'de geçen başka bir hadiste: "Hz. Osman ve Ali'yi gördüm. Osman haccı umreye çevirmenin o yıl sahabeye has bir durum olduğunu düşünüp yasaklıyordu" demiştir. Haccın umreye çevrilmesiyle ilgili hadisi yirmi bir sahabi rivayet etmiştir. Bu sebeple Hâris b. Bilal değil, bunların rivayeti esas alınır.

Nevevî şöyle demiştir: Bu yirmi bir sahabinin rivayetiyle Bilâl b. Hâris'in rivayeti arasında tezat yoktur. Çünkü yirmi bir sahabenin rivayeti, sahabenin haccı umreye çevirdiğini belirtirken, Hâris b. Bilal de sahabenin haccı umreye çevirdiğini söylemiştir.

١٥٦١ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَلَا تَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحُجُّ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا تَطَوَّفْنَا بِالْبَيْتِ ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقٍ الْهُدَى أَنْ يَحِلَّ ، فَحَلَّ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقٍ الْهُدَى ، وَنَسَاؤُهُ لَمْ يَسْقَنْ فَأَخْلَلْنَ ، قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَحِضْتُ فَلَمْ أَطِفْ بِالْبَيْتِ ، فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَضْبَةِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، يَرْجِعُ النَّاسُ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ وَأَرْجِعُ أَنَا بِحَجَّةٍ قَالَ « وَمَا طُفْتُ لَيْلَالِي قَدِمْنَا مَكَّةَ » قُلْتُ لَا قَالَ « فَأَذْمَيْ مَعَ أَخِيكَ إِلَى التَّعْصِيمِ ، فَأَهْلِي بِعُمْرَةٍ ثُمَّ مَوْعِدُكَ كَذَا وَكَذَا » قَالَتْ صَفِيَّةُ مَا أُرَانِي إِلَّا حَابِسَتَهُمْ قَالَ « عَفْرَى حَلَقَى ، أَوْ مَا طُفْتُ يَوْمَ النَّخْرِ » قَالَتْ قُلْتُ بَلَى قَالَ « لَا بَأْسَ ، انْفِرِي » قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَلَقَيْنِي النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُضْعِدٌ مِنْ مَكَّةَ ، وَأَنَا مُنْهَبَةٌ عَلَيْهَا ، أَوْ أَنَا مُضْعِدَةٌ وَهُوَ مُنْهَبٌ مِنْهَا أَطْرَافَهُ ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ، ٣٢٨ ، ١٥١٦ ، ١٥١٨ ،

، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ، ١٧٢٠ ، ١٧٠٩ ، ١٦٥٠ ، ١٦٣٨ ، ١٥٦٢ ، ١٥٦٠ ، ١٥٥٦
 ، ٢٩٨٤ ، ٢٩٥٢ ، ١٧٨٨ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٣ ، ١٧٧٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢
 ١٥٩٨٤ تحفة - ٧٢٢٩ ، ٦١٥٧ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩ ، ٤٤٠٨ ، ٤٤٠١ ، ٤٣٩٥

1561- “Osmân — Cerîr — Mansûr — İbrâhîm — Esved” isnâdıyla bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber hacdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin yola çıktık. Gelip Kâbe’yi tavaf ettikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beraberinde kurbanlık getirmeyenlerin ihramdan çıkmasını emredince kurbanlık getirmeyenler ihramdan çıktılar. Kurbanlık getirmeyen Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları da ihramdan çıktılar.” Hz. Âişe sözlerine şöyle devam etti: “Ben Kâbe’yi tavaf etmeden hayız oldum. Hasbe/Muhassab gecesi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! İnsanlar hac ve umreyle geri dönerken ben sadece hacca geri dönüyorum” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Mekke’ye geldiğin gecelerde tavaf etmedin mi?” diye sordu. Ben: “Hayır” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kardeşinle beraber Ten’îm’e git ve umre için ihrama gir. Sonra falan yerde buluşuruz” buyurdu. Safiyye: “Gördüğüm kadarıyla (hayız olduğum için ben de) insanları yola çıkmaktan alıkoyacağım” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah müstahakkını versin! Kurban günü tavaf yapmadın mı?” diye sordu. Safiyye: “Evet, etmiştim” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman sakıncası yoktur, yola çık” buyurdu. Hz. Âişe der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’den çıkarken, ben de inerken –veya ben çıkarken o inerken- benimle karşılaştı.”¹

Osmân, Osmân b. Ebî Şeybe’dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229’da geçmektedir. Müslim 1211

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Esved, Esved b. Yezîd'dir.

Hz. Âişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber hac aylarında sadece hac yapacaklarını düşünerek yola çıktıklarını söylemiştir.

Zerkeşî der ki: "Hz. Âişe, ihrama girmeden önce böyle düşünmüş, sonra umre için ihrama girmiş olabilir. Veya sadece hac yapacaklarını zanneden ve hac aylarında umre yapılamayacağını düşünen sahabenin durumunu kastetmiş olabilir."

Deylemî hadisin zahirine göre bu iki ihtimalin de doğru olmadığını ve Hz. Âişe'nin: "Ben de sahabe de sadece hac yapacağımızı düşünüyorduk" dediğini söyleyerek Zerkeşî'ye itiraz etmiştir.

Derim ki: Hz. Âişe'nin: "Biz hacdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin yola çıktık" sözü, Hz. Âişe'nin hac için ihrama girdiğini söylemek için yeterli değildir. İleride de geleceği üzere Ebu'l-Esved'den olan rivayete göre de: "Hac için ihrama girdik" demiştir. Müslim'de geçen rivayette de: "Hac için ihrama girdik" demiştir. Bu rivayetlerin zahirine bakıldığında Hz. Âişe ve ashâbdan bazıları önce hac için ihrama girmişlerdi. Ancak bu konuda geçen Urve'nin rivayetinde: "Bazımız umre, bazılarımız da hac için ihrama girdi" demiştir. Bu durumda önceki rivayet, sahabenin daha önce hac aylarında umre yapmadıklarını, sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye hac aylarında umre yapılabileceğini öğrettiğini gösterir.

Megâzî konusunda geçen, Hişâm b. Urve'nin babasından bildirdiği hadiste Hz. Âişe: "Ben umre için ihrama girenlerdendim" demiştir.

İsmâîl el-Kâdı ve başkaları bu konuda sahih olanın Ebu'l-Esved, Kâsım ve Amra'nın Hz. Âişe'den olan rivayeti olduğunu, bu rivayete göre de Hz. Âişe, ifrad haccına niyet ettiğini, Urve'nin yukarıdaki rivayette yanlış olduğunu söylemiştir.

Derim ki: Urve, Hz. Âişe'nin umre için ihrama girdiğini açıkça söylemiştir. Ebu'l-Esved ve başkalarının rivayetinde ise hacc-ı ifrada niyet ettiği belirtilmiştir. Ancak Urve, Hz. Âişe'yle ilgili hadisleri en iyi bilenlerdendir. Müslim, Tâvus ve Mucâhid'in, Câbir b. Abdillâh'tan rivayet ettiği Hz. Âişe'yle ilgili hadis te buna muvafakat etmektedir.

Mekke'ye geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve sahabe Kâbe'yi tavaf ederken Hz. Âişe hayız olması sebebiyle tavaf edememişti. Tavaftan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beraberinde kurbanlık getirmeyenlerin ihramdan çıkmasını emredince kurbanlık getirmeyenler umrelerini tamamlayıp ihramdan çıktılar. Ahmed ve bazı âlimler bu hadise dayanarak bunu bütün Müslümanlar için caiz görürken, Mâlik, Ebû Hanîfe, Şâfiî ve cumhur alimleri bunun o seneye ait ve sahabeye has bir durum olduğunu söylemişlerdir. Aralarında Hz. Âişe'nin de bulunduğu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları kurban getirmedikleri için ihramdan çıkmışlardı. Ancak kıran haccına niyet eden Hz. Âişe Mekke'ye girdiği zaman hayız olduğu için ihramdan çıkamamıştı.

Hız. Âişe, Serif'te hayız olduğu için umre tavafını yapamadığını söylemiştir. Hac için ise Minâ'dan ayrılıp Kâbe'ye giderek ifada tavafını yaptığını söylemiştir. Muhassab'da geceledikleri zaman Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlar hacla birlikte umre yaparak dönerken, ben sadece hac yaparak dönüyorum" dedi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) diğer hanımları hacı umreye çevirmişler ve Terviye gününden önce umre yapıp ihramdan çıkmışlar, Terviye günü de hac için ihrama girmişlerdi. Bu şekilde ayrı ihramla hac ve umre yapmışlardı. Hız. Âişe ise aynı ihramla hem hacı, hem umreyi yaparak kıran hacı yapmıştı. Hız. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) diğer hanımları gibi ayrı ihramla umre yapmak istemişti. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Mekke'ye geldiğin gecelerde tavaf etmedin mi?" diye sorunca Hız. Âişe "Hayır" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kardeşin Abdurrahman ile beraber Ten'im'e git ve umre için ihrama gir. Sonra Muhassab'da buluşuruz" buyurdu.

Müminlerin annesi Safiyye binti Huyey: "Gördüğüm kadarıyla hayız olduğum için ben de insanları yola çıkmaktan alıkoyacağım" dedi. İleride de belirtileceği üzere Safiyye, Mekke'den ayrılırken hayız olmuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ifada tavafından sonra Safiyye ile ilişkiye girmek isteyince Hız. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü! Safiyye hayızdır" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah müstahakkını versin! Kurban günü ifâda tavafını yapmadın mı?" diye sordu. Safiyye: "Evet yaptım" cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O zaman sakınca yoktur, yola çık, çünkü veda tavafı hayızlı olan kadından düşer" buyurdu.

Hiz. Âişe der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’den çıkarken, ben de inerken –veya ben çıkarken o inerken- benimle karşılaştı.” Burada emin olmayana ravidir.

Hadisin ravilerinin tamamı Kûfelidir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

١٥٦٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِالْحَجِّ وَأَهَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَجِّ ، فَأَمَّا مَنْ أَهَلَ بِالْحَجِّ أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لَمْ يَحِلُّوا حَتَّى كَانَ يَوْمَ النَّحْرِ . أطرافه ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ، ٣٢٨ ، ١٥١٦ ، ١٥١٨ ، ١٥٥٦ ، ١٥٦٠ ، ١٥٦١ ، ١٦٣٨ ، ١٦٥٠ ، ١٧٠٩ ، ١٧٢٠ ، ١٧٣٣ ، ١٧٥٧ ، ١٧٦٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٧٢ ، ١٧٨٣ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٨ ، ٢٩٥٢ ، ٢٩٨٤ ، ٤٣٩٥ ، ٤٤٠١ ، ٤٤٠٨ ، ٥٣٢٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٥٥٩ ، ٦١٥٧ ، ٧٢٢٩ - تحفة ١٦٣٨٩

1562- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’l-Esved Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla bildirdiğine göre Hiz. Âişe şöyle demiştir: “Veda haccının yapıldığı yıl Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yola çıktığımızda kimimiz umre için, kimimiz hem hac, hem de umre için, kimimiz de hac için ihrama girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise hac için ihrama girdi. Hac için veya hem hac, hem de umre için ihrama girenler Kurban bayramı gününe kadar ihramlarını çıkarmadılar.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229’da geçmektedir. Müslim 1211

Urve b. ez-Zübeyr, *Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm*'dır.

H. Âişe'nin bildirdiğine göre Veda haccının yapıldığı sene, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber yola çıktıklarında kimi sadece umre, kimi hac ve umre, kimi de sadece hac niyetiyle ihrama girdiler. Sahabe daha önce sadece hac yapılacağını biliyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara hac dışında da ihrama girileceğini öğretip hac aylarında umre yapmanın caiz olduğunu göstermiştir.

Hadislerden anlaşıldığına göre sahabe bu konuda üç kısma ayrılmışlardı: Kimi hac ve umre için veya yanlarında kurbanlık olduğu halde sadece hacca niyet ettiler. Bir kısmı da umre için ihrama girip umreyi bitirdikten sonra tekrar hac için ihrama girdiler. Bir kısmı da kurbanlıkları olmadığı için sadece hac için ihrama girdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunlara haclarını umreye çevirmelerini emretti.

H. Âişe ise kurbanlığı olmadığı için umre niyetiyle ihrama girmişti. Daha önce de geçtiği gibi sonradan bu umre için girdiği ihramla kıran haccı yapmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise önce ifrad haccı niyetiyle ihrama girmiş, sonra aynı ihramla umre de yapmıştır. Sadece hac için ihrama girenler veya hac ve umreyi aynı ihramla yapanlar ise kurban bayramından önce ihramdan çıkmadılar.

١٥٦٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ شَهِدْتُ عُثْمَانَ وَعَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَعُثْمَانُ يَنْهَى عَنِ الْمُتَعَةِ وَأَنْ يُجْمَعَ بَيْنَهُمَا فَلَمَّا رَأَى عَلِيٌّ، أَهْلَ بَيْتِكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ قَالَ مَا كُنْتُ لَأَدْعَ سُنَّةَ النَّبِيِّ ﷺ لِقَوْلِ أَحَدٍ . طرفه ١٥٦٩ - تحفة ١٠٢٧٤

1563- "Muhammed b. Beşşâr — Gundar — Şu'be — Hakem — Ali b. Hüseyin" isnâdıyla bildirdiğine göre Mervân b. el-Hakem şöyle dedi: "Osmân ve Ali'ye (hac sırasında) şahit oldum. Osmân hacda temettüyü ve hem hac, hem de umre için niyet etmeyi yasaklıyordu. H. Ali bunu görünce "Lebbeyk! Bi-umretin ve haccin!" diyerek hem hac, hem de

umre için telbiye getirip: “İnsanlardan birinin sözü için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini bırakacak değilim” dedi.¹

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî'dir.

Gundar, Muhammed b. Câfer'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Hakem, Hakem b. Uteybe el-Kûffî'dir.

Mervân b. el-Hakem, Mervân b. el-Hakem b. Ebi'l-Âs b. Umeyye b. Abdilmelik el-Umevî'dir. Altmış dört yılının sonlarına doğru hilafete geçmiş, altmış beş yılının ramazan ayında vefat etmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetinde bulunduğu sabit değildir.

Mervân b. el-Hakem, Hz. Osman'ın Usfân'da temettü haccını ve kıran haccını yasakladığına ve bu durumun Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hac yaptığı yıla has bir şey olduğunu söylediğine şahit olduğunu belirtmiştir. Bu yasaklama haramlık mânâsında değil, ifrad haccını teşvik etmek için tenzihi bir yasaklamadır.

Hz. Ali, Hz. Osman'ın temettü ve kıran haccını yasakladığını görünce: “Umre ve hac için lebbeyk” diyerek hem umre, hem hac için niyet etti. Hz. Ali, Hz. Osman'ın bu yasaklamasının haramlık mânâsında olduğunun zannedilmesi ve yaygınlaşmasından endişe ederek bu şekilde niyet etmiştir. Hz. Osman, temettü ve kıran haccının caiz olduğunu biliyordu; ancak efdal olanın yapılması için böyle davranmıştı. Hz. Ömer'in de söylediği gibi ictihad eden her müctehid yanılabilir. Sahabe bu konuda ihtilaf etmişken, bu hadis bu meseleye delil gösterilemez.

Nesâî'de Hz. Osman'ın bu görüşünden döndüğüne işaret eden şu rivayet vardır: “Hz. Osman temettü haccını yasaklayınca, Hz. Ali ve arkadaşları umre için ihrama girip niyet ettiler ve Hz. Osman onlara engel olmadı. Hz. Ali: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) temettü yaptığını işitmedin mi?” diye sorunca, Hz. Osman: “Evet, işittim” cevabını verdi. Müslim bu hadise şu ibareyi eklemiştir: Hz. Osman: “Sen bunu yaparken benim insanlara engel olacağımı

¹ Hadis ayrıca 1569'da geçmektedir. Müslim 1223

mı düşünüyorsun?” deyince Hz. Ali: “Hiç kimsenin bir sözü yüzünden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini terk etmem” karşılığını verdi.

Hadisin başlıkla alakası: “Hz. Ali hem hac, hem de umre için telbiye getirdi” sözüdür.

١٥٦٤ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ ، وَيَجْعَلُونَ الْحَرَمَ صَفْرًا وَيَقُولُونَ إِذَا بَرَأَ الدَّبَرُ ، وَعَفَا الْأَثَرُ ، وَانْسَلَخَ صَفَرُ ، حَلَّتِ الْعُمْرَةُ لِمَنْ اعْتَمَرَ . قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ صِيحَةً رَابِعَةً مُهْلِينَ بِالْحَجِّ ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْحِلِّ قَالَ « حِلُّ كُلُّهُ »

أطرافه ١٠٨٥ ، ٢٥٠٥ ، ٣٨٣٢ - تحفة ٥٧١٤

1564- “Mûsa b. İsmâil — Vuheyb — İbn Tâvus — babası” isnâdıyla bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle dedi: “(Cahiliye döneminde) hac aylarında umre yapmayı yeryüzündeki en büyük günahlardan sayarlardı. Bu yüzden Muharrem ayını Safer ayıyla değiştirirler ve umre konusunda: “Develerin yaraları iyileşip tüyleri çıkınca ve Safer ayı bitince umre yapmak isteyen yapabilir” derlerdi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı Mekke'ye gelince hac için ihrama girdiklerinin dördüncü gününün sabahında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haclarını umreye dönüştürmelerini emretti. Bu onlara ağır geldi ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Nasıl bir ihramdan çıkışı kastediyorsun?” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Tamamen ihramdan çıkmanızı emrediyorum!” buyurdu.¹

Mûsa b. İsmâil, Mûsa b. İsmâil el-Munkarî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid'dir.

İbn Tâvus, Abdullah b. Tâvus'tur.

¹ Hadis ayrıca 1085, 2505, 3832'de geçmektedir. Müslim 1240

Cahiliye döneminde insanlar hac ayları olan Şevvâl, Zilkâde ve Zilhicce aylarında umre yapmayı yeryüzündeki en büyük günahlardan sayarlardı. Bu onların uydurdukları ve aslı olmayan bir bidattı.

İbn Hibbân'ın başka bir tarikle bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Vallahi, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şirk döneminden kalma bir inancın asılsız olduğunu göstermek için Hz. Âişe'ye Zilhicce ayında umre yaptırdı. Çünkü Kureyşliler ve onların inancında olanlar bunu en büyük günahlardan sayarlardı.”

Cahiliye döneminde müşrikler bir yılı on üç ay yaparlardı. Muharrem ayını da Safer ayı yaparlar ve bu ayda haram olan şeyleri helal kıarlardı. Yüce Allah da bu konuda: “**Haram ayları ertelemek, ancak inkârda daha da ileri gitmektir...**” âyetini indirdi.

Müfessirler bu âyetin tefsiriyle ilgili şöyle demişlerdir: “Cahiliye döneminde savaşırken haram aylardan biri gelince onu helal sayarlar, o ayın yerine başka bir ayı haram kabul ederlerdi. Bu şekilde haram ayların kendisini değil, sayısını ölçü almaya başladılar.

Haram ayları değiştiren ilk kişinin, Cunâde b. Avf b. Umeyye el-Kinânî olduğu söylenmiştir. Bu kişi her yıl hac mevsiminde bulunur ve: “Bilmelisiniz ki ilahlarınız Muharrem'i size helal kılmıştır. Siz de bunu helal kabul ediniz” derdi. Sonra kabilelere: “Allah Harem'i size haram kılmıştır. Siz de bu haramlığı kabul ediniz” derdi.

İbn Dureyd: “Safer yılın iki ayının ismiydi. Müslümanlar bu aylardan birine, bu ayda Mekke'yi boşalttıkları için Muharrem adını vermişlerdir” demiştir.

Ferrâ der ki: “Muharrem ayında Mekke halkı başka memleketlere giderler ve bu sebeple Mekke boşalırdı.”

Cahiliye döneminde her dört yıla bir ay ekleyerek on üç ay yapıp bu aya ikinci Safer dedikleri de söylenmiştir. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bir yıl on iki aydır*” buyurmuştur. Müşrikler bu ayı uğursuz sayar ve afetlerin bu ayda meydana geldiğine inanırlardı.

Cahiliye döneminde: “Develerin yaraları iyileşip tüyleri çıkınca ve Safer ayı bitip memleketlerine dönen hacıların ayak izleri silinince umre yapmak isteyen yapabilir” derlerdi.

Ebû Dâvud’un rivayeti: “Hac yolculuğunda yüklerin ağırlığından dolayı dökülen develerin sırtındaki yünler hacdan döndükten sonra yeniden çıkıp çoğaldığında ve hac yolunda develerin sırtında ya da ayaklarında açılan yaralar iyileştiğinde ve Safer (Muharrem) ayı geçtiğinde umre yapmak isteyene umre helal olur, derlerdi” şeklindedir.

Muharrem ayını Safer ayı saymakla bir yılı on üç aya çıkarmış oldular. Safer olarak adlandırdıkları Muharrem ayı yılın son ayı ve hac aylarının sonuncusuydu. Develerin sırtındaki yaralar da çoğunlukla elli günden az bir sürede iyileşmezdi. Bu sebeple umre yapılacak ilk ayı Safer ayı olarak adlandırdıkları Muharrem ayıydı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zilhicce ayının dördüncü günü olan pazar gününde ashâbıyla birlikte hacca niyet ederek Mekke’ye geldi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hacca niyet etmesi, kıran haccı yapmadığına delalet etmez. Bu hadis: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ifrad haccına niyet etmiştir” diyenler için delil olamaz.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına hac için girdikleri ihramı umreye çevirmelerini ve umreyi bitirdikten sonra ihramdan çıkmalarını emretti. Bu şekilde sahabe temettü haccı yapmış olur. Sahabenin haccı umreye çevirmekle ilgili bu durumu o zamana ait bir durumdu.

Haccı umreye çevirmek, bu aylarda umre yapmanın en büyük günahlardan olduğunu düşünen sahabeye ağır geldi ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Nasıl bir ihramdan çıkışı kastediyorsun?” diye sordular. Sahabe ihramdan iki türlü çıkış olduğunu biliyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Tamamen ihramdan çıkmanızı emrediyorum!*” buyurarak hanımlarla ilişkiyi bile helal kılacak ihramdan çıkmayı kasdettiğini söyledi.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Eyyâmu’l-Câhiliyye* konusunda, Müslim ve Nesâî de *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۱۵۶۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَمَرَهُ بِالْحُلِّ أَطْرَافَهُ ۱۵۵۹، ۱۷۲۴، ۱۷۹۵، ۴۳۴۶، ۴۳۹۷ - تحفة ۹۰۱۰، ۹۰۰۸

1565- “Muhammed b. el-Müsennâ — Ğundar — Şu’be — Kays b. Müslim — Târik b. Şihâb” isnâdıyla Ebû Mûsa şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğimde bana ihramdan çıkmamı emretti.”¹

Muhammed b. el-Müsennâ, Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî'dir.

Gundar, Muhammed b. Câfer'dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc'dır.

Kays b. Müslim, Kays b. Müslim el-Cedelfî'dir.

Târik b. Şihâb, Târik b. Şihâb el-Becelî'dir.

Ebû Mûsa el-Eş’arî Yemen’den geldiği zaman Bathâ’da olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gidince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Neye niyet ettin?” diye sordu. Ebû Mûsa: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiğine niyet ettim” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yanında kurbanlık var mı?” diye sordu. Ebû Mûsa: “Hayır” cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Mûsa’ya ihramdan çıkmasını emretti.

۱۵۶۶ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ . وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ حَفْصَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا بِعُمْرَةٍ وَلَمْ تَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ قَالَ « إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي ، وَقَلَّدْتُ هَذِي فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ » أَطْرَافَهُ ۱۶۹۷، ۱۷۲۵، ۴۳۹۸، ۵۹۱۶ - تحفة ۱۵۸۰۰

¹ Hadis ayrıca 1559, 1724, 1795, 4346, 4397’de geçmektedir. Müslim 1221

1566- “İsmâil — Mâlik” yine “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi — İbn Ömer” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hafsa şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Sen umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmazken, insanlar neden umre yaptıktan sonra ihramdan çıktılar?” diye sorunca Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Çünkü saçlarımı (dağılmaması için) birbirine yapıştırdım ve kurbanlıklara gerdanlık taktım. Kurbanlıkları kesene kadar ihramdan çıkamam” karşılığını verdi.¹

İsmâil, İsmâil b. Uveys el-Asbahî el-Medenî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsî'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Sahabe, umre için ihrama girdikleri için ihramdan erken çıkmışlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise birçok hadiste geçtiği üzere kıran haccına niyet etmişti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hafsa: “Ey Allah'ın Resûlü! Sen umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmazken, insanlar neden umre yaptıktan sonra ihramdan çıktılar?” diye sordu.

Sahabe ihramdan çıkarken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ihramdan çıkmaması dikkate alındığında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) temettü haccına niyet ettiğini söyleyenlerin iddiasının yersiz olduğu görülür.

Ubeydullah b. Ömer'in Buhârî ve Müslim'de geçen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Haccı bitirinceye kadar ihramdan çıkamam*” sözü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) temettü haccına değil, kıran haccına niyet ettiğini gösterir. Çünkü umre için girdiği ihramdan çıkmayıp aynı ihramla hac yapanın temettü haccı yaptığı söylenemez.

Buhârî'de geçen hadiste Saîd b. el-Müseyyeb ve Ömer b. el-Hattâb, Buhârî ve Müslim'de Enes, Müslim'de ise İmrân b. Husayn, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Berâ b. Âzib, Ahmed'de Surâka ve Ebû Talha, Dârekutnî'de Ebû Saîd ve Katâde, Bezzâr'da İbn Ebî Evfâ Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıran haccı yaptığını rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1697, 1725, 4398, 5916'da geçmektedir. Müslim 1229

Buhâri ve Müslim’de ise Câbir, Müslim’de İbn Abbâs ta Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ifrad haccı yaptığını rivayet etmiştir. Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce ifrad haccına niyet etmiş, sonra umre için ihrama girip hacla birlikte umre de yapmıştır.

İfrâd haccıyla ilgili rivayetleri nakleden raviler Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilk ihrama girişini, kıran haccıyla ilgili rivayetleri nakleden raviler ise sonrasını ölçü almışlardır.

Buhârî ve Müslim’de geçen İbn Ömer, Hz. Âişe, Ebû Mûsa el-Eş’arî ve İbn Abbâs’ın rivayetleri ve Müslim’de geçen İmrân b. Husayn’ın rivayetindeki temettüden kasıt, temettü haccı değil, temettünün sözlük mânâsıdır. Bundan hac ve umre için bir tavaf ve sa’y yapmakla yetinmek kastedilmiştir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) o yıl ayrı bir umre yapmaması bunu teyid etmektedir. Eğer Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece hac yapmış olsaydı, o yıl umre yapmamış olması gerekirdi. Hiç kimse ifrad haccının kıran haccından efdal olduğunu söylememiştir.

Şâfiî, *İhtilâfu’l-Hadîs*’te şöyle demiştir: “Arap dilinde, bir fiili emredenden, o fiili yapmış gibi bahsedilir. Bir bina yapılmasını emreden kişi için, binayı o yapmış gibi: “Falan kişi bir bina yaptı” denilir. İdareci birine vurulmasını emrettiği zaman da: “İdareci falan kişiye vurdu” denilir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bazıları kıran haccı, bazıları ifrad haccı, bazıları da temettü haccına niyet etmişti. Bunların hepsi de nasıl hac yapacağını Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) öğreniyordu. Bu sebeple sahabenin yaptıklarını emretmesi ve izin vermesi mânâsında Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) izafe etmek caizdir.

Nevevî’nin de söylediği gibi âlimler üç haccın da caiz olduğunda icma etmiştir. Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccında hangi haccı yaptığında ihtilaf ettikleri için bu haclardan hangisinin daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Şâfiî ve Mâliki mezhebine göre ifrad haccı daha faziletlidir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce ifrad haccını tercih etmiştir. Yine ifrad haccını tercih ettiğini nakleden raviler de Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yakın isimlerdi. Bunlardan biri Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) haccını en iyi bilenlerden Câbir’dir. Bir diğeri ise İbn Ömer’dir. İbn Ömer: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) devesinin altındaydım ve devenin salyaları bana değişiyordu. Bu sırada

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hac için telbiye getirdiğini işitiyordum” demiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) açığını ve gizlisini bilen Hz. Âişe de bu raviler arasındadır. Yine fıkhi ve hadisteki ilmi bilinen İbn Abbâs ta bu raviler arasındadır. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra raşid halifeler de ifrad haccı yapmışlardır. Sadece Hz. Ali bunun caiz olduğunu göstermek için kıran haccına niyet etmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hac aylarında umre yapmanın caiz olduğunu göstermek için kıran haccı yapmıştır. Şâfiî ve Mâlikilere göre ifrad haccından sonra faziletli olan temettü haccı, sonra kıran haccıdır.

Bize göre o yıl umre yapmayan için kıran haccı ifrad haccından daha faziletlidir. Ancak Kadı Hüseyin ve el-Mütevelli, o yıl umre yapılmamış olsa bile ifrad haccını tercih etmişlerdir.

Ahmed ve başkaları ise: “En efdalı temettü haccı, sonra ifrad haccı, sonra kıran haccıdır” demişlerdir. Ahmed, temettünün daha faziletli olmasına Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Eğer yanımda kurbanlık getirmemiş olsaydım, ben de haccımı umreye çevirirdim”* sözünü delil göstermiştir.

Şâfiî buna şöyle cevap vermiştir: “Yanında kurbanlığı olmayanlara, haclarını umreye çevirmeleri emredilmişti. Onlar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber ihramda kalamayacakları için üzülmünce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gönüllerini almak için böyle demiştir.

Ebû Hanîfe ise şöyle demiştir: “En efdal hac, kıran haccıdır. Sonra temettü, sonra ifrad haccıdır.” Ebû Hanîfe buna delil olarak daha önce geçen hadisleri ve: **“Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın”** âyetini delil göstermiştir. Hanefiler, kıran haccı yapanın kestiği kurbanın ceza kurbanı değil, ibadet kurbanı olduğunu, beden ve malla yapılan ibadetin de sadece bedenle yapılan ibadetten daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.

Bazı dostlarımız kıran haccıyla ilgili hadislerin tevil edilebileceğini, ifrad haccıyla ilgili hadislerin ise daha çok ve sahih olduğunu, âyette ise kıran haccı yapılmasının emredilmediğini bunun: **“Namazı kılın, zekatı verin”**² âyeti gibi olduğunu söylemişlerdir. Yine kıran haccı yapanın kestiği kurbanın ibadet

¹ Bakara Sur. 196

² Bakara Sur. 43

kurbanı değil, ceza kurbanı olduğunu, çünkü kurban kesilememesi durumunda oruç tutulabileceğini, ibadet kurbanı olsaydı bunun yerini orucun tutmayacağını söylemişlerdir.

Mervezî'nin bildirdiğine göre Ahmed: "Kurbanlığı olanın kıran haccı yapması efdaldır. Kurbanlığı olmayanın ise temettü haccı yapması efdaldır" demiştir.

Bazılarının bildirdiğine göre İyâd: "Üç hac da fazilette eşittir" demiştir.

Uyarı:

"Sen umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmazken, insanlar neden umre yaptıktan sonra ihramdan çıktılar" hadisini Buhârî bu şekilde umre lafzını zikrederek İsmâil b. Ebî Uveys ve Abdullah b. Yûsuf kanalıyla Mâlik'ten rivayet etmiştir.

İbn Abdilberr'in de söylediği gibi İbn Vuheyb de hadisi aynı şekilde rivayet etmiştir. Ka'nebî, Yahya b. Bukeyr, Ebû Mus'ab, Yahya b. Yahya ve başkaları ise umre lafzını zikretmeden aktarmışlardır. Ancak ilim ehline göre mânâ aynıdır. Hadisi Mâlik'ten rivayet eden: "Sen umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmazken..." sözünde ihtilaf etmemişlerdir.

Asîlî'nin: "Sen umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmazken..." sözünü Nâfi'den sadece Mâlik rivayet etmiştir" sözüne gelince Müslim ve İbn Mâce'de geçtiğine göre bunu Mâlik'ten başka Ubeydullah b. Ömer ve Eyyûb es-Sahtiyânî de rivayet etmiştir. Bunlar Nâfi'nin hadis hafızı olan öğrencileridir. Mâlik'in hadisteki ilavesi, hıfzının kuvveti ve hadisteki titizliğine bakıldığında kabul edilebilir bir şeydir. Bununla birlikte daha önce de söylediğimiz gibi aynı hadisi Nâfi'den rivayet ederek ona mutabaat edenler vardır.

Buhârî hadisi Ubeydullah b. Ömer'den: "Umrenden" sözü olmadan rivayet etmiştir.

Müslim: "*Haccı bitirmeden ihramdan çıkamam*" lafzını İbn Cüreyc, Nâfi'den: "Umrenden" sözü olmadan rivayet etmiştir. Aynı rivayeti Buhârî, Mûsa b. Ukbe tarihiyle Nâfi'den rivayet etmiştir.

Beyhakî, Mûsa b. Ukbe'nin rivayetini zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Şuayb b. Ebî Hamza bu hadisi Nâfi'den, umreyi zikretmeden rivayet etti. Bunda hadisin bu lafzında ihtilaf olduğuna ve Asîlî'nin görüşünün isabetli

olduğuna işaret vardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Çünkü saçlarımı (dağılmaması için) birbirine yapıştırdım ve kurbanlıklara gerdanlık taktım. Bu sebeple kurbanlıkları kesene kadar ihramdan çıkamam” karşılığını verdi.

Ebû Hanîfe ve Ahmed’e göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ihramdan çıkmamasının sebebi, kurbanlıklardır ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıkları kesmeden ihramdan çıkamayacağını söylemiştir.

Ulemânın çoğunluğu ise buradaki illetin kurbanlıklar olmadığını asıl sebebin, kıran haccına niyet etmek olduğunu söylemişlerdir. Ubeydullah b. Ömer’in rivayetindeki: “Haccımı tamamlamadan...” sözü buna delalet etmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yanında kurbanlığı olan, umreyle birlikte hac için ihrama girsin ve ikisini bitirinceye kadar ihramdan çıkmasın” buyurarak, hac için ihrama girmeyi kurbanlıklara bağlamış, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıran haccına niyet edince, umre için girdiği ihramda onlarla beraber hareket etmiş, ancak umreden sonra sahabe ihramdan çıkarken kendisi ihramda kalarak onlardan ayrılmıştır.

Saçları birbirine yapıştırmanın ve kurbanlıklara gerdanlık takmanın ihramda olup olmamakla alakası yoktur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihramdan çıkmama sebebi olarak gerdanlığı değil, kurbanlığı, saçları yapıştırmayı değil, kesmemeyi kasetmiştir.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Libâs* ve *Megâzî*, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۱۵۶۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا أَبُو جَمْرَةَ نَصْرُ بْنُ عِمْرَانَ الضُّبَعِيُّ قَالَ تَمَعْتُ فَتَهَانِي نَاسٌ ، فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَأَمَرَنِي ، فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَجُلًا يَقُولُ لِي حَبِّجْ مَبْرُورٌ وَعُمْرَةٌ مُتَقَبِّلَةٌ ، فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ سَنَةَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي أَقِمْ عِنْدِي ، فَأَجْعَلَ لَكَ سَهْمًا مِنْ مَالِي قَالَ شُعْبَةُ فَقُلْتُ لِمَ فَقَالَ لِلرُّؤْيَا الَّتِي رَأَيْتُ طَرَفَهُ

۱۶۸۸ - تحفة ۶۵۲۷

1567- “Âdem — Şu’be” isnâdıyla Ebû Cemre Nasr b. İmrân ed-Dubaî şöyle demiştir: Temettü haccı yapmak istediğimde bazıları bana engel olmak istedi. İbn Abbâs’a bu konuyu sorduğumda temettü

yapabileceğimi söyledi. Rüyamda bir adamın bana: “Umren kabul, haccın da mebrûr olsun” dedi. İbn Abbâs’a bu rüyamı anlattığımda: “Bu, Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetidir” dedi. Ayrıca bana: “Yanımda kal, sana malımdan bir pay vereyim” dedi.

Şu’be der ki: Ebû Cemre’ye: “İbn Abbâs bunu sana neden dedi?” diye sorduğumda: “Böylesi bir rüya gördüğüm için” karşılığını verdi.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

İbn Hacer der ki: “Bu olay Abdullah b. ez-Zübeyr zamanında vaki olmuştur. Müslim’in rivayet ettiğine göre İbnü’z-Zübeyr temettü haccını yasaklardı.”

Ebû Cemre temettü haccına niyet edince bazıları ona engel olmak istemişlerdi. Ebû Cemre bu durumu Abdullah b. Abbâs’a sorunca: “Temettü haccına devam et” cevabını verdi. Ebû Cemre rüyasında bir adamın kendisine: “Haccın mebrur, umren makbul olmuştur” deyince, bu rüyasını İbn Abbâs’a anlattı. İbn Abbâs: “Bu, Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetidir” dedi. Sonra: “Yanımda kal, sana malımdan bir pay vereyim” dedi.

Muhelleb: “Hadis, âlimin ilmi karşılığında ücret almasının caiz olduğunu göstermektedir” demiştir. Ancak bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü hadisin zahirine bakıldığında İbn Abbâs, Ebû Cemre’nin amelinin kabul olduğunu gördüğü için ona iyilikte bulunmak istemiştir.

Şu’be der ki: Ebû Cemre’ye: “İbn Abbâs bunu sana neden dedi?” diye sorduğumda: “Böylesi bir rüya gördüğüm için malımdan bir pay vermek istedi” karşılığını verdi.

Muhelleb: “Sadık rüya uyanırken yapılan işlere şahittir” demiştir. Ancak bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü peygamberlerin dışında güzel rüya görenlerin bu rüyasından istifade edilebilir, ancak bunlar şeri delil kabul edilemezler. Hiç kimse gördüğü rüyayı fetvası için delil kabul edemez.

¹ Hadis ayrıca 1688’de geçmektedir. Müslim 1242

Hadisin başlıkla alakalı olan kısmı: “Temettü haccı yapmak istediğimde bazıları bana engel olmak istedi. İbn Abbâs’a bu konuyu sorduğumda temettü yapabileceğimi söyledi” kısmıdır.

١٥٦٨ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ قَالَ قَدِمْتُ مُنَمَّتًا مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ فَدَخَلْنَا قَبْلَ التَّزْوِيَةِ بِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ، فَقَالَ لِي أَنَاسٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ تَصِيرُ الْآنَ حَجَّتُكَ مَكِّيَّةً فَدَخَلْتُ عَلَى عَطَاءٍ أَسْتَفْتِيهِ فَقَالَ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ حَجَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ سَاقِ الْبُذْنِ مَعَهُ ، وَقَدْ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ مُفْرَدًا ، فَقَالَ لَهُمْ « أَحِلُّوا مِنْ إِحْرَامِكُمْ بِطَوَافِ الْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَقَصِّرُوا ثُمَّ أَقِيمُوا حَلَالًا ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّزْوِيَةِ فَأَهَلُّوا بِالْحَجِّ ، وَاجْعَلُوا الَّتِي قَدِمْتُمْ بِهَا مُنْعَةً » . فَقَالُوا كَيْفَ نَجْعَلُهَا مُنْعَةً وَقَدْ سَمَّيْنَا الْحَجَّ فَقَالَ « افْعَلُوا مَا أَمَرْتُكُمْ ، فَلَوْلَا أَنِّي سَقْتُ الْهَدْيَ لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ ، وَلَكِنْ لَا يَحِلُّ مِنِّي حَرَامٌ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ » فَفَعَلُوا أَطْرَافَهُ ١٥٥٧ ، ١٥٧٠ ، ١٦٥١ ، ١٧٨٥ ، ٢٥٠٦ ، ٤٣٥٢ ، ٧٢٣٠ ، ٧٣٦٧ - تحفة ٢٤٩٠

1568- Ebû Nuaym'ın bildirdiğine göre Ebû Şihâb der ki: Temettü haccı niyetiyle Mekke'ye geldim. Terviye gününden üç gün önce Mekke'ye girdiğimizde Mekkelilerden bazıları bana: “Bu durumda haccın Mekki bir hac olacak” dediler. Bu konuda fetva istemek üzere Atâ'nın yanına girdiğimde şöyle dedi: Câbir b. Abdullah'ın bana bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), yanında kurbanlıklar da götürdüğü haccında o da onunla birlikte haccetmiştir. O zaman sadece hacca niyet ederek ihrama girdiler. Sonradan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: “Kâbe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'yınızı yaptıktan sonra bu ihramdan çıkın. Saçlarınızı da ihramdan çıktıktan sonra kısaltın. Terviye günü olunca da hac için ihrama girin ve öncesinde yaptığınız ibadetleri temettüden sayın” buyurdu. Ona: “Hac niyetiyle o ibadetleri yapmamıza rağmen nasıl temettüden sayalım?” dediklerinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Siz dediğim şekilde yapın! Ben de şayet yanımda kurbanlıklar getirmeseydim size söylediğim şeyin aynısını yapardım. Ancak getirdiğim

kurbanlıklar yerine ulaşına kadar ben ihramdan çıkamam (hacda haram olan şeyleri yapamam)” buyurdu. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yaptılar.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Ebû Şihâb, Mûsa b. Nâfi el-Huzelî el-Kûfî'dir.

Ebû Şihâb, temettü haccına niyet ederek ihrama girip Terviye gününden üç gün önce Mekke'ye girince, Mekke halkından bazıları: “Bu durumda haccın Mekke'de bir hac olacak ve meşakkati az olduğu için sevabı az olacak. Çünkü hac için mikata gitmeyip Mekke'den ihrama gireceksin ve mikat sevabından mahrum olacaksın” dediler.

Ebû Şihâb, Atâ b. Ebî Rebâh'ın yanına girip bu konuyu sorunca, Atâ ona şöyle dedi: Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre kendisi, Vedâ haccında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) beraber hac yapmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu haccında yanında kurbanlıklar götürmüştü. Sahabe de ifrad haccına niyet etmişlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye: “*Kâbe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'yınızı yaptıktan sonra bu ihramdan çıkın. Saçlarınızı da ihramdan çıktıktan sonra kısaltın. Terviye günü olunca da hac için ihrama girin ve öncesinde yaptığınız ibadetleri hac öncesi yapılan umreden sayın*” buyurdu. Sahabe'nin Mekke'ye girişiyle Terviye günü arasında sadece dört gün vardı. Sahabe saçlarını hacdan sonra tıraş edecekleri için burada saçlarını tıraş etmelerini değil, sadece kısaltmalarını söylemiştir.

Nevevî der ki: “Hac için ihrama girdiler” sözünden kasıt, ifrad haccına niyet etmeleridir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye: “*Hac için girdiğiniz ihramı umreye çevirin ve umreyi bitirdikten sonra ihramdan çıkın*” buyurdu. Yani sahabe hac için girdikleri ihramı umreye çevirmişlerdir.

Sahabe: “Hac niyetiyle o ibadetleri yapmamıza rağmen nasıl temettüden sayalım?” dediklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Siz dediğim şekilde yapın! Ben de şayet yanımda kurbanlıklar getirmeseydim size söylediğim şeyin aynısını yapardım. Ancak getirdiğim kurbanlıklar yerine*

¹ Hadis ayrıca 1557, 1570, 1651, 1785, 2506, 4352, 7230, 7367'de geçmektedir. Müslim

ulaşana kadar ben ihramdan çıkamam (hacda haram olan şeyleri yapamam)” buyurdu. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yaptılar.

Buhârî der ki: Ebû Şihâb'ın, Atâ'dan sadece bu hadisi merfû veya müsned olarak rivayet etmiştir ve bu hadis Müslim'in “Câfer b. Muhammed b. Ali — babası — Câbir” tarikiyle rivayette tek kaldığı Câbir'in uzun bir hadisinin bir bölümüdür.

١٥٦٩ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَعْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ اخْتَلَفَ عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَهُمَا بِعُسْفَانَ فِي الْمُتَمَعَةِ ، فَقَالَ عَلِيٌّ مَا تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَنْهَى عَنْ أَمْرِ فَعَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ أَهْلًا بِهِمَا جَمِيعًا طَرَفَهُ ١٥٦٣ - تحفة ١٠١١٤ ، ٩٨٠٦

1569- “Kuteybe b. Saîd — Haccâc b. Muhammed el-A'var — Şu'be — Amr b. Murre” isnâdıyla Saîd b. el-Müseyyeb der ki: Hz. Ali ve Hz. Osmân, Usfân'dayken temettü haccı konusunda ihtilaf ettiler ve Hz. Ali: “Sen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bir şeyi yasaklamak istiyorsun” dedi. Hz. Osmân'ın bu yasaklamasını gören Hz. Ali ikisi (hem hac, hem umre) için niyet edip ihrama girdi.¹

Kuteybe b. Saîd, Kuteybe b. Saîd es-Sekaffî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Hz. Ali ve Hz. Osman, Mekke'ye otuz altı mil mesafede olan Usfân'da temettü haccı konusunda ihtilaf ettiler ve Hz. Ali: “Sen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bir şeyi yasaklamak istiyorsun” dedi.

İbnu'l-Müseyyeb der ki: Hz. Osmân'ın temettü haccını yasakladığını gören Hz. Ali, kıran haccına niyet ederek ihrama girdi.

Kirmânî, *el-Kevâkib*'de şöyle dedi: Eğer: “Aralarındaki ihtilaf temettü haccıyla ilgiliydi. Hâlbuki Hz. Ali'nin niyet ettiği hac kıran haccıdır. Bu durumda nasıl olur da Hz. Ali, Hz. Osmân'ın görüşünün aksine hareket etmiş sayılır?” denilecek olursa şöyle cevap verilir: “Hz. Osmân kıran haccı ile

¹ Hadis ayrıca 1563'te geçmektedir. Müslim 1223

temettü haccını hüküm olarak aynı görüyordu. Ona göre temettü, hacla beraber olsun veya olmasın hac aylarında umre yapmak demektir. Hz. Osmân'a göre bu hacca temettü denilmesinin umre ve hac arasında ihramdan çıkmışken, ihramlıya yasak olan bazı şeylerin kendisine helal olmasıdır.

Hadis daha önce başka bir yolla geçmiştir.

۳۵ - بَابُ مَنْ لَبَّى بِالْحَجِّ وَسَمَاهُ

35 – HAC İÇİN TELBİYE GETİRİRKEN HACCIN TÜRÜNÜ SÖYLEYEN

۱۵۷۰ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ حَدَّثَنَا

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَقُولُ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ

لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ . فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلْنَاهَا عُمَرَةً أَطْرَافَهُ ۱۵۵۷، ۱۵۶۸، ۱۶۵۱،

۱۷۸۵، ۲۵۰۶، ۴۳۵۲، ۷۲۳۰، ۷۳۶۷ - تحفة ۲۵۷۵

1570- “Müsedded — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Mücâhid” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber: “Hac için Lebbeyk Allahumme Lebbeyk!” diyerek (Mekke’ye) geldik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize emretti ve (bu haccı) umre yaptık.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Cehdamî el-Basrî’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cabr el-Mahzûmî’dir.

Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Vedâ haccında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber: “Hac için Lebbeyk Allahumme Lebbeyk!” diyerek Mekke’ye geldiler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara hacclarını umreye çevirmelerini

¹ Hadis ayrıca 1557, 1568, 1651, 1785, 2506, 4352, 7230, 7367’de geçmektedir. Müslim

emredince, sahabe haclarını umreye çevirdiler. Ahmed ve bazılarının hilafına bu hüküm cumhur âlimlerine göre nesh edilmiştir.

Hadisin konuyla alakası, telbiye getirirken neye niyet ettiklerini belirterek: “Hac için Lebbeyk” demeleridir.

۳۶ - باب التَّمَتُّعِ

36 – TEMETTÜ BABI

۱۵۷۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ حَدَّثَنِي مُطَرِّفٌ عَنْ

عِمْرَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ تَمَتَّعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَزَلُ الْقُرْآنُ قَالَ رَجُلٌ

بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ . طَرَفَهُ ٤٥١٨ - تَحْفَةُ ١٠٨٥٠

1571- “Mûsa b. İsmâil — Hemmâm — Katâde — Mutarrif” isnâdıyla İmrân şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında temettü yaptık. Bu konuda Kur’ân’da vahiy de indi. Daha sonra bir kişi bu konuda kendi görüşüyle istediğini söyledi.”¹

Mûsa b. İsmâil, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya b. Dînâr’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dır.

Mutarrif, Mutarrif b. eş-Şihhîr’dır.

İmrân, İmrân b. Husayn’dır.

İmrân b. Husayn, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında temettü haccı yaptıklarını, bunun caiz olduğuna dair: “....hacca kadar umreden faydalanabilen kimseye kolayına gelen bir kurban kesmek, bulamayana, hac esnasında üç gün ve döndüğünüzde yedi gün, ki o tam on gündür oruç tutmak gerekir”² âyeti nazil olduğunu söylemiştir. Müslim’deki rivayette: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene kadar da bunu nesheden bir âyet inmedi” ibaresi vardır. Daha sonra Ömer b. el-Hattâb

¹ Hadis ayrıca 4518’de geçmektedir. Müslim 1226

² Bakara Sur. 196

bu konuda kendi görüşüyle istediğini söyledi. Temettü haccını yasaklayan ilk kişi Hz. Ömer'dir. Hz. Osmân bu konuda ona uymuştur.

Müslim'de geçtiğine göre İbnu'z-Zübeyr temettü haccını yasaklar, İbn Abbâs ise yapılmasını söylerdi. Bu konuyu Câbir'e sorduklarında, bunu ilk yasaklayanın Hz. Ömer olduğunu söyledi.

Bu hadisin ravilerinin tamamı Basralıdır. Müslim bunu *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۳۷ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾

37 – YÜCE ALLAH'IN: "BU, AİLESİ MESCİD-İ HARAM'DA OTURMAYAN KİMSELER İÇİNDİR" BUYRUGU

۱۵۷۲ - وَقَالَ أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْبَصْرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ مُتْعَةِ الْحَجِّ فَقَالَ أَهْلُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ وَأَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَأَهْلُنَا ، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اجْعَلُوا إِهْلَاكَكُمْ بِالْحَجِّ عُمْرَةً إِلَّا مَنْ قَلَّدَ الْهُدْيَ » فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالْصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَأَتَيْنَا النِّسَاءَ ، وَلَبِسْنَا الثِّيَابَ وَقَالَ « مَنْ قَلَّدَ الْهُدْيَ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَهُ حَتَّى يَبْلُغَ الْهُدْيَ مَحَلَّهُ » ثُمَّ أَمَرْنَا عَشِيَّةَ التَّروِيَةِ أَنْ يُهَلَّ بِالْحَجِّ ، فَإِذَا قَرَعْنَا مِنَ الْمَنَاسِكِ جِئْنَا فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالْصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَقَدْ تَمَّ حَجُّنَا ، وَعَلَيْنَا الْهُدْيُ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ﴾ إِلَى أَمْصَارِكُمْ الشَّاءَ تَجِزَى ، فَجَمَعُوا نُسُكَيْنِ فِي عَامٍ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ وَسَنَّهُ نَبِيُّهُ ﷺ وَأَبَاحَهُ لِلنَّاسِ غَيْرَ أَهْلِ مَكَّةَ ، قَالَ اللَّهُ ﷻ ﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ وَأَشْهُرُ الْحَجِّ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى سُؤَالَ وَدُو الْقَعْدَةِ وَدُو الْحَجَّةِ ، فَمَنْ تَمَتَّعَ فِي هَذِهِ الْأَشْهُرِ فَعَلَيْهِ دَمٌ أَوْ صَوْمٌ ، وَالرَّفَثُ الْجَمَاعُ ، وَالْفُسُوقُ الْمَعَاصِي ، وَالْجِدَالُ الْمِرَاءُ تحفة

1572- “Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin el-Basrî — Ebû Ma’ser — Osman b. Giyâs” isnâdıyla İkrime’nin bildirdiğine göre İbn Abbâs’a hacda temettü konusu sorulunca şöyle dedi: “Vedâ haccında Muhâcirler, Ensâr ve Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) eşleri hac için ihrama girince biz de girdik. Mekke yakınlarına geldiğimizde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kurbanlıklarına gerdanlık takanlar hariç, herkes hac için olan niyetini umreye çevirsin”* buyurdu. Bunun üzerine tavafımızı, Safâ ile Merve arasında sa’yımızı yaptıktan sonra eşlerimizle ilişkiye girdik ve dikişli giysiler giydik. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kurbanlıklarını yanında getirenler, kurbanları yerinde kesilinceye kadar ihramlıya haram olan bir şey yapmasın”* buyurdu. Sonra Terviye gününün akşamında hac için ihrama girmemizi emretti. Haccın farzlarını ifa edip Kâbe’yi tavaf, Safâ ile Merve arasında da sa’yımızı yaptıktan sonra haccımız tamamlanmış ve kurban kesme üzerimize vacip olmuş oldu. Yüce Allah: **“Güven içinde olursanız, hacca kadar umreden faydalanabilen kimseye kolayına gelen bir kurban kesmek, bulamayana, hac esnasında üç gün ve döndüğünüzde yedi gün -ki o tam on gündür- oruç tutmak gerekir”**¹ buyurmuştur. Burada kalan yedi günlük orucu herkesin kendi memleketinde tutacağı ifade edilmiştir. Kurban olarak da koyun geçerli olur.

Bu şekilde bir yılda iki ibadet, yani hac ile umre bir arada yapıldı. Çünkü Yüce Allah, Kitâb’ında bu şekilde indirmiştir. Peygamberinin de (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti bu yöndedir. Mekke ahalisi dışındakilere de bunu mubah kılmıştır. Yüce Allah: **“Bu, ailesi Mescid-i Haram’da olmayanlar içindir...”**² buyurur. Yüce Allah’ın, Kitâb’ında zikrettiği hac ayları da Şevvâl, Zilka’de ve Zilhicce’dir. Bu aylarda temettü yapanın kurban kesmesi ya da oruç tutması gerekir. Âyette geçen *refes*, cinsi münasebet anlamına gelir. *Fusûk* ise günahlar anlamındadır. *Cidâl* de çekişme mânâsına gelir.”

¹ Bakara Sur. 196

² Bakara Sur. 196

Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin el-Basrî, Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin el-Basrî el-Cahderî'dir ve İsmâîlî'nin bildirdiğine göre iki yüz otuz yedi yılında vefat etmiştir.

Ebû Ma'ser, Yûsuf b. Yezîd'dir.

Osman b. Giyâs, Osman b. Giyâs el-Bâhilî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Abdullah b. Abbâs'a hacda temettü sorulunca, cevap olarak şöyle dedi: "Vedâ haccında Muhâcirler, Ensâr ve Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) eşleri hac için ihrama girince biz de girdik."

Daha önce ihrama giren sahabenin üç kısım olduğu zikredilmiştir. Bunlardan bir kısmı hac ve umre, ya da yanlarında kurbanlık olduğu halde hac için ihrama girmişti. Bir kısmı ise umre için ihrama girmiş, umreyi bitirince hac için ihrama girmişlerdi. Bir kısmı da hac için ihrama girmişlerdi ve kurbanlıkları yoktu. Mekke yakınında olan Serif'e geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıkları olmayıp hac için ihrama girenlere, hac için girdikleri ihramı umreye çevirmelerini emretti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cahiliye dönemindeki hac aylarında umre yapılamayacağı inancının geçersiz olduğunu göstermek için bu emri vermişti. Ebû Dâvud'da geçen Bilâl'in hadisinde geçtiği üzere bu durum o seneye has bir durumdu.

İbn Abbâs sözlerine şöyle devam etti: "Bunun üzerine tavafımızı, Safâ ile Merve arasında sa'yımızı yaptıktan sonra eşlerimizle ilişkiye girdik ve dikişli giysiler giydik." İbn Abbâs, ilişkiye girme sözünden kendisini değil, sahabeyi kasdetmiştir. Çünkü kendisi o zaman ergenlik çağına gelmemişti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kurbanlıklarını yanında getirenlerin, kurbanları Minâ'da kesilinceye kadar ihramlıya haram olan bir şey yapmamasını emretti. Zilhicce ayının sekizinde öğleden sonra olan Terviye günü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'den hac için ihrama girilmesini emretti. Sahabe Arafat'ta vakfe yapıp Müzdelife'de geceledikten ve cemreleri atıp tıraş olduktan, Kâbe'ye gelip ifâda tavafını yapıp Safâ ile Merve arasında sa'yettikten sonra haclarını tamamlamış oldular ve kurban kesmeleri vacip oldu. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur: "Güven içinde olursanız, hacca kadar umreden faydalananabilen kimseye kolayına gelen bir kurban kesmek,

bulamayana, hac esnasında üç gün ve döndüğünüzde yedi gün -ki o tam on gündür- oruç tutmak gerekir”¹

Âyete göre temettü haccı yapanlar ceza kurbanı keserler ve bu kurbanın etinden yiyemezler.

Ebû Hanîfe ise: “Bu da diğer kurbanlarla aynı hükümdedir ve sahibi ondan yiyebilir” demiştir.

Kesecek kurban bulamayanlar ise ihrama girdikten sonraki hac fiilleriyle meşgul olduğu zamanlarda üç gün oruç tutarlar. Bu orucu ihrama girmeden tutmak caiz değildir. Çünkü bu, bedeni bir ibadettir ve vaktinden önce yapılamaz. Bu orucu Arafat’a çıkmadan önce tutmak müstehabdır. Çünkü hac yapanın Arafat’ta oruçsuz olması müstehabdır.

Ebû Hanîfe der ki: “Bu orucu Zilhicce’nin yedi, sekiz ve dokuzuncu gününde tutmak müstehabdır. Âlimlerin çoğuna göre kurban bayramı günü ve Teşrik günlerinde tutmak caiz değildir.”

Mâlikiler ise şöyle dediler: “Yüce Allah’ın: “...**hac esnasında üç gün...**” buyruğu sebebiyle bu oruç Teşrik günlerinde tutulabilir. Mâlikilere göre Zilhicce ayının tamamı hac günleridir.

Temettü haccı yapanlar bu üç günün dışında, hacla ilgili ibadetleri bitirince de yedi gün oruç tutarlar. Hanefiler bu görüştedir. İbn Abbâs ise: **döndüğünüzde...** buyruğunu memleketine dönmek şeklinde tefsir etmiştir.

İbn Abbâs’ın tefsirini ölçü alacak olursak, kişi haccı bitirdikten sonra Mekke’de ikamet etmeye karar verirse, yedi gün orucu burada tutar. Aksi takdirde Mekke’de oruç tutması yeterli olmaz. Yine bu orucu yolda tutmak ta caiz değildir. Çünkü bu durumda bedeni olan bir ibadet vaktinden önce eda edilmiş olur.

Hac ibadetini bitirince tutmasıyla ilgili görüşü ölçü alacak olursak, kişinin yurduna dönünceye kadar bu orucu ertelemesinin caiz olduğunu ve ihtilaftan kurtulmak için bunun daha faziletli olduğunu söyleyebiliriz.

¹ Bakara Sur. 196

Temettü haccı yapanın bir koyun kesmesi yeterlidir. Sahabe bu şekilde bir yılda iki ibadet, yani hac ile umreyi bir arada yapmıştır. Çünkü Yüce Allah Kitâb'ında bu şekilde indirmiştir. Peygamberinin de (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti bu yöndedir. Mekke ahalisi dışındakilere de bunu mubah kılmıştır. Yüce Allah: **“Bu, ailesi Mescid-i Haram'da olmayanlar içindir...”**¹ buyurmuş, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de hac aylarında umre yapmanın büyük günahlardan olduğunu düşünen ashâbına temettü haccı yapmalarını emretmiştir.

Ebû Hanîfe bu konuda İbn Abbâs'ı taklid ederek Mekke'de ikamet edenin temettü ve kıran haccı yapmasının caiz olmadığını söylemiştir.

Şâfiîler ise: “İmam Şâfiî'ye göre sahabenin sözü huccet değildir” demişler ve müctehidin başka bir müctehidi taklid edemeyeceğini söylemişlerdir.

el-Aynî ise şöyle demiştir: “Şâfiîlerin bu sözü, saygısızlık sayılmasıyla birlikte zayıf bir görüştür. İbn Abbâs gibi bir kişi nasıl huccet kabul edilmez. Sahabeden başka hangi müctehidin ilmi İbn Abbâs'ın ilmine ulaşabilir veya yaklaşabilir de onu taklid etmeye ihtiyaç duymaz.”

“Bu, ailesi Mescid-i Haram'da olmayanlar içindir...”² buyruğundan kastedilen, ailesinin ikamet ettiği yurt Harem'e, namazı kısaltacak bir mesafede olanlardır.

Râfiî ise bu mesafenin Mekke'den başladığını söylemiştir. Şâfiîler de bu mesafenin Mekke'den başladığını ileri sürmüşlerdir. Çünkü onlara göre mikatların Mekke'ye olan mesafesi değişik olduğu için, Mekke'ye yakın olan bazı yerler bu hükmün dışına çıkarken, uzak olan bazı yerler de harem sınırları içinde olduğu için bu hükme dahil olabilir. Bir şeye yakın olana da yanında denilir. Tıpkı: **“Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor”**³ buyruğunda geçtiği gibi. Buradaki kıyısında sözü, yakınında mânâsındadır.

¹ Bakara Sur. 196

² Bakara Sur. 196

³ A'râf Sur. 163

el-Müdevvenetü'l-Kübrâ'da şöyle denilmiştir: “Mekke'nin çevresindeki köylerde ikamet eden ve Zû Tuvâ halkı kıran haccı veya temettü haccı yapacak olurlarsa kurban keserler.”

İbn Habîb de Mâlik ve öğrencilerinin: “Mekke'ye namazı kısaltacak mesafeden daha yakın olan, Mekke'li hükmündedir” dediğini nakletmiştir. Mikât bölgesinin içinde olan kişinin de Mekkeli hükmünde sayılacağı söylenmiştir. Ebû Hanîfe ise: “Mikat sınırları içinde olanlar Mekke'li hükmündedir” demiştir.

Yüce Allah'ın: “**Hac bilinen aylardadır**”¹ buyruğunda kastedilen aylar, Şevvâl, Zilkâde ve Zilhicce aylarıdır. Ebû Hanîfe'ye göre Zilhicce'nin ilk on günü hac aylarından sayılır. İmam Mâlik'e göre ise Zilhicce ayının tamamı hac aylarından sayılır. Mâlik te Ebû Hanîfe de Zilhicce'nin ilk on gününden sonra umre yapmayı kerih görmüşlerdir. Ebû Hanîfe, Şevval ayından önce hac için ihrama girmeyi kerih görmüştür.

Bu aylarda umre yapanın, kurban kesmesi, kurban kesecek gücü yoksa hac günlerinde üç, memleketine dönünce de yedi gün oruç tutması gerekir. Memleketine dönünce tutacağı orucu hac aylarında tutma zorunluluğu yoktur. Çünkü hac ayları dışında umre yapan kişi temettü yapmış sayılmaz ve kurban kesmesi gerekmez.

Ebû Hanîfe, hacca kadar umreden faydalanmayı, hac aylarında umre için ihrama girip umre yaptıktan sonra memleketine dönerek tekrar hac için ihrama girmesi şeklinde açıklamıştır. Hasan el-Basrî de aynı görüştedir. Buna göre hacca kadar umreden faydalanmak, hac aylarında, hacdan ayrı olarak umre yapmaktır.

Cumhura göre ise hacca kadar umreden faydalanmak, Mekkeli olmayan kişinin aynı yılın hac aylarında sadece bir defa sefere çıkarak önce umre, sonra hac yapmasıdır. Bu şartlardan herhangi biri eksik olduğu zaman, bu kişi hacca kadar umreden faydalananlar sınıfına girmez.

Âyette geçen *refes*, cinsel ilişki veya çirkin söz söylemektir. *Fusûk*, günah işlemek, *cidâl* ise münakaşa edip çekişmektir.

¹ Bakara Sur. 197

۳۸ - باب الإِغْتِسَالِ عِنْدَ دُخُولِ مَكَّةَ

38 – MEKKE'YE GİRERKEN GUSLETMEK

Mekke'ye girenin, hayız veya nifas olsa bile gusletmesi müstehabdır. Mekke'den yakın bir yere çıkıp Ten'im gibi yakın bir yerde gusledip umre için ihrama giren, bu gusülle temizlendiği için ayrıca Mekke'ye girerken gusletmesi sünnet değildir. Ci'râne ve Hudeybiye gibi uzak yerde ihrama girenin ise Mekke'ye girerken gusletmesi sünnettir. Bu, Mekke'ye ihramlı veya ihramsız giren herkes için geçerlidir.

Şâfiî, *el-Ümm*'de Mekke'nin fethedildiği zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını söylemiştir. Bu guslün hükmü, cuma ve bayram için gusletmekle aynıdır. Cünüp, hayız veya nifas olanın gusletmeden ihrama girmesi ve Mekke'ye girerken yıkanmaması mekruhtur. Bu durumda mümeyyiz olmayan çocuğu velisi yıkar. Râfiî'nin Beğavî'den bildirdiğine göre gusledecek su bulamayan teyemmüm eder. Sadece abdest alacak su bulan kişi ise abdest alır.

Neveî der ki: “Suyu gusletmeye yetmeyecek kadar az olan kişi önce abdest alır, sonra teyemmüm eder. Sadece abdest alan kişi ise güzel bir şey yapmamış olur. Çünkü bu durumdaki kişiden istenen gusletmektir. Abdest guslün yerini alamazken teyemmüm gusül yerine geçer.” Ancak doğruya yakın olan Şâfiî'nin de dediği gibi abdestin yeterli olmasıdır.”

۱۵۷۳ - حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْبٍ أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذَا دَخَلَ أَدْنَى الْحَرَمِ أَمْسَكَ عَنِ التَّلْبِيَةِ ، ثُمَّ بَيَّتُ بِذِي طَوًى ، ثُمَّ بَصَلَى بِهِ الصُّبْحَ وَيَغْتَسِلُ ، وَيُحَدِّثُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ . أطرافه ۱۵۵۳ ،

۱۵۵۴ ، ۱۵۷۴ - تحفة ۷۵۱۳ ،

1573- “Yâkub b. İbrâhîm — İbn Uleyye — Eyyûb” isnâdıyla Nâfi şöyle demiştir: “İbn Ömer, Harem'in yakınına gelince telbiyeyi bırakır, sonra

geceyi Zû Tuvâ'da geçirir, sonra burada sabah namazını kılıp gusleder ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yaptığını söylerdi.”¹

Yâkub b. İbrâhîm, Yâkub b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Devrakî el-Abderî'dir.

İbn Uleyye, İsmâil b. İbrâhîm b. Sehm'dir. Uleyye, annesinin adıdır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer, Harem'in yakınına geldiği zaman telbiyeyi bırakır ve geceyi Mekke yakınında bir yer olan Zû Tuvâ'da geçirip sabah namazını burada kıldıktan sonra guslederdi. Buradan ayrılırken de tekrar telbiyeye başlar ve cemreleri atmaya başlayıncaya kadar devam ederdi.

Hadis, Harem'e girerken gusletmenin müstehab olduğunu göstermektedir. Hadise göre İbn Ömer, Medine yolundan geldiği için burada gusletmektedir.

Taberî der ki: “Mekke'ye giden kişinin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine uymak ve bereketini ummak maksadıyla Zû Tuvâ'ya gidip gusletmesinin sünnet olduğu da söylenebilir.” el-Ezraî, Za'ferânî'nin bu görüşte olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Ömer, sabah namazını kılıp guslettikten sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada telbiyeyi bırakıp geceyi Zû Tuvâ'da geçirdiğini ve sabah namazından sonra guslettiğini söylemiştir.

Bu hadis daha önce kibleye dönerek telbiye getirmek konusunda geçmiştir.

۳۹ - بَابُ دُخُولِ مَكَّةَ نَهَارًا أَوْ لَيْلًا

39- MEKKE'YE GÜNDÜZ VEYA GECE GİRMEK

بَاتَ النَّبِيُّ ﷺ بِذِي طُوًى حَتَّى أَصْبَحَ ثُمَّ دَخَلَ مَكَّةَ ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَفْعَلُهُ .

¹ Hadis ayrıca 1553, 1554, 1574'te geçmektedir. Müslim 1259

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceyi Zû Tuvâ'da geçirmiş ve sabah olunca Mekke'ye girmiştir. İbn Ömer de aynı şekilde yapardı.

۱۵۷۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ بَاتَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْدَى طَوًى حَتَّى أَصْبَحَ ثُمَّ دَخَلَ مَكَّةَ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَفْعَلُهُ . أَطْرَافُهُ ١٥٥٣ ، ١٥٥٤ ، ١٥٧٣ - تحفة ٨١٦٥

1574- "Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceyi Zû Tuvâ'da geçirdi ve sabah olduktan sonra Mekke'ye girdi." İbn Ömer de aynı şekilde yapardı.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Katân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Ömerî'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geceyi Zû Tuvâ'da geçirdiğini ve sabah olunca gündüz vakti Mekke'ye girdiğini söylemiştir.

Müslim'in Eyyûb tarikiyle Nâfi'den rivayet ettiği hadiste ise Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne zaman Mekke'ye gelse geceyi Zû Tuvâ'da geçirir, sabah olunca gusledip gündüz vakti Mekke'ye girerdi."

Sünen ashâbının rivayetlerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cî'râne umresinde Mekke'ye gece girmiştir. Başka defasında Mekke'ye gece girdiği bilinmemektedir.

Birmâvî der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cî'râne umresinde geceye kadar geciktiği için Mekke'ye gece girmiş olabilir."

İbnu'l-Munîr ise şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye kasıtlı bir şekilde girmemiştir. Mekke'ye gece veya gündüz girmek arasında fark yoktur. Zû Tuvâ, Mekke'den sayılır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zû Tuvâ'ya

¹ Hadis ayrıca 1553, 1554, 1573'te geçmektedir. Müslim 1259

akşam vakti girip geceyi burada geçirmiştir. Bu da Mekke'ye gece veya gündüz girmek arasında fark olmadığına delilidir.”

Yine Mekke'ye gece veya gündüz girmek arasında bir fark olmadığı, ancak gündüz girmenin daha uygun olduğu söylenmiştir. Bazıları da Saîd b. Mansûr'un, Atâ'dan rivayet ettiği şu hadisi delil göstererek bu konuda imam ile başkasının farklı olduğunu söylemiştir: “İsterseniz gece girin. Çünkü siz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi değilsiniz. O insanların önderiydi ve insanların kendisini görüp ona uyması için gündüz girmişti”

İbn Ömer de geceyi Zû Tuvâ'da geçirir ve sabah olunca Mekke'ye girerdi.

٤٠ - بَابُ مَنْ أَيْنَ يَدْخُلُ مَكَّةَ

40- İHRAMLı MEKKE'YE NEREDEN GİRER

١٥٧٥ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُتَذِّرِ قَالَ حَدَّثَنِي مَعْنُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُ مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا ، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى . طَرَفَهُ ١٥٧٦ - تحفة ٨٣٨٠

1575- “İbrâhîm b. el-Münzir — Ma'n — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (Mekke'ye) Seniyyetu'l-Ulyâ'dan girer, Seniyyetu's-Süflâ'dan çıkardı.”¹

İbrâhîm b. el-Münzir, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî el-Medenî'dir.

Ma'n, Ma'n b. İsa b. Yahya el-Kazzâz'dır.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye gireceği zaman Seniyyetu'l-Ulyâ'dan girerdi.

Seniyyetu'l-Ulyâ; Mekke'de Muhassab'ın yanında el-Muallât denilen meşhur kabristanın yukarıdaki yoldur. Seniyye, her dağın sarp yeri veya yüksek yoludur. Çıkılması zor olan bu sarp yolu önce Muâviye, sonra Abdülmelik, sonra Mehdî düzeltmiştir. Sekiz yüz on bir tarihinde bir kısmı

¹ Hadis ayrıca 1576'da geçmektedir. Müslim 1257

daha düzeltilmiş, sekiz yüz yirmi yıllarında ise Mısır sultanı Melik el-Müeyyed tarafından tamamı düzeltilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'den çıkacağı zaman ise Şebîke kapısı yanındaki Seniyyetu's-Süflâ'dan çıkardı. Bu kapı buraya yedinci yüzyılda yapılmıştır.

Mekke'ye girerken ve çıkarken başka yolların tutulmasından kasıt, bayram namazlarına giderken yapıldığı gibi bu yolların kişiye şahitlik etmesi içindir. Mekke'ye girerken üst taraftaki yoldan girilmesi, gidilen yerin yüceliğini ifade etmek içindir. Çıkarken de alt taraftaki yolun takib edilmesi, gidilen yerin değersizliğini ifade etmek içindir. Çünkü İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. İbrâhîm: "Rabbimiz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır" diye dua ettiği zaman Mekke'nin üst tarafındaydı.

٤١ - باب مِنْ أَيْنَ يَخْرُجُ مِنْ مَكَّةَ

41-MEKKE'DEN NEREDEN ÇIKILIR?

١٥٧٦ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدُ بْنُ مُسْرَهْدٍ الْبَصْرِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ مِنْ كَدَاءٍ مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَانَ يُقَالُ هُوَ مُسَدَّدٌ كَأَسْمِهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ يَقُولُ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ لَوْ أَنَّ مُسَدَّدًا أَتَيْتُهُ فِي بَيْتِهِ فَحَدَّثْتُهُ لَأَسْتَحَقَّ ذَلِكَ، وَمَا أَبَالِي كُتُبِي كَانَتْ عِنْدِي أَوْ عِنْدَ مُسَدَّدٍ. طرفه ١٥٧٥ -

تحفة ٨١٤٠

1576- "Müsedded b. Muserhed el-Basrî — Yahya — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye Kedâ denilen Bathâ'daki Seniyyetu'l-Ulyâ'dan girdi, çıkarken de Seniyyetu's-Süflâ'dan çıktı.

Buhârî: “Müsedded, ismi gibi sağlam biriydi” demiştir. Buhârî der ki: Yahya b. Ma’in’in bana bildirdiğine göre Yahya b. Saîd şöyle demiştir: “Müsedded’e evine kadar gidip hadis aktarsam o bunu hak eden birisidir. Ben, kitaplarımın benim yanımda veya Müsedded’in yanında olmasını önemsemem.”¹

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye Kedâ denilen Bathâ’daki Seniyyetu’l-Ulyâ’dan girmiştir. Ebtah, çakılların bulunduğu sel vadisi mânâsına gelir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’den çıkacağı zaman ise Kaynukâ’ vadisi tarafında bulunan Şamlıların mahallesi olan Seniyyetu’s-Süflâ yolundan çıktı.

Buhârî, Müsedded’in hadiste güvenilir olduğunu söylemekle yetinmemiş ve ismi gibi sağlam ve dosdoğru olduğunu söylemiştir. Buhârî ayrıca cerh ve ta’dil imamı olan Yahya b. Ma’in’den, Yahya b. Saîd el-Kattân’ın, Müsedded’in hadisteki güvenilirliği hakkında şöyle dediğini bildirmiştir: “Bir hadisi Müsedded’e aktarmak için bizzat onun evine gitsem, o buna layıktır. Kitaplarımın benim veya Müsedded’in yanında olması benim için önemli değildir.” Bu, Yahya b. Saîd’in Müsedded’i hadiste ne kadar güvenilir gördüğünü göstermektedir.

۱۵۷۷ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا جَاءَ إِلَى مَكَّةَ دَخَلَ مِنْ أَعْلَاهَا وَخَرَجَ مِنْ أَسْفَلِهَا. أطرافه ۱۵۷۸، ۱۵۷۹، ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۴۲۹۰، ۴۲۹۱ - تحفة ۱۶۹۲۳

1577- “Humeydî ve Muhammed b. el-Müsennâ — Süfyân b. Uyeyne — Hişâm b. Urve — babası” isnâdıyla Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre

¹ Hadis ayrıca 1575’te geçmektedir. Müslim 1257

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye geldiği zaman üst tarafından girdi, çıkarken de alt tarafından çıktı.¹

Humeydî, Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr el-Mekkî'dir.

Muhammed b. el-Müsennâ, Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî el-Basrî'dir.

Hişâm b. Urve'nin babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye geldiği zaman, şehre üst tarafından girdi. Mekke'den çıkacağı zaman ise alt tarafından çıktı.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Megâzî*'de Humeydî ve İbnü'l-Müsennâ'dan, Müslim *Hac* konusunda Humeydî, İbnü'l-Müsennâ ve İbn Ebî Ömer'den rivayet etmiştir.

۱۵۷۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ الْمُرَوِّزِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ

أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ، وَخَرَجَ مِنْ كَدَاءٍ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ أَطْرَافَهُ ۱۵۷۷، ۱۵۷۹، ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۴۲۹۰، ۴۲۹۱ - تحفة

۱۶۷۹۷

1578- "Mahmûd b. Gaylân el-Mervezî — Ebû Usâme — Hişâm b. Urve — babası" isnâdıyla Hz. Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke'ye Kedâ'dan girdi. Çıkarken de Mekke'nin üst tarafında olan Kudâ'dan çıktı.²

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Hişâm b. Urve, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hiz. Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke'ye girerken Kedâ'dan girmiş, çıkarken de Mekke'nin üst tarafında olan Kudâ'dan çıkmıştır.

¹ Hadis ayrıca 1578, 1579, 1580, 1581, 4290, 4291'de geçmektedir. Müslim 1258

² Hadis ayrıca 1577, 1579, 1580, 1581, 4290, 4291'de geçmektedir. Müslim 1258

Kirmânî: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke’ye şehrin üst tarafından girip çıkmış olabilir” demiştir. Ancak meşhur olan görüşe göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye Kedâ’dan girmiş, Kudâ’dan çıkmıştır. Ebû Dâvud’da geçen rivayete göre de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke’ye Kedâ’dan girmiştir. Umre için geldiği zaman ise Kudâ’dan girmiştir.

١٥٧٩ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ أَعْلَى مَكَّةَ قَالَ هِشَامٌ وَكَانَ عُرْوَةُ يَدْخُلُ عَلَى كِلْتُمَاهُمَا مِنْ كَدَاءٍ وَكُدَا، وَأَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ، وَكَانَتْ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ أَطْرَافَهُ ١٥٧٧، ١٥٧٨، ١٥٨٠، ١٥٨١، ٤٢٩٠، ٤٢٩١ - تحفة ١٧١٣١

1579- “Ahmed — İbn Vehb — Amr — Hişâm b. Urve — babası” isnâdıyla Hz. Âişe’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke’ye, Mekke’nin üst tarafı olan Kedâ’dan girdi.

Hişâm der ki: “Urve Mekke’ye hem Kedâ, hem Kudâ’dan girerdi. Ancak çoğu zaman Kedâ’dan girerdi. Kedâ menziline daha yakındı.”¹

Ahmed, Ahmed b. İsa et-Tusterî el-Mısırî’dir. Ebû Ali b. es-Seken rivayetiyle Firebrî’ye göre ise o, Ahmed b. Salih el-Mısırî’dir.

İbn Vehb, Abdullah el-Mısırî’dir.

Amr, Amr b. el-Hâris el-Mısırî’dir.

Hişâm b. Urve, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Fetih yılı Mekke’ye girerken, şehrin üst tarafındaki Kedâ’dan girmiştir.

Hişâm b. Urve’ye göre, Urve de Mekke’ye hem Kedâ, hem Kedâ’dan girerdi. Ancak çoğu zaman Kedâ’dan girerdi. Kedâ menziline daha yakındı.

İbn Hacer der ki: “Hişâm b. Urve babasının çoğu zaman Mekke’ye Kedâ’dan girmesinin bir sebebinin Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye buradan girmesi değil, konakladığı yere daha yakın olması sebebiyle olduğunu söylemiştir.”

¹ Hadis ayrıca 1577, 1578, 1580, 1581, 4290, 4291’de geçmektedir. Müslim 1258

Buhârî ayrıca bu hadisi *Megâzî* konusunda rivayet etmiştir.

۱۵۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ عُرْوَةَ دَخَلَ النَّبِيُّ

ﷺ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ وَكَانَ عُرْوَةُ أَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ وَكَانَ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ . أطرافه ۱۵۷۷، ۱۵۷۸، ۱۵۷۹، ۱۵۸۱، ۴۲۹۰، ۴۲۹۱ - تحفة ۱۹۰۲۲

1580- “Abdullah b. Abdulvehhâb — Hâtim — Hişâm” isnâdıyla Urve'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke'ye, Mekke'nin üst tarafı olan Kedâ'dan girdi.

Urve çoğu zaman Mekke'ye Kedâ'dan girerdi. Kedâ, konakladığı yere daha yakındı.¹

Abdullah b. Abdulvehhâb, Abdullah b. Abdilvehhâb el-Haccî el-Basrî'dir.

Hâtim, Hâtim b. İsmâil el-Kûfî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke'ye, şehrin üst tarafında olan Kedâ'dan girmiştir. Urve b. ez-Zübeyr de Mekke'ye gireceği zaman çoğunlukla Kedâ'dan girerdi. Çünkü Kedâ onun konakladığı yere daha yakındı.

İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'de bildirdiği gibi bu hadisin Hişâm b. Urve'den mevsûl ve mürsel olarak rivayetinde ihtilaf edilmiştir. Buhârî hadisi iki vecihle de rivayet ederek, mürsel olan rivayetin mevsûl olan rivayeti zayıflatmadığına işaret etmiştir. Çünkü hadisi mevsûl olarak rivayet eden, hadis hafızı olan İbn Uyeyne'dir. Hadiste güvenilir olan Amr ve Hâtim de ona mutabaat etmişlerdir.

۱۵۸۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا وَهْبٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ

مِنْ كَدَاءٍ . وَكَانَ عُرْوَةُ يَدْخُلُ مِنْهُمَا كِلَيْهِمَا وَأَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ قَالَ

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَدَاءٌ وَكُدَا مَوْضِعَانِ أطرافه ۱۵۷۷، ۱۵۷۸، ۱۵۷۹، ۱۵۸۰، ۴۲۹۰،

۴۲۹۱ - تحفة ۱۹۰۲۲

¹ Hadis ayrıca 1577, 1578, 1570, 1581, 4290, 4291'de geçmektedir. Müslim 1258

1581- “Mûsa — Vuheyb — Hişâm” isnâdıyla babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı (Mekke’ye), Kedâ’dan girmiştir.

Urve ise Mekke’ye hem Kedâ, hem Kudâ’dan girerdi. Ancak çoğu zaman konakladığı yere daha yakın olan Kedâ’dan girerdi.

Ebû Abdillâh: “Kedâ ve Kudâ iki ayrı yerin ismidir” demiştir.¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke fethedildiği zaman şehre Kedâ’dan girmiştir. Urve b. ez-Zübeyr, Mekke’ye gireceği zaman hem Kedâ’dan, hem Kudâ’dan girerdi. Ancak çoğu zaman konakladığı yere daha yakın olan Kedâ’dan girerdi.

Ancak tercih edilen görüşe göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye üst tarafından girer, çıkarken de alt tarafından çıkardı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye bu şekilde girip çıkmanın sünnet olması için şehre özellikle bu şekilde girip çıkardı. Bu durumda Medine dışındaki yerlerden gelen, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şehre girdiği yerden girmek için Mekke’nin üst tarafına çıkar. Nevevî *er-Ravda* ve *el-Mecmû*’da sahih olan görüşün bu olduğunu söylemiştir.

Râfî’nin sahabeden bildirdiğine göre ise Medine’den gelenlerin Mekke’ye üst tarafından girmelerinin sebebi, buradan girmenin daha kolay olması sebebiyledir ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) buradan girmesi kasıtlı değildir.

Buhârî, Kedâ ve Kudâ’nın bir yer ismi olduğunu söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 1577, 1578, 1579, 1580, 4290, 4291’de geçmektedir. Müslim 1258

٤٢ - باب فَضْلِ مَكَّةَ وَبُنْيَانِهَا

42- MEKKE'NİN VE BİNASININ (KÂBE'NİN) FAZİLETİ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ * وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ * وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن دُرَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾

Yüce Allah şöyle buyurdu: “Kâbe’yi, insanlar için toplanma ve güven yeri kılmıştık. İbrâhîm’in makamını namaz yeri edinin, dedik. Evimi ziyaret edenler, kendini ibadete verenler, rüku ve secde edenler için temiz tutun diye İbrâhîm ve İsmâil’e ahid verdik. İbrâhîm: «Rabbim! Burasını emin bir şehir kıl, halkından, Allah’a ve ahiret gününe inananları ürünlerle rızıklandır» demişti. Allah da: «İnkâr edeni de az bir müddet geçindirir, sonra da onu ateşin azabına uğramak zorunda bırakırım, ne kötü sonuç» buyurmuştu. İbrâhîm ve İsmâil, Kâbe’nin temellerini yükseltiyordu: Rabbimiz! Yaptığımızı kabul buyur. Şüphesiz ki, Sen hem iştir hem bilirsin. Rabbimiz! İkimizi Sana teslim olanlardan kıl, soyumuzdan da Sana teslim olanlardan bir ümmet yetiştir. Bize ibadet yollarımızı göster, tövbemizi kabul buyur, çünkü tövbeleri daima kabul eden, merhametli olan ancak Sensin.”¹

¹ Bakara Sur. 125- 128

“Kâbe’yi, insanlar için toplanma ve güven yeri kılmuştık”¹ sözündeki toplanma yeri, devamlı olarak dönülüp kendisine gidilen yer kılınması ve kendisine gitmekle doyulmaması mânâsındadır. Veya hac ve umre yaparak sevap kazanılan yer mânâsındadır. Güven yeri ise müşriklerin, Mekke’nin etrafına saldırırken, Mekkelilere saldırmaması mânâsındadır. Yine güven içinde olmanın, hac yapanın ahiret azabından emin olması mânâsına da geldiği söylenmiştir. Çünkü hac yapmak, geçmiş günahların silinmesine vesiledir.

Hz. İbrâhîm’in makamı, bilinen taş veya Mescid-i Harâm, Harem bölgesi veya hac ibadetinin yapıldığı yerlerdir.

Sahih isnâdla bildirildiğine göre Hz. Ömer: “Ey Allah’ın Resûlü! Babamız Hz. İbrâhîm’in makamı bu mudur?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet” cevabını verdi. Hz. Ömer: “Burayı namazgâh edinelim mi?” diye sordum. Bunun üzerine yüce Allah: “İbrâhîm’in makamını namaz yeri edin...” âyetini indirdi.

Yüce Allah Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâil’e, tavaf edenler, burada ikamet edenler ve namaz kılanlar için Kâbe’yi putlardan, pisliklerden ve Kâbe’ye uygun olmayan şeylerden temizlemelerini emretmiştir. Buhârî bu âyeti, Kâbe’nin içinde farz ve nafil namaz kılınacağına delil göstermiş, İmam Mâlik ise farz namazı Kâbe’nin içinde kılmayı caiz görmemiştir.

Hz. İbrâhîm: “Rabbim! Burasını emin bir şehir kıl, halkından, Allah’a ve ahiret gününe inananları ürünlerle rızıklandır” diye dua edince yüce Allah onun duasını kabul edip Cibrîl’i gönderdi ve Cibrîl Ürdün’de olan Tâif’i sökerek onunla birlikte Kâbe’nin etrafında tavaf etti. İşte bundan dolayı ona Tâif ismi verildi.

Yüce Allah Hz. İbrâhîm’e rızık dünyevi bir şey olduğunu, onu mümine de kafire de vereceğini, kafiri bir müddet rızıkla faydalandıracağını, ancak sonra onu en şiddetli azaba maruz bırakacağını söylemiştir. Küfür, kişinin dünya nimetlerinden faydalanmasına engel olmasa bile, kişinin bu nimetlerden tasadduk edip sevap kazanmasına engeldir.

¹ Bakara Sûr. 125

“İbrâhîm ve İsmâîl, Kâbe'nin temellerini yükseltiyordu” buyruğunun zahirine bakıldığında Kâbe'nin Hz. İbrâhîm'den önce inşa edilmiş olduğu anlaşılır. Bunun mânâsı, Hz. İbrâhîm'in Kâbe'yi inşa ettiği malzemeyi başka yerden buraya getirmesi de olabilir. Hz. İbrâhîm, Kâbe'yi inşa ederken, Hz. İsmâîl ona taş veriyor ve şöyle dua ediyorlardı: “Rabbimiz! Yaptığımız binayı bizden kabul buyur. Şüphesiz ki, Sen dualarımızı işiten ve niyetimizi bilensin. Ey Rabbimiz! İkimizi Sana teslim olanlardan eyle, soyumuzdan da Sana teslim olanlardan bir topluluk yetiştir.”

H. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl'in, dualarında sadece soyunu zikretmeleri onlara karşı olan şefkatleri ve onlar ıslah olursa onlardan sonra gelecek olanlar da salih olacağı içindir. “Soyumuzun” demeyip “soyumuzdan” demeleri, soylarından zalimlerin de geleceğini bildikleri içindir. Yine onlar insanların tamamının ihlaslı olmayacağını ve Allah'a yönelmeyeceğini biliyorlardı.

“Bize ibadet yollarımızı göster” duası: “Hac ibadetini yapacağımız ve kurban keseceğimiz yerleri göster” mânâsındadır.

Abd b. Humeyd'in bildirdiğine göre Ebû Miclez şöyle dedi: “Hz. İbrâhîm Kâbe'nin inşasını bitirince Cibrîl gelip ona Kâbe'yi nasıl yedi şavt tavaf edeceğini, Safâ ile Merve arasında nasıl sa'y yapacağını gösterdi. Sonra onu Arafat'a götürüp: “Burayı tanıdın mı?” diye sorunca, Hz. İbrâhîm: “Evet” cevabını verdi. Bu sebeple oraya Arafat denilmiştir. Sonra onu Müzdelife'ye götürüp: “İnsanlar burada namazı cem ederek kılarlar” dedi. Sonra onu Minâ'ya götürürken karşılına şeytan çıkınca Cibrîl yedi taş alıp: “Şeytana bu taşları at ve her taşı atarken tekbir getir” dedi.

“Tövbemizi kabul buyur, çünkü tövbeleri daima kabul eden, merhametli olan ancak Sensin” buyruğunda Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl soyları için dua etmişlerdir. Çünkü ikisi de günahattan korunmuş ve masumdur.

١٥٨٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ

أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَمَّا بُنِيَ

الْكَعْبَةُ ذَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ وَعَبَّاسٌ يَنْقُلَانِ الْحِجَارَةَ فَقَالَ الْعَبَّاسُ لِلنَّبِيِّ ﷺ اجْعَلْ إِزَارَكَ

عَلَى رَقَبَتِكَ فَخَرَّ إِلَى الْأَرْضِ ، وَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ « أَرِنِي إِزَارِي » فَسَدَّهُ عَلَيْهِ . طرفاه ٣٦٤ ، ٣٨٢٩ - تحفة ٢٥٥٥

1582- “Abdullah b. Muhammed — Ebû Âsım — İbn Cüreyc” isnâdıyla Amr b. Dînar der ki: Câbir b. Abdillâh'ı işittim, şöyle dedi: Kâbe inşa edilirken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Abbâs gidip taş taşımaya başladılar. Hz. Abbâs Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “İzarımı (peştamalını) boynuna koy” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yere yığıldı ve gözleri semaya dikilerek: “İzarımı göster” deyip, onu (izarı alıp tekrar) üzerine bağladı.¹

Abdullah b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî el-Cu'ffî'dir.

Ebû Âsım, Buhârî'nin hocalarından Ebû Âsım en-Nebîl'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Câbir b. Abdillâh, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Hz. Muhammed'in peygamber oluşundan beş yıl önce Kureyşliler, Kâbe'yi yeniden inşa etmişlerdir.

Kâbe'nin kaç defa inşa edildiği konusunda ihtilaf edilmiştir. Rivayetlere bakıldığında Kâbe'nin on defa inşa edildiği görülmektedir.

İlk olarak Hz. Âdem yaratılmadan önce melekler tarafından inşa edilmiştir. Melekler: “...Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin...”² deyip Arş'ın etrafında toplanmışlardı. Daha sonra yüce Allah meleklerle gökyüzünün ve yeryüzünün her katında bir ev inşa etmelerini emretti.

Mücâhid: “Meleklerin inşa ettiği ev sayısı semanın ve yerin her katında birer tane olmak üzere on dördttür” demiştir. Rivayet edildiğine göre melekler Kâbe'yi temellerini atarken yeryüzü son katına kadar yarıldı ve melekler deve büyüklüğündeki taşları bu yarığa attılar. Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâil Kâbe'yi işte bu temeller üzerine inşa etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 364, 3829'da geçmektedir. Müslim 340

² Bakara Sur. 30

Beyhakî'nin *Delâil*'de İbn Lehîa tarikiyle Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan merfû olarak rivayet ettiğine göre daha sonra Kâbe'yi inşa eden kişi, Hz. Âdem'dir. Bu hadise göre Hz. Âdem'e: "Sen insanların ilkinin ve bu da insanlar için inşa edilen ilk evdir" denilmiştir.

Ancak İbn Kesîr: "Bu hadis İbn Lehîa'nın tek kaldığı rivayetlerdendir ve zayıftır. Bu hadisin, Abdullah b. Amr tarafından mevkûf olarak rivayet edilmiş olması, daha kuvvetli ve daha sâbittir" demiştir.

Daha sonra insanlar Kâbe'yi Hz. Nûh zamanına kadar taş ve çamurla inşa etmeye devam ettiler. Hz. Nuh zamanında Kâbe tufanla yıkıldı ve Kur'ân'da da zikredildiği gibi Hz. İbrâhîm onu inşa etti.

İbn Kesîr, Kâbe'yi ilk inşa edenin Hz. İbrâhîm olduğunu söyleyip şöyle demiştir: "Hz. İbrâhîm'den önce inşa edildiğine dair sahih bir rivayet yoktur. Hz. İbrâhîm'e Kâbe'yi inşa etmesi gerektiğini bildiren de Cibrîl'dir. Bu sebeple şöyle denilmiştir: "Yeryüzünde Kâbe'den daha üstün bir bina yoktur. Çünkü onun inşasını emreden yüce Allah'tır. Bu emri ileten Cibrîl, inşa eden Halîl, öğrencisi ise İsmâil'dir."

Fâkihî'nin Hz. Ali'den naklettiğine göre daha sonra Kâbe'yi Amâlîka, onlardan sonra da Cürhûm kabilesi inşa etmiştir. Mes'ûdî'nin bildirdiğine göre Cürhûm kabilesinden Kâbe'yi inşa eden kişi Hâris b. Madâd el-Esgar'dır. Zübeyr b. Bekkâr'ın bildirdiğine göre daha sonra Kâbe'yi inşa eden kişi Kusay b. Kilâb'dır.

Daha sonra da Kureyşliler inşa etmişler ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de onlarla birlikte çalışmıştır. Kureyşliler Kâbe'nin yüksekliğini on sekiz arşın yapmışlardır. Yirmi arşın yaptıkları da söylenmiştir. Maddi durumları yetmediği için Kâbe'nin boyundan ve eninden eksiltmişlerdi.

Abdullah b. ez-Zübeyr, hicretin altmış dördüncü yılında Mekke'de kuşatma altına alınıp Kâbe atılan mancınık taşlarıyla zarar görünce Kâbe'yi yeniden inşa etmiştir. Abdullah b. ez-Zübeyr, altmış dört yılının Cemâziyelâhir ayının ortasında cumartesi günü Kâbe'nin duvarlarını yer seviyesine kadar yıkıp, Hz. İbrâhîm'in yaptığı temeller üzerine inşa etmiş, Kureyşlilerin dışarıda bıraktığı Hicr'i Kâbe'nin içine katmış, biri şimdiki, diğeri ise onun karşısında olmak üzere yer seviyesinde iki kapı yapmış, aynı seviyede de üç sütun yapmıştır. İbnu'z-Zübeyr, Kâbe'nin inşasını altmış beş yılında bitirmiştir

Kâbe'yi sonuncu olarak ise Haccâc yeniden inşa etmiştir. Haccâc, Kâbe'yi günümüze kadar gelen haliyle inşa etmiştir.

Harun Reşîd veya babası ya da dedesi Kâbe'yi İbnu'z-Zübeyr'in inşa ettiği gibi yeniden inşa etmek isteyince Mâlik: "Korkarım ki hükümdarlar, bundan sonra Kâbe'yi oyuncak haline getirir ve onu kendi heveslerine ve fikirlerine göre yıkıp yeniden inşa ederler" deyince, bundan vazgeçti. Bundan sonra hiç kimse su oluğu, kapı ve eşik dışında Haccâc'ın inşa ettiği şekli değiştirmedii.

İbn Cüreyc'in bildirdiğine göre Kâbe'nin tabanını mermerle döşeyen ilk kişi Velîd b. Abdilmelik'tir.

Bu hadis mürseldir. Çünkü Câbir, Kâbe'nin Kureyş tarafından inşasına yetişmemiştir. Ancak bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) veya buna şahit olan sahabiden işitmiş olabilir.

Taberânî ve Ebû Nuaym'ın *Delâil*'de İbn Lehîa kanalıyla Ebu'z-Zübeyr'den naklettiği: "Câbir'e: "Kişi çıplak durabilir mi?" diye sorduğumda Câbir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana Kâbe'nin yıkılmasından bahsetti..." deyip yukarıdaki hadisi zikretti. Ancak İbn Lehîa zayıftır. Abdulazîz b. Süleymân, bu hadisi Ebu'z-Zübeyr'den rivayet ederek İbn Lehîa'ya mutabaat etmiştir.

Hadiste geçtiğine göre Kâbe inşa edilirken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Hz. Abbâs omuzlarında taş taşırken, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) taşları daha kolay taşınması için Hz. Abbâs: "İzarını (peştamalını) omzuna koy" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) izarını omzuna koyduktan sonra yere yığıldı ve gözleri semaya dikildi.

İbnu'l-Munîr der ki: "Bu hadis, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine peygamberlik gelmeden önce de dindarlığın alametlerinden olan avret mahallini örtmeye önem verdiğini göstermektedir."

Beyhakî'nin *Delâil*'de Simâk b. Harb kanalıyla İkrime'den, onun İbn Abbâs'tan, onun da babasından naklettiği hadis, yukarıdaki hadisin sıhhatini teyid etmektedir: Hz. Abbâs der ki: "Kureyşliler Kâbe'yi inşa ederken ikişer kişi olarak taş taşımaya başladılar. Ben ve yeğenim (Hz. Muhammed) beraber taş taşırken izarlarımızı omuzlarımıza koyup taşları bu şekilde taşıyorduk. İnsanlara yaklaştığımız zaman da izarlarımızı giyyorduk. Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önümdeyken yere yığıldığını gördüm. Koşup yanına vardığımda gözlerinin semaya dikildiğini görüp: "Yeğenim! Neyin

var?" diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çıplak olarak yürümekten nehyedildim" buyurdu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberlik gelinceye kadar bu olayı kimseye anlatmadım.

Taberî'nin *Tehzîb*'inde ise şöyle geçmektedir: "Benim yaşlarımda olan gençlerle beraber izarlarımızı omuzlarımıza koyarak taş taşıırken, birisi bana şiddetli bir yumruk vurdu ve: «İzarını bağla!» dedi."

Süheylî'de geçen başka bir rivayete göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yere yığılınca Hz. Abbâs onu kucağına alıp ne olduğunu sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine semadan: "Ey Muhammed! İzarını bağla!" diye seslenildiğini söyledi. Başka bir rivayete göre de melek inerek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) izarını bağlamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) amcası Abbâs'a: "İzarımı ver" deyip izarı alarak beline bağladı.

Hadisin ravileri arasında Buharalı, Basralı ve Mekkeliler vardır. Buhârî ayrıca bu hadisi *Bünyânü'l-Kâbe* konusunda, Müslim ise *Taharet* konusunda rivayet etmiştir.

۱۵۸۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنَ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - رَوَى النَّبِيُّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهَا « أَلَمْ تَرَى أَنَّ قَوْمَكَ لَمَّا بَنَوْا الْكَعْبَةَ اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ » فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ « لَوْلَا حِذْنَانُ قَوْمِكَ بِالْكَفْرِ لَفَعَلْتُ ». فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - لَيْتَنِي كَانَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - سَمِعَتْ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَرَكَ اسْتِلَامَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلِيَانِ الْحِجْرَ، إِلَّا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَتِمَّمْ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ أَطْرَافَهُ ۱۲۶، ۱۵۸۴، ۱۵۸۵، ۳۳۶۸، ۴۴۸۴، ۷۲۴۳ - تحفة ۱۶۲۸۷، ۶۹۱۲

1583- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh" isnâdıyla Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr, Abdullah b. Ömer'e Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hz. Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Kavminin, Kâbe'yi inşa ederlerken Hz.

İbrâhîm'in koyduğu temellerden bazılarını nasıl dışarıda bıraktıklarını görüyor musun?" buyurdu. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü! Onu Hz. İbrâhîm'in koyduğu temeller üzerine yeniden yapamaz mısınız?" diye sorunca, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şayet kavminin zamanı kafirlik devrine yakın olmasaydı bunu yapardım"* karşılığını verdi."

Abdullah (b. Ömer) şöyle dedi: "Eğer Hz. Âişe, bu sözü Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) duyduysa, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem), Hacer-i Esved'den sonra gelen iki rüknü istilam etmemesini, Kâbe'nin Hz. İbrâhîm'in inşa ettiği temeller üzerine yapılmamasına hamlederim."¹

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Sâlim b. Abdillâh, Salim b. Abdillâh b. Ömer'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hz. Âişe'ye, Kureyşlilerin, Kâbe'yi inşa ederlerken Hz. İbrâhîm'in koyduğu temellerden bazılarını dışarıda bıraktıklarını söyleyince Hz. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü! Onu Hz. İbrâhîm'in koyduğu temeller üzerine yeniden yapamaz mısınız?" diye sordu. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Şayet kavmin küfrü henüz bırakıp Müslüman olmamış olsalardı bunu yapardım."*

Hadis, zararlı olan iki şeyden daha az zararlı olanı tercih etmenin cevazına delildir. Çünkü Kâbe'nin eski halinde olduğu gibi inşa edilmeyip olduğu gibi bırakılması, insanları fitneye düşürerek İslam'ı terk etmelerine sebep olmaktan daha az zararlıdır.

Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: "Eğer Hz. Âişe, bu sözü Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) duyduysa, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem), Hacer-i Esved'den sonra gelen Kureyşlilerin inşa ettiği iki rüknü istilam etmemesini, Kâbe'nin Hz. İbrâhîm'in inşa ettiği temeller üzerine yapılmamasına hamlederim."

Abdullah b. Ömer'in "Eğer Hz. Âişe, bu sözü Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) duyduysa" sözünden Hz. Âişe'nin söylediklerinden şüphe ettiği anlamı

¹ Hadis ayrıca 126, 1584, 1585, 1586, 3368, 4484, 7243'te geçmektedir. Müslim 1333

çıkamaz. Çünkü Hz. Âişe'nin hıfzı ve zekâsı bilinmektedir. Araplar bazen bir şeyin kesin olduğunu belirtmek için tereddüt lafzıyla söylerler. Tıpkı: “Bilmem; belki bu gecikme sizi denemek ve bir süreye kadar geçindirmek içindir”¹ âyetinde buyrulduğu gibi.

Kişinin bu iki rûknü veya başkasını istilam etmesi veya öpmesi mekruh değildir. Hattâ Şâfiî'nin de dediği gibi güzeldir. Çünkü Şâfiî: “Kâbe'nin herhangi bir yerini öpmek güzeldir, ancak biz bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uygulamasına uyulmasını tavsiye ederiz” demiştir.

Buhârî bu hadisi *Ehâdisu'l-Enbiyâ* ve *Tefsir* konusunda, Müslim *Hac* konusunda, Nesâî *Hac*, *İlim* ve *Tefsir* konusunda rivayet etmiştir.

١٥٨٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ حَدَّثَنَا أَشْعَثُ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْجَنْدَرِ أَمِنْ النَّبْتِ هُوَ قَالَ « نَعَمْ » . قُلْتُ فَمَا لَهُمْ لَمْ يُدْخِلُوهُ فِي النَّبْتِ قَالَ « إِنَّ قَوْمَكَ قَصَرَتْ بِهِمُ النَّفَقَةُ » . قُلْتُ فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا قَالَ « فَعَلَ ذَلِكَ قَوْمُكَ لِيُدْخِلُوا مَنْ شَاءُوا وَيَمْنَعُوا مَنْ شَاءُوا ، وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدُهُمْ بِالْجَاهِلِيَّةِ فَآخَافُ أَنْ تُنْكِرَ قُلُوبُهُمْ أَنْ أُدْخِلَ الْجَنْدَرَ فِي النَّبْتِ وَأَنْ أُلْصِقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ » أطرافه ١٢٦ ، ١٥٨٣ ، ١٥٨٥ ، ١٥٨٦ ، ٣٣٦٨ ، ٤٤٨٤ ، ٧٢٤٣ - تحفة ١٦٠٠٥

1584- “Müsedded — Ebu'l-Ahvas — Eş'as — Esved b. Yezîd” isnâdıyla Hz. Âişe şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Hicr'in Kâbe'den olup olmadığını sorduğumda: “Evet!” karşılığını verdi. Ona: “O zaman neden onu Kâbe'ye katmamışlar?” diye sorduğumda: “Çünkü kavminin parası yetmemiş” karşılığını verdi. Ona: “Neden kapısı yüksekte yapılmış?” diye sorduğumda, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kavmin istediği kişileri içeri alıp istediklerini dışarıda bırakmak için yüksek yapmışlar. Şayet kavmin Cahiliye'den yeni çıkmış olmasalardı ve kalplerinin

¹ Enbiyâ Sur. 111

inkara düşmesinden endişe etmeseydim Hicr'i Kâbe'ye dahil eder, kapısını da yer seviyesinde yapardım.”¹

Ebu'l-Ahvas, Selâm b. Suleym el-Cu'fî'dir.

Eş'as, Eş'as b. Ebi's-Şa'sâ el-Muhâribî'dir.

Hz. Âişe, Hicr'in Kâbe'den olup olmadığını sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hicr'in duvarlarıyla birlikte Kâbe'den sayıldığını söylemiştir. İbn Abbâs ta bu şekilde fetva verirdi.

Abdurrezzâk'ın bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Eğer Kâbe'nin idaresi İbnu'z-Zübeyr'e verildiği gibi bana verilseydi Hicr'i, Kâbe'ye eklerdim ve kimse Hicr ile Kâbe arasından geçerek tavaf etmezdi.”

Hz. Âişe: “O zaman neden Hicr'i Kâbe'ye katmamışlar?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Çünkü kavminin parası yetmemiş*” cevabını verdi.

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de: “Bundan kastedilen Kureyşlilerin Kâbe'nin yeniden inşası için ayırdıkları paranın yetmemesidir” demiştir.

İbn İshâk, *Siyer*'de bunu şu şekilde açıklamıştır: “Ebû Vehb b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm, Kureyşlilere: «Kâbe'nin inşası için sadece helal kazancınızı koyunuz. Bu paraya zinakarlıktan, faizden ve haksız yere alınan paradan bir şey katmayın» demiştir.”

Hz. Âişe, Kâbe'nin kapısının neden yüksek yapıldığını sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kavmin istediği kişileri içeri alıp istediklerini dışarıda bırakmak için yüksek yapmışlar*” cevabını verdi.

Müslim'in rivayetinde şu ibare de vardır: “Kişi Kâbe'ye girmek istediği zaman onu çağırırlardı. Adam Kâbe'ye girmek için çıkınca ise onu aşağıya iterlerdi.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerine devamla şöyle buyurmuştur: “*Şayet kavmin Cahiliye'den yeni çıkmış olmasalardı ve kalplerinin inkara düşmesinden endişe etmeseydim Hicr'i Kâbe'ye dahil eder, kapısını da yer seviyesinde yapardım.”*

¹ Hadis ayrıca 126, 1583, 1585, 1586, 3368, 4484, 7243'te geçmektedir. Müslim 1333

İbn Battâl'ın beyanına göre âlimler şöyle demişlerdir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) korktuğu şey Kureyşlilerin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu övmek için tek başına yaptığını düşünmeleridir.”

Müslim ve İbn Mâce bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

۱۵۸۵ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْلَا حَدَاثَةُ قَوْمِكَ بِالْكُفْرِ لَنَقَضْتُ الْبَيْتَ ثُمَّ لَبَيْتُهُ عَلَى آسَاسِ إِبْرَاهِيمَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَإِنَّ قُرَيْشًا اسْتَقْصَرَتْ بِنَاءَهُ - وَجَعَلْتُ لَهُ خَلْفًا» قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ خَلْفًا يَعْنِي أَبَا . أطرافه ۱۲۶ ، ۱۵۸۳ ، ۱۵۸۴ ، ۳۳۶۸ ، ۴۴۸۴ ، ۷۲۴۳ - تحفة ۱۶۸۳۱ ، ۱۷۱۹۷

1585- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm — babası” isnâdıyla Hz. Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle dedi: “Şayet kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı Kâbe’yi yıkar ve Hz. İbrâhîm’in inşa ettiği temeller üzerine inşa ederdim. Zira Kureyşliler onu inşa ettiği zaman eksik yapmışlardı. Bir de ona arka tarafından da bir half (kapı) yapardım.”

Ebû Muâviye der ki: “Hişâm, “Half” kelimesinin kapı mânâsında olduğunu söylemiştir.”¹

Ubeyd b. İsmâil, Abdullah el-Kureşî el-Hibârî el-Kûffî’dir. Huber b. el-Esved’in soyundandır.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Hâfız Ebu’l-Fadl b. Hacer der ki: Bu hadisi Müslim, Ebû Muâviye tarikiyle, Nesâî, Abde b. Süleymân tarikiyle, Ebû Avâne, Ali b. Misher tarikiyle, Ahmed, Abdullah b. Numeyr tarikiyle, bunların hepsi de Hişâm b. Urve’den rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 126, 1583, 1584, 1586, 3368, 4484, 7243’te geçmektedir. Müslim 1333

Kâsım b. Ma'n ise onlara muhalefet edip "Hişâm — babası — kardeşi Abdullah b. ez-Zübeyr — Hz. Âişe" tarikiyle rivayet etmiştir.

Öncekilerin rivayeti buna tercih edilir. Çünkü Urve'nin Hz. Âişe'den olan bu rivayeti birçok yolla meşhurdur. Bu hadis ileride Yezîd b. Mervân tarikiyle de gelecektir. Yine Ebû Avâne bu hadisi "Katâde — Ebu'n-Nadr — Urve — Hz. Âişe" tarikiyle rivayet etmiştir. Urve bu hadisi kardeşi tarikiyle Hz. Âişe'den, bizzat Hz. Âişe'den yaptığı rivayetten farklı olarak bazı ilavelerle rivayet etmiş olabilir.

Hiz. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine şöyle dediğini söylemiştir: *"Şayet kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı, Kâbe'yi yıkar ve Hz. İbrâhîm'in inşa ettiği temeller üzerine inşa ederdim. Zira Kureyşliler onu inşa ettiği zaman paraları yetmediği için eksik yapmışlardı. Bir de ona arka tarafından da bir half (kapı) yapardım."*

Müslim ve Nesâî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzım şöyle dedi: "Hişâm b. Urve "half" kelimesinden kastedilenin kapı olduğunu ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözüyle, Kâbe'nin ön tarafındaki kapı gibi arka tarafına da bir kapı yapmayı kastedtiğini söylemiştir.

١٥٨٦ - حَدَّثَنَا بَيَّانُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا يَزِيدُ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَارِثٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ رُوْمَانَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا « يَا عَائِشَةُ لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ لَأَمَرْتُ بِالْبَيْتِ فَهَدَمَ ، فَأَدْخَلْتُ فِيهِ مَا أَخْرَجَ مِنْهُ وَالزَّقْفَةَ بِالْأَرْضِ ، وَجَعَلْتُ لَهُ بَابَيْنِ بَابًا شَرْقِيًّا وَبَابًا غَرْبِيًّا ، فَبَلَغْتُ بِهِ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ » فَذَلِكَ الَّذِي حَمَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَلَى هَدْمِهِ قَالَ يَزِيدُ وَشَهِدْتُ ابْنُ الزُّبَيْرِ حِينَ هَدَمَهُ وَبَنَاهُ وَأَدْخَلَ فِيهِ مِنَ الْحِجْرِ ، وَقَدْ رَأَيْتُ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ حِجَارَةً كَأَسْنِمَةِ الْإِبِلِ . قَالَ جَرِيرٌ فَقُلْتُ لَهُ أَيْنَ مَوْضِعُهُ قَالَ أَرِيكَهُ الْآنَ . فَدَخَلْتُ مَعَهُ الْحِجْرَ فَأَشَارَ إِلَى مَكَانٍ فَقَالَ هُنَا . قَالَ جَرِيرٌ فَحَزَزْتُ مِنَ الْحِجْرِ سِتَّةَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا . أَطْرَافُهُ ١٢٦ ، ١٥٨٣ ، ١٥٨٤ ،

1586- “Beyân b. Amr — Yezîd — Cerîr b. Hâzım — Yezîd b. Rûmân — Urve” isnâdıyla Hz. Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine şöyle demiştir: “Ey Âişe! Şayet kavmin Cahiliye'den yeni kurtulmuş olmasaydı Kâbe'nin yıkılmasını emreder, daha önce inşa edilirken kendisinden çıkarılan kısmı ekler, kapısını da yer seviyesinde yapardım. Sonra da biri doğudan, biri de batıdan olmak üzere ona iki kapı yapardım ve onu yeniden Hz. İbrâhîm'in temelleri üzerinde inşa ederdim.”

İbnu'z-Zübeyr'in de Kâbe'yi yıkmasının sebebi buydu.

Yezîd der ki: “İbnu'z-Zübeyr'in Kâbe'yi yıkıp yeniden inşa ederken Hicr'den bir bölümü ona katmasına şahit oldum. Hz. İbrâhîm'in kullandığı temel taşlarını da gördüm. Birbirine yapışık deve hörgüçlerini andırıyorlardı.”

Cerîr der ki: Yezîd b. Rûmân'a: “Eski temellerin yeri nerededir?” diye sorduğumda: “Sana şimdi göstereyim” dedi. Onunla birlikte Hicr'e girdim ve bir yere işaret ederek: “İşte buradadır dedi.” Cerîr der ki: “Hesapladığımda da Hicr'e doğru altı arşın veya buna yakın bir mesafede olduğunu gördüm.”¹

Beyân b. Amr, Beyân b. Amr el-Buhârî'dir. İki yüz yirmi iki yılında vefat etmiştir.

Yezîd, Yezîd b. Harun'dur.

Yezîd b. Rûmân, Zübeyr b. el-Avvâm'ın ailesinin azatlısıdır.

İbn Hacer der ki: Buhârî bu hadisi Yezîd b. Harun'un talebelerinden bu şekilde rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Sinân ve Ahmed b. Menî' hadisi *Müsned*'lerinde bu şekilde rivayet etmişlerdir. Nesâî, Abdurrahman b. Muhammed b. Selâm'dan, İsmâîlî, Hârun el-Cemâl ve Za'ferânî'den, bunların hepsi de hadisi Yezîd b. Hârun'dan aktarmışlardır.

Hâris b. Ebî Usâme bunlara muhalefet etmiş ve hadisi Yezîd b. Hârun'dan, o da Abdullah b. ez-Zübeyr'den rivayet etmiştir. İsmâîlî de hadisi “Ebu'l-Ezher

¹ Hadis ayrıca 126, 1583, 1584, 1585, 3368, 4484, 7243'te geçmektedir. Müslim 1333

— Vuheyb b. Cerîr b. Hâzım — babası” tarikiyle bu şekilde rivayet etmiştir. Ancak yukarıda sayılanların rivayeti daha açık ve sahihtir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe’ye şöyle demiştir: *“Ey Âişe! Şayet kavmin Cahiliye’den yeni kurtulmuş olmasaydı Kâbe’nin yıkılmasını emreder, daha önce inşa edilirken kendisinden çıkarılan Hicr’i ekler, kapısını da yer seviyesinde yapardım. Sonra da biri doğudan, biri de batıdan olmak üzere ona iki kapı yapardım ve onu yeniden Hz. İbrâhîm’in temelleri üzerinde inşa ederdim.”*

Abdullah b. ez-Zübeyr, Hz. Âişe’nin Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bu rivayete dayanarak Kâbe’yi yıkıp yeniden yapmıştır. Çünkü Abdullah b. ez-Zübeyr zamanında, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında olan fitne korkusu ve maddi sıkıntı kalmamıştı.

Müslim’de geçen Atâ’nın hadisine göre Abdullah b. ez-Zübeyr şöyle demiştir: Hz. Âişe’nin şöyle dediğini işittim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Halk küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı ve buna yetecek nafakam olsaydı, Kâbe’ye Hicr’den beş arşın yer katar ve ona insanların gireceği bir kapı ile çıkacakları bir kapı açardım.”* İbnu’z-Zübeyr sözlerine devamla: *“İşte bugün ben sarf edecek nafaka buluyorum. İnsanlardan da korkacak değilim”* demiştir.

Yukarıdaki hadiste Yezîd b. Rûmân şöyle demiştir: *“İbnu’z-Zübeyr’in Kâbe’yi yer seviyesine kadar yıkıp yeniden inşa ederken Hicr’den bir bölümü ona katmasına şahit oldum. Hz. İbrâhîm’in kullandığı temel taşlarını da gördüm. Birbirine yapışık deve hörgüçlerini andırıyorlardı.”*

Bu olay, altmış beş yılında vaki olmuştur. Ezrakî der ki: *“Bu olay altmış dört yılının Cemaziyelâhir ayının ortasında olmuştur.”* Kâbe’nin yıkılışının altmış dört, inşasının bitmesinin ise altmış beş yılında olduğu düşünülürse iki tarih arasında ihtilaf olmadığı anlaşılır. el-Müseccâ’nın *Tarih*’inde geçen: *“Kâbe’nin yeniden inşası altmış beş yılında bitti”* ibaresi bunu teyid etmektedir. Taberî, Kâbe’nin inşasının Receb ayında olduğunu söylemiştir.

Yezîd b. Rûmân der ki: *“Hz. İbrâhîm’in kullandığı temel taşlarını da gördüm. Birbirine yapışık deve hörgüçlerini andırıyordu.”* Fâkihî’nin *Kitâbu Mekke* adlı eserinde Ebû Uveys tarikiyle bildirdiğine göre Yezîd b. Rûmân şöyle demiştir: *“İbnu’z-Zübeyr Kâbe’yi yeniden inşa edeceği zaman Hz.*

İbrâhîm'in inşa ettiği temeller açılınca, temel taşlarının deve karnı gibi ve birbirine bağlı olduğunu gördüler.”

Abdurrezzâk'ın İbn Sâbit tarikiyle bildirdiğine göre Zeyd: “Temelleri açtıkları zaman taşların deve karnı gibi ve birbirine bağlı olduğunu gördüler” demiştir.

Fâkihî'nin Atâ'dan olan rivayeti ise şu şekildedir: “Kâbe'nin temelleri açılırken ben de orada olan çocukların arasındaydım. Bir buçuk insan boyu kazdıklarında, temeldeki kayanın damarlarının Merve'ye kadar uzandığını gördüler. Merve'deki kayaya vurduklarında Kâbe sarsılınca halk tekbir getirmeye başladı.”

Abdurrezzâk'ta geçen rivayette Mersed şöyle demiştir: İbnu'z-Zübeyr Hicr'de temeli açtığı anda taşlar birbirine kenetlenmişti. Onu herkesin görmesi için sekiz gün açıkta bıraktı. Temel taşlarının gebe deve karnı gibi büyük olduğunu gördüm. Bazı taşların karşısında beş, bazılarının karşısında iki taş vardı. Bir kişinin manivelayı alıp taşları sökmek istediğini ve Rûkn'ün bir tarafını sallayınca diğer Rûkn'ünde sallandığını gördüm.”

Cerîr der ki: Yezîd b. Rûmân'a: “Eski temellerin yeri nerededir?” diye sorduğumda: “Sana şimdi göstereyim” dedi. Onunla birlikte Hicr'e girdim ve bir yere işaret ederek: “İşte buradadır dedi.” Cerîr der ki: “Hesapladığımda da Hicr'e doğru altı arşın veya buna yakın bir mesafede olduğunu gördüm.”

Zerkeşî, *el-Mesâbih*'te: “Cerîr'in bu şekilde hesaplamasının ve kesin bir rakam vermemesinin sebebi, o zaman Hicr'i Mescid'in diğer kısmından ayıran bir duvarın olmamasıdır. Hz. Ömer Hicr'i Mescid'den ayıran bir duvar yapmış ancak bu duvarı Hz. İbrâhîm'in yaptığı temeller üzerine yapmamıştır.”

Muhelleb bunu İbn Ebî Yezîd'den şu lafızla nakletmiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Hz. Ebû Bekr zamanında Hicr'in duvarı yapılmamıştı. Hz. Ömer insanların içindeki şüpheyi gidermek için bu duvarı yaptı.”

Bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü sahih hadislerin birçoğuna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında göre Hicr'in duvarı mevcuttu.

Nevevî ve İbnu's-Salâh: “*Hicr, Kâbe'dendir*” hadisini delil göstererek, Hicr'in dışından tavaf etmeyi caiz görmemişlerdir. Ebû Muhammed el-Cevnî ve Beğavî ise caiz olduğunu söylemişlerdir.

Râfiî der ki: “Müslim’in, el-Hâris’ten rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe’ye: “*Benden sonra kavmin Kâbe’yi inşa edecekler. Gel de dışarıda bırakılan yaklaşık yedi arşınlik mesafeyi sana göstereyim*” demiştir.

Süfyân b. Uyeyne’nin *el-Câmi*’de bildirdiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr Hicr tarafından Kâbe’ye altı arşın eklemiştir; altı arşın bir karış eklediği de söylenmiştir.

Ancak İbnu’s-Salâh şöyle demiştir: “Buhârî ve Müslim’de geçen bu konudaki rivayetler birbirine aykırıdır. Kimi Hicr’in altı arşınlik kısmının Kâbe’den olduğunu söylerken, kimi altı kûsur, kimi beş, kimi yedi arşına yakın olduğunu söylemektedir. Bu durumda ihtiyatla hareket etmek için en büyük rakamı ölçü almak gerekir.”

Hâfız Zeynuddîn el-İrâkî, Ebû Dâvud’un *Şerh*’inde şöyle demiştir: “Şâfiî’nin *el-Muhtasar*’da bildirdiğine göre Hicr’in tamamı Kâbe’dendir.”

Nevevî: “Sahih olan budur, cumhur da sahih olanın bu olduğunu söylemiştir” demiştir.

Muhtelif olarak nakledilen hadislerin dikkate alınmasının mümkün olacağı söylenmekle birlikte, bunun birden fazla ravinin birbirlerinden ayrı olarak rivayet ettikleri mukayyed hadisleri tenkit etmekten daha uygun olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir. Bu durumda da mutlak rivayetler mukayyed rivayetlere hamledilir. Hicr’in Kâbe’den olduğunu bildiren mutlak rivayette mukayyed rivayete hamledilir. Hicr’in tamamının Hz. İbrâhîm’in inşa ettiği Kâbe’den olduğunu bildiren bir rivayet de nakledilmiş değildir.

Nevevî, Hicr’in tamamının Kâbe’den olduğunu Şâfiî’nin tavafın Hicr’in dışından yapılmasını söylemesine dayandırmıştır. İbn Abdilberr de bu konuda ittifak edildiğini nakletmiştir. Ancak bu da Hicr’in tamamının Kâbe’den olduğunu göstermez. Zira Şâfiî, Beyhakî’nin de *el-Ma’rife*’de zikrettiği gibi Hicr’in altı arşınlik bir bölümünün Kâbe’den olduğunu söylemiştir. Kendisi de bunu Kureys’in âlimlerinden olan birkaç kişiden nakletmiştir. Hicr’in dışından tavaf edilmesi de ihtiyat açısından olabilir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) tavafını Hicr’in dışından yapmış ve: “*Hac menasikini benden alınız*” buyurmuştur.

Tavafı Kâbe’nin içinden yapmanın caiz olmaması gibi bir kısmının içinden yapmak da caiz değildir. Tavafı Kâbe’nin etrafını çeviren 2/3 arşın

yükseklikteki Şâzervân'da¹ yapmak da caiz değildir. Kureyşliler Kâbe'yi inşa ederken maddi sıkıntılardan dolayı bu kısmı Kâbe'nin dışında bırakmıştır. Kişinin Kâbe etrafındaki Şâzervân'a dokunur bir şekilde tavaf etmesi de caiz değildir. Zira bu durumda bedeninin bir kısmı Kâbe'nin içinde olmuş sayılmaktadır. Hanbelîlerin görüşü de bu yöndedir.

Takiyyuddîn b. Teymiyye, *Riâyetu'l-Kübra*'da kişinin bedeninin çoğunun Kâbe'nin dışında olması sebebi ile tavafının caiz olacağını söylemiştir. Merdâvî ise: "Böylesi bir tavafın caiz olmaması da muhtemeldir" demiştir. Hanefîler ise böylesi bir tavafın caiz olacağı görüşündedir. Ancak İbn Hemmâm: "Şâzervân'ın Kâbe'den olması ve tavafın Kâbe'nin içinden olmaması açısından kişinin tavafını Şâzervân'ın dışarisından yapması gerekir" demiştir.

Hanefîlerden Kirmânî ise: "Bize göre Şâzervân, Kâbe'den değildir" demiştir. Şâfiîlere göre de Şâzervân, Kâbe'dendir ve üzerinde tavaf etmek caiz değildir. Şâfiîler: "Bize göre Kâbe, yerden en yüksek yerine kadar duvarlar üzerine kurulan bir binadır" demişlerdir. Mâlikilerin görüşü de Şâfiîlerin görüşü yönündedir. Şeyh Berhâm ise: "Kişinin bedeninin tamamının Şâzervân'ın dışında olması tavafın vaciplerindendir. Zira Şâzervân Kâbe'nin temelindendir. Ancak duvarlar Şâzervân'ın dış kenarlarından itibaren inşa edilmemiştir" demiştir.

Şeyh Halil, *et-Tavdîh*'te şöyle demiştir: "Hatîb Ebû Abdillâh b. Reşîd, Şâzervân ifadesinin sahih olsun, zayıf olsun hiçbir hadiste zikredilmemekle birlikte seleften ve Mâlikî fakihlerden hiç kimseden nakledilmediğini söylemiştir. Sadece İbn Şâs'ın, *el-Cevâhir* eserinde zikredilmiştir. İbnu'l-Hâcib de ona mutabaat etmiştir. Bunun da Şâfiîlerin kitabından nakledilmiş olması konusunda hiçbir şüphe yoktur."

Şâzervân, Kâbe'den olsaydı o zaman Rûkn-ü Esved de İbrâhîm'in inşa etmemiş olduğu temeller üzerinde değil de Kâbe'nin içinde kalmış olurdu. O zaman Şâzervân'ın Kâbe'den olduğu nasıl söylenmektedir? Kâbe, Rûkn-i Hacer-i esved ile Rûkn-i Yemânî tarafından Hz. İbrâhîm'in yükselttiği temeller üzerine kurulmuştur. Bu sebeple Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vasellem) sadece bu iki

¹ Şâzervân, Kâbe'nin temelinin içeriye doğru incelendiği kısımdan itibaren dışarıda kalan 2/3 arşın yükseklikteki Kâbe'nin etrafını çeviren kaldırımdır.

rûknü istilam etmiştir. İbnu'z-Zübeyr Kâbe'yi yere kadar yıkıp tekrar inşa edince onu Hz. İbrâhîm'in yükselttiği temeller üzerine inşa etmiştir. Ancak ona Hicr tarafından eklemeye bulunup sahabilerden ve tâbiûndan adil kişilerin belirlediği temel üzerine inşa etmiştir. Haccâc, Abdülmelik'in emri ile Kâbe'yi yıkınca onu sadece Hicr tarafından yer seviyesine kadar yıkmamıştır. Bu bilinen bir şeydir ve hiçbir şüphe taşımayan sağlam kitaplarda sahih isnâdlarla nakledilen rivayetlere göre bu konuda icma edilmiştir. Bu da İbnu's-Salâh'ın: "Kureyşliler temelleri yükselttikleri zaman yer seviyesini üç parmak geçtiklerinde duvarları ilk temelden içeri aldılar" demesine bir cevap niteliğindedir.

İbn Reşîd der ki: "O zaman nasıl oluyor da Kureyşlilerin duvarları ilk temelden içeri alıp daraltarak inşa ettiği söylenmektedir. Buradaki yanılğı ve hata, İbnu's-Salâh'ın naklettiği rivayettir. Muhtemelen İbnu's-Salâh bunu tarihçilerden nakletmiştir. Çünkü böylesi bir şey sahih haberlerde nakledilmediği gibi sahih bir isnâdla da nakledilmemiştir. Kâbe'nin etrafındaki Şâzervân, İbn Abdi Rabbih'in, *Kitâbu'l-İkd'*da dediği gibi Kâbe'nin sel sularından zarar görmemesi açısından yapılmıştır."

İbn Reşîd: "Şâzervân ifadesi sahih olsun, zayıf olsun hiçbir hadiste zikredilmemekle birlikte seleften hiç kimseden nakledilmemiştir" demiştir. İbnu's-Salâh, Şâfiî'den bu yönde rivayette bulunarak hata etmiştir. Beyhakî, *Ma'rifetu's-Sünen ve'l-ahbâr*'da bu yönde Şâfiî'nin: "Kâbe'nin Şâzervân'ı üzerinde veya Hicr'de tavaf eden kimse tavaf etmemiş gibidir" dediğini nakletmiştir.

Şâfiî: "Şâzervân, Kâbe'nin temelleri üzerine inşa edilmiş ve sonra duvarlar iç tarafa çekilmiştir" demiştir. Şâfiî'nin bunu seleften naklettiği konusunda hiçbir şüphe yoktur. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Rûkn-i Hacer-i esved ile Rûkn-i Yemânî'yi istilam etmesi Şâzervân'ın Kâbe'nin temelleri üzerinde olmadığı mânâsını taşımaz. İbn Reşîd'in, İbnu'z-Zübeyr'in Kâbe'yi İbrâhîm'in yükselttiği temeller üzerine inşa ettiğini söylemesi de duvarların dışında Şâzervân diye bir şeyin olmadığı mânâsını taşımaz. Her iki durumun da olması mümkündür ve böylesi bir ihtimal varsa bu yönde delil sayılan şeyler geçersizdir demektir.

Evet, İbnu'z-Zübeyr, Kâbe'yi duvarlarının dışında bir şey bırakmamak şartıyla inşa etmek üzere görünen her tarafını yıkmıştır. Eğer Kureyş'in Hicr

tarafından eksik bıraktığı yeri de yeniden denildiği gibi inşa etmek isteseydi orayı da yıkardı. İbnu'z-Zübeyr, Kâbe'yi bu şekilde yıkmış ve Hz. İbrâhîm'in yükselttiği temeller üzerine yeniden inşa etmiştir. Ancak Müslim, *Sahîh*'de Atâ'dan naklederek şöyle demiştir: “Kâbe, Yezîd b. Muâviye zamanında yanmıştı. İbnu'z-Zübeyr «Ey insanlar bana Kâbe konusunda fikir verin. Onu yıkıp yerine tekrar yapayım mı? Yoksa onu olduğu şekilde tamir mi edeyim?» dedi. İbn Abbâs: «Benim bu konudaki görüşüm onu olduğu gibi ıslâh etmendir. Halkın Müslüman olduğu evi Müslüman olduğu o dönemdeki gibi bırakman, halkın Müslüman olduğu taşları olduğu gibi yerine koyman, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderildiği dönemdeki halini devam ettirmendir» dedi. Bunun üzerine İbnu'z-Zübeyr: «Sizden birinizin evi yanacak olsa onu yenilemeden rahat edemez. Ya Rabbimizin evi konusunda ne düşünürsünüz? Ben üç gün istihare yapacağım ve sonra yapacağım şeye karar vereceğim» dedi. Üç gün bitince kararının Kâbe'yi yıkmak olduğunu bildirdi...”

İbnu'z-Zübeyr: “Onu Hz. İbrâhîm'in yükseltmiş olduğu temeller üzerine inşa edeceğim” dememiştir. “Benim bu konudaki görüşüm onu olduğu gibi ıslâh etmendir” diyen İbn Abbâs'a cevap olarak: “Sizden birinizin evi yanacak olsa onu yenilemeden rahat edemez” demiştir. Bu rivayet ve daha önce bu yönde zikredilen rivayet, Kâbe'yi yıkacak kimsenin Kâbe'nin yıkılmasını ve Kureyşlilerin eksik bıraktığı Hicr kısmının tam olarak inşa edilmesini istediğine işaret etmektedir. Ancak burada Kâbe'nin hiçbir tarafını dışarıda bırakmamak şartıyla inşa etmek üzere yıkılmadığı görülmektedir. Hiçbir hadiste de Kureyşlilerin Şâzırvân diye bir şeyi temelin dışında bıraktığı zikredilmemiştir.

Bu hadis Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'ye bu yönde haber vermesiyle peygamberliğin alametlerindendir. Kâbe'nin yıkımını üstlenen kişi de Hz. Âişe'nin yeğeni İbnu'z-Zübeyr idi. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bunu Hz. Âişe'den başka kimseye söylediği nakledilmemiştir. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): “*Eğer senin kavmin benden sonra onu yapmak isterse gel sana onların bıraktığını göstereyim*” buyurması ve yaklaşık olarak yedi arşın bir mesafe göstermesi bunu kuvvetlendirmektedir.

Hadisi Müslim, *Sahîh*'de tahrir etmiştir.

٤٣ - باب فَضْلِ الْحَرَمِ

43- HAREM'İN FAZİLETİ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أُعْبِدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّتِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ وَقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿أَلَمْ تُمْكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجِبِّي إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

Yüce Allah'ın şu buyruğu: “**De ki: Ben, yalnız her şeyin sahibi olan ve bu kutlu kılınmış şehrin Rabbine kulluk etmekle emrolundum.**”¹, “**Onları katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürününün toplandığı güvenli ve kutlu bir yere yerleştirmedik mi? Ama çoğu bilmezler.**”²

Yüce Allah, başka yerde haram olmayan birçok şeyi Harem bölgesinde haram kıldığı için buraya Harem adı verilmiştir. Harem sınırı, Medine yolundan gelenler için Mekke'ye üç veya dört mil uzaklıkta olan Ten'im'den başlar. Yemen tarafından gelenler için Harem sınırı Mekke'ye altı veya yedi mil uzaklıkta olan Edâtu Libn'den başlar. Harem sınırı Cî'râne yolundan gelenler için ise Mekke'ye dokuz mil uzaklıktan başlar. Tâif yolundan gelenler için yedi mil, Cidde yolundan gelenler için ise on mil uzaklıktan başlar.

Râfî der ki: “Harem sınırı Medine yolundan gelenler için üç mil, Irak yolundan gelenler için yedi mil, Cî'râne yolundan gelenler için dokuz mil, Tâif'ten gelenler için yedi mil, Cidde yolundan gelenler için on mil uzaklıktan başlar. Bazıları bu sınırları şu mısralarla açıklamışlardır:

Harem'in sınırı Taybe yönünden

Üç mil mesafededir bilmek istersen

Yedi mildir Irak ve Tâif yönünden

Cidde'den ondur sonra Cî'râne'den dokuz mil.

¹ Neml Sur. 91

² Kasas Sur. 57

Ebu'l-Fadl en-Nuveyrî buna şu iki beyti ekleyip şöyle demiştir:

Yemen tarafından yedi mil mesafededir

Yüce Allah'tan sana mağfiret etmesini iste

Tâif sınırına da dört eklenmiştir

Ancak cumhur bunu kabul etmemiştir.

İbn Sürâka, *el-İ'dâd*'da şöyle demiştir: "Harem yeryüzünde bir tanedir ve burası da Mekke ve çevresidir. Bu mesafe de on altı millik mesafedir. Harem'in bazı sınırlarının diğerlerinden daha uzak olmasının sebebi şudur: Söylenişine göre yüce Allah Hz. Âdem'e yakuttan bir ev indirince bu ev doğu ile batı arasını aydınlattı. Cinler ve şeytanlar buna yaklaşmak için koşuşunca Hz. Âdem onlardan korkarak Allah'a sığındı. Bunun üzerine Allah melekleri gönderdi ve melekler Harem sınırlarında durup Mekke'yi korudular. Keşif ehlinden bazıları bu nurun Harem sınırına ulaştığını gördüklerini söylemişlerdir. İşte Harem sınırı, meleklerin durdukları bu yerlerdir.

Yine söylenişine göre Hz. İbrâhîm Hacer-i Esved'i yerine yerleştirdiği zaman ondan Harem sınırlarına kadar yetişen bir nur çıktı. Şeytanlar gelip bu sınırlarda durunca, Hz. İbrâhîm onların girmesine engel olmak için Harem sınırlarını belirleyen işaretleri koydu.

Mücâhid'in İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Cibrîl, Hz. İbrâhîm'e Harem'in sınırlarını göstermiş ve Hz. İbrâhîm buralara birer alamet koymuştur. Daha sonra Hz. İsmâil, sonra Kusay b. Kilâb, sonra da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu alametleri yeniledi. Hz. Ömer hilafete gelince Kureys'ten dört kişiyi gönderdi ve bu alametleri yenilediler. Sonra Muâviye, ondan sonra da Abdulmelik b. Mervân, Harem sınırlarına dikilen bu alametleri yeniledi.

Yüce Allah Kur'ân'da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmasını emretmiştir: "Ben, yalnız bu beldenin ve her şeyin sahibi olan, içinde kan dökmenin, zulmün ve av hayvanlarını ürkütmenin haram kılındığı Mekke'nin Rabbine kulluk etmekle emrolundum." Bu vasıfların Mekke'ye has kılınması ona verilen değerden dolayıdır.

Âyetin başlıkla ilgisi, Yüce Allah'ın bütün dünya beldeleri arasından Mekke'yi kendine izafe edip ayrı bir hususiyet bahşetmesi, Peygamber'inin doğduğu ve vahyin indiği yer olması yönüyledir.

Yüce Allah diğer âyetle, insanların putperest olmalarına rağmen yaşadıkları Mekke'yi, Kâbe sebebiyle güvenli bir yer kıldığını, her türlü rızkın burada toplandığını, iman ettikleri takdirde Kâbe sebebiyle yaşadıkları emniyetle birlikte tevhidin getirdiği emniyeti de yaşayacaklarını, ancak insanların akılsızlıkları sebebiyle bu nimetleri düşünmediklerini bildirmiştir.

Nesâî'nin rivayet ettiğine göre Hâris b. Âmir b. Nevfel, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Seninle birlikte hidayete tabi olursak yurdumuzdan kovuluruz" deyince: "Onları katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürününün toplandığı güvenli ve kutlu bir yere yerleştirmedik mi? Ama çoğu bilmezler"¹ âyeti nazil oldu.

۱۵۸۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ فَتَحِ مَكَّةَ «إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَمُ اللَّهِ، لَا يُعْصَدُ شَوْكُهُ، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهُ، وَلَا يَلْتَقِطُ لُقْطَتُهُ إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا»
« اطرافه ۱۳۴۹ ، ۱۸۳۳ ، ۱۸۳۴ ، ۲۰۹۰ ، ۲۴۳۳ ، ۲۷۸۳ ، ۲۸۲۵ ، ۳۰۷۷ ،

۳۱۸۹ ، ۴۳۱۳ - تحفة ۵۷۴۸

1587- "Ali b. Abdillâh — Cerîr b. Abdilhamîd — Mansûr — Mücâhid — Tâvus" isnâdıyla Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke fethedildiği gün şöyle buyurdu: "Allah bu beldeyi harem kılmıştır. Dikenleri kesilmez, avı ürkütülmez, Buluntu eşyaları sadece sahibini bulmak ve vermek için alınabilir."²

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medenî'dir.

Cerîr b. Abdilhamîd, Cerîr b. Abdilhamîd b. Kurt ed-Dabbî el-Kûfî'dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir'dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr'dir.

Tâvus, Tâvus b. Keysân el-Yemânî'dir.

¹ Kasas Sur. 57

² Hadis ayrıca 1349, 1833, 1834, 2090, 2433, 2783, 2825, 3077, 3189, 4313'te geçmektedir. Müslim 1353

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüce Allah'ın Mekke'yi göklerle yeri yarattığı gün Harem kıldığını, bu beldenin Allah'ın harem kılmasıyla, kıyamete kadar mukaddes olduğunu söylemiştir. Hadise göre Mekke'nin Harem kılınması Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında değil, yerlerin ve göklerin yaratılmasıyla başlamıştır.

Bu hadis, Müslim'de geçen ve Câbir'in rivayeti olan: "Mekke'yi Hz. İbrâhîm harem kılmıştır" hadisine ters değildir. Çünkü harem kılmanın ona isnâd edilmesi, Mekke'nin harem olduğunu tebliğ etmesi sebebiyledir. Kanun koyucu olan sadece Allah'tır. Peygamberler ise bu hükümleri tebliğ etmekle görevlidir.

Hükümler, bu hükümleri koyan Allah'a izafe edileceği gibi, onları tebliğ eden ve kendilerinden işitilen peygamberlere de izafe edilebilir. Hz. İbrâhîm, Mekke'nin harem olduğunu bilmeyen insanlara bunu bildirmiştir. Veya Allah Levh-i Mahfûz'da Mekke'nin Hz. İbrâhîm tarafından harem ilan edileceğini yazmış, Hz. İbrâhîm de Allah'ın izniyle Mekke'yi harem ilan etmiştir.

Hadiste, Mekke'de olan dikenlerin kesilemeyeceği, av hayvanlarının da rahatsız edilip ürkütülemeyeceği bildirilmiştir. Mekke'de ürkütülen hayvan ölse de, ölmese de onu ürküten günah işlemiş olur. Ancak ürkütülen hayvan bu ürkmeyle ölecek olursa, hayvanı ürküten hayvanın değeri kadar fidye verir. Söz konusu hayvanları ürkütmek haram olunca, onları öldürmenin haram olduğunu söylemeye lüzum yoktur.

Hadise göre Harem'deki buluntu eşyalar, sadece sahibini bulmak ve vermek için alınabilir. Bu, Harem dışındaki buluntuyla Harem'deki buluntunun hükmünün farklı olduğunu göstermektedir. Çünkü Harem dışında bulunan şey, belli şartlar dâhilinde bulanın olabilir.

Hanefiler ve Mâlikiler: "*Resûlullah'ın* (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bulduğun şeyin kesesini ve bağını aklında tuttuktan sonra onu bir yıl ilan et*" buyruğu sebebiyle, Harem içinde bulunan yitikle Harem dışında bulunan yitik arasında fark yoktur" demişlerdir.

Deriz mi: "*Buluntu eşyaları, sadece sahibini bulmak ve vermek için alınabilir*" sözü, avlanmanın ve ağaçlarını kesmenin haramlığıyla birlikte, Harem'in faziletiyle ilgili sarf edilmiş bir sözdür. Harem'de bulunan yitikle Harem dışında bulunan arasında bir fark olmadığı

söylenecek olursa, buluntuyla ilgili bu sözün hadiste yersiz olduğunu söylemek gerekir ki, bu da doğru değildir.

Buhâri bu hadisi, *Hac*, *Cizye* ve *Cihâd*, Müslim ve Ebû Dâvud, *Hac* ve *Cihad*, Tirmizi, *Siyer*, Nesâî ise *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

٤٤ - باب تَوْرِيْثِ دُوْرِ مَكَّةَ وَبَيْعِهَا وَشِرَائِهَا

44- MEKKE EVLERİNİN MİRAS EDİLMELERİ, SATILMALARI VE SATIN ALINMALARI

وَأَنَّ النَّاسَ فِي مَسْجِدِ الْحَرَامِ سَوَاءٌ خَاصَّةً لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾. الْبَادِي الطَّارِي، مَعْكُوفًا مَحْبُوسًا

İnsanların Mescid-i Harâm'da eşit olmaları, yüce Allah'ın şu buyruğu sebebiyledir: **“Doğrusu inkar edenleri, Allah'ın yolundan, yerli ve yolcu bütün insanlar için eşit kılınan Mescid-i Haram'dan alıkoyanları ve orada zulüm ile yanlış yola saptırmak isteyen, can yakıcı bir azaba uğratırız.”**¹

Bu ayetteki "el-Bâdi" yolcu; "Ma'kûfen"² de bekletilen mânâsındadır.

Yerli olsun, yolcu olsun insanlar Mescid-i Harâm'da eşittir. Buhârî bu eşitliğin Mekke'nin tamamında değil, Mescid-i Harâm'da olduğunu söylemiş ve: **“Doğrusu inkar edenleri, Allah'ın yolundan, yerli ve yolcu bütün insanlar için eşit kılınan Mescid-i Haram'dan alıkoyanları ve orada zulüm ile yanlış yola saptırmak isteyen, can yakıcı bir azaba uğratırız”**³ âyetini delil göstermiştir. Yüce Allah bu âyette, Mekke kafirlerinden ve insanları İslam dinine girmekten alıkoyanlardan bahsetmektedir.

¹ Hac Sur. 25

² Feth Sur. 25

³ Hac Sur. 25

Bu âyet, Medine’de nazil olmuştur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye yılı ashâbıyla birlikte umre için yola çıkınca müşrikler Mescid-i Harâm’a girmelerine engel olmuşlardı. Âyet bu olay üzerine nazil olmuştur. Âyetteki mescidden kasıt, Mekke’nin tamamı değil, tavaf edilen ve namaz kılınan Mescid-i Harâm’dır.

Ebû Hanîfe ise âyetteki mescidden kastın Mekke olduğunu söylemiş ve: *“Mekke'nin evlerini satmak veya kiraya vermek helâl olamaz”* hadisini delil göstermiştir. Ancak hadis hem zayıf, hem konuyla ilgili hadise muarızdır.

Yüce Allah: **“Allah'ın verdiği bu ganimet malları bilhassa; yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamber'ine yardım eden muhacir fakirlerindir”**¹ âyetiyle yurdu da, malları da Muhacirlere nisbet etmiştir. Eğer yurtları mülkiyetlerinde olmasaydı, kendilerinin olmayan bir yerden çıkarılmakla zulme uğramış sayılmazlardı.

İbn Huzeyme der ki: **“Doğrusu inkar edenleri, Allah'ın yolundan, yerli ve yolcu bütün insanlar için eşit kılınan Mescidi Haram'dan alıkoyanları ve orada zulüm ile yanlış yola saptırmak isteyen, can yakıcı bir azaba uğratarız”**² âyetinden kastedilen Harem bölgesinin tamamı olsaydı ve Mescid-i Harâm sözü bütün Harem bölgesi için geçerli olsaydı; Harem’de kuyu kazmak, mezar açmak, küçük veya büyük abdest bozmak, cinsel ilişki helal olmazdı. Eğer böyle olsaydı Mekke evlerinde itikafa girmek caiz olurdu.

“...orada zulüm ile yanlış yola saptırmak isteyen, can yakıcı bir azaba uğratarız” buyruğunda kastedilen, burada suç işleyen herkestir.

Buhârî der ki: **“Âyetteki el-Bâdî kelimesi yolcu mânâsındadır.**

İbn Hacer *el-Feth*’te şöyle demiştir: **“Buhârî’nin bu sözü İbn Abbâs’tan ve başkasından gelen rivayetlere muvafıktır. Fetih Sûresindeki *ma’kîfen* sözü bekletilen mânâsındadır.”**

Hasan ve Mücâhid’e göre Mekke’nin kudsiyetini koruma ve gerekli ibadetleri ifa etme noktasında Mekke’nin yerlisi ve yabancıları birdir, eşittir.

¹ Haşr Sur. 8

² Hac Sur. 25

İbn Abbâs, İbn Cübeyr, Katâde ve başkaları ise yerliyle yabancıların Mekke’de yerleşme konusunda eşit olduğunu söylemişlerdir. Hanefî mezhebi de bu görüştedir.

Muhammed b. el-Hasan da bu konuda: “Mekke’ye dışarıdan gelen, Mekke’de ikamet eden kadar burada yerleşme hakkına sahiptir” demiştir. Muhammed delil olarak İbn Mâce’de geçen Alkame b. Nadle’nin şu hadisini göstermiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr’in ve Ömer’in dönemlerinde Mekke’de evler sâibe (ihtiyaç sahiplerine bırakılmış) olarak isimlendirilirdi ki, her üçü de vefat ettiklerinde Mekke evleri bu isimle anılırdı. İhtiyacı olan bu evlerde oturur, ihtiyacı olmayan da oturması için başkasına verirdi.”

Derim ki: “Hadisten kastedilen, dışarıdan gelenlerin sıkıntı çekmemesi için kiraya vermenin mekruh olmasıdır. Bu hadis Mekke’nin evlerinin alınıp satılmasının caiz olmadığı mânâsına gelmez.”

١٥٨٨ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَيْنَ تَنْزِلُ فِي دَارِكَ بِمَكَّةَ . فَقَالَ « وَهَلْ تَرَكَ عَقِيلٌ مِنْ رِبَاعٍ أَوْ دُورٍ » . وَكَانَ عَقِيلٌ وَرِثَ أَبَا طَالِبٍ هُوَ وَطَالِبٌ وَلَمْ يَرِثْهُ جَعْفَرٌ وَلَا عَلِيٌّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - شَيْئًا لِأَنََّّهُمَا كَانَا مُسْلِمَيْنِ ، وَكَانَ عَقِيلٌ وَطَالِبٌ كَافِرَيْنِ ، فَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ لَا يَرِثُ الْمُؤْمِنُ الْكَافِرَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَكَانُوا يَتَأَوَّلُونَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ﴾ الآية . أطرافه ٣٠٥٨ ، ٤٢٨٢ ، ٦٧٦٤ - تحفة ١١٤

1588- “Asbağ — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Ali b. Hüseyin” isnâdıyla Amr b. Osmân’ın bildirdiğine göre Usâme b. Zeyd, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! Yarın nerede konaklayacaksın? Mekke’deki evinde mi?” diye sorunca: “Akîl bize (Mekke’de içinde barınabileceğimiz) ev veya yurt bıraktı mı ki?” cevabını verdi. Akîl, Tâlib ile beraber Ebû Tâlib’e varis olmuş ve Müslüman oldukları için, Hz. Ali ile

Câfer varis olamamışlardı. O zaman, Akîl ve Tâlib kâfirdi. Bu sebeple Ömer b. el-Hattâb: “Mümin, kâfire varis olamaz” derdi.

İbn Şihâb der ki: “Doğrusu inanıp hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp onlara yardım edenler, işte bunlar birbirinin dostudurlar”¹ âyetindeki velayeti miras velayeti olarak yorumlardı.²

Asbağ, Asbağ b. el-Ferec’dır.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb’dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dır.

İbn Şihâb, Zührî’dır.

Ali b. Hüseyin, Zeynelâbidîn’dır.

Amr b. Osman, Amr b. Osman b. Affân’dır.

Usâme b. Zeyd, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Yarın nerede konaklayacaksın? Mekke'deki evinde mi?” diye sorunca: “Akîl bize Mekke'de içinde barınabileceğimiz ev veya yurt bıraktı mı ki?” cevabını verdi.

Bu evin Hişâm b. Abdimenâf'a ait olduğu, sonra oğlu Abdulmuttalib'in eline geçtiği, Abdulmuttalib'in de bunu oğulları arasında taksim ettiği, daha sonra babasının hakkı olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eline geçtiği söylenmiştir. Fâkihî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada doğmuştur.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Akîl bize Mekke'de içinde barınabileceğimiz ev veya yurt bıraktı mı ki?” sözü, bu evin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ait olduğunu göstermektedir. Ebû Süfyân'ın muhacirlerin evlerine el koyduğu gibi Akîl de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) evine el koymuş olabilir.

Buhârî: “Akîl, Tâlib ile beraber Ebû Tâlib'e varis olmuş ve Müslüman oldukları için, Hz. Ali ile Câfer varis olamamışlardı” sözünü söyleyenin Usâme olabileceğini söylemiştir. Ebû Tâlib'in ismi Abdimenâf'tır. Câfer et-Tayyâr ve Ebû Turâb lakaplı Hz. Ali Müslüman oldukları için Ebû Tâlib'e varis

¹ Enfâl Sur. 72

² Hadis ayrıca 3058, 4282, 6764'te geçmektedir. Müslim 1351

olmamışlardı. Eğer varis olsalardı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların evlerinde konaklardı. Tâlib ve Akîl, Müslüman olmadıkları için babaları Ebû Tâlib'in evinin tamamına varis olup el koymuşlardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye göç ettiği zaman bu evin mülkiyeti Ebû Tâlib'in henüz İslâm'a girmemiş bulunan iki oğlu Tâlib ile Akîl'in elinde idi. Bedir savaşında Tâlib ölünce bu evin tek sahibi Akîl oldu ve Akîl evin tamamını sattı.

Fâkihî'nin bildirdiğine göre bu ev, Haccâc'ın kardeşi Muhammed b. Yûsuf'a yüz bin dinara satılincaya kadar Akîl'in çocuklarının elinde kaldı.

Dâvudî ve başkaları şöyle demişlerdir: “Hicret eden Müslümanlar evlerini yakını olan kafirlere satıyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kafirlerden Müslüman olanların gönlünü almak için bu alışverişi geçerli saymıştı.”

Akîl, Tâlib ile beraber Ebû Tâlib'e varis olmuş ve Müslüman oldukları için, Hz. Ali ile Câfer varis olamamışlardı. O zaman, Akîl ve Tâlib kâfirdi. Bu sebeple Ömer b. el-Hattâb: “Mümin, kâfire varis olamaz” derdi. Buhârî bu hadisi *Megâzî*'de merfû olarak rivayet etmiştir.

Muhammed b. Müslim ez-Zührî şöyle demiştir: “Selef âlimleri: “Doğrusu inanıp hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp onlara yardım edenler, işte bunlar birbirinin dostudurlar”” âyetindeki velayeti, miras velayeti olarak tefsir ederlerdi.”

Âyete göre Allah'ın birliğine, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberliğine ve Kur'ân'ın hak olduğuna inanıp Mekke'den Medine'ye hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah rızası için düşmanla savaşanlar, Muhacirleri barındırıp düşmana karşı onlara yardım eden Ensâr birbirlerinin velisidir. Muhacirler ve Ensâr bu âyete dayanarak birbirlerine mirasçı oluyorlardı. ““Doğrusu inanıp hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp onlara yardım edenler, işte bunlar birbirinin dostudurlar””² âyetindeki velayeti miras velayeti olarak yorumlardı. “Birbirinin mirasçısı olan akraba, Allah'ın

¹ Enfâl Sur. 72

² Enfâl Sur. 72

Kitab'ına göre birbirine daha yakındır. Doğrusu Allah her şeyi bilir”¹ âyeti inince bu hüküm neshedildi. Yukarıda geçen âyette müminlerin birbirlerine varis olacağı anlaşılmaktadır; fakat âyetten müminlerin kafirlere varis olamayacakları anlamı çıkarılamaz. Ancak âyetin devamında geçen: “İnanıp hicret etmeyenlerle, hicret edene kadar sizin dostluğunuz yoktur”² buyruğundan Buhârî'nin de işaret ettiği gibi hicret etmeyenlerle hicret edenlerin birbirine varis olmayacağı anlamı çıkar. Risaletin ilk yıllarında hicret etmek imanının kemalinden sayılmaktaydı. Hicret etmeyen kişi kamil mümin sayılmazdı. Bu sebeple hicret eden mümin, hicret etmeyen mümine varis olamazdı.

Hadisin ravileri arasında Basralı, Eyleli ve Medineliler vardır. Buhârî ayrıca bu hadisi *Cihad* ve *Megâzî*, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî *Hac*, İbn Mâce ise *Farâiz* konusunda rivayet etmiştir.

٤٥ - باب نُزُولِ النَّبِيِّ ﷺ مَكَّةَ

45- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) MEKKE'DE KONAKLAMASI

١٥٨٩ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَرَادَ قُدُومَ مَكَّةَ « مَنَرْنَا غَدَاً إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ ». أطرافه ١٥٩٠، ٣٨٨٢، ٤٢٨٤، ٤٢٨٥ - تحفة ١٥١٧٢ - ٧٤٧٩، ٤٢٨٥

1589- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye gelmek istediği zaman: “İnşallah yarın konaklayacağımız yer, Kinâne oğullarının küfür üzerine ahitleştikleri yerdir” buyurdu.³

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

¹ Enfâl Sur. 75

² Enfâl Sur. 72

³ Hadis ayrıca 1590, 3882, 4284, 4285, 7479'da geçmektedir. Müslim 1314

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ'dan ayrıldıktan sonra Mekke'ye geleceği zaman: "İnşallah yarın Kinâne oğullarının küfür üzerine ahitleştikleri yer olan Muhassab'da konaklayacağız" buyurdu. Kinâne oğulları Muhassab'da bir araya gelip Hâşim oğulları ve Muttalib oğullarıyla sulh yapmayı kabul etmeyeceklerine dair yemin etmişlerdi.

Buhârî ayrıca bu hadisi Megâzi ve Hicret konusunda rivayet etmiştir.

١٥٩٠ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْعَدِ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ بِمَنَى « نَحْنُ نَأْزِلُونَ عَدَا بَيْتِ خِثَابَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ » يَعْنِي ذَلِكَ الْمُحَصَّبَ ، وَذَلِكَ أَنَّ قُرَيْشًا وَكِثَابَةَ تَخَالَفَتْ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، أَوْ بَنِي الْمُطَّلِبِ أَنَّ لَا يُنَاجِحُوهُمْ ، وَلَا يُبَايِعُوهُمْ حَتَّى يُسَلِّمُوا إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ . وَقَالَ سَلَامَةُ عَنْ عُقَيْلٍ وَيَحْيَى بْنِ الصُّحَّاحِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ وَقَالَ بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بَنِي الْمُطَّلِبِ أَشْبَهُ أَطْرَافَهُ ١٥٨٩ ، ٣٨٨٢ ، ٤٢٨٤ ، ٤٢٨٥ ، ٧٤٧٩ - تحفة ١٥٢٢٦ ، ١٥١٩٩

1590- "Humeydî — Velîd — Evzâî — Zühri — Ebû Seleme" isnâdıyla Ebû Hureyre dedi ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban bayramı sabahı Minâ'dayken: "Yarın konaklayacağımız yer, Kinâne oğullarının küfür üzerine ahitleştikleri yerdir" buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bununla Muhassab'ı kasdetmiştir. Kureyşliler ve Kinâne oğulları, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine teslim edinceye kadar Hâşim oğulları ve Abdulmuttalib oğullarına veya Muttalib oğullarına kız alıp vermemek ve alışveriş yapmamak üzere ahitleşmişlerdi.

Selâme, Ukayl'dan, Yahya b. ed-Dahhâk ta Evzâî'den, İbn Şihâb'dan bu hadisi: "Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları..." şeklinde rivayet etmişlerdir.

Buhârî de: "Muttalib oğulları tabiri daha doğrudur" demiştir.¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Mekkî'dir.

Velîd, Velîd b. Müslim el-Kureşî el-Umevî ed-Dımaşkî'dir.

Evzâî, Abdurrahman b. Amr'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban bayramı günü Minâ'dayken güneş doğmadan önce: "*Yarın konaklayacağımız yer, Kinâne oğullarının küfür üzerine ahitleştikleri yerdir*" buyurdu. Hadisteki "*Gad*" sözünden kasıt, Muhassab'da konaklanan gün olan Zilhicce'nin on üçüncü günüdür.

İbn Hacer, *el-Feth*'te der ki: "Hadis, Kinâne oğullarından bazılarının Kureş'ten olmadığına işaret etmektedir."

Kureyşliler ve Kinâne oğulları, Hâşim oğulları ve Abdulmuttalib oğulları veya Muttalib oğulları, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine teslim edinceye kadar onlara kız vermemek ve kız almamak, hiçbir şey satmamak ve satın almamak üzere ahitleştiler.

Beyhakî bu hadisi şüpheye düşmeden veya'sız: "Abdulmuttalib oğulları" ibaresiyle rivayet etmiştir.

Kureyşlilerin ve Kinâne oğullarının yaptıkları bu ahitleşmeyi Mansûr b. İkrime el-Abderî'ye veya Bağîd b. Âmir b. Hişâm'a yazdırıp Kâbe'nin içine astılar. Bu ahitnameyi yazan Mansûr b. İkrime'nin elinin çolak olduğu söylenmiştir. Muhasara altında yaşadıkları mahallede zor duruma düşen Hâşim oğulları ve Abdulmuttalib oğullarının durumu ağırlaşınca yüce Allah kurtları ahitnamenin yazılı olduğu sahifeye musallat etti. Kurtlar, müşriklerin yazdığı ahitnameyi yedi ve yalnız Allah'ın zikredildiği yerler sağlam kaldı. Yüce Allah müşriklerin yazdığı ahitnameyi kurtların, yediğini yalnız Allah'ın zikredildiği yerlerin sağlam kaldığını bildirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu

¹ Hadis ayrıca 1589, 3882, 4284, 4285, 7479'da geçmektedir. Müslim 1314

amcası Ebû Tâlib'e söyleyince, Ebû Tâlib, Kureyş kafirlerine şöyle dedi: "Kardeşimin oğlunun bana haber verdiğiğine göre Allah sizin ahitnamenize kurtları musallat etmiş, bu kurtlar ahitnamedeki zulüm ve cefâya ait yerleri yemiş, sadece Allah'ın zikredildiği yerler sağlam kalmıştır. Kardeşim oğlu bana hiç bir zaman yalan söylememiştir. Eğer yeğenim bu konuda doğru söylüyorsa bu kötü fikrinizden vazgeçin. Yalan söylediği meydana çıkarsa onu size teslim ederim. Siz de kendisini ya öldürür yahut sağ bırakırsınız." Kureyşliler: "Bize karşı hakikaten insaf gösterdin" dediler ve baktıklarında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) doğru söylediğini anlayıp Ebû Tâlib'e verdikleri söze pişman oldular.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada konaklamak istemesi, bu olay sebebiyle Allah'a şükürünün bir nişanesiydi.

İbn Huzeyme'nin *Sahih*'te bildirdiğine göre Selâme b. Ravh b. Hâlid el-Eylî, amcası Ukayl b. Hâlid el-Eylî'den, Yahya da Dahhâk'tan, o da Evzâî'den bu hadisi: "Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları..." şeklinde rivayet etmişlerdir ancak Yahya b. Maîn: "Vallahi Yahyâ, Evzâî'den hadis dinlememiştir" demiştir.

Heysem b. Halef ed-Dûrî ise Yahya'nın annesinin Evzâî ile evli olduğunu bu sebeple Yahya'nın ondan hadis dinlemiş olabileceğini söylemiştir.

İbn Şihâb'ın bildirdiğine göre Selâme ve Yahya hadisi: "Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları..." şeklinde rivayet etmişlerdir. Muhammed b. Mus'ab da hadisi Evzâî'den aynı şekilde rivayet ederek onlara mutabaat etmiştir.

Buhârî der ki: "Muttalib oğulları tabiri daha doğrudur. Çünkü Abdulmuttalib, Hâşim'in oğludur. Muttalib ise Hâşim'in kardeşidir. Abdulmuttalib ve Hâşim, Abdimenâf'ın oğullarıdır. Hadisten kastedilen, Kinâne oğullarının ve Kureyşlilerin Abdimenâf oğullarına karşı ahitleştikleridir."

Buhârî bu hadisi *Hicret* ve *Megâzî* konusunda rivayet etmiştir.

٤٦ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ * رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ * رَبَّنَا إِنِّي أَصْبَحْتُ بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ

عِنْدَ يَبْنَتِكَ الْمُحَرَّمَ رَبَّنَا لِتُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ ﴿٣٦﴾
الْآيَةُ

46– YÜCE ALLAH'IN: “İbrahim Şöyle Demişti: “Rabbim! Bu Şehri Güvenli Kıl; Beni ve Oğullarımı Putlara Tapmaktan Uzak Tut. Rabbim! O Putlar Çok İnsanları Saptırdı; Bana Uyan Bendendir, Bana Karşı Gelen Kimseyi Sana Bırakırım. Sen Bağışlarsın, Merhamet Edersin. Rabbimiz! Ben Çocuklarımdan Kimini, Namaz Kılabilmeleri İçin Senin Kutsal Evinin Yanında Ziraata Elverişsiz Bir Vadiye Yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanlardan Bir Kısımının Gönüllerini Onlara Meylettir”¹ BUYRUĞU

Âyette geçtiğine göre Hz. İbrâhîm, şöyle dua etmiştir: “Rabbim! Bu Mekke diyarını korkulardan emin kıl. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut. Rabbim! Çünkü o putlar, insanlardan bir çoğunu şaşırttılar. Artık bundan sonra kim bana tabi olur, izimde giderse, işte o bendendir. Kim de bana isyan ederse, tövbe ettiği takdirde, muhakkak ki sen çok bağışlayıcı, çok merhamet edicisin.”

Son kısmın mânâsının: “Şirk dışındaki şeylerde bana uymayanları sana bırakırım.” Veya: “Sana yöneleni bağışlarsın” olduğu da söylenmiştir.

Hız. İbrâhîm duanın devamında şöyle demiştir: “Ey Rabbimiz! Ben, evlâdımdan bir kısmını senin mukaddes olan evinin (Kâbe'nin) yanında, ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namazı gereği üzere kılsınlar diye... Artık insanlardan bir kısmının kalplerini onlara meylettir (arzulayarak yanlarına varıp Kâbe'yi ziyaret etsinler).”

Selef âlimlerinden bazıları şöyle demişlerdir: “Eğer Hz. İbrâhîm, bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, demeyip: “İnsanların gönüllerini onlara meylettir” deseydi, Persler ve Romalılar, orayı doldururlardı. Ancak Hz. İbrâhîm sadece Müslümanlar için dua etmiştir.”

¹ İbrâhîm Sur. 35, 36, 37

٤٧ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

47- YÜCE ALLAH'IN: "Allah, Kâbe'yi, o Saygıya Lâayık Evi, Haram Ayı, Hac Kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan) Gerdanlıkları (maddi ve manevi yönlerden) İnsanların Belini Doğrułtmaya Sebep Kıldı. Bu da Allah'ın, Göklerde ve Yerde Ne Varsa Hepşini Bildiğini ve Allah'ın Her Şeyi Bilici Olduğunu (sizin de anlayıp) Bilmeniz İçindir"¹ BUYRUĞU

Kâbe'ye bu ismin verilmesi dörtgen şeklinde olması sebebiyledir. Bu âyette Kâbe'nin, insanların geçimlerini sağlayacakları, dinlerini ayakta tutacakları, korkuya kapılanın sığınacağı, zayıfın iltica edeceği, ticaret yapanların kazanacağı, hac ve umre yapanların yöneleceğı yer olduğı veya kastedilmektedir.

Âyette geçen haram ay, hac yapılan Zilhicce ayıdır. Yüce Allah'ın; Kâbe'yi, hürmetli ayı, kurban ve boynu tasmalı kurbanlıkları insanların faydası için ortaya koyması bunları hürmetli kıldığına işarettir. Yüce Allah zararı vuku bulmadan defetmesi ve faydalı şeyleri ortaya koyması yüce Allah'ın hikmetinin ve her şeyi en mükemmel şekilde yaptığının, her şeyi bildiğinin delilidir.

Buhârî bu âyetle insanların dünyevi ve dini işlerinin düzgün gitmesinin Kâbe'nin yüzü suyu hürmetine olduğına, Kâbe iki cılız bacaklı bir kişı tarafından yıkılınca, insanların işlerinin bozulacağına işaret etmiştir.

١٥٩١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ

سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يُحَرِّبُ الْكَعْبَةَ دُو

السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ ». طرفه ١٥٩٦ - تحفة ١٣١١٦

1591- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Ziyâd b. Sa’d — Zührî — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kâbe’yi Habeşlilerden iki cılız bacaklı bir kişi tahrip edecektir” buyurmuştur.¹

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medînî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Ziyâd b. Sa’d, Ziyâd b. Sa’d el-Horasânî’dir.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğuna göre kıyamete yakın Kâbe’yi Habeşistan halkının en zayıflarından olan iki cılız bacaklı bir kişi tahrip edecektir. Aslında Habeş milleti zayıf, çelimsiz bir ırktır. Ancak hadiste işaret edilen olaydaki askerin başındaki şahsın bacakları çok daha ince olacağı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona “cılız bacaklı bir kişi” demiştir.

Bu hadis yüce Allah’ın: “Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken Bizim Mekke’yi güven içinde ve kutsal bir yer kıldığımızı görmediler mi?”² buyruğuna ters değildir. Çünkü Kâbe, kıyamete yakın bir zamana kadar emniyet içinde olacaktır. Dünya harab olacağı zaman ince bacaklı bu kişi gelip Kâbe’yi tahrip edecektir.

Müslim bu hadisi *Fiten*’de, Nesâî ise *Hac* ve *Tefsîr*’de rivayet etmişlerdir.

۱۵۹۲ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ - هُوَ ابْنُ الْمُبَارَكِ - قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانُوا يَصُومُونَ عَاشُورَاءَ قَبْلَ أَنْ يُفَرَّضَ رَمَضَانُ ، وَكَانَ يَوْمًا تُسْتَرَفِيهِ الْكَعْبَةُ ، فَلَمَّا فَرَضَ اللَّهُ رَمَضَانَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ شَاءَ أَنْ يَصُومَهُ فَلْيَصُمْهُ ، وَمَنْ

¹ Hadis ayrıca 1596’da geçmektedir. Müslim 2909

² Ankebût Sur. 67

شَاءَ أَنْ يَتْرُكَهُ فَلْيَتْرُكْهُ « أطرافه ١٨٩٣، ٢٠٠١، ٢٠٠٢، ٣٨٣١، ٤٥٠٢، ٤٥٠٤ -

تحفة ١٦٥٥٦، ١٦٦١٣

1592- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve" isnâdıyla ve "Muhammed b. Mukâtil — Abdullah b. el-Mübârek — Muhammed b. Ebî Hafsa — Zührî — Urve" isnâdıyla bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Ramazan orucu farz olmadan önce Aşure orucu tutarlardı ve bu günde Kâbe'ye örtü örtülürdü. Yüce Allah Ramazan orucunu farz kılınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "(Aşure günü) orucu tutmak isteyen tutsun, isteyen terk etsin" buyurdu.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Ebû Hafsa'nın ismi, Meysere el-Basrî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Müslümanlar Ramazan orucu farz kılınmadan önce, Muharrem ayının onuncu günü olan Aşure gününde oruç tutarlardı.

Kirmânî: "Bu hadis, Kitab'ın sünneti nesh edeceğine ve bir şeyin yerine başka bir şey konmadan da nesh edilebileceğine delildir" demiştir.

Birmâvî der ki: "Şâfiî ve bir gruba göre Aşure günü orucu vacip olmadığı için neshedilmesi söz konusu olamaz. Vacip olduğu düşünülse bile Aşure orucuyla Ramazan orucu arasında çelişki olmadığı için yine nesihten bahsedilemez. "Yerine bir şey koymadan" sözü hayreti mucip bir sözdür.

Aşure günü kutsal olduğu için bu günde kutsal olan Kâbe'ye örtü örtülürdü. Yüce Allah Ramazan orucunu farz kılınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Aşure günü orucunu isteyen tutsun, isteyen terk etsin" buyurdu.

¹ Hadis ayrıca 1893, 2001, 2002, 3831, 4502, 4504'te geçmektedir. Müslim 1125

١٥٩٣ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ حَجَّاجٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عُتْبَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لِيُحَجَّزَ الْبَيْتُ وَلِيُعْتَمَرَ بَعْدَ خُرُوجِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ » تَابِعَهُ أَبَانُ وَعِمْرَانُ عَنْ قَتَادَةَ وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ شُعْبَةَ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُحْجَّ الْبَيْتُ » وَالْأَوَّلُ أَكْثَرُ ، سَمِعَ قَتَادَةَ عَبْدَ اللَّهِ وَعَبْدَ اللَّهِ أَبَا سَعِيدٍ . تحفة ١٠٨ ٤

1593- “Ahmed — babası — İbrâhîm — Haccâc b. Haccâc — Katâde — Abdullah b. Ebî Utbe” isnadıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yecûc ve Mecûc çıktıktan sonra Kâbe’de hac ve umre yapılacaktır” buyurmuştur.

Ebân ve İmrân, Katâde’den rivayette bulunarak buna mutabaat etmişlerdir. Abdurrahman’ın, Şu’be’den bildirdiğine göre: “Kâbe hac edilmez oluncaya kadar kıyamet kopmaz” demiştir. Birinci rivayet daha çoktur. Katâde, Abdullah’tan, Abdullah ta Ebû Saîd’den hadis dinlemiştir.

Ahmed, Ahmed b. Ebî Amr’dır. Ebû Amr’ın ismi Hafs b. Abdillâh b. Râşid es-Sülemî’dir.

Ahmed’in babası, Nisâbûr kadısı Hafs’tır.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Tahmân’dır.

Haccâc b. Haccâc, Haccâc b. Haccâc el-Eslemî el-Bâhilî el-Ahvel’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Abdullah b. Ebî Utbe, Enes b. Mâlik’in azatlısıdır.

Ebû Saîd, Sa’d b. Mâlik’tir.

Hadiste geçtiğine göre insanlar Yecûc ve Mecûc çıktıktan sonra hac ve umre yapacaklardır.

Ahmed’in mevsûl olarak naklettiğine göre Ebân b. Yezîd el-Attâr ve İmrân el-Kattân bu hadisi Katâde’den rivayet ederek Abdullah b. Ebî Utbe’ye mutabaat etmişlerdir.

Hâkim'in, Ahmed b. Hanbel tarikiyle mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Abdurrahman b. Mehdî hadisi Şu'be kanalıyla Katâde'den aynı senedle: "*Kâbe hac edilmez oluncaya kadar kıyamet kopmaz*" lafzıyla rivayet etmiştir. Birinci rivayet isimleri zikredilen zâtlar o lâfızda ittifak ettikleri için daha çoktur. Şu'be ise hadisi bu ikinci lâfızla rivayette tek kalmıştır.

Birinci hadisten anlaşılan Kıyamet alametleri belirdikten sonra hac yapılacağıdır. İkinci hadisten anlaşılan ise hac edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Yecûc ve Mecûc çıktıktan sonra hac yapmanın kıyamet saati yaklaştığı zaman hac yapabilmeye engel olmadığı düşünülürse iki hadis arasında çelişki olmadığı ortaya çıkar.

İbn Hacer, *el-Fetâ*'te der ki: "Allah en iyisini bilir, ancak hadisten, Kâbe'nin bulunduğu yer hac edileceği anlaşılır. Çünkü Habeşliler Kâbe'yi yıktıktan sonra artık bir daha inşa edilmeyecektir."

٤٨ - بَابُ كِسْوَةِ الْكَعْبَةِ

48- KÂBE'YE ÖRTÜ ÖRTMEK

Kâbe'ye ilk örtü örten kişi, Tubba el-Himyerrî'dir. Tubba, Kâbe'yi Yemen'in çizgili kumaşlarıyla giydiren ilk kişidir. İbn Kuteybe Tubba'nın Kâbe'yi İslâm'dan dokuz yüz yıl önce kumaşlarla giydirdiğini söylemiştir. İbn Ebî Şeybe ise *Tarih*'inde Kâbe'yi ilk giydiren kişinin Adnân b. Ud olduğunu söylemiştir. Zübeyr ise Kâbe'yi ilk olarak saf ipekle örten kişinin Abdullah b. ez-Zübeyr olduğunu söylemiştir.

İbn İshâk'ın, Leys b. Süleym'den bildirdiğine göre Kâbe'nin örtüsü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında deri ve kıldandı.

Vâkidî'nin bildirdiğine göre İbrâhîm b. Ebî Rabîa şöyle demiştir: "Cahiliye döneminde Kâbe deriyle örtülmüştü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ise Yemen kumaşlarıyla örtülmüştür. Sonra Hz. Ömer ve Hz. Osmân, Kâbe'yi Mısır işi keten kumaşla örttüler. Sonra Haccâc, Kâbe'yi saf ipekle örttü."

Ebû Arûbe, *el-Evâil*'de Hasan'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Kâbe'ye ilk olarak Mısır işi keten kumaşla örten Hz. Peygamber'dir (sallallahu aleyhi vesellem)."

Ezrakî, Kâbe'ye örtü koyanlar arasında Hz. Ebû Bekr'i zikretmiş, ancak Hz. Ali'yi zikretmemiştir. Hz. Ali Haricilerle savaşmakla meşgul olduğu için buna vakit bulamamış olabilir. Muâviye de Kâbe'yi saf ipek, Mısır işi keten kumaşla

ve nakışlı kumaşlarla örtmüştür. Aşure günü Kâbe saf ipekten yapılmış kumaşla, Ramazanın sonunda da Mısır işi keten kumaşla örtülürdü. Yezîd b. Muâviye ise Kâbe'yi Horasan işi saf ipekle örtmüştür. Memûn ise Tervîye günü kırmızı renkli ipekle, Receb ayında Mısır içi keten kumaşla, Ramazan ayının yirmi yedinci günü ise beyaz renkli ipekle örtmüştür. Mütevekkil el-Abbâsî zamanında da Kâbe'ye bu şekilde örtü örtülürdü.

Nâsır el-Abbâsî zamanında ise siyah ipekle örtülmeye başlanmış ve günümüze kadar bu şekilde devam etmiştir. Sadece altı yüz kırk üç yılında rüzgar sebebiyle örtü yırtılınca, siyah renkli pamuk kumaşıyla örtülmüştür.

Bazıları Kâbe'nin siyah örtüyle örtülmesinin hikmetini: "Sanki daha önce etrafında olan bazılarının yokluğunu hissedip onlara olan üzüntüsünden dolayı siyah giymiştir" şeklinde açıklamışlardır.

Türklerden Kâbe'ye ilk örtü örten kişi Zâhir Baybars'tır.

١٥٩٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا
وَاصِلُ الْأَحْذَبِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ جِئْتُ إِلَى شَيْبَةَ وَحَدَّثَنَا قَيْصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ
وَاصِلٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ جَلَسْتُ مَعَ شَيْبَةَ عَلَى الْكُرْسِيِّ فِي الْكَعْبَةِ فَقَالَ لَقَدْ جَلَسَ هَذَا
الْمَجْلِسَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَدْعَ فِيهَا صَفْرَاءَ وَلَا يَبْضَاءَ إِلَّا
قَسَمْتُ قُلْتُ إِنَّ صَاحِبِيكَ لَمْ يَفْعَلَا قَالَ هُمَا الْمُرَّانِ أَقْتَدَى بِهِمَا طَرَفَهُ ٧٢٧٥ - تحفة
١٠٤٦٥، ٤٨٤٩

1594- "Abdullah b. Abdilvehhâb — Hâlid b. el-Hâris — Süfyân — Vâsıl el-Ahdeb" isnadıyla Ebû Vâil şöyle demiştir: "Şeybe'nin yanına geldim...", "Kabîsa — Süfyân — Vâsıl" isnadıyla ise Ebû Vâil şöyle demiştir: Şeybe ile Kâbe'de bir divana oturduğumda bana şöyle dedi: "Ömer b. el-Hattâb burada oturdu ve: «Kâbe'deki bütün gümüş ve altınları dağıtmayı isterdim» dedi. Ben: «Senin iki arkadaşın bu işi yapmadılar» dediğimde: «Ben de o ikisine uyuyorum» karşılığını verdi."

¹ Hadis ayrıca 7275'te geçmektedir.

Abdullah b. Abdilvehhâb, Abdullah b. Abdilvehhâb el-Hacebî el-Basrî'dir.

Hâlid b. el-Hâris, Hâlid b. el-Hâris el-Huceymî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Vâsıl el-Ahdeb, Vâsıl el-Ahdeb el-Esedî'dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Şeybe, Şeybe b. Osman el-Hacebî'dir ve Kâbe'nin anahtarlarından sorumlu olan sahabidir.

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe es-Suvâî'dir.

Ebû Vâil, Şeybe b. Osman ile beraber Kâbe'de bir divanın üzerinde otururken Şeybe'nin kendisine şöyle dediğini aktardı: "Ömer b. el-Hattâb senin bu oturduğun yerde benimle oturdu ve: «Kâbe'de bütün gümüş ve altınları dağıtmayı isterdim» dedi."

Zerkeşî ve başkaları şöyle demiştir: "Bazıları bu gümüş ve altınların Kâbe'nin eşyaları olduğunu zannediyor; ancak bu yanlıştır. Kâbe'nin kandili ve benzeri eşyalarını Kâbe dışında başka şeyler için kullanmak caiz değildir. Burada kastedilen, Kâbe'ye hediye olarak getirilen altın ve gümüşlerdir. Kâbe'ye hediye edilen bu altın ve gümüşler, Kâbe'de kullanılan diğer eşyalar gibi değildir. Hz. Ömer, Kâbe'ye hediye olarak getirilip bir sandığa konulan bu altın ve gümüşleri dağıtmayı kasdetmiştir.

Şeybe, Hz. Ömer'e: "Senin iki arkadaşın Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ebû Bekr bu işi yapmadılar" deyince Hz. Ömer: "Ben de o ikisine uyuyorum" karşılığını verdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'yi fethettiği zaman, Kureyşlilerin kalbini kırmamak için Kâbe'deki bu altın ve gümüşlere dokunmamış ve bu altın ve gümüşler Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer zamanına kadar bu şekilde kalmışlardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin inşasıyla ilgili Hz. Âişe'ye: "*Şayet kavminin dönemi kafırlık devrine yakın olmasaydı Kâbe'deki hazineyi Allah yolunda harcardım*" buyurmuştur.

Fâkihî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Fetih günü Kâbe'de altmış ukiyye buldu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği sebep ortadan kalktığı için artık Kâbe'deki bu hazineyi infak etmek caizdir. Tıpkı Abdullah b. ez-Zübeyr'in, "*Şayet kavmin Cahiliye'den yeni çıkmış olmasalardı ve kalplerinin inkara*

düşmesinden endişe etmeseydim Hicr'i Kâbe'ye dahil eder, kapısını da yer seviyesinde yapardım" hadisindeki sebebin ortadan kalkmasıyla Kâbe'yi yeniden inşa etmesi gibi. Eğer: "*Şayet kavminin dönemi kafirlik devrine yakın olmasaydı Kâbe'deki hazineyi Allah yolunda infak ederdim*" hadisinde, "*Allah yolunda*" sözü olmasaydı, bu hazineyi Kâbe dışındaki şeyler için harcamak caiz olmadığı düşünülebilirdi. Kâbe'nin inşası, Allah yolunda yapılan bir şey sayılır; ancak Kâbe'ye örtü örtmek bu hadisin kapsamına dahil değildir.

Derim ki: Fâkihî'nin, Kâbe'nin örtüsünün hükmünden bahsederken, içindeki malın hükmüyle aynı olduğunu kasetmiştir. Hz. Ömer'in sözü delil kabul edilerek bu örtüyü ihtiyaç sahipleri arasında taksim etmek caizdir. Her zaman Kâbe'ye saygı duyulur ve hediyeler getirilir. Kâbe'ye örtü örtmek te ona duyulan saygının bir nişanesidir. Kâbe'nin örtüsünün satılıp satılmayacağı konusunda ihtilaf edilmiştir.

Ebu'l-Fadl b. Abdân der ki: "Kâbe'nin örtüsünden bir parça kesmek, bir yere götürmek, satmak, satın almak ve mushaf yaprakları arasına koymak caiz değildir. Bunlardan birini yapanın bu parçayı tekrar yerine koyması gerekir." Râfiî de böyle demiştir.

Mâlikilerden İbn Ferhûn şöyle demiştir: "Yukarıda zikredilen hüküm istihsân yönündendir. Çünkü naslar bu hükme muhalefet etmektedir." el-Bâcî: "Mâlik, Kâbe'nin örtüsünü satın almayı uygun görmemiştir" demiştir.

İbnu's-Salâh ise şöyle demiştir: "Bu konuda yetkili olan idarecidir. İdareci Kâbe'nin örtüsünü satarak veya vererek Beytulmalın sarf edildiği yerlere sarf edebilir." Buna delil olarak ta Ezrakî'nin *Târihu Mekke'*de rivayet ettiği Hz. Ömer'in her yıl Kâbe'nin örtüsünü çıkarıp hacılara dağıtmasını göstermiştir.

Nevevî: "Örtünün eskiyip çürümemesi için bu uygulama güzeldir. İbn Abbâs, Hz. Âişe ve Ümmü Seleme de aynı şeyi söylemiş ve hayız veya cünüp olsa bile kişinin bu örtüyü alıp giysi olarak kullanmasını caiz görmüşlerdir.

Abdurrahim el-Esnevî, *el-Muhimmât'*ta, Nevevî'nin bu görüşünün Râfiî'nin görüşüne muhalif olduğunu, Râfiî'ye göre bu örtünün vakfedilmiş olduğunu eskidiği takdirde satılıp Mescid'in ihtiyaçları için harcanacağını söylemiş ve bu konuyla ilgili değişik haller olduğunu söylemiştir:

Bu hallerden birine göre, idareci bu örtüyü beytulmaldan kullandığı parayla yapmışsa, bu örtünün bedeli beytulmalın sarf edildiği yerlere sarf

edebilir. Ancak bu örtü Kâbe'ye vakfedilmişse Kâbe'nin ihtiyacı dışında başka şeyler için harcanamaz.

İkincisi ise bu örtüyü Kâbe'ye veren kişi uygun görürse bu örtü satılıp Kâbe'nin ihtiyacı için harcanabilir.

Üçüncüsü de, Kâbe'nin örtü ihtiyacını karşılamak için vakfedilen şeyin gelirinden Kâbe'ye örtü alınıp örtülmesi.

Böylesi bir şeyi vakfeden kişi, eskiyen örtünün satılması veya başka bir şey yapılmasını şart koşmuşsa, söylediği şekilde yapılır. Eğer böyle bir şart yoksa, bu durumda eski örtü satılıp, parası başka bir örtü satın almak için harcanır.

Vakfeden kişi eski örtüyle ilgili hiçbir şart koşmamış, örtünün her yıl değiştirilmesini şart koşmuşsa, daha önce beytulmaldan karşılanan eskimiş örtüyü alan Şeybe oğullarının alması veya bu örtünün satılıp parasının cevazı konusunda ihtilaf vardır.

Buhârî ayrıca bu hadisi *el-İ'tisâm*, Ebû Dâvud ve İbn Mâce *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

٤٩ - بَابُ هَذْمِ الْكَعْبَةِ

49- KÂBE'NİN YIKILMASI

قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يَغْزُو جَيْشُ الْكَعْبَةِ ، فَيُخَسَفُ بِهِمْ»

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir ordu Kâbe'ye saldırarak ve bu ordunun hepsi yere batırılacaktır” buyurmuştur.

Bu hadis *Buyû* konusunun başlarında mevsûl olarak şu lafızla zikredilmiştir: “Âhir zamanda bir ordu Kâbe'ye saldırarak ve *Beydâ* denilen yere geldikleri zaman elebaşları yere batırılır, sonra niyetlerine göre dirtilirler.”

Beydâ, Mekke ile Medine arasında bir yerin adıdır. “...sonra niyetlerine göre dirtilirler” sözünden kasıt, bütün kötülerin sebebiyle herkesin yere batırılması, sonra herkesin niyetine göre hesaba çekilmesidir.

١٥٩٥ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْأَخْنَسِ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « كَأَنِّي بِهِ أَسْوَدَ أَفْحَجٍ ، يَقْلَعُهَا حَجَرًا حَجَرًا » . تحفة ٥٧٩٦

1595- “Amr b. Ali — Yahya b. Saîd — Ubeydullah b. el-Ahnes — İbn Ebî Muleyke” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Siyah ve çarpık ayaklı bir kişinin Kâbe’nin taşlarını birer birer sökerken görür gibiyim” buyurdu.

Amr b. Ali, Amr b. Ali b. Bahr b. Kesîr el-Bâhilî’dir.

Yahya b. Saîd, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Ubeydullah b. el-Ahnes, Ubeydullah b. el-Ahnes en-Nehaî el-Kûfî’dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Abdirrahman b. Ebî Muleyke’dir.

İbn Hacer *Fethu’l-Bârî*’de şöyle demiştir: “Hadisin zahirine bakıldığında bir kısmının burada zikredilmediği görülmektedir. Hadis, Ebû Ubeyd’in *Garîbu’l-Hadîs*’inde Ebu’l-Âliye tarikiyle Hz. Ali’den nakledilen hadisin bir kısmı olabilir. “Aranıza kimse girip de size engel olmadan Kâbe’yi çokça tavaf edin. Sanki Habeşistan’dan kel ve çarpık ayaklı birinin Kâbe’nin üzerine oturup onu yıktığını görür gibiyim.”

Fâkihî hadisi bu şekilde: “Küçük başlı birinin Kâbe’nin üzerine çıkıp çapasıyla onu yıktığını görür gibiyim” lafzıyla rivayet etmiştir.

Yahya el-Himmânî bu hadisi *Müsned*’inde başka bir yolla Hz. Ali’den merfû olarak rivayet etmiştir.

el-Aynî, hadisin, başka bir hadisin bir bölümü olduğuyla ilgili görüşü eleştirerek şöyle demiştir: “Bu hadisin bir kısmının zikredilmemesi mümkün değildir. Çünkü hadisin başka kısmının zikredilmeye ihtiyaç olmadığı durumlarda bu kısım zikredilmeyebilir. Burada böyle bir şey söz konusu değildir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) siyah ve çarpık ayaklı bir kişinin Kâbe’nin taşlarını birer birer sökeceğini bildirmiştir.

Buhârî’nin hocası ve Yahya, Basralıdır. İbnu’l-Ahnes, Kûfelidir. İbn Ebî Muleyke ise Mekkelidir.

۱۵۹۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يُحْرَبُ الْكَعْبَةُ دُوَ السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ». طرفه ۱۵۹۱ - تحفة ۱۳۳۳۰

1596- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — İbn Şihâb — Saîd b. el-Müseyyeb" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kâbe'yi Habeşistan'dan iki cılız bacaklı bir kişi tahrip edecektir*" buyurmuştur.¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Mısırî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd el-Mısırî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kıyamet saati yaklaşır yeryüzünde Allah diyen kimsenin kalmadığı zamanda Habeşistan'dan iki cılız bacaklı bir kişi çıkıp Kâbe'yi tahrip edecektir.

er-Reşâtî der ki: "Habeşliler, Kûş b. Hâm'ın soyundan gelmiştir. Habeşliler siyahîlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bütün siyahîler Habeşistan'a tâbidirler.

Buhârî; Kâbe'nin yıkılmasıyla ilgili İbn Abbâs ve Hz. Âişe'den rivayette bulunmuştur. Ahmed de Abdullah b. Ömer'den bu konuda rivayette bulunmuştur. İbnü'l-Cevzî de Huzeyfe'den merfû olarak uzun bir hadis rivayet etmiştir ve bu hadiste şu ibareler vardır: "*Mekke'nin harab olması Habeşilerin eliyle, çarpık ayaklı, mavi gözlü, yassı burunlu, iri göbekli bir Habeşi tarafından olacaktır. O ve arkadaşları Kâbe'yi taş taş yıkacaklar ve bu taşları alıp denize atacaklardır. Medine'nin harab olması ise açlık sebebiyle olacaktır.*"

Halîmî, Kâbe'nin yıkılışının Hz. İsa zamanında olacağını söylemiştir. Kurtubî ise: "Kur'ân insanların kalplerinden söküldüğü ve Hz. İsa vefat ettiği zaman olacaktır" demiştir. Sahih olan da budur.

¹ Hadis ayrıca 1591'de geçmektedir. Müslim 2909

٥٠ - بَاب مَا ذُكِرَ فِي الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ

50- HACER-İ ESVED HAKKINDAKİ RİVAYETLER

Hacer-i Esved'e, Rük-n-ü Esved de denir. Hacer-i Esved Kâbe'nin kapısının doğusundaki köşededir ve Ezrakî'nin söylediğine göre yerden yüksekliği iki arşın ve bir arşının üçte biri kadardır.

Tirmizî'nin İbn Abbâs'tan merfû olarak naklettiği ve sahih kabul ettiği hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hacer-i Esved cennetten sütten daha beyaz bir şekilde inmiştir. Ancak Âdem oğlunun günahları onu karartmıştır"* buyurdu. Hadisin senedindeki Atâ b. es-Sâib sadûktur; ancak sonradan rivayetlerini karıştırır olmuştur. Cerîr de ondan muhtelit olduktan (rivayetlerini karıştırır olduktan) sonra hadis nakletmiştir. Ancak İbn Huzeyme'nin *Sahîh*'te başka bir yolla naklettiği hadis bunu güçlendirmektedir.

Hacer-i Esved'in zamanla kararmasıyla ilgili bu hadiste insanlar için bir uyarı vardır. İnsanların günahları taş üzerinde bile böyle bir iz bıraktığına göre insanın kalbi ve ruhu üzerinde nasıl bir tesir yapacağını anlamak son derece kolaydır.

Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Hacer-i Esved ve Makâm, cennet yakutlarından iki yakuttur. Allah onların nurunu söndürmüştür. Eğer böyle olmasaydı bunlar Doğu ile Batı arasını aydınlatırlardı."*

Bu hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiş, İbn Hibbân sahih olduğunu söylemiştir. Ancak senedindeki Recâ Ebû Yahya zayıftır. Yüce Allah'ın bunların nurunu alması, insanların gaybe iman şeklinde olması içindi. Eğer bunların nuru alınmasaydı insanların bu konudaki imanları gaybe iman sayılmazdı. Kişiye sevap kazandıran iman da gaybe imandır.

١٥٩٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَابِسِ بْنِ رِبِيعَةَ عَنْ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ ، فَقَالَ إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ ، وَلَوْ لَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ طر فاه ١٦٠٥ ،

1597- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — A’miş — İbrâhîm — Âbis b. Rabîa” isnâdıyla Hz. Ömer’den bildirdiğine göre Hz. Ömer, Hacer-i Esved’in yanına gelip: “Zararı ve faydası olmayan bir taş parçası olduğunu biliyorum. Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) seni öptüğünü görmesem ben de öpmezdim” dedi.¹

Muhammed b. Kesîr, Muhammed b. Kesîr el-Abdî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Yezîd en-Nehaî’dir.

Âbis b. Rabîa, Âbis b. Rabîa en-Nehaî’dir.

Hz. Ömer’in Hacer-i Esved’i öperken bunu söylemesine sebep Müslümanlar putperestlik devrinden yeni kurtuldukları için, bu işin eski hal üzere devam ettiği zannına kapılmalarından korkmuş olmasıdır. Bu sebeple Hz. Ömer: “Zararı ve faydası olmayan bir taş parçası olduğunu biliyorum” demiştir. Hz. Ömer bunu bütün hacılar arasında yaymış ve onun bu sözü her yerde yayılıp ölçü alınmıştır.

Hâkim el-Abdî bu hadise şu ilaveyi yapmıştır. Ali b. Ebî Tâlib, Hz. Ömer’e şöyle dedi: “Ey müminlerin emiri! Aksine bu taş zarar ve fayda verir. Eğer Allah’ın Kitab’ında geçen bu konudaki âyetin tevilini bilseydin. Meselenin dediğim gibi olduğunu anlardın. Yüce Allah: “Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» (Onlar da), «Evet (buna) şahit olduk» dediler...”² buyurmuştur. Âdem oğulları, yüce Allah’ın rableri olduğunu, kendilerinin kul olduğunu ikrar ettiler. Yüce Allah alınan bu sözü bir kağıda ve bu taşın içine koymuştur. Kıyamet günü bu taş, iki gözü, dili ve dudakları olduğu halde haşredilir ve bu taş kendisine istilamda bulunanlara şahitlik edecektir.” Bunun üzerine Hz. Ömer: “Ey Ebû Hasan! Senin olmadığın bir yerde yaşamaktan Allah’a sığınırım” dedi. Hadis,

¹ Hadis ayrıca 1605, 1610’da geçmektedir. Müslim 1270

² A’râf Sûr. 172, 173

Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih değildir. Buhârî ve Müslim, Ebû Hârun el-Abdî'yi hucet kabul etmemişlerdir.

İbn Ebî Şeybe'nin, *Müsned Ebî Bekr*'inde bir adamdan rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hacer-i Esved'in yanında durup: *"Senin zararı ve faydası olmayan bir taş olduğunu biliyorum"* deyip onu öptü. Ondan sonra Hz. Ebû Bekr de hac yapınca Hacer-i Esved'in yanında durup: *"Senin zararı ve faydası olmayan bir taş olduğunu biliyorum. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim"* deyip onu öptü.

Eğer bu hadisin senedi sahihse, Hâkim el-Abdî'nin yukarıdaki rivayeti batıl sayılır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Senin zararı ve faydası olmayan bir taş olduğunu biliyorum"* demişse, Hz. Ali'den nakledilen: *"Faydası ve zararı vardır"* sözünün bir hükmü kalmaz. Ancak Zehebî, *Muhtasar*'ında Hâkim el-Abdî'nin rivayetlerinin sâkit olduğunu söylemiştir.

Hz. Ömer de: *"Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) seni öptüğünü görmesem ben de öpmezdim"* diyerek bu konuda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uyduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Kûfelidir. Sadece Buhârî'nin hocası Basralıdır. Ebû Dâvud, Müslim, Tirmizî ve Nesâî bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

٥١ - بابِ إِغْلَاقِ الْبَيْتِ ، وَيُصَلِّي فِي أَيِّ نَوَاحِي الْبَيْتِ شَاءَ

51- KÂBE'NİN KAPISININ KAPATILMASI VE İÇERİYE GİREN KİŞİNİN HANGİ YÖNE İSTERSE NAMAZ KILABİLMESİ

Kâbe'nin içine giren kişi, hangi yöne isterse oraya dönerek namaz kılabilir. Eğer içerde iken Kâbe'nin kapısı açıksa ve kişi kapı yönüne dönerek namaz kılsa bu namazı batıl olur. Çünkü bu durumda Kâbe'nin hiçbir yerine yönelmemiş sayılır. Eğer kapıyla secde ettiği yer arasında arşınlık mesafe varsa namazı caiz olur.

١٥٩٨ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ

دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْبَيْتَ هُوَ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، وَبِلَالٌ ، وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ ، فَأَغْلَقُوا عَلَيْهِمْ فَلَمَّا فَتَحُوا ، كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ وَلَجَ ، فَلَقِيتُ بِلَالًا فَسَأَلْتُهُ هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

قَالَ نَعَمْ ، بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْيَمَانِيِّينِ . أطرافه ٣٩٧ ، ٤٦٨ ، ٥٠٤ ، ٥٠٥ ، ٥٠٦ ، ١١٦٧ ،

٢٠٣٧ ، ٦٩٠٨ تحفة ٤٤٠٠ ، ٤٢٨٩ ، ٢٩٨٨ ، ١٥٩٩

1598- “Kuteybe b. Saîd — Leys — İbn Şihâb — Sâlim” isnâdıyla bildirdiğine göre babası (İbn Ömer) şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Usâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha ile beraber Kâbe’nin içine girip kapıyı kapattılar. Kapıyı açtıkları zaman içeriye ilk giren ben oldum. Bilâl’le karşılaşınca: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldı mı?” diye sordum. Bilâl: “Evet, Yemen yönündeki iki direk arasında kıldı” cevabını verdi.¹

Kuteybe b. Saîd, Kuteybe b. Saîd e-Sekafi el-Belhi’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî el-Adevî’dir.

Mekke’nin fethinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Usâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha ile beraber Kâbe’nin içine girip kapıyı kapattılar ve bir süre içeride kaldılar. Nesâî’nin rivayetinde Fadl b. Abbâs ta zikredilmiştir. Bu durumda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Kâbe’nin içine dört kişi girmiştir.

Kâbe’nin kapısını açtıklarında içeriye ilk olarak Abdullah b. Ömer girip Bilâl ile karşılaştı ve: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’nin içinde namaz kıldı mı?” diye sordu. Bilâl: “Evet, Yemen tarafındaki iki direk arasında kıldı” cevabını verdi.

Mâlik’in Nâfi’den olan rivayeti şu şekildedir: “Bir direği sağına, bir direği soluna alıp, kapıyı da ardında bırakarak namaz kıldı. Kâbe’nin içinde iki sıra halinde altı direk vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ön taraftaki iki direk arasında namaz kılmıştır.”

¹ Hadis ayrıca 397, 468, 504, 505, 506, 1167, 1599, 2988, 4289, 4400’da geçmektedir. Müslim 1329

Mâlik, rivayetin sonunda: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerde kırmızı bir mermer vardı” demiştir.

Bu bilgiler, Kâbe'nin, Abdullah b. ez-Zübeyr'in tekrar inşa etmesinden önceki durumuyla ilgilidir.

Kâbe'nin şimdiki haliyle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yeri söyleyecek olursak; Mûsa b. Ukbe'nin Nâfi'den olan ve bir sonraki konuda gelecek olan hadiste de geçtiği üzere Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken döndüğü duvarla arasında üç arşın mesafe vardı.

Hadisin başlıkla alakası, Kâbe'ye girerken kapıyı kapatmalarıdır. Başlıkta hangi yöne isterse dönerek namaz kılacağı geçmektedir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Yemen yönündeki iki direğin arasında namaz, kişinin dilediği yöne kılamayacağını düşündürebilir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki direk arasında namaz kılması özellikle yapılmış bir şey değildir.

Müslim bu hadisi *Hac*, *Nesâî*, *Salât* konusunda rivayet etmiştir.

۵۲ - بَابُ الصَّلَاةِ فِي الْكَعْبَةِ

52- KÂBE'NİN İÇİNDE NAMAZ KILMAK

Kâbe'nin içinde namaz kılma konusunda ihtilaf edilmiştir. İbn Abbâs: “Kâbe'nin içinde namaz kılma caiz değildir. Çünkü bu durumda Kâbe'nin bir kısmına sırtını dönmek gerekir. Namaz kılarken Kâbe'nin tamamına doğru yönelmek gerekir” demiştir.

Şâfiîler ise Kâbe'nin içinde namaz kılmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ulemânın çoğunluğu da bu görüştedir. Mâlikiler ise Kâbe'nin içinde veya Hicr'de nafile namaz kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Farz, müekked sünnet ve vitir namazını ise Kâbe'nin içinde kılmanın caiz olmadığını söylemişlerdir. Mâlikilere göre farz namazını Kâbe'nin içinde kılan, bu namazı iade eder.

۱۵۹۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْكَعْبَةَ مَشَى قِبَلَ الْوُجْهِ حِينَ يَدْخُلُ ، وَيَجْعَلُ الْبَابَ قِبَلَ الظَّهْرِ ، يَمْشِي حَتَّى يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ الَّذِي قِبَلَ وَجْهِهِ قَرِيبًا مِنْ ثَلَاثِ

أَذْرُع ، فَيُصَلِّي يَتَوَخَّى الْمَكَانَ الَّذِي أَخْبَرَهُ بِلَالٌ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى فِيهِ ، وَلَيْسَ عَلَى أَحَدٍ بَأْسٌ أَنْ يُصَلِّيَ فِي أَيِّ تَوَاحِي الْبَيْتِ شَاءَ أطرافه ٣٩٧ ، ٤٦٨ ، ٥٠٤ ، ٥٠٥ ، ٥٠٦ ،

٨٤٧٦ ، ٢٠٣٧ تحفة ٤٤٠٠ ، ٤٢٨٩ ، ٢٩٨٨ ، ١٥٩٨ ، ١١٦٧ ،

1599- “Ahmed b. Muhammed — Abdullah — Mûsa b. Ukbe” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer, Kâbe’ye girdiği zaman, girdiği şekilde kapıyı arkasında bırakarak karşı duvara yaklaşık olarak üç arşınlık bir mesafe kadar yaklaşır ve namaz kılardı. O, Bilal’ın gösterdiği ve Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerde namaz kılmaya dikkat ederdi. Kişinin Kâbe’nin içinde dilediği yerde namaz kılmasında sakınca yoktur.¹

Ahmed b. Muhammed, Ahmed b. Muhammed el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer, Kâbe’nin içine girdiği zaman, girdiği şekilde kapıyı arkasında bırakarak karşı duvara yaklaşık olarak üç arşınlık bir mesafe kadar yaklaşır ve namaz kılardı. Kâbe’ye bu şekilde girip duvarla arasında üç arşın mesafe bırakarak namaz kılan kişinin ayakları, dizleri, elleri veya alını Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bastığı yere denk gelir. Abdullah b. Ömer, Bilal’ın gösterdiği ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerde namaz kılmaya dikkat ederdi.

Abdullah b. Ömer veya bir başkası: “Kapı kapalıysa, kişinin Kâbe’nin içinde dilediği yerde namaz kılmasında sakınca yoktur” demiştir.

٥٣ - بَابُ مَنْ لَمْ يَدْخُلِ الْكَعْبَةَ

53- KÂBE’NİN İÇİNE GİRMEYEN KİŞİ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَحُجُّ كَثِيرًا وَلَا يَدْخُلُ

¹ Hadis ayrıca 397, 468, 504, 505, 506, 1167, 1598, 2988, 4289, 4400’da geçmektedir.

İbn Ömer, çok hac yapardı ve Kâbe'nin içine girmezdi.

Kâbe'nin içine girmek, hac ibadetlerinden değildir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin içine girdiğini rivayet edenlerin en meşhurlarından olan Abdullah b. Ömer de çok hac yapardı ve Kâbe'nin içine girmezdi. Eğer Kâbe'nin içine girmek hac ibadetlerinden olsaydı, İbn Ömer bunu terk etmezdi. Çünkü İbn Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini uygulamaya en çok düşkün olanlardan biriydi.

١٦٠٠ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ ، وَمَعَهُ مَنْ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ أَدْخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْكَعْبَةَ قَالَ لَا أَطْرَافَهُ

١٧٩١، ٤١٨٨، ٤٢٥٥ - تحفة ٥١٥٥، ٥١٥٦

1600- "Müsedded — Hâlid b. Abdillâh — İsmâil b. Ebî Hâlid" isnâdıyla Abdullah b. Ebî Evfâ şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umre yapıp Kâbe'yi tavaf etti ve Makâm'ın arkasında iki rekat namaz kıldı. Yanında kendisini insanlardan perdeleyen bir kimse de bulunuyordu. Bir adam: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye girdi mi?" diye sorunca: "Hayır" cevabını verdi.¹

Hâlid b. Abdillâh, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân'dır.

İbn Ebî Evfâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'nin fethinden önce hicretin yedinci yılında umre yaptığı zaman Kâbe'yi tavaf etti ve Makâm'ın arkasında iki rekat namaz kıldı. Yanında kendisini insanlardan perdeleyen bir kimse de bulunuyordu.

Bir adam İbn Ebî Evfâ'ya: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu umrede Kâbe'ye girdi mi?" diye sorunca, İbn Ebî Evfâ: "Hayır" cevabını verdi.

Nevevî'nin bildirdiğine göre bu umre sırasında Kâbe'de putlar vardı ve müşrikler kimsenin Kâbe'ye girmesine izin vermiyorlardı. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o zaman Kâbe'ye girmemişti. Mekke fethedildiği

¹ Hadis ayrıca 1791, 4188, 4255'te geçmektedir. Müslim 1332

zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin içindeki putların ve resimlerin kaldırılmasını emrettikten sonra içeriye girdi.

Müslümanlar, umre yapmak için müşriklerle anlaşma yapınca Kâbe'ye girme şartı yoktu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girmek isteseydi, Mekke'de üç günden fazla kalmasına engel oldukları gibi buna da engel olabilirlerdi. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin içine girmemiş olabilir.

Buhâri bu hadisi *Megâzî*, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

٥٤ - بَاب مَنْ كَبَّرَ فِي نَوَاحِي الْكَعْبَةِ

54- KÂBE'NİN İÇİNDE (KÖŞELERİNDE) TEKBİR GETİREN KİŞİ

١٦٠١ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا قَدِمَ أَبِي أَنْ يَدْخُلَ الْبَيْتَ وَفِيهِ الْإِلَهَةُ فَأَمَرَ بِهَا فَأُخْرِجَتْ فَأُخْرِجُوا صُورَةَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ فِي أَيْدِيهِمَا الْأَزْلَامُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَاتِلَهُمُ اللَّهُ أَمَا وَاللَّهِ قَدْ عَلِمُوا أَنَّهُمْ لَمْ يَسْتَقْسِمُوا بِهَا قَطُّ ». فَدَخَلَ الْبَيْتَ، فَكَبَّرَ فِي نَوَاحِيهِ، وَلَمْ يُصَلِّ فِيهِ. أطرافه ٣٩٨، ٣٣٥١، ٣٣٥٢، ٤٢٨٨ - تحفة ٥٩٩٥

1601- "Ebû Ma'mer — Abdulvâris — Eyyûb — İkrime" isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye geldiği zaman içinde putlar olduğu için Kâbe'ye girmedi. Emrederek putlar içinden çıkarıldı. Çıkarılanlar arasında İbrâhim ile İsmâil'in ellerinde fal okları olan resimleri de vardı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah onlara lanet etsin! Oysa Vallahi; kendileri de biliyor ki onlar fal oklarını asla kullanmamışlardır!"* Sonra Kâbe'ye girdi ve dört bir yerinde tekbir getirdi, ama içinde namaz kılmadı.¹

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Ömer el-Mak'adî el-Basrî'dir.

¹ Hadis ayrıca 398, 3351, 3352, 4288'de geçmektedir. Müslim 1331

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye geldiği zaman içinde putlar olduğu için Kâbe'ye girmedi. Metinde Kâbe'nin içindeki putlardan “ilâh” diye bahsedilmesi, Cahiliye Araplarının batıl inançlarını ifade etmek içindir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle putlar Kâbe'nin içinden çıkarılırken, çıkarılanlar arasında Hz. İbrâhim ile Hz. İsmâil'in ellerinde fal okları olan resimleri de vardı. Bu oklardan birine “Yap” diğerine “yapma” yazılmıştı. Üçüncüsüne ise bir şey yazılmamıştı. Kişi yolculuğa çıkacağı veya herhangi bir şey yapacağı zaman bu oklara başvurur ve “yap” yazılı ok çıkarsa o işi yapar, “yapma” çıkarsa yapmazdı. Eğer bir şey yazılı olmayan ok çıkarsa “yap” veya “yapma” yazılı oklardan biri çıkıncaya kadar ok çekmeye devam ederdi. Üzerlerinde, “hayır, evet, sizden, başkasından, açık değil, diyet, diyetin fazlası” yazılı yedi ok vardı. Bu okların sorumluluğu Kâbe'nin muhafızının elindeydi. Yolculuğa çıkacakları, evlenecekleri zaman veya herhangi bir iş yapacakları zaman Kâbe'nin muhafızı olan kişi bu okları çekerti. Eğer “yap” yazılı ok çıkarsa o işi yaparlar, “yapma” çıkarsa yapmazlardı. Birinin soyundan şüpheye düşerlerse bu kişiyi okların bulunduğu putun yanına götürüp soyla ilgili okları çekerlerdi. Eğer “sizden” çıkarsa bu kişi onların soyundan kabul edilirdi. Eğer başkasından yazılı ok çıkarsa, bu kişi anlaşmalılardan sayılırdı. Eğer açık değil yazılı ok çıkarsa bu kişi onların ne soyundan ne de anlaşmalı sayılırdı. Bir kişi cinayet işlediği zaman, diyeti ödemede ihtilaf ederlerse diyetlerle ilgili okları çekerlerdi. Eğer diyet yazılı ok çıkarsa, kendisi için ok çekilen kişi diyeti öder, diğerleri ödemekten kurtulurdu. Ödeyecekleri diyet eksik çıkarsa ve bunu kimin ödeyeceğinde ihtilaf ederlerse, yine bu okları çekerek ödeyecek kişiyi tesbit ederlerdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunlar hakkında: “Allah onlara lanet etsin. *Oysa Vallahi; kendileri de biliyor ki Hz. İbrâhîm ve İsmâil fal oklarını asla kullanmamışlardır!*” buyurdu.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye girdi ve dört bir yerinde tekbir getirdi, ama içinde namaz kılmadı.

Buhârî, İbn Abbâs'ın tekbirle ilgili sözünü huccet kabul etmiş, ancak

namazla ilgili Bilâl'in hadisini tercih etmiştir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye girdiği zaman Bilâl Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydı. İbn Abbâs ise mevcut değildi ve bununla ilgili hadisi bazen Usâme'ye, bazen de kardeşi Fadl'a dayandırıyor. Fadl'ın bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber olduğu da sadece şâz olan bir rivayette geçmektedir. Bu sebeple Bilâl'in bu rivayeti diğerlerine tercih edilir.

۵۵ - بَابُ كَيْفَ كَانَ بَدْءُ الرَّمْلِ

55- REMEL YÜRÜYÜŞÜNÜN BAŞLAMASI NASIL OLDU

Remel, Şâfiî'nin söylediğine göre kısa adımlarla hızlı yürümektir. el-Mütevellî: "Remel yaparken aşırı hızlı yürümek mekruhtur" demiştir. Hanefîlere göre ise remel, omuzlarını sallayıp gururlu bir şekilde yürümektir.

١٦٠٢ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - هُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ أَيُّوبَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ إِنَّهُ يَقْدُمُ عَلَيْكُمْ ، وَقَدْ وَهَنَهُمْ حُمَّى يَثْرِبَ فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ الثَّلَاثَةَ ، وَأَنْ يَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْمَيْنِ ، وَلَمْ يَمْنَعُهُ أَنْ يَأْمُرَهُمْ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِبْقَاءَ عَلَيْهِمْ . طرفه ٤٢٥٦ - تحفة ٥٤٣٨

1602- "Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb" Saîd b. Cubeyr isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashâbı Mekke'ye geldiklerinde müşrikler: "Yanınıza geliyorlar, ancak Medine sıtması bunları zayıf düşürmüş" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sahabeye, üç şavtı remel yaparak yürümelerini, iki rükün arasında normal yürümelerini emretti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), tavafın tümünde Müslümanların remel yapmalarını istememesi, kendilerine şefkatinden dolayydı.¹

Süleymân b. Harb, Süleymân b. Harb el-Vâşihî el-Basrî'dir.

¹ Hadis ayrıca 4256'da geçmektedir. Müslim 1264

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Saîd b. Cübeyr, Saîd b. Cübeyr el-Kûfî el-Esedî'dir. Yüz doksan beş yılında Haccâc tarafından şehid edilmiştir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin yedinci yılında kaza umresini yapmak için ashâbıyla Mekke'ye geldiği zaman Kureyş müşrikleri: Hz. Muhammed ve ashâbı yanınıza geliyorlar, ancak Medine sıtması bunları zayıf düşürmüş" dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müşriklerin bu iddialarının asılsız olduğunu ve Müslümanların sağlıklı ve güçlü olduğunu göstermek için sahabeye üç şavtı remel yaparak yürümelerini emretti.

Müslümanların remel yaptığını gören müşrikler, Müslim'de geçtiği üzere: "Sıtmanın zayıf düşürdüğünü söylediğiniz kişiler bunlar mı? Bunlar eskisinden daha dinç ve kuvvetlidirler" dediler.

Eşvât, *şavt* kelimesinin çoğuludur. Şavt, Kâbe'nin etrafında bir defa dönmektir. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye, müşriklerin kendilerini göremeyeceği Yemen yönündeki rükünler arasında normal yürümelerini emretti. Müşrikler Hicr tarafındaki Ku'aykuân denilen yerdeydiler.

İbn Abbâs der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), tavafın tümünde Müslümanların remel yapmalarını istememesi kendilerine acımasından dolaydı."

Buhârî bu hadisi *Megâzî*, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

٥٦ - باب اسْتِلاَمِ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ حِينَ يَقْدَمُ مَكَّةَ أَوَّلَ مَا يَطُوفُ وَيَرْمُلُ ثَلَاثًا

56- MEKKE'YE GELDİĞİ ZAMAN TAVAF EDERKEN HACER-İ ESVED'İ SELAMLAMASI VE ÜÇ ŞAVTTA REMEL YAPMASI

Tavaf yapan kişi her şavtın başında Hacer-i Esved'i selamlar. Yemenliler, Hacer-i Esved'e el-Mahyâ derler. Mahyâ zırh mânâsındadır. Hacer-i Esved'e dokunan kişi azaptan korunmuş olur.

١٦٠٣ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَقْدُمُ مَكَّةَ ، إِذَا اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ أَوَّلَ مَا يَطُوفُ يُحِبُّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ أَطْرَافَهُ ١٦٠٤ ، ١٦١٦ ، ١٦١٧ ، ١٦٤٤ - تحفة ٦٩٨١

1603- "Asbağ b. el-Ferec — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Sâlim" isnâdıyla babası (İbn Ömer) şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiği zaman tavafa başlarken önce Hacer-i Esved'i selamladığını ve yedi şavttan ilk üçünü remel yaparak eda ettiğini gördüm."¹

Asbağ b. el-Ferec, Asbağ b. el-Ferec b. Saîd el-Umevî'dir.

İbn Vehb, Abdullah el-Mısırî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Sâlim'in babası, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye gelip tavafa başlamak için Hacer-i Esved'i selamlayınca yedi şavtlık tavafın ilk üç şavtını hızlı yürüyerek remel şeklinde yapardı.

Eğer, "Bu hadisteki remel daha önce geçen İbn Abbâs'ın hadisinde geçen remelle farklılık arz etmektedir. Çünkü o hadiste iki rûkûn arasında normal yürüdükleri geçmişti" denilecek olursa şöyle cevap verilir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccında tavaf yapacağı zaman, ilk üç şavtı Hacer-i Esved'den başlayarak yine Hacer-i Esved'de bitirmek üzere remel yapmıştı. Diğer dört şavtı da normal yürüyerek bitirmişti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) son yaptığı bu olduğu için sünnet bu şekilde uygulanmıştır.

¹ Hadis ayrıca 1604, 1616, 1617, 1644'te geçmektedir. Müslim 1261

٥٧ - باب الرَّمَلِ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

57- HAC VE UMREDE REMEL YAPMAK

١٦٠٤ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَعَى النَّبِيُّ ﷺ ثَلَاثَةَ أَشْوَاطٍ وَمَشَى أَرْبَعَةً فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ أَطْرَافَهُ ١٦٠٣، ١٦١٦، ١٦١٧، ١٦٤٤ - تحفة ٨٢٥٨

تَابَعَهُ اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ فَرْقَدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . تحفة ٨٢٦٢

1604- “Muhammed — Sureyc b. en-Nu'mân — Fuleyh — Nâfi” isnâdıyla göre İbn Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hac ve umrede üç şavtı sa'y ederek, dört şavtı da normal yürüyerek yaptı.”¹

Leys, bu hadisi “Kesîr b. Ferkad — Nâfi — İbn Ömer” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ederek Sureyc'e mutabaat etmiştir.

Muhammed, Muhammed b. Selâm'dır.

Sureyc b. en-Nu'mân, Sureyc b. en-Nu'mân el-Cevherî el-Bağdâdî'dir.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleymân'dır.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ haccında ve kaza umresinde tavaf ederken ilk üç şavtı hızlı yürüyerek, diğer dört şavtı ise normal yürüyerek yaptı.

Hadiste bahsedilen umre, kaza umresidir. Çünkü Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı zaman Müslümanlar tavaf yapamamışlardı. Cî'râne umresinde ise İbn Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber değildi.

Hâkim'de geçen Ebû Saîd'in hadisinde ise: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haccında ve bütün umrelerinde remel yaptı. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve bütün halifeler de aynı şekilde yaptılar” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 1603, 1616, 1617, 1644'te geçmektedir. Müslim 1261

Leys b. Sa'd, bu hadisi "Kesîr b. Ferkad — Nâfi — İbn Ömer" kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ederek Sureyc'e mutabaat etmiştir.

١٦٠٥ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لِلرَّكْنِ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ ، وَلَوْ لَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَلَمَكَ مَا اسْتَلَمْتُكَ . فَاسْتَلَمَهُ ، ثُمَّ قَالَ فَمَا لَنَا وَلِلرَّمْلِ إِنَّمَا كُنَّا رَاءَيْنَا بِهِ الْمُشْرِكِينَ ، وَقَدْ أَهْلَكَهُمُ اللَّهُ . ثُمَّ قَالَ شَيْءٌ صَنَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَا نُحِبُّ أَنْ نَتْرُكَهُ . طر فاه ١٥٩٧ ، ١٦١٠ - تحفة ١٠٣٨٦

1605- "Saîd b. Ebî Meryem — Muhammed b. Câfer — Zeyd b. Eslem" isnâdıyla babası Eslem'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Rûkn'e: "Vallahi, zararı ve faydası olmayan bir taş parçası olduğunu biliyorum. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) seni istilam ettiğini görmeseydim, ben de seni istilam etmezdim" dedi ve onu istilam etti. Sonra: "Neden remel yapıyoruz? Biz bunu müşriklere güçlü olduğumuzu göstermek için yapmıştık ve Allah onları helak etti" dedi. Daha sonra ise: "Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bir şey olduğu için biz de onu yapmayı bırakmayı istemeyiz" dedi.¹

Muhammed b. Câfer, Muhammed b. Câfer el-Ensârî'dir.

Zeyd b. Eslem, Hz. Ömer'in azatlısıdır.

Ömer b. el-Hattâb, Hacer-i Esved'e, etrafındakilerin duyacağı şekilde şöyle dedi: "Vallahi, zararı ve faydası olmayan bir taş parçası olduğunu biliyorum. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) seni istilam ettiğini görmeseydim, ben de seni istilam etmezdim." Hacer-i Esved'i istilam ettikten sonra ise: "Neden hâlâ remel yapıyoruz ki? Biz bunu müşriklere onlarla savaşılabilecek güçte olduğumuzu göstermek için yapmıştık ve Allah onları helak etti. Bu sebeple artık remel yapmamıza gerek yoktur" dedi.

İbn Mâlik, bu hareketi, kişinin, kendini olduğundan başka göstermesi olarak adlandırmış ve Hz. Ömer'in: "Zayıf olmamıza rağmen kendimizi

¹ Hadis ayrıca 1597, 1610'da geçmektedir. Müslim 1270

müşriklere güçlü olarak gösterdik” demek istediğini söylemiştir.

İbn Mâlik'in bu sözü, İbnü'l-Munîr'in şu sözünü aynı yönedir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabenin humma olmadıklarını söylemelerine izin vermemiş, zayıf olmalarına rağmen müşriklere güçlü olduklarını düşündürecek şekilde remel yapmalarını emretmiştir.”

Daha sonra Hz. Ömer bu görüşünden dönmüş ve: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bir şey olduğu için biz de onu yapmayı bırakmayı istemeyiz. Çünkü biz, aklımızın sınırlı olması sebebiyle bunun hikmetini bilemeyebiliriz. Remel yapmak, yüce Allah'ın Müslümanları aziz kıldığını hatırlatır” demiştir.

Müslim ve Nesâî bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

١٦٠٦ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ مَا تَرَكْتُ اسْتِلَامَ هَذَيْنِ الرُّكْنَيْنِ فِي شِدَّةٍ وَلَا رَخَاءٍ ، مُنْذُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ بَسْتَلِمُهُمَا قُلْتُ لِنَافِعٍ أَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَمْشِي بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ قَالَ إِنَّمَا كَانَ يَمْشِي لِيَكُونَ أَيْسَرَ لَاسْتِلَامِهِ . طرفه ١٦١١ - تحفة ٨١٥٢

1606- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları selamladığını gördüğümünden beri ne sıkıntıda, ne de rahatlıkta bu iki rüknü selamlamayı bırakmış değilim.” Ubeydullah der ki: “Nâfi'ye: “İbn Ömer iki rükün arasında yürür müydü?” diye sorduğumda: “Daha kolay selamlamak için yürürdü” cevabını verdi.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. âsım b. Ömer'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları selamladığını gördüğümünden beri ne sıkıntıda, ne de rahatlıkta Rük-nü Yemânî ile Hacer-i Esved'i selamlamayı bırakmış değilim.”

¹ Hadis ayrıca 1611'de geçmektedir. Müslim 1268

Ubeydullah der ki: Nâfi'ye: "Abdullah b. Ömer, iki rükün arasında yürür, diğerleri arasında remel yapar mıydı?" diye sorduğumda şöyle cevap verdi: "Kalabalık arasında rükünleri daha rahat selamlayabilmek için yürürdü."

Nâfi'nin bu sözü, İbn Ömer'in, diğer rükünlerde remel yaptığını göstermektedir.

٥٨ - بَابُ اسْتِلَامِ الرُّكْنِ بِالْمِخْجَنِ

58- RÜKN'Ü BASTONLA İSTİLAM ETMEK

١٦٠٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ وَيَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ طَافَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ، يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِخْجَنِ. تَابَعَهُ الدَّرَاوَزْدِيُّ عَنْ ابْنِ أَخِي الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمِّهِ. أطرافه ١٦١٢، ١٦١٣، ١٦٣٢، ٥٢٩٣ - تحفة ٥٨٣٧

1607- "Ahmed b. Sâlih ve Yahya b. Süleymân — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh" isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccında bir deve üzerinde bastonla rükünü istilam ederek hac yaptı."

Derâverdi bu hadisi Zührî'nin kardeşinin oğlu, amcası tarikiyle rivayet ederek Yûnus'a mutabaat etmiştir.¹

Ahmed b. Sâlih, İbnü't-Taberânî adıyla meşhur Câfer el-Mısrî'nin babasıdır.

Yahya b. Süleymân, Yahya b. Süleymân el-Cu'fî'dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Ubeydullah b. Abdillâh, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'dur.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccında bir deve üzerinde baston ile rükünü istilam ederek hac yapmıştır. Müslim'de

¹ Hadis ayrıca 1612, 1613, 1632, 5293'te geçmektedir. Müslim 1272

geçen Ebu't-Tufayl'ın rivayetinde: "Hacer-i Esved'i istilam ettikten sonra bastonu öpüyordu" ibaresi vardır.

Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre izdiham sebebiyle Hacer-i Esved'i öpemeyen kişi eliyle istilam edip elini öper. Cumhur da bu görüştedir.

Hanefîler, Hacer-i Esved'i öpemeyen kişinin, eliyle ona dokunup elini öpeceğini söylemişlerdir. Eğer eliyle dokunamıyorsa, baston gibi bir şeyle dokunup istilam eder. Eğer buna da imkân yoksa ellerini kulak hizasına kaldırıp avuç içini Hacer-i Esved'e doğru çevirip istilam ederek elinin içini öper.

Mâlikilere göre ise izdihamdan dolayı Hacer-i Esved'i öpemeyen, eliyle veya bastonla ona dokunup elini veya bastonu ağzına değdirir ancak öpmez. Ancak buna da gücü yetmezse Hacer-i Esved hizasına gelince, eliyle işaret etmeden tekbir getirip tavafa devam eder.

Muhaddisler arasında Mısırlı, Kufeli, Medineli ve Eyleli olanlar vardır. Müslim, Ebû Dâvud ve İbn Mâce bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

Derâverdî bu hadisi Zührî'nin yeğeni Muhammed b. Abdillâh kanalıyla amcası Muhammed b. Müslim ez-Zührî tarikiyle rivayet ederek Yûnus'a mutabaat etmiştir.

İsmâîlî de bu hadisi "Hasan b. Süfyân — Muhammed b. Abbâd — Derâverdî" tarikiyle: "Veda haccında devenin üzerinde" ibaresi olmadan rivayet etmiştir.

۵۹ - باب مَنْ لَمْ يَسْتَلِمِ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانَيْنِ

59- İKİ YEMÂNÎ RÜKÜNDEN BAŞKASINI İSTİLAM ETMEYEN KİŞİ

۱۶۰۸ - وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ أَبِي الشَّعَثَاءِ أَنَّهُ قَالَ وَمَنْ يَتَّقَى شَيْئًا مِنَ الْبَيْتِ ، وَكَانَ مُعَاوِيَةُ يُسْتَلِمُ الْأَرْكَانَ ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِنَّهُ لَا يُسْتَلَمُ هَذَانِ الرُّكْنَانِ فَقَالَ لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْبَيْتِ مَهْجُورًا ، وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَسْتَلِمُهُنَّ كُلَّهُنَّ . تحفة ۱۱۴۰۱ ، ۵۳۸۴ ،

1608- “Muhammed b. Bekr — İbn Cüreyc — Amr b. Dînâr” isnâdıyla Ebu’ş-Şa’sâ: “Beyt’ten (Kâbe’den) olan bir şeyden kim sakınır ki?” demiştir. Muâviye rükünleri istilam ederdi. İbn Abbâs ona: “Bu iki rükün istilam edilmez” deyince, Muâviye: “Beyt’in hiçbir şeyi terk edilmiş değildir” karşılığını verdi. İbnu’z-Zübeyr de Kâbe’nin bütün rükünlerini istilam ederdi.

Muhammed b. Bekr, Muhammed b. Bekr el-Bursânî’dir. Ezd kabilesinin bir kolu olan Bursân’a nisbet edilmiştir.

İbn Cüreyc, Abdumelik b. Abdilazîz’dir.

Ebu’ş-Şa’sâ, Câbir b. Zeyd’dir.

Ebu’ş-Şa’sâ, hiç kimsenin, Kâbe’nin herhangi bir yerinden sakınmasının uygun olmayacağını söylemiştir.

Ahmed, Tirmizî ve Hâkim’in mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Muâviye, Kâbe’nin dört köşesini de selamlardı. Abdullah b. Abbâs, Hicr’e yakın olan iki köşenin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında selamlanmadığını, çünkü bu köşelerin Hz. İbrâhîm’in inşa ettiği temeller üzerinde olmadığını söyleyince Muâviye: “Kâbe’nin hiçbir köşesi terk edilmemiştir” karşılığını verdi.

İmam Şâfiî, Muâviye’nin bu sözüne karşılık şöyle demiştir: “Biz Kâbe’yi tavaf ederken, nasıl olur da bu iki köşeyi selamlamamakla, Kâbe’yi terk etmiş oluyoruz. Biz bir şeyi yaparken de, terk ederken de sünnete uyarız. Eğer bu köşeleri selamlamak, onları terk etmek olsaydı, rükünler arasında olan yerleri selamlamamak da buraları terk etmek sayılırdı.”

Dâvudî der ki: “Muâviye, Kâbe’nin dört köşesinin de ilk yapıldığı temeller üzerinde olduğunu düşünmüştür. Ancak daha önce geçen Hz. Âişe’nin hadisi durumun böyle olmadığını göstermektedir.”

İbn Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr, Kâbe’nin dört köşesini de selamlardı. Çünkü o Kâbe’yi inşa ettiği zaman Hz. İbrâhîm’in inşa ettiği temeller üzerine yapmıştır. Bu sebeple dört köşeyi de selamlamaya bir engel kalmamıştı.

Ezrakî’nin *Târihu Mekke*’de naklettiği şu rivayet bunu tekid etmektedir: “İbnu’z-Zübeyr, Hicr’i de içine katarak Kâbe’yi Hz. İbrâhîm’in inşa ettiği temeller üzerine inşa edince umre niyetiyle tavaf edip dört köşeyi de

selamladı. İbnu'z-Zübeyr şehid edilinceye kadar Kâbe'yi tavaf ederken dört köşeyi de selamlamıştır.”

Hz. Âdem, Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl'in Kâbe'yi tavaf ederken dört köşeyi de selamladıkları rivayet edilmiştir.

۱۶۰۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ -

رضى الله عنهما - قَالَ لَمْ أَرِ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَلِمُ مِنَ الْبَيْتِ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانَيْنِ . أَطْرَافَهُ ۱۶۶

٦٩٠٦ - تحفة ٥٨٥١، ٢٨٦٥، ١٥٥٢، ١٥١٤،

1609- “Ebu'l-Velîd — Leys — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla babası (İbn Ömer) şöyle dedi: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Yemânî olan iki rükün dışında diğer rükünleri istilam ettiğini görmedim.”¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik'tir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'yi tavaf ederken sadece iki Yemânî rüknü istilam etmiştir. Çünkü bu iki rükün, Hz. İbrâhîm'in inşa ettiği temeller üzerine yükselmişti.

Rükün-ü Esved iki yönden faziletlidir. Birincisi Hacer-i Esved'in bu köşede olması, ikincisi ise Hz. İbrâhîm'in inşa ettiği temeller üzerinde olmasıdır. İkinci rükünün fazileti ise sadece Hz. İbrâhîm'in inşa ettiği temeller üzerinde olması sebebiyledir. Birinci rükünün diğerinden başka bir farkı da bu rükündeki Hacer-i Esved'in öpülmesidir.

İbn Abbâs'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Rükün-ü Yemânî'yi öptüğü ve yanağını dayadığıyla ilgili rivayetini İbnu'l-Münzir ve Hâkim'in de aralarında bulunduğu bir grup rivayet etmiş, bazıları bunu sahih, bazıları da zayıf kabul etmişlerdir. Hadis sahih kabul edilecek olursa, Hacer-i Esved'i öptüğü şeklinde yorumlanır. Çünkü Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bilinen şey, sadece Rükün-ü Yemânî'ye el sürdüğüdür. Şâfiî mezhebi, Hanbelî mezhebi ve

¹ Hadis ayrıca 166, 1514, 1552, 2865, 5851'de geçmektedir. Müslim 1187

Hanefîlerden Muhammed b. el-Hasan'a göre Rûkn-ü Yemânî'ye el süren kişi elini öper.

Beyhakî ve başkaları ise, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hacer-i Esved'e el sürüp elini öptüğü, Rûkn-ü Yemânî'yi de el sürüp elini öptüğüyle ilgili hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

Mâlikiler de, el sürdükten sonra elin ağza konulacağını, ancak öpülmeyeceğini, eğer el süremiyorsa, hizasına geldiği zaman tekbir getirileceğini ve elle işaret edilmeyeceğini söylemişlerdir.

Şâfiî mezhebinin sonradan gelen âlimleri Hacer-i Esved'e elini süremeyen kişinin eliyle ona işaret edeceğini söylemişlerdir.

Nevevî ve Râfiî bu konuda bir şey dememişlerdir. İzzüddîn b. Cemâa'nın söylediği gibi bunların bir şey dememesi, el sürmenin müstehab olmadığına delilidir.

Şâfiîlerin sonradan gelen âlimlerinden biri şöyle der: “Ben de bu görüşü tercih ederim. Çünkü bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir rivayet yoktur. Ancak Hacer-i Esved'e el sürdükten veya işaret ettikten sonra eli öpmenin bir sakıncası yoktur. Ancak bu, sünnet değildir. Aynı şekilde Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeyi öpmenin de sakıncası yoktur, ancak bu sünnet değildir.” Şâfiîlerden bazıları ise bunu müstehab görmüş ve bu konuda Muhammed b. el-Hasan'dan rivayette bulunmuştur.

٦٠ - بَابُ تَقْيِيلِ الْحَجَرِ

60- HACER-İ ESVED'İ ÖPMEK

Hacer-i Esved'e dudakları değdirip ses çıkarmadan öpmek meşrûdur. Fâkihî'nin bildirdiğine göre Saîd b. Cübeyr: “Hacer-i Esved'i öperken kadınları öper gibi ses çıkarma” demiştir.

١٦١٠ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا وَرْقَاءُ أَخْبَرَنَا زَيْدُ بْنُ

أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَبَلَ الْحَجَرَ وَقَالَ لَوْلَا أَنِّي

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَبَلَكَ مَا قَبَلْتُكَ . طرفاه ١٥٩٧ ، ١٦٠٥ - تحفة ١٠٣٨٦

1610- “Ahmed b. Sinân — Yezîd b. Harun — Verkâ — Zeyd b. Eslem”

isnâdıyla babası (Eslem) dedi ki: Ömer b. el-Hattâb'ın Hacer-i Esved'i öptüğünü ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) seni öptüğünü görmeseydim, ben de seni öpmezdim" dediğini gördüm.¹

Ahmed b. Sinân, Ahmed b. Sinân el-Kattân el-Vâsitî'dir.

Yezîd b. Hârûn, Yezîd b. Hârûn el-Vâsitî'dir.

Zeyd b. Eslem, Hz. Ömer'in azatlısıdır.

Zeyd b. Eslem'in babası Eslem'in bildirdiğine göre Hz. Ömer Hacer-i Esved'i öperken: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) seni öptüğünü görmeseydim, ben de seni öpmezdim" demiştir. Hadis, sebebi bilinmese bile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığına uymanın meşruluğunu göstermektedir. Ancak Hacer-i Esved'i öpmeye, onun değerini teslim etmek, bu sebeple bereket ummak vardır. Merfû olarak rivayet edildiğine göre Hacer-i Esved kıyamet günü hak üzere kendisine el sürüp istilam edenlere şahitlik edecektir.

١٦١١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَرَبِيٍّ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ اسْتِلَامِ الْحَجَرِ . فَقَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ قَالَ قُلْتُ أَرَأَيْتَ إِنْ زُحِّتَ أَرَأَيْتَ إِنْ غُلِبْتُ قَالَ اجْعَلْ أَرَأَيْتَ بِالْيَمَنِ ، رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ . طَرَفَهُ ١٦٠٦ - تحفة ٦٧١٩

1611- "Müsedded — Hammâd" isnâdıyla bildirdiğine göre Zübeyr b. Arabî şöyle dedi: Bir adam İbn Ömer'e Hacer-i Esved'i istilam etmeyi sorunca: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu istilam ettiğini ve öptüğünü gördüm" cevabını verdi. Adam: "Eğer izdiham olursa ne dersin? Oraya varamayacak olursam ne dersin?" diye sorunca, İbn Ömer: "Ne dersin sözünü Yemen'de bırak. Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu istilam edip öptüğünü gördüm" cevabını verdi.²

Hammâd, Hammâd b. Zeyd'dir.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin Hammâd'dan bildirdiğine göre soruyu soran kişi

¹ Hadis ayrıca 1597, 1605'te geçmektedir. Müslim 1270

² Hadis ayrıca 1606'da geçmektedir. Müslim 1268

Zübeyr'in kendisidir. Zübeyr, İbn Ömer'e, Hacer-i Esved'e el sürmenin hükmünü sorunca, İbn Ömer: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hacer-i Esved'e el sürdüğünü ve öptüğünü gördüm" cevabını verdi. Zübeyr, izdiham olduğu veya herhangi bir sebeple Hacer-i Esved'e yaklaşmaya gücü yetmediği takdirde ne yapması gerektiğini sorunca İbn Ömer: "Ne dersin sözünü Yemen'de bırak. Bu konuda başkalarının görüşünü bırakıp sünnete uy" cevabını verdi. Abdullah b. Ömer, bu şekilde ısrarla sormanın Hacer-i Esved'e gösterilmesi gereken saygıya zarar vereceği ve Hacer-i Esved'e el sürüp öpmeyi terk etmeye götüreceğini düşünmüş ve: "Ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu istilam edip öptüğünü gördüm" demiştir. Hadisin zahirine bakıldığında İbn Ömer'in, izdihamı Hacer-i Esved'e el sürmeyi terk etmek için bir mazeret olmayacağı görüşünde olduğu anlaşılır.

Saîd b. Mansûr'un, bildirdiğine göre Kâsım b. Muhammed şöyle demiştir: "Abdullah b. Ömer'in, Hacer-i Esved'e el sürmek için vücudundan kan akacak derecede izdiham ederdi." İbn Rifat ise Hacer-i Esved'e el sürmek için izdiham oluşturma'nın mekruh olduğunu nakletmiştir.

İbn Cemâa der ki: "İbn Rifat'ın bu görüşü eleştiriye açıktır. Şâfiî, *el-Ümm*'de şöyle demiştir: "İzdiham, sadece tavafın başlangıcında ve sonunda müstehabdır." Anladığım kadarıyla Şâfiî izdihamdan, insanlara eziyet vermeyen izdihamı kasetmiştir.

Abdurrahman b. el-Hâris'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e: "*Ey Ebû Hafs! Sen kuvvetli birisin ve zayıf olana eziyet ediyorsun. Boşluk bulduğun zaman Rûkn'ü (yanına gidip) selamla. Yoksa tekbir getirerek geçip git*" buyurdu. Hadisi Şâfiî, Ahmed ve başkaları rivayet etmiştir ve hadis mürsel ceyyiddir. Allah muhafaza etsin, Hacer-i Esved yerinde olmadığı zaman, Şâfiî mezhebinden olan Dârimî'ye göre bulunduğu yer istilam edilir. Hadisin ravileri Basralıdır.

Tirmizî ve Nesâî bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

٦١ - بَابُ مَنْ أَشَارَ إِلَى الرُّكْنِ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ

61- RÜKN'E GELDİĞİ ZAMAN ONA İŞARET EDEN KİŞİ

Tavaf eden kişinin Hacer-i Esved'e el sürmeye gücü yetmezse ona işaret eder.

١٦١٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا حَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ طَافَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْبَيْتِ عَلَى بَعِيرٍ ، كُلَّمَا أَتَى عَلَى الرُّكْنِ أَشَارَ إِلَيْهِ أَطْرَافَهُ ١٦٠٧ ، ١٦١٣ ، ١٦٣٢ ، ٥٢٩٣ تحفة ٦٠٥٠

1612- “Muhammed b. el-Müsennâ — Abdulvehhâb — Hâlid — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir deve üzerinde Kâbe’yi tavaf etti ve Rük’n’e her gelişinde ona işaret etti.”¹

Muhammed b. el-Müsennâ, Muhammed b. el-Müsennâ b. Ubeyd el-Anezî el-Basrî’dir.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd b. es-Salt es-Sekafî el-Basrî’dir. Yüz doksan dört yılında vefat etmiştir.

Hâlid, Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ’dır.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısı İkrime b. Abdillâh’tır. Berberî asıllıdır. Hadiste güvenilirdir ve tefsir âlimidir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halkı kendisini görüp soru sorması ve kendisine uymaları için devenin üzerinde tavaf etti. Hacer-i Esved’in hizasına her gelişinde elindeki asayla ona işaret edip asayı öptü. Kâbe’yi tavaf ederken Hacer-i Esved’e el süremeyen kişi eliyle işaret edip elini öper. Râfîî ve bir grup ise sadece işaret edileceğini, elin öpülmeyeceğini söylemişlerdir. Nevevî, *el-Mecmû* ve *el-İdâh*’ta, İbnu’s-Salâh ise *Mensek*’te: “Kendisiyle işaret ettiği şeyi öper” demişlerdir.

Hanefîler ise bu durumda ellerin kulak hizasına kadar kaldırılıp içinin Hacer-i Esved’e doğru çevrileceğini, bu şekilde Hacer-i Esved’e işaret edilip ellerin öpüleceğini söylemişlerdir. Mâlikiler ise bu durumda olanın Hacer-i Esved’in hizasına gelince tekbir getireceğini, ancak eliyle işaret etmeye gerek olmadığını söylemişlerdir.

Buhârî bu hadisi *Hac* ve *Talâk* konusunda, Tirmizî ve Nesâî de *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1607, 1613, 1632, 5293’te geçmektedir. Müslim 1272

٦٢ - بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الرُّكْنِ

62- RÜKN'ÜN YANINDA TEKBİR GETİRMEK

Hacer-i Esved'in yanında tekbir getirmek müstehabdır.

١٦١٣ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ طَافَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْبَيْتِ عَلَى بَعِيرٍ ، كَلَّمَا أَتَى الرُّكْنَ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ كَانَ عِنْدَهُ وَكَبَّرَ . تَابَعَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ أَطْرَافَهُ ١٦٠٧ ، ١٦١٢ ، ١٦٣٢ ، ٥٢٩٣ - تحفة ٦٠٥٠

1613- “Müsedded — Hâlid b. Abdillâh — Hâlid el-Hazzâ — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir deve üzerinde Kâbe'yi tavaf etti ve Rûkn'e her gelişinde yanında olan bir şeyle ona işaret edip tekbir getirdi.”

İbrâhîm b. Tahmân hadisi Hâlid el-Hazzâ'dan rivayet ederek Hâlid b. Abdillâh'a mutabaat etmiştir.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Hâlid b. Abdillâh, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân'dır.

Hâlid el-Hazzâ, Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ'dır.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) deveye binerek Kâbe'yi tavaf etti ve Hacer-i Esved'e her gelişinde elindeki asayla ona işaret ederek tekbir getirdi.

Şâfiî, Şâfiî âlimleri ve Hanbelîler, tavafa başlarken ve Hacer-i Esved'i selamlarken şöyle demeyi müstehab görmüşlerdir: “Bismillahi Vallahu ekber! Allahım! Sana iman ederek, Kitâb'ını tasdik ederek, ahbine vefa göstererek ve Peygamber'in Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine uyarak başlıyorum.”

¹ Hadis ayrıca 1607, 1612, 1632, 5293'te geçmektedir. Müslim 1272

Şâfiî'nin bildirdiğine göre Ebû Necîh şöyle demiştir: “Bana bildirildiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir kişi: “Ey Allah'ın Resûlü! Hacer-i Esved'i selamladığımız zaman ne diyelim?” diye sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: *“Bismillahi Vallahu ekber! Allalî'a iman ederek, Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini tasdik ederek başlıyorum, de.”*

İbn Cemâa, bu hadisin sâbit olmadığını söylemiştir. Ebû Dâvud, Nesâî, Hâkim ve İbn Hibbân'ın rivayet ettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Yemânî olan iki rûkûn arasında: **“Rabbimiz! Bize dünyada iyiyi, ahirette de iyiyi ver, bizi ateşin azabından koru”** âyetini okumuştur.

İbnu'l-Münzir: “Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem), tavaf ve başka yerde söylenecek şeyle ilgili sabit bir haber bilmiyoruz” demiştir.

Râfiî'nin bildirdiğine göre tavaf ederken Kur'ân okumak, Kur'ân ve sünnette olmayan duaları yapmaktan daha faziletlidir. Kur'ân ve sünnette geçen duaları okumak ise, Kur'ân okumaktan efaldır. İbnu'l-Münzir'in de dediği gibi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sadece: **“Rabbimiz! Bize dünyada iyiyi, ahirette de iyiyi ver, bizi ateşin azabından koru”**² âyetini okuduğu sabittir. Kur'ân âyeti olan bu duayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki rûkûn arasında yapmıştır. Bu durumda iki rûkûn arasında söylenecek dua budur. Tavafın diğer kısmında ise bu âyeti ve Kur'ân'dan başka duaları okumak zikirden daha faziletlidir. Sadece Hacer-i Esved'i selamlarken tekbir getirmek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinde olduğu için daha faziletlidir.

Sahih olan görüşe göre Hanbelî mezhebinde tavaf ederken Kur'ân okumakta sakınca yoktur.

el-Hidâye müellifi el-Merginânî, tavaf ederken Allah'ı zikretmenin Kur'ân okumaktan faziletli olduğunu söylemiştir. Mâlikiler ise bunu kerih görmüşlerdir.

İbrâhîm b. Tahmân el-Herevî bu hadisi Hâlid el-Hazzâ'dan rivayet ederek Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân'a mutabaat etmiştir.

¹ Bakara Sur. 201

² Bakara Sur. 201

٦٣ - بَاب مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ ، قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهِ
، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّفَا

63- MEKKE'YE GELDİĞİ ZAMAN, EVİNE DÖNMEYEN ÖNCE KÂBE'Yİ TAVAF ETTİKTEN SONRA İKİ REKAT NAMAZ KILAN SONRA SAFÂ'YA ÇIKAN KİŞİ

Umre için ihrama girip Mekke'ye gelen kişi, evine dönmeden önce Kâbe'yi tavaf ettikten sonra sünnet olan iki rekât tavaf namazını kılar, sonra Safâ tepesine çıkıp Safâ ile Merve arasında sa'y eder.

١٦١٤ و ١٦١٥ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ ابْنِ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ ، ذَكَرْتُ لِعُرْوَةَ ، قَالَ فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ
حِينَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ أَنَّهُ تَوَضَّأَ ، ثُمَّ طَافَ ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ، ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - مِثْلَهُ ، ثُمَّ حَجَّجْتُ مَعَ أَبِي الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَأَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ
الطَّوَّافُ ، ثُمَّ رَأَيْتُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ يَفْعَلُونَهُ ، وَقَدْ أَخْبَرْتَنِي أُمِّي أَنَّهَا أَهَلَّتْ هِيَ
وَأَخْتَهَا وَالزُّبَيْرُ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ بِعُمْرَةٍ ، فَلَمَّا مَسَحُوا الرُّكْنَ حَلُّوا حَدِيثُ ١٦١٤ طَرَفُهُ
١٦٤١ - تحفة ١٦٣٩٠ حديث ١٦١٥ طرفاه ١٦٤٢ ، ١٧٩٦

1614, 1615- "Asbağ — İbn Vehb — Amr" isnâdıyla Muhammed b. Abdurrahman şöyle dedi: "Urve'ye (Mekke'ye gelen kişinin durumunu) zikrettiğimde şöyle dedi: Hz. Âişe'nin bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye vardığında ilk önce abdest aldı, sonra da Kâbe'yi tavaf etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu tavafı umre saymadı. Daha sonra Ebû Bekr ve Ömer haccettiklerinde aynı şeyi yaptılar. Sonra ben, babam Zübeyr ile beraber hac yaptım. Babamın ilk yaptığı şey tavaf etmek oldu. Sonra Muhacir ve Ensar'ın aynı şekilde yaptıklarını gördüm. Annem de; kız kardeşi, Zübeyr, falan ve falanla beraber umre yaptığını, Rûkn'ü selamladıkları zaman ihramdan çıktıklarını söyledi."¹

¹ Hadis ayrıca 1641, 1642, 1796'da geçmektedir. Müslim 1230

Asbağ, Asbağ b. el-Ferec'dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Amr, Amr b. el-Hâris'tir.

Muhammed b. Abdirrahman, Urve'nin yetimi Ebu'l-Esved en-Nevfelî'dir.

Muhammed b. Abdirrahman'ın Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'a Mekke'ye gelen kişinin hükmü hakkında sorduğu bu hadisi Müslim aynı yolla uzun bir şekilde rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Irak halkından bir adam, Ebu'l-Esved'e: "Hac için ihrama giren kişinin tavaf sonrası, Safâ ile Merve arasında sa'y etmeden ihramdan çıkıp çıkmayacağını benim için Urve b. ez-Zübeyr'e sor" dedi.

Ebu'l-Esved der ki: Bunu Urve'ye sorduğumda: "Hac için ihrama giren kişi haccını bitirmeden hac ihramından çıkamaz" cevabını verdi. Daha sonra aynı adamla karşılaştığımda bana ne olduğunu sordu. Olanları anlattığımda adam bana şöyle dedi: "Ona söyle, İbn Abbâs Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarında kurbanlık getirmeyenlere hac için girdikleri ihramı umreye çevirip ihramdan çıkmalarını emrettiğini söylüyor."

Buhârî'de, Vedâ haccıyla ilgili rivayette geçen hadiste şöyle denilmektedir: İbn Cüreyc'in Atâ'dan bildirdiğine göre İbn Abbâs: "Bu durumdaki kişi Kâbe'yi tavaf edince ihramdan çıkar" dedi. İbn Cüreyc der ki: Atâ'ya: "İbn Abbâs bunu nereden aldı?" diye sorduğumda, Atâ: "Sonra bunlar Beyt-i Atik'te, Kâbe'de son bulurlar" âyetinden, cevabını verdi. Ben: "Ama bu Arafat'ta vakfeye durduktan sonraydı" deyince, Atâ: "İbn Abbâs, Arafat'ta vakfeden hem önce, hem sonra olduğunu düşünüyor" karşılığını verdi.

Ebu'l-Esved der ki: Urve'ye gelip Iraklı adamın söylediklerini aktardığımda, Urve şöyle dedi: "Hz. Âişe'nin bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hac yaptığı zaman ilk önce abdest alıp sonra da Kâbe'yi tavaf etti ve hac için girdiği ihramdan çıkmadı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bu tavaf ta umre sayılmadı."

Bu da İbn Abbâs'ın görüşünün Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığına muhalif olduğunu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına haccı umreye çevirmelerini emretmesinin onlara has bir durum olduğunu göstermektedir.

¹ Hac Sur. 33

Urve, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu hareketini delil göstererek ifrad hacı yapanın Kâbe'yi istediği kadar tavaf edebileceğini söylemiştir.

Urve sözlerine şöyle devam etti: Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer de hac yaptıkları zaman ilk olarak tavaf yaptılar ve bu tavafı umre sayılmadı. Sonra babamla birlikte hac yaptım, daha sonra kardeşim Abdullah b. ez-Zübeyr ile beraber hac yaptım. Onların da yaptığı ilk şey, tavaf yapmak oldu. Sonra Muhacir ve Ensar'ın da hac yaparken ilk yaptıkları şeyin tavaf olduğunu gördüm. Annem Esmâ binti Ebû Bekr'in bana bildirdiğine göre, kendisi kız kardeşi Hz. Âişe, Zübeyr, falan ve falanla hac için ihrama girdiler. Hacer-i Esved'e el sürüp tavaf ve sa'ylerini tamamlayıp tıraş olduktan sonra ihramdan çıktılar.

Eğer: “Hz. Âişe bu haccında hayız olduğu için Kâbe'yi tavaf edememişti” denilecek olursa: “Urve bu sözüyle Hz. Âişe'nin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra yaptığı başka bir hacı kasdetmiştir” cevabı verilir.

Hadisin ravileri arasında Mısırlı ve Medineli olanlar vardır. Müslim bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

١٦١٦ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْزِرِ حَدَّثَنَا أَبُو زَمْرَةَ أَنَسُ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ أَوَّلَ مَا يَفْدُمُ سَعَى ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ ، وَمَشَى أَرْبَعَةً ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ، ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . أطرافه ١٦٠٣ ، ١٦٠٤ ، ١٦١٧ ، ١٦٤٤ - تحفة ٨٤٥٣

1616- “İbrâhîm b. el-Münzir — Ebû Damra Enes — Mûsa b. Ukbe — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hac veya umre yaparken tavaf edeceği zaman ilk üç şavtı koşarak, diğer dört şavtı da normal yürüyerek yapardı. Sonra iki rekat namaz kılar, sonra Safâ ile Merve arasında sa'y ederdi.”¹

İbrâhîm b. el-Münzir, İbrâhîm b. el-Münzir b. Abdillâh el-Esedî'dir.

Ebû Damra, Enes b. İyâd'dır.

¹ Hadis ayrıca 1603, 1604, 1617, 1644'te geçmektedir. Müslim 1261

Mûsa b. Ukbe, Mûsa b. Ukbe el-Esedî'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hac veya umre için tavaf yapacağı zaman ilk üç şavtta remel yapar, diğer dört şavtı ise normal yürürdü. Tavafı bitirdikten sonra ise iki rekat tavaf namazı kılar, sonra Safâ ile Merve arasında sa'y yapardı.

١٦١٧ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ الطَّوَّافَ الْأَوَّلَ يُحِبُّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ ، وَيَمْشِي أَرْبَعَةً ، وَأَنَّهُ كَانَ يَسْعَى بِطَرْنِ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ
أطرافه ١٦٠٣، ١٦٠٤، ١٦١٦، ١٦٤٤ - تحفة ٧٨٠٤

1617- "İbrâhîm b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'yi ilk tavaf ettiği zaman üç şavtı koşarak, diğer dört şavtı da normal yürüyerek yapardı. Safâ ile Merve arasında sa'y ederken de vadinin içine gelince koşardı.¹

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peşinden Safâ ile Merve arasında sa'y edeceği tavafı yaparken ilk üç şavtı koşarak, diğer dört şavtı da normal yürüyerek yapardı. Safâ ile Merve arasında sa'y ederken de vadinin içindeki iki direğin arasında koşardı. Bu iki direktan biri Mescid'in duvarında, diğeri ise Abbâs'ın evine konulmuştu.

¹ Hadis ayrıca 1603, 1604, 1616, 1644'te geçmektedir. Müslim 1261

٦٤ - بَاب طَوَافِ النِّسَاءِ مَعَ الرِّجَالِ

64- KADINLARIN ERKEKLERLE BERABER TAVAF ETMESİ

١٦١٨ - وَقَالَ لِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنَا قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ إِذْ مَنَعَ ابْنُ هِشَامٍ النِّسَاءَ الطَّوَافَ مَعَ الرِّجَالِ قَالَ كَيْفَ يَمْنَعُهُنَّ ، وَقَدْ طَافَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ الرِّجَالِ قُلْتُ أَبْعَدَ الْحِجَابِ أَوْ قَبْلُ قَالَ إِي لَعَمْرِي لَقَدْ أَدْرَكْتُهُ بَعْدَ الْحِجَابِ . قُلْتُ كَيْفَ يُخَالِطُنَ الرِّجَالَ قَالَ لَمْ يَكُنْ يُخَالِطُنَ كَانَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - تَطُوفُ حَجْرَةَ مِنَ الرِّجَالِ لَا تُخَالِطُهُمْ ، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ انْطَلِقِي نَسْتَلِمِ يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ . قَالَتْ ﴿انْطَلِقِي﴾ عَنْكَ وَأَبْتُ ﴿وَكُنْ﴾ يَخْرُجْنَ مُتَكَرِّرَاتٍ بِاللَّيْلِ ، فَيَطْفُنَ مَعَ الرِّجَالِ ، وَلَكِنَّهُنَّ كُنَّ إِذَا دَخَلْنَ الْبَيْتَ قُفْنَ حَتَّى يَدْخُلْنَ وَأَخْرِجَ الرِّجَالَ ، وَكُنْتُ آتِي عَائِشَةَ أَنَا وَعُبَيْدُ بْنُ عَمِيرٍ وَهِيَ مُجَاوِرَةٌ فِي جَوْفِ بَيْرٍ قُلْتُ وَمَا حِجَابُهَا قَالَ هِيَ فِي قُبَّةٍ تُرْكِيَّةٍ لَهَا غِشَاءٌ ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذَلِكَ ، وَرَأَيْتُ عَلَيْهَا دِرْعًا مُوَرَّدًا . تحفة ١٧٣٨٨ - ٢/١٨٨

1618- "Amr b. Ali — Ebû Âsım" isnâdıyla İbn Cüreyc şöyle demiştir: Atâ, İbn Hişâm'ın (hac emiri olduğunda) kadınların erkeklerle birlikte hac yapmalarını yasaklaması üzerine: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları erkeklerle birlikte tavaf etmişken nasıl yasaklar?" dediğini bana anlattı. Atâ'ya: "Bunu haklarında hicâb âyetinin (Ahzâb 53) nazil olmasından sonra mı, yoksa önce mi yapmışlardır?" diye sorduğumda, Atâ: "Ömrüme yemin olsun ki hicâb âyetinin nazil olmasından sonra bu şekilde tavaf etmelerine yetiştim" dedi. Ona: "Erkeklerin arasına nasıl karışırlar?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Erkeklerin arasına karışmazlardı. Âişe erkeklerin arasına karışmadan kenarda tavaf ederdi.

Bir defasında kadının biri ona: "Ey müminlerin annesi! Haydi gidip Hacer-i Esved'i selamlayalım" deyince, Âişe: "Gideceksen sen git!" karşılığını verdi ve gitmeyi kabul etmedi. Gece vakti de tanınmayacak şekilde çıkar, erkeklerle tavaf ederlerdi. Ancak tavaf için geldiklerinde de erkekler tavafı bitirip çıkarılıncaya kadar orada kalırlardı. Ubeyd b.

Umeyr ile birlikte de Sebîr dağında ikamet eden Âişe'nin yanına giderdik."

Atâ'ya: "O zamanlarda Âişe'nin (erkeklerle konuşurken) kullandığı hicâb (perde) nasıldı?" diye sorduğumda: "Türk işi bir çadırdı ve bu çadırın da bir perdesi vardı. Bundan başka da aramızda bir şey bulunmazdı. Âişe'nin üzerinde gül rengine boyalı bir gömlek gördüm" dedi.

Amr b. Ali, Amr b. Ali b. Bahr el-Bâhilî el-Basrî'dir.

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled en-Nebîl el-Basrî'dir. İki yüz on iki yılında vefat etmiştir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Cüreyc'dir. Yüz elli yılında vefat etmiştir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh el-Mekkî'dir. Yüz on dört yılında vefat etmiştir.

İbrâhîm b. Hişâm veya kardeşi Muhammed b. Hişâm, kız kardeşinin oğlu Hişâm b. Abdilmelik tarafından hac emiri tayin edildiği zaman kadınların erkeklerle beraber tavaf etmesini yasaklayınca İbn Ömer ona: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları erkeklerle birlikte tavaf etmişken sen nasıl yasaklarsın?" diyerek karşı çıktı.

İbn Cüreyc der ki: "Atâ'ya: "Bunu haklarında: "Peygamber'in eşlerinden bir şey isteyeceğinizde onu perde arkasından isteyin" âyetinin nazil olmasından sonra mı, yoksa önce mi yapmışlardır?" diye sordum." Bu âyet Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Zeyneb binti Cahş ile evlendiği hicretin beşinci veya üçüncü yılında nazil olmuştur.

Atâ, İbn Cüreyc'in sorusuna: "Ömrüme yemin olsun ki hicâb âyetinin nazil olmasından sonra bu şekilde tavaf etmelerine yetiştim" şeklinde cevap verdi. İbn Cüreyc: "Erkeklerin arasına nasıl karışırlar?" diye sorduğunda ise şöyle dedi: "Erkeklerin arasına karışmazlardı. Âişe erkeklerin arasına karışmadan kenarda tavaf ederdi. Bir defasında, Hz. Âişe ile beraber tavaf eden Dikra adında bir kadın: "Ey müminlerin annesi! Haydi, gidip Hacer-i Esved'i selamlayalım" deyince, Âişe: "Gideceksen sen git!" karşılığını verdi ve gitmeyi kabul etmedi. Kadınlar gece vakti de tanınmayacak şekilde

yanındakilerle birlikte çıkar, erkeklerle tavaf ederlerdi. Ancak tavaf için geldiklerinde erkekler tavafı bitirip çıkarılınca kadar orada kalırlardı.”

Atâ sözlerine şöyle devam etti: “Mekke kadısı Ubeyd b. Umeyr ile birlikte de Sebîr dağında ikamet eden Âişe’nin yanına giderdik.”

Sebîr, Müzdelife’de büyük bir dağın adıdır. Bu dağ Minâ’ya giderken sağ, Minâ’dan Arafat’a giderken sol tarafa düşer. Sebîr dağı dışında Mekke’de beş dağ daha vardır.

İbn Cüreyc: “O zamanlarda Âişe’nin erkeklerle konuşurken kullandığı hicâb (perde) nasıldı?” diye sorduğumda, Atâ şöyle cevap verdi “Türk işi küçük bir çadırdı ve bu çadırın da bir perdesi vardı. Bundan başka da aramızda bir şey bulunmazdı. Ben henüz çocukken Âişe’nin üzerinde gül rengi boyalı bir gömlek gördüm” dedi. Atâ Hz. Âişe’nin üzerindeki bu gömleği tesadüfen görmüş olabilir.

١٦١٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي . فَقَالَ « طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ ، وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ » فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَئِذٍ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ ، وَهُوَ يَقْرَأُ ﴿ وَالطُّورِ ﴾ * وَكِتَابٍ مَنطُورٍ ﴿﴾ . أطرافه ٤٦٤ ، ١٦٢٦ ، ١٦٣٣ ، ٤٨٥٣ - تحفة ١٨٢٦٢

1619- “İsmâil — Mâlik — Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel — Urve b. ez-Zübeyr — Zeyneb binti Ebî Seleme” isnâdıyla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Ümmü Seleme anlatıyor: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olduğumu söyleyince bana: “*Halkın arkasında bineğine binerek tavaf yap*” buyurdu. Ben de bu şekilde tavaf yaptım, bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’nin yanında namaz kılıyor ve Tûr Sûresini okuyordu.¹

İsmâil, İmam Mâlik’in kız kardeşinin oğlu İsmâil b. Ebî Uveys’tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

¹ Hadis ayrıca 464, 1626, 1633, 4853’te geçmektedir. Müslim 1276

Zeyneb binti Ebî Seleme, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üvey kızıdır ve Habeşistan'da doğmuştur.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Ümmü Seleme, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olduğunu söyleyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona halkın arkasında bineğine binerek tavaf yapmasını söyledi. Sünnet olan, kadınların tavaf yaparken erkeklerden uzakta tavaf yapmalarıdır. Çünkü yakınlarında tavaf yapmak, erkeklerin saflarının bölünmesine ve eziyete sebep olabilir.

Ümmü Seleme, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği şekilde tavaf yaparken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin yanında sabah namazını kıldığını ve namazda Tûr Sûresini okuduğunu işittiğini söylemiştir.

Bu hadis, Mescide deve sokmak konusunda geçmiştir.

٦٥ - بَابُ الْكَلَامِ فِي الطَّوَافِ

65- TAVAF YAPARKEN KONUŞMAK

١٦٢٠ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ الْأَخْوَلُ أَنَّ طَاوُسًا أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ بِإِنْسَانٍ رَبَطَ يَدَهُ إِلَى إِنْسَانٍ بَسِيرٍ ، أَوْ بِخَيْطٍ ، أَوْ بِشَيْءٍ غَيْرِ ذَلِكَ ، فَقَطَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ ، ثُمَّ قَالَ « قَدْ هَبَّ يَدَهُ » . أطرافه ١٦٢١ ، ٦٧٠٢ ، ٦٧٠٣ - تحفة

٥٧٠٤

1620- "İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm — İbn Cüreyc — Süleymân el-Ahvel — Tâvus" isnâdıyla İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'yi tavaf ederken bir kişinin elini başka birine kayışla, iple veya başka bir şeyle bağlamış bir kişiye rastlayınca onu eliyle kopardı ve "Onu elinden tutarak yönlendir" buyurdu.¹

İbrâhîm b. Mûsa, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd el-Ferrâ'dır.

Hişâm, Hişâm es-San'ânî'dir.

¹ Hadis ayrıca 1621, 6702, 6703'te geçmektedir.

İbn Cüreyç, Abdülmelik b. Cüreyç'dir.

Süleymân, Süleymân b. Ebî Müslim'dir.

Tâvus, Tâvus b. Keysân'dır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'yi tavaf ederken bir kişinin elini başka birine kayışla, ipe veya başka bir şeyle bağlamış bir kişiye rastlayınca onu eliyle kopardı. İpi çözmemeyi koparmasının sebebi, ipin çözülemeyecek şekilde bağlanmış olmasıdır.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kılavuzluk eden adama: *"Onu elinden tutarak yönlendir"* buyurdu. Hadisin zahirine göre, tavaf yaptırılan kişinin gözlerinin görmediği söylenmiştir. Ancak başka bir sebep te olabilir.

Eğer bu iki kişinin isminin ne olduğu sorulacak olursa, derim ki: Taberânî'nin Fâtıma binti Müslim kanalıyla Huzeyfe b. Bişr'den bildirdiğine göre babası Müslüman olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) malını ve çocuklarını kendisine geri verdi. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bişr ve oğlu Talk b. Bişr'in bir ipe birbirlerine bağlı olduklarını görünce: *"Bu nedir?"* diye sordu. Bişr: "Allah bana malımı ve çocuklarımı geri verirse bağlı olarak hac yapmayı adadım" cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ipi alıp kesti ve: *"Şimdi hac yapın. Bu yaptığınız şeytanın işlerindendir"* buyurdu. Yukarıdaki hadiste ismi verilmeyen kişiler Bişr ve oğlu Talk olabilir.

Hadisin başlıkla alakası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu elinden tutarak yönlendir"* buyurmasıdır.

Zerkeşî Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmayıp eliyle işaret ettiğini söylemiştir; ancak hadisin zahirine bakıldığında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü söylediği anlaşılır. Eliyle işaret ettiğini söylemek için bir delil gerekmektedir ve bu delil mevcut değildir.

Şâfiîler, tavaf edenin sadece Allah'ı zikretmelerinin müstehab olduğunu, ancak tavaf ederken konuşmanın caiz olduğunu ve mekruh olmadığını söylemişlerdir. Yine Şâfiîlere göre tavaf ederken konuşmamak efdaldır. Ancak iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak, bilmeyen bir kişiye bir şey öğretmek veya bir konuda fetva vermek gibi konuşmanın sakıncası yoktur.

Şâfiî, İbrâhîm b. Nâfi'nin: "Tavaf ederken Tâvus ile konuştum, o da benimle konuştu" dediğini rivayet etmiştir.

Tirmizî'nin merfû olarak rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kâbe'nin etrafında tavaf etmek, namaz kılmak gibidir. Ancak tavafta konuşabiliyorsunuz. Bundan dolayı kişi bu ibadette konuşacaksa hayırlı olan şeylerden başka bir şey söylemesin"* buyurmuştur.

Nesâî'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "Tavaf da namaz gibidir. Bundan dolayı tavafta konuşmayı azaltın. Tavaf yapan, namazda olduğu gibi kalbini ona verip evini tavaf ettiği zatın azametini düşünerek gıybet ve koğuculuk gibi faydasız sözlerden sakınsın."

Vuheyb b. el-Verd'in de şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hicr'de oluğun altındayken, Kâbe'nin örtüsünün altından şöyle bir ses işittim: "Ey Cibrîl! İnsanların etrafımda şakalaşmalarından ve gereksiz konuşmalarından Allah'a ve sana şikayette bulunuyorum." Bu hadisi Ezrakî ve başkaları rivayet etmiştir.

٦٦ - بَابُ إِذَا رَأَى سَيْرًا أَوْ شَيْئًا يُكْرَهُ فِي الطَّوَافِ قَطَعَهُ

66- KİŞİ TAVAF EDERKEN BİRBİRİNE BAĞLI İKİ KİŞİ VEYA ÇİRKİN BİR ŞEY GÖRÜNCE ONU KESER

Kişi tavaf ederken, iki kişinin birbirine bir şeyle bağlanıp birinin diğerini yönlendirdiğini görürse onları bağlayan şeyi keser. Yine tavaf esnasında çirkin bir söz işitir veya bir fil görürse buna engel olur.

١٦٢١ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ

عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ بِزِمَامٍ أَوْ غَيْرِهِ فَقَطَعَهُ

. أطرافه ١٦٢٠، ٦٧٠٢، ٦٧٠٣ - تحفة ٥٧٠٤

1621- "Ebû Âsım — İbn Cüreyc — Süleymân el-Ahvel — Tâvus" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)) bir adamın yular veya başka bir şeyle (bağlanmış olarak) Kâbe'yi tavaf ettiğini görünce bu bağı kopardı.¹

Ebû Âsım, Dahhâk'tır.

¹ Hadis ayrıca 1620, 6702, 6703'te geçmektedir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Cüreyc'dir.

Süleymân, Süleymân b. Ebî Müslim'dir.

Tâvus, Tâvus b. Keysân'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın yular veya başka bir şeyi bağladığını ve bir başkası tarafından yönlendirilerek tavaf ettiğini görünce bu yuları kopardı. Çünkü yular sadece hayvanlara takılır.

Bu hadis önceki hadisten daha kısadır; ancak Buhârî bunu başka bir yolla nakletmiştir.

٦٧ - بَابُ لَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ وَلَا يَحُجُّ مُشْرِكٌ

67- HİÇBİR ÇIPLAK KÂBE'Yİ TAVAF EDEMEZ VE HİÇBİR MÜŞRİK HAC YAPAMAZ

١٦٢٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ يُوسُفُ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ

عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بَعَثَهُ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَرَهُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَوْمَ النَّحْرِ فِي رَهْطٍ يُؤَدُّنُ فِي النَّاسِ « أَلَا لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ » أَطْرَافَهُ ٣٦٩ ، ٣١٧٧ ، ٤٣٦٣ ،

٤٦٥٥ ، ٤٦٥٦ ، ٤٦٥٧ - تحفة ٦٦٢٤ ، ١٢٢٧٨

1622- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — İbn Şihâb — Humeyd b. Abdirrahman" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Ebû Bekr es-Siddîk, Vedâ haccından önce Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini hac emiri olarak görevlendirdiği hacda Kurban bayramı günü kendisini birkaç kişiyle birlikte gönderdi ve insanlara: "Bu yıldan sonra müşrikler haccetmeyecek! Hiç kimse çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmeyecek!" diye seslenmesini istedi.¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Bukeyr el-Mısrî'dir. Babasının ismi Abdullah'tır. Dedesinin meşhur olması sebebiyle ona nisbet edilmiştir.

¹ Hadis ayrıca 369, 3177, 4363, 4655, 4656, 4657'de geçmektedir. Müslim 1347

Leys, Leys b. Sa'd el-Mısırî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Humeyd b. Abdîrrahman, Humeyd b. Abdîrrahman b. Avf'tır.

Ebû Bekr es-Sıddîk Vedâ haccından önce Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini hac emiri olarak görevlendirdiği hacda, “Doğrusu puta tapanlar pistirler, bu sebeple, bu yıllardan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar”¹ âyeti nazil olunca, Kurban bayramı günü Minâ'dayken Ebû Hureyre'yi birkaç kişiyle birlikte gönderdi ve insanlara: “Bu yıldan sonra müşrikler haccetmeyecek! Hiç kimse çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmeyecek!” diye seslenmesini istedi.

Hadisteki “*Raht*” kelimesi on kişiden az olan erkeklere denir. Kırk kişiye de “*Raht*” denildiği söylenmiştir. Kadınlar “*Raht*” kelimesinin kapsamına girmezler.

Şâfiî, Mâlik ve Ahmed bu hadisi delil göstererek Kâbe'yi tavaf ederken avret yerinin örtülmesini şart koşmuşlardır. Ulemânın çoğunluğu da bu görüştedir. Ancak Ebû Hanîfe ve başka bir rivayette Ahmed, avret yeri açık olanın tavafının geçerli olduğunu, ancak kefarete olarak kurban kesmesi gerektiğini söylemişlerdir.

٦٨ - بَابُ إِذَا وَقَفَ فِي الطَّوَافِ

68- TAVAF EDEN KİŞİNİN TAVAF ESNASINDA DURMASI

وَقَالَ عَطَاءٌ فِيمَنْ يَطُوفُ فِتْقَامُ الصَّلَاةِ ، أَوْ يُدْفَعُ عَنْ مَكَانِهِ إِذَا سَلَّمَ يَرْجِعُ إِلَى حَيْثُ قُطِعَ عَلَيْهِ . وَيُذَكَّرُ نَحْوَهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ .

Atâ der ki: “Kişi tavaf ederken namaz için kâmet getirilmesi veya tavaf ettiği yerden uzaklaştırılması durumunda, namaz kılıp selam verince tavafa kaldığı yerden devam eder.”

¹ Tevbe Sur. 28

Aynı mânâda sözler İbn Ömer ve Abdurrahman b. Ebî Bekr'den de rivayet edilmiştir.

Tavaf ederken durulması halinde tavafın bozulup bozulmayacağıyla ilgili Şâfiîler tavaftaki muvalâtın sünnet olduğunu, özürsüz olarak uzun süre tavafı kesmenin mekruh olduğunu, ancak tavafın bozulmayacağını söylemişlerdir.

Hanbelîler ise muvalâtın vacip olduğunu, kasıtlı olsun sehven olsun tavafta duranın tavafının bozulacağını, ancak vakit namazı veya cenaze namazı için tavafın kesilebileceğini söylemişlerdir.

Abdurrezzâk'ın İbn Cüreyc'den mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh, tavaf ederken namaz için kamet getirilmesi veya tavaf ettiği yerden uzaklaştırılması durumunda, kişinin tavafı bırakmasını, namazdan sonra, eksik olan şavtları yapıp tavafı tamamlaması gerektiğini söylemiştir.

Mâverdî de şöyle demiştir: “Tavaf tamamlanmadan namaz için kamet getirilirse, tavafı tek sayılı şavtlarda keser, çift sayılı şavtlarda kesmez. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Allah tektir ve tek olanı sever”* buyurmuştur. Ancak çift sayılı şavtlarda keserse bu da caizdir ve namazdan sonra kaldığı yerden tavafa devam eder.”

Ulemânın çoğunluğu da bu görüştedir. Ancak Hasan farklı olarak: “Bu durumdaki kişi kaldığı yerden değil, tavafa yeniden başlar” demiş, sadece farz namazdan dolayı tavafı kesenin kaldığı yerden devam edebileceğini söylemiştir.

Saîd b. Mansûr'un bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer de Atâ'nın sözüyle aynı mânâda bir şey demiştir. Yine Abdurrezzâk'ın, İbn Cüreyc kanalıyla Atâ'dan mevsûl olarak bildirdiğine göre Abdurrahman b. Ebî Bekr şöyle demiştir: “Nafile olarak tavaf ederken cenaze namazı kılınacak olursa, tavaf kesilip cenaze namazı kılınır. Farz olan tavafı kesmek ise mekruhtur.”

Tavaf ederken kasıtlı olarak abdestini bozanın tavafı bozulmaz. Bu durumdaki kişi, tekrar abdest alıp kaldığı yerden devam eder.

Mâlikiler ise: “Abdesti bozulanın tavafı da bozulur” demişlerdir. Nâfi de: “Tavafta uzun süre durmak bidattir” demiştir.

Buhârî kendi şartına göre sahih olan merfû hadis bulamadığı için bu başlık altında hadis getirmeyip, Atâ'nın görüşü ile iki sahabenin sözlerini getirmekle yetinmiştir.

٦٩ - بَابُ صَلَّي النَّبِيُّ ﷺ لِسُبُوعِهِ رَكَعَتَيْنِ

69- RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) YEDİ ŞAVT İÇİN İKİ REKAT NAMAZ KILMIŞTIR

وَقَالَ نَافِعٌ كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُصَلِّي لِكُلِّ سُبُوعٍ رَكَعَتَيْنِ وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ إِنَّ عَطَاءً يَقُولُ تُحْزِنُهُ الْمَكْتُوبَةُ مِنْ رَكَعَتَيِ الطَّوَافِ فَقَالَ السَّنَةُ أَفْضَلُ ، لَمْ يَطُفِ النَّبِيُّ ﷺ سُبُوعًا قَطُّ إِلَّا صَلَّى رَكَعَتَيْنِ .

Nâfi der ki: İbn Ömer de her yedi şavt için iki rekat namaz kılardı.

İsmâil b. Umeyye der ki: Zührî'ye: "Atâ: "Tavaf eden kişinin kılacağı farz namaz, tavafin iki rekâtı yerine geçer" diyor" dediğimde: "Sünnet daha faziletlidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı her yedi şavt tavaf için iki rekat namaz kılmıştır" karşılığını verdi.

Abdurrezzâk'ın, "Sevrî — Mûsa b. Ukbe — Sâlim" isnadıyla Nâfi'den bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer tavaf ederken her yedi şavttan sonra iki rekat namaz kılardı. Şâfiî ve Hanbelîlere göre tavaftan sonra kılınan bu iki rekat namaz sünnettir. Hanefîler ve Mâlikiler ise vacip olduğunu söylemişlerdir.

İsmâil b. Umeyye b. Amr b. Saîd b. el-Âs'ı el-Umevî el-Mekkî der ki: Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'ye şöyle dedim: "Atâ b. Ebî Rebâh: «Tavaf eden kişinin kılacağı farz namaz, tavafin iki rekâtı yerine geçer» diyor."

Şâfiîler ve Hanbelîler bu namazın sünnet olduğunu söyledikleri için onlara göre tavaf eden kişinin kılacağı farz namaz, tıpkı tahiyetu'l-mescid namazı yerine geçtiği gibi tavaf namazının iki rekâtı yerine geçer.

Haremeyn imamına göre ise tavaf eden kişinin kılacağı farz namaz, tavafin iki rekâtı yerine geçmez. İhtiyata uygun olan, kişinin bu iki rekâtı kılmasıdır. Mâlikilere göre de tavaf eden kişinin kılacağı farz namaz, tavafin iki rekâtı yerine geçmez.

Zührî, İsmâil b. Umeyye'nin yukarıda geçen sözüne şöyle karşılık vermiştir: "Tavaf namazı konusunda sünnete uymak daha faziletlidir. Resûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem) yaptığı her yedi şavt tavaf için iki rekat namaz kılmıştır.” Zührî bununla farz namazın dışında iki rekat kıldığını ve farz namazın tavaf namazı yerine geçmeyeceğini kasdetmiştir. Ancak Zührî'nin delil gösterdiği bu rivayetle ilgili görüş vardır. Çünkü: “İki rekat namaz kıldı” sözünden açıkça nafile veya farz kastedilmemiştir. Sabah namazı iki rekat olduğu için tavaf namazı yerine geçebilir. Ancak Zührî sözleriyle vakit namazı dışında iki rekat namazı kasdetmiştir.

Yedişer şavt olmak üzere birden çok tavaf yaptıktan sonra her tavaf için iki rekat kılmak sünnete aykırıdır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle bir şey yapmamıştır ve: “*Hac ile ilgili ibadet bilgilerinizi benden öğreniniz*” buyurmuştur. Şâfiî alimlerinin çoğu, Ebû Yûsuf ve Muhammed bu görüştedir. Ulemânın çoğunluğu ise yedişer şavt olmak üzere birden çok tavaf yaptıktan sonra her tavaf için iki rekat kılmanın kerahetsiz caiz olduğunu söylemişlerdir.

İbn Ebî Şeybe'nin ceyyid isnâdla Misver b. Mahreme'den bildirdiğine göre, Misver, sabah ve ikindi namazından sonra birden çok tavaf yapınca, güneşin doğmasını veya batmasını bekleyip, her yedi şavt için iki rekat namaz kılardı.

Ebû Hureyre'den zayıf isnâdla bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç tavaf yaptıktan sonra Makâm'a gidip altı rekat namaz kıldı ve her iki rekatta selam verdi.

Şâfiî âlimlerinden bazıları şöyle dediler: “Ebû Hanîfe ve Mâlikilerin dediği gibi tavaf namazının vacip olduğunu söyleyecek olursak, mutlaka her tavaf için iki rekat namaz kılınması gerektiğini söylememiz gerekir.”

Râfiî der ki: “Tavaf namazının vacip olduğunu kabul etsek bile, tavafın şartlarından değildir.”

Vacip olduğunu kabul edecek olursak, bu namazı ayakta durarak kılmaya gücü yettiği halde oturarak kılmak caiz midir? Bu konuda iki görüş vardır ve sahih olan görüş caiz olmadığıdır. Vacip olduğunu kabul ettiğimiz zaman vakit namazı kılmakla bu namaz düşmez. Sahih olan ulemânın çoğunluğunun da söylediği gibi sünnet olmasıdır.

١٦٢٣ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو سَالْنَا ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهَا - أَيْقَعَ الرَّجُلُ عَلَى أَمْرَاتِهِ فِي الْعُمْرَةِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ قَالَ قَدِمَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا ، ثُمَّ صَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ ، وَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَقَالَ (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ) أطرافه ٣٩٥ ، ١٦٢٧ ،

١٦٤٥ ، ١٦٤٧ ، ١٧٩٣ - تحفة ٧٣٥٢

1623- “Kuteybe b. Saïd — Süfyân” isnâdıyla Amr şöyle demiştir: İbn Ömer’e: “Umre yapan kişi Safâ ile Merve arasında sa’y etmeden önce hanımıyla ilişkiye girebilir mi?” diye sorduğumuzda şöyle cevap verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Kâbe’yi yedi şavt tavaf etti, sonra Makâm’ın ardında iki rekat namaz kıldı ve Safâ ile Merve arasında sa’y yaptı. Yüce Allah ta: **“And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah en güzel örnektir”**”² buyurmuştur.”²

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dır.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Abdullah b. Ömer’e, umre yapanın Safâ ile Merve arasında sa’y etmeden önce hanımıyla cinsel ilişkiye girip giremeyeceği sorulunca, Abdullah b. Ömer şöyle cevap vermiştir: “Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye gelip Kâbe’yi yedi şavt tavaf etti, sonra Makâm’ın ardında iki rekat namaz kıldı ve Safâ ile Merve arasında sa’y etti. Yüce Allah ta: **“And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah en güzel örnektir”**”³ buyurmuştur. Her konuda Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) örnek alıp ona uymak daha uygundur.”

١٦٢٤ - قَالَ وَسَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَقَالَ لَا يَقْرَبُ امْرَأَتَهُ

حَتَّى يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . أطرافه ٣٩٦ ، ١٦٤٦ ، ١٧٩٤ - تحفة ٢٥٤٤

¹ Ahzâb Sur. 21

² Hadis ayrıca 395, 1627, 1645, 1647, 1793'te geçmektedir. Müslim 1234

³ Ahzâb Sur. 21

1624- Amr b. Dînâr der ki: “Aynı soruyu Câbir b. Abdillâh’a sorduğumda: “Safâ ile Merve arasında sa’y etmeden önce hanımına yaklaşılamaz” cevabını verdi.¹

۷۰ - بَاب مَنْ لَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ ، وَلَمْ يَطُفْ
حَتَّى يَخْرُجَ إِلَى عَرَفَةَ ، وَيَرْجِعَ بَعْدَ الطَّوَافِ الْأَوَّلِ

70- İLK TAVAF TAN SONRA ARAFAT'A ÇIKIP TEKRAR GELİNCEYE KADAR KÂBE'YE YAKLAŞMAYAN VE TAVAF YAPMAYAN KİŞİ

۱۶۲۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا فَضِيلٌ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ ، فَطَافَ وَسَعَى بَيْنَ
الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ طَرَفَاهُ ۱۵۴۵ ،
۱۷۳۱ - تحفة ۶۳۶۷

1625- “Muhammed b. Ebî Bekr — Fudayl — Mûsa b. Ukbe — Kureyb” isnâdıyla Abdullah b. Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye gelip Kâbe’yi tavaf ederek Safâ ile Merve arasında sa’y etti ve bu tavaftan sonra Arafat’tan dönünceye kadar Kâbe’ye yaklaştı.”²

Muhammed b. Ebî Bekr, Muhammed b. Ebî Bekr b. Ali el-Mukaddemî es-Sekafî’dir.

Fudayl, Fudayl b. Süleymân en-Nemirî’dir.

Mûsa b. Ukbe, Mûsa b. Ukbe el-Esedî’dir.

Kureyb, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Abdullah b. Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye geldiği zaman kudüm tavafını yapıp Safâ ile Merve arasında sa’y ettikten sonra Arafat’tan dönünceye kadar Kâbe’ye yaklaştı. Peygamber

¹ Hadis ayrıca 396, 1646, 1794’te geçmektedir.

² Hadis ayrıca 1545, 1731’de geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) halka tavafın faziletinden bahsetmiş, ancak insanların vacip olduğunu düşünmemesi için kudüm tavafından sonra Kâbe'ye yaklaşmamıştır. Bu hadis, Afarat'ta vakfe yapmadan önce hacıların nafile tavaf yapmalarına engel olunur diyen Mâlikiler için delil sayılamaz.

Hadisin ravileri arasında Basralı ve Medineli olanlar vardır.

٧١ - بَابُ مَنْ صَلَّى رَكْعَتَيِ الطَّوَافِ خَارِجًا مِنَ الْمَسْجِدِ

71- İKİ REKAT TAVAF NAMAZINI MESCİD'İN DIŞINDA KILAN KİŞİ

وَصَلَّى عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - خَارِجًا مِنَ الْحَرَمِ .

Hiz. Ömer (tavaf namazını) Harem dışında kılmıştır.

İki rekât tavaf namazının kılınacağı belirli bir yer yoktur; ancak Makâm'ın arkasında kılmak efdaldır. Ömer b. el-Hattâb sabah namazından sonra tavaf yaptı ve güneş doğuncaya kadar nafile kılınmayacağı için Harem'den çıktı ve tavaf namazını Zû Tuvâ'da kıldı. Beyhakî bunu Humeyd b. Abdîrrahman b. Abdilkârî'den mevsûl olarak rivayet etmiştir.

١٦٢٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُرْوَةَ

عَنْ زَيْنَبَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - شَكَّوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ

بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ يَحْيَى بْنُ أَبِي زَكَرِيَاءَ الْغَسَّانِيُّ عَنْ هِشَامٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ بِمَكَّةَ ، وَأَرَادَ الْخُرُوجَ ،

وَلَمْ تَكُنْ أُمُّ سَلَمَةَ طَافَتْ بِالْبَيْتِ وَأَرَادَتْ الْخُرُوجَ ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أُقِيمَتْ

صَلَاةُ الصُّبْحِ فَطُوفِي عَلَى بَعِيرِكَ ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ » فَفَعَلْتُ ذَلِكَ ، فَلَمْ تُصَلِّ حَتَّى

خَرَجْتُ . أطرافه ٤٦٤ ، ١٦١٩ ، ١٦٣٣ ، ٤٨٥٣ - تحفة ١٨٢٦٢

1626- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Muhammed b. Abdîrrahman — Urve - Zeyneb" isnâdıyla Ümmü Seleme şöyle dedi: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) rahatsız olduğumu söyledim." Yine "Muhammed b. Harb — Ebû Mervân Yahya b. Ebî Zekerîyyâ el-Ğassânî — Hişâm — Urve" isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Ümmü Seleme'nin

bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'deyken ve Ümmü Seleme de (rahatsızlığı sebebiyle) henüz tavaf etmemişken, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ümmü Seleme yola çıkmak istediklerinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'ye: *"Sabah namazı için kamet getirildiği zaman insanlar namaz kılarken devenin üzerinde tavaf yap"* buyurdu. Ümmü Seleme Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yaptı ve tavaf namazını kılmadan dışarıya çıktı.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Muhammed b. Abdirrahman, Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel b. el-Esved el-Esedî el-Medenî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Ebû Mervân Yahya b. Ebî Zekerıyyâ, Yahyâ el-Gassânî'dir.

Urve, Ümmü Seleme ile aynı şehirde otuz yıla yakın yaşadığı için ondan hadis dinlemiş olabilir. Bununla birlikte Urve hadisi önce Zeyneb'den, sonra Ümmü Seleme'den işitmiş olabilir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'den ayrılmak istediği zaman Ümmü Seleme rahatsız olduğu için henüz tavaf yapmamıştı. Bu sebeple durumunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) arz edince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Sabah namazı için kamet getirildiği zaman insanlar namaz kılarken devenin üzerinde tavaf yap"* buyurdu. Ümmü Seleme bu şekilde tavaf yaptı ve tavaf namazını kılmadan Mescid-i Haram'dan çıkıp bu namazı Mescid dışında veya Mekke dışında kıldı.

Bu hadis, tavaf namazını Mescid'in dışında kılmanın caiz olduğunu göstermektedir. Çünkü caiz olmasaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'ye tavaf namazını Mescid'de kılmasını söylerdi. Tavaf namazını unutan kişi de harem içinde olsun, dışında olsun hatırladığı yerde kılar. Ulemânın çoğunluğu bu görüştedir.

Sevrî ise: "Harem dâhilinde dilediği yerde kılar" demiştir. Mâlik te: "Tavaf namazını memleketine dönünceye kadar kılmayan kişinin kurban kesmesi

¹ Hadis ayrıca 464, 1619, 1633, 4853'te geçmektedir. Müslim 1276

gerekir” demiştir. Ancak İbnu’l-Münzir: “Tavaf namazı farz namazdan önemli değildir. Tavaf namazını unutan kişi hatırladığı yerde kılar” demiştir.

Hadisin ravileri arasında Medineli ve Şamlı olanlar vardır. Hadiste oğlun babasından, sahabinin sahabiden rivayeti vardır.

٧٢ - بَابُ مَنْ صَلَّى رَكَعَتَيِ الطَّوَافِ خَلْفَ الْمَقَامِ

72- İKİ REKAT TAVAF NAMAZINI MAKÂM'IN ARKASINDA KILAN KİŞİ

Makâm, Hz. İbrâhîm'in ayak izinin bulunduğu yerdir. Buhârî ve başkasının sahih isnâdla rivayet ettiklerine göre Hz. Ömer: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu, babamız İbrâhîm'in makamı mı?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet” cevabını verdi.

١٦٢٧ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّفَا ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾. أطرافه

٧٣٥٢ تحفة - ١٧٩٣، ١٦٤٧، ١٦٤٥، ١٦٢٣، ٣٩٥

1627- “Âdem — Şu’be — Amr b. Dînâr” isnâdıyla İbn Ömer şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Kâbe’yi yedi şavt tavaf etti ve Makâm'ın arkasında iki rekat namaz kıldı. Sonra Safâ'ya çıktı. Yüce Allah ta: **“And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resûlullah en güzel örnektir”**¹ buyurmuştur.”²

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc'dır.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye

¹ Ahzâb Sur. 21

² Hadis ayrıca 396, 1623, 1645, 1647, 1793'te geçmektedir. Müslim 1234

geldiği zaman Kâbe'yi tavaf edip Makâm'ın arkasında iki rekat tavaf namazı kıldı.

Müslim'de geçen Câbir'in uzun bir hadisine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tavaf ettikten sonra: **"İbrâhîm'in makamını namaz yeri edinin"**¹ âyetini okuyup Makâm'ın yanında iki rekat namaz kıldı.

Şâfiîler, âyetin zahirine bakarak âyetteki emrin vacip mânâsında olduğunu söylemişlerdir. Ancak Buhârî ve Müslim'de geçen ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Beş vakit namaz dışında üzerime farz olan bir şey var mı?" diye soran kişiye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği: *"Hayır..."* cevabıyla çeliştiği için Makâm'ın arkasında namaz kılmak vacip değil, sünnet olabilir.

İzdiham veya başka bir sebeple Makâm'ın arkasında namaz kılamayan kişi Hicr'de namaz kılar. Eğer burada da kılamazsa Mescid'de kılar, eğer burada da kılamazsa Harem veya başka bir yerde kılar.

Mâlikiler ise Hicr dışında Mescid'in dilediği yerinde kılar" demişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Makâm'ın arkasında namaz kıldıktan sonra sa'y yapmak için Safâ tepesine çıktı.

İbn Ömer, bu konuda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uymak gerektiğini kastederek: "And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah en güzel örnektir"² âyetini okudu.

۷۳ - بَابُ الطَّوَافِ بَعْدَ الصُّبْحِ وَالْعَصْرِ

73- SABAH VE İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA TAVAF YAPMAK

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُصَلِّي رَكَعَتَيِ الطَّوَافِ مَا لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ . وَطَافَ
عُمَرُ بَعْدَ الصُّبْحِ ، فَرَكِبَ حَتَّى صَلَّى الرَّكَعَتَيْنِ بِذِي طُوًى .

¹ Bakara Sur. 125

² Ahzâb Sur. 21

İbn Ömer, güneş doğmadığı müddetçe iki rekat tavaf namazını kılardı. Hz. Ömer de sabah namazından sonra tavaf yaptı ve bineğine binip tavaf namazını Zû Tuvâ'da kıldı.

Saîd b. Mansûr'un Atâ'dan mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ömer, güneş doğmadığı müddetçe iki rekat tavaf namazını kılardı. İbn Ömer'e göre, sabah namazından ve ikinci namazından sonra değil, güneş doğarken ve batarken namaz kılmak mekruhtur.

Mâlik'in *Muvattâ'*'da mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Hz. Ömer sabah namazından sonra tavaf yaptı, güneşin doğmadığını görünce bineğine binip yola çıkarak tavaf namazını Zû Tuvâ'da kıldı.

١٦٢٨ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُمَرَ الْبَصْرِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ حَبِيبٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ نَاسًا طَافُوا بِالْبَيْتِ بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، ثُمَّ قَعَدُوا إِلَى الْمَذْكَرِ ، حَتَّى إِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ قَامُوا يُصَلُّونَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَعَدُوا حَتَّى إِذَا كَانَتِ السَّاعَةُ الَّتِي تُكْرَهُ فِيهَا الصَّلَاةُ قَامُوا يُصَلُّونَ . تحفة ١٦٣٧٦

1628- "Hasan b. Ömer el-Basrî — Yezîd b. Zuray' — Habîb — Atâ — Urve" isnâdıyla Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre bazıları sabah namazından sonra Kâbe'yi tavaf ettiler, sonra bir vaizin huzurunda oturdular. Güneş doğunca da kalkıp namaz kıldılar. Bunun üzerine Hz. Âişe: "Bunlar namaz kılmanın mekruh olduğu vakit gelinceye kadar oturdular, şimdi kalkıp namaz kılıyorlar" dedi.

Hasan b. Ömer, Hasan b. Ömer b. Şakîk el-Basrî'dir.

Habîb, Habîb el-Muallim'dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Bazıları sabah namazından sonra Kâbe'yi tavaf etikten sonra bir vâizin yanında oturdular ve güneş doğunca kalkıp iki rekat tavaf namazı kıldılar. Bunu gören Hz. Âişe: "Bunlar namaz kılmanın mekruh olduğu vakit gelinceye kadar oturdular, şimdi kalkıp namaz kılıyorlar" dedi. Bundan anlaşıldığına göre Hz. Âişe'nin bu yasaklamasının umumi olduğu görüşündedir. İbn Ebî

Şeybe'nin hasen isnâdla Atâ'dan rivayet ettiği Hz. Âişe'nin şu sözü bunu teyid etmektedir: "Sabah namazından veya ikindi namazından sonra Kâbe'yi tavaf etmek istediğin zaman tavafını yap, tavaf namazını ise güneş batıncaya veya güneş doğuncaya kadar ertele. Sonra her yedi şavt için iki rekat namaz kıl." Mâliki mezhebi bu görüştedir. Hanefîler ise bu vakitlerde namaz kılınmayacağını, ancak kılınırsa kerahetle caiz olduğunu söylemişlerdir.

١٦٢٩ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَنْهَى عَنِ الصَّلَاةِ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَعِنْدَ غُرُوبِهَا . أَطْرَافُهُ ٥٨٢ ، ٥٨٥ ، ٥٨٩ ، ١١٩٢ ، ٣٢٧٣ - تحفة ٨٤٨٤

1629- "İbrâhîm b. el-Münzir — Ebû Damra — Mûsa b. Ukbe — Nâfi" isnâdıyla Abdullah (b. Ömer) der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) güneş doğarken ve batarken namaz kılmayı yasakladığını işittim."¹

İbrâhîm b. el-Münzir, İbrâhîm b. el-Münzir el-Huzâî'dir.

Ebû Damra, Enes b. İyâd el-Medenî'dir.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) güneş doğarken ve batarken geçerli bir sebep olmadan namaz kılmayı yasaklamıştır.

١٦٣٠ - حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ - هُوَ الزَّعْفَرَانِيُّ - حَدَّثَنَا عَيْدَةُ بْنُ مُهِمِّدٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ رُفَيْعٍ قَالَ رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَطُوفُ بَعْدَ الْفَجْرِ ، وَيُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ . تحفة ١٦١٩١

1630- "Hasan b. Muhammed ez-Za'ferânî — Ubeyde b. Humeyd" isnâdıyla Abdulazîz b. Rufey' şöyle demiştir: "Abdullah b. ez-Zübeyr'in sabah namazından sonra tavaf ettiğini ve iki rekat namaz kıldığını gördüm."

Hasan b. Muhammed, Hasan b. Muhammed b. es-Sabâh'tır.

¹ Müslim 828

Ubeyde b. Humeyd, Ubeyde b. Humeyd et-Temîmî en-Nahvî'dir.

Abdulazîz b. Rufey', Abdulazîz b. Rufey' el-Esedî el-Mekkî'dir.

Abdulazîz b. Rufey'in bildirdiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr sabah namazından sonra tavaf edip iki rekat tavaf namazı kılmıştır.

١٦٣١ - قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ وَرَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ ، وَيُخْبِرُ

أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - حَدَّثَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَدْخُلْ بَيْتَهَا إِلَّا صَلَّاهُمَا أَطْرَافَهُ

١٦١٩١ - تحفة ٥٩٣، ٥٩٢، ٥٩١، ٥٩٠

1631- Abdulazîz der ki: "Abdullah b. ez-Zübeyr'i gördüm; ikinci namazından sonra iki rekat namaz kıldı ve Hz. Âişe'nin kendisine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) her evine gelişinde bu iki rekatı kıldığını anlattığını söyledi.¹

Abdülazîz'in bildirdiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr, ikinci namazından sonra iki rekat namaz kılmış ve Hz. Âişe'nin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) her evine gelişinde ikinci namazından sonra bu iki rekatı kıldığını anlattığını söylemiştir. Abdullah b. ez-Zübeyr, ikinci namazına cevaz veren bu rivayetin genel bir cevaz olduğunu söyleyerek sabah namazından sonra da kılınabileceğini söylemiştir.

Şâfiî mezhebine göre bütün vakitlerde tavaf namazını kılmak, kerahetsiz olarak caizdir. Delil olarak ta Cubeyr b. Mut'im'in merfû olan şu hadisini göstermişlerdir: "*Ey Abdimenâf oğulları! Müminlerin idaresini eline alan, gece veya gündüz hangi saatte olursa olsun Kâbe'yi tavaf edene veya burada namaz kılmak isteyene sakın mani olmasın.*"

Bu hadisi *Sünen* sahipleri, Şâfiî, İbn Huzeyme ve başkaları rivayet etmiş, Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir. Dârekutnî ve Beyhakî'nin Ebû Zer'den merfû olarak rivayet ettikleri hadis ise şu şekildedir: "*Mekke'de olanlar hariç, hiç kimse sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar, ikindiden sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmasın.*" Bu hadis, kerahet vakitlerinde mekruh olan genel yasaklamayı, belli şartlara bağlamıştır.

¹ Hadis ayrıca 590, 591, 592, 593'te geçmektedir. Müslim 835

۷۴ - باب الْمَرِيضِ يَطُوفُ رَاكِبًا

74- BİNEĞE BİNEREK TAVAF EDEN HASTA

۱۶۳۲ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَافَ بِالْبَيْتِ ، وَهُوَ عَلَى بَعِيرٍ ، كَلَّمَ أَتَى عَلَى الرُّكْنِ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ فِي يَدِهِ وَكَبَّرَ أَطْرَافَهُ ۱۶۰۷ ، ۱۶۱۲ ، ۱۶۱۳ ، ۵۲۹۳ - تحفة ۶۰۵۰

1632- "İshâk el-Vâsîti — Hâlid — Hâlid el-Hazzâ — İkrime" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'yi bir devenin üzerinde tavaf etti ve Rûkn'e her gelişinde elindeki bir şeyle ona işaret edip tekbir getirdi.¹

İshâk, İshâk b. Şâhîn'dir.

Hâlid, Hâlid et-Tahhân'dır.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Nevevî'nin beyanına göre Şâfiî mezhebinde meşhur olan görüşe göre özürsüz olarak binek üzerinde tavaf yapmak mekruh değildir; ancak evla olana muhalefet edilmiş olur.

Şâfiîlerden İmâmu'l-Haremeyn: "Bir kimse Mescid'i pisleyeceğinden emin olmadığı hayvanı Mescid'e sokar da pisletmemek imkânı bulursa bu caizdir. Aksitakdirde o hayvanı Mescid-i Haram'a sokmak mekruhtur" demiştir.

Hanefîlere göre tavafı yürüyerek yapmak vaciptir. Ancak özür sahibi olan bineğe binip tavaf yapabilir. Kişi özürsüz olarak bineğe binip tavaf ederse, Mekke'de olduğu süre içinde bu tavafı iade etmesi gerekir. Eğer memleketine dönmüşse kurban kesmesi gerekir.

Mâlikilere göre de özrü olmayanın bineğe binip tavaf yapması caiz değildir. Kişi özürsüz olarak bineğe binip tavaf ederse bu tavafı iade eder. Eğer memleketine dönmüşse Mekke'ye kurban gönderir.

¹ Hadis ayrıca 1607, 1612, 1613, 5293'te geçmektedir. Müslim 1272

Yürüyerek tavaf etmeye gücü yeten, sürünerek tavaf ederse bu tavaf sahihtir. Ancak Şâfiîlere göre bu mekruhtur.

Hanbelîlere göre ise, aciz olanın böyle yapmasında sakınca yoktur. Ancak özürsüz olarak yaparsa, Mekke’de olduğu süre içinde bu tavafı iade etmesi gerekir. Eğer memleketine dönmüşse kurban kesmesi gerekir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tavaf ederken Hacer-i Esved’in yanına her gelişinde elindeki bir şeyle ona işaret edip tekbir getirirdi.

Eğer hadis ile başlığın alakası sorulacak olursa, şöyle cevap verilir: Buhârî, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğe binip tavaf yapmasını onun hasta olmasına bağlamıştır. Ebû Dâvud’un İbn Abbâs’tan naklettiği: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasta bir şekilde gelip bineğe binerek tavaf yaptı” şeklindeki hadis bunu teyid etmektedir.

Ancak İzzüddîn b. Cemâa: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olduğu için bineğe binerek tavaf ettiğini söyleyen rivayetler zayıftır” demiştir.

Görünen o ki Şâfiî’nin de *el-Ümm*’de zikrettiği gibi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğe binerek yaptığı tavaf ifada tavafıydı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ haccında üç defa tavaf yapmıştı. Birincisi, remel yaptığı kudüm tavafıdır. İkincisi ifâda tavafı, üçüncüsü ise veda tavafıdır.

Uygun olan, halkın Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmeleri ve hac ibadetiyle ilgili sorular sormaları için Veda tavafını değil, ifâda tavafını bineğin üzerinde yapmış olmasıdır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Veda tavafını insanlar hac ibadetiyle ilgili şeyleri öğrendikten sonra seher vaktinde yapmıştı.

١٦٣٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ سَكَوتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي فَقَالَ « طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ » فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ النَّبِيِّ ، وَهُوَ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ أَطْرَافَهُ

١٨٢٦٢ تحفة - ٤٨٥٣، ١٦٢٦، ١٦١٩، ٤٦٤

1633- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel — Urve — Zeyneb binti Ümmi Seleme” isnâdıyla

Ümmü Seleme şöyle demiştir: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) rahatsız olduğumu söyleyince: “*Halkın arkasında bineğine binerek tavaf yap*” buyurdu. Ben de bu şekilde tavaf yaptım, bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin yanında namaz kılıyor ve Tûr Sûresini okuyordu.¹

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, imam Mâlik'tir.

Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel, Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel el-Esedî el-Medenî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Ümmü Seleme, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bineğe binerek halkın arkasında tavaf etmesini söyledi. Ümmü Seleme Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği şekilde tavaf ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin yanında sabah namazını kıldığını ve Tûr Sûresini okuduğunu işitti.

۷۵ - بَابُ سِقَايَةِ الْحَاجِّ

75- HACILARA SU İÇİRMEK

Kureyş, hacılara suda yapılmış kuru üzüm şırası içirirlerdi. Bu işi Cahiliye döneminde babası Abdulmuttalib'den sonra Abbâs üzerine almıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İslam devrinde bu vazifeyi yine ona bıraktı ve artık bu vazife kıyamete kadar Hz. Abbâs'ın soyu için bir haktır.

۱۶۳۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ اسْتَأْذَنَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيْلًا مِّنِي مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ ، فَأَذِنَ لَهُ أَطْرَافَهُ ۱۷۴۳ ،

۱۷۴۴ ، ۱۷۴۵ - تحفة ۷۸۰۲

1634- “Abdullah b. Ebi'l-Esved — Ebû Damra — Ubeydullah — Nâfi”

¹ Hadis ayrıca 464, 1619, 1626, 4853'te geçmektedir. Müslim 1276

isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: “Abbâs b. Abdilmuttalib, hacılara su dağıttığı için Minâ gecelerini Mekke’de geçirmek için izin isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verdi.”¹

Ebu’l-Esved, Humejd es-Sayriff’dir ve Abdurrahman b. Mehdî’nin kız kardeşinin oğludur.

Ebû Damra, Enes b. İyâd el-Leysî el-Medenî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer’dir.

Hz. Abbâs, hacılara su dağıttığı için Zilhicce ayının on bir, on iki ve on üçüncü gecesini Mekke’de geçirmek için Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin isteyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verdi.

Hadis, hacılara su dağıtmak gibi özür sahibi olmayanların Zilhicce ayının on bir, on iki ve on üçüncü gecesini Mina’da geçirmelerinin vacip olduğuna delildir. Ancak ikinci gün Minâ’dan ayrılanın üçüncü geceyi oradan geçirme sorumluluğu düşer.

Geceyi Minâ’da geçirmekten kasıt, gecenin çoğunu burada geçirmektir. Kişi geceyi bir yerde geçireceğine yemin etse ve gecenin büyük kısmını burada geçirirse yeminini yerine getirmiş olur. Minâ’da geçirilecek gecelerden birini terk eden bir, iki geceyi terk eden ise iki müdd yiyecek tasadduk eder.

Tirmizî’nin rivayet edip hasen sahih kabul ettiği hadise göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Abbâs ve deve çobanlarına izin vermesi sebebiyle, Hz. Abbâs’ın soyundan olmayanlar hacılara su dağıtmak için Minâ’da gecelemeği bırakırlarsa kurban kesmelerine gerek yoktur.

Hanefîler şöyle dediler: “Minâ’da geceleme sünnettir. Eğer vacip olsaydı su dağıtanlara bu konuda izin verilmezdi.” Hanefîler, Şâfiîlerin: “Vacip olmasaydı, bu konuda izin almaya gerek kalmazdı” sözüne şöyle cevap vermişlerdir: “Sahabe için sünnete muhalefet etmek, özellikle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber olan bu üç geceyi Minâ’da geçiren halktan ayrılmayı gerektiriyorsa önemli bir şeydi. Bu sebeple Hz. Abbâs Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin istemiştir.

¹ Hadis ayrıca 1743, 1744, 1745’te geçmektedir. Müslim 1315

١٦٣٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَاءَ إِلَى السَّقَايَةِ ، فَاسْتَقَى ، فَقَالَ الْعَبَّاسُ يَا فَضْلُ اذْهَبْ إِلَى أُمِّكَ ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِشَرَابٍ مِنْ عِنْدِهَا فَقَالَ « اسْقِنِي » قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ أَيْدِيَهُمْ فِيهِ قَالَ « اسْقِنِي » فَشَرِبَ مِنْهُ ، ثُمَّ أَتَى زَمْزَمَ ، وَهُمْ يَسْقُونَ وَيَعْمَلُونَ فِيهَا ، فَقَالَ « اْعْمَلُوا ، فَإِنَّكُمْ عَلَى عَمَلٍ صَالِحٍ - ثُمَّ قَالَ - لَوْلَا أَنْ تُغْلَبُوا لَنَزَلْتُ حَتَّى أَضَعَ الْحَبْلَ عَلَى هَذِهِ » - يَعْنِي عَاتِقَهُ - وَأَشَارَ إِلَى عَاتِقِهِ تَحْفَةً

٦٠٥٧

1635- “İshâk — Hâlid — Hâlid el-Hazzâ — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) su dağıtanların yanına gelip su istedi. Hz. Abbâs: “Ey Fadl! Annene git ve yanından Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) içecek getir” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bana içecek ver*” buyurdu. Hz. Abbâs: “Ey Allah’ın Resûlü! Ellerini içine batırıyorlar” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bana içecek ver*” buyurup o içekten içti. Sonra Zemzem kuyusuna gitti. (Abdulmuttalib oğulları) halka su veriyor ve çalışıyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara şöyle buyurdu: “*Çalışın. Siz salih bir amel yapmaktasınız*” buyurdu. Sonra: “*Suyu çıkarmanız konusunda insanların (bunu hac menasikinden zannedip) sizlerle çekişmeyeceğini bilsem ben de devemden iner, hatta kuyunun ipini -eliyle omzuna işaret ederek- şuraya kor, sizin gibi su çekerdim*” buyurdu.¹

İshâk, ishâk b. Şahin el-Vâsıtî’dir.

Hâlid, Hâlid et-Tahhân’dır.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hacılara içecek dağıtılan yere gelip içecek isteyince Hz. Abbâs oğlu Fadl’a, annesi Lubâbe binti’l-Hâris el-Hilâliyye’nin yanına gidip Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) onun yanından içecek getirmesini

¹ İbn Huzeyme (2946) ve İbn Hibbân (5392).

söyledi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana yanındaki içecekten ver"* buyurunca, Hz. Abbâs: *"Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlar ellerini bu içeceğin içine daldırıyorlar"* dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her şeyde aslolanın temizlik olduğunu öğretmek için: *"Bana yanındaki içecekten ver"* buyurdu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Abbâs'ın verdiği kovadan içip, şerbetin ekşi olmasından dolayı yüzünü ekşitti ve su isteyip kovadaki içeceğe kattıktan sonra: *"Şerbetiniz keskin olduğu zaman içine su katın"* buyurdu.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zemzem kuyusundan su çekip halka su dağıtanların yanına gitti ve: *"Çalışın. Siz salih bir amel yapmaktasınız"* buyurdu. Sonra: *"Suyu çıkarmanız konusunda insanların bunu hac menasikinden zannedip sizlerle çekişmeyeceğini bilsem ben de devemden iner, hatta kuyunun ipini -eliyle omzuna işaret ederek- şuraya kor, sizin gibi su çekerdim"* buyurdu.

Hadis, halka açık olan kuyu ve depo gibi halkın istifadesi için yapılan şeylerden zengin olsun, fakir olsun herkesin faydalanabileceğini göstermektedir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şerbetten içmesi, bu suların vakıf hükmünde olduğunu, zengin için hediye, fakir içinse sadaka hükmünde olduğunu göstermektedir. Yine bu hadis, yiyecek ve içecekleri pis görmenin mekruh olduğunu göstermektedir.

٧٦ - بَاب مَا جَاءَ فِي زَمَزَمَ

76- ZEMZEM HAKKINDAKİ RİVAYETLER

Zemzem'e bu adın verilmesi suyunun çok olması sebebiyledir. Zemzem, çok su demektir. Cibrîl'in sesine de zemzem dendiği söylenmiştir. Zemzem suyuna, şâbia (doyuran), bereke (bereket), nâfia (faydalı), madnûna (çoğalan), kâfiye (yeten), âfiye (afiyet veren), muğziye (besleyen), murviye (susuzluğu gideren), şifâu sakem (hastaya şifa) isimleri de verilmiştir. Zemzem suyunu ilk olarak Cibrîl, susayan Hz. İsmâil için çıkarmıştır. Cibrîl'den sonra da Hz. İbrâhîm zemzem suyunu kazıp çıkarmıştır.

Daha sonra Cürhümlülerin Kâbe ve Harem'e hürmetsizlik etmesi veya Mekke'den çıkarıldıkları zaman kuyuyu kapatması sebebiyle su kayboldu ve kuyunun yeri bilinemedi.

Sonra yüze Allah, Abdulmuttalib'e rüyasında kuyunun yerini gösterdi

Abdulmuttalib zemzem kuyusunu kazıp suyu çıkardı.

Zemzem suyunun faziletiyle ilgili birçok hadis vardır; ancak Buhârî, şartına göre sahih olmadığı için bu hadisleri zikretmemiştir. Müslim’de geçtiğine göre Ebû Zer: “Zemzem suyu, aç aştır” demiştir. Tayâlisî, buna: “Hastaya şifadır” ibaresini eklemiştir.

Müstedrek’te geçtiğine göre İbn Abbâs Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Zemzem suyu ne için içilirse onun içindir” buyurmuştur. Beyhakî, Şuab’da bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

Dârekutnî ve Beyhakî’nin merfû olarak rivayet ettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Münafıklarla bizim aramızdaki alâmet onların zemzem suyundan kana kana içmemeleridir” buyurmuştur. Selef ve halef âlimlerinden bazıları zemzem suyunu bazı ihtiyaçları için içmişler ve bu ihtiyaçları giderilmiştir. En güzeli ise zemzem suyunu iman üzere yaşamak, iman üzere ölmek ve Allah’a itaatle izzet bulmak için içmektir.

١٦٣٦ - وَقَالَ عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ كَانَ أَبُو ذَرٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « فُرَجَ سَقْفِي وَأَنَا بِمَكَّةَ ، فَتَزَلَّ جَبْرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَفَرَجَ صَدْرِي ، ثُمَّ غَسَلَهُ بِهَاءِ زَمْزَمَ ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُتَمَلِّي حِكْمَةٍ وَإِيمَانًا ، فَأَفْرَغَهَا فِي صَدْرِي ، ثُمَّ أَطْبَعَهُ ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَفَرَجَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ جَبْرِيلُ لِحَازِنِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا افْتَحْ قَالَ مَنْ هَذَا قَالَ جَبْرِيلُ » طرفاه ٣٤٩ ،

٣٣٤٢ - تحفة ١١٩٠١

1636- “Abdân — Abdullah — Yûnus — Zührî” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Ebû Zer Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu söylerdi: “Ben Mekke’deyken evimin tavanı açıldı ve Cibrîl inip göğsümü yardı. Sonra onu zemzem suyuyla yıkadı, sonra içi hikmet ve imanla dolu olan altın bir leğen getirip göğsüme dökerek kapattı. Sonra elimden tutup beni dünya semasına çıkardı. Cibrîl dünya semasının bekçisine: «Aç!» deyince, bekçi: «Bu kimdir?» diye sordu. Cibrîl: «Ben Cibrîl’im» cevabını

verdi.”¹

Abdân, Abdullah b. Osman el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'de Ümmü Hâni'nin evindeyken evin tavanı açıldı ve Cibrîl inip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünü yararak zemzem suyuyla yıkadı. Sonra içi hikmet ve imanla dolu altın bir leğen getirip bu hikmet ve imanı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsüne boşaltıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünü kapattı. Bu olay altın kapların kullanılmasının haram kılınmasından önce vaki olmuştur. Sonra Cibrîl Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) elinden tutup dünya semasına çıkarmıştır.

Ebû Câfer Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-Arş'ta*, İbn Abbâs'tan şu hadisi rivayet etmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Semayla yeryüzü arasında ne kadar mesafe olduğunu biliyor musunuz?*” diye sorunca, sahabe: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” cevabını verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Aralarında beş yüz yıllık mesafe vardır. Her semanın kalınlığı da beş yüz yıllık mesafedir. Yedinci kat semanın üzerinde ise dibiyle üstü arası yerle gök arası kadar olan bir deniz vardır” buyurdu.

Cibrîl, semanın bekçisine: “Kapıyı aç” deyince, bekçi, kapıyı kimin çaldığını sordu. Cibrîl de: “Ben Cibrîl'im” cevabını verdi.

Hadisin başlıkla alakası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünün zemzem suyuyla yıkanmasıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünün zemzem suyuyla yıkanması, bu suyun başka suların daha faziletli olduğunun delilidir.

Şeyhu'l-İslâm el-Bulkînî der ki: “Zemzem suyu, Kevser suyundan daha faziletlidir. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kalbi bununla yıkandı. Hâlbuki kalb ancak suların en faziletlisi ile yıkanır.”

Zeynüddîn el-İrâkî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünün yarılıp kalbinin yıkanmasının hikmetiyle ilgili şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kalbinin güçlenip gökyüzü ve yeryüzünün melekûtuna, cennete ve

¹ Hadis ayrıca 349, 3342'de geçmektedir. Müslim 163

cehenneme şahit olmaya dayanabilmesi için kalbi yıkanmıştır. Çünkü zemzem suyunun özelliklerinden biri de, kalbi güçlendirip korkuyu yok etmesidir.”

۱۶۳۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ ابْنُ سَلَامٍ - أَخْبَرَنَا الْفَزَارِيُّ عَنْ عَاصِمٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ أَنَّ
ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - حَدَّثَهُ قَالَ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ زَمْزَمَ فَشَرِبَ وَهُوَ
قَائِمٌ . قَالَ عَاصِمٌ فَحَلَفَ عِكْرِمَةُ مَا كَانَ يَوْمَئِذٍ إِلَّا عَلَى بَعِيرٍ . طرفه ۵۶۱۷ - تحفة ۵۷۶۷

1637- “Muhammed b. Selâm — Fezârî — Âsım” isnâdıyla Şa’bî’nin bildirdiğine göre İbn Abbâs kendisine şöyle demiştir: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) zemzem suyu sundum, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayakta durarak içti.” Âsım der ki: “İkrime yemin ederek Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) o gün devenin üzerinde olduğunu söylemiştir.”¹

Fezârî, Mervân b. Muâviye’dir.

Âsım, Âsım b. Süleymân el-Ahvel’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şurâhîl’dir.

Abdullah b. Abbâs, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) zemzem suyu sunduğunu ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu suyu ayakta durarak içtiğini söylemiştir. Hadis, ayakta içmenin caiz olduğuna, zemzem suyundan içmenin ise müstehab olduğuna delildir.

İbnu’l-Munîr der ki: “Zemzem, Ehl-i beytin ve her susayanın kana kana su içtiği, dostların bir araya geldiği, hakkında şiirler yazılan bir sudur. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zemzem suyundan kana kana su içmeyi imanla nifak arasındaki fark saymıştır.”

Şair şöyle demiştir:

Bu suyu çok özlememin tek sebebi

Orada konaklayan sevdiklerimdir

Bir başkası ise:

Suyun tuzlu ve tadının bozuk olduğunu söylüyorlar

¹ Hadis ayrıca 5617’de geçmektedir. Müslim 2027

Evet, o temiz kalpler için tuzlanmıştır.

Bir başkası ise:

Allah için Mısır Nil'ine söyleyin

Ona ihtiyacım olmadığını

Ben Kâbe'nin yanındaki tatlı zemzeme

Vefayla bağlanmışım.

Fâkihî ve başkalarının bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Hayırlı insanların namazgâhında namaz kılın, iyilerin içeceklerinden için” deyince: “Hayırlıların namazgâhı nedir?” diye sordular. İbn Abbâs: “Kâbe'deki altın oluğun altıdır” cevabını verdi. “İyilerin içeceği nedir?” diye sorulunca ise: “Zemzem suyudur” cevabını verdi.

Âsım el-Ahvel der ki: “İbn Abbâs'ın atlısı İkrime yemin ederek: “Vallâhi! İbn Abbâs Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) su verdiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesinin üzerindeydi” demiştir.

İbn Mâce'de bu vecihle geçen hadise göre: Âsım şöyle demiştir: “İkrime'ye: “Allah için söyle, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) suyu nasıl içti?” diye sorduğumda: “Ayakta içmedi, çünkü o zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveye binmişti” cevabını verdi.

Ancak Ebû Dâvud'da geçen İbn Abbâs'ın İkrime'den olan hadisi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesini çökertip iki rekat namaz kıldı” şeklindedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldıktan sonra ayakta durarak su içmiş olabilir. İkrime de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayakta içmeyi yasaklamasından dolayı onun ayakta içmediğini söylemiş olabilir. Ancak Buhârî'de geçen Hz. Ali'nin naklettiği hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayakta su içtiği belirtilmektedir. Bu da ayakta su içmenin caiz olduğunu gösterir.

Buhârî ve Tirmizî bu hadisi *Eşribe* konusunda rivayet etmiştir.

۷۷ - باب طَوَافِ الْقَارِنِ

77- HACC-I KIRAN YAPANIN TAVAFI

۱۶۳۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ ، ثُمَّ قَالَ « مَنْ كَانَ مَعَهُ هَذِي فَلْيُهَلِّ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا » فَقَدِمْتُ مَكَّةَ ، وَأَنَا حَائِضٌ ، فَلَمَّا قَضَيْنَا حَجَّنَا أَرْسَلَنِي مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِلَى التَّنْعِيمِ ، فَاعْتَمَرْتُ ، فَقَالَ ﷺ « هَذِهِ مَكَانَ عُمْرَتِكَ » . فَطَافَ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ ، ثُمَّ حَلُّوا ، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ ، بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنَى ، وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا أَطْرَافَهُ ۱۵۶۱ ، ۱۵۶۰ ، ۱۵۵۶ ، ۱۵۱۸ ، ۱۵۱۶ ، ۳۲۸ ، ۳۱۹ ، ۳۱۷ ، ۳۱۶ ، ۳۰۵ ، ۲۹۴ ، ۱۷۷۲ ، ۱۷۷۱ ، ۱۷۶۲ ، ۱۷۵۷ ، ۱۷۳۳ ، ۱۷۲۰ ، ۱۷۰۹ ، ۱۶۵۰ ، ۱۵۶۲ ، ۱۷۸۳ ، ۱۷۸۶ ، ۱۷۸۷ ، ۱۷۸۸ ، ۲۹۵۲ ، ۲۹۸۴ ، ۴۳۹۵ ، ۴۴۰۱ ، ۴۴۰۸ ، ۱۶۵۹۱ - تحفة ۷۲۲۹ -

1638- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Hz. Âişe şöyle dedi: Vedâ haccında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber çıktık ve umre için ihrama girdik. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Kurbanı olan hac ile beraber umreye de niyet etsin ve ikisini bitirinceye kadar ihramdan çıkmasın” dedi. Mekke’ye geldiğimde hayız olmuştum. Haccımızı yapınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Abdurrahman ile Ten’im’e gönderdi ve umre için ihrama girdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu da (bozduğun) umrenin yerine geçsin” dedi. Umre için ihrama girenler tavaf edip ihramdan çıktılar. Sonra da Minâ’dan dönünce bir tavaf daha yaptılar. Hac ve umre için birlikte ihrama girenler ise sadece bir defa tavaf yaptılar.¹

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1650,

Abdullah b. Yusuf, Abdullah b. Yusuf et-Tinnîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hadiste zikredilen hac, hicretin onuncu yılında olmuştur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hicretten sonra yaptığı tek hac olan bu hacda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halkla vedalaştığı için buna Veda haccı denmiştir.

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre bu hacda umre için ihrama girdiler, sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kurbanı olan hac ile beraber umreye de niyet etsin ve hac ve umreyi bitirinceye kadar ihramdan çıkmasın"* buyurdu. Çünkü kıran haccında ileride de geleceği gibi hac ve umrenin bazı amelleri birdir.

Hz. Âişe, Mekke'ye geldiklerinde hayız olduğu için umre yapamadığını, hayızdan temizlenip hac yaptıktan sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini kardeşi Abdurrahman ile beraber en yakın mikat olan Ten'im'e gönderdiğini söyledi. Hz. Âişe buradan ihrama girip umre yapınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu da bozduğun umrenin yerine geçsin"* buyurdu.

Bu hacda kurbanı olsun, olmasın temettü haccına niyet edip umre için ihrama girenler, tavaf edip sa'y ettikten sonra ihramdan çıktılar.

Ebû Hanîfe der ki: *"Yanında kurbanlığı olan, umre yaptıktan sonra hac yapıp kurbanını kesinceye kadar ihramdan çıkamaz."*

Temettü haccına niyet edenler Minâ'dan döndükten sonra hac için tekrar tavaf yaptılar. Yanlarında kurbanlık olup kıran haccına niyet edenler ise sadece bir tavaf yaptılar.

Bu hadis, kıran haccı yapanın bir tavaf ve bir sa'y yapmasının yeterli olduğuna delildir. Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Hanefîler ve başkaları ise iki tavaf ve iki sa'y yapması gerektiğini söylemişlerdir.

İbnu'l-Humâm *Fethu'l-Kadîr*'de, Nesâî'nin *Sünen*'inde Hammâd b. Abdurrahman el-Ensârî kanalıyla İbrâhîm b. Muhammed b. el-Hanefiyye'nin şu

sözünü delil göstermiştir: “Babamla beraber hac yaptım, babam kıran haccı yaptı ve her biri için birer tavaf ve sa’y yaptı. Bana Hz. Ali’nin bu şekilde yapıp, Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını bildirdiğini söyledi.”

Allâme İbn Humâm der ki: “Ezdî, senetteki Hammâd’ın zayıf olduğunu söylemiş, ancak İbn Hibbân onun güvenilir olduğunu söylemiştir. Hammâd’ın hadislerinin derecesi hasenden aşağıya düşmez.” Ancak Hz. Ali’nin hadisteki sözü nassa muhaliftir.

İbnu’l-Münzir’in: “Bu söz Hz. Ali’den sâbit isnâdla rivayet edilmiş olsa bile Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hac ve umre için ihrama girenin ikisi için bir tavaf ve sa’y yapması yeterlidir”* sözüne uymak daha uygundur.

Bu konuda ortaya bu şekilde bir çelişki çıkmaktadır. Ancak: “Babamla beraber hac yaptım, babam kıran haccı yaptı ve her biri için birer tavaf ve sa’y yaptı” şeklindeki rivayet, kıyasa ve usule daha uygun olduğu için daha fazla kabul görmüştür. Yani bir ibadeti diğer bir ibadete ekleyen kimsenin her ibadetin rûknünü ayrı ayrı yerine getirmesi gerektiği görüşüne varılmıştır. Doğrusunu da Allah bilir.

Ancak Buhârî, *Sahîh*’de zikredilen rivayete uyarak amel etmek, açık bir şekilde sahih olmadığı görülen bir rivayete uyarak amel etmekten daha uygun olduğu konusunda hiç bir şüphe yoktur. Müslim rivayetinde Ebu’z-Zübeyr’den naklederek Câbir b. Abdillâh’ın: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı Safâ ile Merve arasında sadece bir defa sa’yetmiştir” dediğini bildirmiştir. Tâvus kanalıyla da Hz. Âişe’den naklederek Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: *“Tavafin haccın için de, umren için de yeterlidir”* buyurduğunu bildirmiştir.

Abdurrezzâk, Süfyân es-Sevrî kanalıyla naklederek Seleme b. Kuheyl’in: “Ne Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ne de ashâbından hiç kimsenin haccı ve umresi için bir tavaftan başka bir tavaf etmedikleri konusunda Tâvus yemin etti” dediğini bildirmiştir. Hâfız İbn Hacer: “Bu, sahih bir isnâddır” demiştir.

Başlık altındaki hadis, Hayızlı ve loğusa kadınlar nasıl ihrama girerler başlığı altında da zikredilmiştir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de: “Hac ve umre için birlikte ihrama girenler ise sadece bir defa tavaf yaptılar” kavidir.

١٦٣٩ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - دَخَلَ ابْنَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، وَظَهَرَهُ فِي الدَّارِ ، فَقَالَ إِنِّي لَا أَمْنُ أَنْ يَكُونَ الْعَامَ يَبْنَ النَّاسِ قِتَالٌ ، فَيَصُدُّوكَ عَنِ النَّبِيِّ ، فَلَوْ أَقَمْتُ . فَقَالَ قَدْ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَالَ كُفَّارُ قُرَيْشٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّ ، فَإِنْ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ أَفَعَلُ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ مَعَ عُمَرَى حَجًّا قَالَ ثُمَّ قَدِمَ فَطَافَ هَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا أَطْرَافَهُ ١٦٤٠ ، ١٦٩٣ ، ١٧٠٨ ، ١٧٢٩ ، ١٨٠٦ ، ١٨٠٧ ، ١٨٠٨ ، ١٨١٠ ، ١٨١٢ ، ١٨١٣ ، ٤١٨٣ ، ٤١٨٤ ،

٤١٨٥ - تحفة ٧٥٢٣

1639- “Yâkub b. İbrâhîm — İbn Uleyye — Eyyûb” isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer'in binek devesi evinde hazır olduğu bir sırada oğlu Abdullah b. Abdillâh girdi ve: “Bu yıl insanlar arasında savaş olmasından ve seni Beyt'i ziyaretten alkoymalarından endişe ediyorum. (Hacca gitmeyip evinde) ikamet etsen” dedi. İbn Ömer ona şöyle karşılık verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (Kâbe'yi ziyaret için) yola çıkınca Kureyş müşrikleri onunla Kâbe arasına girmişlerdi. Eğer benimle Kâbe arasına girilirse, ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi yaparım. Yüce Allah ta: “And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah en güzel örnektir”¹ buyurmuştur.” Sonra: “Şahit olun ki, umreyle birlikte bir haccı da kendime vacip kıldım” dedi. Sonra gelip ikisi için bir tavaf yaptı.²

Yâkub b. İbrâhîm, Yâkub b. İbrâhîm ed-Devrakî'dir.

¹ Ahzâb Sur. 21

² Hadis ayrıca 1640, 1693, 1708, 1729, 1806, 1807, 1808, 1810, 1812, 1813, 4183, 4184, 4185'te geçmektedir. Müslim 1230

İbn Uleyye, İsmâil b. Uleyye'dir. Uleyye, annesinin adıdır. Babasının adı İbrâhîm b. Miksem'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer, hacca gitmek için devesini hazırlamışken, oğlu Abdullah yanına girdi ve şöyle dedi: “Bu yıl insanlar arasında savaş olmasından ve seni Kâbe’yi ziyaretten alıkoymalarından endişe ediyorum. Bu yıl hacca gitmeyip evinde ikamet etsen.”

Bunun üzerine İbn Ömer, oğlu Abdullah’a şöyle karşılık verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin altıncı yılında umre için yola çıkıp Hudeybiye’de konakladığı zaman Kureyş kafirleri Kâbe’yi ziyaret etmesine engel olmuşlardı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olduğu yerde kurbanını kesip tıraş olarak ihramdan çıkmıştı. Eğer benim de Mekke’ye girmeme engel olurlarsa, ben de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi yaparım. Yüce Allah ta: “**And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah en güzel örnektir**”¹ buyurmuştur. Şahit olun ki, Şahit olun ki, umreyle birlikte bir hacı da kendime vacip kıldım” dedi.

Sonra Abdullah b. Ömer, Arafat’ta vakfe yaptıktan sonra Minâ’dan Mekke’ye gelip hac ve umre için bir tavaf yaptı.

Hadisin başlıkla alakası, “Hac ve umre için bir tavaf yaptı” sözüdür.

Kıran hacı için iki tavaf iki sa’y yapılacağını söyleyenler hadisteki bu cümleyi: “Hac için bir tavaf, umre için bir tavaf” şeklinde açıklamışlardır.

Ancak Saîd b. Mansûr’un, Nâfi kanalıyla İbn Ömer’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hac ve umreyi birleştirenin bir tavaf ve bir sa’y yapması yeterlidir*” buyurmuştur. Bu hadisteki mânâ açıktır.

Müslim bu hadisi *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Ahzâb Sur. 21

١٦٤٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَرَادَ الْحَجَّ عَامَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ بِابْنِ الزُّبَيْرِ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ النَّاسَ كَاثِرٌ بَيْنَهُمْ فَقَالَ ، وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يَصُدُّوكَ فَقَالَ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ إِذَا أَضْنَعَ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجِبْتُ عُمْرَةً . ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَاهِرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجِبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي وَأَهْدَى هَذِيأَ اشْتَرَاهُ بِقَدِيدٍ وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ ، فَلَمْ يَنْحَرْ ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ شَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ ، وَلَمْ يَخْلُقْ وَلَمْ يَقْصُرْ حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ ، فَتَحَرَ وَحَلَقَ ، وَرَأَى أَنْ قَدْ قَضَى طَوَافَ الْحَجِّ ، وَالْعُمْرَةَ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَذَلِكَ فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . أَطْرَافُهُ ، ١٦٣٩ ، ١٦٩٣ ، ١٧٠٨ ، ١٧٢٩ ، ١٨٠٦ ، ١٨٠٧ ، ١٨٠٨ ، ١٨١٠ ، ١٨١٢ ،

١٨١٣ ، ٤١٨٣ ، ٤١٨٤ ، ٤١٨٥ - تحفة ٨٢٧٩

1640- "Kuteybe — Leys" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre Haccâc'ın İbnu'z-Zübeyr'e saldırdığı yıl İbn Ömer hac yapmak istedi. Ona: "İnsanlar arasında savaş var ve seni geri çevirmelerinden korkanz" denilince: "And olsun ki, Resulullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir"¹ âyetini okudu ve: "Ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi yaparım. Siz de şahit olun ki umre için ihrama giriyorum" dedi.

Beydâ sırtlarına ulaştığı zaman da: "Umre ile haccın ibadetleri aynıdır. Siz de şahit olun ki hem hac, hem umre için ihrama giriyorum" dedi. Kudeyd'de satın aldığı kurbanlığı da yanına aldı. Mekke'ye geldiğinde Kâbe'yi tavaf etti, Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Bundan başka da bir şey yapmadı. Kurbanlığı kesmedi, saçlarını kesmedi ve tıraş olmadı. Kurban bayramı gününe kadar da hacda haram olan hiçbir şeyi yapmadı. Kurban bayramı gününde kurbanlığını kesti ve saçlarını tıraş

¹ Ahzâb Sur. 21

etti. Daha önce yaptığı tavafı hem umresi, hem de hacı için yeterli gördü ve: “Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapmıştı” dedi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Haccâc'ın İbnu'z-Zübeyr'e saldırdığı yıl İbn Ömer hac yapmak istedi. Muâviye b. Yezîd b. Muâviye halife olarak yerine kimseyi göstermeden ölünce insanlar iki ay kadar halifesiz kaldılar. Mekke halkının ileri gelenleri bir araya gelip Abdullah b. ez-Zübeyr'e biat ettiler. Şam ve Mısır halkı ise Mervân b. el-Hakem'e biat ettiler. Bu durum Mervan ölüp yerine oğlu Abdulmelik geçinceye kadar böyle devam etti. Abdulmelik hilafete geçince, halkın Abdullah b. ez-Zübeyr'e biat etmelerinden korkup hac yapmalarını yasakladı. Sonra Haccâc komutasındaki bir orduyu Mekke'ye gönderip şehri kuşattı. Kuşatma yetmiş iki yılının Şaban ayında başlayıp İbnu'z-Zübeyr şehid edilinceye kadar devam etti.

Abdullah b. Ömer'e, oğulları Abdullah ve Sâlim: “İnsanlar arasında savaş var ve seni geri çevirmelerinden korkarız” denilince: “**And olsun ki, Resulullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir**”² âyetini okudu ve: “Eğer Kâbe'yi tavaf etmem engellenirse Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye'deyken umre yapmasına engel olunduğunda yaptığı gibi yaparım. Siz de şahit olun ki ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi umre için ihrama giriyorum” dedi. Sonra yola çıkıp Mekke ile Medine arasında olan Beydâ'ya gelince: “Umre ile hacın ibadetleri aynıdır. Siz de şahit olun ki hem hac, hem umre için ihrama giriyorum” deyip Kudeyd'de satın aldığı kurbanlığa gerdanlık takıp yanında götürdü. Mekke'ye geldiğinde Kâbe'yi tavaf etti, Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Bundan başka da bir şey yapmadı. Kurbanlığı kesmedi, saçlarını kesmedi ve tıraş olmadı. Kurban bayramı gününe kadar da hacda haram olan hiçbir şeyi yapmadı. Kurban

¹ Hadis ayrıca 1639, 1693, 1708, 1729, 1806, 1807, 1808, 1810, 1812, 1813, 4183, 4184, 4185'te geçmektedir. Müslim 1230

² Ahzâb Sur. 21

bayramı gününde kurbanlığını kesti ve saçlarını tıraş etti. Arafat vakfesinden sonra yaptığı ifâda tavafını hem umresi, hem de haccı için yeterli gördü ve: “Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapmıştı” dedi.

Şâfiî ve başkalarına göre “...yaptığı ifada tavafını hem umresi, hem de haccı için yeterli gördü” sözünden kasıt, kıran haccı için, umre için ayrı, hac için ayrı tavaf ve sa’y yapmaması kastedilmiştir. Hanefiler ise bu görüşte değildir.

Bazıları ise ilk tavaftan kastın, Safâ ile Merve arasında sa’y etmek olduğunu, Kâbe’yi tavaftan kastın ise ifâda tavafı olduğunu, çünkü ifâda tavafının rükün olduğunu ve kudüm tavafının ne ifrad, ne de kıran haccında bunun yerine geçmeyeceğini söylemişlerdir.

٧٨ - باب الطَّوَافِ عَلَى وُضُوءٍ

78- TAVAFI ABDESTLİ OLARAK YAPMAK

Ulemânın çoğunluğuna göre abdestli olmak, necasetten taharet ve setr-i avret gibi tavafın şartlarından biridir. Tirmizî’de geçen: “*Kâbe’yi tavaf etmek namazdır*” hadisinde tavaf namaza benzetilmiştir. Hâlbuki tavaf, şekil olarak namaza benzememektedir. Bu sebeple hadisten tavafın hükmünün, namazın hükmü gibi olduğu anlaşılar.

Hanefiler şöyle derler: “Tavaf yapanın abdestli olması, hayız ve loğusa olmaması şart değil, vaciptir. Üzerinde pislik olduğu halde veya abdestsiz olarak tavaf yapanın tavafı caizdir; ancak böyle yapan günah işlemiş olur ve diyet ödemesi vacip olur. Abdestsiz bir şekilde kudüm tavafı veya veda tavafı yapan kişinin koyun, cünüp olarak tavaf edenin ise deve kesmesi vacip olur. Bu durumdaki kişi, eğer Mekke’deyse tavafını iade etmesi müstehabdır. Cünüp bir şekilde tavaf eden memleketine dönmüş olsa bile, yeni bir ihramla Mekke’ye gelip tavafını iade etmesi vacip olur.

١٦٤١ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ

مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ تَوْفَلٍ الْقُرَشِيُّ أَنَّهُ سَأَلَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ فَقَالَ قَدْ حَجَّ النَّبِيُّ ﷺ فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهُ أَوَّلُ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ أَنَّهُ تَوَضَّأَ ثُمَّ طَافَ

بِالْبَيْتِ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ، ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ - رضى الله عنه - فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ
 الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ثُمَّ عُمَرُ - رضى الله عنه - مِثْلُ ذَلِكَ ثُمَّ حَجَّ عُمَانُ -
 رضى الله عنه - فَرَأَيْتُهُ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ، ثُمَّ مُعَاوِيَةُ وَعَبْدُ
 اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ، ثُمَّ حَجَّجْتُ مَعَ أَبِي الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ ، فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ
 بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ، ثُمَّ رَأَيْتُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ يَفْعَلُونَ ذَلِكَ ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ،
 ثُمَّ آخِرُ مَنْ رَأَيْتُ فَعَلَ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُضْهَا عُمْرَةً ، وَهَذَا ابْنُ عُمَرَ عِنْدَهُمْ فَلَا
 يَسْأَلُونَهُ ، وَلَا أَحَدٌ يَمْنُ مَضَى ، مَا كَانُوا يَبْدُءُونَ بِشَيْءٍ حَتَّى يَضَعُوا أَقْدَامَهُمْ مِنَ الطَّوَافِ
 بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ لَا يَحِلُّونَ ، وَقَدْ رَأَيْتُ أُمِّي وَخَالَتِي ، حِينَ تَقْدَمَانِ لَا تَبْتَدِئَانِ بِشَيْءٍ أَوَّلَ مِنَ
 الْبَيْتِ ، تَطُوفَانِ بِهِ ، ثُمَّ لَا تَحِلَّانِ . طرفه ١٦١٤ - تحفة ١٦٣٩٠

1641- "Ahmed b. İsa — İbn Vehb — Amr b. el-Hâris" isnâdıyla Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel el-Kureşî, Urve b. ez-Zübeyr'e (Mekke'ye gelen kişinin durumunu) sorduğunda şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haccetti, ancak Âişe'nin bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye vardığında ilk önce abdest aldı, sonra da Kâbe'yi tavaf etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu tavafı umre saymadı. Daha sonra Ebû Bekr haccettiğinde o da ilk olarak Kâbe'yi tavaf etti ve o da bunu umre saymadı. Ömer de (hilafeti döneminde) haccettiğinde aynısını yapmıştır. Ondan sonra da Osmân'ın haccını gördüm. Onun da geldiğinde ilk önce Kâbe'yi tavaf ettiğini gördüm. O da bunu umre saymadı. Onun ardından da Muâviye de Abdullah b. Ömer de aynı şeyi yapmıştır. Daha sonra ben de babam Zübeyr b. el-Avvâm'la haccettim. Zübeyr de ilk olarak Kâbe'yi tavaf etti ve o da bunu umre saymadı. Daha sonra Ensâr ve Muhacir olanların da böyle yaptığını ve bunu umre saymadıklarını gördüm. Bunu yaparken gördüğüm en son kişi de İbn Ömer'di. O da tavaf sonrası haccını umreye çevirmedi. İbn Ömer de yanlarındadır! Ona neden sormuyorlar? Daha öncekilerden her bir kişi Mekke'ye ayak bastığında ilk yaptığı şey, Kâbe'yi tavaf olurdu. Tavaf

sonrası da ihramdan çıkmazlardı. Annem ve teyzemin de aynı şeyi yaptıklarını gördüm. Mekke'ye geldiklerinde onlar da ilk önce Kâbe'yi tavaf ederlerdi ve tavaf sonrası ihramdan çıkmazlardı.”¹

Ahmed b. İsa, Ahmed b. İsa et-Tusterî el-Mısırî'dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Buhârî, Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel el-Kureşî'nin bu soruyu kim adına sorduğunu belirtmemiştir. Müslim bu hadisi şu şekilde naklederek adamın kim olduğunu da söylemiştir: Muhammed der ki: Iraklı bir adam bana: “Hac için ihrama giren kişinin tavaf sonrası ihramdan çıkıp çıkmayacağını benim için Urve b. ez-Zübeyr'e sor. Eğer sana “Çıkamaz” derse, sen de ona “Ama bir adam çıkabileceğini söylüyor” dersin” deyince bunu Urve'ye sordum. Urve: “Haccını bitirmeden hac ihramından çıkamaz” karşılığını verdi. Ona: “Ama bir adam çıkabileceğini söylüyor” dediğimde: “Ne kötü söylemiş!” karşılığını verdi. Daha sonra aynı adamla karşılaştığımda bana ne olduğunu sordu. Olanları anlattığımda adam bana: “Ona söyle, bir adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yaptığını söylüyor. Esmâ ve Zübeyr de neden böyle yapmış?” dedi.

Dönüp Urve'ye bunu zikrettiğimde: “Bahsettiğin bu adam kim?” diye sordu. “Kim olduğunu bilmiyorum” karşılığını verdiğimde: “O zaman neden kendisi benim yanıma gelip sormuyor? Iraklı biri olmalı” dedi. “Bilmiyorum” karşılığını verdiğimde de şöyle dedi: “Adam yanılmış! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haccetti, ancak Âişe'nin bana bildirdiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye vardığında ilk önce abdest alıp sonra da Kâbe'yi tavaf etmiştir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bu tavaf umre sayılmamıştır.”

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alması tavaf ederken abdestin şart olduğuna dair delil sayılamaz.

Urve sözlerine şöyle devam etti: “Daha sonra Ebû Bekr haccettiğinde o da ilk olarak Kâbe'yi tavaf etti ve o da bunu umre saymadı. Ömer b. el-Hattâb da hilafeti döneminde haccettiğinde aynısını yapmıştır. Ondan sonra da Osmân'ın haccını gördüm. Onun da geldiğinde ilk önce Kâbe'yi tavaf ettiğini

¹ Hadis ayrıca 1614'te geçmektedir. Müslim 1235

gördüm. O da bunu umre saymadı.”

Dâvûdî'nin söylediğine göre “Sonra Osman'ın haccını gördüm” sözü Urve'ye, öncekiler ise Hz. Âişe'ye aittir.

Ebû Abdilmelik ise şöyle demiştir: “Hz. Âişe'nin sözü: “Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bu tavaf umre sayılmamıştır” sözüyle bitmektedir. Hadisin diğer kısmı Urve'nin sözüdür.”

İbn Hacer der ki: “Bu durumda hadisin bir kısmı munkatı demektir. Çünkü Urve, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'e yetişmemiştir. Dâvûdî'nin sözüne bakılacak olursa hadis muttasıldır. Çünkü Urve, Hz. Osman'ı görmüştür.”

Urve sözlerine şöyle devam etti: “Onun ardından Muâviye b. Ebî Süfyân ve Abdullah b. Ömer de aynı şekilde hac yapmışlardır. Daha sonra ben de babam Zübeyr b. el-Avvâm'la haccettim. Zübeyr de ilk olarak Kâbe'yi tavaf etti ve o da bunu umre saymadı. Daha sonra Ensâr ve Muhacir olanların da böyle yaptığını ve bunu umre saymadıklarını gördüm. Bunu yaparken gördüğüm en son kişi de Abdullah b. Ömer'di. O da tavaf sonrası haccını umreye çevirmedi. İbn Ömer de yanlarındadır! Ona neden sormuyorlar? Daha öncekilerden her bir kişi Mekke'ye ayak bastığında ilk yaptığı şey, Kâbe'yi tavaf olurdu ve tavaf sonrası ihramdan çıkmazlardı.”

Kirmânî der ki: “Bunun mânâsı, Mescid-i Harâm'a gelenin ilk yaptığı şeyin tahiyetu'l-mescid namazı kılmak değil, tavaf olmasıdır.”

Tavaf sonrası ihramdan çıkmazlardı sözü, kudüm tavafından sonra ihramdan çıkmanın caiz olmadığına delilidir.

Urve sözlerine şöyle devam etti: “Annem Esmâ'nın ve teyzem Âişe'nin de aynı şeyi yaptıklarını gördüm. Mekke'ye geldiklerinde onlar da ister ifrad haccına, ister kıran haccına niyet etmiş olsunlar ilk önce Kâbe'yi tavaf ederlerdi ve tavaf sonrası ihramdan çıkmazlardı.” Bu söz, “İfrad haccı yapıp tavaf eden kişi ihramdan çıkar” diyen İbn Abbâs'ın görüşüyle çelişmektedir.

١٦٤٢ - وَقَدْ أَخْبَرَنِي أُمِّي أَنَّهَا أَهَلَّتْ هِيَ وَأُخْتُهَا وَالزُّبَيْرُ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ بِعُمْرَةٍ، فَلَمَّا

مَسَحُوا الرُّكْنَ حَلُّوا . طرفاه ١٦١٥، ١٧٩٦

1642- Urve der ki: “Annem de; kız kardeşi, Zübeyr, falan ve falanla beraber umre için ihrama girdiğini, Rûkn'e el sürdükleri zaman ihramdan çıktıklarını söyledi.”¹

Urve'nin bildirdiğine göre annesi Esmâ, Esmâ'nın kız kardeşi Hz. Âişe, Zübeyr b. el-Avvâm, Abdurrahman b. Avf ve Osman b. Affân, umre için ihrama girmişler. Hacer-i Esved'e el sürdükten sonra umre için girdikleri ihramdan çıkmışlardır.

el-Mâzirî der ki: “El sürmekten kasıt, tavaf yapmaktır. Urve, Tavaf'ta yapılan Hacer-i Esved'e el sürüp selamlamayla tavafı kasdetmiştir.

Ömer b. Ebî Rabîa'nın şu sözü de bu manadadır:

Minâ'da bütün işlerimizi bitirdiğimiz zaman

Ve rükünlere el sürmek isteyenler el sürünce...

Çünkü tavaf eden Hacer-i Esved'i selamladığı için tavaf bu şekilde de adlandırılmıştır. Ömer b. Rabîa'nın: “el sürmek isteyenler...” sözünden kasıt, tavaf edip sa'y ederek tıraş olduktan sonra ihramdan çıkanlar olabilir.

٧٩ - بَابُ وَجُوبِ الصَّافَا وَالْمَرْوَةِ وَجُعَلٍ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

79- SAFÂ İLE MERVE ARASINDA SA'Y ETMENİN VACİPLİĞİ VE BU SA'YIN ALLAH'IN NİŞANELERİNDEN KILINMASI

١٦٤٣ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ عُرْوَةُ سَأَلْتُ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَقُلْتُ لَهَا أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ فَوَاللَّهِ مَا عَلَى أَحَدٍ جُنَاحٌ أَنْ لَا يَطُوفَ بِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ . قَالَتْ بَشَى مَا قُلْتَ يَا ابْنَ أُخْتِي إِنَّ هَذِهِ لَوُ كَانَتْ كَمَا أَوَّلْتَهَا عَلَيْهِ كَانَتْ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطُوفَ بِهِمَا ، وَلَكِنَّهَا أُنْزِلَتْ فِي الْأَنْصَارِ ، كَانُوا قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمُوا يُهْلُونَ لِمَنَاةَ الطَّاعِيَةِ الَّتِي كَانُوا يَعْبُدُونَهَا عِنْدَ الْمُسَلِّلِ ، فَكَانَ مَنْ أَهْلٍ يَتَحَرَّجُ أَنْ يَطُوفَ بِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ ، فَلَمَّا أَسْلَمُوا سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّا كُنَّا نَتَحَرَّجُ

¹ Hadis ayrıca 1615, 1796'da geçmektedir. Müslim 1235

أَنْ تَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ الْآيَةَ قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَقَدْ سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّوَافَ بَيْنَهُمَا ، فَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَتْرُكَ الطَّوَافَ بَيْنَهُمَا ثُمَّ أَخْبَرْتُ أَبَا بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، فَقَالَ إِنَّ هَذَا لَعِلْمٌ مَا كُنْتُ سَمِعْتُهُ ، وَلَقَدْ سَمِعْتُ رِجَالًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ، يَذْكُرُونَ أَنَّ النَّاسَ إِلَّا مَنْ ذَكَرْتُ عَائِشَةُ بِمَنْ كَانَ يَهْلُ بِمَنَاءَ ، كَانُوا يَطُوفُونَ كُلُّهُمْ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فَلَمَّا ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، وَلَمْ يَذْكُرِ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ فِي الْقُرْآنِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنَّا نَطُوفُ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَإِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، فَلَمْ يَذْكُرِ الصَّفَا فَهَلْ عَلَيْنَا مِنْ حَرَجٍ أَنْ نَطُوفَ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ الْآيَةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فَاسْمَعُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي الْفَرِيقَيْنِ كِلَيْهِمَا فِي الَّذِينَ كَانُوا يَتَحَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بِالْجَاهِلِيَّةِ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَالَّذِينَ يَطُوفُونَ ثُمَّ تَحَرَّجُوا أَنْ يَطُوفُوا بِهِمَا فِي الْإِسْلَامِ مِنْ أَجْلِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَ بِالطَّوَافِ بِالْبَيْتِ ، وَلَمْ يَذْكُرِ الصَّفَا حَتَّى ذَكَرَ ذَلِكَ بَعْدَ مَا ذَكَرَ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ أَطْرَافَهُ ١٧٩٠ ، ٤٤٩٥ ، ٤٨٦١ - تحفة ١٦٤٧١

1643- "Ebu'l-Yemân — Şuayb" isnâdıyla Zührî'nin bildirdiğine göre Urve şöyle demiştir: "Hz. Âişe'ye: «**Safâ ile Merve, Allah'ın belirlediği nişanelerdendir. Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse bu ikisini sa'y etmesinde bir sakınca yoktur...**»¹ âyetine göre vallahi kişinin Safâ ile Merve arasında sa'y etmemesinde bir sakınca yoktur" dediğimde, Hz. Âişe şu karşılığı verdi: «Ey kız kardeşimin oğlu! Sen ne fena bir söz söyledin. Şayet bu âyet senin yorumladığın şekilde olsaydı, âyetin lafzı: «(=Bu ikisini sa'y etmemesinde bir sakınca yoktur)» şeklinde olurdu. Bu âyet Müslüman olmadan önce Ensâr hakkında inmişti. Çünkü onlar, Müşellel mevkiinde bulunup kendisine taptıkları Menât putu için ihrama

¹ Bakara Sur. 158

girerlerdi. Ensâr'dan bu şekilde ihrama girenler Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi sakıncalı görüyorlardı. Müslüman olduktan sonra Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Bizler Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi sakıncalı sayıyorduk" dediler ve Safâ ile Merve arasında sa'y etmenin hükmünü sordular. Bunun üzerine Yüce Allah: **"Safâ ile Merve Allah'ın belirlediği nişanelerdendir..."**¹ âyetini indirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi de kendi fiili ile artık kanunlaştırmıştır. Artık bu iki tepe arasında sa'y etmeyi terk etmek kimse için caiz değildir.»

Sonra bunu Ebû Bekr b. Abdurrahman'a sorduğumda şu karşılığı verdi: «Şüphesiz ki bu bir ilimdir. Ancak ben bunu işitmiş değilim. Fakat birçok ilim ehli kimselerden işittiğime göre onlar da Hz. Âişe'nin dediği gibi insanların Menât için ihrama girdiğini ve Safâ ile Merve arasında sa'y ettiğini söylemiştir. Yüce Allah tavafın Beyt'e yapılmasını emredip Kur'ân'da Safâ ile Merve'yi zikretmeyince bu kimseler: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz Safâ ile Merve arasında sa'y etmekteydik. Yüce Allah tavafın Beyt'te yapılmasını emretmektedir ve Safâ'yı zikretmemektedir. Bizim Safâ ile Merve arasında sa'y etmemizde bir sakınca var mıdır?" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: **"Şüphesiz Safâ ile Merve Allah'ın nişanelerindendir. Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de sa'yetmesinde bir sakınca yoktur. Kim gönülden iyilik yaparsa, karşılığını görür. Doğrusu Allah şükrün karşılığını verendir ve bilendir"**² âyetini indirdi.»

Ebû Bekr devam ederek: «Ben bu âyetin hem Cahiliye döneminde Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi sakıncalı sayanlar fırkası, hem de Cahiliye döneminde Safâ ile Merve arasını sa'y ettikleri halde sonradan İslam döneminde Yüce Allah'ın Beyt'i tavafı emredip Safâ ve Merve'yi zikretmediği için Safâ ile Merve arasını sa'y etmeyi sakıncalı sayanlar fırkası hakkında indiğini işitmekteyim. Daha sonra da Yüce Allah, Beyt'i

¹ Bakara Sur. 158

² Bakara Sur. 158

tavaftan sonra Safâ ile Merve'yi zikretmiştir» dedi.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza'dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Urve, Hz. Âişe'ye: “Safâ ile Merve, Allah'ın belirlediği nişanelerdendir. Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse bu ikisini tavaf etmesinde bir sakınca yoktur”² âyetini okuyup bundaki mânâyı sorarak ve yemin ederek kendisinin bunu kişinin Safâ ile Merve arasında sa'y etmemesinde bir sakınca olmadığı yönünde anladığını söylemiştir. Zira Safâ ile Merve arasında sa'y etmekte bir sakınca olmamasının bildirilmesi bunun mubah olduğu mânâsını taşımaktadır. Eğer bu vacip olsaydı bu durum bu lafız ile bildirilmezdi.

Hz. Âişe ona: “Ey kardeşim Esmâ'nın oğlu! Sen ne fena bir söz söyledin” diyerek bu âyetin kendisinin yorumladığı şekilde olması halinde, âyetin lafzının da: “فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ إِلَّا يَطُوفَ بِهِمَا” (=Bu ikisini sa'y etmemesinde bir sakınca yoktur) şeklinde olması gerektiğini söylemiştir. Hz. Âişe'nin bu konudaki açıklamasına göre bu âyet, Müslüman olmadan önce Ensâr hakkında inmiştir. Çünkü onlar, Müşellel mevkiinde bulunup kendisine taptıkları Menât putu için ihrama girerlerdi. Safâ'da erkek suretinde İsâf, Merve'de ise kadın suretinde Nâile isimlerinde birer put vardı. Nakledildiğine göre bunlar Kâbe'nin içinde zina etmiş ve Yüce Allah onları taşa çevirmiştir. Sonra bunlar herkes onlardan ibret alsın diye Kâbe'nin yanına dikilmiştir. Daha sonra da Kusay b. Kilâb bunlardan birini Kâbe'ye bitişik olarak bırakırken birini de Zemzem'in yanına koyarak, onların yanında kurban kesmiş ve onlara tapınılmasını emretmiştir. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'yi fethedince onları kırıp yok etti.

Ensâr'dan bu şekilde ihrama girenler bu putların zihinlerde bıraktığı çirkin hatıralardan dolayı bu iki tepe arasında sa'y etmeyi sakıncalı görüyorlardı.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1790, 4495, 4861. Müslim 1277.

² Bakara Sur. 158

Müslüman olduktan sonra Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Bizler Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi sakıncalı sayıyorduk" dediler ve Safâ ile Merve arasında sa'y yapmanın hükmünü sordular. Bunun üzerine Yüce Allah: **"Şüphesiz Safâ ile Merve Allah'ın nişanelerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de sa'y etmesinde bir sakınca yoktur. Kim gönülden iyilik yaparsa, karşılığını görür. Doğrusu Allah şükrün karşılığını verendir ve bilendir"**¹ âyetini indirdi.

Cahiliye döneminde de böyle yapmış olmalarından dolayı Müslüman olduktan sonra bunu devam ettirmekten çekinerek bunun hükmünü soranların sorusunu âyet açık bir şekilde cevaplamaktadır. Ancak vacip olduğu konusunda da şöyle bir örnek verebiliriz; bu durum güneş batımına yakın öğle namazının caiz olmadığını zanneden ve bunu soran kişiye: "Bu namazı bu vakitte kılmanın bir sakıncası yoktur" denilmesi gibidir. Cevap doğrudur, ama bu namazın bu vakitte kılınmasının vacip olduğunu göstermediği gibi, bunu böyle yapanın bir günah kazanmadığını söylemek bunu terk edenin günah kazanmadığı demek değildir. Eğer bu kesin olarak mubah olsaydı açık bir şekilde bunu terk edenin bir günaha girmediği zikredilirdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi kendi fiili ile artık kanunlaştırmıştır. Metindeki: "سن" ifadesi ile farzı nefyetmek kastedilmemektedir. Müslim'in: *"Ömrüme yemin olsun ki Allah, Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyen kişinin haccını tamam saymaz"* şeklindeki rivayeti de bunu teyit etmektedir. Beyhakî, İbn Abdilberr, Nevevî ve başkaları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) haccında ve umresinde bu ikisi arasında sa'y etmesini ve: *"Hac ile ilgili ibadetinizi benden alın"* buyurmasını bu yönde delil saymıştır. Bu sebeple de artık bu iki tepe arasında sa'y etmeyi terk etmek kimse için caiz değildir. Şâfiîlere, Mâlikilere ve Hanbelîlere göre sa'y, haccın rükünlerinden bir rükündür. Hanefiler ise: "Sa'y etmek vaciptir ve bunu terk edene kurban gerekir" demiştir.

Zührî der ki: Sonra bunu Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm'a sorduğumda bunun bir ilim olduğunu, kendisinin bunu işitmediğini, ancak

¹ Bakara Sur. 158

birçok ilim ehli kimselerden işittiğine göre onların da Hz. Âişe'nin dediği gibi insanların Menât için ihrama girdiğini ve Safâ ile Merve arasında sa'y yaptığını söylemiştir. Ancak bu kimseler belli bir taifeyi zikretmemiştir. Zira Zührî, Urve kanalıyla olan rivayetinde Hz. Âişe'nin Ensâr'ı zikrettiğini bildirmiştir.

Ebû Bekr'in bildirdiğine göre Yüce Allah tavafın Beyt'e yapılmasını zikredip Kur'ân'da Safâ ile Merve'yi zikretmeyince bu kimseler Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Cahiliye döneminde Safâ ile Merve arasında sa'y yaptıklarını, Yüce Allah'ın tavafın Beyt'te yapılmasını emrettiğini ve Safâ ile Merve'yi zikretmediğini, kendilerinin de Safâ ile Merve arasında sa'y etmelerinde bir sakınca olup olmadığını sormuş ve bunun üzerine Yüce Allah: **“Şüphesiz Safâ ile Merve Allah'ın nişanelerindendir. Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de sa'y etmesinde bir sakınca yoktur. Kim gönülden iyilik yaparsa, karşılığını görür. Doğrusu Allah şükürün karşılığını verendir ve bilendir”**¹ âyetini indirmiştir.

Ebû Bekr bu âyetin hem Cahiliye döneminde Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi sakıncalı sayanlar fırkası, hem de Cahiliye döneminde Safâ ile Merve arasını tavaf ettikleri halde sonradan İslam döneminde Yüce Allah'ın Beyt'i tavafı emredip Safâ ve Merve'yi zikretmediği için Safâ ile Merve arasını sa'y etmeyi sakıncalı sayanlar fırkası hakkında yani Ensâr ve Araplardan başka bir kavim hakkında indiğini işittiğini bildirmiştir. Daha sonra da Yüce Allah, Beyt'i tavaftan sonra Safâ ile Merve'yi zikretmiştir.

٨٠ - باب مَا جَاءَ فِي السَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

80- SAFÂ İLE MERVE ARASINDA SA'Y ETMENİN KEYFİYETİ HAKKINDA GELEN RİVAYETLER

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - السَّعْيُ مِنْ دَارِ بَنِي عَبَّادٍ إِلَى زُقَاقِ بَنِي أَبِي حُسَيْنٍ .

İbn Ömer: “Sa'y, Abbâd oğulları evinden Ebû Huseyn oğulları sokağına kadardır” demiştir.

Ömer b. el-Hattâb: “Sa'y etmek, Abbâd b. Câfer oğulları evinden Ebû Huseyn oğulları sokağına kadardır” demiştir. Ömer b. el-Hattâb'ın bu sözünü

¹ Bakara Sur. 158

İbn Ebî Şeybe ve Fâkihî mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ebû Zer, Kuşmeyhanî ve Müstemlî'nin nüshasında: "İbn Ebî Huseyn" şeklinde zikredilmiştir. Fâkihî'nin rivayetinde Süfyân'ın: "Sa'y yeri bildirilen bu iki yer arasındır" dediği zikredilmiştir. Birmâvî de Kirmânî gibi: "Abbâd oğullarının evi Safâ tarafındadır. Ebû Huseyn oğullarının sokağı ise Merve tarafındadır" demiştir.

١٦٤٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا طَافَ الطَّوَّافَ الْأَوَّلَ خَبَّ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا ، وَكَانَ يَسْعَى بَطْنَ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَقُلْتُ لِنَافِعٍ أَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَمْشِي إِذَا بَلَغَ الرُّكْنَ الْيَمَانِي قَالَ لَا إِلَّا أَنْ يُزَاحِمَ عَلَى الرُّكْنِ فَإِنَّهُ كَانَ لَا يَدَعُهُ حَتَّى يَسْتَلِمَهُ أَطْرَافُهُ ١٦٠٣ ، ١٦٠٤ ، ١٦١٦ ، ١٦١٧ - تحفة

٨٠٨٢

1644- "Muhammed b. Ubeyd b. Meymûn — İsa b. Yûnus — Ubeydullah b. Ömer" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tavaf ettiği zaman yedi şavtın üçünü hızlı, dördünü de normal yürüyerek yapardı. Safâ ile Merve arasında sa'y yaptığı zaman da vadinin ortasında yürürdü." Nâfi'ye: "Abdullah, Rûkn-ü Yemânî karşısına geldiği zaman yürür müydü?" dediğimde: "Hayır, ancak rûknün yanında izdiham olması halinde yürürdü. Çünkü İbn Ömer, rûknü istilâm etmedikçe onu bırakmazdı" karşılığını verdi.

İsa, İsa b. Yûnus es-Sebî el-Kûfî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Umerî'dir.

Hadiste bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kudüm tavafını yaptığı zaman yedi şavtın üçünü hızlı, dördünü de remel yapmadan normal yürüyerek yapardı. Safâ ile Merve arasında sa'y yaptığı zaman da vadinin ortasında yürürdü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vadinin ortasına geldiği zaman remel yaparak yürümekten de daha hızlı olabilmesi için çok çaba harcardı. Vadi ortasından kasıt, sel sularının aktığı yerdir ki hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Ancak bugün böyle bir sel yeri kalmamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gidişte de, dönüşte de aynı şekilde yapardı.

Ubeydullah b. Ömer el-Umerî der ki: Nâfi'ye: "Abdullah b. Ömer Rûkn-ü Yemânî karşısına geldiği zaman remel yapmadan yürür müydü?" dediğimde: "Hayır, ancak rûknün yanında izdiham olması halinde remel yapmadan yürürdü. Çünkü İbn Ömer, rûknü istilâm etmedikçe onu bırakmazdı ve remel yapmadan yürüyerek rûkne ulaşmak daha kolaydır" karşılığını verdi.

Bu hadis daha önce de: "Mekke'ye geldiğinde Beyt'i tavaf eden kimse" başlığı altında zikredilmişti.¹

١٦٤٥ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ قَالَ سَأَلْنَا ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ فِي عُمْرَةٍ ، وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَبَاتِي امْرَأَتَهُ فَقَالَ قَدِيمُ النَّبِيِّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا ، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكَعَتَيْنِ ، فَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ . أطرافه ٣٩٥ ، ١٦٢٣ ،

١٦٢٧ ، ١٦٤٧ ، ١٧٩٣ - تحفة ٧٣٥٢

1645- Ali b. Abdillâh kanalıyla Süfyân'ın bildirdiğine göre Amr b. Dînâr şöyle demiştir: İbn Ömer'e umreye niyet edip Kâbe'yi tavaf eden, ancak Safâ ile Merve arasında sa'y yapmayan kişi hanımıyla ilişki kurabilir mi?" diye sorduk. İbn Ömer şöyle cevap verdi: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Kâbe'yi yedi şavt tavaf etti ve Makam'ın arkasında iki rekât namaz kıldı. Sonra Safâ ile Merve arasında sa'y etti. Yüce Allah da: «**And olsun ki, Resulullah, sizin için... güzel bir örnektir**»² buyurmaktadır."³

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 160, 3, 1604, 1616, 1617. Müslim 1261

² Ahzâb Sur. 21

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 395, 1623, 1627, 1647, 1793. Müslim 1234

İbn Ömer b. el-Hattâb'a umreye niyet edip Kâbe'yi tavaf eden, ancak Safâ ile Merve arasında sa'y yapmayan kişinin hanımıyla ilişki kurup kuramayacağı sorulunca, İbn Ömer, Allah Resûlû'nün (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Kâbe'yi yedi şavt tavaf ettiğini, Makam'ın arkasında iki rekât namaz kıldığını, sonra Safâ ile Merve arasında sa'y edinceye kadar da ihramdan çıkmadığını, bu sebeple de bu adama hanımıyla ilişki kurmasının helal olmayacağını ve Yüce Allah'ın: **"Andolsun ki, Resulullah, sizin için... güzel bir örnektir"**¹ buyurduğunu söylemiştir.

١٦٤٦ - وَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَقَالَ لَا يَفْرَبْنَهَا حَتَّى يَطُوفَ

بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . أَطْرَافَهُ ٣٩٦ ، ١٦٢٤ ، ١٧٩٤ - تحفة ٢٥٤٤

1646- Câbir b. Abdillâh'a sorduğumuzda: "Safâ ile Merve arasında sa'y yapmadan sakın ona yaklaşmasın" dedi.²

Aynı şey, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'ye sorulduğunda, Câbir, Safâ ile Merve arasında sa'y yapmadan sakın ona yaklaşmamasını, zira Hanefilerin hilafına sa'y'ın haccın rükünlerinden bir rükün olduğunu ve bu rükün yerine getirilmeden ihramdan çıkılamayacağını bildirmiştir. Hanefilere göre bu, haber-i vahidle sâbit olduğu için bir rükün değil kati bir delil ile vaciptir.

١٦٤٧ - حَدَّثَنَا الْمُكَلَّبِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ

سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ سَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، ثُمَّ تَلَا ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾

. أَطْرَافَهُ ٣٩٥ ، ١٦٢٣ ، ١٦٢٧ ، ١٦٤٥ ، ١٧٩٣ - تحفة ٧٣٥٢

1647- "Mekkî b. İbrâhîm — İbn Cüreyc" isnâdıyla Amr b. Dinâr'ın bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldi ve Beyt'i tavaf ettikten sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra

¹ Ahzâb Sur. 21

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 396, 1624, 1794

Safâ ile Merve arasında sa'y etti ve: **“Andolsun ki, Resulullah, sizin için... güzel bir örnektir”**¹ buyruğunu okudu.²

Mekkî, Mekkî b. İbrâhîm b. Beşîr b. Ferkad el-Belhî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiğinde Beyt'i yedi defa tavaf ettikten sonra tavafın sünneti olan iki rekât namazı kıldı, sonra Safâ ile Merve arasında yedi defa sa'y yaptı. Bu sa'y yapma, Safâ'da başlayıp Merve'de bitiyordu. Yani Safâ'dan Merve'ye gitmek bir defa sayılırken geri dönmek de bir defa sayılmaktadır.

Nevevî, *el-İdâh*'da şöyle demiştir: “Dostlarımızdan ve başkalarından âlimlerin çoğu bu görüştedir. Daha önceleri ve sonraları insanlar bu görüş ile amel etmiştir. Dostlarımızdan bazı kimseler de gidiş gelişin bir sayıldığı görüşündedir. Dostlarımızdan Ebû Abdirrahman b. bintu's-Şâfiî, Ebû Hafs b. Vekîl ve Ebû Bekr es-Saydalânî bu görüştedir. Ancak bu dikkate alınmayacak fasid bir görüştür.

Tavaf, Hacer-i Esved'in hizasından başlayıp tekrar aynı yere gelince biter. Bu sebeple de Safâ ile Merve arasında gidiş gelişin bir sayıldığı söylenmektedir. Ancak buna: “Böyle olması halinde on dört şavtın vacip olması gerekirdi” şeklinde itiraz edilmiştir. Bununla birlikte haccın rükünlerini rivayet edenler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yedi defa sa'y yaptığı konusunda ittifak etmiştir.

Buna da cevap olarak şöyle denilmiştir: “Safâ'dan Merve'ye veya Merve'den Safâ'ya gitmek hüküm olarak «Şavt» diye adlandırılmıştır. O zaman bunu nakledilenin hilafına: «Bu sizin kendi görüşünüzdür, bir hüküm değildir» deme yetkimiz yoktur. En küçük bir şey olsa bile eğer hükmen sabit değil ise o zaman sizin dediğiniz gibi bu nas olarak sabit olmaz. Bu durumda da ihtiyatlı olmak gerekmektedir. Beyt'in etrafında bir tur dönmeye şavt denilmesi de bunu kuvvetlendirmektedir. Bundan da anlaşılmaktadır ki burada kastedilen şavtın başladığı yerde bitmesidir.”

¹ Ahzâb Sur. 21

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 395, 1623, 1627, 1645, 1793. Müslim 1234

Lügate göre şavt, kişinin Safâ'dan Merve'ye gitmesi ve tekrar Safâ'ya dönmesidir. Hüküm olarak bunun hilafına bir şey yoktur. Ancak hakikatte bu, kat edilen bir mesafedir. Mesela bir atın bir meydanı veya buna benzer bir yeri bir defa geçmesi ile orayı bir defa geçtiğini söyleriz. Bu yedi defa tekrar edildiği zamanda o mesafeyi yedi defa geçmiş olur. Eğer: "Filan şey ve filan şey arasında yedi defa tavaf etti" denilecek olursa bu dedikleri tereddüt ile birlikte doğrudur. Tavafin başladığı yerde bitmesi Beyt'e ait bir tavaftır. Bu da Beyt'i tavaf etmek ile Safâ ile Merve arasındaki sa'yı birbirinden ayırmıştır.

Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Andolsun ki, Resulullah, sizin için... güzel bir örnektir"¹ buyruğunu okumuştur.

١٦٤٨ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ قَالَ قُلْتُ لَأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَكُتِّمُ تَكْرَهُوْنَ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ قَالَ نَعَمْ لِأَنَّهَا كَانَتْ مِنْ شَعَائِرِ الْجَاهِلِيَّةِ ، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾ . طرفه ٤٤٩٦ - تحفة ٩٢٩

1648- "Ahmed b. Muhammed — Abdullah" isnâdıyla bildirilene göre Âsım şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'e: "Sizler Safâ ile Merve arasında sa'y yapmayı çirkin görüyor muydunuz?" dediğimde: "Evet, Yüce Allah: **«Safâ ile Merve, Allah'ın belirlediği nişanelerdendir. Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse bu ikisini sa'y etmesinde bir sakınca yoktu»**² âyetini indirinceye kadar sa'y yapmak Cahiliye nişanelerinden idi" karşılığını verdi.

Ahmed b. Muhammed, İbn Şebbûye el-Mervezî diye bilinmektedir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Âsım, Âsım b. Süleyman el-Ahvel el-Basrî'dir.

Enes b. Mâlik'e Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi çirkin görüp görmedikleri sorulunca, bunu çirkin gördüklerini söyleyerek Yüce Allah'ın:

¹ Ahzâb Sur. 21

² Bakara Sur. 158

«Safâ ile Merve, Allah'ın belirlediği nişanelerdendir. Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse bu ikisini sa'y etmesinde bir sakınca yoktu»¹ âyetini indirinceye kadar sa'y yapmanın, Cahiliye'nin kendisiyle ibadet ettikleri nişanelerinden olduğunu bildirmiştir. Sa'y yapmanın yedi defa olması sebebiyle de Enes b. Mâlik zamiri müennes kılmıştır.

Buhârî ayrıca bunu *Tefsîr*² konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Menâsik* konusu içinde, Tirmizî, *Tefsîr* konusu içinde ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

١٦٤٩ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ إِنَّمَا سَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ لِيُرِيَ الْمُشْرِكِينَ قُوَّتَهُ . طرفه ٤٢٥٧ - تحفة ٥٩٤٣

1649- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr b. Dinâr” isnâdıyla Atâ'nın bildirdiğine göre İbn Abbâs: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Beyt'i ve Safâ ile Merve arasını müşriklere kuvvetini göstermek için koşarak sa'y yaptı” demiştir.³

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müşriklere gücünü göstermek için Beyt'i ve Safâ ile Merve arasını koşarak sa'y yaptığını bildirmiştir. Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hızlıca sa'y etmesinin sebebi kısa tutulmuştur. Ancak Ahmed, İbn Abbâs'tan: “Atamız Hz. İbrâhîm hızlıca sa'y etmiştir. Muhtemelen de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hızlı sa'y etmekte ona uymuştur” şeklinde rivayette bulunmuştur.

¹ Bakara Sur. 158

² Hadis başka yerde de geçmektedir: 4496. Müslim 1278

³ Hadis başka yerde de geçmektedir: 4257. Müslim 1266

Buhârî'nin hocası Humeydî Ebû Bekr b. Abdillâh b. ez-Zübeyr el-Mekkî ziyadede bulunarak şöyle demiştir: "Süfyân b. Uyeyne'nin bildirdiğine göre Amr b. Dînâr: «Atâ b. Ebî Rebâh'ın İbn Abbâs'tan şöyle naklettiğini işittim» diyerek yukarıda geçen hadisi nakletmiştir."

Humeydî'nin bu ziyadesinin faydası, buradaki ravilerin hadisi birbirlerinden an'ane değil de, işitme ile almış olduklarını bildirmiş olmasıdır.

٨١ - بَابُ تَقْضِي الْحَائِضِ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا إِلَّا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ،
وَإِذَا سَعَى عَلَى غَيْرِ وَضُوءٍ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

81- HAYIZLI KADININ HAC VE UMREDE KÂBE'Yİ TAVAF ETMESİ DIŞINDA DİĞER MENÂSİKLERİN HEPSİNİ YERİNE GETİRMESİ VE KİŞİNİN SAFÂ İLE MERVE ARASINDA ABDESTSİZ OLARAK SA'Y YAPMASI

١٦٥٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ
عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ قَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ ، وَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَلَا
بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، قَالَتْ فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَفْعَلِي كَمَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ
غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهَرِي » أطرافه ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ،
١٧٢٠ ، ١٧٠٩ ، ١٦٣٨ ، ١٥٦٢ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٠ ، ١٥٥٦ ، ١٥١٨ ، ١٥١٦ ، ٣٢٨ ،
١٧٨٨ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٣ ، ١٧٧٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢ ، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ،
٦١٥٧ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩ ، ٤٤٠٨ ، ٤٤٠١ ، ٤٣٩٥ ، ٢٩٨٤ ، ٢٩٥٢
٧٢٢٩ - تحفة ١٧٥٢٠

1650- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdurrahman b. el-Kâsım" isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Ben hayızlı olarak Mekke'ye geldim. Kâbe'yi de, Safâ ile Merve arasını da tavaf etmedim. Bu durumumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem)

bildirdiğimde: “Hacının yapacağı işleri sen de yap, ancak temizleninceye kadar Beyt’i tavaf etme!” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Medine imamı Mâlik b. Enes’tir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk’tir.

Hz. Âişe hayızlı olarak Mekke’ye gelmiş, Kâbe’yi de, Safâ ile Merve arasını da tavaf etmemiştir. Kişinin temiz olmadan Safâ ile Merve arasını tavaf etmesinde bir sakınca olmasa bile bunu Beyt’i tavaftan önce yapmak caiz değildir. Hz. Âişe’nin: “ولا بين الصفا والمروة” demesi bir önceki yasaklamaya atfedilmektedir. Hz. Âişe bu durumunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirince de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hacının yapacağı işleri kendisinin de yapmasını, ancak kanı kesilip temizleninceye kadar Beyt’i tavaf etmemesini söylemiştir. Müslim’in: “Yıkanınca kadar” şeklindeki rivayeti de bunu kuvvetlendirmektedir. Bu da açık olarak hayızlı kişinin kanı kesilip yıkanınca kadar tavaftan nehy edildiğini göstermektedir.

١٦٥١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ وَقَالَ لِي خَلِيفَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا حَبِيبُ الْمَعْلَمِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَهَلَّ النَّبِيُّ ﷺ هُوَ وَأَصْحَابُهُ بِالْحَجِّ ، وَلَيْسَ مَعَ أَحَدٍ مِنْهُمْ هَدْيٌ ، غَيْرَ النَّبِيِّ ﷺ وَطَلْحَةَ ، وَقَدِيمَ عَلِيٍّ مِنَ الْيَمَنِ ، وَمَعَهُ هَدْيٌ فَقَالَ أَهَلَّلْتُ بِمَا أَهَلَّ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَصْحَابَهُ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً ، وَيَطُوفُوا ، ثُمَّ يَقْضُوا وَيَحِلُّوا ، إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ ، فَقَالُوا نَنْطَلِقُ إِلَى مِنَى ، وَذَكَرُ أَحَدِنَا يَقْطُرُ ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِى مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ ، وَلَوْلَا أَنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ لَأَحَلَّلْتُ » وَحَاصَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَتَسَكَّتِ الْمُنَاسِكَ كُلَّهَا ، غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَطُفَ بِالْبَيْتِ ، فَلَمَّا طَهَّرَتْ طَافَتْ بِالْبَيْتِ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَتَطَلَّقُونَ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ ، وَأَنْتَ لَقِي بِحَجٍّ فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي
بَكْرٍ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهَا إِلَى التَّنْعِيمِ ، فَأَعْتَمَرَتْ بَعْدَ الْحَجِّ أطرافه ١٥٥٧ ، ١٥٦٨ ، ١٥٧٠ ،

١٧٨٥ ، ٢٥٠٦ ، ٤٣٥٢ ، ٧٢٣٠ ، ٧٣٦٧ تحفة ٢٤٠٥

1651- “Muhammed b. el-Müsennâ — Abdulvehhâb” isnâdıyla ve yine “Halife — Abdulvehhâb — Habîb el-Muallim” isnâdıyla Atâ'nın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı hac için ihrama girdiklerinde, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) ve Talha'dan başka hiç kimsenin kurbanlığı yoktu. Hz. Ali, Yemen'den yanında bir kurban ile geldi ve: “Ben de Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama girdiği gibi ihrama girdim” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına ihrama girerken niyet ettikleri haccı umreye çevirmelerini, tavaf ve sa'y yapmalarını, sonra saçlarını kısaltmalarını ve ihramdan çıkmalarını emretti. Ancak yanında kurbanlığı bulunanların ihramlarından çıkmamalarını emretti. Ashâb: “Cinsel organımızdan meni damlarken Minâ'ya mı gideceğiz!” demeye başladı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumdan haberdar olunca: “Eğer şimdi yaptığım bu işi yeniden yapacak olsaydım kurban getirmezdim. Eğer yanımda kurban olmasaydı ihramdan çıkardım” buyurdu. Hz. Âişe hayız oldu ve Kâbe'yi tavaf dışında bütün menasiki yerine getirdi. Temizlenince de Beyt'i tavaf etti.

Hz. Âişe: “Ey Allah'ın Resûlü! Siz hac ve umreyle giderken, ben sadece hac ile mi gideceğim?” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Abdurrahman b. Ebî Bekr'e (kız kardeşi olan) Hz. Âişe ile Ten'im'e gitmesini emretti ve Hz. Âişe oradan (ihrama girip) bir umre yaptı.

Muhammed, Zemîn lakabıyla bilinen Muhammed b. el-Müsennâ'dır.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdulhamîd es-Sekafî'dir.

Halife, Halîfe b. Hayyât'tır.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı hac için ihrama girdiklerinde, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) ve Talha'dan başka hiç kimsenin kurbanlığı yoktu. Ali b. Ebî Tâlib, Yemen'den yanında bir kurban ile geldi. Oraya sadakaları toplama görevi ile gitmişti. Ancak bazı kimseler: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu emir olarak göndermişti. Zira Hâşim oğullarının sadaka toplama işinde görev almaları caiz değildir" demiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Siâye" ifadesi sadece sadaka için kullanılan bir ifade değildir. Velayet işine de siâye denilebilir. Yani Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'yi sadaka işlerinden sorumlu kişi olarak veya başka bir iş ile görevlendirmiş olabilir."

Hz. Ali: "Ben de Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama girdiği gibi ihrama girdim" dedi. Enes'in rivayetinde: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Neye niyet ettin?» buyurunca: «Ben de Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği gibi niyet ettim» dedi" şeklindedir. Ancak bu rivayette Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "Niyet ettiğin şey üzeresin" diye cevap verdiği zikredilmemiştir. Enes'in söz konusu rivayetinde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer yanımda kurban olmasaydı ihramdan çıkardım" buyurduğu zikredilmiştir. Muhammed b. Bekr, İbn Cüreyc'ten olan rivayetinde: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye: «Niyetin üzere kal ve ihramdan çıkma» buyurdu" demiştir. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), kendisi gibi niyet ettiğini söyleyen Ebû Mûsa'ya böyle dememiştir. Zira Ebû Mûsa'nın yanında kurban yoktu. Bu da kişinin: "Ben filan kişinin niyet etmiş olduğu gibi niyet ettim" demesinin geçerli olduğuna delalet etmektedir. Şâfiî de bu görüşe uyarak kişinin mübhem olan niyetine göre hacca veya umreye niyet etmesinin caiz olduğunu söylemiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarında kurban olmayan ashâbına, ihrama girerken niyet ettikleri haccı umreye çevirmelerini, tavaf ve sa'y yapmalarını, sonra saçlarını kısaltmalarını ve ihramdan çıkmalarını emretti. Ancak yanında kurbanlığı bulunanların ihramlarından çıkmamalarını emretti.

Niyet ettikleri haccı umreye çevirmeleri emredilen ve artık ilişkiye girmeleri helal olan kimseler: "Cinsel organımızdan meni damlarken Minâ'ya mı gideceğiz!" demeye başladı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy yoluyla veya insanlardan bir kişi tarafından bu durumdan haberdar edilince: "Eğer şimdi yaptığım bu işi yeniden yapacak olsaydım kurban getirmezdim. Eğer

yanımda kurban olmasaydı ihramdan çıkardım” buyurdu. Zira Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bulunduğu durum yani yanında kurban olması hakkını feshedip ihramdan çıkmaya mani olmaktaydı. İnsanlar bulundukları durumdan dolayı tereddüt ederek Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) müracaat ettiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendileri için daha hayırlı olanı emrettiğini, kendisinin de kurbanı olduğu için hakkını feshetmediğini bildirdi.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının gönlünü hoş tutmak istemişti. Zira ashâbın ihramdan çıkıp Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ihramda kalması kendilerine ağır gelmekteydi. Bu sebeple de Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) iktida etmeyi terk etmek istemiyorlardı. Fakat Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara söylediğinin kendileri hakkında daha hayırlı olduğunu bildirdi.

Bu konuda: “Hadis temettü hakkının daha faziletli olduğunu göstermektedir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ancak daha faziletli olanı temenni eder” denilemez. Yani Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) böyle bir temennide bulunması bu temennisinin mutlak bir şekilde daha faziletli olduğu mânâsında değildir.

Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) “و (Eğer şöyle olsaydı veya böyle olsaydı)” ifadesinin şeytanı memnun edecek işlerin kapısını açtığını bildirirken burada bu ifadeyi neden kullandığı sorulabilir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Bu ifadeyi: «Şöyle yapsaydım şunu şunu kazanırdım» veya: «Eğer şöyle şöyle olsaydı bu başıma gelmezdi» şeklinde dünyalık olan şeyler için kullanmak mekruhtur. Yani sıkıntı, dünyalık olan şeylerde “و” ifadesini kullanarak Allah’a tevekkülü bırakıp gerçekleşen şeyleri kaderden başka bir şeye nispet etmekte ortaya çıkmaktadır. Ancak Allah’a yaklaşmak babından olan böylesi temennilerde bir kerahet yoktur.

Hz. Âişe hayız oldu ve Kâbe’yi tavaf etmek ve Safâ ile Merve arasında sa’y etmek dışında bütün menasiki yerine getirdi. Çünkü Safâ ile Merve arasında sa’y, Beyt’i tavaf ettikten sonra yapılmaktadır. Hz. Âişe temizlenince de Beyt’i tavaf etti ve Safâ ile Merve arasında sa’y yaptı.

Sonra Hz. Âişe: “Ey Allah’ın Resûlü! Siz hac ve umreyle giderken, ben sadece hac ile mi gideceğim?” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem),

Abdurrahman b. Ebî Bekr'e Hz. Âişe ile Ten'im'e gitmesini emretmiş ve Hz. Âişe oradan bir umre yapmıştır.

Hadisi Ebû Dâvud tahrir etmiştir. İsnâdı her iki kanal ile zikredilmiştir. Hadisin ravilerinin tümü Basralıdır. Ancak Atâ, Mekkelidir.¹

١٦٥٢ - حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ كُنَّا نَمْنَعُ عَوَاتِقَنَا أَنْ يَخْرُجْنَ ، فَقَدِمَتِ امْرَأَةٌ فَتَزَلَّتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ ، فَحَدَّثَتْ أَنَّ أُخْتَهَا كَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدْ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثِنْتَى عَشْرَةَ غَزْوَةً ، وَكَانَتْ أُخْتِي مَعَهُ فِي سِتِّ غَزَوَاتٍ ، قَالَتْ كُنَّا نُدَاوِي الْكَلَمَى وَنَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى فَسَأَلْتُ أُخْتِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ هَلْ عَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ قَالَ « لِيَلْبِسَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا ، وَلِتَشْهَدَ الْحَيَّرَ ، وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ » . فَلَمَّا قَدِمْتُ أُمُّ عَطِيَّةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - سَأَلْنَهَا - أَوْ قَالَتْ سَأَلْنَاهَا - فَقَالَتْ وَكَانَتْ لَا تَذْكُرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَالَتْ بِأَبِي . فَقُلْنَا أَسْمِعِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا قَالَتْ نَعَمْ بِأَبِي فَقَالَ « لِيَخْرُجِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْحُدُورِ - أَوِ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْحُدُورِ - وَالْحَيْضُ ، فَيَشْهَدْنَ الْحَيَّرَ ، وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى » فَقُلْتُ الْحَائِضُ فَقَالَتْ أَوْ لَيْسَ تَشْهَدُ عَرَفَةَ ، وَتَشْهَدُ كَذَا وَتَشْهَدُ كَذَا أَطْرَافَهُ ٣٢٤ ، ٣٥١ ، ٩٧١ ، ٩٧٤ ، ٩٨٠ ، ٩٨١ - تحفة ١٨١١٨ ، ١٨٣٨٩ أ

1652- "Muemmel b. Hişâm — İsmâîl" isnâdıyla Eyyûb'un bildirdiğine göre Hafsa şöyle demiştir: Henüz buluğa ermemiş genç kızlarımızın çıkmasına izin vermezdik. Ancak bir kadın gelip Halef oğullarının evinde misafir oldu. Bu kadının anlattığına göre kız kardeşi, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile on iki savaşa katılmış ashâbdan bir adamla evliydi. Kadın, kız kardeşinden naklen şöyle dedi: "Kocamla altı savaşa katıldım. Savaşta yaralıları tedavi ediyor ve hastaların bakımını yapıyorduk.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1557, 1568, 1570, 1785, 2506, 4352, 7230, 7367

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): «Dış giysisi olmayan kadının çıkmasında bir sakınca var mı?» diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Başka bir kadından giyecek edinsinler, hayırda ve müminlerin dualarında onlar da hazır bulunsunlar”* karşılığını verdi.”

Hafsa der ki: Ümmü Atiyye geldiğinde ona: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda bir şey dediğini işittin mi?” diye sordum. Ümmü Atiyye: “Babam ona feda olsun! Evet, işittim” dedi. Ümmü Atiyye de ne zaman Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ansa hep “Babam ona feda olsun” derdi. Sonra şöyle devam etti: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *«Henüz buluğa ermemiş genç kızlar, eve kapanmış kadınlar ve hayız olanlar da çıksınlar, hayırda ve müminlerin dualarında onlar da hazır bulunsunlar. Namazgâhta da hayızlı olanlar diğerlerinden ayrılınsınlar»* buyurduğunu işittim.” Ümmü Atiyye'ye: “Hayızlı kadınlar da mı?” diye sorduğumda: “Hayızlı kadınlar Arafat'ta, şurada burada bulunmuyorlar mı ki?” karşılığını verdi.¹

Muëmmel, Muëmmel b. Hişâm el-Yeşkurî el-Basrî'dir.

İsmâîl, İsmâîl b. Uleyye'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Hafsa, Hafsa binti Sîrîn'dir.

Nakledildiğine göre henüz buluğa ermemiş genç kızların bayram namazlarına çıkmasına izin verilmezdi. Ancak bir kadın gelip Talha'nın dedesi olan Halef oğullarının evinde misafir oldu.

Bu kadının anlattığına göre kız kardeşi Ümmü Atiyye, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile on iki savaşa katılmış ashâbdan bir adamla evliydi. Kadın, kız kardeşinin, kocası ile birlikte veya Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte altı savaşa katıldığını, savaşta yaralıları tedavi edip hastaların bakımını yaptıklarını söyledi. Bu kadının kız kardeşi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dış giysisi olmayan kadının bayram namazlarına çıkmasında bir sakınca olup olmadığını sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) dış giysisi olmayan kişinin

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 324, 351, 971, 974, 980, 981. Müslim 890

başka kadından ödünç olarak bir giyecek edinmesini, hayırlı meclislerde ve müminlerin dualarında onların da hazır bulunmasını söylemiştir.

Ümmü Atiyye yani Nuseybe, Basra'ya geldiğinde Hafsa ve diğer kadınlar kendisine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda bir şey dediğini işitip işitmediğini sordular. Ümmü Atiyye: "Babam ona feda olsun! Evet, işittim" dedi. Ümmü Atiyye de ne zaman Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ansa hep: "Babam ona feda olsun" derdi. Sonra şöyle devam etti: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Henüz buluğa ermemiş genç kızlar, eve kapanmış kadınlar ve hayız olanlar da bayram namazına çıksınlar, hayırda ve müminlerin dualarında onlar da hazır bulunsunlar. Namazgâhta da hayızlı olanlar diğerlerinden ayrılınsınlar» buyurduğunu işittim." Hafsa şaşkınlık içinde Ümmü Atiyye'ye: "Hayızlı kadınlar da mı?" diye sorunca: "Hayızlı kadınlar Arefe günü Arafat'ta, Müzdelife'de, Minâ'da şeytan taşlamada ve istiska namazında bulunmuyorlar mı ti?" karşılığını verdi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi: "Hayızlı kadınlar Arafat'ta, şurada burada bulunmuyorlar mı ki?" kavlidir. Bu da Câbir'in: "Hz. Âişe hayız oldu ve Kâbe'yi tavaf dışında bütün menasiki yerine getirdi" şeklindeki kavline muvafıktır. "Namazgâhta da hayızlı olanlar diğerlerinden ayrılınsınlar" kavli de hayızlı kişinin Beyt'i tavaf etmemesine muvafıktır.

۸۲ - باب الإِهْلَالِ مِنَ الْبَطْحَاءِ ، وَغَيْرِهَا لِمَكِّيٍّ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَنَى

82- MEKKE'Lİ VE HAC İÇİN MEKKE'NİN DIŞINDAN GELEN KİŞİNİN MİNA'YA ÇIKACAĞI ZAMAN BATHÂ'DAN VE MEKKE'NİN DİĞER YERLERİNDEN İHRAMA GİRMESİ

وَسُئِلَ عَطَاءٌ عَنِ الْمُجَاوِرِ يُكْبَى بِالْحُجِّ ، قَالَ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُكْبَى يَوْمَ التَّرْوِيَةِ إِذَا صَلَّى الظُّهْرَ ، وَاسْتَوَى عَلَى رَاحِلَتِهِ . وَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَدِمْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْلَلْنَا حَتَّى يَوْمِ التَّرْوِيَةِ وَجَعَلْنَا مَكَّةَ بَظَهْرِ لَيْلِنَا بِالْحُجِّ . تَحْفَةٌ ٢٤٣٧ وَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَهْلَلْنَا مِنَ الْبَطْحَاءِ . تَحْفَةٌ ٢٨٤٤ ، ٣٠٠٥ . وَقَالَ عُيَيْدُ بْنُ جُرَيْجٍ لِابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - رَأَيْتُكَ إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ أَهْلَ النَّاسِ إِذَا

رَأَوْا الْهَلَكَ وَلَمْ يَهْلُ أَنْتَ حَتَّى يَوْمَ التَّوْبَةِ فَقَالَ لَمْ أَرِ النَّبِيَّ ﷺ يَهْلُ حَتَّى تَبْعَثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ . تحفة ٧٣١٦ ل

Atâ'ya: "Mekke'de ikamet eden kimsenin hac niyetiyle telbiye etmesi hali sorulunca, Atâ: "İbn Ömer, Terviye günü öğle namazını kıldıktan ve bineğine bindikten sonra telbiye ederdi" dedi. Abdülmelik'in Atâ kanalıyla bildirdiğine göre Câbir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Mekke'ye geldik. Terviye günü hac niyetiyle telbiye ederken, Mekke'yi arka tarafımıza bırakmıştık" demiştir. Ebu'z-Zübeyr'in bildirdiğine göre Câbir: "Bizler Bathâ'dan ihrama girdik" demiştir.

Ubeyd b. Cüreyç, İbn Ömer'e: "Ben Mekke'de insanların hilali gördükleri zaman ihrama girip telbiye getirdiğini, senin ise Terviye gününe kadar telbiye getirmediğini gördüm" deyince, İbn Ömer: "Ben Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), devesi onu hareket ettirinceye kadar telbiye getirdiğini görmedim" demiştir.

Mekke'li ve temettü haccı niyetiyle Mekke'nin dışından gelen kişi, Minâ'ya çıkacağı zaman Mekke vadisindeki Bathâ'dan ve Mekke'nin diğer yerlerinden ihrama girer. Yani Mekke'li kişinin ve temettü haccı yapacak kişinin ihrama girme yeri Mekke'nin kendisidir. Bunlar Mekke'nin bütün bölgelerinden ihrama girebilirler. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Hatta Mekke ahalisi Mekke'den ihrama girsin*" buyurmuştur. Mekke'li olmayıp Mekke'de bulunan kimse de Mekke'li konumundadır. Eğer Mekke'de bulunan kimse, Mekke binalarının dışına çıkar ve ihrama girip vakfeden önce geri dönmezse günah işlemiş olur. Bu durumda da kurban kesmesi gerekir. Ancak vakfeden önce geri gelirse kurban kesmesine gerek yoktur. Fakat en güzeli kişinin evinin kapısı yanından ihrama girmesidir. Mekke'de ikamet eden ve sadece hacca veya hac ve umreye birlikte niyet eden kimsenin ihrama gireceği yerler zikredilen bu yerlerdir.

Hanefiler: "Kişi ailesinin yanından veya Harem bölgesinde istediği yerde ihrama girebilir. Ancak Mescid'in faziletinden dolayı Mescid'de ihrama girilmesi daha faziletlidir" demiştir. Mâlikiler ise: "Mekke'li hacı için ihram yeri Mekke'nin kendisidir. Mekke ehlinde olsun ihram vakti Mekke'de ikamet etmiş olsun bu durum fark etmemektedir. Ancak müstehap olanı seleflerin

yaptığı gibi kişinin Mescid’de ihrama girmesidir. Eşheb: “Burada Mescid’in kapısında değil de içinde ihrama girmek kastedilmektedir” demiştir. İbn Habîb ise: “Mekkeli kişi Mescid’in kapısında ihrama girebilir. Ancak Mekke’de bulunan âfâki hacı ihrama gireceği zaman eğer zamanı varsa mikat yerine gider ve orada ihrama girer” demiştir. Hanbelîlerden Mardâvî de: “Faziletli olanı kişinin Mescid’de ihrama girmesidir” demiştir. *el-Minhac* ve *el-İdâh* eserlerinde: “Kişinin Harem’in dışında ihrama girmesi caizdir ve bundan dolayı kurban kesmesine gerek yoktur” denilmiştir.

Atâ b. Ebî Rebâh’a Mekke’de olan kişinin ne zaman telbiye getireceği sorulunca: “Ömer b. el-Hattâb, Zilhicce’nin sekizinci Terviye günü öğle namazını kıldıktan ve bineğine bindikten sonra telbiye ederdi” demiştir. Saîd b. Mansûr bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Terviye günü hacıların bulunduğu yer ile Mekke arasında kuyu veya pınarlar bulunmadığından dolayı orada hem develerini sularlar, hem de kendileri su ihtiyaçlarını giderirlerdi. Bu sebeple de o güne Terviye günü denilmiştir. İmamın bu günde hacı adaylarına hac menasiklerini rivayet edip anlattığı için de bu güne Terviye günü denildiği söylenmektedir.

Abdumelik, Müslim’in vaslettiği gibi İbn Ebî Süleyman, —Kirmânî’ye göre İbn Abdilazîz b. Cüreyc’dir. Hafız İbn Hacer’e göre ise doğrusu ilkidir— Atâ’dan bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh el-Ensârî şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiğimiz haccı umreye çevirmemizi emretti. Terviye günü telbiye ederken de Mekke’yi arka tarafımıza bırakmıştık.” Müslim bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Burada bineğe binmek ile Minâ’ya yola çıkmak kastedilmektedir ki hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

Mâlik ve başkası munkatî’ bir isnâd ile ve İbnu’l-Münzir muttasıl bir isnâd ile Hz. Ömer’in Mekke ahalisine: “Ne oluyor da uzak diyardan gelenler saçları dağınık vaziyette iken sizler yağlanıyorsunuz? Zilhicce hilâlini görünce siz de telbiye getirin” dediğini nakletmiştir.

Ebu’z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrus el-Mekkî’nin bildirdiğine göre Câbir: “Bizler hac için Bathâ’dan ihrama girdik” demiştir. Ahmed ve Müslim bunu İbn Cüreyc kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Müslim’in lafzı: “Bizler Bathâ’dan ihrama girdik” şeklindedir. Başka bir

rivayetinde de bunu: “Sonra Terviye günü telbiye getirdik” şeklinde zikretmiştir.

Ubeyd b. Cüreyç, İbn Ömer b. el-Hattâb’a: “Ben Mekke’de insanların hilali gördükleri zaman hac için ihrama girip telbiye ettiğini, senin ise Terviye gününe kadar telbiye etmediğini gördüm” deyince, İbn Ömer: “Ben Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem), devesi onu hareket ettirinceye kadar telbiye ettiğini görmedim” demiştir. Buhârî bunu Ayakları ayakkabıların içinde bulunurlarken yıkamak başlığı altında mevsûl olarak rivayet etmiştir. İnsanların hilali gördükleri zaman hac için ihrama girmeleri bunun müstehap olduğuna hamledilmiştir. Mâlik ve Ebû Sevr bu görüştedir. İbnü’l-Münzir ise: “Faziletli olanı Terviye günü telbiye etmektir. Ancak kurbanlık bulamayıp temettü hacı yapmak isteyen kişi oruç tutmak isterse telbiyeyi ihramdan sonra tutacağı üç gün oruç zamanında eder.

Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem), Zu’l-Huleyfe’de devesi onu hareket ettirinceye kadar telbiye etmediği, İbn Ömer’in ise Terviye günü telbiye ettiği, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) telbiyeye Mekke’de başlamadığı gibi Terviye günü de olmadığı söylenmekle birlikte o zaman İbn Ömer’in bunu neye dayanarak yaptığı söylenebilir.

İbn Battâl cevap olarak şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) mikatta hac ameline başladığı yerde telbiye getirmiştir. Mekkeli olan kişi de hac amelinin ilk günü olan Terviye günü telbiye getirir.”

۸۳ - بَابُ أَيَّنَ يُصَلِّي الظُّهْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ؟

83- TERVİYE GÜNÜ ÖĞLE NAMAZI NEREDE KILINIR?

Zilhicce’nin sekizinci günü olan Terviye günü öğle namazı nerede kılınır?

۱۶۵۳ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْأَزْرَقِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قُلْتُ أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ عَقَلْتُهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَيَّنَ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ قَالَ بِمَعْنَى قُلْتُ فَأَيَّنَ صَلَّى الْعَصْرَ

يَوْمَ النَّفْرِ قَالَ بِالْأَبْطَحِ ثُمَّ قَالَ افْعَلْ كَمَا يَفْعَلُ أَمْرَاؤُكَ طر فاه ١٦٥٤ ، ١٧٦٣ - تحفة

٩٨٨

1653- “Abdullah b. Muhammed — İshâk el-Ezrak” isnâdıyla Süfyân’ın bildirdiğine göre Abdulazîz b. Rufey’ şöyle demiştir: Enes b. Mâlik’e: “Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) hatırladığın bir şeyi haber ver. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Terviye gününde öğle ve ikinci namazlarını nerede kıldı?” dediğimde: “Minâ’da kıldı” karşılığını verdi. Kendisine: “Minâ’dan dönüş günü ikinci namazını nerede kıldı?” dediğimde: “Ebtâh’da kıldı ve: «*Sen de emirlerinin amel ettiği gibi amel et*» buyurdu” karşılığını verdi.

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

İshâk, İshâk b. el-Ezrak b. Yûsuf’tur.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Abdulazîz b. Rufey’, Enes b. Mâlik’e Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) hatırladığı bir şeyi anlatmasını isteyip Terviye gününde Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarını nerede kıldığını sordu. Enes, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazları Minâ’da kıldığını söyledi. Dört mezhep imamı bunun müstehap olduğu konusunda ittifak etmiştir. Abdulazîz b. Rufey’, Minâ’dan dönüş günü ikinci namazını nerede kıldığını sordu. Enes te Ebtâh’da yani Muhassab’da kıldığını ve kendisine emirlerinin amel ettiği gibi amel etmesini söylediğini bildirdi. Buradan da anlaşıldığına göre emirler (hac valileri) Terviye gününde öğle namazını muayyen bir yerde kılmamaktaydı.

Hadisin ravileri Buharalı, Vâsıtlı ve Kufelidir. Abdulazîz b. Rufey’in Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde Enes kanalıyla nakledilen bundan başka bir rivayeti yoktur. Buhârî bunu ayrıca *Hac*¹ konusu içinde rivayet etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir. Tirmizî: “Bu rivayet *Sahîh*’te tahrir edildikten sonra İshâk el-Ezrak kanalıyla Sevrî’den nakledilmesi gariptir” demiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1654, 1763

İbn Hacer, *el-Feth*'te şöyle der: İshâk bunu rivayette tek kalmıştır. Ancak buna şahit başka bir rivayet vardır ki Müslim'de bu Câbir'den daha uzun olarak: "Terviye günü Minâ'ya doğru yöneldiler ve hac için telbiye getirdiler. Resûlullah ta (sallallahu aleyhi vesellem) bineğine binip yola çıktı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını Minâ'da kıldı" şeklinde nakledilmiştir. Ebû Dâvud, Tirmizî, Ahmed ve Hâkim, İbn Abbâs'ın hadisini: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını Terviye günü ve sabah namazını Arefe günü Minâ'da kıldı" şeklinde nakletmişlerdir. İbn Huzeyme ise Kâsım b. Muhammed b. Abdillâh b. ez-Zübeyr'in hadisini: "Öğle namazını Terviye günü, diğer vakitleri ve sabah namazını Minâ'da kılmak haccın sünnetidir. Sonra da Arafat'a gidilir" şeklinde nakletmiştir

Buhârî bir sonraki rivayeti Tirmizî'nin bu dediğine istinaden Ebû Bekr b. Ayyâş kanalıyla Abdulazîz'den bir önceki isnâd ile zikretmiştir.¹

١٦٥٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ سَمِيعٌ أَبَا بَكْرٍ بْنُ عَيَّاشٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ لَقِيتُ أَنَسًا وَحَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ خَرَجْتُ إِلَى مَنَى يَوْمَ التَّزْوِيَةِ فَلَقِيتُ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ذَاهِبًا عَلَى حِمَارٍ فَقُلْتُ أَيْنَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ هَذَا الْيَوْمَ الظُّهَرَ فَقَالَ أَنْظُرْ حَيْثُ يُصَلِّي أَمْرًاؤُكَ فَصَلِّ . طرفاه ١٦٥٣ ، ١٧٦٣ - تحفة ٩٨٨

1654- Ali, Ebû Bekr b. Ayyâş'tan naklederek Abdulazîz'in: "Enes ile karşılaştım..." dediğini rivayet etmiştir. İsmâîl b. Ebân isnâdıyla Ebû Bekr'in bildirdiğine göre Abdulazîz şöyle demiştir: "Terviye günü Minâ'ya gittim ve bir merkep üzerinde olan Enes ile karşılaştım. Kendisine: «Bu gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını nerede kıldı?» dediğimde: «Emirlerinin nerede namaz kıldığına bak ve sen de orada namaz kıl» karşılığını verdi."²

Ali, Ali b. el-Medîni'dir.

Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Ayyâş b. Sâlim el-Esdî el-Kûfî el-Hannât'tır.

¹ Müslim 1309

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1653, 1763. Müslim 1309

Abdulazîz, Abdulazîz b. Rufey'dir.

Abdulazîz b. Rufey' Terviye günü Minâ'ya gittiğinde ve bir merkep üzerinde olan Enes b. Mâlik ile karşılaştığında kendisine o gün yani Terviye gününde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını nerede kıldığını sormuştur. Enes b. Mâlik te kendisine emirlerinin nerede namaz kıldığına bakmasını ve kendisinin de orada namaz kılmasını söylemiştir. Burada idarecilere itaat edilmesi gerektiğine ve cemaate muhalefet etmekten sakınılması gerektiğine işaret edilmektedir. Bu vacip değil müstehaptır. Dört görüş imamı da bunun müstehap olduğunu söylemiştir. Nevevî der ki: "Bu konuda meşhur olan rivayetler Şâfiî'nin rivayetleridir. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Terviye günü öğle namazını Mekke'de kıldığı ve sonra Minâ'ya gittiği yönünde de rivayet vardır, ancak zayıf bir rivayettir."

۸۴ - بَابُ الصَّلَاةِ مِنِّي

84- MİNÂ'DA NAMAZ

Minâ'da dört rekât olan namazlar dört rekât olarak mı yoksa kısaltılarak iki rekât olarak mı kılınır?

۱۶۵۵ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ

أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنِي رَكَعَتَيْنِ ،

وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ صَدْرًا مِنْ خِلَافَتِهِ . طرفه ۱۰۸۲ - تحفة ۷۳۰۷

1655- "İbrâhîm b. el-Münzir — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb" isnâdıyla Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer'in bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ'da iki rekât kıldı. Ebû Bekr, Ömer ve hilafetinin başlarında Osman da yine iki rekât olarak kıldılar."¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî'dir.

İbn Vehb, Abdullâh el-Mısrî'dir.

¹ Hadis başka yerde de geçmektedir: 1082. Müslim 694

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ'da dört rekât olan farz namazları kısaltarak iki rekât olarak kılmıştır. Ebû Bekr, Ömer ve hilafetinin başlarında Osman da yine dört rekât olan farz namazları kısaltarak iki rekât olarak kılmışlardır. Hz. Osman, hilafetinden altı yıl geçince namazı tam kılmaya başlamıştır. Zira namazı tam kılmak ta kısaltarak kılmak ta caizdir. Müslim, Ebû Süfyan'ın Ubeydullah'tan olan hadisini: "Sonraları Osman namazı dört rekât olarak kılmaya başladı. İbn Ömer ise namazı imam ile kıldığı zaman dört rekât, tek kıldığı zaman da iki rekât olarak kıları" şeklinde nakletmiştir.

Yine Müslim şöyle rivayette bulunmuştur: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ'da seferi namazı kıldı. Ebû Bekr ve Ömer de seferi namazı kıldılar. Osman ise altı veya sekiz sene kısaltarak kıldıktan sonra mukim namazı kılmıştır. Görüş imamı Mekke'den gelen hacının Mekke'de ve Minâ'da namazı kısaltarak kılması gerektiği konusunda ittifak etmiştir. Zira kendilerine göre Mekke, Mekke ahalisi dışında olanlara veya orada daimi olarak ikamet etmek isteyen kimseler dışında hiç kimse için ikamet yeri değildir. Muhacirlere de Makâm'ı terk etmeleri farz kılınmıştır. Bu sebeple Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ'da ikamet etmeye niyet etmemiştir. Mâlikîler Mekke ahalisinin, Arafat ehlinin ve Müzdelife ehlinin namazı kısaltmalarının sünnet olduğu görüşündedir.

İbnu'l-Münîr der ki: Bu yerlerde namazı kısaltarak kılmanın sırrı, Allah'ın kullarına olan bir ihsanıdır. Kısa mesafe olmasına rağmen onlar için uzun sefer gibi addedilmektedir. Arafat'tan Mekke'ye yolculuk edenleri Mekke'ye üç defa yolculuk etmiş gibi saymıştır. Bunlardan biri Müzdelife'ye gitmektir ki bu sebeple Arafat ehli Müzdelife'de namazı kısaltarak kılar. Bir diğeri Minâ'ya gitmektir. Bu sebeple de Müzdelife ehli Minâ'da namazı kısaltarak kılar. Bir diğeri de Mekke'ye gitmektir ki bu sebeple de Mekke ehli Minâ'da namazı kısaltarak kılar. Bu yerler arasındaki her mesafe uzun bir mesafe sayılmaktadır. Bunun da sırrı Allah doğrusunu bilir Allah'ın misafirleri olmalarıdır ve bu sebeple yakın mesafeler uzun mesafe sayılarak sevapları tam olarak verilmektedir.

١٦٥٦ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ
الْحُزَاعِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ أَكْثَرُ مَا كُنَّا قَطُّ وَآمَنَهُ بَيْنِي
رُكْعَتَيْنِ . طرفه ١٠٨٣ - تحفة ٣٢٨٤

1656- "Âdem — Şu'be" isnâdıyla Ebû İshâk el-Hemdânî'nin bildirdiğine göre Hârise b. Vehb el-Huzâî: "Güven içinde olduğumuz halde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), bizlere Minâ'da namazı iki rekât kıldırdı" demiştir.

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Hârise b. Vehb el-Huzâî'nin bildirdiğine göre kendileri daha önce hiç bu kadar kalabalık olmadıkları ve hiç bu kadar güven içinde olmadıkları halde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine Minâ'da namazı iki rekât kıldırmasıdır.¹

١٦٥٧ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ رُكْعَتَيْنِ ، وَمَعَ
أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رُكْعَتَيْنِ وَمَعَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رُكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ تَفَرَّقَتْ بِكُمْ
الطُّرُقُ ، فَبَايَعْتُ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رُكْعَتَانِ مُتَقَبِّلَتَانِ . طرفه ١٠٨٤ - تحفة ٩٣٨٣

1657- "Kabîsa b. Ukbe — Süfyân — A'meş — İbrâhîm" isnâdıyla Abdurrahman b. Yezîd'in bildirdiğine göre Abdullah şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte iki rekât olarak kıldım. Ebû Bekr ile birlikte iki rekât olarak kıldım. Ömer ile birlikte iki rekât olarak kıldım. Sonra da yollarınız ayrıldı. Şimdi ise kıldığımız bu dört rekâtta payıma kabul görmüş iki rekât düşmesini çok isterdim."

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe b. Muhammed b. Süfyân es-Suvâî el-Kûfî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

¹ Hadis daha önce geçmiştir: 1083. Müslim 696

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Abdurrahman, Esved el-Kûfî en-Nehaî'nin kardeşi Abdurrahman b. Yezîd b. Kays'tır.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Hadiste nakledildiğine göre Abdullah b. Mes'ûd, Minâ'da farz namazı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte iki rekât olarak kılmıştır. Ebû Bekr ile birlikte yine iki rekât olarak kılmıştır. Ömer ile birlikte yine iki rekât olarak kılmıştır. Sonra da kiminin namazı kısaltıp iki rekât olarak kıldığını, kiminin de tamamlayıp dört rekât olarak kıldığını bildirip: “Şimdi ise kıldığımız bu dört rekâtta payıma kabul görmüş iki rekât düşmesini çok isterdim” demiştir. Abdullah burada: “Keşke Osman da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr ve Ömer gibi dört rekât yerine iki rekât olarak kıldırsaydı” demek istemiştir. Bu da onlara muhalif olmanın mekruh olduğunu göstermektedir. Veya Abdullah, sırf Osman'a uymak için namazı tam olarak kıldığını bildirmek istemiştir. Bu üç hadis, Namazı kısaltmak başlığı altında zikredilmişti.¹

٨٥ - بَابُ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ

85- AREFE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK

Arefe günü Arafat'ta oruç tutmanın hükmü.

١٦٥٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنَا سَالِمٌ قَالَ سَمِعْتُ عُمَيْرًا مَوْلَى أُمِّ الْفَضْلِ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ شَكَ النَّاسُ يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ فَبَعَثْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِشَرَابٍ فَشَرِبَهُ أَطْرَافُهُ ١٦٦١ ، ١٩٨٨ ، ٥٦٠٤ ، ٥٦١٨ ، ٥٦٣٦ - تحفة

١٨٠٥٤

1658- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Zühri — Sâlim” isnâdıyla Ümmü'l-Fadl'ın azatlısı Umeyr'in bildirdiğine göre Ümmü'l-Fadl şöyle demiştir: “İnsanlar Arefe günü Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu

¹ Hadis daha önce geçmiştir: 1084. Müslim 695

olup olmadığı konusunda şüphe edince kendisine içecek bir şeyler gönderdim. O da onu içti.”

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Sâlim, Ömer b. Ubeydillâh'ın azatlısı Ebu'n-Nadr b. Ebî Umeyye'dir. Doğrusu isnâdda Zührî'nin zikredilmeyişidir. Buhârî bunu Arafat'ta binek üzerinde vakfe yapmak başlığı altında Ka'nebî kanalıyla rivayet etmiştir. *Oruç* konusu içinde de Müsedded ve Abdullâh b. Yûsuf kanalıyla rivayet etmiştir. Hepsî de bunu Mâlik kanalıyla Ebu'n-Nadr'dan rivayet etmişlerdir. Birmâvî, Kirmânî gibi: “Eğer Zührî'nin bunu Sâlim b. Ebî Nadra'dan işitmesi doğru ise o zaman Buhârî bunu her iki kanal ile rivayet etmiştir” demiştir. Umeyr, Ümmü'l-Fadl'ın azatlısıdır. İbn Abbâs'ın azatlısı olduğu da söylenmektedir.

Ümmü'l-Fadl yani Abdullâh b. Abbâs'ın annesi Lübâbe'nin bildirdiğine göre insanlar Arefe günü Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu olup olmadığı konusunda şüphe etmiş ve bu konuda tartışmaya başlamıştı. Kimisi: “Oruçludur” derken, kimisi de: “Oruçlu değildir” demektedir. Bu da mukim olunması halinde Arefe günü oruç tutulduğunun bilindiğini göstermektedir. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu olduğunu söyleyenler buna dayanırken oruçlu olmadığını söyleyenler de bunu seferi olmasına dayanarak söylemekteydi.

Bunun üzerine Ümmü'l-Fadl, Meymûne ile Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) içecek bir şeyler gönderdi. Arafat'ta binek üzerinde vakfe yapmak başlığı altında ve *Oruç* konusunda bu: “Bir bardak ile içecek bir şeyler gönderdim” şeklindedir. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) bu içeceği içmiştir. Buhârî bu rivayetlerinde: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin üzerinde olduğu halde onu içti” ziyadesinde bulunmuştur. Ebû Nuaym ise: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat'ta insanlara hutbe verip hacıların Arefe günü oruç tutmamasının müstehap olduğunu anlatmaktaydı” ziyadesinde bulunmuştur. Ebû Dâvud, *Sünen*'de Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Arefe günü Arafat'ta oruç tutmayı yasakladığını zikretmiştir. Şâfiîler de bu görüştedir. Ancak doğrusu, Arefe günü Arafat'ta oruç tutmanın mekruh olması konusunda ihtilaf edilmiş olmasıdır. Her halükârda bu rivayet kişinin duada kuvvetli olması açısından oruçlu olmamasının müstehap olduğuna

delalet etmektedir.

Ebû Dâvud'un rivayetine gelince; isnâdında meçhul birinin bulunması açısından zayıf görülmüştür. Nevevî, *el-Mecmû'* eserinde şöyle demiştir: "Ulemânın çoğunluğu: «Duada ve diğer hac ibadetlerinde orucun kişiyi zayıf düşürüp düşürmemesi aynıdır» demektedir." Mütevellî: "Eğer kişi oruç tutmaktan dolayı zayıf düşmeyecekse oruç tutması tutmamasından daha uygundur" demiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Hac, Oruç ve İçecekler* konuları¹ içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, *Oruç* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٨٦ - بَابُ التَّلْبِيَةِ وَالتَّكْبِيرِ إِذَا عَدَا مِنْ مَنَى إِلَى عَرَفَةَ

86- KİŞİNİN MİNÂ'DAN ARAFAT'A GİDERKEN TELBIYE EDİP TEKBİR GETİRMESİ

Minâ'dan Arafat'a giderken telbiye edip tekbir getirmenin gerekliliği.

١٦٥٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيِّ أَنَّهُ

سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ وَهُمَا غَادِيَانِ مِنْ مَنَى إِلَى عَرَفَةَ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ كَانَ يُهْلُ مِنَّا الْمِهْلُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ ، وَيُكَبِّرُ مِنَّا الْمَكْبَرُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ

طرفه ٩٧٠ - تحفة ١٤٥٢

1659- Abdullah b. Yûsuf kanalıyla Mâlik'in bildirdiğine göre Muhammed b. Ebî Bekr es-Sekafî, Enes b. Malik ile birlikte Minâ'dan Arafat'a dönerken: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken bu günde nasıl yapıyordunuz?" diye sormuştur. Enes b. Malik: "Kimimiz telbiye getirir, kimse bunu garipsemez, kimimiz de tekbir getirir yine kimse bunu garipsemezdi" demiştir.²

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1661, 1988, 5604, 5618, 5636. Müslim 1123

² Hadis daha önce geçmiştir: 970. Müslim 1285

Mâlik, imam Mâlik'tir.

Muhammed b. Ebî Bekr es-Sekaffî'nin *Sahîh*'te Enes kanalıyla sadece bu rivayeti vardır.

Muhammed b. Ebî Bekr es-Sekaffî, Arefe günü kuşluk vakti Enes b. Malik ile birlikte Minâ'dan Arafat'a dönerken bu günde bu uzun yolda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken zikir konusunda nasıl yaptıklarını sormuştur. Enes b. Malik kimilerinin yüksek sesle telbiye getirdiğini, kimsenin bunu garipsemediğini ve ayıplamadığını, kimilerinin de tekbir getirdiğini, yine kimsenin bunu garipsemediğini ve ayıplamadığını söylemiştir. Bu da bu vakitte tekbir getirmenin hiçbir sakıncasının olmadığını ve tekbir getirmenin diğer zikirler gibi caiz olduğunu göstermektedir. Ancak hacının Arefe günü tekbir getirmesi sünnet değildir.

Bu hadis, Arefe günü sabahı telbiyenin kesildiğini söyleyenlere bir cevaptır. Sünnet, Akabe cemresine ilk taşı atıncaya kadar telbiyenin kesilmemesidir. Muhtemelen de onların bu tekbirleri bir zikirdir. Telbiyeye tekbir ile ara verilmekte ve bu şekilde telbiye kesilmemektedir. Ebû Hanîfe ve Şâfiî'nin görüşü bu yöndedir. Mâlik: "Güneş doğduğu ve kişi namaza gittiği zaman telbiyeyi keser" demiştir. İbn Ferhûn: "Meşhur olan ve bilinen budur" demiştir. İbnu'l-Cellâb, Arafat'a giden ve Arafat'ta ihrama giren kişiyi birbirinden ayırmış ve Arafat'ta ihrama giren kişi için: "Akabe cemresine ilk taşı atıncaya kadar telbiye getirir. Eğer Arafat'ta telbiyeyi keserse bir daha Arafat'a çıkmasına gerek yoktur" demiştir.

۸۷ - باب التَّهَجُّجِ بِالرَّوَّاحِ يَوْمَ عَرَفَةَ

87- AREFE GÜNÜ GÜNEŞ ZEVALE ERDİĞİ ZAMAN GİTMEK

Arefe günü güneş zevale erdiği zaman Harem'in dışında olan Nemire'den vakfe yapılacak yere gitmek.

۱۶۶۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ قَالَ كَتَبَ

عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى الْحَجَّاجِ أَنْ لَا يُخَالَفَ ابْنُ عُمَرَ فِي الْحُجِّ ، فَجَاءَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -

وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَ عَرَفَةَ حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ ، فَصَاحَ عِنْدَ سُرَادِقِ الْحَجَّاجِ ، فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ

مَلْحَفَةً مُعْصَفَرَةً فَقَالَ مَا لَكَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ الرَّوَاحُ إِنَّ كُنْتَ تُرِيدُ السُّنَّةَ قَالَ هَذِهِ
السَّاعَةُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَنْظِرْنِي حَتَّى أَفِضَّ عَلَى رَأْسِي ثُمَّ أَخْرَجَ فَتَزَلَّ حَتَّى خَرَجَ
الْحَجَّاجُ ، فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي ، فَقُلْتُ إِنَّ كُنْتَ تُرِيدُ السُّنَّةَ فَأَقْصِرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الْوُقُوفَ
فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ صَدَقَ . طرفاه ١٦٦٢ ، ١٦٦٣ -

تحفة ٦٩١٦

1660- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla İbn Şihâb’ın bildirdiğine göre Sâlim şöyle demiştir: Abdulmelik, Haccâc’a bir mektup yazarak hacla ilgili işlerde Abdullah b. Ömer’e muhalefet etmemesini bildirdi. Arefe günü olunca güneş zevale erdiği zaman, Abdullah ona geldi ve çadırının yanında durarak yüksek bir sesle seslendi. Haccâc üzerinde sarı renkli bir örtüyle dışarı çıktı ve: “Ey Ebû Abdırrahman! Ne var?” dedi. Abdullah: “Eğer sünnete uymak istiyorsan gitme zamanıdır” deyince, Haccâc: “Bu saatte mi?” diye sordu. İbn Ömer: “Evet” cevabını verince, Haccâc: “Bekle de başıma su dökeyim, sonra da çıkarım” dedi. Bunun üzerine İbn Ömer bineğinden indi ve Haccâc çıkana kadar bekledi. Sonra Haccâc çıkıp benimle babam arasında yürüdü. Ben Haccâc’a: “Bu gün sünnete göre amel etmek istiyorsan hutbeyi kısa tut ve vakfeyi çabuk yap” dedim. Bunun üzerine Haccâc bu sözü Abdullah b. Ömer’den duymak için ona doğru baktı. Bunu gören Abdullah: “Doğru söyledi” dedi.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, hicret yurdu olan Medine imamı Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Abdulmelik b. Mervân el-Umevî, Mekke valisi olan Haccâc b. Yûsuf es-Sekaffî’yi İbnuz-Zübeyr üzerine gönderdiği ve hac emîri yaptığı zaman kendisine bir mektup yazarak hacla ilgili işlerde Abdullah b. Ömer’e muhalefet etmemesini bildirmişti. Arefe günü olunca güneş zevale erdiği zaman, Abdullah, Sâlim ile birlikte Haccâc’a gelip çadırının yanında

durarak yüksek bir sesle Haccâc'ın nerede olduğunu sordu ve Haccâc üzerinde sarı renkli büyük bir örtüyle dışarı çıkıp: “Ey Ebû Abdîrrahman!” diyerek ne olduğunu sordu. Zira İbn Ömer'in künyesi Ebû Abdîrrahman idi. Abdullah kendisine eğer sünnete uymak istiyorsa gitme zamanının geldiğini söyleyince, Haccâc: “Bu saatte mi?” diye sordu. İbn Ömer: “Evet” cevabını verince, Haccâc başına su döküp çıkıncaya kadar kendisini beklemesini söyledi. Haccâc gusletmeyi kastetmişti. Çünkü genelde gusletmek için başa su dökülmektedir.

Bunun üzerine İbn Ömer bineğinden indi ve Haccâc çıkana kadar onu bekledi. Sonra Haccâc çıkıp Sâlim ile babası Abdullah b. Ömer arasında yürüdü. Sâlim, Haccâc'a bu gün sünnete göre amel etmek istiyorsa hutbeyi kısa tutmasını ve vakfeyi çabuk yapmasını söyledi. Abdullah b. Yûsuf'un Mâlik'ten olan rivayeti bu şekildedir. Ka'nebî, *Muvatta'*da ve Eşheb, Nesâî'de olan rivayetinde kendisine muvafakat etmiştir. Yahya, İbnu'l-Kâsım, İbn Vehb ve Mutarrîf, Mâlik kanalıyla olan rivayetlerinde: “Namazı da acele kıldır” ibaresini de ekleyerek ona muhalefet etmişlerdir. Bu da hatalıdır, zira rivayetlerin çoğu buna muhaliftir. Ancak bu, vakfenin acele yapılması halinde namazın da acele kıldırılması yönünde değerlendirilmiştir. Haccâc bu durumu garipseyerek bu sözün doğru olup olmadığını sorar gibi Abdullah b. Ömer'e bakınca ve Abdullah bunu görünce Abdullah ta onun doğru söylediğini bildirdi.

Bu hadis hutbenin ve vakfenin uzun tutulmayacağını bildirmektedir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de Haccâc'ın: “Bu saatte mi?” diye sormasıdır. Çünkü böyle derken zevale ermekte olan Güneş'e işaret etmiştir. Ebû Dâvud, İbn Ömer'in bu hadisini: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Arefe günü sabah namazını kıldıktan sonra Arafat'a geldi ve imamın konakladığı yerde yani Nemire'de konakladı. Öğle vakti güneş zevale erince de öğle ile ikinci namazlarını camederek kıldı. Sonra hutbe verdi ve sonra gidip vakfe yaptı” şeklinde rivayet etmiştir.

Hadisi Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1662, 1663

٨٨ - باب الْوُقُوفِ عَلَى الدَّابَّةِ بِعَرَفَةَ

88- ARAFAT'TA BİNEK ÜZERİNDE VAKFE YAPMAK

١٦٦١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ عُمَيْرِ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ أَنَّ نَاسًا اخْتَلَفُوا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ صَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَيْسَ بِصَائِمٍ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ فَشَرِبَهُ أَطْرَافَهُ ١٦٥٨ ، ١٩٨٨ ، ٥٦٠٤ ، ٥٦١٨ ، ٥٦٣٦ - تحفة

١٨٠٥٤

1661- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ebu'n-Nadr” isnâdıyla Abdullah b. el-Abbâs'ın azatlısı Umeyr'in bildirdiğine göre Ümmü'l-Fadl bintü'l-Hâris şöyle demiştir: Bir takım insanlar Arefe günü Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu olup olmadığı konusunda yanımda ihtilaf ettiler. Kimisi: “Oruçludur” derken, kimisi de: “Oruçlu değildir” demektedir. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) devesi üzerinde vakfe yapmakta iken kendisine bir bardak süt gönderdim, o da bu sütü içti.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Ebû Nadr, Sâlim b. Ebî Umeyye'dir.

Ümmü'l-Fadl, Lübâbe bintü'l-Hâris'tir.

Bir takım insanlar Arefe günü Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu olup olmadığı konusunda Ümmü'l-Fadl bintü'l-Hâris'in yanında ihtilaf etti. Kimisi Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) her zamanki âdetinde olduğu gibi oruçlu olduğunu söylerken, kimisi de seferi olmasından dolayı oruçlu olmadığını söylemekteydi. Bunun üzerine Ümmü'l-Fadl devesi üzerinde vakfe yapmakta olan Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bir bardak süt gönderdi. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) bu sütü içti.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1658, 1988, 5604, 5618, 5636. Müslim 1123

Câbir'in hadisini Müslim: "Sonra bineğine binip vakfe yapılacak yere gitti ve güneş batıncaya kadar vakfe yaptı" şeklinde rivayet etmiştir. Bu da cumhurun görüşüne göre dua ve niyazda bulunurken daha kuvvetli olmak açısından Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) uyarak vakfeyi binek üzerinde yapmak daha faziletlidir. Çünkü orada dua ve niyazda bulunurken kişinin kuvvetli olması istenilmektedir. Vakfeyi binek üzerinde yapmak mubahtır. "Bineklerinizin sırtını minberler edinmeyin" hadisi de buna bir engel değildir.

۸۹ - بَابُ الْجَمْعِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ بِعَرَفَةَ

89- ARAFAT'TA İKİ NAMAZI CEMETMEK

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذَا فَاتَتْهُ الصَّلَاةُ مَعَ الْإِمَامِ جَمَعَ بَيْنَهُمَا

İbn Ömer, Arafat'ta bir namazı imamla beraber kılamadığı zaman iki namazı cemedirdi.

Arafat'ta öğle ile ikinci namazını ilk vaktinde cemederek kılmak.

Malikiler: "Hac görevlerinde Mekkeli ve başka kişilerin cemetmesi caizdir" demiştir. Ebû Hanife: "Bu durum namazı imam ile birlikte kılan kimseyi kapsamaktadır. Öğle namazını yalnız kılan kişinin iki namazı cemetmesi caiz değildir" demiştir. Ebû Hanife'nin iki öğrencisi olan Ebû Yûsuf Yakub b. İbrâhîm b. Habîb ve Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî: "Namazı tek olarak kılan kimse de iki namazı cemederek kılma konusunda namazı cemaatle kılan kimse konumundadır" demişlerdir. İbn Ömer, Arafat'ta bir namazı imamla beraber kılamadığı zaman kendi konakladığı yerde öğle ile ikinci namazını cemederek kıları. İbrâhîm el-Harbî bunu *Menâsik* kitabı içinde mevsûl olarak rivayet etmiştir.

١٦٦٢ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ الْحَجَّاجَ بْنَ

يُوسُفَ عَامَ نَزَلِ بِابْنِ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَيْفَ

تَصْنَعُ فِي الْمَوْقِفِ يَوْمَ عَرَفَةَ فَقَالَ سَالِمٌ إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ السَّنَةَ فَهَجِّرْ بِالصَّلَاةِ يَوْمَ عَرَفَةَ فَقَالَ

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ صَدَقَ إِنَّهُمْ كَانُوا يَجْمَعُونَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ فِي السَّنَةِ فَقُلْتُ لِسَالِمٍ

أَفْعَلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ سَالِمٌ وَهَلْ تَتَّبِعُونَ فِي ذَلِكَ إِلَّا سُنتَهُ طَرَفَاهُ ۖ ۱۶۶۰ ،

۱۶۶۳ - تحفة ۶۹۱۶ ، ۶۸۹۰

1662- Leys'in Ukayl kanalıyla bildirdiğine göre İbn Şihâb şöyle demiştir: Sâlim'in bana bildirdiğine göre Haccâc b. Yûsuf, Abdullah b. ez-Zübeyr'in üzerine indiği yıl, Abdullah b. Ömer'e: "Arefe günü vakfe yerinde nasıl yaparsınız?" diye sorunca, Sâlim: "Sünneti uygulamak istiyorsan Arefe günü namazı erken kıl" karşılığını verdi. Abdullah b. Ömer: "Doğru söyledi. Çünkü onlar Arefe günü öğle ile ikinci namazını sünnete uyarak cemederek kılarlardı" dedi. Sâlim'e: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle mi yaptı?" diye sorduğumda: Sizler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinden başka şeye mi uyuyorsunuz ki?" karşılığını verdi.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer'dir.

Haccâc, Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî'dir.

Haccâc b. Yûsuf, hicri 73 yılında kendisiyle savaşmak üzere Abdullah b. ez-Zübeyr'in üzerine Mekke'ye indiği zaman Abdullah b. Ömer'e Arefe günü vakfe yerinde nasıl yaptıklarını sormuştur. İbn Ömer'in oğlu Sâlim ona sünneti uygulamak istiyorsa Arefe günü namazı erken yani sıcaklığın şiddetli olduğu zamanda kılmasını söylemiştir. Bunun üzerine de Abdullah b. Ömer, Sâlim'in doğru söylediğini, zira ashâbın Arefe günü öğle ile ikinci namazını sünnete uyup cemederek kıldıklarını bildirmiştir.

İbn Şihâb, Sâlim'e Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapıp yapmadığını sorunca, Sâlim: "Sizler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinden başka şeye mi uyuyorsunuz?" karşılığını vermiştir.

٩٠ - باب قَصْرِ الْخُطْبَةِ بِعَرَفَةَ

90- ARAFAT'TA HUTBEYİ KISA TUTMAK

١٦٦٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ كَتَبَ إِلَى الْحَجَّاجِ أَنْ يَأْتِمَ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فِي الْحَجِّ ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ عَرَفَةَ جَاءَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَأَنَا مَعَهُ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ أَوْ زَالَتْ ، فَصَاحَ عِنْدَ فُسْطَاطِهِ أَيْنَ هَذَا فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ الرَّوَاحَ . فَقَالَ الْآنَ قَالَ نَعَمْ . قَالَ أَنْظِرْنِي أَفِيضَ عَلَى مَاءٍ فَتَزَلَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - حَتَّى خَرَجَ ، فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي فَقُلْتُ إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تُصِيبَ الشَّئَةَ الْيَوْمَ فَافْضِرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الْوُقُوفَ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ صَدَقَ . طَرَفَاهُ ١٦٦٠ ، ١٦٦٢ - تحفة ٦٩١٦

1663- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik" isnâdıyla İbn Şihâb, Sâlim b. Abdillâh'tan bildiriyor: Abdulmelik b. Mervân, Haccâc'a bir mektup yazarak hacla ilgili işlerde Abdullah b. Ömer'e uymasını emretti. Arefe günü olunca güneş zevale erdiği zaman, İbn Ömer ona geldi ve çadırının yanında durarak yüksek bir sesle: "Bu adam nerededir?" diye seslendi. Ben de İbn Ömer'in yanında idim. Haccâc dışarı çıkınca, Abdullah: "Gitme zamanıdır" dedi. Haccâc: "Bu saatte mi?" diye sorunca, İbn Ömer: "Evet" cevabını verdi. Haccâc: "Bekle de üzerime bir su dökeyim" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer bineğinden indi ve Haccâc çıkana kadar bekledi. Sonra Haccâc çıkıp benimle babam arasında yürüdü. Ben Haccâc'a: "Bugün sünnete göre amel etmek istiyorsan hutbeyi kısa tut ve vakfeyi çabuk yap" dedim. Bunun üzerine İbn Ömer: "Doğru söyledi" dedi.

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer'dir.

Nakledildiğine göre Abdulmelik b. Mervân, Haccâc'a bir mektup yazarak hacla ilgili işlerde Abdullah b. Ömer'e uymasını emretmiştir. Arefe günü olunca güneş zevale erdiği zaman, İbn Ömer, Haccâc'a geldi ve kıldan olan

çadırının yanında durarak yüksek bir sesle onun nerede olduğunu sordu. Sâlim de babası İbn Ömer'in yanında idi. İbn Ömer'in bu şekilde davranması muhtemelen Haccâc'ın gitmekte gecikmesinden dolayı idi. Haccâc dışarı çıkınca, Abdullah ona gitmek için acele etmesini söyledi. Haccâc: "Bu saatte mi?" diye sorunca, İbn Ömer: "Evet" cevabını verdi. Haccâc üzerine su dökmek için izin isteyince, İbn Ömer bineğinden indi ve Haccâc çıkana kadar bekledi. Sonra Haccâc çıkıp Sâlim ile babası Abdullah b. Ömer arasında yürüdü. Sâlim, Haccâc'a sünnete göre amel etmek istiyorsa hutbeyi kısa tutmasını ve vakfeyi çabuk yapmasını söyleyince, İbn Ömer, Sâlim'in doğru söylediğini bildirdi.

٩٠ م - باب التَّعَجِيلِ إِلَى الْمَوْقِفِ

90 M- VAKFE YAPILACAK YERE GİTMekte ACELE ETMEK

Buhârî nüshalarının çoğunda bu başlık altında hadis zikredilmemiştir. Ebû Zer ve İbn Asâkir'in nüshalarında ise söz konusu başlık geçmemektedir. Ancak Ebû Zer bazı nüshalarda bu başlıktan sonra Ebû Abdillâh'ın yani Buhârî'nin şöyle dediğini zikretmiştir: "Burada daha önce zikredilmiş olan Mâlik'in hadisi zikredilir. Fakat ben bu eserin içine tekrar edilmiş bir şey koymak istemem. Ancak tekrar edilmiş gibi görünen bir şey varsa dikkat edildiğinde isnâdında veya metninde değişiklik olduğu görülür. Bu durumlara da ancak kitabı okurken dikkat eden kimse vâkıf olabilir. Eğer bunun dışında yine de tekraren zikredilmiş rivayetler varsa bu kasıtsız olarak zikredilmiştir. Zaten böylesi bir şey de çok az vukû bulmuştur."

es-Sagâni'nin nüshasında bu ifade bu başlık altından buna benzer bir şekilde az bir farklılıkla zikredilmiştir.

٩١ - باب الْوُقُوفِ بِعَرَفَةَ

91- VAKFENİN ARAFAT'TA YAPILMASI

Vakfenin herhangi yerde değil de, ancak Arafat'ta yapılması.

١٦٦٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ

مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ كُنْتُ أَطْلُبُ بَعِيرًا لِي وَحَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو سَمِعَ مُحَمَّدَ

بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ أَضَلَلْتُ بَعِيرًا لِي ، فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ يَوْمَ عَرَفَةَ ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَاقِفًا بِعَرَفَةَ ، فَقُلْتُ هَذَا وَاللَّهِ مِنَ الْحُمْسِ فَمَا شَأْنُهُ هَاهُنَا تَحْفَةً ۚ ۳۱۹۳

1664- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr” isnâdıyla Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in bildirdiğine göre babası: “Bana ait bir deveyi arıyordum” demiştir. Yine “Müsedded — Süfyân — Amr” isnâdıyla Muhammed b. Cübeyr'in bildirdiğine göre babası Cübeyr b. Mut'im şöyle demiştir: “Kaybettiğim devemi Arefe günü aramaya çıktığımda, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat'ta vakfede olduğunu gördüm. Kendi kendime: «Vallahi bu adam Ahmesli biri! Burada neden duruyor ki?» dedim.”

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in babası: “Bana ait bir deveyi arıyordum” demiştir.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in bildirdiğine göre babası Cübeyr b. Mut'im, Arefe günü develerinden birini kaybedince onu aramaya çıkmış ve bu sırada Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat'ta vakfe yaptığını görünce kendi kendine Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Ahmesli olduğunu ve neden burada vakfe yaptığını sormaya başlamıştır. Zira Ahmesliler Harem'den çıkmaz ve Arafat'ta vakfe yapmazdı.

Hums kelimesi Ahmes kelimesinin çoğulu olup sert anlamına gelmektedir. Kureyş, Kinâne, Cedîle ve onlar gibi dinlerine aşırı bağlı olan kimselere verilen isimdir. Veya taşları beyazdan siyaha çalan Kâbe'ye iltica etmelerinden dolayı kendilerine bu isim verilmiştir. Tercih edilen görüş de bu görüştür. İbrâhîm el-Cermî bunu *Ğarîbu'l-Hadîs*'te Abdulazîz b. Ömer kanalıyla rivayet etmiştir. Ancak birinci rivayet daha çok bilinen bir rivayettir.

İbn İshâk der ki: Kureyşliler Fil Vakâsı'ndan önce veya sonra Arafat'ta diğer Arap kabileleriyle bir arada vakfe ve ifâda yapmalarının uygun olmayacağına karar verdiler ve: "Biz, Harem ahalisiyiz. Biz Ahmesliyiz. Ahmesliler de Harem ehlidir" dediler. Yine Ahmesliler: "Ahmesli kişiler Harem'de oldukları sürece kıldan çadırlar içine giremez, deriden olan çadır gölgesi dışında bir gölgede gölgelenemezler" derdi. Yine: "Hill'de (Harem dışında) olanlar kendileriyle birlikte Harem'e getirmiş oldukları yiyecekleri yiyemezler" derlerdi. Tavaflarını da ancak Ahmeslilerin giysisi ile yaparlardı.

Şeytan onları kandırıp: "Kendi Hareminiz dışında bir yere değ̈er verirsiniz insanlar sizin hareminizi değ̈ersiz görürler!" demişti. Bundan dolayıdır ki Harem dışına çıkmazlardı. İsmâîlî'nin nüshasında bu: "Ahmesliler: «Bizler Allah'ın ahalisiyiz ve Harem'den dışarı çıkmayız» derlerdi" şeklindedir. Diğer insanlar da vakfesini Arafat'ta yapardı. Yüce Allah'ın: "Sonra insanların akın ettiğ̈i yerden siz de akın edin"¹ buyruğ̈u da bunu ifade etmektedir.

Hadisi Müslim ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.²

١٦٦٥ - حَدَّثَنَا قُزُؤَةُ بْنُ أَبِي الْمُرَّاءِ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ قَالَ عُرْوَةُ كَانَ النَّاسُ يَطُوفُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ عُرَاءَ إِلَّا الْخُمْسَ ، وَالْخُمْسُ قُرَيْشٌ وَمَا وَلَدَتْ ، وَكَانَتِ الْخُمْسُ يَخْتَسِبُونَ عَلَى النَّاسِ يُعْطَى الرَّجُلُ الرَّجُلُ الثَّيَابَ يَطُوفُ فِيهَا ، وَتُعْطَى الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةُ الثَّيَابَ تَطُوفُ فِيهَا ، فَمَنْ لَمْ يُعْطِ الْخُمْسَ طَافَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانًا ، وَكَانَ يُفِيضُ جَمَاعَةُ النَّاسِ مِنْ عَرَافَاتٍ ، وَيُفِيضُ الْخُمْسُ مِنْ جَمْعٍ قَالَ وَأَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي الْخُمْسِ ﴿ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ﴾ قَالَ كَانُوا يُفِيضُونَ مِنْ جَمْعٍ فَدَفَعُوا إِلَى عَرَافَاتٍ . طرفه ٤٥٢٠ - تحفة ١٩٠٢٠ ، ١٩٠٢٤ ،

١٧١١١ ،

¹ Bakara Sur. 199

² Müslim 1220

1665- “Ferve b. Ebi'l-Mağrâ — Ali b. Mushir” isnâdıyla Hişâm b. Urve'nin bildirdiğine göre Urve şöyle demiştir: Cahiliye döneminde Ahmesliler dışındaki Araplar tavaflı çıplak bir halde yaparlardı. Ahmesliler de Kureyş ve onların soyundan olan kişilerdir. Sevabını ümit ederek erkekler erkeklere, kadınlar da kadınlara tavaf etmeleri için giysilerini verirdi. Ahmesliler onlara giyecek vermedikten sonra diğer Araplar tavaflarını çıplak olarak yaparlardı ve diğer insan toplulukları, Arafat'tan akın ederken Ahmesliler Cem' denilen yerden (Müzdelife'den) akın ederdi. Babamın bana Hz. Âişe'den bildirdiğine göre: **“Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin”**¹ buyruğu Ahmesliler hakkında nazil olmuştur. Ahmesliler Cem' denilen yerden (Müzdelife'den) akın ederlerken bu âyetle Arafat'a götürüldüler.²

Ferve, Ferve b. Ebi'l-Mağrâ el-Kindî el-Kûfî'dir.

Ali, Musul kadısı Ali b. Mushir'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Urve, Ebû Hişâm'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Cahiliye döneminde Ahmesliler dışındaki Araplar Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Ahmesliler de Kureyş ve onların soyundan olan kişilerdir. Ma'mer rivayetinde: “Ahmesliler de Kureyş, Huzâ'a, Kinâne oğulları ve Âmir b. Sa'sa'a oğullarının soyundan olan kişilerdir” ziyadesinde bulunmuştur. İbrâhîm el-Cermî'nin rivayeti ise: “Yabancı biri Kureyş'ten bir kız istediği zaman Kureyşliler doğacak çocuklarının kendilerinin dininden olacağı şartını koşardı” şeklindedir. Kureyşlilerden başka Sakîf, Leys, Huzâ'a, Amir b. Sa'sa'a oğulları ve başkaları da Ahmeslilere müdahil olmuştu. Bununla da burada zikredilen bütün kabilelerin değil de anneleri Kureyş'ten olan kimselerin Ahmesli olduğu anlaşılmaktadır.

Ahmesliler sevabını Allah'tan ümit ederek erkekler erkeklere, kadınlar da kadınlara tavaf etmeleri için giysilerini verirdi. Ahmesliler onlara giyecek vermedikten sonra diğer Araplar tavaflarını çıplak olarak yaparlardı ve diğer

¹ Bakara Sur. 199

² Hadis başka yerde de geçmektedir: 4520. Müslim 1219

insan toplulukları, Arafat'tan akın ederken Ahmesliler Cem'den (Müzdelife'den) akın ederdi. Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın buluştukları yer olması ve orada kendisine yaklaşması sebebi ile oraya Cem' denilmiştir. Veya orada iki namazın camederek kılınması ve o yer ahalisinin Allah'a yaklaşmak üzere toplanarak vakfe yaptıkları için Cem' denilmiştir.

Hişâm'ın bildirdiğine göre babası Urve b. ez-Zübeyr kendisine Hz. Âişe'den naklederek: **“Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin”**¹ buyruğunun Ahmesliler hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Burada insanlardan kasıt İbrâhîm peygamberdir. Tirmizî bunu Yezîd b. Şeybân'ın hadisinden şöyle rivayet etmiş ve hasen sahih olduğunu söylemiştir: “Arafat'ta vakfede iken İbn Mirba' el-Ensârî gelerek: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni size gönderdi ve: *“İbadet yerleriniz neresi ise orada bulunun, zira siz İbrâhîm'den kalan bir miras üzerindesiniz”* buyuruyor» dedi.” Ahmesliler Müzdelife'den akın ederlerken bu âyetle Arafat'a götürüldüler. Önceleri insanlar vakfeyi Arafat'ta yaparken Ahmesliler Cem' denilen yerde yapmaktaydı. Bununla da kendilerini diğer insanlardan daha üstün görmekteydiler. Bunun üzerine: **“Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin”**² buyruğu ile kendilerinin de vakfeyi Müzdelife'de değil de diğer insanlarla birlikte Arafat'ta yapmaları emredildi.

۹۲ - بَابُ السَّيْرِ إِذَا دَفَعَ مِنْ عَرَفَةَ

92- ARAFAT'TAN GERİ DÖNERKEN MÜZDELİFE'YE DOĞRU YÜRÜYÜŞ

۱۶۶۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَنْخَبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ سُئِلَ أُسَامَةُ وَأَنَا جَالِسٌ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسِيرُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حِينَ دَفَعَ قَالَ كَانَ يَسِيرُ الْعَتَقَ ، فَإِذَا وَجَدَ فَجَوْهَةَ نَصٍّ قَالَ هِشَامُ وَالنَّصُّ فَوْقَ الْعَتَقِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ

¹ Bakara Sur. 199

² Bakara Sur. 199

فَجَوَّةٌ مُتَّسِعٌ ، وَالْجَمِيعُ فَجَوَاتٌ وَفَجَاءٌ ، وَكَذَلِكَ رُكُوءٌ وَرِكَاءٌ مَنَاصُّ لَيْسَ حِينَ فِرَارٍ
طرفاه ٢٩٩٩ ، ٤٤١٣ - تحفة ١٠٤

1666- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla Hişâm b. Urve’nin bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: Benim de hazır bulunduğum bir yerde Usâme’ye Vedâ haccında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat’tan dönerken nasıl yol aldığı soruldu. Usâme: “Yavaşça gidiyordu. Ancak önünü boş gördüğü zaman da hızlanıyordu” dedi.

Hişâm der ki: “Nass denilen yürüyüş, anak denilen yürüyüşten daha hızlıdır.”

Ebû Abdillâh der ki: “Fecve” genişlik halidir. Bunun çoğulu da “Fecevât” ve “Ficâ” şeklindedir. Aynı şekilde “Rakve” ifadesinin de çoğulu “Rakavât” ve “Rikâ” şeklindedir. “Menâs (=kaçma zamanı)” ifadesi mânâsındadır.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes el-Asbahî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Hişâm b. Urve’nin de hazır bulunduğu bir yerde Usâme b. Zeyd b. Hârîse’ye Vedâ haccında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat’tan Müzdelife’ye dönerken nasıl yol aldığı sorulmuş ve Usâme, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yavaş ile hızlı arasında bir yürüyüşle gittiğini, ancak önünü boş gördüğü zaman da hızlandığını söylemiştir. Metinde: “Def” diye zikredilmesi bu geri dönüşte yaşanan izdihamdan dolayıdır.

Hişâm b. Urve, nass denilen yürüyüşün anak denilen yürüyüşten daha hızlı olduğunu söylemiştir.

Ebû Abdillâh el-Buhârî “Fecve” ifadesinin genişlik, boşluk anlamında olduğunu, bunun çoğulunun da “Fecevât” ve “Ficâ” şeklinde olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde “Rakve” ifadesinin de çoğulunun “Rakavât” ve “Rikâ” şeklinde olduğunu söylemiştir. Hadisteki “Nassa” ifadesi, Kur’ân’da

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2999, 4413. Müslim 1286

“Menâs (=kaçma zamanı)” şeklinde zikredilen anlamda değildir.

Buhârî ayrıca bunu *Cihad* ve *Meğâzi* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce, *Menâsik* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۹۳ - باب النُّزُولِ بَيْنَ عَرَفَةَ وَجَمْعٍ

93- ARAFAT İLE MÜZDELİFE ARASINDA KONAKLAMA

Arafat ile Müzdelife arasında hac menasiklerinden olmayan herhangi bir ihtiyaç için konaklamak.

۱۶۶۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حِينَ أَقَاصَ مِنْ عَرَفَةَ مَالَ إِلَى الشَّعْبِ فَقَضَى حَاجَتَهُ فَتَوَضَّأَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَصَلَّى فَقَالَ « الصَّلَاةُ أَمَامَكَ ». أطرافه ۱۳۹، ۱۸۱، ۱۶۶۹، ۱۶۷۲ - تحفة ۱۱۵

1667- “Müsedded — Hammâd b. Zeyd — Yahya b. Saîd — Mûsa b. Ukbe” isnâdıyla İbn Abbâs’ın azatlısı Kureyb’in bildirdiğine göre Usâme b. Zeyd şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat’tan dönerken dağ yoluna girince inip küçük su döktü. Ardından hafif bir abdest aldı. Ona: “Ey Allah’ın Resûlü! Namazı kılmayacak mısınız?” dediğimde: “İlerde kalacağız” buyurdu.”

Müsedded, Müsedded b. Müserhed el-Esedî el-Kûfî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat’tan dönerken iki dağ arasındaki yola doğru girip ihtiyaç giderdikten sonra abdest almıştır. Kendisine: “Ey Allah’ın Resûlü! Namazı kılmayacak mısınız?” denildiğinde ise namazın Müzdelife’de kılınacağını bildirmiştir. Bu hadis daha önce Abdestte uzuvları iyice yıkamak

(İsbâğ) başlığı altında zikredilmişti.¹

۱۶۶۸ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ ، غَيْرَ أَنَّهُ يَمُرُّ بِالشَّعْبِ الَّذِي أَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَيَدْخُلُ فَيَتَوَضَّأُ وَيَتَوَضَّأُ ، وَلَا يُصَلِّي حَتَّى يُصَلِّيَ بِجَمْعٍ أَطْرَافَهُ ۱۰۹۱ ، ۱۰۹۲ ، ۱۱۰۶ ، ۱۱۰۹ ، ۱۶۷۳ ، ۱۸۰۵ ، ۳۰۰۰ - تحفة ۷۶۲۱

1668- Mûsa b. İsmâîl kanalıyla Cuveyriye'nin bildirdiğine göre Nâfi' şöyle demiştir: "Abdullah b. Ömer akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de cemedirdi. Ancak o da, yolda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) girmiş olduğu o iki dağ arasındaki yola girer, orada hacetini giderdikten sonra abdest alır, fakat namaz kılmazdı. Namazlarını Müzdelife'de kıları.²

Mûsa, Mûsa b. İsmâîl et-Tebûzekî'dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ ed-Dab'î el-Basrî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer akşam ve yatsı namazlarını Cem' denilen yerde yani Müzdelife'de cem'i tehir ile kıları. Bu namazları cemetmesi de şöyle olurdu; o, yolda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) girmiş olduğu o iki dağ arasındaki yola girer, orada hacetini giderdikten sonra abdest alır, fakat namaz kılmazdı. Bu namazlarını da daha önce zikredildiği gibi Müzdelife'de kıları.

۱۶۶۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَزْمَةَ عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ قَالَ رَدِّفْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ عَرَافَاتٍ فَلَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الشَّعْبَ الْأَيْسَرَ الَّذِي دُونَ الْمُرْدَلَفَةِ أَنَاخَ ، فَبَالَ ثُمَّ جَاءَ فَصَبَّيْتُ عَلَيْهِ الْوُضُوءَ ، فَتَوَضَّأَ وَوُضُوءًا خَفِيفًا فَقُلْتُ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ »

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 139, 181, 1669, 1672. Müslim 1280

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1091, 1092, 1106, 1109, 1673, 1805, 3000. Müslim 703, 1288

الصَّلَاةُ أَمَامَكَ ۝ فَزَكَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَتَى الْمُرْدِفَةَ ، فَصَلَّى ثُمَّ رَدَفَ الْفَضْلُ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَدَاةَ جَمْعٍ . أطرافه ١٣٩ ، ١٨١ ، ١٦٦٧ ، ١٦٧٢ - تحفة ١١٥

1669- “Kuteybe — İsmâîl b. Câfer — Muhammed b. Ebî Harmele” isnâdıyla İbn Abbâs’ın azatlısı Kureyb’in bildirdiğine göre Usâme b. Zeyd şöyle demiştir: Arafat’tan dönerken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına bindim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Müzdelife’nin solundaki boğaza varınca devesini çöktürdü ve küçük abdest bozdu. Sonra geldi, ben de kendisine abdest suyu döktüm. Hafif bir abdest aldı. Sonra: “Namaz, ey Allah’ın Resûlü” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Namaz ileride kılınacaktır*” karşılığını verdi ve bineğine binerek Müzdelife’ye geldiğinde namazı orada kıldı. Sonra Müzdelife sabahı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına Fadl bindi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

İsmâîl, Zureyk el-Müeddib’in azatlısı İsmâîl b. Câfer el-Ensârî’dir.

Muhammed b. Ebî Harmele, Huvaytib ailesinin azatlısıdır.

Kureyb, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat’tan dönerken Usâme b. Zeyd, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına binmiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Müzdelife’nin yakınlarında sol tarafta bulunan boğaza varınca devesini çöktürmüş ve küçük abdest bozmuştur. Gelince de Usâme b. Zeyd kendisine abdest suyu dökmüş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hafif bir abdest almıştır. Usâme b. Zeyd namaz vaktinin girdiğini söyleyince de, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) namazı ileride kılacaklarını söylemiştir. Sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bineğine binerek Müzdelife’ye geldiğinde başka bir şeyle meşgul olmayıp, hemen akşam ile yatsı namazlarını orada kılmıştır. Sonra bayram günü sabahı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin arkasına Fadl binmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 139, 181, 1667, 1672. Müslim 1280

١٦٧٠ - قَالَ كُرَيْبٌ فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ الْفَضْلِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى بَلَغَ الْجُمُرَةَ أَطْرَافَهُ ١٥٤٤ ، ١٦٨٥ ، ١٦٨٧ - تحفة ١١٠٥٥

1670- Kureyb der ki: “Abdullah b. Abbâs’ın Fadl’dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemreye varıncaya kadar telbiye getirmeye devam etmiştir.”

Kureyb’in Abdullah b. Abbâs kanalıyla Fadl’dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe cemresine varıncaya kadar telbiye getirmeyi sürdürmüştür.

Hadisi Müslim tahric etmiştir.¹

٩٤ - بَابُ أَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ بِالسَّكِينَةِ عِنْدَ الْإِفَاضَةِ ، وَإِشَارَتِهِ إِلَيْهِمْ بِالسَّوْطِ

94- ARAFAT'TAN DÖNÜŞ SIRASINDA ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem) SÜKÛNET İÇİNDE OLUNMASINI EMRETMESİ VE ONLARA KAMÇISI İLE İŞARET ETMESİ

Arafat'tan dönüş sırasında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına sükûnet ve vakâr içinde olmalarını emretmesi ve onlara kamçısı ile işaret etmesi.

١٦٧١ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُؤَيْدٍ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي عَمْرِو مَوْلَى الْمُطَّلِبِ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ مَوْلَى وَالِيَةِ الْكُوفَةِ حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ فَسَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ وَرَأَاهُ رَجْرًا شَدِيدًا وَضَرْبًا وَصَوْتًا لِلْإِبِلِ فَأَشَارَ بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ وَقَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ ، فَإِنَّ الْبِرَّ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1544, 1685, 1687. Müslim 1281

لَيْسَ بِالْإِيْضَاعِ « أَوْضَعُوا أَسْرَعُوا . خَلَاكُكُمْ مِنَ التَّخَلُّلِ بَيْنَكُمْ ، وَفَجَرْنَا خِلَالَهُمَا . بَيْنَهُمَا
تحفة ٥٥٩٣

1671- “Saîd b. Ebî Meryem — İbrâhîm b. Süveyd — el-Muttalib'in azatlısı Amr b. Ebî Amr” isnâdıyla Vâlibe el-Kûfî'nin azatlısı Saîd b. Cübeyr şöyle demiştir: İbn Abbâs bana Arefe günü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Arafat'tan geri döndüğünü söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) arka tarafında develeri hızlı sürmek için sert bir şekilde azarlama, vurma ve bağırma sesleri işitti. Bunun üzerine onlara kamçısı ile işaret ederek: “Ey insanlar! Sükûnet içinde olunuz! Zira gerçek iyilik hızlı yürümekte değildir” buyurdu.

“Evdaû” ifadesi “Hızlandılar” mânâsındadır. “(=İkisinin arasında bir de ırmak fışkırtmıştıktı)”¹ âyetinde olduğu gibi “Hilâlekum” ifadesi de “Aranıza sokulmak” mânâsındadır.

Saîd b. Ebî Meryem, Saîd b. Muhammed b. el-Hakem b. Ebî Meryem el-Cumahî el-Basrî'dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Süveyd b. Hayyân el-Medînî'dir. Buhârî kendisinden sadece bu hadisi tahrir etmiştir. İbn Maîn ve Ebû Zür'a kendisinin güvenilir bir kişi olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân, *es-Sikât*'ta: “Bu kişinin münker rivayetleri vardır. Ancak bu rivayetin şahitleri bulunmaktadır. Süleyman b. Bilâl ve başkaları bu rivayette kendisine mutabaat etmiştir” demiştir.

Saîd b. Cübeyr, Vâlibe el-Kûfî'nin azatlısıdır ve hicri 95 yılında Haccâc tarafından öldürülmüştür.

İbn Abbâs, Arefe günü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Arafat'tan geri döndü. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) arka tarafında develeri hızlı sürmek için onları sert bir şekilde azarlama, onlara vurma ve bağırma sesleri işitti. Bunun üzerine kamçısı ile işaret ederek sükûnet içinde yumuşak olmalarını, zira gerçek iyilik ve hayrın hızlı yürümekte olmadığını ifade etti.

¹ Kehf Sur. 33

Buhârî âdetinde olduğu gibi açıklamada bulunarak “Evdaû” ifadesinin binekleri hızlandırmak mânâsında olduğunu söylemiştir. “وَقَجَرْنَا جَلَالَهُمَا نَهْرًا” (=İkisinin arasından bir de ırmak fışkırtmıştık)”¹ âyetinde olduğu gibi de “Hilâlekum” ifadesinin araya sokulmak anlamına geldiğini söylemiştir.

٩٥ - بَابُ الْجَمْعِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ بِالْمُزْدَلِفَةِ

95- MÜZDELİFE’DE İKİ NAMAZI CEMETMEK

Akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife’de cemederek ikinci vakitte kılmak. Dârimî, el-Bendenî, kadî Ebu’t-Tîb, İbnu’s-Sebbâğ, Taberî ve el-İmrânî: “Eğer kişinin vaktin geçmesi konusunda bir endişesi yoksa böyle yapar. Ancak vaktin geçmesi konusunda endişesi varsa bu namazları yolda kılar” demişlerdir.

١٦٧٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ
أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ ، فَتَزَلَّ
الشَّعْبَ ، فَبَالَ ثُمَّ تَوَضَّأَ ، وَلَمْ يُسَبِّحِ الْوُضُوءَ . فَقُلْتُ لَهُ الصَّلَاةُ . فَقَالَ « الصَّلَاةُ أَمَامَكَ »
فَجَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ ، فَتَوَضَّأَ ، فَاسْتَبَحَّ ، ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَصَلَّى الْمَغْرِبَ ، ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ
بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ ، ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى ، وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا . أَطْرَافُهُ ١٣٩ ، ١٨١ ، ١٦٦٧
١٦٦٩ - تحفة ١١٥ ،

1672- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Mûsa b. Ukbe” isnâdıyla Kureyb’in bildirdiğine göre Usâme b. Zeyd anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat’tan dönünce ve dağ yoluna varınca bineğinden inip küçük abdest bozdu. Sonra hafif bir abdest aldı. Kendisine: “Namaz vakti” dediğimde: “Namaz ileride kılınacaktır” karşılığını verdi. Bineğine binip Müzdelife’ye gelince inip güzelce abdest aldı. Sonra kamet getirildi ve akşam namazını kıldırdı. Sonra herkes menzilinde devesini çöktürdü.

Sonra kamet getirildi ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını kıldırıldı. İki namazı arasında da bir şey kılmadı.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Mûsa, Mûsa b. Ukbe el-Medenî'dir.

Küreyb, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat'tan dönünce ve Müzdelife yakınında sola giden dağ yoluna ulaştığında bineğinden inip küçük abdest bozdu. Sonra hafif bir abdest aldı. Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece bazı azalarını yıkadığı veya taharetlendiği veya abdestin lugat anlamı kastedilmektedir. Çünkü eksik olan bir abdest için hafif abdest ifadesi kullanılmaz. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) namaz vaktinin girdiği söylenince namazın ileride yani Müzdelife'de kılınacağını söyledi.

Hanefiler: "Burada namaz vakti kastedilmektedir ve bu namazı tehir etmek gerekmektedir" demiştir. Ebû Hanife ve Muhammed'in görüşü: "Kişi akşam namazını yolda kılsa bu caiz değildir. Hatta namazı yolda kılanın eğer tan ağarmamışsa iadesi lazım gelir" şeklindedir. Mâlikiler ise: "Bu iki namazı cemetmek menduptur. Bu sebeple kişinin bir özürden dolayı Müzdelife'ye gelmeden önce akşam namazını kılması caizdir. Çünkü bu iki namazı cemetmek menduptur" demiştir. *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*'da yolda kılınan namazların iadesinin lazım geldiği zikredilir. Ancak İbnu'l-Kâsım bunun ihtiyat açısından yapılması gerektiğini söylemiştir.

İbn Habîb: "Kesinlikle iadesi lazım gelir" demiştir. Şâfiîler: "Arafat'ta veya yolda akşam ile yatsı namazını akşam vaktinde cemetmek caiz olduğu gibi faziletli olana muhalif olsa bile her iki namazı kendi vakitlerinde kılmak da caizdir" demiştir. Hadis beş vakit namaz için tâyin edilen vakitleri tahsis etmekte ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl yaptığını göstermektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bineğine binip Müzdelife'ye gelince inip güzelce abdest aldı. Hattâbî der ki: "Dağ yolunda güzelce abdest almayı sadece taharetlenmeyi kastetmiş olmasındandır. Çünkü orada namaz kılma

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 139, 181, 1667, 1669

gibi bir niyeti yoktu. Müzdelife'ye gelince de güzel bir şekilde abdest almıştır. Ancak abdest bozmuş olması ve yeniden abdest almış olması da muhtemeldir.”

Bazı kimseler abdestin lûgat mânâsını anlamış ve: “Sadece bazı azalarını yıkamıştır” demişlerdir. Bunun taharetlenme olması ise ihtimalden uzaktır. Kişinin başkasına abdest aldırması başlığı altında Usâme b. Zeyd'in: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat'tan dönerken dağ yoluna saptı ve def-i hacet yaptı. Sonra ben ona su döktüm, o da abdestini aldı” şeklindeki hadisi de bunu kuvvetlendirmektedir. Zira hadisten anlaşıldığına göre Usâme ancak abdest alması için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) su dökmekteydi. Çünkü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyaç giderirken hiç kimseyi yanına yaklaştırmazdı.

Sonra kamet getirildi ve başka bir rivayette zikredildiği gibi insanlar daha yüklerini çözmeden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara akşam namazını kıldırdı. Sonra herkes kendi menzilinde devesini çöktürdü. Sonra kamet getirildi ve yatsı namazını kıldırdı. Akşam ile yatsı namazı arasında da bir şey kılmadı. Zira cemetmek iki namazı bir namaz gibi yapmaktadır. Doğruya ulaşmak Allah sayesinde.

٩٦ - بَابُ مَنْ جَمَعَ بَيْنَهُمَا وَلَمْ يَتَطَوَّعْ

96- İKİ NAMAZI CEMEDEN VE ARALARINDA NAFİLE NAMAZI KILMAYAN KİMSE

Akşam ile yatsı namazlarını cemedan ve ne ikisi arasında, ne de iki namazın birinin sonrasında nafilâ namaz kılmayan kimse.

١٦٧٣ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ جَمَعَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ ، كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بِإِقَامَةٍ ، وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا وَلَا عَلَى إِثْرِ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا أَطْرَافَهُ ١٠٩١ ، ١٠٩٢ ، ١١٠٦ ، ١١٠٩ ، ١٦٦٨ ، ١٨٠٥ ، ٣٠٠٠ - تحفة ٦٩٢٣

1673- “Âdem — İbn Ebî Zî'b — Zühri” isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem)

akşam ve yatsı namazını Müzdelife'de cemederek ve her biri için kamet getirerek kıldı. İkisinden de ne önce, ne de sonra nafile namazı kılmadı.”

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs Abdîrrahman'dır.

İbn Ebî Zî'b, Muhammed b. Abdîrrahman b. Ebî Zî'b el-Medenî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) akşam ve yatsı namazını Müzdelife'de cemederek ve her biri için kamet getirerek kılıp, ikisinden de ne önce, ne de sonra nafile namazı kılmamıştır.

Burada ne ikisi arasında ne de ikisinden sonra nafile namazı kılmadığı kastedilmemektedir. Zira burada bu namazları kıldıktan sonra ara vermeden hemen peşi sıra nafile namaz kılmadığı kastedilmektedir. Bu da bu şekilde yatsı namazının müstehap olan sünnetinin kılınmasını nefyetmemektedir.

Şâfiîlerin bu konudaki görüşü ise şöyledir: “Eğer kişi öğle ve ikindi namazını cemederek kılsa ilk olarak öğle namazının ilk sünnetini kılabilceği gibi sonra da kılabilir. Cem'i takdim veya cem'i tehir etmesi bu durumu etkilememektedir. Eğer cem'i tehir ederse ilk olarak ister öğle namazını ister ikindi namazını kılsın öğle namazının ilk sünnetini ortada kılar. Son sünnetini de en son kılar. Eğer cem'i tehir ederse ve ilk olarak öğle namazını kılsa öğle namazının sünnetini ortada kılar ve ikindi namazının farzını kıldıktan sonra sünnetini kılar. Eğer kişi cem'i tehir eder ve ilk olarak öğle namazını kılsa öğle namazının sünnetini ilk olarak veya ortada kılabilir. İkinci namazının sünnetini de en son kılar. Kişi cem'i tehir ederse ilk olarak ister öğle namazını, ister ikindi namazını kılsın öğle namazının sünnetini ilk olarak veya ortada kılabilir. Eğer akşam namazı ile yatsı namazını cemederek kılsa her iki namazın sünnetini tehir eder. Eğer cem'i tehir eder ve ilk olarak akşam namazını kılsa akşamın sünnetini ortada kılabilir. Eğer cem'i tehir edip ilk olarak yatsı namazını kılsa yatsı namazının sünnetini ortada kılabilir. Bunun dışındakiler yasaklanmıştır.

Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1091, 1092, 1106, 1109, 1668, 1805, 3000. Müslim 703, 1288

١٦٧٤ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْحَطْمِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَمَعَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ طَرَفَهُ ٤٤١٤ - تحفة ٣٤٦٥

1674- "Hâlid b. Mahled — Süleyman b. Bilâl — Yahya b. Saîd — Adiy b. Sâbit — Abdullah b. Yezîd el-Hatmî" isnâdıyla Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında akşam ile yatsı namazını Müzdelife'de cemederek kılmıştır.

Hâlid, Hâlid b. Mahled el-Becelî'dir.

Süleyman, Süleyman b. Eyyûb b. Bilal el-Kureşî'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Adiy, Adiy b. Ebân b. Sâbit el-Ensârî'dir.

Abdullah b. Yezîd el-Hatmî, Evs kabilesinden Hatme'ye nispet edilmiştir.

Ebû Eyyûb, Hâlid el-Ensârî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında akşam ile yatsı namazını Müzdelife'de cemederek kılmıştır. İki namaz arasında da nafile namaz kılmamıştır. Daha önce bu namazlardan sonra nafile namazı kılındığı zikredilmişti. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hac görevlerinden kesilmemek için bu namazdan ne önce, ne de sonra nafile namazı kılmamıştır.

Buhârî ayrıca bunu *Meğâzi*¹ konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Menâsik* konusu içinde, Nesâî, *Salât* konusu içinde ve İbn Mâce, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerde de geçmektedir: 4414b Müslim 1287

٩٧ - بَاب مَنْ أَذَّنَ وَأَقَامَ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا

97- AKŞAM VE YATSI NAMAZLARINDAN HER BİRİ İÇİN EZAN OKUYAN VE KAMET GETİREN KİMSE

Müzdelife'de bu akşam ve yatsı namazlarından her biri için ezan okuyan ve kamet getiren kimse.

١٦٧٥ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ حَجَّ عَبْدُ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَأَتَيْنَا الْمُرْدَلِفَةَ حِينَ الْأَذَانِ بِالْعَتَمَةِ ، أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ ، فَأَمَرَ رَجُلًا فَأَذَّنَ وَأَقَامَ ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ ، وَصَلَّى بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ دَعَا بِعَشَائِهِ فَتَعَسَّى ، ثُمَّ أَمَرَ - أَرَى رَجُلًا - فَأَذَّنَ وَأَقَامَ - قَالَ عَمْرُو لَا أَعْلَمُ الشَّكَّ إِلَّا مِنْ زُهَيْرٍ - ثُمَّ صَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ ، فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ قَالَ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يُصَلِّي هَذِهِ السَّاعَةَ إِلَّا هَذِهِ الصَّلَاةَ ، فِي هَذَا الْمَكَانِ ، مِنْ هَذَا الْيَوْمِ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ هُمَا صَلَاتَانِ تُحَوَّلَانِ عَنْ وَفَيْهِمَا صَلَاةُ الْمَغْرِبِ بَعْدَ مَا يَأْتِي النَّاسُ الْمُرْدَلِفَةَ ، وَالْفَجْرُ حِينَ يَبْزُغُ الْفَجْرُ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُهُ . طرفاه ١٦٨٢ ، ١٦٨٣ - تحفة ٩٣٩٠

1675- “Amr b. Hâlid — Züheyr” isnâdıyla Ebû İshâk'ın bildirdiğine göre Abdurrahman b. Yezîd şöyle demiştir: “Abdullah (b. Mes'ûd) hac yaptı. Yatsı namazı vakti veya az öncesinde Müzdelife'ye gittik. Abdullah bir adama ezan okuyup kamet getirmesini emretti ve akşam namazını kıldı. Sonra iki rekât daha kıldı, sonra yemeğinin getirilmesini istedi ve yemeğini yedi. Sonra zannedersem yine bir adama ezan okunmasını ve kamet getirmesini emretti.” —Amr: “Ben: «Zannedersem» şeklindeki şüphenin Züheyr'den olduğunu biliyorum” demiştir. — “Sonra yatsı namazını iki rekât olarak kıldı. Tan ağarınca da: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu günde, bu yerde ve bu saatte bu namazdan başka bir namaz kılmazdı» dedi. Sonra: «Bu iki namaz bu yerde vakitlerinden çevrilen iki namazdır. Akşam namazı insanlar Müzdelife'ye geldikten sonra, sabah namazı da tan ağardıktan sonra

kılır. Ben Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm» dedi."

Züheyr, Züheyr b. Muâviye b. Hadîc el-Cu'fî'dir.

Ebû İshâk, Ebû İshâk es-Sebîî'dir.

Abdullah b. Mes'ûd hac yaptı. Yatsı namazı vakti veya az öncesinde yani şafağın kaybolacağı sırada Müzdelife'ye gittiklerinde Abdullah bir adama ezan okuyup kamet getirmesini emretti. Burada Abdullah'ın kime emrettiği zikredilmemiştir. Muhtemelen bu kişi Abdurrahman b. Yezîd'dir. Abdullah akşam namazını sonra da iki rekât sünnetini kıldı. Sonra yemeğinin getirilmesini istedi ve yemeğini yedi. Sonra zannedersen yine bir adama ezan okunmasını ve kamet getirmesini emretti. Amr: buradaki şüphenin isnatta zikredilen Züheyr'e ait olduğunu bildiğini söylemiştir. İsmâîlî, Hasan b. Musa kanalıyla Züheyr'den Amr'ın rivayeti yönünde bir rivayette bulunmuş ve Amr'ın zikrettiği şüpheli zikretmemiştir. Sonra yatsı namazını iki rekât olarak kıldı. Bu şekilde her iki namazda ezan ve kamet vardı. İbn Abdilberr: "Bu konuda merfû bir hadis yoktur" demiştir.

Ancak Tahâvî, İbn Mes'ûd'un bu hadisini, ezanın Abdullah'ın öğrencilerinin dağılmaları üzerine toplanmaları için okunduğu yönünde değerlendirmiştir. Hâfız İbn Hacer der ki: "İki namaz için ezan ve kamet konusunda ve hadisin kanalları konusunda altı yönde ihtilaf edildiği görülmektedir.

Birincisi; daha önce de İbn Ömer'in hadisinde nakledildiği gibi her namaz için kamet getirildiğinin, ancak ezan okunmadığının zikredilmesidir.

İkincisi: «Her iki namaz için bir defa kamet getirilir» şeklinde nakledilen rivayettir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bunu Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Ömer'den rivayet etmişlerdir.

Üçüncüsü: «Bir defa ezan okunur ve iki defa kamet getirilir» şeklinde nakledilen rivayettir. Müslim ve başkası bunu Câbir et-Tavîl'den rivayet etmiştir. Şâfiîlerin ve Hanbelîlerin görüşü de bu yöndedir.

Dördüncüsü: «İki namaz için bir defa ezan okunur ve bir defa kamet getirilir» şeklinde nakledilen rivayettir. Nesâî bunu Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Ömer'den rivayet etmiştir. Hanefilerin görüşü de bu yöndedir.

Beşincisi ise bu hadiste zikredildiği gibi her namaz için ezan okunması ve kamet getirilmesidir. Bu hadisi de Nesâî rivayet etmiştir.

İbn Abdilberr: «Bu konuda Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) nakledilen merfû bir hadis yoktur» demiştir. Hafız Zeynüddîn el-îrâkî, *Şerhu't-Tirmizî*'de İbn Mes'ûd'un bu hadisin sonunda: «Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm» dediğini zikretmiş ve: «Eğer: “Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm” derken, akşam namazını, yatsı namazını ve sabah namazını kastediyorsa o zaman bu merfû bir hadistir. Eğer sadece bu iki namazın vaktini kastediyorsa o zaman iki ezanın ve iki kametin zikredilmesi mevkûftur» demiştir.

Altıncısı ise: «Her iki namazda da ezan ve kamet terk edilir» şeklinde nakledilen rivayettir. İbn Hazm bunu Talk b. Habîb kanalıyla İbn Ömer'in Vedâ haccındaki fiili olarak nakletmiştir.”

Ancak rivayetlerin çoğuna bakacak olursak her namaz için ayrı kamet getirildiğini düşünebiliriz. “İki defa kamet getirildi” diyenlerin rivayeti ve: “Her iki namaz için ayrı kamet getirildi ve bir ezan okundu” diyenlerin rivayeti de bunu kuvvetlendirmektedir. Ayrıca: “Bir ezan ve iki kamet ile” diyenlerin rivayeti de buna delalet etmektedir. Şâfiîlerin görüşü ise cem'i-takdim yapılması halinde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat'taki fiiline dayanarak ezanın ikinci namaz için değil de birinci namaz için olduğu yönündedir. Müslim de bu yönde rivayette bulunmuştur. Ancak kişi cem'i tehirde namaza ikinci namaz ile başlarsa ezan ikinci namaz için okunur. Eğer kişi cem'i tehirde namaza ilk namaz ile başlayacaksa o zaman ezan okunmaz. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir önceki başlık altındaki hadiste zikredildiği gibi Müzdelife'de akşam ve yatsı namazını camederek iki kamet ile kılmıştır.

Şâfiî: “Kişi Müzdelife'de biri akşam namazı için, biri de yatsı namazı için olmak üzere iki defa kamet getirir. Ancak ezan okunmaz” demiştir. Ancak Nevevî'nin *er-Ravda* eserinde görüldüğü kadarıyla ilk namaz için ezan okunmaktadır. Çünkü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Müzdelife'de bu iki namazı bir ezan ve iki kamet ile camederek kılmıştır. Buhârî ve Müslim, Câbir'den bu yönde rivayette bulunmuştur. Câbir de ilminden dolayı bu konuda bunun aksine rivayette bulunan kimselerden daha önceliklidir.

Tan ağarınca Abdullah, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) o günde, o yerde ve o saatte bu namazdan başka bir namaz kılmadığını söyledi. Sonra Abdullah b. Mes'ûd bu iki namazın bu yerde vakitlerinden çevrilen iki namaz olduğunu söyledi. Burada bu namazların her zaman kılınan vakitlerinin dışında kılınmaları kastedilmektedir. Yani bu namazların vakitleri gelmeden önce kılındığı kastedilmemektedir.

Sonra Abdullah b. Mes'ûd akşam namazının insanlar Müzdelife'ye geldikten sonra, sabah namazının da tan ağarırken kılındığını, Allah Resûlü'nün de (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüğünü söylemiştir. Daha önce de zikredildiği gibi eğer: “Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm” derken, akşam namazını, yatsı namazını ve sabah namazını kastediyorsa o zaman bu, merfû bir hadistir. Eğer sadece bu iki namazın vaktini kastediyorsa o zaman iki ezanın ve iki kametin zikredilmesi mevkûftur yani Abdullah (b. Mes'ûd)'un fiilidir.

Buhârî bunu ayrıca rivayet etmiştir.¹ Hadisi Nesâî tahrir etmiştir.

۹۸ - بَابُ مَنْ قَدَّمَ ضَعْفَةَ أَهْلِهِ لَيْلٍ ، فَيَقْفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ
وَيَدْعُونَ وَيُقَدِّمُ إِذَا غَابَ الْقَمَرُ

98- AİLESİNDEN ZAYIF KİŞİLERİ GECE ÖNDEN GÖNDEREN KİMSE; BU KİŞİLERİN MÜZDELİFE'DE VAKFE YAPMASI VE AY KAYBOLDUĞU ZAMAN ONLARIN YİNE ÖNDEN GÖNDERİLMESİ

Kişinin ailesinden kadınları, çocukları, yaşlı acizleri ve hasta gibi zayıf kişileri Müzdelife'den geceleyin önden göndermesi, bu kişilerin Müzdelife'de Meş'ar-i Harâm'ın yanında vakfe yapması, dua etmesi ve gecenin üçte biri geçtiği yani Ay kaybolduğu zaman onların yine önden Minâ'ya gönderilmesi. “Gece” ifadesi bütün geceyi kapsamaktadır. Ancak: “Ay kaybolduğu zaman” denilmesi bu vaktin gecenin hangi vaktinde olduğunu açıklık getirmektedir.

۱۶۷۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ سَأَلْتُ وَكَانَ
عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُقَدِّمُ ضَعْفَةَ أَهْلِهِ ، فَيَقْفُونَ عِنْدَ الْمُشْعَرِ الْحَرَامِ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1682, 1683. Müslim 1289

بِالْمُزْدَلِفَةِ لَيْلٍ ، فَيَذْكُرُونَ اللَّهَ مَا بَدَأَ لَهُمْ ، ثُمَّ يَرْجِعُونَ قَبْلَ أَنْ يَقِفَ الْإِمَامُ ، وَقَبْلَ أَنْ يَذْفَعَ
فَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدُمُ مَنَى لِبَلَاةِ الْفَجْرِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدُمُ بَعْدَ ذَلِكَ ، فَإِذَا قَدِمُوا رَمَوْا الْجُمْرَةَ
، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ أَرْخَصَ فِي أَوْلَئِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَحْفَةً

٦٩٩٢

1676- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus” isnâdıyla İbn Şihâb'ın bildirdiğine göre Sâlim şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer, ailesinden zayıf olanları Müzdelife'ye önden gönderir; onlar da Meş'ar-i Harâm'da vakfelerini yaparlardı. Ellerinden geldiği kadar Yüce Allah'ı zikreder, hac imamı oraya gelmeden ve oradan ayrılmadan önce kendileri oradan ayrılırdı. Artık Minâ'ya kimisi sabah namazı vakti, kimisi de daha sonra ulaşırdı. Geldiklerinde de Cemreleri taşarlardı. İbn Ömer bu konuda: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunlar için böylesi bir ruhsatı vermiştir” derdi.¹

Yahya, Yahya b. Bukeyr el-Mısıfî'dir.

Leys, Mısırlıların imamı Leys b. Sa'd'dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî el-Medenî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Abdullah b. Ömer ailesinden zayıf olan kadınları, çocukları ve yaşlıları izdihamdan dolayı eziyet çekerler endişesi ile Müzdelife'de bulunduğu yerden Minâ'ya önden gönderirdi. Gece Müzdelife'de kendisinde avın ve başka şeylerin haram kılındığı Meş'ar-i Harâm'ın yanında vakfe yaparlardı. Haram olmasından dolayı da Meş'ar diye adlandırılmıştır. Nevevî burasının Müzdelife'nin sonlarında kendisine: “Kuzah” denilen küçük bir dağ olduğunu söylemiştir. Bu dağ Arafat'ın iki dar geçidi ile Muhassar vadisi arasında olmasından dolayı Müzdelife'den sayılmaktadır. İbnü'l-Hâc: “Müzdelife, Meş'ar, Ecma' ve Kuzah eş anlamlı isimlerdir” demiştir.

¹ Müslim 1295

Sonra burada ellerinden geldiği kadar Yüce Allah'ı zikredip dua ederlerdi. Sonra hac imamının Meş'ar-i Harâm'da veya Müzdelife'de vakfe yapmasından önce ve Minâ'ya hareketinden önce, Minâ'ya dönerlerdi. Artık onlardan kimi Minâ'ya sabah namazı vaktinde gelir, kimi de bundan sonra gelirdi. Minâ'ya geldikleri zaman Büyük Şeytan'ı yani Akabe Cemresi'ni taşlarlardı. İbn Ömer: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zayıf olanların böyle yapmalarına ruhsat verdi" derdi.

۱۶۷۷ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ جَمْعٍ بَلِيلٍ طَرَفَاهُ ١٦٧٨ ،
١٨٥٦ - تحفة ٥٩٩٧

1677- "Süleyman b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb" isnâdıyla İkrime'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Müzdelife'den geceleyin gönderdi" demiştir.¹

Süleyman, Süleyman b. Harb el-Vâşihî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Abbâs'ı gece yarısından sonra Müzdelife'den Minâ'ya göndermiştir.

۱۶۷۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ أَنَا مِمَّنْ قَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ لَيْلَةَ الْمُرْدَلِفَةِ فِي ضَعْفَةِ أَهْلِهِ طَرَفَاهُ
١٦٧٧ ، ١٨٥٦ - تحفة ٥٨٦٤

1678- Ali kanalıyla Süfyân'ın bildirdiğine göre Ubeydullah b. Ebî Yezîd, İbn Abbâs'ın: "Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ailesinden

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1678, 1856. Müslim 1293-4

zayıf olanlar içinde Müzdelife gecesinde Minâ'ya herkesten önce gönderdiği kimselerden idim" dediğini işitmiştir.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ebî Yezîd el-Mekkî'dir ve Kâriz b. Şeybe el-Kinânî'nin azatlısıdır.

İbn Abbâs, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ailesinden zayıf olanlar içinde Müzdelife gecesinde Minâ'ya herkesten önce gönderdiği kimselerden idi.

١٦٧٩ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ مَوْلَى أَسْمَاءَ عَنْ أَسْمَاءَ أَنَّهَا نَزَلَتْ لَيْلَةَ جَمْعٍ عِنْدَ الْمُزْدَلِفَةِ ، فَقَامَتْ تُصَلِّي ، فَصَلَّتْ سَاعَةً ، ثُمَّ قَالَتْ يَا بُنَيَّ هَلْ غَابَ الْقَمَرُ قُلْتُ لَا . فَصَلَّتْ سَاعَةً ، ثُمَّ قَالَتْ هَلْ غَابَ الْقَمَرُ قُلْتُ نَعَمْ . قَالَتْ فَارْتَحِلُوا فَارْتَحَلْنَا ، وَمَضَيْنَا حَتَّى رَمَيْتِ الْجُمُرَةَ ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَصَلَّتِ الصُّبْحَ فِي مَنَزِلِهَا فَقُلْتُ هَا يَا هَتَاهَا مَا أَرَانَا إِلَّا قَدْ غَلَسْنَا . قَالَتْ يَا بُنَيَّ ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَذِنَ لِلطُّغَيْنِ . تحفة ١٥٧٢٢

1679- "Müsedded — Yahya" isnâdıyla İbn Cüreyc'in bildirdiğine göre Esmâ'nın azatlısı Abdullah anlatıyor: "Esmâ, namazların cem' edildiği gece Müzdelife'de konakladı ve kalkıp namaza durdu. Bir müddet namaz kıldıktan sonra: "Evladım! Ay battı mı?" diye sorunca, ben: "Hayır" cevabını verdim. Esmâ bir müddet daha namaz kıldıktan sonra yine: "Evladım! Ay battı mı?" diye sordu. Ben: "Evet" cevabını verince: "O zaman yola çıkın" dedi. Biz yola çıkıp cemrenin taşlanacağı yere gelerek cemreyi taşıladıktan sonra dönüp menzilinde sabah namazını kıldı. Ben: "Ey hanımefendi! Gördüğüm kadarıyla biz erken davrandık" deyince, Esmâ: "Hayır evladım! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlar için Cemrelere erken taş atmayla izin verdi" karşılığını verdi.²

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1677, 1856. Müslim 1293-4

² Müslim 1291

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Abdullah, Esmâ binti Ebî Bekr'in azatlısı Abdullah b. Keysân'dır.

Esmâ, namazların cem' edildiği gece Müzdelife'de konakladı ve kalkıp namaza durdu. Bir müddet namaz kıldıktan sonra Abdullah b. Keysân'a: "Evladım!" diyerek Ay'ın batıp batmadığını sordu. Abdullah, Ay'ın daha batmadığını bildirince, Esmâ bir müddet daha namaz kıldı. Sonra yine: "Evladım!" diyerek Ay'ın batıp batmadığını sorup ta Abdullah Ay'ın battığını haber verince, Esmâ yola çıkılmasını söyledi. Bunun üzerine yola çıkıldı. Cemrenin taşlanacağı yere gelindiğinde Esmâ, Büyük Cemre'yi taşıdıktan sonra da dönüp menziline sabah namazını kıldı.

Ebû Dâvud, *Sünen*'de Müslim'in şartlarına göre sahih bir isnâdla Hz. Âişe'den: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kurban bayramı gecesi Ümmü Seleme'yi gönderdi ve Ümmü Seleme fecirden önce cemrelere taş attıktan sonra oradan ayrıldı" şeklinde rivayette bulunmuştur. Buhârî bunu da taşlamanın kurban gecesinin yarısından sonra başladığına delil saymıştır. Zira "gece" ifadesi bütün geceyi kapsamaktadır. Ancak taşlamanın tan ağarmadan önce yapılması ve gece yarısının fecrin doğmasına daha yakın olması ile böylesi bir vakit bildirilmiştir. Yani taşlama vaktinin fecirden sonra olması gibi Müzdelife'den geri dönmek ile sabah ezanı arasındaki vaktin de taşlama vakti olduğu görülmektedir. Malikilerin ve Hanefilerin görüşü, taşlama vaktinin kadınlar ve zayıf kimseler de dâhil olmak üzere ancak fecir doğduktan sonra olduğu, gece vakti dönmeye ruhsat verilmesinin izdiham yaşanması endişesiyle olduğu ve en efdalının güneş doğduktan sonra olduğu yönündedir.

Ebû Dâvud, *Sünen*'de hasen bir isnâdla İbn Abbâs'tan: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Abdulmuttalib oğullarının küçük çocuklarına: «Güneş doğmadan taşlamayın» buyurdu" şeklinde rivayette bulunmuştur. Eğer erken dönmekte kendisine ruhsat verilen kişiye güneş doğmadan önce taşlama yapması yasaklanmış ise o zaman kendisine ruhsat verilmeyen kişiye yasak olması daha elzemdir. İbn Abbâs'ın bu hadisine ve başlık altındaki hadise bakılarak, güneş doğduktan sonra taşlamak mendub olduğu yönünde değerlendirilmiştir. Tahâvî'de İbn Abbâs'tan naklen bunun: "Allah Resûlü

(sallallahu aleyhi vesellem) beni ailesiyle birlikte gönderdi ve tan ağarırken taşlamamı emretti” lafzıyla gelmesi de bunu desteklemektedir.

Abdullah, Esmâ'ya biraz erken davrandıklarını zannettiğini söyleyince, Esmâ bu yönde belirlenen vakitten daha erken davranmadıklarını, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlar için Cemrelere erken taş atmaya izin verdiğini söyledi. Buhârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde izin vermesini Müzdelife'de geceleme vakip olmadığına delil saymıştır. Çünkü zayıflıktan dolayı kişiden Arafat'ta vakfe yapmanın sakıt olmaması gibi bu da sakıt olmazdı. Malikîler bu görüştedir.

Nevevî der ki: “Özürli kişiye vacip olması özürli olanın hilafıdır. Arafat'ta olduğu gibi Müzdelife'de geceleyen kimsenin gece yarısının ikinci kısmından az da olsa orada kalması gerekmektedir.” Iraklıların geneli ve Horasanlıların çoğu bu görüştedir. Bu konuda: “Kişinin bir yerde gecelemeceğine dair yemin etmesi halinde gecenin yarısından fazlasını orada geçirmedikten sonra yemininin bozulmaması gibi, gecenin çoğunun Müzdelife'de geçirilmesi gerekmektedir” denilmiştir.

١٦٨٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ - هُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ -
عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ اسْتَأْذَنْتُ سَوْدَةَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةَ جَمْعٍ
وَكَانَتْ ثَقِيلَةً بُطَةً فَأَذِنَ لَهَا . طرفه ١٦٨١ - تحفة ١٧٤٧٩

1680- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Abdurrahman b. el-Kâsım” isnâdıyla Kâsım'ın bildirdiğine göre Hz. Âişe: “Sevde, Müzdelife gecesinde Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) izin istedi. Kendisi ağır ve yavaş hareketli bir kadın idi. Bu sebeple Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verdi” demiştir.

Muhammed, Muhammed b. Kesîr el-Abdî el-Basrî'dir ve güvenilir bir kişidir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk'tir ve Abdurrahman'ın babasıdır.

Kâsım'ın halası Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Sevde iri yapılı ve hareketi ağır bir kadın olması sebebiyle Müzdelife gecesinde Minâ'ya herkesten önde

gitmek için Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) izin istemiştir. Bu sebeple de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde kendisine izin vermiştir.

Müslim'in¹ Ka'nebî kanalıyla Eflah'tan bildirdiğine göre hadis metninde geçen “*Sebita*” ifadesinin ağır olarak açıklanması ravi Kâsım'a aittir.

١٦٨١ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ هُمَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ نَزَلْنَا الْمُرْدَلِفَةَ فَاسْتَأْذَنْتِ النَّبِيَّ ﷺ سَوْدَةُ أَنْ تَدْفَعَ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ ، وَكَانَتْ امْرَأَةً بَطِيئَةً ، فَأَذِنَ لَهَا ، فَدَفَعَتْ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ ، وَأَقَمْنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا نَحْنُ ، ثُمَّ دَفَعْنَا بِدَفْعِهِ ، فَلَأَنَّ أَكُونَ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنْتُ سَوْدَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَفْرُوحٍ بِهِ . طرفه ١٦٨٠ - تحفة ١٧٤٣٦

1681- “Ebû Nuaym — Eflah b. Humeyd” isnâdıyla Kâsım b. Muhammed'in bildirdiğine göre Hz. Âişe anlatıyor: Sevde, Müzdelife gecesi izdiham olmadan erken çıkmak için Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) izin istedi. Sevde ağır kanlı bir kadındı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verince, Sevde halktan önce yola çıktı. Biz ise sabaha kadar bekledik ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber yola çıktık. Sevde'nin yaptığı gibi izin isteyerek onun izniyle dönmüş olsaydım benim için bu her sevinilecek şeyden daha iyi olurdu.”²

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Eflah, Eflah b. Humeyd el-Ensârî'dir.

Kâsım b. Muhammed, bir önceki hadisin isnâdında zikredilen Abdurrahman'ın babasıdır.

Sevde binti Zem'a, Müzdelife gecesi Minâ'ya insanların izdiham yaşamasından önce erken çıkmak için Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) izin istedi. Zira Minâ'ya giderken insanlar izdiham yaşamaktaydı ve Sevde ağır kanlı bir kadındı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verince, Sevde

¹ Müslim 1290

² Müslim 1290

halktan önce yola çıktı ve Minâ'ya gitti. Diğer insanlar ise sabaha kadar bekledi ve sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber yola çıktı.

Hız. Âişe: "Sevde'nin yaptığı gibi Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) izin isteyerek dönmüş olsaydım benim için bu her sevinilecek şeyden daha iyi olurdu" demiştir. Hız. Âişe'nin böyle demesi muhtemelen Sevde ile aynı vasıfta olmasından dolayıdır. Zira kendisi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yarıştım ve onu yendim. Ancak uzun bir müddet sonra kilo aldığımda bir daha yarıştık ve bu sefer kendisi beni yendi" demiştir.

۹۹ - بَاب مَنْ يُصَلِّي الْفَجْرَ بِجَمْعٍ

99- SABAH NAMAZINI MÜZDELİFE'DE KILAN KİMSE

۱۶۸۲ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي
عُمَارَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى صَلَاةَ
بِغَيْرِ مِيقَاتِهَا إِلَّا صَلَاتَيْنِ جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ ، وَصَلَّى الْفَجْرَ قَبْلَ مِيقَاتِهَا طَرَفَاهُ
۱۶۷۵ ، ۱۶۸۳ - تحفة ۹۳۸۴

1682- "Ömer b. Hafs b. Ğiyâs — babası — A'meş — Umâre" isnâdıyla Abdurrahman'ın bildirdiğine göre Abdullah şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir namazı kendi vakti dışında kıldığını hiç görmedim. Sadece akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de cemederek kıldı. Sabah namazını da orada kendi vaktinden önce kıldı."

Ömer b. Hafs b. Ğiyâs'ın babası, Kûfe kadısı Hafs b. Ğiyâs b. Talk en-Nehaî'dir.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Umâre, Umâre b. Umeyr et-Teymî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Yezîd en-Nehaî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hiç bir namazı kendi vakti dışında kılmamıştır. Sadece akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de cemederek kılmıştır.

Nevevî der ki: “Hanefiler İbn Mes’ûd’un: «Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir namazı kendi vakti dışında kıldığını hiç görmedim» demesini yolculukta namazı cemetmenin menedilmesi yönünde huccet saymıştır. Onlar Arafat’ta öğle ile ikindiye cem-i takdim, Müzdelife’de akşam ile yatsıyı cem-i tehirin dışında namazları birleştirmeyi caiz görmezler. Ancak iki namazın cemedilmesi konusundaki hadisler iki vaktin birleştirilmesi değil de, iki namazın fiili olarak birleştirilmesi yönündedir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hac görevlerini yerine getirebilmek açısından sabah namazını orada kendi vaktinden önce yani tan ağarmadan kılmıştır. Oysa Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu günün dışında bu namazı Bilal kendisine gelinceye kadar geciktirirdi. Yani burada Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı tan ağarmadan önce kıldığı kastedilmemektedir. Zira namazın vaktinden önce kılınması caiz değildir.

Bu hadisin ravilerinin tümü Kûfelidir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

١٦٨٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - إِلَى مَكَّةَ ، ثُمَّ قَدِمْنَا جَمْعًا ، فَصَلَّى الصَّلَاتَيْنِ ، كُلَّ صَلَاةٍ وَحْدَهَا بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ ، وَالْعِشَاءُ بَيْنَهُمَا ، ثُمَّ صَلَّى الْفَجْرَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ ، قَائِلٌ يَقُولُ طَلَعَ الْفَجْرُ وَقَائِلٌ يَقُولُ لَمْ يَطْلُعِ الْفَجْرُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنْ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ حُوْلَتَا عَنْ وَفْتِهِمَا فِي هَذَا الْمَكَانِ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ ، فَلَا يَقْدَمُ النَّاسُ جَمْعًا حَتَّى يُعْتَمُوا ، وَصَلَاةَ الْفَجْرِ هَذِهِ السَّاعَةَ » ثُمَّ وَقَفَ حَتَّى أَشْفَرَ ، ثُمَّ قَالَ لَوْ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَفَاضَ الْآنَ أَصَابَ السُّنَّةَ فَمَا أَدْرَى أَقُولُهُ كَانَ أَسْرَعَ أَمْ دَفَعَ عُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَلَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ طَرَفَاهُ ١٦٧٥ ، ١٦٨٢ - تحفة

٩٣٩٠

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1675, 1683. Müslim 1289

1683- “Abdullah b. Recâ — İsrâîl” isnâdıyla Ebû İshâk'ın bildirdiğine göre Abdurrahman b. Yezîd şöyle demiştir: Abdullah (b. Mes'ûd) ile beraber Mekke'ye gitmek için yola çıktık. Sonra Müzdelife'ye geldik ve iki namazı ayrı ayrı birer ezan ve kametle kıldı. İkisi arasında da yemek yedi. Sonra tan ağarınca sabah namazını kıldı. Kimi: “Fecir doğdu” derken, kimi: “Fecir daha doğmadı” demektedir. Sonra Abdullah: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Akşam ile yatsıdan ibaret olan bu iki namaz bu yerde vakitlerinden tahvil edilmiştir. İnsanlar yatsı vaktine girmedikçe Müzdelife'ye gelmeye çalışmasınlar. Sabah namazı da bu vakittedir»* buyurdu” dedi. Sonra tan yeri ağarınca kadar Müzdelife'de vakfesini yaptıktan sonra: “Müminlerin emiri şu an buradan Minâ'ya doğru harekete geçse sünnete uygun hareket etmiş olur” dedi. Abdullah'ın bu sözü mü önce söylendi, yoksa Osman mı hemen öncesinden Minâ'ya doğru harekete geçti, tam olarak bilemiyorum. Abdullah, Kurban bayramının ilk günü Akâbe cemresini taşıyana kadar telbiye getirip durdu.¹

Abdullah b. Recâ, İbn Amr'ın azatlısıdır. Ebû Hâtim bu kişinin güvenilir biri olduğunu söylemiştir. İbn Maîn rivayetlerinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. Amr b. Fellâs ise: “Bu kimse çok hata ederdi” demiştir.

İsrâîl, İsrâîl b. Yûnus'tur.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebîî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Yezîd en-Nehâî el-Kûfî'dir.

İnsanlar Abdullah b. Mes'ûd ile beraber Mekke'ye gitmek için yola çıktı. Sonra Arafat'tan Müzdelife'ye geldiklerinde Abdullah iki namazı yani akşam ile yatsı namazlarını ayrı ayrı birer ezan ve kametle kıldı. İkisi arasında da yemek yedi. Daha önce de başka bir rivayette yemeğini istediği ve yemeğini yedikten sonra yatsı namazını kıldığı zikredilmişti. İyâd, Abdullah'ın iki namazın arasını az da olsa ayırmanın daha faziletli olduğunu bildirmek açısından böyle yaptığını söylemiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1675, 1682. Müslim 1289

Sonra fecir doğunca/ tan ağarınca sabah namazını kıldı. Kimi fecrin doğduğunu söylerken kimi de doğmadığını söylemekteydi. Sonra Abdullah, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam ile yatsıdan ibaret olan bu iki namazın bu yerde vakitlerinden tahvil edildiğini, insanların yatsı vaktine girmedikçe Müzdelife'ye gelmeye çalışmamalarını, sabah namazının da bu vakitte yani fecir doğduktan sonra olduğunu bildirdiğini söyledi.

Sonra İbn Mes'ûd tan yeri ağarınca ve etraf aydınlanınca kadar Müzdelife'de vakfesini yaptıktan sonra müminlerin emirinin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi güneş doğmadan önce Müzdelife'den Minâ'ya doğru harekete geçmesi halinde sünnete uygun hareket etmiş olacağını söyledi. Zira Cahiliye döneminde güneş doğduktan sonra Müzdelife'den Minâ'ya doğru harekete geçilirdi. Bu konu bir sonraki başlık altında zikredilecektir inşallah.

Ravi Abdurrahman b. Yezîd: "Abdullah b. Mes'ûd'un bu sözü mü önce söylendi, yoksa Hz. Osman mı hemen öncesinden Minâ'ya doğru harekete geçti tam olarak bilemiyorum" demiştir. Kirmânî ve Birmâvî: "Bu söz mü önce söylendi, yoksa Osman mı hemen öncesinden Minâ'ya doğru harekete geçti tam olarak bilemiyorum" diyen kişinin Abdullah b. Mes'ûd olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu, hatalıdır.

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de şöyle demiştir: Ahmed'in Cerîr b. Hâzım kanalıyla Ebû İshâk'tan olan rivayeti şöyledir: "Arafat'ta vakfe yaptığımız zaman güneş battı ve Abdullah: «Müminlerin emiri şu an buradan harekete geçse sünnete uygun hareket etmiş olur» dedi. İbn Mes'ûd'un bu sözü mü önce söylendi, yoksa Osman mı hemen öncesinden Minâ'ya doğru harekete geçti tam olarak bilemiyorum."

Abdullah b. Mes'ûd, Kurban bayramının ilk günü Akabe cemresini taşıyana kadar telbiye getirip durdu. Bu konu Kurban günü sabahı cemreyi taşıyınca kadar telbiye etmek, tekbir getirmek ve giderken bineğin terkisine birini bindirmek başlığı altında da zikredilecektir inşallah.

۱۰۰ - بَاب مَتَى يُدْفَعُ مِنْ جَمْعٍ

100- MÜZDELİFE'DEN NE ZAMAN HAREKET EDİLİR?

Hacceden kimse Meş'ar-ı Harâm'da vakfe yaptıktan sonra Müzdelife'den ne zaman harekete geçer?

۱۶۸۴ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ مَيْمُونٍ يَقُولُ شَهِدْتُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - صَلَّى بِجَمْعِ الصُّبْحِ ، ثُمَّ وَقَفَ فَقَالَ إِنَّ الْمُشْرِكِينَ كَانُوا لَا يُفِيضُونَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، وَيَقُولُونَ أَشْرِقْ نَبِيرُ وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَالَفَهُمْ ، ثُمَّ أَفَاضَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ . طرفه ۳۸۳۸ - تحفة ۱۰۶۱۶

1684- "Haccâc b. Minhâl — Şu'be" isnâdıyla Ebû İshâk'ın bildirdiğine göre Amr b. Meymûn şöyle demiştir: "Hz. Ömer'in Müzdelife'de sabah namazını kıldırdıktan sonra vakfe yaptığına ve sonra: «Müşrikler güneş doğmadan buradan ayrılmazlar ve: "Aydınlan ey Sebir!" derlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise bu konuda onlara muhalefet edip güneş doğmadan önce buradan ayrılmıştır» dediğine şahid oldum."¹

Haccâc, Haccâc b. Minhâl el-Enmâtî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Ebû İshâk, Ebû İshâk es-Sebî'dir.

Amr, Amr b. Meymûn b. Mihrân el-Basrî'dir.

Ömer b. el-Hattâb, Müzdelife'de sabah namazını kıldırdıktan ve Meş'ar-ı Harâm'da vakfe yaptıktan sonra müşriklerin güneş doğmadan Müzdelife'den Minâ'ya hareket etmediğini ve: "Aydınlan ey Sebir!" dediklerini söyledi. Taberî, Ubeydullah b. Mûsa'nın Süfyân'dan olan rivayetini: "Sebîr dağı üzerinde güneşi görmeden ve: «Aydınlan ey Sebir!» demeden hareket etmezlerdi" şeklinde nakletmiştir. Nevevî der ki: "Sebîr, Müzdelife'de büyük bir dağ ismidir. Minâ'ya giderken sol tarafta, Arafat'a giderken de sağ tarafta

¹ Hadis başka yerde de geçmektedir: 3838

kalmaktadır.” Huzeyl kabilesinden Sebîr adında bir adam o dağa defnedilmiş ve bu sebeple oraya Sebîr dağı denilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise bu konuda onlara muhalefet edip güneş doğmadan önce buradan ayrılmıştır. Müslim, Câbir et-Tavîl’in hadisini: “Ortalık tam olarak aydınlanıncaya kadar Meş’ar-ı Harâm’ın yanında vakfe yaptı ve güneş doğmadan önce buradan ayrıldı” şeklinde nakletmiştir.

İbn Huzeyme’nin İbn Abbâs’tan olan rivayeti ise: “Tan yeri ağarınca güneş doğmadan önce buradan ayrıldı” şeklindedir. Şâfiî ve ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Mâlik, *el-Müdevvene*’de: “Hiç kimse Meş’ar-ı Harâm’ın yanında fecir doğuncaya kadar kalmaz. Fecir doğmadan önce oradan hareket edilir. Eğer imam fecir doğuncaya kadar orada kalırsa insanlar onu terk edip oradan hareket eder” demiştir. Bazı kimseler de Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ancak güneş doğmadan önce oradan hareket edip ayrılmak için sabah namazını karanlıkta kıldığını söylemiştir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

۱۰۱ - بَابُ التَّلْبِيَةِ وَالتَّكْبِيرِ غَدَاةَ النَّحْرِ ، حِينَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ ، وَالْإِزْدَادِ فِي السَّيْرِ

101- KURBAN GÜNÜ SABAHİ CEMREYİ TAŞLAYINCAYA KADAR TELBIYE ETMEK, TEKBİR GETİRMEK VE GİDERKEN BİNEĞİN TERKİSİNE BİRİNİ BİNDİRMEK

Kurban günü sabahı Akabe Cemresini taşılayıncaya kadar telbiye etmek, tekbir getirmek ve Müzdelife’den Minâ’ya giderken bineğin terkisine birini bindirmek.

۱۶۸۵ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرْدَفَ الْفَضْلَ ، فَأَخْبَرَ الْفَضْلُ أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى الْجَمْرَةَ . أطرافه ۱۵۴۴ ، ۱۶۷۰ ، ۱۶۸۷ - تحفة ۵۹۱۹ ، ۱۱۰۵۰

1685- “Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled — İbn Cüreyc” isnâdıyla Atâ’nın bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Fadl b. Abbâs’ı bineğinin terkisine bindirdi. Fadl da Allah

Resûlû'nün (sallallahu aleyhi vesellem) cemreyi taşılayıncaya kadar telbiye etmeye devam ettiğini haber verdi.”¹

Ebû Âsım, Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled en-Nebîl el-Basrî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilaziz el-Umevî'dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

İbn Abbâs, Abdullah b. Abbâs'tır.

Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Müzdelife'den Minâ'ya giderken Fadl b. Abbâs'ı bineğinin terkisine bindirmiştir. Fadl da kardeşi Abdullah'a Allah Resûlû'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Büyük Şeytan'ı yani Akabe cemresini taşılayıncaya kadar telbiye getirmeye devam ettiğini haber vermiştir.

۱۶۸۶ و ۱۶۸۷ - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ يُونُسَ الْأَيْلِيِّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ رِذْفَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ ، ثُمَّ أَرْدَفَ الْفَضْلَ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنَى - قَالَ - فَكِلَاهُمَا قَالَا لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ حَدِيث ۱۶۸۶ طرفه ۱۵۴۳ - تحفة ۵۸۵۲ أ حديث ۱۶۸۷ أطرافه ۱۵۴۴ ، ۱۶۷۰ ، ۱۶۸۵ - تحفة ۱۱۰۴۹ ، ۹۵

1686, 1687- “Züheyr b. Harb — Vehb b. Cerîr — babası — Yûnus el-Eylî — Zühri” isnâdıyla Ubeydullah b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Usâme b. Zeyd, Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Allah Resûlû'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin terkisine binmişti. Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Müzdelife'den Minâ'ya kadar da bineğinin terkisine Fadl'ı bindirdi. Bunların her ikisi de: «Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe cemresini taşılayıncaya kadar telbiye etmeye devam etti» dediler.”²

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1544, 1670, 1687. Müslim 1281

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1544, 1670, 1685. Müslim 1280

Vehb b. Cerîr'in babası, Cerîr b. Hâzım b. Zeyd el-Basrî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'dur ve yedi ünlü fakihden biridir.

İbn Abbâs, Abdullah b. Abbâs'tır.

Usâme b. Zeyd, Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin terkesine binmişti. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Müzdelife'den Minâ'ya kadar da bineğinin terkesine Fadl'ı bindirdi.

Abdullah b. Abbâs der ki: "Fadl ve Usâme'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü sabahı Akabe cemresini ilk taşı taşılayınca kadar telbiye etmeye devam etmiştir." Hanefilerin ve Şâfiîlerin görüşü bu yöndedir. Birmâvî ve Hafız İbn Hacer'in bildirdiğine göre İmam Ahmed'in görüşü son taşı atıncaya kadar telbiye etmeye devam ettiği yönündedir. Hanbelîlere göre ilk taşı atmakla telbiye etmek kesilir. İbn Huzeyme, İbn Abbâs kanalıyla Fadl'dan: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Arafat'tan geri döndüm. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe cemresini taşılayana kadar telbiye etmeye devam etti. Her taş atmasında telbiye ediyordu. Son taşı attığı zaman da telbiye etmeyi kesti" şeklinde rivayette bulunmuştur. Muhtemelen Birmâvî ve *el-Feth* eserinin sahibi bu hadisi son taşı atıncaya kadar telbiye etmeye devam ettiği yönünde hucet saymıştır. Şâfiîler de bu görüştedir.

İbn Huzeyme der ki: "Bu hadis açıklanmış sahih bir hadistir. Yani: "Akabe cemresini taşılayınca kadar telbiye etmeye devam etti" lafzıyla, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) taşlamayı tamamlayana kadar telbiye etmeye devam ettiği kastedilmektedir.

Başlıkta zikredilen tekbir konusu hadiste zikredilmemiştir. Evet, Beyhakî, Abdullah b. Sahbere'den şöyle rivayette bulunmuştur: "Sabah vakti Abdullah b. Mes'ûd ile birlikte Minâ'dan Arafat'a gittik. İbn Mes'ûd esmer tenliydi, saçlarında iki örgü vardı ve üzerine bedevilerin giydiği bir hırka giymişti. İbn Mes'ûd yol boyunca telbiye getirip duruyordu. Onun bu şekilde telbiye getirdiğini işiten bir topluluk etrafında toplanıp: «Ey Bedevi! Bugün telbiye değil, tekbir getirme günüdür» demeye başladılar. İbn Mes'ûd bana doğru

döndü ve: «İnsanlar cahil mi yoksa unuttular mı? Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) hak olarak gönderene yemin olsun ki ben de zamanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Minâ'dan Arafat'a çıkmıştım ve Akabe cemresini taşıyana kadar telbiye getirip durdu. Ara sıra da tekbir getirip tehlil ediyordu» dedi." Muhtemelen Buhârî başlıkta buna işaret etmek istemiştir.

Müslim bu hadisi İbrâhîm b. Ukbe kanalıyla Kureyb'den: "Usâme b. Zeyd, Müzdelife'den Minâ'ya yaya olarak gitti" şeklinde nakletmiştir. O zaman buna göre de: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe cemresini taşılayıncaya kadar telbiye etmeye devam etti" demesi mürseldir. Zira kendisi bu sırada Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bulunmamıştır. Muhtemelen de Minâ'dan tekrar Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına dönmüş ve cemrenin yanına gelene kadar kendisine eşlik etmiştir. Doğrusunu da Allah bilir.

İsnadında tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Bunların üçü de sahabedendir.

۱۰۲ - باب ﴿فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾

102- "Kim Hac Günlerine Kadar Umre ile Faydalanmak İsterse, Kolayına Gelen Bir Kurban Kesmek Gerekir. Kurban Kesmeyen Kimse Hac Günlerinde Üç, Memleketine Döndüğü Zaman Yedi Olmak Üzere Oruç Tutar ki, Hepsi Tam On Gündür. Bu Söylenenler, Ailesi Mescid-i Haram Civarında Oturmayanlar İçindir"¹ BUYRUĞU

Beydâvî: "Kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse"² buyruğunu: "Kim hac aylarında hac görevini edâ etmeden önce umre edip Allah'a yaklaşmak isterse" şeklinde açıklamıştır. Umre ile faydalanmaktan dolayı da kişinin kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekmektedir ve bu kurbanı kesen kimse ondan yemez. Ebû Hanîfe: "Hac görevinde akıtılan kan

¹ Bakara Sur. 196

² Bakara Sur. 196

kurban konumundadır” demiştir.

Kurban imkânı olmayan kişi, üçü hac esnasında yedisi de memleketine geri döndüğünde olmak üzere on gün oruç tutar. Kurban bulamayan kimse Ebû Hanîfe’ye göre hac günlerinde yani ihrama girdikten sonra ve ihramdan çıkmadan önce üç gün oruç tutar. Âlimlerin çoğu kurban günü ve Teşrik günlerinde bu orucun caiz olmadığı görüşündedir. Kişi memleketine döndüğü zaman veya hac görevlerini bitirdiği zaman yedi gün daha oruç tutar. Ebû Hanîfe’nin görüşü de hac görevlerini bitirdiği zaman tutması yönündedir. Bu oruç günlerinin hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Mescid-i Haram’da oturanlardan kasıt, Mekke ahalisidir. Meş’ar’e yakınlıklarından dolayı Mekke ahalisinin temettü hakları ve ihsâr durumundan haccı kazaya bırakma ruhsatları yoktur.

١٦٨٨ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو جَرَّةٍ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ الْمُتَعَةِ فَأَمَرَنِي بِهَا ، وَسَأَلْتُهُ عَنِ الْهَدْيِ فَقَالَ فِيهَا جَزُورٌ أَوْ بَقَرَةٌ أَوْ شَاةٌ أَوْ شِرْكٌ فِي دَمٍ قَالَ وَكَأَنَّ نَاسًا كَرِهُوهَا ، فَنِمْتُ فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ إِنْسَانًا يُنَادِي حَجَّ مَبْرُورٌ ، وَمُتَعَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَحَدَّثَنِي فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَقَالَ آدَمُ وَوَهَبُ بْنُ جَرِيرٍ وَغُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ عُمْرَةَ مُتَقَبَّلَةٌ ، وَحَجٌّ مَبْرُورٌ . طَرَفَهُ ١٥٦٧ - نَحْفَةُ ٦٥٢٧

1688- “İshâk b. Mansûr — Nadr” isnâdıyla Şu’be’nin bildirdiğine göre Ebû Hamza şöyle demiştir: İbn Abbâs’a temettü’yü sorduğumda bana temettü’yü yapmamı söyledi. Kurbanı sorduğumda: “Deve veya inek veya koyun olabilir yahut da kurbanda ortak olunabilir” dedi. Fakat bazı insanlar bunu hoş görmediler gibi oldu. Uyuduğumda, rüyamda bir kişinin bana: “Haccın mebrûr ve temettüün de kabul görmüş olsun!” diye sesleniyordu. İbn Abbâs’a gelip bunu anlattığımda: “Allahu Ekber! Bu, Ebu’l-Kâsım’ın (salallahu aleyhi vesellem) sünneti gibidir!” dedi.

Buhârî der ki: Âdem, Vehb b. Cerîr ve Ğundar, Şu'be'den olan rivayetlerinde: "Umren kabul görmüş ve haccın mebrûr olsun" demişlerdir.¹

İshâk, İshâk b. Mansûr el-Kevsec el-Mervezî'dir.

Nadr, Nadr b. Şumeyl'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Ebû Hamza, Nasr b. İmrân ed-Dab'î'dir.

Ebû Hamza, İbn Abbâs'a hac aylarında temettü yapmanın aynı yılda da haccetmenin hükmünü sorduğunda kendisine temettü yapmasını söyledi. Ancak daha önce de zikredildiği gibi bunlardan birinin yapılması daha faziletlidir. İbn Abbâs'tan da bunun hilafına bir rivayet nakledilmiş değildir. Kurbanı sorduğunda ise kendisine temettü için deve veya inek veya koyun kesebileceğini yahut da kurbanda ortak olunabileceğini söyledi. Bu konuda Ebû Dâvud: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Sığırdan yedi kişi adına kesilebilir. Deve de yedi kişi adına kesilebilir»" şeklinde rivayette bulunmuştur. Bu rivayet açık olarak sığırdan veya deveye yedi kişinin ortak olabileceğini göstermektedir.

Fakat Ömer b. el-Hattâb, Osman b. Affân ve kendilerinden bunun hilafına rivayette bulunulan bazı insanlar sanki bunu hoş görmemiş gibiydi. Ebû Hamza uyuduğunda, rüyasında bir kişinin kendisine: "Haccın mebrûr ve temettüün de kabul görmüş olsun!" diye seslendiğini gördü. İbn Abbâs'a gelip bunu anlattığında, İbn Abbâs sünnete muvafık olan bu rüyadan dolayı şaşkınlık içinde tekbir getirip bunun Ebu'l-Kâsım'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti yani gördüğü rüyalar gibi olduğunu söyledi. Zira *Sahîh*'te zikredildiği gibi salih rüya, peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüzdür.

Âdem b. Ebî İyâs, Vehb b. Cerîr ve Ğundar yani Muhammed b. Câfer el-Basrî, Şu'be'den olan rivayetlerinde: "Umren kabul görmüş ve haccın mebrûr olsun" demişlerdir.

Âdem b. Ebî İyâs'ın hadisini Buhârî mevsûl olarak rivayet etmiştir. Vehb b. Cerîr'in hadisini Beyhakî mevsûl olarak aktarmıştır. Ahmed bunu her üçünden

¹ Hadis daha önce geçmiştir: 1567. Müslim 1242

de mevsûl olarak rivayet etmiştir. İsmâîlî ve başkası: “Nadr bunu «متعة» ifadesi ile rivayette tek kalmıştır” demişlerdir. Şu’be’nin dostlarından tanıdığım kimseler de bunu kendisinden ancak: “عمرة” ifadesi ile rivayet etmişlerdir. Buhârî bu rivayetleri haber vermekle hem hadisteki küçük farklılıkları, hem de hadisin yaygınlığını göstermek istemiştir.

۱۰۳ - بَابُ رُكُوبِ الْبُذْنِ

103- KURBANLIKLARA BİNMEK

لِقَوْلِهِ ﴿وَالْبُذْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ * لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴾ قَالَ مُجَاهِدٌ سُمِّيَتِ الْبُذْنُ لِذُنْهَا ، وَالْقَانِعُ السَّائِلُ ، وَالْمُعْتَرُّ الَّذِي يَعْتَرُّ بِالْبُذْنِ مِنْ غَنِيٍّ أَوْ فَقِيرٍ ، وَشَعَائِرُ اسْتِعْظَامُ الْبُذْنِ وَاسْتِحْسَانُهَا ، وَالْعَتِيقُ عِتْقُهُ مِنَ الْجَبَايِرَةِ ، وَيُقَالُ وَجَبَتْ سَقَطَتْ إِلَى الْأَرْضِ وَمِنْهُ وَجَبَتِ الشَّمْسُ

Yüce Allah: “İşte kurbanlıkları Allah’ın size olan nişanelerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Bağlı halde keserken üzerlerine Allah’ın adını anın. Yan üstü düşüp ölünce onlardan yiyin, kanaat edene ve isteyene de yedinir. Şükredersiniz diye onları böylece sizin buyruğunuza verdik. Onların ne etleri ne de kanları Allah’a ulaşır; fakat O’na sadece sizin takvânız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah’ı büyük tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele!”¹ buyurmaktadır.

¹ Hac Sur. 36, 37

Mücâhid: “Hayvana *budn* (*bedene*) denilmesi semizliği dolayısıyladır” demiştir. *Kâni*’ ifadesi el açıp isteyen kimse mânâsındadır. *Mu’terr* ifadesi ise zenginlerden veya fakirlerden develer etrafında dolaşan kimse demektir. *Şeâir* ifadesi ise kurbanlığı iri, semiz ve güzelinden seçmek demektir. *Atîk* ifadesi ise Allah’ın zalimlerden azat ettiği demektir. *Vecebet* ifadesi de “*Vecebeti*’ş-Şemsu (= Güneş battı)” ifadesinde olduğu gibi yere düştü mânâsındadır.

Binilebilecek kurbanlıklar da develer veya sığırlardır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*’te Atâ’dan naklederek “*budn* (*bedene*)” ifadesinin deve ile sığır anlamına geldiğini söylemiştir. Mücâhid ise: “*budn* ancak develerden olur” demiştir. Bazıları da: “*Bedene*, kurbanlık yapılan deve, sığır ve koyundur” demiştir. Ancak Yüce Allah’ın: “İşte kurbanlıkları Allah’ın size olan nişanelerinden kaldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Bağlı halde keserken üzerlerine Allah’ın adını anın. Yan üstü düşüp ölünce onlardan yiye, kanaat edene ve isteyene de yedirin. Şükredersiniz diye onları böylece sizin buyruğunuza verdik”¹ buyruğuna göre bu, garip bir rivayettir. Zira bu âyet şöyle açıklanmıştır: “Bunlar dini nişanelerden olmakla birlikte kendilerinde dini ve dünyevi faydalar vardır. Dünyevi faydaları da onlara binmek ve sütünden faydalanmaktır. İbn Ebî Hâtim ve başkası ceyyid bir isnâdla İbrâhîm en-Nehaî’den: «Onlarda sizin için hayır vardır. İsteyen onlara biner, isteyen de sütünden faydalanır» şeklinde rivayette bulunmuştur. Onları keserken: «Allahu ekber, Lâ ilahe illallah vallahu ekber. Allahım! Sen verdin yine sana gidiyor» deyin. İbn Abbâs’tan bu şekilde rivayette bulunulmuştur. Bağlı halde kesilmesi ise sol ön ayağının veya sol arka ayağının bağlı olup kurbanın üç ayağı üzerinde durmasıdır. Kurban yan üstü yere düşüp ölünce ondan isteyen kimseye veya kanaat edip istemeyen kimseye ve zenginlerden veya fakirlerden etrafında dolaşan kimseye yedirin. Yüce Allah cüsseli ve kuvvetli olmalarına rağmen onları, yederek çekip götürmek, bağlamak ve hapsedmek ile bizim buyruğumuza vermiştir.”

“Onların ne etleri ne de kanları Allah’a ulaşır; fakat O’na sadece sizin takvânız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah’ı büyük

¹ Hac Sur. 36

tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele!”¹ Kurban ettiğimiz hayvanların ne tasadduk ettiğimiz etleri, ne de kanları Yüce Allah katına çıkacak değildir. Ancak kurban kesme, kişinin Allah’a karşı olan takvasını ve itaatini gösterir. Yüce Allah katına çıkacak olan da kişinin salih amelleri ile takvasıdır. Allah, azametini tanımamız ve vahdaniyetini ikrar edip ihlâs ile Kendisine yaklaşmamız açısından bu hayvanları kendilerinden istifade etmemiz için bize verdiğini bu âyette de zikretmiştir.

Mücâhid der ki: “Develer iri cüsseli oldukları için «*budn (bedene)*» diye adlandırılmıştır. Abd b. Humeyd, İbn Ebî Necîh kanalıyla Mücâhid’in: “Develer bedenli ve iri cüsseli oldukları için «*budn (bedene)*» diye adlandırılmıştır” dediğini nakletmiştir. *Kâni’* ifadesi el açıp isteyen kimse mânâsındadır. *Mu’terr* ifadesi ise zenginlerden veya fakirlerden, kendilerine de verilsin diye kurbanın etrafında dolaşan kimse demektir. Abd b. Humeyd’in rivayet ettiğine göre Mücâhid şöyle demiştir: “*Kâni’* ifadesi evine getirdiğin şeyden kendisine de götürmeni bekleyen komşu demektir. *Mu’terr* ifadesi ise evinin kapısı önünde dolaşıp kendini sana gösteren ve senden istemeyen kimse demektir.” İbn Ebî Hâtim’in Mücâhid’den rivayet ettiğine göre *kâni’* ifadesi, elindeki olan şeye tamah eden kimse demektir. Yine İbn Ebî Hâtim’in bildirdiğine göre Mücâhid bir defa da *kâni’* ifadesinin isteyen kimse olduğunu söylemiştir.

Âyette zikredilen “*şeâir*” ifadesi ise kurbanlığı iri, semiz ve güzelinden seçmek demektir. Abd b. Humeyd’in bildirdiğine göre Mücâhid: “Her kim Allah’ın nişanelerine saygı gösterirse”² buyruğunu açıklarken: “Bundan kasıt; kurbanlığı iri, semiz ve güzelinden seçmektir” demiştir. “وَلْيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ (Beyt-i Atîk’i (Kâbe’yi) tavaf etsinler)”³ buyruğundaki *atîk* ifadesi ise Allah’ın zalimlerden azat ettiği demektir. Yine Abd b. Humeyd’in bildirdiğine göre Mücâhid: “Kâbe’nin «Beytu’l-Atîk (korunmuş ev)» diye adlandırmasının sebebi, onun zorbalardan korunmuş olmasından dolayıdır” demiştir.

¹ Hac Sur. 37

² Hac Sur. 32

³ Hac Sur. 29

İbn Ebî Hâtim'in bildirdiğine göre İbn Abbâs, *vecebet* ifadesini yere düşme şeklinde açıklamıştır. Burada “*vecebeti*’ş-şemsu (= Güneş battı)” denildiği gibi kesilen hayvanın yere düşmesi kastedilmektedir.

١٦٨٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً فَقَالَ « ازْكَبْهَا » فَقَالَ إِنَّهَا بَدَنَةٌ فَقَالَ « ازْكَبْهَا » قَالَ « ازْكَبْهَا », وَنِلَكَ . فِي الثَّالِثَةِ أَوْ فِي الثَّانِيَةِ . أَطْرَافَهُ ١٧٠٦ ، ٢٧٥٥ ، ٦١٦٠ - تحفة ١٣٨٠١

1689- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd” isnâdıyla A’rec’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık devesini sürdüğünü görünce: “*Ona bin*” buyurdu. Adam: “Bu, kurbanlık devedir” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Ona bin*” buyurdu. Adam yine: “Bu kurbanlık devedir” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci veya üçüncüde: “*Yazıklar olsun sana, şuna bin*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık devesini sürdüğünü gördü. Müslim’in rivayetinde: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın gerdanlık takılmış kurbanlık devesini sürdüğünü gördü” şeklindedir. *Budn* ifadesi erkek deve, dişi deve ve sığır için kullanılmaktadır. Ancak develer için daha çok kullanılmaktadır. Cahiliye döneminde sâibe, vâsile ve hâm olarak onlardan faydalanmanın terk edilmesi hilafına olması açısından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama deveye binmesini söyledi. Bazı kimseler buna dayanarak da böylesi bir durumda deveye binilmesini vacip saymıştır. Ulemânın çoğunluğuna göre ise bunu dünyalık bir maslahat yönünde

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1706, 2755, 6160. Müslim 1322

değerlendirmiş, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlığa binmemesini ve insanlara da bu yönde bir emir vermemesini buna delil saymışlardır. Nevevî, *el-Mecmû'* eserinde Kaffâl ve Mâverdî'den kurbanlığa binmenin caiz olduğu yönünde rivayette bulunmuştur. Ebû Hâmid, Bendenîcî ve başkasından ihtiyaç duyulması halinde binilmesinin caiz olduğu yönünde rivayette bulunulmuştur.

Müslim'in şerhinde Urve b. ez-Zübeyr'den, ayrıca Mâlik'ten, Ahmed'den ve İshâk'tan nakledilen fetvalara göre kişi zarar vermemek şartıyla zaruri olmaması halinde de kurbanlık deveye binebilir. Müslim'in Câbir'den: "Başka bir binek buluncaya kadar binebilirsin" şeklindeki rivayeti, Urve'nin ve diğer kişilerin rivayetine karşı bizim için bir delildir. Yani kişinin ihtiyaç duymaması halinde kurbanlık deveye binmesi mubah ise o zaman onu kiraya vermesi de mubahtır. Ancak bunun caiz olmadığı konusunda ittifak edilmiştir. Hanbelîlere göre kişi zarar vermemek şartıyla zaruri olması halinde kurbanlık deveye binebilir. Kurbanlığa bir zarar gelmesi halinde ise bu zarar ile sorumludur. Hanefilerin görüşü de bu yöndedir.

Adam devenin kurbanlık olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine ona deveye binmesini söyledi. Adam yine devenin kurbanlık olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yazıklar olsun sana, şuna bin" buyurdu.

۱۶۹۰ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ وَشُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ -

رضى الله عنه - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً ، فَقَالَ « ازْكَبْهَا » قَالَ إِنَّهَا بَدَنَةٌ .

قَالَ « ازْكَبْهَا » قَالَ إِنَّهَا بَدَنَةٌ قَالَ « ازْكَبْهَا » ثَلَاثًا طرفاه ۲۷۵۴ ، ۶۱۵۹ - تحفة

۱۲۷۶ ، ۱۳۶۶

1690- "Müslim b. İbrâhîm — Hişâm ve Şu'be" isnâdıyla Katâde'nin bildirdiğine göre Enes anlatıyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık devesini sürdüğünü görünce: "Ona bin" buyurdu. Adam: "Bu, kurbanlık devedir" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir

daha: “*Ona bin*” buyurdu. Adam yine: “Bu, kurbanlık deve” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü defa: “*Ona bin*” buyurdu.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhidî el-Ezdî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Ebî Abdillâh Sanber’dir. Şu’be, Hişâm için: “Kendisi benden daha hafızdır” derdi. Kattân ise: “Eğer Hişâm ed-Destuvâî’den bir hadis işitirsen bunu başkasından işitmediğine aldırış etme” derdi. Görüş imamları kendisini huccet biri saymıştır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc b. el-Vârid el-Atekî el-Vâsitî el-Basrî’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık devesini sürdürdüğünü görünce, adama deveye binmesini söyledi. Adam devenin kurbanlık olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine ona deveye binmesini söyledi. Adam yine devenin kurbanlık olduğunu söyleyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü defa deveye binmesini söyledi.

İsmâîlî bunu Müslim’den bu şekilde rivayet etmiştir. Ancak sonunda: “Üçüncü defa” ifadesi yerine: “Yazıklar olsun sana” ifadesini kullanmıştır. Tirmizî’nin rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü veya dördüncü defada adama: “Yazıklar olsun sana, şuna bin” buyurmuştur.

١٠٤ - بَابُ مَنْ سَاقَى الْبُذْنَ مَعَهُ

104- KURBANLIKLARI BERABERİNDE SÜRÜP GETİREN KİMSE

Hill’den (Harem dışından) Harem’e kurbanlıkları beraberinde sürüp getiren kimse.

١٦٩١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ تَمَتَّعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحُجِّ ، وَأَهْدَى فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ ، وَبَدَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَهْلَ بِالْعُمْرَةِ ، ثُمَّ أَهْلَ بِالْحُجِّ ، فَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحُجِّ ، فَكَانَ مِنَ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2754, 6159. Müslim 1323

فَسَاقَ الْهَدْيَ ، وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ يُهَيْدْ ، فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ ، قَالَ لِلنَّاسِ « مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَشَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضَى حَجُّهُ ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَهْدَى فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَبِالصَّافَا وَالْمُرْوَةِ ، وَلْيَقْصِرْ ، وَلْيَحْلِلْ ، ثُمَّ لِيُهَلَّ بِالْحَجِّ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا فَلْيَبْصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةَ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ » فَطَافَ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ ، وَاسْتَلَمَ الرُّكْنَ أَوَّلَ شَيْءٍ ، ثُمَّ خَبَّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ ، وَمَشَى أَرْبَعًا ، فَرَكَعَ حِينَ قَضَى طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ عِنْدَ الْمَقَامِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ سَلَّمَ ، فَانْصَرَفَ فَاتَى الصَّافَا فَطَافَ بِالصَّافَا وَالْمُرْوَةِ سَبْعَةَ أَطْوَافٍ ، ثُمَّ لَمْ يَحْلِلْ مِنْ شَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ حَتَّى قَضَى حَجَّهُ وَنَحَرَ هَذِيهِ يَوْمَ النَّحْرِ ، وَأَفَاضَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ حَلَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ ، وَفَعَلَ مِثْلَ مَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَهْدَى وَسَاقَ الْهَدْيَ مِنْ النَّاسِ . تحفة ٦٨٧٨

1691- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre İbn Ömer anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında umre ile haccı birleştirerek temettü yaptı. Keseceği kurbanlıkları Zul-Huleyfe'den belirleyip sürdü. Geldiğinde ilk önce umre için telbiye getirdi. Umreden sonra da hac için telbiye getirdi. Diğer insanlar da umre ile haccı birleştirerek temettü yaptılar. İnsanlardan bazıları yanında kurbanlıklarını getirmişken bazıları kurbanlık getirmedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye geldiği zaman insanlara şöyle seslendi: “İçinizden kurbanlıklarını getirenler haccı da ifa edene kadar hacda yasak olan hiçbir şeyi yapmasınlar. Kurbanlık getirmeyenler ise Kâbe'yi tavaf etsinler, Safâ ile Merve arasında sa'y yapsınlar, sonra da ihramdan çıkıp hac için ihrama girsinler. Kurbanlarını da kessinler. Kurbanlık bulamayanlar üç günü hacda, yedisi de evine döndükten sonra oruç tutsunlar.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye geldiği zaman yaptığı tavafta ilk önce Hacer-i Esved'i selamladı. Tavafın üç şavtını hızlıca, kalan dördünü normal bir şekilde yürüyerek yaptı. Tavafını bitirdikten sonra Makâm'ın yanında iki rekâtlık bir namaz kıldı. Selam verip namazını bitirdikten

sonra Safâ'ya geldi. Safâ ile Merve arasında da sa'yını yaptı. Haccını bitirene, Kurban gününde kurbanlıklarını kesene ve dönüş tavafını da yapana kadar hacda haram olan hiçbir şeyi yapmadı. Bunları yaptıktan sonra da tümünden ihramdan çıktı. İnsanlar içinden kurbanlıklarıyla gelenler de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığıнын aynısını yaptılar.¹

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî'dir. Onunla tanındığı için dedesine nispet edilmiştir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Ukayl el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ haccında umre ile haccı birleştirerek temettü yaptı. Sâid b. el-Müseyyeb der ki: "Hz. Ali ile Osmân, Usfân'da bir araya geldiler. O sıralar Osmân temettüden nehy ediyordu. Hz. Ali ona: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı bir işten sen neden alıkoyuyorsun?" diye sorunca Osmân: "Bizi rahat bırak!" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Seni bırakamam!" dedi ve bu durumu görmesi üzerine her ikisi için niyet edip ihrama girdi. Bu da göstermektedir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her ikisini bir arada yapmıştır. Osman ise temettü yapılmasını yasaklamaktaydı. Hz. Ali de onun gerçeğe muhalif davrandığını ve bunun nesh edilmediğini göstermek açısından böyle yapmıştı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) altmış dört kurbanı Medine ahalisinin ihrama girdikleri mikat yeri olan Zul-Huleyfe'den belirleyip sürdü. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde ilk önce umre için telbiye getirdi. Umreden sonra da hac için telbiye getirdi. Bunun üzerine diğer insanlar da umre ile haccı birleştirerek temettü yaptılar. Çünkü çoğu önce hac için niyet etmişti. Sonra bunu feshedip umre için niyet ettiler ve temettü yapmış oldular. İnsanlardan bazıları yanında kurbanlıklarını getirmişken bazıları kurbanlık getirmemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiği zaman kurbanlıklarını getirenlere haccı da ifa edene kadar hacda yasak olan hiçbir şeyi

¹ Müslim 1227

yapmamalarını, kurbanlık getirmeyenlere Kâbe'yi tavaf etmelerini, Safâ ile Merve arasında sa'y yapmalarını, sonra da saçlarını kısaltarak ihramdan çıkmalarını, Arafat'a çıkacakları zaman da hac için ihrama girmelerini, sonra kurbanlarını kesmelerini, kurbanlık bulamayanların üç günü hacda, yedisi de evine döndükten sonra olmak üzere on gün oruç tutmalarını söyledi.

Hiz. Âişe'den nakledilen başka bir rivayete göre de daha Zul-Huleyfe'de iken bunu onlara söylemiştir. Ancak Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde rivayet edilen Hiz. Âişe'nin, Câbir'in ve başkalarının hadisleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuklarının sonunda Serif'te böyle dediğine delalet etmektedir. Veya yine Câbir'in hadisinde olduğu gibi bunu tavaftan sonra yani her iki yerde de söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiği zaman tavafta ilk önce Hacer-i Esved'i selamladı. Tavafin üç şavtını remel yaparak hızlıca, kalan dördünü normal bir şekilde yürüyerek yaptı. Tavafini bitirdikten sonra Makâm-ı İbrâhîm'in yanında tavaf için iki rekâtlık bir namaz kıldı. Selam verip namazını bitirdikten sonra Safâ'ya geldi. Safâ ile Merve arasında da sa'yını yaptı.

Haccını bitirene yani Arafat'ta vakfe yapıp cemreleri taşıyana, Kurban gününde kurbanlıklarını kesene ve dönüş tavafini da yapana kadar hacda haram olan hiçbir şeyi yapmadı. Bunları yaptıktan sonra da tümünden ihramdan çıktı. İbn Ömer der ki: "İnsanlar içinden kurbanlıklarıyla gelenler de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığının aynısını yaptılar."

١٦٩٢ - وَعَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَخْبَرَتْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي تَمَعِهِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَتَمَعَ النَّاسَ مَعَهُ بِمِثْلِ الَّذِي أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . تحفة ١٦٥٤٥

1692- Urve, Sâlim'in kendisine İbn Ömer'den, onun da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) haber verdiği gibi Hiz. Âişe kendisine Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) umreyi hacca katarak temettü yaptığını ve beraberinde insanların da temettü yaptıklarını haber verdiğini bildirmişdir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Urve'nin bildirdiğine göre Hz. Âişe kendisine Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) umreyi hacca katarak temettü yaptığını ve beraberinde insanların da temettü yaptıklarını haber vermiştir. Ayrıca Sâlim'in de kendisine İbn Ömer'den, onun da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını haber verdiği gibi bildirmiştir.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir. ¹

۱۰۵ - بَاب مَنِ اشْتَرَى الْهَدْيَ مِنَ الطَّرِيقِ

105- KURBANLIK HAYVANI YOLDA SATIN ALAN KİMSE

Kâbe'ye hediye edeceği kurbanlık hayvanı yolda satın alan kimse.

۱۶۹۳ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - لِأَيِّهِ أَقِمَ ، فَإِنِّي لَا أَمْنَهَا أَنْ سَتَصُدَّ عَنِ النَّبِيِّ قَالَ إِذَا أَفْعَلْ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ فَإِنَّا أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ عَلَى نَفْسِي الْعُمْرَةَ فَأَهْلَ بِالْعُمْرَةِ ، قَالَ ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالْبَيْدَاءِ أَهْلَ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ، وَقَالَ مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ ثُمَّ اشْتَرَى الْهَدْيَ مِنْ قُدَيْدٍ ، ثُمَّ قَدِمَ فَطَافَ هُمَا طَوَافًا وَاحِدًا ، فَلَمْ يَحِلَّ حَتَّى حَلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا أَطْرَافَهُ ، ۱۶۳۹ ، ۱۶۴۰ ، ۱۷۰۸ ، ۱۷۲۹ ، ۱۸۰۶ ، ۱۸۰۷ ، ۱۸۰۸ ، ۱۸۱۰ ، ۱۸۱۲ ،

۱۸۱۳ ، ۴۱۸۳ ، ۴۱۸۴ ، ۴۱۸۵ - تحفة ۷۵۲۳

1693- "Ebu'n-Nu'mân — Hammâd" isnâdıyla Eyyûb'un bildirdiğine göre Nâfi' şöyle demiştir: Abdullah b. Abdillâh b. Ömer babasına: "Yerinde kal. Çünkü Beyt'i tavaftan alıkonulmayacağından emin değilim" dedi. Bunun üzerine babası: "O zaman ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi yaparım. Zira Yüce Allah: **«Andolsun ki,**

¹ Müslim 1228

Resulullah sizin için güzel bir örnektir»¹ buyurmaktadır. Sizi şahit tutarım ki ben umre için niyet ettim” dedi ve umre niyetiyle ihrama girip telbiye getirdi. Sonra yola çıktı ve Beydâ denilen yere geldiğinde hac ve umre niyetiyle ihrama girip telbiye ederek: “Hac ile umrenin hükmü birdir” dedi. Sonra Kudeyd’de bir kurban satın aldı. Sonra hac ve umre için bir defa Beyt’te tavaf etti. Kurban bayramı günü hac bitene kadar da ikisi için girdiği ihramdan çıkmadı.²

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Haccâc, Mekke’ye İbnu’z-Zübeyr’le savaşmaya geldiği zaman Abdullah b. Abdillâh b. Ömer babası Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’a o yıl hacca gitmemesini, zira siyasi kargaşadan ve Beyt’i tavaftan alıkonulmayacağından emin olmadığını söyledi. Bunun üzerine İbn Ömer kendisinin de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye’de alıkonulduğunda yaptığı gibi yapacağını ve Yüce Allah’ın: «**Andolsun ki, Resulullah sizin için güzel bir örnektir»³** buyurduğunu söyleyip: “Sizi şahit tutarım ki ben umre için niyet ettim” dedi. Sonra umre niyetiyle ihrama girip telbiye getirdi.

Sonra yola çıktı ve Beydâ denilen yere geldiğinde hac ve umre niyetiyle ihrama girip telbiye ederek amelde hac ile umrenin hükmünün bir olduğunu söyledi. Zira kendisi hac ve umre için bir defa Beyt’te tavaf edildiği, ikisi için de bir defa Safâ ile Merve arasında sa’y yapıldığı görüşündedir. Hanefilerin hilafına ulemânın çoğunluğu da bu görüştedir. Kıran haccı yapan kimsenin tavafı başlığı altında Hanefiler bu tavafın kudûm tavafı olduğunu söylemiştir.

Sonra Kudeyd’de bir kurban satın aldı. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Kişinin kurbanı memleketinde iken satın alması yolda satın

¹ Ahzâb Sur. 21

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1639, 1640, 1708, 1729, 1806, 1807, 1808, 1810, 1812, 1813, 4183, 4184, 4185. Müslim 1230

³ Ahzâb Sur. 21

almasından, yolda satın alması Mekke'de satın almasından ve Mekke'de satın alması Arafat'ta satın almasından daha faziletlidir. Kişinin kurbanı Minâ'da iken satın alması da caizdir. Sonra İbn Ömer, Mekke'ye geldi ve hac ve umre için bir defa Kâbe'yi tavaf etti. İkisi için de bir defa Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Kurban bayramı günü hac bitene kadar da ikisi için girdiği ihramdan çıkmadı.

۱۰۶ - بَابُ مَنْ أَشْعَرَ وَقَلَّدَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ أَحْرَمَ

106- ZU'L-HULEYFE'DE KURBANLIĞI İŞARETLEYİP ONA GERDANLIK TAKTIKTAN SONRA İHRAMA GİREN KİMSE

وَقَالَ نَافِعٌ كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذَا أَهْدَى مِنَ الْمَدِينَةِ قَلْدَهُ وَأَشْعَرَهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، يَطْعُنُ فِي شِقِّ سَنَامِهِ الْأَيْمَنِ بِالسُّفْرَةِ، وَوَجْهَهَا قِبَلَ الْقِبْلَةِ بَارَكَةً. تحفة ٨٥٤٩

Nâfi' der ki: "İbn Ömer, Medine'den (Mekke'de kesilmek üzere) kurbanlık göndereceği zaman Zu'l-Huleyfe'de bu kurbanlığın yüzü kible tarafına olmak üzere ve çökmüş olduğu hâlde hörgücünün sağ yanına kesik atıp kanatmak suretiyle onu işaretler ve ona gerdanlık takardı."

Medine ahalisinin ihrama girdikleri mikât yeri olan Zu'l-Huleyfe'de kurbanlığı işaretleyip ona gerdanlık taktıktan sonra ihrama giren kimse.

İbn Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısı Nâfi' der ki: "İbn Ömer, Medine'den kurbanlık göndereceği zaman kurbanlığa gerdanlık olarak ihramda giyilen terliklerden iki tane takardı. Zu'l-Huleyfe'de yüzü kible tarafına dönük olmak üzere ve çökmüş olduğu hâlde hörgücünün sağ yanına kesik atıp kanatmak suretiyle onu işaretlerdi. Mâlik, *Muvatta*'da bunu mevsûl olarak: "Sol yanına" şeklinde rivayet etmiştir. Evet, Beyhakî, İbn Cüreyc kanalıyla Nâfi'den: "İbn Ömer, devenin hörgücünün sağ yanına mı, yoksa sol yanına mı kesik attığına aldırmaz etmezdi" şeklinde rivayette bulunmuştur. Şâfiî bu konuda Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) nakledilen rivayet hakkında İbn Abbâs'ın hadisine işaret ederek: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) büyük bir bıçak ile sağ yanına kanı akacak şekilde kesik attı" şeklinde rivayette bulunmuştur. Kurbanlık devenin kaybolması veya başka develer içine karışması halinde tanınması açısından bu şekilde kanı üzerine bulaştırılmaktaydı. Eğer devenin hörgücü yoksa hörgücün yerinden kesik atılır. Şâfiîlerin görüşü bu yöndedir.

Muhammed'in kitabında: "Hayvan azap görür diye böyle bir işaretleme yapılmaz" demiştir. Ebû Hanîfe: "Kurbanlığı bu şekilde işaretlemek mekruhtur" demiştir. İki arkadaşı Ebu Yûsuf ve Muhammed ise ona muhalefet edip: "Bu, sünnettir" demişlerdir. Ebû Hanîfe bunun müsle olduğunu, müslenin ve hayvana eziyetin yasaklandığını söylemiştir.

Hattâbî şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hayatının son zamanlarında kurbanlığını bu şekilde işaretlemiştir. Müsleyi yasaklaması da Medine'ye geldiği ilk zamanlarda idi. Ancak kurbanlığı bu şekilde işaretlemek müsle değildir." Yani kişiyi sünnet etmek müsle değildir. Bu şekilde hayvana kesik atarak veya kulağına kesik atarak işaretlemek te kişiyi sünnet etmek gibidir. Önceki ulema Ebû Hanîfe'yi hayvanı ona kesik atarak işaretlemeyi mekruh görmesi açısından ayıplamıştır. İbn Hazm, *Muhallâ*'da şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yapmış olduğu bir şeyi halkın müsle sayması büyük felakettir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hükmünü sorgulayanların aklına yazık! Ne seleflerin ileri gelenlerinden ne de zamanının fakihlerinden kurbanlıklarına gerdanlık takmayan kimseyi bilmiyoruz."

Tirmizî, Ebu's-Sâib'den şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Biz Vekî'nin yanında iken bir adam ona: «İbrâhîm en-Nehaî'nin: "Kurbanlık hayvanı kesik atarak işaretlemek müsledir" şeklinde rivayette bulunmaktadır» dedi. Bunun üzerine Vekî' adama: «Ben sana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlığını bu şekilde işaretlediğini söylemekteyim. Sen ise: "İbrâhîm şöyle dedi" demektesin. Bu sözünden vazgeçinceye kadar hapsedilmeyi nasıl da hak etmişsin» karşılığını verdi."

Bu da İbn Hazm'ın: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yapmış olduğu bir şeyi halkın müsle sayması büyük felakettir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hükmünü sorgulayanların aklına yazık! Ne seleflerin ileri gelenlerinden ne de zamanının fakihlerinden kurbanlıklarına gerdanlık takmayan kimseyi bilmiyoruz" demesine bir cevap niteliğindedir. Tahâvî, Ebû Hanîfe'nin adına kısa olarak şöyle cevap vermiştir: "Ebû Hanîfe kurbanlık hayvanı kesik atarak işaretlemeyi mekruh görmemektedir. Kendisi hayvanda büyük yara açılması ve hayvanın telef olmasından endişe etmektedir. Zira insanlar hayvanda bıçakla açılacak yaranın ne kadar olması gerektiğini bilmemektedir. Ancak bunu bilen kişi için bir kerahet yoktur." Kurbanlık hayvanı kesik atarak işaretleme konusunda kişinin muhayyer olması yönünde Hz. Âişe ve İbn

Abbâs'tan sâbit olmuş rivayetler vardır. Bu rivayetler kesik atarak işaretlemenin hac ibadetlerinden olmadığına delalet etmektedir.

١٦٩٤ و ١٦٩٥ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ
عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ زَمَنَ
الْحُدَيْبِيَّةِ فِي بَضْعِ عَشْرَةِ مِائَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِيَدِي الْخَلِيفَةِ قُلَّدَ النَّبِيُّ ﷺ
الْهُدَى وَأَشْعَرَ وَأَحْرَمَ بِالْعُمْرَةِ . حديث ١٦٩٤ أطرافه ١٨١١ ، ٢٧١٢ ، ٢٧٣١ ، ٤١٥٨ ،
٤١٧٨ ، ٤١٨١ تحفة ١١٢٥٠ ، ١١٢٧٠ حديث ١٦٩٥ أطرافه ٢٧١١ ، ٢٧٣٢ ،
٤١٥٧ ، ٤١٧٩ ، ٤١٨٠ - تحفة ١١٢٧٠ ، ١١٢٥٠

1694, 1695- “Ahmed b. Muhammed — Abdullah — Ma’mer — Zührî” isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr’in bildirdiğine göre Misver b. Mahreme ve Mervân şöyle demişlerdir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye zamanı ashâbından bin kûsur kişiyle yola çıktı ve Zu’l-Huleyfe’ye vardığında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklara gerdanlıklar takıp işaretledi ve umre için ihrama girdi.”

Ahmed, Ahmed b. Muhammed b. Şebbuveyh’tir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr el-Avvâm’dır.

Misver, Misver b. Mahreme’dır. Annesi Abdurrahman b. Avf el-Kureşî ez-Zührî’nin kız kardeşi Âtike’dır. Hicri 2 yılında doğmuştur. Medine’ye altı yaşında iken gelmiştir. Beğavî der ki: “Misver, Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) birçok hadis ezberlemiştir. Kendisi Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali’nin, Ebû Cehl’in kızını istemesi hadisini rivayet etmiştir ve bu rivayeti Buhârî ve Müslim’de zikredilmiştir. Bazı kanallarla da Müslim’de: “Ben buluş çağına ermiş iken Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim” şeklinde nakledilmiştir. Bu rivayet, onun hicretten önce doğduğuna delalet etmektedir. Ancak hicretten sonra doğduğu söylenmektedir. Bazı

kimseler: “Buluğ çağına ermiş iken” sözünü ihtilam olma çağına değil de aklının erdiğiine hamletmiştir. İbnu’z-Zübeyr’in kuşatma altına alınması zamanında mancınık taşlarından biri namaz kılariken kendisine isabet etmiş ve beş gün sonra hicri 73 yılında değil de hicri 64 yılında Yezîd b. Muâviye’nin ölüm haberi geldiği gün vefat etmiştir. Zira kuşatmayı yapan Haccâc idi ve İbnu’z-Zübeyr bu kuşatmada öldürülmüştü.

Mervân, Mervân b. el-Hakem b. Ebi’l-Âs el-Kureşî el-Umevî’dir. Osman’ın amcası oğludur. Hicri 2 yılında doğmuştur. Hicri 4 yılında doğduğu da söylenmektedir. İbn Ebî Dâvud: “Fetihte ve Vedâ haccında iyiyi kötüden ayırabilecek bir yaştaydı. Ancak Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) hadis işitip işitmediğini bilmiyorum” demiştir. Mervân hicri 64 yılında halife olmuş ve halifeliliğinin beşinci yılında Ramazan ayında vefat etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye zamanı ashâbından bin kûsur kişiyle yola çıktı ve Medine ahalisinin ihrama girdikleri mikat yeri olan meşhur Zu’l-Huleyfe’ye yetişince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklara gerdanlıklar takıp işaretledi ve umre için ihrama girdi.

Dârakutnî bunu: “Hudeybiye günü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yetmiş kurbanlık gönderdi ve umre için ihrama girdi” şeklinde rivayet etmiştir. Sünnete uymak isteyen kimse bu şekilde mikatta ihrama gireceği zaman kurbanını işaretleyip ona gerdanlık takar. Peki, önce işaretlemek mi yoksa gerdanlık takmak mı daha faziletlidir? Nevevî, *er-Ravda* eserinde: “Müslim, *Sahîh*’de önce işaretlenmenin daha faziletli olduğunu nakletmiştir. İbn Ömer’den de önce gerdanlık takmanın daha faziletli olduğu nakledilmiştir” demiştir. *el-Mecmû*’ eserinde ise: “Mâverdî bütün dostlarımızdan önce işaretlenmenin daha faziletli olduğunu nakletti ve bu konuda herhangi bir ihtilafın olduğunu zikretmedi” ziyadesinde bulunmuştur.

Buhârî ayrıca bunu *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, *Hac* konusu içinde ve Nesâî, *Sünen*’de tahrir etmişlerdir.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1811, 2712, 2731, 4158, 4178, 4181

2711, 2732, 4157, 4179, 4180. Müslim 1321

١٦٩٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ
 فَتَلْتُ فَلَا تَذُبُّدَنِ النَّبِيَّ ﷺ بِيَدَيَّ ، ثُمَّ قَلَدَهَا وَأَشَعَرَهَا وَأَهْدَاهَا ، فَمَا حُرِّمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ
 أَحِلَّ لَهُ أَطْرَافَهُ ١٦٩٨ ، ١٦٩٩ ، ١٧٠٠ ، ١٧٠١ ، ١٧٠٢ ، ١٧٠٣ ، ١٧٠٤ ، ١٧٠٥ ،
 ٢٣١٧ ، ٥٥٦٦ - تحفة ١٧٤٣٣ ،

1696- "Ebû Nuaym — Eflah" isnâdıyla Kâsım'ın bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık develerinin gerdanlıklarını kendi elimle eğirdim. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) o develere bu gerdanlıkları taktı, onları işaretledi ve hepsini Harem'de kesilmek üzere gönderdi. Kendisine helal kılınmış olan hiçbir şey ona haram olmadı (ihram yasakları başlamadı)."

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Eflah, Eflah b. Humeyd el-Ensârî'dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'tir.

Hadiste nakledildiğine göre Hz. Âişe, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık develerinin gerdanlıklarını kendi eli ile eğirmiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) o develere bu gerdanlıkları kendi eli ile takarak onları işaretlemiş ve hepsini kurban edilmek üzere Harem'e göndermiştir. Yine Hz. Âişe'den nakledildiğine göre bundan önce, ihramın haram kıldığı şeylerden hiçbirisi kendisine haram olmamıştır yani ihram yasakları başlamamıştır.

Buhârî ayrıca bunu *Hac* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

۱۰۷ - بَابُ قَتْلِ الْقَلَائِدِ لِلْبُذْنِ وَالْبَقَرِ

107- KURBANLIK DEVELER VE SIĞIRLAR İÇİN GERDANLIKLAR ÖRMEK

Şâfiî'ye göre sığırlara gerdanlık takmak ve işaretlemek müstehaptır. Mâlikiler: "Gerdanlık takma ve işaretleme develerde yapılır. Sığırlarda ise sadece işaretleme yapılır" demiştir. Şâfiîlere göre *Budn* ifadesi ile develer kastedilmektedir. Hanefilere göre ise *Budn* ifadesi, deve ve sığır mânâsındadır. *Hedy* ifadesi ise deve, sığır ve koyun mânâsındadır.

۱۶۹۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا وَلَمْ يَحْلِلْ أَنْتَ قَالَ « إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي ، وَقَلَّدْتُ هَدْيِي ، فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَحِلَّ مِنْ الْحَجِّ » أَطْرَافُهُ ۱۵۶۶ ، ۱۷۲۵ ، ۴۳۹۸ ، ۵۹۱۶ ، تحفة ۱۵۸۰۰

1697- "Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hafsa şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü! Halka ne oluyor da, sen girdiğin ihramından çıkmazken, onlar girdikleri ihramdan çıktılar?" dediğimde: "Çünkü başımı *telbîd*¹ ettim ve kurbanlıklara gerdanlık taktım. Haccımı bitirene kadar ihramdan çıkamam" buyurdu.²

Müsedded, Müsedded el-Esedî el-Basrî'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Ubeydullah, Abdullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb el-Umerî el-Medenî'dir. Abdullah b. Ömer'in kardeşidir.

Nâfi', İbn Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısıdır.

Hafsa, müminlerin annesi Hafsa'dır.

Hafsa, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) halkın ihramdan çıktığını, kendisinin

¹ Telbîd, kuruyunca dağılmaması için saçlara jöle gibi bir madde sürmektir.

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1566, 1725, 4398, 5916. Müslim 1229

neden ihramdan çıkmadığını sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bitlenmemesi açısından başını telbîd ettiğini, kurbanlıklarına gerdanlık taktığını ve haccını bitirene kadar ihramdan dolayı kendisine haram olan şeylerin helal olmayacağını bildirmiştir. Ebû Dâvud'un rivayet ettiği ve Buhârî ile Müslim'in *Sahîh*'lerinde olduğu gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını bal ile birbirine yapıştırırdı.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ihramdan çıkmaması, kurbanlıkları daha önceden Harem'e sürmüş olması sebebiyle değildir. Hanefiler daha önce de zikredildiği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıkları sürmüş olması sebebiyle ihramda kaldığını söylemiştir. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hac ile birlikte umreye de niyetlenmiş olması sebebiyle ihramda kalmıştır.

Hadisin başlıkla olan alakası, buradaki kurbanlıkların deve ve sığırdan olmasıdır. Hadiste gerdanlıkları örmenin zikredilmemesi hakkında: "Eğer ortada gerdanlık varsa mutlaka onu örme işi de vardır" denilmiştir.

١٦٩٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَنْ
عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَهْدِي
مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَأَقْتُلُ فَلَائِدَ هَذِيهِ ، ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ سَبْتًا مِمَّا يَجْتَنِيهِ الْمُحَرَّمُ أَطْرَافَهُ ١٦٩٦ ،
١٦٩٩ ، ١٧٠٠ ، ١٧٠١ ، ١٧٠٢ ، ١٧٠٣ ، ١٧٠٤ ، ١٧٠٥ ، ٢٣١٧ ، ٥٥٦٦ - تحفة

١٧٩٢٣ ، ١٦٥٨٢

1698- "Abdullah b. Yûsuf — Leys — İbn Şihâb" isnâdıyla Urve ve Amre binti Abdurrahman'ın bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarını Medine'den gönderirdi. Kurbanlıklarının gerdanlıklarını ben örerdim. Kurbanlıklarını gönderdikten sonra ihramlı bir kimsenin sakındığı hiç bir şeyden sakınmazdı."¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Amre, Amre binti Abdirrahman b. Sa'd b. Zürâre el-Ensâriyye el-Medeniyye'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarını Medine'den gönderirdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarının gerdanlıklarını da bizzat Hz. Âişe örerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarını gönderdikten sonra ihrama girmiş olmadığından dolayı ihramlı bir kimsenin ihramından dolayı sakındığı hiç bir şeyden sakınmazdı.

Hadiste görüldüğü kadarıyla kurbanlığı Mekke'ye gönderen kimse, ihrama girmiş sayılmamaktadır ve ihrama girmiş kimseye haram kılınan hiçbir şey kendisine haram olmamaktadır. Âlimlerin geneli, İbn Abbâs, İbn Ömer, Atâ ve Saîd b. Cübeyr'den nakledilen rivayetin hilafına kurbanlık gönderen kimsenin ihrama niyet etmedikten sonra ihrama girmiş olmadığı ve ihramlı bir kimsenin sakındığı hiç bir şeyden sakınmasının gerekmediği görüşündedir.

۱۰۸ - بَابُ إِشْعَارِ الْبُذْنِ

108- KURBANLIK HAYVANLARI İŞARETLEMELİK

وَقَالَ عُرْوَةُ عَنِ الْمُسَوِّرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَلَدَ النَّبِيُّ ﷺ الْهُدَى وَأَشْعَرَهُ وَأَحْرَمَ

بِالْعُمْرَةِ . تحفة ۱۱۲۷۰

Urve, Misver'den naklederek: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık hayvanlara gerdanlık taktı, onları işaretledi ve umre niyetiyle ihrama girdi" demiştir.

Urve b. ez-Zübeyr, Misver b. Mahrame'den naklederek: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye zamanında kurbanlık hayvanlara gerdanlık taktı, onları işaretledi ve umre niyetiyle ihrama girdi" demiştir. Daha önce de bu, mevsûl olarak zikredilmişti.

۱۶۹۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ هُمَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ -
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ فَتَلْتُ فَلَايِدَ هَذِي النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ أَشْعَرَهَا وَقَلَّدَهَا - أَوْ قَلَّدْتُهَا -
 ثُمَّ بَعَثَ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ ، وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ ، فَمَا حَرَّمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ لَهُ حِلٌّ أَطْرَافَهُ ۱۶۹۶ ،
 ۱۶۹۸ ، ۱۷۰۰ ، ۱۷۰۱ ، ۱۷۰۲ ، ۱۷۰۳ ، ۱۷۰۴ ، ۱۷۰۵ ، ۲۳۱۷ ، ۵۵۶۶ تحفة

۱۷۴۳۳

1699- Abdullah b. Mesleme — Eflah b. Humeyd” isnâdıyla Kâsım’ın bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarının gerdanlıklarını ben ördüm. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıkları işaretleyip onlara gerdanlıklarını taktıktan sonra veya onlara gerdanlıkları ben taktıktan sonra onları Kâbe’ye gönderdi. Ancak kendisi Medine’de bir müddet daha ikamet etti ve bu ikameti sırasında kendisine helal kılınmış hiçbir şey ona haram olmadı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Eflah, Eflah b. Humeyd el-Ensârî el-Medenî’dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk’tir.

Hiz. Âişe, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarının gerdanlıklarını bizzat kendisi örmüştür. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) büyük baş kurbanlıkları işaretleyip onlara gerdanlıklarını taktıktan sonra veya Hiz. Âişe onlara gerdanlıkları taktıktan sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onları Ebû Bekr es-Sıddîk ile birlikte Kâbe’ye göndermiştir. Buradaki şüphe raviye aittir. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’de bir müddet daha ikamet etmiş ve bu ikameti sırasında kendisine helal kılınmış hiçbir şey ona haram olmamıştır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

۱۰۹ - بَاب مَنْ قَلَّدَ الْقَلَائِدَ بِيَدِهِ

109- KURBANLIKLARA BİZZAT KENDİ
ELİYLE GERDANLIKLAR TAKAN KİMSE

۱۷۰۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَنْخَبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ زِيَادَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ مَنْ أَهْدَى هَدِيًّا حَرَّمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنَحَرَ هَدِيَّهُ قَالَتْ عَمْرَةُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ، أَنَا قُلْتُ قَلَائِدَ هَذِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ، ثُمَّ قَلَّدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِيهِ ، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ حَتَّى نُجِرَ الْهَدْيُ أَطْرَافَهُ ۱۶۹۶ ، ۱۶۹۸ ، ۱۶۹۹ ، ۱۷۰۱ ، ۱۷۰۲ ، ۱۷۰۳ ، ۱۷۰۴ ، ۱۷۰۵ ، ۲۳۱۷ ، ۵۵۶۶ - تحفة ۱۷۸۹۹

1700- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik" isnâdıyla Abdullah b. Ebî Bekr b. Amr b. Hazm'ın bildirdiğine göre Amre binti Abdirrahman şöyle demiştir: Ziyâd b. Ebî Süfyân, Hz. Âişe'ye bir mektup yazarak: "Abdullah b. Abbâs: «Kim kurban gönderip hediye ederse, kurbanı kesilinceye kadar hacılara ihramlı iken haram olan şeyler, o kimseye de haram olur» demektedir" dedi. Bunun üzerine Hz. Âişe ona cevap olarak şöyle yazdı: "Bu mesele İbn Abbâs'ın dediği gibi değildir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarının gerdanlıklarını kendi ellerimle ördüm ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu gerdanlıkları o kurbanlık hayvanlara kendi elleriyle taktı. Sonra da bu kurbanlık hayvanları babam ile birlikte gönderdi. Kurbanlar kesilene kadar da Yüce Allah'ın helal kıldığı hiçbir şeyi kendine haram kılmadı."

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Amre, Amre binti Abdirrahman el-Ensâriyye'dir.

Amre binti Abdirrahman'ın bildirdiğine göre Ziyâd b. Ebî Süfyân, Hz. Âişe'ye bir mektup yazarak Abdullah b. Abbâs'ın Mekke'ye kurban gönderen kimsenin kurbanı kesilinceye kadar hacılara ihramlı iken haram olan şeylerin o kimseye de haram olacağını söylediğini bildirmiştir. Ziyâd'a: "Babasının oğlu Ziyâd ve Ziyâd b. Ubeyd" denilirdi. Çünkü Annesi onu Ubeyd'in döşeginde doğurmuştu. Muâviye'nin hilafeti zamanında bir grup Ebû Süfyân'ın Ziyâd'ın kendi oğlu olduğunu söylediğine şahit olmuş ve bu sebeple Muâviye onu Ebû Süfyân'a ilhak etmiştir.

Amre binti Abdirrahman'ın zikredilen isnâd ile bildirdiğine göre Hz. Âişe ona cevap olarak bu meselenin İbn Abbâs'ın dediği gibi olmadığını, hicri 9 yılında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarının gerdanlıklarını kendi elleriyle ördüğünü ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu gerdanlıkları o kurbanlık hayvanlara bizzat mübarek elleriyle taktığını, sonra da bu kurbanlık hayvanları babası Ebû Bekr es-Sıddîk ile birlikte gönderdiğini, kurbanlar kesilinceye kadar da Allah'ın helal kıldığı hiçbir şeyi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendine haram kılmadığını bildirmiştir.

Sahabilerden bir grup bu konuda İbn Abbâs'a muvafakat etmiştir. Bunlardan bazıları İbn Ömer ve Kays b. Sa'd b. Ubâde'dir. İbn Ömer'in bu yöndeki rivayetini İbn Ebî Şeybe ve Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin rivayetini Saîd b. Mansûr nakletmiştir. İbnü'l-Münzir'in bildirdiğine göre Ömer, Ali, Kays b. Sa'd, İbn Ömer, İbn Abbâs, en-Nehaî, Atâ, İbn Sîrîn ve başkaları: "Kişi böylesi bir durumda ihramlı olmaz" demiştir. Farklı şehirlerdeki âlimler de bu görüştedir.

Bazıları Tahâvî'nin ve başkalarının Abdulmelik b. Câbir'in babasından naklettiği şu rivayeti buna huccet saymıştır: "Ben, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) elbisesini yakasından yırtıp ayaklarından çıkardı ve: «Ben kurbanıma gerdanlık takılmasını, işaretlenmesini ve filan yere götürülmesini emretmiştim. Ancak gömleğini giymiş ve çıkartmayı unutmuştum. Gömleğini başımdan çıkartmış olmamak için de bu şekilde onu yırtıp çıkardım» buyurdu." Bu rivayet isnâdının zayıf olmasından dolayı huccet değildir.

Buhârî ayrıca bunu *Vekâlet* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

۱۱۰ - بَابُ تَقْلِيدِ الْغَنَمِ

110- KOYUNLARA GERDANLIK TAKILMASI

۱۷۰۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ

اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ أَهْدَى النَّبِيُّ ﷺ مَرَّةً غَنًا . أَطْرَافَهُ ۱۶۹۸ ، ۱۶۹۹ ، ۱۷۰۰ ،

۱۷۰۲ ، ۱۷۰۳ ، ۱۷۰۴ ، ۱۷۰۵ ، ۲۳۱۷ ، ۵۵۶۶ - تحفة ۱۵۹۴۴

1701- “Ebû Nuaym — A’miş — İbrâhîm” isnâdıyla Esved’in bildirdiğine göre Hz. Âişe: “Bir defa Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık olarak bir koyun sevk etti” demiştir.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dır.

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dır.

Esved, Esved b. Yezîd’dır.

Hadiste nakledildiğine göre bir defa Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke’ye kurbanlık olarak koyun göndermiştir.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.²

۱۷۰۲ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنِ

الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كُنْتُ أَقْتُلُ الْقَلَائِدَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَيَقْلُدُ الْغَنَمَ ،

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1699, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1699, 1700, 1702, 1703, 1704, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

وَيُقِيمُ فِي أَهْلِهِ حَلَالًا أَطْرَافَهُ ١٦٩٦ ، ١٦٩٨ ، ١٦٩٩ ، ١٧٠٠ ، ١٧٠١ ، ١٧٠٣ ،

١٧٠٤ ، ١٧٠٥ ، ٢٣١٧ ، ٥٥٦٦ - تحفة ١٥٩٤٧

1702- Ebu'n-Nu'mân — Abdulvâhid — A'meş — İbrâhîm" isnâdıyla Esved'in bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Ben, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) için gerdanlıklar örerdim ve kendisi bu gerdanlıkları koyunlara takarak ailesi içinde helal olarak ikamet ederdi."¹

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî'dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd'dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Esved, Esved b. Yezîd'dir.

Nakledildiğine göre Hz. Âişe, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) için gerdanlıklar örür ve kendisi bu gerdanlıkları koyunlara takarak ailesi içinde ihram yasaklarını uygulamadan ikamet ederdi.

١٧٠٣ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ

كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -

قَالَتْ كُنْتُ أَقْتُلُ فَلَائِدَ الْعَنْمِ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَيَبِيعُ بِهَا، ثُمَّ يَمْكُثُ حَلَالًا أَطْرَافَهُ ١٦٩٦ ،

١٦٩٨ ، ١٦٩٩ ، ١٧٠٠ ، ١٧٠١ ، ١٧٠٢ ، ١٧٠٤ ، ١٧٠٥ ، ٢٣١٧ ، ٥٥٦٦ - تحفة

١٥٩٨٥

1703- "Ebu'n-Nu'mân — Hammâd — Mansûr b. el-Mu'temir" isnâdıyla ve "Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Mansûr — İbrâhîm" isnâdıyla Esved'in bildirdiğine göre Hz. Âişe: "Ben, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) için koyunların gerdanlıklarını örerdim ve Hz. Peygamber

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1699, 1700, 1701, 1703, 1704, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

(sallallahu aleyhi vesellem) bu koyunları gönderir, sonra da aralarında ihram yasaklarını uygulamaksızın ikamet ederdi” demiştir.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir.

Muhammed, Muhammed b. Kesîr el-Abdî el-Basrî’dir. İbn Maîn bu kişinin güvenilir biri olmadığını söylemiştir. Ebû Hâtim ise bu kişinin rivayeten dürüst biri olduğunu ve Ahmed b. Hanbel’in onu güvenilir biri olarak bulduğunu söylemiş ve *et-Takrîb* eserinde: “Zayıflık konusunda herhangi bir tenkite uğramış değildir” dediğini bildirmiştir. Buhârî’nin bu yönde bulunduğu rivayete de mutâbaat edilmiştir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Esved, Esved b. Zeyd’dir.

Hiz. Âişe, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) için koyunların gerdanlıklarını örerd. Hiz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu koyunları Mekke’ye gönderir, sonra da Medine’de ailesinin yanında ihram yasaklarını uygulamaksızın ikamet ederdi. Şâfiî bu rivayeti koyunlara gerdanlık takıldığı konusunda huccet saymıştır. Ahmed ve ulemânın çoğunluğu, Mâlik ve Ebû Hanîfe’nin hilafına bu görüştedir. Zira Mâlik ve Ebû Hanîfe gerdanlık takılması halinde koyunun zayıf düşeceğini söylemişlerdir. Hadislerde: “كان عليه الصلاة والسلام يهدي البدن (Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) deve ve sığırdan kurbanlık gönderirdi)” denilmektedir. *Budn* ifadesi de deve ve sığırlar için kullanılmaktadır. Zira rivayetlerde: “Onlara gerdanlık takıp işaretledi” denilmektedir. Bazı rivayetlerde de: “فلم يحرم عليه شيء حتى نحر الهدى (Mekke’ye gönderilmiş kurbanlıklar kesilinceye kadar da ihramlılar gibi kendine hiçbir şeyi haram kılmazdı)” denilmektedir. Yani rivayette *hedy* ifadesi kullanılmaktadır. Esved’in rivayetinde koyunlara yünden gerdanlık örüldüğü zikredilmemiştir. Bazı rivayetlerde Esved’in hadisinin: “Koyunlara gerdanlık takardık” şeklinde nakledilmesi bu teveli de ortadan kaldırmaktadır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1704, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

Ebû Abdillâh: “Başlık altındaki hadisler koyunlara gerdanlık takıldığını açık olarak göstermektedir” demiştir. el-Münzirî ise: “Esved’in bunu Hz. Âişe’den rivayette tek kalması rivayeti illetli kılmaz. Zira Esved hafız ve güvenilir bir kişidir” demiştir. Zayıf düşmeleri ve yünlerinden dolayı işaretin görünemeyebilir olması açısından koyunlarda işaretleme yapılmadığı konusunda ittifak edilmiştir. Fakat yününden yapılacak ip veya başka bir şey gibi bir gerdanlık ile koyun zayıf düşmez.

۱۷۰۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَتَلْتُ لِهَدْيِ النَّبِيِّ ﷺ - تَغْنَى الْقَلَائِدَ - قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ أَطْرَافَهُ ۱۶۹۶ ، ۱۶۹۸ ، ۱۶۹۹ ، ۱۷۰۰ ، ۱۷۰۱ ، ۱۷۰۲ ، ۱۷۰۳ ، ۱۷۰۵ ، ۲۳۱۷ ، ۵۵۶۶ - نَحْفَةَ

۱۷۶۱۶

1704- “Ebû Nuaym — Zekeriyâ — Âmir” isnâdıyla Mesrûk’un bildirdiğine göre Hz. Âişe: “Ben, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanı için ipleri ördüm” demiştir. Bununla da Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) daha ihrama girmeden önce gerdanlıklar ördüğünü söylemek istemiştir.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Zekeriyâ, Zekeriyâ b. Ebî Zâide’dir.

Âmir, Âmir eş-Şa’bî’dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda’dır.

Hiz. Âişe, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanı için ipleri bizzat kendisi örmüştür ve bununla Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) daha ihrama girmeden önce gerdanlıklar ördüğünü söylemek istemiştir. Kurbanlık ifadesi koyunları ve başka kurbanlıkları da kapsamaktadır. Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) deve ve sığır kurban ettiğı rivayetlerle sâbittir. Ancak gerdanlığın deveye has olduğunu söyleyen kimsenin bu yönde delil sunması gerekmektedir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1705, 2317, 5566. Müslim 1321

۱۱۱ - بَابُ الْقَلَائِدِ مِنَ الْعِهْنِ

111- YÜNDEN GERDANLIKLAR

Değişik renklere veya kırmızıya boyanmış yünden gerdanlıklar yapılması.

۱۷۰۵ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ أُمِّ

الْمُؤْمِنِينَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ فَتَلْتُ قَلَائِدَهَا مِنْ عِهْنٍ كَانَ عِنْدِي أَطْرَافُهُ ۱۶۹۶ ،

۱۶۹۸ ، ۱۶۹۹ ، ۱۷۰۰ ، ۱۷۰۱ ، ۱۷۰۲ ، ۱۷۰۳ ، ۱۷۰۴ ، ۲۳۱۷ ، ۵۵۶۶ - تحفة

۱۷۴۶۶

1705- “Amr b. Ali — Muâz b. Muâz — İbn Avn” isnâdıyla Kâsım’ın bildirdiğine göre müminlerin annesi: “Ben kurbanlıklara ait gerdanlıkları yanımda bulunan yünden ördüm” demiştir.¹

Amr, Amr b. Ali b. Bahr es-Sayrafi el-Basri’dir.

Muâz, Basra kadısı Muâz b. Muâz b. Nasr b. Hassân el-Anberî’dir.

İbn Avn, Ubeydullah’tır.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk’tir.

Nakledildiğine göre müminlerin annesi Hz. Âişe, kurbanlıkların gerdanlıklarını işaret olarak daha belirgin olması açısından yanında bulunan renkli yünden örmüştür. Bu da kıldan gerdanlık örmenin mekruh olduğunu söyleyip gerdanlığın yeryüzünde biten nebattan olmasını tercih eden kimseye bir cevap niteliğindedir. İbn Ferhûn, *Menâsik*’te İbn Abdisselâm’ın: “Gerdanlığı herhangi bir şeyle örmek yerine yeryüzünde biten nebat ile örmek müstehaptır ve bu sebeple böylesi bir şey tercih edilmiştir” dediğini söylemiştir. İbn Habîb ise: “Kişi istediği şey ile gerdanlık yapar” demiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 2317, 5566. Müslim 1321

۱۱۲ - بَابُ تَقْلِيدِ النَّعْلِ

112- GERDANLIK OLARAK AYAKKABI BAĞLAMAK

Kurbanlık hayvana gerdanlık olarak ayakkabı bağlamak. İbnu'l-Münîr şöyle demiştir: “Bunun hikmeti, ayakkabının sahibinin ayaklarını yoldaki eziyet verici şeylerden korumasındadır ve bu sebeple Araplar ayakkabıyı bir binek saymaktadır. Kurbanını Mekke'ye kesilmek üzere sürüp ona gerdanlık olarak ayakkabı bağlayan kimse de Allah için bineğinden inmiş gibidir. Buna göre de kurbanlığa gerdanlık olarak ayakkabı bağlamak müstehaptır.

۱۷۰۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً ، قَالَ « اِرْكَبَهَا » قَالَ إِنَّهَا بَدَنَةٌ . قَالَ « اِرْكَبَهَا » قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ رَاكِبَهَا يُسَافِرُ النَّبِيُّ ﷺ وَالنَّعْلُ فِي عُنُقِهَا . تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ أَطْرَافَهُ ۱۶۸۹ ، ۲۷۵۵ ، ۶۱۶۰ - تحفة ۱۴۲۵۷

۱۷۰۶ م - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُثْمَرَ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . تحفة ۱۴۲۵۷

1706- “Muhammed — Abdula'lâ b. Abdila'lâ — Ma'mer — Yahya b. Ebî Kesîr” isnâdıyla İkrime'nin bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık devesini sürdüğünü görünce: «Ona bin» buyurdu. Adam: «Bu, kurbanlık devedir» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: «Ona bin» buyurdu. Ben o kimseyi deveye binmiş Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile yürüyüş yarışı yapmaya çalışırken gördüm. Devenin boynunda da ayakkabı vardı.” Muhammed b. Beşşâr ona mutabaat etmiştir.¹

1706M- “Osman b. Ömer — Ali b. el-Mübârek — Yahya” isnâdıyla İkrime'nin bildirdiğine göre Ebû Hureyre, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisi nakletmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1689, 2755, 6160. Müslim 1322

Muhammed, Muhammed b. Sellâm'dır. İbnu's-Seken de böyle demiştir. Ancak Ciyânî bu kişinin Muhammed b. el-Müsennâ olabileceğini söylemiştir. Zira Tıraş olmadan önce kurbanı kesme başlığı altında: "Muhammed b. el-Müsennâ'nın Abdula'lâ'dan bildirdiğine göre" demiştir. İsmâîlî ve Ebû Nuaym'ın *Müstalrec*'lerinde "Hasan b. Süfyân — Muhammed b. el-Müsennâ" isnâdıyla Abdula'lâ'dan olan rivayetleri bunu kuvvetlendirmektedir. Hâfız İbn Hacer: "Burada güvenilmesi gereken kimse İbnu's-Seken'dir. Zira kendisi hafız birisidir" demiştir.

Abdula'lâ, Sâme b. Luey oğullarından Abdula'lâ b. Muhammed es-Sâmî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır. İkrime b. Ammâr değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık devesini sürdürdüğünü gördü ve adama deveye binmesini söyledi. Adam devenin kurbanlık olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine ona deveye binmesini söyledi. Ebû Hureyre o kimseyi deveye binmiş Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile yürüyüş yarışı yapmaya çalışırken gördüğünü ve devenin boynunda ayakkabı olduğunu bildirmiştir.

Muhammed b. Beşşâr kendisine mutabaat etmiştir. San'â imamı hafız İbn Hacer şöyle demiştir: "Kendisine mutabaat edilen kimse Ma'mer'dir. Mutabaat eden kimse ise Muhammed b. Beşşâr'dır" demiştir. Bu hadis Basralıların rivayetindendir.

Osman, Osman b. Ömer b. Fâris el-Basrî'dir.

Ali, Ali b. el-Mübârek el-Hunâî el-Basrî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

İsmâîlî söz konusu hadisi Osman b. Ömer'e mutabaat ederek Vekî' kanalıyla rivayet etmiş ve: "Hüseyn el-Muallim bunu Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti" demiştir.

۱۱۳ - بَابُ الْجَلَالِ لِلْبُدْنِ

113- DEVE İÇİN HAZIRLANMIŞ ÇULLAR/HEYBELER

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - لَا يَسْقُ مِنْ الْجَلَالِ إِلَّا مَوْضِعَ السَّنَامِ ، وَإِذَا نَحَرَهَا
نَزَعَ جِلَافَهَا ، خَافَةَ أَنْ يُفْسِدَهَا الدَّمُ ، ثُمَّ يَتَصَدَّقُ بِهَا

İbn Ömer deve üzerine konan çulları veya heybeleri, ancak hörgüç üzerine gelen yerinden yarardı. Deveyi kestiği zaman da kanın çulları bozmasından endişe ederek çulu çıkarır ve onu tasadduk ederdi.

Develerin sırtlarına konulan çullar. İbn Ömer deve üzerine konan çulları işaretin görünmesi ve devenin sırtından düşmemesi açısından ancak hörgüç yerinden yarardı. Mâlik, *Muvattâ'*da bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Bu da işaretlemenin görünen yerde olmasının daha faziletli olduğunu göstermektedir. Ancak farz olmayan salih amelin gizli olmasının daha faziletli olduğu bilinmektedir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “İhram, tavaf ve vakfe gibi hac fiilleri açık olarak yapılmaktadır. Kurbanlığı işaretleme ve ona gerdanlık takma işi de yine bu şekildedir.” İbn Ömer deveyi kestiği zaman da kanın çulları/ heybeleri bozmasından endişe ederek çulu çıkarır ve onu tasadduk ederdi. Nâfi' der ki: “İbnu'l-Münzir bunu: «Bazen de onu Şeybe oğullarına verirdi» şeklinde rivayet etmiştir.” Burada hac görevi bitip geri dönüleceği zaman Allah'a kurban edilen şeyden hiçbir şeyin geri getirilmediği kastedilmektedir.”

۱۷۰۷ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ
أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِجِلَالِ الْبُدْنِ
الَّتِي نَحَرْتُ وَبِجُلُودِهَا أَطْرَافَهُ ۱۷۱۶، ۱۷۱۶ م، ۱۷۱۷، ۱۷۱۸، ۲۲۹۹ - تحفة

۱۰۲۱۹

1707- “Kabîsa — Süfyân — İbn Ebî Necîh — Mücâhid” isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın bildirdiğine göre Hz. Ali: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana, kestiğim kurban develerinin çullarını ve derilerini tasadduk etmemi emretti” demiştir.

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe b. Âmir es-Suvâî el-Âmirî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

İbn Ebî Necîlî, Abdullah b. Yesâr el-Mekkî'dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Ebî Leyla el-Ensârî'dir. Bu kişi daha sonra Kûfe'ye yerleşmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye kestiği kurban develerinin çullarını ve derilerini tasadduk etmesini emretmiştir.

Kadı İyâd'ın âlimlerden naklettiğine göre çula kan bulaşmaması açısından işaretleme işi çul konulmadan önce yapılmaktaydı. Eğer çul kıymetsiz ise yarılır, kıymetli bir şey ise yarılmazdı. Kirmânî, *Kevâkib*'de şöyle der: "Hadiste görüldüğü gibi tasadduk edilmesinin emredilmesi çulun ve derilerin satılamayacağını göstermektedir." *el-Lâmi'* eserinde de: "Bu konuda görüş vardır. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye böyle yapmasını söylerken bunu emir babından söylememiştir" demiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Hac* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadis Müslim ve İbn Mâce tahrir etmişlerdir.¹

۱۱۴ - بَابُ مَنْ اشْتَرَى هَدْيَهُ مِنَ الطَّرِيقِ وَقَلَّدَهَا

114- KURBANINI YOLDA SATIN ALIP ONA GERDANLIK TAKAN KİMSE

۱۷۰۸ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُثَنِّرِ حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ أَرَادَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - الْحَجَّ عَامَ حَجَّةِ الْخُرُوبَةِ فِي عَهْدِ ابْنِ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَقِيلَ لَهُ إِنَّ النَّاسَ كَانُوا يَبْتَاعُونَ قَتَالَ، وَنَخَافُ أَنْ يَصُدُّوكَ فَقَالَ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ إِذَا أَضْغَعَ كَمَا صَنَعَ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي أَوْجَبْتُ عُمْرَةً حَتَّى كَانَ بِظَاهِرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي جَمَعْتُ حَجَّةً مَعَ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1716, 2299, 1718. Müslim 1317

عُمْرَةً . وَأَهْدَى هَدْيًا مُقَلَّدًا اشْتَرَاهُ حَتَّى قَدِمَ ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا ، وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ ،
وَلَمْ يَحْلِلْ مِنْ شَيْءٍ حَرَّمَ مِنْهُ حَتَّى يَوْمِ النَّحْرِ ، فَحَلَقَ وَنَحَرَ وَرَأَى أَنْ قَدْ قَضَى طَوَافَهُ الْحَجَّ
وَالْعُمْرَةَ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ قَالَ كَذَلِكَ صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ أَطْرَافَهُ ١٦٣٩ ، ١٦٤٠ ،
١٦٩٣ ، ١٧٢٩ ، ١٨٠٦ ، ١٨٠٧ ، ١٨٠٨ ، ١٨١٠ ، ١٨١٢ ، ١٨١٣ ، ٤١٨٣ ،

٤١٨٤ ، ٤١٨٥ - تحفة ٨٤٨٣

1708- "İbrâhîm b. el-Münzir — Ebû Damra" isnâdıyla Mûsa b. Ukbe'nin bildirdiğine göre Nâfi' şöyle demiştir: İbn Ömer, İbnu'z-Zübeyr zamanında Harûrîler'in (Haricilerin) hac yaptığı yıl hac etmek istedi. Kendisine: "İnsanlar arasında savaş olmaktadır. Biz onların seni hac yapmaktan alıkoymalarından endişe etmekteyiz" denilince: **"Andolsun ki, Resulullah sizin için güzel bir örnektir."**¹ O zaman ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi yaparım. Sizi şahit tutarım ki ben umre için niyet ettim" dedi. Beydâ denilen yere geldiğinde: "Hac ile umrenin hükmü birdir. Sizi şahit tutarım ki ben umre ile birlikte hacca da niyet ettim" dedi. Sonra satın aldığı kurbanlığı ona gerdanlık takmış olarak sevk etti. Mekke'ye geldiği zaman Kâbe'yi tavaf etti ve Safâ ile Merve arasında sa'y etti. Bunun üzerine bir eklemede bulunmadı. Kurban bayramı günü hac bitene kadar da ikisi için girdiği ihramdan çıkmadı. Kurban günü tıraş olup kurbanını kesti ve o gün yaptığı ilk tavafıyla hac ve umre tavafını yerine getirmiş olduğu görüşüne vardı. Sonra da: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptı" dedi.²

İbrâîlûm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî el-Medenî'dir.

Ebû Damra, İyâd el-Leysî el-Medenî'dir.

Mûsa, Mûsa b. Ukbe el-Esedî el-Medenî'dir.

Nâfi', İbn Ömer el-Medenî'nin azatlısıdır.

¹ Ahzâb Sur. 21

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1639, 1640, 1693, 1729, 1806, 1807, 1808, 1810, 1812, 1813, 4183, 4184, 4185. Müslim 1230

İbn Ömer, hicri 64 yılında İbnu'z-Zübeyr zamanında Harûrîler'in (Haricilerin) hac ettiği yıl hac yapmak istedi. Burada ortaya bir çelişki çıkmaktadır. Kıran haccı yapan kimsenin tavafı başlığı altında Leys'in Nâfi'den olan rivayetinde Haccâc b. Yûsuf'un hicri 73 yılında kendisiyle savaşmak üzere Abdullah b. ez-Zübeyr'in üzerine Mekke'ye indiği zikredilmiştir. Bu da Abdullah b. ez-Zübeyr'in son zamanlarında idi. Harûrîler'in hac ettiği yıl ise daha önce de zikredildiği gibi hicri 64 yılıdır. Hicri 64 yılında da İbnu'z-Zübeyr daha halife olmuş değildi. Yezîd b. Muâviye de bu yıl ölmüştür.

Harûrîler, Kûfe köylerinden bir köye nispet edilmiştir. Burası Haricilerin toplandığı ilk yerdir. Bunlar Hz. Ali'ye karşı çıkmıştı. Kendisine: “Sen Allah'ın emri konusunda şüpheye düştün ve hükmü düşmanının eline verdin” demişler ve düşmanlıkları uzun bir süre devam etmişti. Bunlar bir gün İbnu'l-Kevvâ idaresi altında sekiz bin kişi olarak Kûfe yanındaki Hârûra'ya çekildiler. Hz. Ali onlara Abdullah b. Abbâs'ı gönderdi. Abdullah b. Abbâs'ın telkinleriyle iki bin kişi Harici fırkadan ayrıldı ve altı bin kişi kaldılar. Hz. Ali, Harûrîler'in hac yaptığı yıl üzerlerine giderek onlarla savaştı.

Oğlu Abdullah, Abdumelik b. Mervân'ın İbnu'z-Zübeyr ve Mekke'de kendisi ile birlikte olan kimselerle savaşması için Haccâc'ın komutasında gönderdiği orduyu kastederek kendisine savaştan dolayı haccetmekten alıkonulmasından endişe ettiğini söyledi. Bunun üzerine İbn Ömer: “Andolsun ki, Resulullah sizin için güzel bir örnektir”¹ diyerek kendisinin de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye'de yaptığı gibi yapacağına ve umre için niyet ettiğine dair kendilerini şahit tuttu.

Zu'l-Huleyfe'nin önünde Beydâ'nın yüksek yerine geldiğinde, hac ile umrenin hükmünün bir olduğunu, umre ile birlikte hacca da niyet ettiğine dair kendilerini şahit tuttuğunu söyledi. Bu konuda sadece niyet etmemiştir. Bu şekilde kendisine uyacak kişilerin de böyle yapması ve hac ile umrenin hükmünün bir olduğunu bildirmesi açısından böyle yapmıştı.

Sonra daha önce de zikredildiği gibi Kudeyd'de bir kurban satın aldı. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Satın aldığı kurbanlığı ona gerdanlık takmış olarak sevk etti. Mekke'ye geldiği zaman Kâbe'yi tavaf etti ve Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Bunun üzerine bir eklemede bulunmadı. Kurban

¹ Ahzâb Sur. 21

bayramı günü hac bitene kadar da ikisi için girdiği ihramdan çıkmadı. Kurban günü tıraş olup kurbanını kesti ve Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra o gün yaptığı ilk tavafıyla hac ve umre tavafını yerine getirmiş olduğu görüşüne vardı.

Birmâvî der ki: “Kişinin: «Buraya gelen ilk köle hür olacaktır» demesi ve sadece bir kişinin gelmesi halinde o kölenin hür olması gibi, kişinin kıran haccı için iki tavaf yapmasına gerek yoktur. Sadece bir tavaf yapması yeterlidir.” Hanefilerin hilafına Şâfiî ve başkalarının görüşü bu yöndedir.

İbnu Battâl şöyle demiştir: “İlk tavaf ile Safâ ile Merve arasında sa'y etmek kastedilmektedir. Kâbe'yi tavaf ise ifade tavafıdır ki bu, haccın rükünlerindendir. Bunun için ne kıran haccında, ne de sadece birinde sadece kudûm tavafı yeterli değildir.” Sonra İbn Ömer, Allah Resûlü'nün de (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını söyledi.

۱۱۵ - بَابُ ذَبْحِ الرَّجُلِ الْبَقَرَ عَنْ نِسَائِهِ مِنْ غَيْرِ أَمْرِهِنَّ

115- ERKEĞİN, HANIMLARININ EMRİ OLMAKSIZIN ONLARIN ADINA SIĞIR KESMESİ

۱۷۰۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - تَقُولُ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِخَمْسِ بَقَرٍ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ ، لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدًى ، إِذَا طَافَ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَنْ يَحِلَّ ، قَالَتْ فَدُخِلَ عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمِ بَقَرٍ . فَقُلْتُ مَا هَذَا قَالَ نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَزْوَاجِهِ قَالَ يَحْيَى فَذَكَرْتُهِ لِقَاسِمٍ ، فَقَالَ أَتَيْتُكَ بِالْحَدِيثِ عَلَى وَجْهِهِ أَطْرَافُهُ ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ، ١٧٢٠ ، ١٦٥٠ ، ١٦٣٨ ، ١٥٦٢ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٠ ، ١٥٥٦ ، ١٥١٨ ، ١٥١٦ ، ٣٢٨ ، ١٧٨٨ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٣ ، ١٧٧٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢ ، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ،

، ٦١٥٧ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩ ، ٤٤٠٨ ، ٤٤٠١ ، ٤٣٩٥ ، ٢٩٨٤ ، ٢٩٥٢

١١٧٥٥٩ ، ١٧٩٣٣ تحفة - ٧٢٢٩

1709- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Yahya b. Saîd” isnâdıyla Amre binti Abdirrahman’ın bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: “Zilkâde ayının bitimine beş gün kala Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yola çıktığımızda sadece hac için çıktığımızı düşünüyorduk. Mekke’ye yaklaştığımızda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kurbanlık getirmeyenlerin Kâbe’yi tavaf ettikten ve Safâ ile Merve arasında sa’y ettikten sonra ihramdan çıkmalarını söyledi. Kurban gününde bana sığır eti getirildi. «Bu ne?» diye sorduğumda: «Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), hanımları adına kestiği kurbanın etidir» dediler.” Yahya der ki: Bunu Kâsım b. Muhammed’e zikrettiğimde: “Hadisi sana olduğu gibi rivayet etmiş” dedi.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imamların imamı Mâlik’tir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

Amre, Amre binti Abdirrahman b. Sa’d b. Zûrâre el-Ensâriyye’dir.

Hiz. Âişe ve beraberinde olanlar, hicri on yılında Zilkâde ayının bitimine beş gün kala Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Medine’den yola çıktıklarında sadece hac için çıktıklarını düşünüyordu. Zira umrenin hac aylarında olduğunu bilmiyorlardı. Mekke’ye yaklaştıklarında yani Serif denilen yere geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kurbanlık getirmeyenlerin Kâbe’yi tavaf ettikten ve Safâ ile Merve arasında sa’y ettikten sonra ihramdan çıkmalarını söyledi.

Kurban gününde Hiz. Âişe’ye sığır eti getirildiğinde: “Bu ne?” diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), hanımları adına kestiği kurbanın eti olduğu söylendi. Kesme ifadesi başlıkta “الذبح” şeklinde zikredilmiştir. Hadiste ise “النحر” diye geçmektedir. Bu da daha sonra Kurban etinden yenilecek ve tasadduk edilecek miktar başlığı altında zikredilecek Süleyman b. Bilal’in hadisine işaret etmektedir.

Âlimlere göre kişinin kurbanlık sığırları hanımları yerine kesmesi caizdir. Ancak Yüce Allah'ın: “Allah bir sığır kesmenizi emrediyor”¹ buyruğuna göre kurbanı bizzat kişinin kendisinin kesmesi müstehaptır. Hz. Âişe'ye et getirilince, onun: “Bu ne?” diye sormasını Buhârî, bundan haberi olmadığı yönünde değerlendirmiştir. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisi adına kurban kestiğini bilseydi böyle bir şey sormaya ihtiyaç duymazdı. Ancak bu durum Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisi adına kurban kestiğini bildiğini ortadan kaldıran bir hüküm değildir. Hz. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisi adına kurban kesmesi için izin vermiş ve getirilen etin izin verdiği kurban etinden olup olmadığını sormuş olabilir. Nevevî: “Bu durum Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden izin aldığına hamledilmiştir. Zira başkasının adına kurban kesilecekse, ancak bu onun izni ile caiz olur” demiştir.

İsnâdda zikredilen Yahya b. Saîd el-Ensârî der ki: Bu rivayeti Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'e zikrettiğimde: “Hadisi sana içerik olarak olduğu gibi rivayet etmiş ve bir eksiltmede bulunmamıştır” dedi.

Buhârî bunu ayrıca *Hac* ve *Cihad* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.²

۱۱۶ - بَابُ النَّحْرِ فِي مَنْحَرِ النَّبِيِّ ﷺ مِنْى

116- KURBANİ MİNÂ'DA ALLAH RESÛLÜ'NÜN

(sallallahu aleyhi vesellem) KESTİĞİ YERDE KESMEK

Kurbanı Minâ'da develerin kesildiği yerde Huneyf Mescidi'nin yakınında olan birinci cemrenin yanında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kestiği yerde kesmek.

¹ Bakara Sur. 67

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

١٧١٠ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ سَمِعَ خَالِدَ بْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ
عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَانَ يَنْحَرُ فِي الْمُنْحَرِ قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ مَنْحَرُ رَسُولِ
اللَّهِ ﷺ . أطرافه ٩٨٢ ، ١٧١١ ، ٥٥٥١ ، ٥٥٥٢ - تحفة ٧٨٨٢

1710- "İshâk b. İbrâhîm — Hâlid b. el-Hâris — Ubeydullah b. Ömer" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer kesimi kurban kesilecek yerde yapardı. Ubeydullah rivayetinde: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kestiği yerde" ibaresi geçmiştir.¹

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh'tir.

Hâlid, Hâlid b. el-Hâris el-Huceymî el-Basrî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Nâfi', İbn Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Abdullah b. Ömer kurbanını kurban kesilecek yerde keserdi. İsnâdda zikredilen Ubeydullah rivayetinde: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kestiği yerde" geçmektedir. Minâ'nın tümü kurban kesme yeridir. İbn Ömer'in kurbanını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kestiği yerde kesmesi bunun haccın rükünlerinden olduğuna delalet etmemektedir. Ancak kendisi sünnete çok bağlı biri idi. Evet, kurbanı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kestiği yerde kesmek başka yerde kesmekten daha faziletlidir.

١٧١١ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُثَنِّرِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ
نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ يَبْعَثُ بِهَدْيِهِ مِنْ جَمْعٍ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ ، حَتَّى
يُدْخَلَ بِهِ مَنْحَرُ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ حُجَّاجٍ فِيهِمْ الْحُرُّ وَالْمَمْلُوكُ أطرافه ٩٨٢ ، ١٧١٠ ،
٥٥٥١ ، ٥٥٥٢ - تحفة ٨٤٨٥

1711- "İbrâhîm b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Mûsa b. Ukbe" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer kurbanını Cem/Müzdelife'den gecenin sonunda, içlerinde hür ve köle kişiler

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 982, 1711, 5551, 5552

bulunan hacılar topluluğunun beraberinde gönderir ve kurban, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kestiği yere geçirilirdi.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî'dir. İbn Maîn, İbn Vaddâh, Nesâî, Ebû Hâtîm ve Dârakutnî bu kişinin güvenilir biri olduğunu söylemişlerdir. Ancak Ahmed onun hakkında tenkitte bulunmuştur. es-Sâcî, bu kişinin münker hadislerinin olduğunu söylemiştir. Buhârî bu kişiye güvenmiş ve ondan hadis nakletmiştir. Tirmizî, Nesâî ve başkaları yine kendisinden rivayette bulunmuştur.

Enes, Enes b. İyâd Ebû Damra el-Leysî el-Medenî'dir.

Musa b. Ukbe, Meğâzi sahasında bilgin olan Zübeyr ailesinin azatlısıdır. Bütün âlimler ona güvenirken İbn Maîn'in bu kişinin leyyin olduğunu söylemesi doğru değildir.

Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer kurbanını Müzdelife'den gecenin sonunda, içlerinde hür ve köle kişiler bulunan hacılar topluluğunun beraberinde gönderir ve kurban, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kestiği yere geçirilirdi. Burada kölelerin zikredilmesi kurban gönderme işinde köle veya hür diye bir ayrımın yapılmadığını göstermektedir. Buhârî, Mûsa b. Ukbe'nin hadisini kurban kesecek yerin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) izafesi açıklanmış olduğu için bir önceki hadisin ardından zikretmiştir.

۱۱۷ - بَابُ مَنْ نَحَرَ بِيَدِهِ

117- KURBANINI KENDİ ELİYLE KESEN KİMSE

Kişinin kesim yapabilmesi halinde kesimi kendisinin yapması başkasının kendisi yerine yapmasından daha faziletlidir.

۱۷۱۲ - حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ -

وَذَكَرَ الْحَدِيثَ - قَالَ وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ سَبْعَ بُدْنٍ قِيَامًا ، وَصَحَّى بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 982, 1710, 5551, 5552

أَمْلَحَيْنِ أَقْرَتَيْنِ . مُخْتَصَرًا أَطْرَافَهُ ١٠٨٩ ، ١٥٤٦ ، ١٥٤٧ ، ١٥٤٨ ، ١٥٥١ ، ١٧١٤ ،

١٧١٥ ، ٢٩٥١ ، ٢٩٨٦ تحفة ٩٤٧

1712- “Sehl b. Bekkâr — Vuheyb — Eyyûb” isnâdıyla Ebû Kılâbe’nin bildirdiğine göre Enes: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yedi deveyi ayakta oldukları hâlde kendi eliyle kesti. Medine’de de alacalı ve boynuzlu iki koçu yine kendi eliyle kesti” demiştir. Hadis muhtasar olarak zikredilmiştir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ebû Kılâbe, İbn Zeyd’dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yedi deveyi ayakta oldukları hâlde kendi eliyle kesmiştir. Medine’de ise alacalı/gri renkli ve büyük boynuzlu iki koçu yine kendi eliyle kesmiştir. Hadisin metni aslında daha uzundur, ancak burada muhtasar olarak zikredilmiştir.

Bu başlık ve bu hadis, Buhârî rivayetlerinin tümünde yoktur. Sadece Ebû Zer’in Müstemlî’den gelen rivayetinde bulunmaktadır. es-Sagâni ise nüshasında başlıktan sonra: “Sehl b. Bekkâr’ın Vuheyb’den rivayet ettiği hadis vardır” diyerek sadece buna işaret etmekle yetinmiştir. Buhârî bu hadisi daha önce de zikredildiği gibi diğer başlık altında tahrir etmiştir.

Ayrıca *Hac* ve *Cihad* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Nesâî, *Salât* konusu içinde, Ebû Dâvud ise bir kısmını *Hac* konusu içinde bir kısmını da *Edâhi* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

١١٨ - بَابُ نَحْرِ الْإِبِلِ مُقَيَّدَةً

118- DEVELERİ BAĞLANMIŞ OLARAK KESMEK

Develeri bağlanmış olarak kesmek. Deve bu vaziyette, yani bir ayağı bağlı olarak üçayağı üzerinde dikildiği halde boynunun en alt kısmından boğazlanır. Bu şekilde boğazlamaya “*Nahr*” denir. Yatırılıp üçayağı

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1546, 1547, 1548, 1551, 1714, 1715, 2951, 2986. Müslim 690

bağlanarak boynun en üst kısmından çenesinin altı olan yemek borusunu kesmeye de “Zebh” denir. En faziletli kesim şekli boğazın altında olan yemek borusunun ve boynun her iki tarafında bulunan şah damarlarının kesilmesidir.

۱۷۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَتَى عَلَى رَجُلٍ ، قَدْ أَتَاخَ بَدَنَتُهُ يَنْحَرُهَا ، قَالَ ابْعَثْهَا فَيَأْمَأَ مُقَيَّدَةً ، سَنَةَ مُحَمَّدٍ ﷺ . وَقَالَ شُعْبَةُ عَنْ يُونُسَ أَخْبَرَنِي زِيَادٌ . تحفة ۶۷۲۲

1713- “Abdullah b. Mesleme — Yezîd b. Zuray” isnâdıyla Yûnus’un bildirdiğine göre Ziyâd b. Cübeyr şöyle demiştir: “İbn Ömer’in kurbanlık devesini çöktürmüş kesmekte olan bir kişinin yanına geldiğini ve ona: “Deveyi ayağa kaldır ve onu ayakta ayağı bağlanmış olduğu halde kes. Devenin bu şekilde kesilmesi Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetidir” dediğini gördüm.

Şu’be, Yûnus kanalıyla bildirerek bunu Ziyâd’ın haber verdiğini söylemiştir.

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Zuray’ el-Ayşî’dir.

Yûnus, Yûnus b. Abdillâh b. Dînâr el-Abdî’dir.

Ziyâd, Ziyâd b. Cübeyr b. Hayye el-Basrî’dir.

İbn Ömer b. el-Hattâb kurbanlık devesini çöktürmüş kesmekte olan bir kişinin yanına gelmiş ve ona deveyi ayağa kaldırmasını, onu ayakta sol ayağı bağlanmış olduğu halde kesmesini ve devenin bu şekilde kesilmesinin Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud bunu sahih bir isnâdla Müslim’in şartına uygun bir şekilde rivayet etmiştir.

Sahabenin: “Bu, sünnettendir” demesi Buhârî ve Müslim’e göre merfû hükmündedir. Zira her ikisi de *Sahîh*’lerinde bunu huccet saymıştır.

Şu’be b. el-Haccâc, Yûnus kanalıyla bildirerek bunu Ziyâd’ın haber verdiğini söylemiştir. İshâk b. Râheveyh bunu mevsûl olarak aktarmıştır. Bunun zikredilmesinin Yûnus’un bunu Ziyâd’dan duymuş olduğunu açıklamak bâbındandır.

Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۱۹ - بَابُ نَحْرِ الْبُذْنِ قَائِمَةً

119- DEVELERİN AYAKTA OLDUKLARI HALDE KESİLMESİ

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - سُنَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا
(صَوَافٍ) قِيَامًا .

İbn Ömer: “Bu, Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetidir” demiştir. İbn Abbâs da “صَوَافٍ”² ifadesinin ayakta mânâsında olduğunu söylemiştir.

Buhârî, İbn Ömer b. el-Hattâb’ın: “Bu Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetidir” sözünü bundan önce geçen başlık altında mevsûl olarak rivayet etmiştir. İbn Abbâs’ın bu açıklamasını Saîd b. Mansûr, *Tefsîr*’inde “Allah’ın ismini anınız (ve kurban ediniz)”³ âyetinin açıklamasında İbn Uyeyne kanalıyla Ubeydullah b. Ebî Yezîd’den rivayet etmiştir.

Hâkim, *Müstedrek*’te İbn Abbâs’ın bu tefsirini: “Ön ayaklarından biri bağlı üçayak üzere olduğu halde kesiniz” şeklinde aktarmıştır.

۱۷۱۴ - حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا ، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ ،
فَبَاتَ بِهَا ، فَلَمَّا أَصْبَحَ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ ، فَجَعَلَ يَهْلُلُ وَيُسَبِّحُ ، فَلَمَّا عَلَا عَلَى الْبَيْدَاءِ لَبَّى بِهَا
بِهِمَا ، فَلَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَحِلُّوا . وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ سَبْعَ بُذْنٍ قِيَامًا ، وَضَحَّى
بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَبَيْنِ أَطْرَافَهُ ۱۰۸۹ ، ۱۵۴۶ ، ۱۵۴۷ ، ۱۵۴۸ ، ۱۵۵۱ ،

۱۷۱۲ ، ۱۷۱۵ ، ۲۹۵۱ ، ۲۹۸۶ تحفة ۹۴۷

¹ Müslim 1320

² Hac Sur. 36

³ Hac Sur. 36

1714- “Sehl b. Bekkâr — Vuheyb — Eyyûb” isnâdıyla Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını Medine’de dört rekât kıldı. İkindiye de Zul-Huleyfe’de iki rekât kıldı ve geceyi orada geçirdi. Sabahladığında bineğine binip tehlil ve tesbih etmeye başladı. Beydâ’ya geldiğinde umre ve hac için telbiye getirdi. Mekke’ye girdiği zaman da ihramdan çıkmalarını emretti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendi eliyle ayakta oldukları halde yedi deve kesti. Medine’de ise alacalı ve boynuzlu iki koç kurban etti.”¹

Sehl, Sehl b. Bekkâr Ebû Bişr ed-Dârimî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid b. Aclân’dır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ebû Kılâbe, Ebû Kılâbe b. Zeyd el-Cermî’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını Medine’de dört rekât kıldı. İkindiye de Medine ahalisinin ihrama girdikleri mikat yeri olan Zul-Huleyfe’de kısaltarak iki rekât kıldı ve geceyi Zul-Huleyfe’de geçirdi. Sabahladığında bineğine binip tehlil ve tesbih etmeye başladı. Beydâ üzerine geldiğinde umre ve hacca niyet ederek her ikisi için telbiye etti. Mekke’ye girdiği zaman da ashâbından yanında kurbanları olmayanlara ihramdan çıkmalarını emretti.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendi eliyle ayakta oldukları halde yedi veya dört deve kesti. Ebû Zer’in rivayetinden başka rivayetlerde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yedi deve kestiği zikredilmiştir. Beydâvî: “Burada fiil hazfedilmiştir. Ancak bu durum sol ön ayağı bağlı, üçayak üzerine olduğu halde kestiğine delalet etmektedir” demiştir. Şâfiîlerin ve Hanbelîlerin görüşü bu yöndedir. Hanefiler: “Deve çökmüş iken de, ayakta iken de kesilir” demiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de de alacalı ve büyük boynuzlu iki koç kurban etti.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1089, 1546, 1547, 1548, 1551, 1712, 1715, 2951, 2986. Müslim 690

۱۷۱۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رضى الله عنه - قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا ، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ وَعَنْ أَيُّوبَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَنَسٍ - رضى الله عنه - ثُمَّ بَاتَ حَتَّى أَصْبَحَ ، فَصَلَّى الصُّبْحَ ، ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ الْبَيْدَاءُ أَهَّلَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ . أطرافه ۱۰۸۹ ، ۱۵۴۶ ، ۱۷۲۶ ، ۹۴۷ تحفة ۲۹۸۶ ، ۲۹۵۱ ، ۱۷۱۴ ، ۱۷۱۲ ، ۱۵۵۱ ، ۱۵۴۸ ، ۱۵۴۷

1715- “Müsedded — İsmâîl — Eyyûb” isnâdıyla Ebû Kılâbe’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını Medine’de dört rekât kıldı. İkindiye de Zul-Huleyfe’de iki rekât kıldı” demiştir. Eyyûb’un başka bir adam kanalıyla bildirdiğine göre Enes: “Sonra geceyi orada geçirdi. Sabahladığında sabah namazını kılıp bineğine bindi. Deve, kendisini Beydâ düzlüğüne çıkarınca umre ile hacca niyet edip telbiye getirdi” demiştir.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Uleyye’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını Medine’de dört rekât, ikindiye de Zul-Huleyfe’de iki rekât kılmıştır.

Eyyûb es-Sahtiyânî’nin adı belirlenmeyen bir adam kanalıyla Enes’ten bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) geceyi orada geçirmiştir. Sabahladığında sabah namazını kılıp bineğine binmiş ve deve kendisini Beydâ düzlüğüne çıkarınca umre ile hacca niyet edip telbiye getirmiştir.

۱۲۰ - بَابُ لَا يُعْطَى الْجَزَّارُ مِنَ الْهَدْيِ شَيْئًا

120- KESİCİYE KURBANDAN BİR ŞEY VERİLMEMESİ

Kurban sahibi kesiciye kestiği kurbandan bir şey vermez.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1089, 1546, 1547, 1548, 1551, 1712, 1714, 2951, 2986. Müslim 690

۱۷۱۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُمْتُ عَلَى الْبُذْنِ ، فَأَمَرَنِي فَقَسَمْتُ لِحُومَهَا ، ثُمَّ أَمَرَنِي فَقَسَمْتُ جِلَاحَهَا وَجُلُودَهَا أَطْرَافَهُ ۱۷۰۷ ، ۱۷۱۶ م ، ۱۷۱۷ ، ۱۷۱۸ ، ۲۲۹۹ - تحفة ۱۰۲۱۹

1716- "Muhammed b. Kesîr — Süfyân — İbn Ebî Necîh — Mücâhid" isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın bildirdiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) beni kurbanlıkların başında durmam için gönderdi. Sonra emri üzerine kurban etlerini dağıttım. Yine emri üzerine bu kurbanların derilerini ve çullarını dağıttım."¹

Muhammed, Muhammed b. Kesîr el-Abdî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah b. Yesâr el-Mekkî es-Sekaffî'dir. Ahmed, İbn Maîn, Nesâî ve Ebû Zür'a kendisini güvenilir bulmuşlardır. Ebû Hâtim der ki: "Kaderiyye görüşünü benimsediği söylenmektedir, ancak hadisleri doğru hadislerdir. Nesâî onu tedlis edenlerin arasında zikretmişti. Ancak çoğunluk onu huccet biri saymıştır."

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Ebî Leylâ el-Ensârî el-Medenî el-Kûffî'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'yi kurbanlıkların başında durması ve onlarla ilgili işleri yerine getirmesi için gönderdi. Bu kurbanlıklar yüz tane idi. Bu konudaki hadis daha sonra da zikredilecektir, inşallah. Yine Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) emri üzerine Hz. Ali kurban etlerini dağıttı. Yine emri üzerine bu kurbanların derilerini ve çullarını dağıttı.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1707, 1716, 1717, 1718, 2299. Müslim 1317

١٧١٦ م - قَالَ سُفْيَانُ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَمَرَنِي النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَقُومَ عَلَى الْبُذْنِ ، وَلَا أُعْطِيَ عَلَيْهَا شَيْئًا فِي جَزَارَتِهَا . أطرافه ١٧٠٧ ، ١٧١٦ ، ١٧١٧ ، ١٧١٨ ، ٢٢٩٩ - تحفة ١٠٢١٩

1716M- “Süfyân — Abdülkerîm — Mücâhid” isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın bildirdiğine göre Hz. Ali der ki: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana kurbanlıklarının başında durmamı ve kasaplık ücreti olarak bunlardan bir şey vermememi emretti.”

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir. Nesâî bunu bir önceki isnâd ile mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Abdülkerîm, Abdülkerîm b. Mâlik el-Cezerî'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye kurbanlıklarının başında durmasını emretti. Bu kurbanlıkların sayısı yüz idi. Müslim, Câbir et-Tavîl'den olan rivayetinde: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) altmış üç tanesini bizzat kendisi kesti. Kalanları Hz. Ali kesti ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlarına onu da ortak yaptı” demiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye kasaplık ücreti olarak bunlardan bir şey vermemesini emretti. Kesici fakir ise kesme ücreti tamamen verildikten sonra kendisine kurban etinden sadaka olarak verilmesi caizdir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

Buhârî ayrıca bunu *Hac* ve *Vekâlet* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, *Hac* konusu içinde ve İbn Mâce, *Edâhî* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

١٢١ - بَابُ يَتَصَدَّقُ بِجُلُودِ الْهَدْيِ

121- KURBAN DERİLERİNİN SADAKA OLARAK VERİLMESİ

Kurban sahibinin kurban derisini tasadduk etmesi.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1707, 1716, 1717, 1718, 2299. Müslim 1317

۱۷۱۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ وَعَبْدُ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيُّ أَنَّ مُجَاهِدًا أَخْبَرَهُمَا أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يَقُومَ عَلَى بُذْنِهِ ، وَأَنْ يَقْسِمَ بُذْنَهُ كُلَّهَا ، لِحُومِهَا وَجُلُودِهَا وَجِلَافِهَا ، وَلَا يُعْطَى فِي جِزَارَتِهَا شَيْئًا أَطْرَافُهُ ۱۷۰۷ ، ۱۷۱۶ ، ۱۷۱۶ م ، ۲۲۹۹ - تحفة ۱۰۲۱۹

1717- “Müsedded — Yahya — İbn Cüreyc — Hasan b. Müslim ve Abdulkerîm el-Cezerî — Mücâhid” isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın Hz. Ali'den bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine kurbanlıklarının başında durmasını, etlerini, derilerini ve çullarını sadaka olarak vermesini, kasaplık ücreti olarak da bunlardan bir şey vermemesini emretmiştir.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed b. Müserbil b. Muğarbil el-Esedî el-Basrî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr el-Yemânî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilaziz b. Cüreyc'tir.

Hasan, Hasan b. Müslim b. Yennâk el-Mekkî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye kurbanlıklarının başında durmasını ve etlerini sadaka olarak vermesini emretmiştir. Ancak Müslim et-Tavîl kanalıyla Câbir hadisinde olduğu gibi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) her kurbandan bir parça et kaldırılmasını emretmiş ve kaldırılan bu etler pişirilmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) aynı şekilde kendisine kurbanlıkların derilerini ve çullarını sadaka olarak vermesini emretmiştir. İbn Huzeyme bu kanalla rivayetinde: “Miskinlere verilmesini emretti” demiştir. Yine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye kasaplık ücreti olarak bunlardan bir şey vermemesini emretmiştir.

Nevevî de *Şerhu Müslim*'de: “Bizim görüşümüze göre nafil olsun, farz olsun kurbanlıkların ne derileri, ne de başka şeyleri satılamaz. Ancak nafil

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1707, 1716, 2299. Müslim 1317

olması halinde kişi giymek ve başka şeylerde derisinden ve başka şeylerden faydalanabilir” demiştir. Mâlik ve Ahmed yine aynı görüştedir.

۱۲۲ - بَابُ يُتَصَدَّقُ بِجِلَالِ الْبُذْنِ

122- KURBAN DEVELERİNİN ÇULLARININ SADAKA OLARAK VERİLMESİ

Kurban sahibinin kurban çulunu tasadduk etmesi.

۱۷۱۸ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سَيْفُ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى أَنَّ عَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ قَالَ أَمَدَى النَّبِيُّ ﷺ مِائَةَ بَدَنَةٍ ، فَأَمَرَنِي بِلُحُومِهَا فَقَسَمْتُهَا ، ثُمَّ أَمَرَنِي بِجِلَالِهَا فَقَسَمْتُهَا ، ثُمَّ يَجْلُودُهَا فَقَسَمْتُهَا أَطْرَافَهُ ۱۷۰۷ ، ۱۷۱۶ ، ۱۷۱۷ ، ۲۲۹۹ - تحفة ۱۰۲۱۹

1718- “Ebû Nuaym — Süfyân b. Ebî Süleyman — Mücâhid” isnâdıyla İbn Ebî Leylâ'nın bildirdiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yüz kurbanı hedy olarak tahsis etti. Bana onların etlerini dağıtmamı emretti, ben de etlerini dağıttım. Sonra çullarını dağıtmamı emretti, ben de çullarını dağıttım. Sonra derilerini dağıtmamı emretti ve ben derilerini de dağıttım.”¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Süfyân, Süfyân b. Ebî Süleyman el-Mahzûmî el-Mekkî'dir. Bu kişinin Seyf b. Süleyman olduğu da söylenmiştir. Nesâî, güvenilir bir kişi olduğunu söylemiştir. Ebû Zekeriya es-Sâcî: “Kaderiyye görüşleri benimsemek ile itham edilmesi dışında doğru biri olduğu hakkında icma edilmiştir” demiştir. Hafız İbn Hacer: “Bu kişinin Buhârî’de *At’ime*, *Hac* ve *Salât* konuları içinde zikredilen hadisleri vardır” demiştir. Yine Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce kendisinden rivayetlerde bulunmuştur.

İbn Ebî Leylâ, Abdurrahman’dır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1707, 1716, 1717, 2299. Müslim 1317

Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) yüz deveyi hedy kurbanı olarak tahsis etmiş, Hz. Ali'ye onların etlerini yoksullara dağıtmasını emretmiş ve Hz. Ali onların etlerini dağıtmıştır. Sonra çullarını dağıtmasını emretmiş ve Hz. Ali onları da dağıtmıştır. Şâfiî, eski *Risale*'sinde: “Kurban edilen devenin گردانlık olarak boynuna takılan ayakkabılar ve üzerindeki çulu tasadduk edilir” demiştir. Mühelleb: “Kurban edilen devenin çulunun tasadduk edilmesi farz değildir” demiştir. Merdâvî ise: “Hanbelîlere göre kurban sahibi kurbanın derisinden ve yularından faydalanabilir veya onları tasadduk edebilir. Ancak onları veya kurbandan herhangi bir şeyi satması haramdır” demiştir.

Malikiler ise: “Kurbanlıkların yularının ve çulunun hükmü, etin hükmü gibidir. Yani kurban etinin yoksula verilmemesi halinde durum ne ise, yuların ve derisinin verilmemesi halinde de durum aynıdır. Kurban etinden zengine ve fakire vermenin mübah olması gibi yuları ve deriyi vermek te mübahtır. Bunlardan birini kendisine has olarak alma yetkisi yoktur. Kişinin birine bunlardan bir şey almasını emretmesi veya kendisinin alması halinde onu geri iade eder. Aldığı şeyi telef ederse o şeyin bedelini fakirlere öder. Hanefilerden Aynî şöyle demiştir: “Dostlarımız bu konuda: «Kurbanın çulunu ve yularını tasadduk eder. Zira Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye böyle yapmasını emretmişti» demiştir.” Görüldüğü kadarıyla da bu emir bunun müstehap olduğu yönündedir.

Sonra Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye kurbanların derilerini dağıtmasını emretmiş ve Hz. Ali onların derilerini de dağıtmıştır. Bu lafız Hasan b. Müslim'in rivayetidir. Abdülkerîm'in rivayetini Müslim, İbn Ebî Hayseme Züheyr b. Muâviye kanalıyla şu lafızla aktarmıştır: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana kurbanlıklarının başında durmamı, kurbanlıkların etlerini, derilerini ve çullarını tasadduk etmemi ve kasaplık ücreti olarak bunlardan bir şey vermememi emretti.” Ancak biz kasaba kendi yanımızdan bir şeyler vermekteyiz.

۱۲۳ - باب

123-BÂB

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهَّرَ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ * وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ * لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَرِّمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْبَائِسِ الْفَقِيرِ * ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ * ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾

“Bir zamanlar İbrâhîm'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut. İnsanlar arasında hacı ilân et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun düşmüş develer üzerinde sana gelsinler. Ta ki kendilerine ait bir takım yararları yakînen görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günler de Allah'ın ismini ansınlar. Artık ondan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula, fakire yedin. Sonra kirlerini gidersinler; adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Ev'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler. Durum böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helâl kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının.”¹

Bu âyetler: “Beytullah'ın yerini, İbrâhîm için bir menzil, orayı imâr etmek ve orada ibadet yapmak için bir mekân kıldığımızı hatırla. Beyt'in yerini hatırla, zira o zamanlar daha Beyt yoktu. İbadetinde, Bana şirk koşma.

¹ Hac Sur. 26- 30

Beyt'imi yaparken de, Benim rızamdan başka şey düşünerek şirke düşme. Tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut" mânâsını taşımaktadır.

Yüce Allah, Hz. İbrâhîm'e insanlar arasında hacı ilan etmesini emredince, Hz. İbrâhîm bir rivayete göre Makâm'a, başka bir rivayete göre Safâ tepesine bir başka rivayete göre de Ebû Kubey's tepesine çıktı ve: "Rabbimiz bir ev edindi. Onu haccedin" diye seslendi. Bunun üzerine ağaçlar, taşlar ve o gün daha babalarının sulbünde olup kıyamet gününe kadar hacca gidecek olanlar: "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk" diyerek onun bu çağrısına karşılık verdi.

Nice uzak yoldan gelen yorgun develer üzerinde kendilerine ait dini ve dünyevi bir takım yararları yakînen görmeleri için insanlar buraya gelecektir. Yüce Allah, Zilhicce ayının on günü veya kurban günü veya kurban gününden üç gün sonrasına kadar kurbanlıkları hazırlayıp kesecekleri zaman adını anmalarını emretmiştir. Burada kurban kesileceği zaman Besmele çekmek kastedilmektedir. Ayrıca onların etlerinden yemelerini, bu kurbanların etlerinden fakir ve muhtaçlara vermelerini emretmiştir. Buradaki emir müstehap yönündedir. Zira Cahiliye döneminde insanlar kurban etinden yemeyi haram saymaktaydı. Ekseri âlimler ise, bu emrin vacibiyet ifade etmediği kanaatindedirler.

Sonra tırnaklarını keserek, bıyıkları kısaltarak ve koltuk altlarını yolarak kirlerini gidermelerini, hacda nezrettikleri adaklarını yerine getirmelerini, sonra Beytül-Atîk'te haccın rüknü olan tavafı veya veda tavafını yapmalarını emretmiştir. Çünkü o ev insanlar için yapılan en eski evdir. O ev zorba meliklerin hükümranlığından muhafaza edilmiştir. Orayı yıkmak için yola çıkan nice zorbalara Allah mani olmuştur. Ancak Zalim lakaplı vali Haccâc, Kâbe'ye zarar vermeyi düşünmemiş, sadece savaştığı Abdullah b. ez-Zübeyr'i oradan çıkarmak istemiştir.

Durum böyledir. Her kim kendisine yasaklananları terk ederek Allah'ın Beyt'ine ve haram aya saygı gösterirse bu, Rabbi katında sevap olarak kendisi için daha hayırlıdır. Görüldüğü kadarıyla Buhârî şartına uygun olarak başlığa mutabık bir hadis bulamamıştır.

١٢٤ - بَاب مَا يَأْكُلُ مِنَ الْبُذْنِ وَمَا يُتَصَدَّقُ

124- KURBAN ETİNDEN YENİLECEK VE TASADDUK EDİLECEK MİKTAR

وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - لَا يُؤْكَلُ مِنْ جَزَاءِ
الصَّيْدِ وَالنَّذْرِ ، وَيُؤْكَلُ مِمَّا سِوَى ذَلِكَ وَقَالَ عَطَاءٌ يَأْكُلُ وَيُطْعِمُ مِنَ الْمُتَعَةِ

Ubeydullah der ki: Nâfi'nin bana bildirdiğine göre İbn Ömer: "İhramlıya avlanmanın cezası olarak kestiği kurban ile adak kurbanından yedirilmez. Bunların dışındakilerden yedirilir" demiştir.

Atâ ise: "Temettü haccı yapan kimse, kestiği kurbandan yer ve başkalarına yedirir" demiştir.

Kurban etinden sahibinin yiyeceği ve tasadduk edeceği miktar. Ubeydullah b. Ömer el-Umerî der ki: İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'nin bana bildirdiğine göre İbn Ömer kişi ihramlı iken avlanmasının cezası olarak kestiği kurban ile adak kurbanından yiyemez. Bunları tasadduk etmek gerekmektedir. Bunların dışındakilerden yiyebilir. İbn Ömer'in bu haberini İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak tahrir etmiştir. Taberânî de el-Kattân kanalıyla aynı lafızla rivayet etmiştir. Mâlik böyle demektedir. Ahmed'den nakledilen rivayet te bu yöndedir. Mâlik rivayetinde: "İhramlının ezâ fidyesi bunun dışındadır" demiştir.

Nakledildiğine göre Ahmed, tatavvu olarak kesilen kurban ile temettü ve kıran haccı için kesilen kurbanın etinden yenilebileceğini söylemiştir. Hanefiler de bu görüştedir. Zira temettü ve kıran haccı için kesilen kurban hac ibadetindendir. Hac ve umrenin vâciplerinin terki, vaktinde yapılmaması ve ihram yasaklarının ihlâlinden dolayı kesilmesi vâcip olan ceza kurbanı gibi değildir. Nafle kurban yolda kırılıp telef olacak olursa sahibi onda onu satma veya yeme veya başka bir şekilde tasarruf hakkına sahiptir. Eğer adak ise onu yerinde kesmek gerekir ve bunda tasarruf hakkı yoktur. Bu durumda alıkonulmuş kurban konumundadır ve artık yoksulların hakkıdır.

Atâ b. Ebî Rebâh ise: "Kişi ihramlı iken avlanmanın cezası olarak kestiği kurban ile adak kurbanından yer ve başkalarına yedirir. Temettü haccı yapan

kimse de kestiği kurbandan yer ve başkalarına yedirir” demiştir. Abdurrezzâk bunu İbn Cüreyc’ten mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۱۷۱۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ حَدَّثَنَا عَطَاءٌ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ كُنَّا لَا نَأْكُلُ مِنْ لُحُومِ بُدْنِنَا فَوْقَ ثَلَاثِ مِئَةٍ ، فَرَخَّصَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « كُلُوا وَتَزَوَّدُوا » . فَأَكَلْنَا وَتَزَوَّدْنَا . قُلْتُ لِعَطَاءٍ أَقَالَ حَتَّى جِئْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ لَا أَطْرَافَهُ ٢٩٨٠ ، ٥٤٢٤ ، ٥٥٦٧ - تحفة ٢٤٥٣

1719- “Müsedded — Yahya — İbn Cüreyc” isnâdıyla Atâ’nın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Biz Minâ’da üç günden fazla kurban develerimizin etlerinden yemezdik. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bize bu konuda ruhsat verip: «Yiyiniz ve azık yapınız» buyurdu. Bunun üzerine biz de yedik ve azık edindik.” Atâ’ya: “O: «Medine’ye gelinceye kadar» dedi mi?” diye sorduğumda: “Hayır” karşılığını verdi.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân el-Basrî’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilaziz’dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Hacılar Minâ’da üç günden fazla yani sayılı günlerden sonra kurban develerinin etlerinden yemezdi. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) üç günden fazla da olsa kurban etlerinden yiyebileceklerini ve ondan azık edinebileceklerini bildirerek bu yönde kendilerine ruhsat vermiştir. Bunun üzerine bu kurban etlerinden hem yemişler, hem de azık edinmişlerdir. İbn Cüreyc, Atâ’ya, Câbir’in: “Medine’ye gelinceye kadar” deyip demediğini sorunca, İbn Cüreyc: “Hayır, demedi” karşılığını vermiştir. Müslim’in nüshasında: “Hayır, demedi” ifadesi yerine: “Evet, dedi” ifadesi zikredilmiştir. Bu da ilk olarak unutup: “Hayır, demedi” dediğine ve sonra hatırlayınca: “Evet, dedi” dediğine hamledilmiştir.

Bu rivayet Müslim’de yer alan Hz. Ali’nin: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban etlerinden üç günden fazla yemeyi yasakladı” şeklindeki hadisini neshetmektedir.

Hadisi Müslim, *Edâhî* konusu içinde ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

۱۷۲۰ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - تَقُولُ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَمْسَ بَقِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ ، وَلَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ ، حَتَّى إِذَا دَتَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدًى إِذَا طَافَ بِالنَّبِيتِ ثُمَّ يَحِلُّ قَالَتُ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَدَخَلَ عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمِ بَقَرٍ فَقُلْتُ مَا هَذَا فَقِيلَ ذَبَحَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَزْوَاجِهِ قَالَ يَحْيَى فَذَكَرْتُ هَذَا الْحَدِيثَ لِلْقَاسِمِ فَقَالَ أَتَيْتُكَ بِالْحَدِيثِ عَلَى وَجْهِهِ أَطْرَافَهُ ۲۹۴ ، ۳۰۵ ، ۳۱۶ ، ۳۱۷ ، ۳۱۹ ، ۳۲۸ ، ۱۵۱۶ ، ۱۵۱۸ ، ۱۵۵۶ ، ۱۵۶۰ ، ۱۵۶۱ ، ۱۵۶۲ ، ۱۶۳۸ ، ۱۶۵۰ ، ۱۷۰۹ ، ۱۷۳۳ ، ۱۷۵۷ ، ۱۷۶۲ ، ۱۷۷۱ ، ۱۷۷۲ ، ۱۷۸۳ ، ۱۷۸۶ ، ۱۷۸۷ ، ۱۷۸۸ ، ۲۹۵۲ ، ۲۹۸۴ ، ۴۳۹۵ ، ۴۴۰۱ ، ۴۴۰۸ ، ۵۳۲۹ ، ۵۵۴۸ ، ۷۲۲۹ ، ۶۱۵۷ ، ۵۵۵۹ - تحفة ۱۷۹۳۳ ، ۱۷۵۵۹ أ

1720- “Hâlid b. Mahled — Süleyman — Yahya” isnâdıyla Amre’nin bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: “Zilkâde ayının bitimine beş gün kala Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yola çıktığımızda sadece hac için çıktığımızı düşünüyorduk. Mekke’ye yaklaştığımızda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kurbanlık getirmeyenlerin Kâbe’yi tavaf ettikten sonra ihramdan çıkmalarını söyledi. Kurban gününde bize sığır eti getirildi. «Bu ne?» diye sorduğumda: «Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), hanımları adına kestiği kurbanın etidir» dediler.” Yahya der ki: Bu hadisi Kâsım’a zikrettiğimde: “Hadisi sana olduğu gibi rivayet etmiş” dedi.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2980, 5424, 5567. Müslim 1972

Hâlid, Hâlid b. Mahled el-Becelî el-Kûfî el-Katavânî'dir.

Süleyman, Süleyman b. Bilal'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Amre, Amre binti Abdirrahman b. Sa'd b. Zürâre el-Ensâriyye el-Medeniyye'dir.

Vedâ haccında Hz. Âişe ve beraberinde olanlar hicri on yılında Zilka'de ayının bitimine beş gün kala Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Medine'den yola çıktıklarında sadece hac için çıktıklarını düşünüyorlardı. Zira umrenin hac aylarında olduğunu bilmiyorlardı. Mekke'ye yaklaştıklarında yani Serif denilen yere geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kurbanlık getirmeyenlerin Kâbe'yi tavaf ettikten ve Safâ ile Merve arasında sa'yettikten sonra ihramdan çıkmalarını söyledi.

Kurban gününde Hz. Âişe'ye ve yanındakilere sığır eti getirildiğinde, Hz. Âişe bu etin nereden getirildiğini sordu. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), hanımları adına kestiği kurbanın eti olduğu söylendi. Bu hadis daha önce Erkeğin, hanımlarının emri olmaksızın onların adına sığır kesmesi başlığı altında zikredilmişti. Sığırlarda: “النحر” ifadesi yerine Yüce Allah'ın: “إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذَبَحُوا بَقَرَةً (Allah bir sığır kesmenizi emrediyor)”¹ buyruğunda olduğu gibi: “الذبح” ifadesini kullanmak daha uygundur.

İsnâdda zikredilen Yahya b. Saîd el-Ensârî der ki: “Bu rivayeti Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'e zikrettiğimde: «Amre hadisi sana içerik olarak olduğu gibi rivayet etmiş ve bir eksiltmede bulunmamıştır» dedi.” Bu hadis daha önce de bu yönde zikredilmişti.²

¹ Bakara Sur. 67

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

۱۲۵ - باب الذَّبْحِ قَبْلَ الْحَلْقِ

125- KURBANİ, TIRAŞ OLMADAN ÖNCE KESMEK

۱۷۲۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ حَدَّثَنَا هُثَيْمٌ أَخْبَرَنَا مَنْصُورٌ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَمَّنْ حَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ وَنَحْوَهُ فَقَالَ « لَا حَرَجَ ، لَا حَرَجَ » . أطرافه ۸۴ ، ۱۷۲۲ ، ۱۷۲۳ ، ۱۷۳۴ ، ۱۷۳۵ ، ۶۶۶۶ - تحفة ۵۹۶۳

1721- "Muhammed b. Abdillâh b. Havşeb — Huşeym — Mansûr" isnâdıyla Atâ'nın bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kesmeden önce saçını tıraş eden ve bunun benzeri bir iş yapan kimsenin hükmü sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Bir sakıncası yoktur, bir sakıncası yoktur" buyurdu.¹

Huşeym, Huşeym b. Beşîr b. el-Kâsım b. Dînâr es-Sülemî'dir.

Mansûr, Mansûr b. Zâzân'dır.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kesmeden önce saçını tıraş eden, taşlamayı yapmadan önce tavaf eden ve bunun benzeri bir iş yapan kimsenin hükmü sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) iki defa böylesi şeylerin bir sakıncası olmadığını söylemiştir. Normalde yapılması gereken kurbanı tıraş olmadan önce kesmektir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

۱۷۲۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ زُرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ « لَا حَرَجَ » . قَالَ حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ . قَالَ « لَا حَرَجَ » . قَالَ ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ « لَا حَرَجَ » . وَقَالَ عَبْدُ الرَّحِيمِ الرَّازِيُّ عَنِ ابْنِ حُثَيْمٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 84, 1722, 1723, 1734, 1735, 6666. Müslim 1307

عنهما - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَالَ الْقَاسِمُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنِى ابْنُ خُثَيْمٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ
 - رضى الله عنهما - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ عَفَّانُ أَرَاهُ عَنْ وَهَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ خُثَيْمٍ عَنْ
 سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رضى الله عنهما - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَالَ حَمَّادٌ عَنْ قَيْسِ
 بْنِ سَعْدٍ وَعَبَّادِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ - رضى الله عنه - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تحفة.
 أطرافه ٨٤، ١٧٢١، ١٧٢٣، ١٧٣٤، ١٧٣٥، ٦٦٦٦ - تحفة ٥٩٠٦، ٥٨٩٩، ٥٥٣٧
 ٢٤٢٠، ٢٤٧٢،

1722- "Ahmed b. Yûnus — Ebû Bekr — Abdulazîz b. Rufey'" isnâdıyla Atâ'nın bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): «Cemrelere taş atmadan önce ziyaret tavafını yaptım» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Sakıncası yoktur*» buyurdu. Adam: «Kurban kesmeden önce tıraş oldum» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: «*Sakıncası yoktur*» buyurdu."

Abdurrahîm er-Râzî: "İbn Huseym bunu bana «Atâ — İbn Abbâs» kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etti" demiştir. Kâsım b. Yahya da: "İbn Huseym bunu bana «Atâ — İbn Abbâs» kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etti" demiştir.

Gördüğüm kadarıyla Affân, Vuheyb kanalıyla naklederek: "İbn Huseym bunu bana «Saîd b. Cübeyr — İbn Abbâs» kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etti" demiştir. Hammâd: "Kays b. Sa'd ve Abbâd b. Mansûr" bunu bana "Atâ — Câbir" kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ettiler" demiştir.¹

Ahmed b. Yûnus, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus el-Yerbûî el-Kûfî'dir.

Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Ayyâş el-Esedî el-Kûfî'dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Rufey' el-Esedî el-Mekkî'dir ve Kûfe'de ikamet etmiştir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 84, 1721, 1723, 1734, 1735, 6666. Müslim 1307

Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe Cemresi'ni taşlamadan önce ziyaret tavafını yaptığını söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Adam kurban kesmeden önce tıraş olduğunu söyleyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Adam cemreyi taşlamadan kurbanı kestiğini söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine bunun bir sakıncası olmadığını söyledi.

Abdurrahîm b. Süleyman el-Eşell er-Râzî, İbn Huseym Abdullah b. Osman el-Mekkî'nin bunu kendisine "Atâ — İbn Abbâs" kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ettiğini söylemiştir. İsmâîlî bunu: "Bir adam: «Ey Allah'ın Resûlü! Taşlama yapmadan önce Beyt'i tavaf ettim» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Cemrelere taşları şimdi atabilirsin, bir sakıncası yoktur*» buyurdu" lafzıyla mevsûl olarak aktarmıştır. Buhârî'nin burada başlığa değil de hadisin aslına işaret ettiği görülmektedir.

Hicri 97 yılında vefat eden Kâsım b. Yahya b. Atâ el-Hilâlî el-Vâsitî, İbn Huseym'in bunu kendisine «Atâ — İbn Abbâs» kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ettiğini söylemiştir. Hâfız İbn Hacer: "Kâsım b. Yahya'nın mevsûl olan bu rivayetinin isnâdını bulabilmiş değilim" demiştir.

Gördüğüm kadarıyla Affân b. Müslim es-Saffâr el-Basrî, Vuheyb kanalıyla naklederek İbn Huseym'in bunu kendisine "Saîd b. Cübeyr el-Esedî el-Küffî—İbn Abbâs" kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ettiğini söylemiştir. Ahmed bunu kendisinden şu lafızla rivayet etmiştir: "Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: «Ey Allah'ın Resûlü! Tıraş oldum, ama daha kurban kesmedim» deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Şimdi kurban kes, bir sakıncası olmaz*» buyurdu. Başka bir adam gelip: «Ey Allah'ın Resûlü! Taşlama yapmadan önce kurban kestim» deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Cemrelere taşları şimdi atabilirsin, bir sakıncası olmaz*» buyurdu."

Hâfız İbn Hacer: "Metinde geçen: «Gördüğüm kadarıyla» ifadesi Buhârî'ye aittir" demiştir. Ahmed bunu Affân'dan rivayet ederken bu ifadeyi zikretmemiştir. Bunu burada beyan etmekten kasıt, Atâ'nın hocasının İbn Abbâs veya Câbir olduğu konusunda ihtilaf edildiği gibi İbn Huseym'in hocasının Atâ veya Saîd b. Cübeyr olduğu ihtilafına bir açıklık getirmek açısından. Ancak Buhârî'nin rivayetlerine baktığımızda ilk olarak İbn Abbâs'tan, sonra Atâ'dan nakledilen rivayetin tercih edildiği görülmektedir.

Buna muhalif olan diğer rivayetler ise zayıf rivayetlerdir.

Hammâd b. Seleme, Kays b. Sa'd ve Abbâd b. Mansûr'un bunu kendisine "Atâ — Câbir b. Abdillâh el-Ensârî" kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ettiklerini söylemiştir. İsmâîlî bunu: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tıraş olmadan önce cemrelere taş atan, cemrelere taş atmadan önce tıraş olan, tıraş olmadan önce kurban kesenin durumu sorulunca: «Şimdi de yapabilirsin, bir sakıncası olmaz» cevabını verdi" lafzıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۱۷۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ رَمَيْتُ بَعْدَ مَا أَمْسَيْتُ فَقَالَ « لَا حَرَجَ » قَالَ خَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ قَالَ « لَا حَرَجَ » أَطْرَافُهُ ٨٤ ، ١٧٢١ ، ١٧٢٢ ، ١٧٣٤ ، ١٧٣٥ ، ٦٦٦٦ - تحفة ٦٠٤٧

1723- "Muhammed b. el-Müsennâ — Abdu'la'lâ — Hâlid" isnâdıyla İkrime'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): «Taşları akşamdan sonra attım» denilip bu durumun hükmü sorulunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sakıncası yoktur" buyurdu. Adam: "Kurban kesmeden önce tıraş oldum" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Sakıncası yoktur" buyurdu.

Muhammed, Muhammed b. el-Müsennâ ez-Zemin el-Anezî el-Basrî'dir.

Abdu'la'lâ, İbn Abdu'la'lâ'dır.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dır.

İkrime, İbn Abbâs'sın azatlısıdır.

Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) taşlamayı akşamdan sonra yaptığını söyleyip bunun hükmünü sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) adama bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Burada akşam ifadesi ile zeval vaktinin geçmesi ile güneş batımı arasındaki zaman kastedilmektedir. Bunun üzerine adam güneş batımında taşlamayı yaptı. Ancak güneş batımından sonra sadece taşlamak yeterli değildir. Buna: "Kişi taşlamayı taşlama günlerinden olan bir gün sonrasına geciktirirse taşlamayı yapar. Zira güneşin batması ile taşlama vakti geçmemektedir" diye itiraz edilmiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Bu rivayet bu vaktin tercihe bağlı bir vakit olduğu yönünde değerlendirilmiştir. Diğer vakit ise kendisinde taşlama yapılması caiz olan vakittir.” Râfiî, taşlamada en faziletli vaktin kurban günü olduğunu bildirmiştir. Bu şekilde taşlamada üç vaktin olduğu görülmektedir. Bunlardan biri tercihe bağlı vakit, biri kendisinde taşlama yapılması caiz olan vakit, bir diğeri de kurban kesimi vaktidir ki bu da Teşrik günlerinin son günü olan ikindi vaktine kadardır. Tıraş olmanın ve tavaf etmenin muayyen bir vakti yoktur. Ancak bunları kurban gününden diğer bir güne ertelemek mekruhtur. Teşrik günlerinden başka bir güne ertelemek daha da mekruhtur. Bunları yapmadan da Mekke’den çıkıp gitmek daha da mekruhtur.

Adam kurban kesmeden önce tıraş olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Burada kurbanı kesmeyi, tıraş olmayı ve buna benzer şeyleri erken veya geç yapmanın hükmünü soran kişinin adı belirlenmemiştir. Ancak bu şekilde sorular sorulması kurban günü dört amelin yapılması gerektiğini göstermektedir. Bunlar Akabe Cemresi’ni taşlamak, kurban kesmek, tıraş olmak ve tavaf etmektir. Bunları zikredildiği gibi sıralamak da sünnettir. Kişi üç şeyden önce tıraş olursa bu sebepten dolayı bir fidye ödemesine gerek yoktur. Çünkü bu sıralamayı zikredildiği gibi uygulamak vacip değildir.

Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde Abdullah b. Amr el-Âs’ın şöyle bir rivayeti vardır: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Veda haccının yapıldığı yıl halkın arasında durdu ve insanlar ona sormaya başladılar. Bir adam gelip: «Farkında olmayarak kurban kesmeden önce tıraş oldum» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Şimdi kurbanını kes, bir sakıncası yoktur*» buyurdu. Başka bir adam gelerek: «Farkında olmayarak taşlama yapmadan önce kurban kestim» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Şimdi taşla, bir sakıncası yoktur*» buyurdu.”

Müslim’in ayrıca şöyle bir rivayeti vardır: “Bir adam kurban günü cemrenin yanında duran Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: «Ey Allah’ın Resûlü! Taşlama yapmadan önce tıraş oldum» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Şimdi tıraş ol, bir sakıncası yoktur*» buyurdu. Başka biri gelip: «Taşlama yapmadan önce kurban kestim» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Şimdi taşla, bir sakıncası yoktur*» buyurdu. Başka biri gelip: «Taşlama yapmadan önce tavaf ettim» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Şimdi taşlama yap,*

bir sakıncası yoktur» buyurdu.”

Mâlikiler: “Taşlama yapılmadan önce tıraş olunursa, kefarete olarak kurban kesmek gerekir. Çünkü ihramdan çıkılmadan önce yapılmaması gereken bir şey yapılmıştır” demiştir. İbnu'l-Kâsım, Mâlik'ten bir rivayette bulunmuş bu rivayete dayanarak taşlamadan önce tavaf edilmesi halinde kefarete olarak kurban kesilmesi gerektiği ve hac için bunun yeterli olacağı görüşüne varmıştır. Ancak Mâlik kişinin bu durumda tavaf etmemiş biri gibi olduğundan dolayı bunun hac için yeterli olmayacağı görüşüne varmıştır.

Esbağ: “Bana göre kurban günü bunların tekrardan yapılması daha iyidir” demiştir. Bu da kurban kesmeden önce tıraş olunması veya taşlama yapmadan önce kurban kesilmesi halinde kefarete olarak bir şey gerekmediğini kuvvetlendirmektedir.

Ebû Hanîfe: “Böylesi bir durumda kişinin kefarete olarak kurban kesmesi gerekir. Eğer kıran hacı yapmaktaysa iki kurban kesmesi gerekir” demiştir. Muhammed ve Ebû Yûsuf: “Böylesi bir durumda kişinin kefarete kurbanı kesmesine gerek yoktur. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bir sakıncası yoktur*” buyurmuştur” demişlerdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*'te İbn Abbâs'ın: “Kişi haccederken bir şeyi takdim ve tehir ederse kefarete olarak kurban kesmesi gerekir” dediğini rivayet etmiştir. Bu da Ebû Hanîfe'nin dediğine huccet sayılmıştır. Başlık altındaki hadiste: “*Bir sakıncası yoktur*” ifadesiyle bir günahın olmadığına kastedildiği, ancak bu ifadenin fidyeyi ortadan kaldırmadığı söylenmiştir.

Buhârî bu hadisi dört kanal ve altı vecihle rivayet etmiştir.¹

١٧٢٤ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِالْبُطْحَاءِ فَقَالَ « أَحَجَجْتَ » قُلْتُ نَعَمْ قَالَ « بَا أَهْلَلْتَ » قُلْتُ لَيْتَكَ بِأَهْلَالٍ كَأَهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَحَسَنْتَ ، انْطَلِقْ فَطُفْ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ » ثُمَّ آتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ نِسَاءِ بَنِي قَيْسٍ ، فَقُلْتُ رَأْسِي ، ثُمَّ أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ ، فَكُنْتُ أُفْتِي بِهِ النَّاسَ ، حَتَّى خِلَافَةِ عُمَرَ -

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 84, 1721, 1722, 1734, 1735, 6666. Müslim 1307

رضى الله عنه - فَذَكَرْتُهُ لَهُ . فَقَالَ إِنْ نَأْخُذَ بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُنَا بِالتَّهَامِ ، وَإِنْ نَأْخُذَ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَحِلَّ حَتَّىٰ بَلَغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ أَطْرَافَهُ ١٥٥٩ ،

١٥٦٥ ، ١٧٩٥ ، ٤٣٤٦ ، ٤٣٩٧ تحفة ٩٠٠٨ ، ١٠٤٦٩ ، ١٠٥٨٣

1724- “Abdân — babası — Şu’be — Kays b. Müslim” isnâdıyla Tânk b. Şihâb’ın bildirdiğine göre Ebû Mûsa şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bathâ’da iken ben yanına geldim. Bana: “*Hac ettin mi?*” diye sorunca, ben: “Evet” karşılığını verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Nasıl yaptın?*” diye sorunca: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği hacca niyet ettim” dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Güzel yaptın. Kâbe’yi tavaf et, Safâ ve Merve’de sa’y yap*” dedi. Bunun üzerine ben de bir kadının yanına gittim ve kadın başımı temizledi. Sonra hac niyetiyle ihrama girip telbiye ettim. Ömer’in hilafeti zamanına kadar da hacla ilgili sorularda halka bu şekilde fetva vermeye başladım. Bunu Ömer’e zikrettiğimde, Ömer: “Eğer Allah’ın Kitab’ına bakarsak hac ve umrenin tamamlanmasını emrediyor. Eğer Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini bakarsak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sevk ettiği kurban kesileceği yerine varıncaya kadar ihramdan çıkmıyordu” dedi.¹

Abdân, Abdullah b. Osman b. Cebele’dir.

Abdân’ın babası, Osman’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Kays, Kays b. Müslim el-Cedeli’dir.

Tânk, Târik b. Şihâb b. Abdişems el-Beceli el-Ahmesî el-Kûfi’dir. Ebû Dâvud bu kişinin Allah Resûlü’nü (sallallahu aleyhi vesellem) gördüğünü, ancak kendisinden hadis işitmediğini söylemiştir.

Ebû Mûsa, Ebû Mûsa el-Eş’arî’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1559, 1565, 1795, 4346, 4397. Müslim 1321

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'de Bathâ denilen yerde iken Ebû Mûsa yanına geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine haccedip etmediğini sordu. Ebû Mûsa haccettiğini söyleyince de, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl niyet ettiğini sordu. Ebû Mûsa, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği hacca niyet ettiğini söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine güzel yaptığını, Kâbe'yi tavaf etmesini, Safâ ile Merve arasında sa'y etmesini ve hacı umreye çevirmesini emretti. Bilinen bir şey olduğu için burada tıraş olmak zikredilmemiştir.

Bunun üzerine Ebû Mûsa tavaf ettikten sonra bir kadının yanına gitti ve kadın başını bitlerden temizledi. Umre ihramından çıktıktan sonra hac niyetiyle ihrama girip telbiye getirdi. Zira yanında kurbanı yoktu. Ömer'in hilafeti zamanına kadar da bununla, yani hacca kadar umre ile temettü yapmakla fetva veriyordu. Bunu Ömer'e zikrettiğinde, Ömer, Allah'ın Kitab'ına bakmaları halinde hac ve umrenin tamamlanmasının emredildiğini, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini ele aldıklarında ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), sevk ettiği kurban kesileceği yerine varıncaya kadar ihramdan çıkmadığını gördüklerini söyledi. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Zira kurbanın kesilecek yere varması kurbanın kesildiğine delalet etmektedir. Eğer kurban kesilmeden kişi tıraş olursa kurban yerine ulaşmadan ihramdan çıkmış olur. Esas olan kurbanın tıraş olmadan önce kesilmesidir. Ancak kurban kesilmeden önce tıraş olmak bir ruhsattan ibarettir. Doğrusunu da Allah bilir.

۱۲۶ - بَابُ مَنْ لَبَّدَ رَأْسَهُ عِنْدَ الْإِحْرَامِ وَحَلَّقَ

126- İHRAMA GİRME SIRASINDA BAŞINI TELBÎD' EDEN VE TIRAŞ OLAN KİMSE

İhrama girme sırasında yolunmaması için başının saçlarını zambak gibi yapışkan bir şeyle toplayıp telbîd eden ve ihramdan çıkışta saçlarını tıraş eden kimse. Ulemânın çoğunluğuna göre başını telbîd eden kimsenin Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi ihramdan çıkınca saçlarını kesmesi

¹ Telbîd, saçların dağılmaması için jöle gibi bir maddeyle onları birbirine yapıştırmaktır.

vaciptir. Ömer b. el-Hattâb da insanlara bu yönde emir vermiştir. Şâfiîlere göre doğrusu ise bunun müstehap olduğudur.

۱۷۲۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ حَفْصَةَ -

رضى الله عنهم - أَتَيْهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا بِعُمْرَةٍ وَلَمْ يَحْلُلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ قَالَ « إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي ، وَقَلَّدْتُ هَذِي ، فَلَا أَجِلَّ حَتَّى أَنْحَرَ » أطرافه ۱۵۶۶ ،

۱۶۹۷ ، ۴۳۹۸ ، ۵۹۱۶ ، تحفة ۱۵۸۰۰

1725- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Hafsa şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Resûlü! Halka ne oluyor da, sen girdiğin ihramından çıkmazken, onlar umre ile girdikleri ihramdan çıktılar?” dediğimde: “Çünkü başımı telbîd ettim ve kurbanlıklara gerdanlık taktım. Kurbanımı kesene kadar ihramdan çıkamam” buyurdu.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hafsa, müminlerin annesi Hafsa’dır.

Müminlerin annesi Hafsa, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) halkın hac ihramından umre ile çıktığını, kendisinin neden ihramdan çıkmadığını sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bitlenmemesi açısından başını telbîd ettiğini, kurbanlıklarının boynuna gerdanlık taktığını ve kurbanı kesene kadar ihramdan çıkamayacağını bildirmiştir.

Başlıkta zikredilen tıraş olma hadiste zikredilmemiştir. Ancak Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında tıraş olduğu bilinmektedir. Bu konudaki hadis bir sonraki başlık altında zikredilecektir, inşallah. Bu hadis daha önce temettü ve kıran haccı konusu içinde zikredilmişti. Hadisi, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce tahrir etmişlerdir.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1566, 1697, 4398, 5916. Müslim 1229

۱۲۷ - بَابُ الْحَلْقِ وَالتَّقْصِيرِ عِنْدَ الْإِحْلَالِ

127- İHRAMDAN ÇIKIŞ SIRASINDA SAÇLARI
TIRAŞ ETMEK VE KISALTMAK

İhramdan çıkış sırasında saçları tıraş etmek veya kısaltmak müstehap bir şey değil, hac ibadetlerinden bir şeydir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) tıraş olanlara rahmet ile dua etmiştir. Bu konudaki rivayet başlıktan sonra gelen ikinci hadiste zikredilecektir inşallah. Dua etmek sevaptır, sevap da mübah olan bir şeyle değil, ancak ibadet ile elde edilir. O zaman tıraş olmak, saçları kısaltmaktan daha faziletlidir ve birçok rûknünü yerine getirirmedikten sonra mübah olan bir şey ile kişi hac veya umre için girmiş olduğu ihramdan çıkmaz. Ancak kişinin başında saç olmaması bunun dışındadır.

Daha sonra da zikredileceği gibi kişinin tıraş olması saçlarını kısaltmasından daha faziletlidir. Daha sonra saçları bitlenen kişi ve başındaki yaralardan veya başka bir rahatsızlığından dolayı tıraş olmayan kimse herhangi bir fidye ödemez. Saçı olmayan kimsenin usturayı tıraş oluyormuş gibi başının üzerinde gezdirmesi müstehaptır. Hanefilere göre bu, farz değil vaciptir. Bazıları da müstehap olduğunu söylemektedir. Şâfiîlere göre de üç kıl tıraş etmek yeterlidir.

Ebû Hanife'ye göre başın dörtte biri tıraş edilmelidir. Ebû Yûsuf'a göre başın yarısı tıraş edilmelidir. Ahmed'e göre başın çoğu tıraş edilmelidir. Mâlikilere göre baştaki saçlar toplanmalı ve köke yakın bir yerden kısaltılmalıdır. İhramdan çıkışta saçı kestirmenin saç kısaltmaktan daha faziletli olduğuna işaret etmekle birlikte, saç kısaltmanın da cevazına işaret edilmektedir.

۱۷۲۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ نَافِعُ كَانَ ابْنُ عُمَرَ - رضى

الله عنها - يَقُولُ حَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّتِهِ . طرفاه ٤٤١٠ ، ٤٤١١ - تحفة ٧٦٧٧

1726- Ebu'l-Yemân isnâdıyla Şuayb b. Ebî Hamza'nın bildirdiğine göre Nâfi' şöyle demiştir: "İbn Ömer: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haccında tıraş oldu» derdi."¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4410, 4411. Müslim 1304

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında tıraş olmuştur. Bu rivayet uzun bir hadisten alınmıştır. Müslim bunu Nâfi'nin hadisinden: "İbn Ömer, İbnü'z-Zübeyr zamanında Haricilerin hac ettiği yıl hac yapmak istedi..." şeklinde nakletmiştir. Hadisin sonunda da: "Kurban bayramı günü kurban kesip tıraş olana kadar girdiği ihramdan çıkmadı" demiştir.

۱۷۲۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «اللَّهُمَّ ارحمِ الْمُحَلِّقِينَ» قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ «اللَّهُمَّ ارحمِ الْمُحَلِّقِينَ» قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ «وَالْمُقَصِّرِينَ» وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي نَافِعٌ «رَحِمَ اللَّهُ الْمُحَلِّقِينَ» مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ قَالَ وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ وَقَالَ فِي الرَّابِعَةِ «وَالْمُقَصِّرِينَ». تحفة ۸۲۲۶، ۸۲۶۹، ۸۳۵۴

1727- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi" isnâdıyla Abdullah b. Ömer bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah başlarını tıraş edenlere merhamet etsin" diye dua edince, sahabe: "Ey Allah'ın Resûlü! Ya saçlarını kısaltanlar?" dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Allah başlarını tıraş edenlere merhamet etsin" diye dua etti. Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Ya saçlarını kısaltanlar?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kısaltanlara da" diye dua etti.

Leys der ki: Nâfi' bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir veya iki defa: "Allah başlarını tıraş edenlere merhamet etsin" diye dua ettiğini söyledi.

Ubeydullah der ki: Nâfi' bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dördüncü defada: "Kısaltanlara da" diye dua ettiğini söyledi.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye veya Vedâ haccında iken başlarını tümüyle tıraş edenlere Allah'ın merhamet etmesi için dua edince, ashâb Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını kısaltanlar için de Allah'ın merhamet

etmesi için dua etmesini istedi. Hâfız İbn Hacer: “Bu istekte bulunan kimselerin kim olduğunu bulabilmiş değilim” demiştir.

İbn Sa’d, *et-Tabakât* eserinde bunun Hudeybiye gazvesinde vaki olduğunu ve Osman ile Ebû Katâde’nin saçlarını tıraş etmeyip kısalttığını rivayet etmiştir. Daha sonra da bu rivayet zikredilecektir, inşallah. Şeyhu’l-İslâm Celal b. el-Bulkînî: “Muhtemelen saçlarını kısaltanlar veya saçlarını kısaltanlar için de Allah’ın merhamet etmesi için Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dua etmesini isteyenler Osman ve Ebû Katâde’dir” demiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine başlarını tıraş edenlere Allah’ın merhamet etmesi için dua etti. Ashâb yine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını kısaltanlara da Allah’ın merhamet etmesi için dua etmesini istedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını kısaltanlar için de Allah’ın merhamet etmesi için dua etti.

Leys b. Sa’d’ın bildirdiğine göre İbn Ömer’in azatlısı Nâfi’ kendisine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir veya iki defa: “*Allah başlarını tıraş edenlere merhamet etsin*” diye dua ettiğini söylemiştir. Müslim bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Leys bu konuda şüphe etmiştir. Zira çoğunluk Mâlik’in rivayetine muvafıktır. Rivayetlerin çoğunda Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını tıraş edenlere iki defa dua ettiği ve üçüncüde saçlarını kısaltanlara dua ettiği zikredilmiştir. *Muvattâ* eserinin ravileri dışında Yahya b. Bukeyr, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını tıraş edenlere üç defa dua ettiğini rivayette tek kalmıştır.

Ubeydullah el-Umerî’nin bildirdiğine göre Nâfi’ kendisine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dördüncü defada: “*Kısaltanlara da*” diye dua ettiğini söylemiştir. Müslim bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.¹

۱۷۲۸ - حَدَّثَنَا عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ» قَالُوا وَلِلْمُقَصِّرِينَ قَالَ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ» قَالُوا وَلِلْمُقَصِّرِينَ قَالَهَا ثَلَاثًا . قَالَ «وَلِلْمُقَصِّرِينَ» . تحفة ۱۴۹۰۴

¹ Müslim 1301

1728- “Ayyâş b. Velîd — Muhammed b. Fudayl — Umâre b. el-Ka’kâ” isnâdıyla Ebû Zür’a’nın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Saçlarını tıraş edenlere mağfiret eyle” diye dua edince, oradakiler: “Ya saçlarını kısaltanlar?” dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Allahım! Saçlarını tıraş edenlere mağfiret eyle” diye dua etti. Oradakiler yine: “Ya saçlarını kısaltanlar?” dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu duayı üç defa tekrarladıktan sonra: “Kısaltanlara da” diye dua etti.¹

Ayyâş, Ayyâş b. el-Velîd er-Rakkâm’dır. İbnu’s-Seken’in rivayetinde “Abbâs” şeklinde zikredilmiştir. Ebû Ali el-Ciyânî: “Birincisi tercihte ağır basan ve doğru olandır” demiştir.

Umâre, Umâre b. el-Ka’kâ’ b. Şubrume’dır.

Ebû Zür’a, Herem veya Abdullah veya Abdurrahman b. Amr el-Becelî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında saçlarını tıraş edenlere Allah’tan mağfiret dileyince, ashâb saçlarını kısaltanlar için de mağfiret dilemesini istedi. Ancak İbn Ömer’in hadisinde mağfiret ifadesi yerine merhamet ifadesi zikredilmiştir. Muhtemelen raviler bunu mana olarak veya her iki ifadeyi zikrederek nakletmişlerdir. *Fethu’l-Bârî*’de: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında veya Hudeybiye günü saçlarını tıraş edenlere Allah’tan mağfiret dileyince” denilir. Nevevî ilk olanı, İbn Abdilberr ise ikinciyi doğru bulmuştur. Ancak Nevevî bu duanın hem Hudeybiye günü, hem de Vedâ haccında yapılmış olabileceğini söylemiştir. *Fethu’l-Bârî*’de şöyle denilir: “Hiçbir rivayette Ebû Hureyre’nin bunu bizzat Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği açık bir şekilde bildirilmemiştir. Eğer bu kesin bir şekilde bildirilseydi o zaman bu olayın Vedâ haccında olduğu kesinlik kazanırdı. Zira Ebû Hureyre, Hudeybiye gününe şahid olmamıştır.”

Sahabiler: “Ey Allah’ın Resûlü!” diyerek saçlarını tıraş edenlerle birlikte kısaltanlar için de mağfiret dilemesini istedi. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine saçlarını tıraş edenler için Allah’tan mağfiret diledi. Sahabiler aynı şeyi tekrar edince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine saçlarını tıraş edenler için Allah’tan mağfiret diledi. Sahabiler yine aynı şeyi tekrar edince, Allah

¹ Müslim 1302

Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını kısaltanlar için de Allah'tan mağfiret diledi. Yani tıraş olanlar için üç defa mağfiret diledikten sonra saçlarını kısaltanlar için bir defa mağfiret diledi. Bu da erkeklerin saçlarını tıraş etmesinin kısaltmadan daha faziletli olduğunu göstermektedir. Yüce Allah da: **“Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz”**¹ buyurmaktadır. Araplar da hitaplarına önce daha önemli ve daha faziletli olandan başladılar.

Kişi hacdan önce umre yapar ve saçlarını tıraş ederse kurban günü başında saç olmaz. Bu sebeple umrede saçları kısaltmak daha faziletlidir. Esnevî bunu Şâfiî'nin nassından bu şekilde nakletmiştir. Nevevî de Müslim şerhinde bu konuya değinmiş ve temettüde saçları kısaltmanın, hacda ise tıraş olmanın müstehap olduğunu söylemiştir.

Zerkeşî der ki: “Bu konuda Şâfiî'nin dediği dikkate alınır. Haccı umreden önce yapan kişi, saçlarının bir kısmını tıraş edip bir kısmını bırakmakla emredilmez. Zira saçların bir kısmını tıraş edip bir kısmını bırakmak mekruhtur. Eğer Allah ona iki baş yaratmış olsaydı bunlardan birini umrede birini de hac da tıraş ederdi. Bu da Şâfiî'nin dediğinden müstesnadır.” Ebû Dâvud'un hasen bir isnâdla: “Kadınlar tıraş olmazlar, sadece saçlarını kısaltırlar” şeklindeki hadisine dayanarak kadının saçlarını kısaltmasının müstehap olduğunu görmekteyiz. Erkeğe benzemesi açısından da saçlarını tıraş etmesi mekruhtur.

Bu hadis ihramdan çıkışta tıraş olmanın saçı kısaltmaktan daha faziletli olduğuna delalet etmekle beraber, saçı kısaltmanın da cevazına delalet etmektedir. Fakat çoğunlukla tıraş olmak isteyen kimse başını telbîd eder. Diğer taraftan tıraş olmayı nezreden kimse tıraş olmalıdır ve bu durumda sadece saçlarını kısaltması yeterli değildir.

۱۷۲۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ

اللَّهِ قَالَ حَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ وَطَائِفَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَقَصَرَ بَعْضُهُمْ. أَطْرَافَهُ ۱۶۳۹، ۱۶۴۰،

¹ Fetih Sur. 27

، ٤١٨٣ ، ١٨١٣ ، ١٨١٢ ، ١٨١٠ ، ١٨٠٨ ، ١٨٠٧ ، ١٨٠٦ ، ١٧٠٨ ، ١٦٩٣

٧٦٣٨ تحفة - ٤١٨٥ ، ٤١٨٤

1729- “Abdullah b. Muhammed b. Esmâ — Cuveyriye b. Esmâ” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Ömer): “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve sahabilerinden bir grup tıraş olup saçlarını kestirdiler. Sahabilerin bazısı da saçlarını sadece kısalttılar” demiştir.¹

Abdullah, Cuveyriye b. Esmâ’nın yeğeni Abdullah b. Muhammed b. Esmâ b. Ubeyd b. Mihrâk el-Basrî’dir.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve sahabilerinden bir grup tıraş olup saçlarını kestirirken sahabilerin bazısı da saçlarını sadece kısaltmıştır.

Celal b. el-Bulkînî’nin bildirdiğine göre İbn Sa’d’ın *et-Tabakât* eserindeki rivayetinde sahabilerden bir grubun Hudeybiye’de iken saçlarını sadece kısalttıkları zikredilmiştir. Bu da Ebû Saîd el-Hudrî’den: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye yılında Osman ve Ebû Katâde’nin dışında ashâbının saçlarını tıraş ettiğini görünce saçlarını tıraş edenler için üç defa ve saçlarını kısaltanlar için bir defa mağfiret diledi” lafzıyla nakledilmiştir.

١٧٣٠ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ

عَبَّاسٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَ قَصَرْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمُقَصِّصٍ تَحْفَةَ

١١٤٢٣

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1639, 1640, 1693, 1708, 1806, 1807, 1808, 1810, 1812, 1813, 4183, 4184, 4185. Müslim 1230, 1304

1730- “Ebû Âsım — İbn Cüreyc — Hasan b. Müslim — Tâvus” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Muâviye: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçını ok temreni ile kısalttım” demiştir.¹

Ebû Âsım, Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled en-Nebîl’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

Hasan, Hasan b. Müslim b. Yennâk’tır.

Tâvus, Tâvus b. Keysân el-Yemânî el-Himyârî’dir.

Muâviye, Muâviye b. Ebî Süfyân’dır.

Nakledildiğine göre Muâviye, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını enli bir ok temreni ile kısaltmıştır. el-Kazzâz enli okla vahşi hayvanların avlandığını söylemiştir. *el-Muhkem* sahibi ise enli değil de, uzun bir ok temreni olduğunu söylemiştir.

Müslim rivayetinde: “Merve’de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçını ok temreni ile kısalttım” ibaresi geçmiştir. Muhtemelen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kaza umresinde veya Cî’râne’de iken saçları bu şekilde kısalttırmıştır. Nevevî ikinci şıkkı tercih etmiştir. Muhibuddîn et-Taberî ve İbnu’l-Kayyim, Nevevî’nin bu tercihini doğru bulmuştur.

Bazı kimseler de Muâviye’nin Hudeybiye günü Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını kısaltmış olmasını uzak bir ihtimal görmüştür. Muâviye’nin: “Merve’de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçını ok temreni ile kısalttım” demesi de, hadiste kendi saçını kısalttığının hafzedildiğini söyleyenlere bir cevap niteliğindedir. Bunun da Vedâ haccında olduğu söylenemez. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban yerine ulaşmadan ihramdan çıkmazdı. O zaman nasıl olur da kendisi daha Merve’de iken saçlarını kısaltır ki!

İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Basralı Ebû Âsım dışında hadisin ravilerinin tümü Mekkelidir.

¹ Müslim 1246

۱۲۸ - بَابُ تَقْصِيرِ الْمُتَمَتِّعِ بَعْدَ الْعُمْرَةِ

128- TEMETTÜ HACCI YAPAN KİŞİNİN UMRE'Yİ YAPTIKTAN SONRA SAÇLARINI KISALTMASI

Temettü hacı yapan kişinin, umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkacağı zaman saçlarını kısaltması.

۱۷۳۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ أَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ ، وَيَالِصُوا وَالْمَرْوَةَ ، ثُمَّ يَحْلُوا ، وَيَحْلِقُوا أَوْ يُقَصِّرُوا طرفاه
١٥٤٥ ، ١٦٢٥ - تحفة ٦٣٦٨

1731- “Muhammed b. Ebî Bekr — Fudayl b. Süleyman — Musa b. Ukbe” isnâdıyla Kureyb'in bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiği zaman ashâbına Kâbe'yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa'yetmelerini, sonra ihramdan çıkıp tıraş olmalarını veya saçlarını kısaltmalarını emretti.”¹

Muhammed, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî el-Basrî'dir.

Fudayl, Fudayl b. Süleyman en-Numeyrî el-Basrî'dir.

Musa, Musa b. Ukbe el-Esedî'dir.

Kureyb, Kureyb b. Ebî Müslim el-Hâşimî'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiği zaman beraberlerinde kurban getirmeyen ashâbına temettü için Kâbe'yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa'y etmelerini, sonra ihramdan çıkıp tıraş olmalarını veya saçlarını kısaltmalarını emretti.

Bu hadiste temettü hacı yapan kimsenin saçını tamamen kestirmek veya birazını kısaltmak arasında muhayyer kılınması vardır. Ancak hacca kadar saçları bir daha çıkacak durumda ise tıraş olması daha uygundur. Aksi takdirde saçlarda sadece kısaltma yapılır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1545, 1625

۱۲۹ - بَابُ الزِّيَارَةِ يَوْمَ النَّحْرِ

129- KURBAN GÜNÜ ZİYARET YAPMAK

وَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ وَابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخَّرَ النَّبِيُّ ﷺ الزِّيَارَةَ إِلَى اللَّيْلِ تَحْفَةً ٦٤٥٢ ، ١٧٥٩٤ وَيُذَكَّرُ عَنْ أَبِي حَسَّانَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَزُورُ الْبَيْتَ أَيَّامَ مِنَى . تَحْفَةً ٦٤٦١

Ebu'z-Zubeyr, Hz. Âişe'den ve İbn Abbâs'tan naklederek: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) (Kâbe'yi) ziyaretine geceye kadar tehir etti" demiştir.

Ebû Hassân, İbn Abbâs'tan naklederek: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Beyt'i Minâ günlerinde ziyaret ederdi" demiştir.

Kişinin ifâda tavafı da denilen ziyaret tavafını kurban gününde yapması.

Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrus, Hz. Âişe'den ve İbn Abbâs'tan naklederek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ziyaret tavafını geceye kadar yani güneşin zeval vaktini geçmesi sonrasında güneş batımına kadar tehir ettiğini bildirmiştir. Ulemânın çoğunluğu, Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrus'un güvenilir biri olduğunu söylemiştir. Ancak cumhurun bir kısmı ve başkaları fazla tedlis yapmasından dolayı zayıf olduğunu söylemiştir. Müslim onu, huccet biri saymıştır. Kendisi İbn Abbâs'tan hadis işitmiştir. Ancak Tirmizî, Ebû Dâvud ve Ahmed'in mevsûl olarak rivayet ettiği isnâd ile Hz. Âişe'den işitmiş olması konusunda olumsuz görüş vardır. "Geceye kadar" ifadesinin güneş batımından sonrasına hamledilmesi gerçekten çok uzaktır.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü gündüz vakti tavaf ettiği sahih hadislerle sâbittir. Veya bu, İbn Hibbân'ın: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe Cemresi'ni taşladıktan ve kurbanı kestikten sonra ziyaret için koku süründü ve Kâbe'de ziyaret tavafını yaptı. Sonra da Minâ'ya geri dönüp öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıldı. Sonra biraz uyudu ve bineğine binip Kâbe'ye gitti ve gece vakti bir daha tavaf yaptı" şeklindeki hadisine hamledilir.

Beyhakî'nin rivayetine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ'da kaldığı

her gecesinde Kâbe'yi ziyaret ederdi. Ebû Hassân, İbn Abbâs'tan naklederek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ günlerinde ve kurbanın birinci gününden sonraki Teşrik günlerinde Beytül-Atîk'i ziyaret ettiğini bildirmiştir. Taberânî, *M. el-Kebîr*'de ve Beyhakî bu hadisi mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

۱۷۳۲ - وَقَالَ لَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ طَافَ طَوَافًا وَاحِدًا ، ثُمَّ يَقِيلُ ثُمَّ يَأْتِي مِنَى - بِغَيْرِ يَوْمِ النَّحْرِ - وَرَفَعَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ . تحفة ۷۸۹۹، ۸۰۲۶

1732- "Ebû Nuaym — Süfyân" isnâdıyla Ubeydullah'ın bildirdiğine göre Nâfi': "İbn Ömer bir tavaf yapar, sonra gündüz uykusuna yatar, sonra Minâ'ya gelirdi" demiştir. Burada Nâfi': "Sonra" ifadesiyle kurban gününü kasetmektedir. Abdurrezzâk bunu bize Ubeydullah'tan merfû olarak rivayet etmiştir.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir. İsmâîlî bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb el-Umerî'dir.

İbn Ömer ifâda için bir tavaf yapar, sonra Mekke'de gündüz uykusuna yatar. Sonra da Minâ'ya gelirdi. Muhtemelen bu da öğle vakti olurdu. Zira o zamanlar gündüzler çok uzundu. İbn Ömer'in kurban günü öğle namazını Minâ'da kıldığı sabittir. Ebû Nuaym'ın bildirdiğine göre Abdurrezzâk bunu bize Ubeydullah el-Umerî'den Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak rivayet etmiştir. İsmâîlî bunu *Mustahrec*'inde mevsûl olarak aktarmıştır.¹

۱۷۳۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ حَجَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ

¹ Müslim 1308

ﷺ فَأَفْضَنَا يَوْمَ النَّحْرِ ، فَحَاصَتْ صَفِيَّةٌ ، فَأَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْهَا مَا يُرِيدُ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِهِ . فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا حَائِضٌ . قَالَ « حَاطَبُتُنَا هِيَ » . قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَفَاصَتْ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ « اخْرُجُوا » . وَيُذَكَّرُ عَنِ الْقَاسِمِ وَعُرْوَةَ وَالْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَفَاصَتْ صَفِيَّةٌ يَوْمَ النَّحْرِ أطرافه ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ، ٣٢٨ ، ١٥١٦ ، ١٥١٨ ، ١٥٥٦ ، ١٥٦٠ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٢ ، ١٦٣٨ ، ١٦٥٠ ، ١٧٠٩ ، ١٧٢٠ ، ١٧٥٧ ، ١٧٦٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٧٢ ، ١٧٨٣ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٨ ، ٢٩٥٢ ، ٢٩٨٤ ، ٤٣٩٥ ، ٤٤٠١ ، ٤٤٠٨ ، ٥٣٢٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٥٥٩ ، ٦١٥٧ ، ٧٢٢٩ - تحفة ١٧٧٣٣ ، ١٧٥٢١ ، ١٥٩٢٧ ، ١٥٩٤٦ ، ١٥٩٨٤ ل

1733- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Câfer b. Rabîa — A'rec" isnâdıyla Ebû Seleme b. Abdîrrahman'ın bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber hac yaptık ve kurban günü ifâda tavafını yaptık. Bu sırada Safiyye hayız oldu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onunla beraber olmak isteyince, ben: «Ey Allah'ın Resûlü! Safiyye hayız oldu» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «O bizi seferimizden alıkoyacak» buyurunca: «Ey Allah'ın Resûlü! Kurban günü ifâda tavafını yaptı» dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Öyleyse yola çıkın» buyurdu." Kâsım, Urve ve Esved'in Hz. Âişe'den Safiyye'nin bayramın birinci günü ifâda tavafını yaptığını naklettikleri zikrolunmaktadır.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl b. Hasene el-Kureşî'dir.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdîrrahman b. Avf'tır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

Hız. Âişe ve Safiyye, Vedâ haccında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber hac yaptılar ve kurban günü ifâda tavafını yaptılar. Bu sırada müminlerin annesi Safiyye binti Huyey ifâda tavafını yaptıktan sonra hayız oldu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onunla beraber olmak isteyince, Hız. Âişe kendisine onun hayız olduğunu söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'nin ifâda tavafını yapana kadar kendilerini seferlerinden alıkoyacağını söyledi.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'nin hayız olmadan önce kurban günü ifâda tavafını yaptığı söylendi. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye ile birlikte olmayı istemesi Safiyye'nin daha ihramdan çıkmamış olması ile çelişmektedir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) *“O bizi seferimizden alıkoyacak”* buyurmuştu.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinin ifâda tavafını yaptığını biliyordu. Eşi Safiyye'nin de kendileriyle birlikte ifâda tavafı yaptığını düşünüyordu. Ancak hayız olduğu söylenince ifâda tavafını yapmadan önce hayız olmuş olmasından ve bu tavafı yapmamış olmasından endişe ederek: *«O bizi seferimizden alıkoyacak»* buyurmuştur.”

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye'nin kurban günü ifâda tavafını yaptığı söylenince de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) o zaman yola çıkmalarını emretti ve bu şekilde Safiyye'ye vedâ tavafı yapmaması yönünde ruhsat verdi. Vedâ tavafı Mâlikilere göre vacip değil menduptur. Bu tavafı terk etme halinde de kurban kesmeye gerek yoktur. Kadın hayız olması halinde bu hadise dayanarak vedâ tavafını terk edebilir.

Şâfiîler ise bu konuda şöyle demiştir: “Artık yolculuğa çıkacak kişi için vedâ tavafı vaciptir ve haccın rûkûnlerindendir. Bunu terk edenin kurban kesmesi gerekir. Eğer namazı kısaltacak kadar bir mesafe uzaklaşmadan geri döner ve bu tavafı yaparsa kurban kesmek üzerinden düşer. Zira kişi bu durumda daha mukim konumundadır. Eğer namazı kısaltacak kadar bir mesafe uzaklaştıktan sonra geri dönüp bu tavafı yaparsa kurban kesmesi üzerinden düşmez. Zira kişi bu durumda uzun yolculukta sayılmaktadır. Mekke'nin dışında temizlenen hayızlı kadın harem bölgesinde iken temizlenmiş olsa bile tavaf etmesine gerek yoktur. Yani hayızlı kadının harem bölgesinden çıkmadan temizlenmesi yolculuğa çıkmadan önce temizlenmiş olmasının hilafıdır.” Nesâî bunu *Hac* konusu içinde şöyle rivayet etmiştir:

“Kim hac yaparsa hacdaki son görevi Kâbe’yi tavaf etmek olsun. Ancak o günlerde hayızlı olan kadınlar bunun dışındadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların vedâ tavafını yapmadan Mekke’den ayrılmalarına izin vermiştir.”

Hadiste bildirilene göre Kâsım b. Muhammed, Urve b. ez-Zübeyr ve Esved’in Hz. Âişe’den Safiyye’nin bayramın birinci günü ifâda tavafını yaptığını naklettikleri zikrolunmaktadır. Kâsım b. Muhammed’in hadisini Müslim rivayet etmiştir. Urve b. ez-Zübeyr’in hadisini Buhârî, *Meğâzî* konusu içinde rivayet etmiştir. Ebû Seleme b. Abdirrahman bunu Hz. Âişe’den rivayette tek değildir.

۱۳۰ - بَابُ إِذَا رَمَى بَعْدَ مَا أَمْسَى أَوْ حَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ نَاسِيًا أَوْ جَاهِلًا

130- KİŞİNİN UNUTARAK VEYA BİLMİYEREK TAŞLAMAYI AKŞAMLADIKTAN SONRA YAPMASI VEYA KURBAN KESMEDEN ÖNCE TIRAŞ OLMASI

Kişinin unutarak veya bilmeyerek Akabe Cemresi’ni (Büyük Şeytan’ı) akşamladıktan sonra gece vakti veya zeval vaktinden sonra yapmasında veya kurban kesmeden önce tıraş olmasında bir sakınca yoktur.

۱۷۳۴ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قِيلَ لَهُ فِي الذَّبْحِ وَالْحُلُقِ وَالرَّمْيِ وَالتَّقْدِيمِ وَالتَّأْخِيرِ فَقَالَ « لَا حَرَجَ » أَطْرَافُهُ ٨٤ ، ١٧٢١ ، ١٧٢٢ ، ١٧٢٣ ، ١٧٣٥ ، ٦٦٦٦ -

تحفة ٥٧١٣

1734- “Musa b. İsmâîl — Vuheyb — İbn Tâvus” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kesme, tıraş olma, taş atma konusunda takdim ve tehir yapmanın hükmü sorulunca: “*Sakıncası yoktur*” cevabını verdi.

Mûsa, Mûsa b. İsmâîl et-Tebûzekî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Basrî’dir.

İbn Tâvus, Abdullah’tır.

İbn Tâvus’un babası, Tâvus b. Keysân’dır.

Vedâ Haccı'nda Minâ'da Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) kurban kesme, tıraş olma ve taş atma konusunda yani bu üç şeyde takdim ve tehir yapmanın hükmü sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunun bir sakıncasının olmadığını söylemiştir. Yani bunun bir sakıncası olmadığı gibi böylesi bir durumda herhangi bir fidye ödemeye de gerek yoktur.

Bu konu daha önce Kurbanı tıraş olmadan önce kesmek başlığı altında zikredilmişti. Mâlikiler cemreyi taşlamadan önce tıraş olunması halinde fidye olarak kurban kesilmesinin vacip olduğunu söylemiştir. İbnu'l-Kâsım'a göre de ifâda tavafının taşlamadan önce yapılması halinde kurban kesilmesi vaciptir. Hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bir sakıncası yoktur”* buyruğu bunun bir günahının olmadığı mânâsındadır. Ancak fidye gerekmediği mânâsında değildir. Hadiste başlıkta zikredilen unutan ve bilmeyen ifadeleri zikredilmemiştir. Bu konuda: *“Muhtemelen bir sonraki başlık altında: «Bir adam gelip: «Bilmeyerek, kurban kesmeden önce tıraş oldum» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Şimdi kurbanını kes, bir sakıncası yoktur» buyurdu...» şeklinde zikredilecek hadise işaret etmek istedi”* denilmiştir.

Hadisi Müslim ve Nesâî, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

۱۷۳۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عِكْرَمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُسْأَلُ يَوْمَ النَّحْرِ بِمَنَى ، فَيَقُولُ « لَا حَرَجَ » فَسَأَلَهُ رَجُلٌ ، فَقَالَ حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ قَالَ « اذْبَحْ ، وَلَا حَرَجَ » وَقَالَ رَمَيْتُ بَعْدَ مَا أُمْسَيْتُ . فَقَالَ « لَا حَرَجَ » . أطرافه ٨٤ ، ١٧٢١ ، ١٧٢٢ ، ١٧٢٣ ، ١٧٣٤ ، ١٧٦٦ ، تحفة ٦٠٤٧ -

1735- “Ali b. Abdillâh — Yezîd b. Zuray’ — Hâlid” isnâdıyla İkrime'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: Minâ'da kurban gününde Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) sorular soruluyordu ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bir sakıncası yoktur”* buyuruyordu. Bir adam: *“Ben kurban kesmeden önce tıraş oldum”* deyince, Allah Resûlü

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 84, 1721, 1722, 1723, 1735, 6666. Müslim 1307

(sallallahu aleyhi vesellem): “Şimdi kurbanını kes, bir sakıncası yoktur” buyurdu. Adam: “Taşları akşamdan sonra attım” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir sakıncası yoktur” buyurdu.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Yezîd, Yezîd b. Zuray’ el-Basrî’dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ’dır.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Vedâ haccında Minâ’da kurban gününde kurban günü amellerini takdim ve tehir etme konusunda Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) sorular soruluyordu ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) takdim ve tehirin bir sakıncası olmadığını söylüyordu. Bir adam kurban kesmeden önce tıraş olduğunu söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) adama kurbanını kesmesini ve bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Adam Akabe Cemresi’ni akşamdan sonra yani güneşin zeval vaktini geçmesi sonrasında güneş batımına kadar tehir ettiğini söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Söz konusu hadis Kurbanı, tıraş olmadan önce kesmek başlığı altında zikredilmişti. Râfiî taşlamada en faziletli vaktin kurban günü olduğunu bildirmiştir. Bu şekilde taşlamada üç vaktin olduğu görülmektedir. Bunlardan biri tercihe bağlı vakit, biri kendisinde taşlama yapılması caiz olan vakit, bir diğeri de kurban kesimi vaktidir.

۱۳۱ - بَابُ الْفُتْيَا عَلَى الدَّابَّةِ عِنْدَ الْجَمْرَةِ

131- KİŞİNİN CEMRE YANINDA BİNEK ÜZERİNDEYKEN FETVA VERMESİ

Kişinin Büyük Cemre’nin yanındayken fetva vermesi. İlim Kitabında bu konu Kişinin binek ve benzeri bir şey üzerindeyken fetva vermesi başlığı altında ve daha birçok başlık altında zikredilmişti.

۱۷۳۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَجَعَلُوا يَسْأَلُونَهُ ، فَقَالَ رَجُلٌ لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ قَالَ « اذْبَحْ وَلَا حَرَجَ » فَجَاءَ آخَرُ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ

فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ « ازِمْ وَلَا حَرَجَ » . فَمَا سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلَا أُخِّرَ إِلَّا
قَالَ أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ . أطرافه ٨٣ ، ١٢٤ ، ١٧٣٧ ، ١٧٣٨ ، ٦٦٦٥ - تحفة ٨٩٠٦

1736- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb” isnâdıyla İsa b. Talha'nın bildirdiğine göre Abdullah b. Amr şöyle demiştir: Vedâ haccında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) durdu ve insanlar kendisine soru sormaya başladı. Bir adam: “Farkında olmayarak kurbanı kesmeden tıraş oldum” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şimdi kes, sakıncası yoktur*” karşılığını verdi. Başka bir adam gelip: “Farkında olmayarak şeytanı taşlamadan kurban kestim” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şimdi taşla, sakıncası yoktur*” karşılığını verdi. Orada Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) vaktinden önce veya sonra yapılmış olan şeylerle ilgili ne sorulduysa hepsine de: “*Şimdi yap, sakıncası yoktur*” karşılığını verdi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

İsa, İsa b. Talha el-Kureşî et-Teymî et-Tâbî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Amr b. el-Âs’tır.

Başlık altındaki son hadiste zikredildiği gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında devesi üzerinde durdu ve insanlar kendisine soru sormaya başladı. İlim Kitabında: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Veda haccında Minâ’da devesi üzerinde durdu ve insanlar kendisine soru sormaya başladı” şeklinde zikredilmiştir. Adı belirlenmeyen bir adam farkında olmayarak kurbanı kesmeden tıraş olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama kurbanını kesmesini ve bunun bir sakıncası olmadığını söyledi.

Başka bir adam gelip farkında olmayarak şeytanı taşlamadan kurban kestiğini söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taşlamasını ve bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Orada Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) taşlama, kurban kesme, tıraş olma ve tavaf etme konusunda vaktinden önce veya

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 83, 124, 1737, 1738, 6665. Müslim 1306

sonra yapılmış olan şeylerle ilgili ne sorulduysa hepsine de: “*Şimdi yap, sakıncası yoktur*” karşılığını verdi. Şâfiîler ve Hanbelîler bunları sıralamaya göre yapmamak ve fidiye olarak bir şey ödememekte bir sakınca olmadığı görüşündedir. Mâlik ve Ebû Hanîfe’ye göre sıralama vaciptir ve İbn Abbâs’tan nakledilen rivayete göre bu sıralamayı terk etmek halinde kurban kesmek vaciptir. “*Sakıncası yoktur*” ifadesini bir günahı yoktur mânâsında yorumlamışlardır. Zira kişi sıralamayı kasıtlı olarak değil, bilmeyerek veya unutarak terk etmektedir. Bu konuda bunu huccet sayan kimse de ruhsatın sıralamayı kasıtlı olarak terk edene değil de bilmeyerek veya unutarak terk eden kişiye verildiğini söylemiştir.

Cevap olarak: “Eğer sıralamaya uymak vacip ise sa’y etme ve tavaf yapma sıralamasında sehv eden ve tavaf etmeden sa’yeden kişinin bir daha sa’yetmesi vacip olurdu” denilmiştir. İbnu’t-Tîn: “Bu hadiste: «*Bir sakıncası yoktur*» ifadesi, sadece sorulan iki şeyi kapsamaktadır. Zira bu ifade sorulan iki soruya cevap olarak verilmiştir ve başka bir şeyi kapsamamaktadır” demiştir. Ancak hadisin devamında: “Orada Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) vaktinden önce veya sonra yapılmış olan şeylerle ilgili ne sorulduysa hepsine de: «*Şimdi yap, sakıncası yoktur*» karşılığını verdi” lafzı İbnu’t-Tîn’in gözünden kaçmış gibidir.

Başlıkta zikredilen binek ifadesi hadiste zikredilmemiştir. İsmâîlî bu konuda şöyle demiştir: “Mâlik’ten nakledilen rivayette bu ifade zikredilmemiştir. Ancak Yahya el-Kattân’dan nakledilen rivayet: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında oturdu ve bir adam kalkıp...» şeklinde zikredilmiştir. Kişi bir yolculukta bineği üzerinde iken: «Oturdu» denilirse, bu, bineği üzerinde oturdu mânâsına hamledilir.”

İsnadında tâbiînin tâbiîden sahabiden rivayeti vardır. Buhârî’nin hocası dışında hadisin ravilerinin tümü Medinelidir.

۱۷۳۷ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عِيْسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ أَنَّهُ شَهِدَ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ النَّحْرِ ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ ، فَقَالَ كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ كَذَا قَبْلَ كَذَا ثُمَّ قَامَ آخَرَ فَقَالَ كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ كَذَا قَبْلَ كَذَا حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ ، نَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ

وَأَشْبَاهَ ذَلِكَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ » هُنَّ كُلُّهُنَّ ، فَمَا سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا قَالَ أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ أطرافه ۸۳ ، ۱۲۴ ، ۱۷۳۶ ، ۱۷۳۸ ، ۶۶۶۵ - تحفة ۸۹۰۶

1737- "Saîd b. Yahya b. Saîd — babası — İbn Cüreyc — Zührî" isnâdıyla İsa b. Talha bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü hutbe verdiğiğinde Abdullah b. Amr b. el-Âs yanında hazır bulunmuştur. Bir adam kalkıp: "Ben şu işin şundan önce yapılacağını sanıyordum" dedi. Sonra başka biri kalkıp: "Ben şu işin şundan önce yapılacağını sanıyordum. Kurban kesmeden önce tıraş oldum ve taşlamadan önce kurban kestim" diyerek bunlara benzer şeyler söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Şimdi yap, bir sakıncası yoktur*" buyurdu. Orada Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ne sorulduysa hepsine de: "*Şimdi yap, sakıncası yoktur*" karşılığını verdi.¹

Saîd b. Yahya'nın babası, Yahya b. Saîd b. Ebân b. Saîd el-Âsî el-Umevî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

İsa, İsa b. Talha et-Tâbîi'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü Minâ'da bineği üzerinde hutbe verdiğiğinde adı bilinmeyen bir adam kalkıp: "Ben şu işin şundan önce yapılacağını sanıyordum" dedi. Sonra başka biri kalkıp: "Ben şu işin şundan önce yapılacağını sanıyordum. Kurban kesmeden önce tıraş oldum ve taşlamadan önce kurban kestim" diyerek sıralamada aslının hilafına olan bunlara benzer şeyler söyledi. Müslim'in rivayetinde Muhammed b. Ebî Hafsa kanalıyla Zührî'den: "Bir adam: «Taşlamadan önce tıraş oldum» dedi. Başka bir adam: «Taşlamadan önce Kâbe'ye döndüm» dedi" şeklinde nakledilmiştir.

Abdullah b. Amr'ın hadisinde kurban kesmeden önce tıraş olmak, taşlamadan önce kurban kesmek, taşlamadan önce tıraş olmak ve taşlamadan önce ifâda tavafını yapmak olmak üzere dört şey hakkında soru sorulmuştur. Ali'nin hadisinde ise tıraş olmadan önce ifâda tavafını yapmak hakkında sorulmuştur. Tahâvî'nin naklettiği hadisinde ise tıraş olmadan önce

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 83, 124, 1736, 1738, 6665. Müslim 1306

taşlamak ve ifâda tavafını yapmak hakkında sorulmuştur. Câbir'in hadisinde kurban kesmeden önce ifâda tavafını yapmak hakkında sorulmuştur. Ebû Dâvud'un naklettiği Usâme b. Şerîk'in hadisinde tavaftan önce sa'y etmek hakkında sorulmuştur. Burada tavaftan önce sa'y etmek kudûm tavafından sonra sa'y etmeye hamledilmiştir.

Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) vaktinden önce veya sonra yapılmış olan şeylerle ilgili ne sorulduysa hepsine de: “Şimdi yap, sakıncası yoktur” karşılığını verdi.

Tahâvî der ki: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Sakıncası yoktur» buyurması: «Böyle yapılmasında bir günah yoktur» manasına hamledilmiştir. Bu da unutan veya bilmeyen kimse için geçerli olan bir şeydir. Asıl olan, sıralamayı kasıtlı olarak terk eden kişiye fidyeye vaciptir.” Bunun vacip olması konusunda görüş vardır. Çünkü fidyenin vacip olması için kesin bir delil gerekmektedir. Eğer fidyeye vacip olsaydı o sırada yapılması gerektiğinden ve tehiri caiz olmadığından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu o anda bildirirdi.

İsnadında tâbînin sahabiden rivayeti vardır.

۱۷۳۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ وَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى نَاقَتِهِ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ تَابِعَهُ مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ . أطرافه ۸۳ ، ۱۲۴ ، ۱۷۳۶ ، ۱۷۳۷ ، ۶۶۶۵ - تحفة ۸۹۰۶

1738- “İshâk — Yâkub b. İbrâhîm — babası — Sâlih — İbn Şihâb” isnâdıyla İsa b. Talha b. Ubeydillah'ın bildirdiğine göre Abdullah b. Amr b. el-Âs: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dişi devesi üzerinde durdu...” diyerek söz konusu hadisi zikretmiştir. Ma'mer bunu Zührî'den rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.¹

İshâk kimseye nispet edilmemiştir. Ancak Hâfız İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* mukaddimesinde şöyle demiştir: “Asîlî ve Ebû Ali b. Şubeveyh'in

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 83, 124, 1736, 1737, 6665. Müslim 1306

rivayetlerinde: «İshâk b. Mansûr'un yani İbn Behrâm el-Kevsec el-Mervezî'nin bize bildirdiğine göre» şeklinde zikredilmiştir.”

Yakub, Yakub b. İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî'dir. Bağdat'ta ikamet etmiştir. el-Mizzî'nin, *et-Tehzîb*'de Buhârî'den naklettiğine göre hicri 251 yılında Cemâziyelevvel ayından on gün kala pazartesi günü Nisâbûr'da vefat etmiş ve Salı günü defnedilmiştir.

Yakub b. İbrâhîm'in babası, İbrâhîm'dir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân'dır.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

İsa, İsa b. Talha b. Ubeydillah et-Teymî el-Medenî'dir.

Abdullah b. Amr b. el-Âs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dişi devesi üzerinde durduğunu bildirerek söz konusu hadisi zikretmiştir. Başlık altındaki ilk hadiste bunun Vedâ haccında olduğu, ikinci hadiste kurban günü olduğu ve İlim Kitabında cemrenin yanında olduğu zikredilmiştir.

Ma'mer b. Râşid bunu Zührî'den yani Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dan rivayet ederek Sâlih b. Keysân'a mutabaat etmiştir. Müslim bunu: “Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ'da dişi devesi üzerinde gördüm” şeklinde mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Bu hadisin üç ravisi tâbiûndandır. Sâlih, Zührî ve İsa bunu birbirlerinden rivayet etmektedir.

۱۳۲ - بَابُ الْخُطْبَةِ أَيَّامَ مِنَّى

132- MİNÂ GÜNLERİNDE HUTBE

Dört gün olan Minâ günlerinde yani kurban günü ile onu takip eden üç günde hutbenin meşrûluğu.

۱۷۳۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِیْ یَحْیٰی بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا فَضْلُ بْنُ غَزْوَانَ حَدَّثَنَا

عِکْرِمَةُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا » قَالُوا يَوْمٌ حَرَامٌ قَالَ « فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا » قَالُوا بَلَدٌ حَرَامٌ قَالَ « فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا » قَالُوا شَهْرٌ حَرَامٌ قَالَ « فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ

وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا . فَأَعَادَهَا مِرَارًا ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ « اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ » قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رضى الله عنهما - قَوْلَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَوَصِيَّتُهُ إِلَى أُمَّتِهِ - « فَلْيَبْلُغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ » . طرفه ٧٠٧٩ - تحفة ٦١٨٥

1739- “Ali b. Abdillâh — Yahya b. Saîd — Fudayl b. Ğazvân” isnâdıyla İkrime’nin bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında hutbe verip: “Ey insanlar! Bugün hangi gündür?” diye sorunca: “Bugün kutsal bir gündür” karşılığını verdiler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu hangi beldedir?” diye sorunca: “Bu belde kutsal bir beldedir” karşılığını verdiler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu ay hangi aydır?” diye sorunca: “Bu ay kutsal bir aydır” karşılığını verdiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Böyle ki kutsal bir belde ve böyle ki kutsal bir ayda bu gününüzün kutsallığı gibi mallarınız ve kanlarınız da birbirinize karşı kutsaldır/haramdır” buyurdu. Bunu birkaç defa tekrar ettikten sonra başını kaldırdı ve: “Allahım! Tebliğimi yaptım mı? Allahım! Tebliğimi yaptım mı?” dedi. Canım elinde olana yemin olsun ki bu sözler Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine vasiyetidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Burada bulunanlar burada bulunmayanlara ilet sin. Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin!” buyurdu.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında kurban günü hutbe vermişti. Zira kurban gününde imamın hutbe vermesi sünnettir. İmam bu hutbesinde kurban günü ve Teşrik günlerinde insanlara yapmaları gereken şeyleri öğretir. Bu hutbe haccın dördüncü hutbesinin üçüncüsüdür. Bütün hutbeler namazdan sonra verilmiştir. Ancak Arafat hutbesi diğer üç hutbenin hilafına namazdan öncedir. Şâfiî ve Ahmed bu görüştedir. Zikredildiğine göre kurban günü hutbesi öğle namazından sonradır. Şâfiî ve ashâb bu konuda ittifak etmiştir. Ancak burada bir çelişki bulunmaktadır. Zira

sahih hadislerle hutbenin kurbanın ilk günü kuşluk vaktinde olduğu sâbittir. Bu daha sonra da zikredilecektir, inşaallah.

Mâlikiler ve Hanefiler: “Hac hutbeleri biri Zilhicce’nin yedisinde, biri Arefe gününde, biri de kurbanın ikinci gününde Minâ’da olmak üzere üç hutbeden ibarettir” demiştir. Şâfiî de onlara muvafakat etmiştir. Ancak: “Kurbanın ikinci gününde” yerine: “Kurbanın üçüncü gününde” demiştir. Kurbanın birinci gününde de bir hutbe daha olmak üzere dört hutbe olduğunu söylemiş ve: “O günde taşlama, kurban kesme, tıraş olma ve tavaf etme konularında bilgi edinmek açısından insanların bu hutbeye ihtiyacı vardır” demiştir.

Tahâvî hutbenin zikredilen hac amelleriyle bir ilgisinin olmadığını söyleyerek buna itiraz etmiştir. Zira hutbede hac amelleri konusunda bir şey zikredilmemektedir. Hutbede haccın rükünleri değil de genel olarak vasiyetler zikredilmektedir. Hiç kimse Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hutbesinde kendilerine kurban günü ile alakalı bir şey öğrettiği yönünde bir hadis nakletmiş değildir. Bununla da hutbenin hac için verilmediğini, yani haccın rükünlerinden olmadığını anlıyoruz.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Buhârî, Arafat’ta da vukû bulan bu şeye hutbe denilmesi gibi bunu ravinin hutbe diye adlandırdığını bildirmek istemiştir.” Abdullah b. Amr b. el-Âs’ın nakletmiş olduğu hadiste Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurban gününde verdiği hutbede kendisinin de hazır bulunduğu sâbittir. Ebû Dâvud ve Nesâî’nin nakletmiş olduğu Abdurrahman b. Muâz’ın hadisi ise şöyledir: “Biz Minâ’da iken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe verdi. Ne dediğini iyi anlamak için de onu can kulağıyla dinlemeye başladık. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara haccın rükünlerini öğretmeye başladı. Cemreleri taşlamaya yettiğinde iki parmağını kaldırarak: «Çakıl taşlarıyla» buyurdu. Sonra Muhacirlere Mescid-i Haram’ın önünde konaklamalarını emretti. Ensâr’a da Mescid’in arkasında konaklamalarını emretti. Sonra da diğer insanlar konakladılar ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hutbede daha önce de zikredilen söz konusu şeyleri söyledi.”

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) istifham olarak değil de takriî olarak: “Ey insanlar! Bugün hangi gündür?” diye sorunca: “Bugün kutsal bir gündür” karşılığını verdiler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu hangi beldedir?” diye

sorunca: “Bu belde kutsal bir beldedir” karşılığını verdiler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu ay hangi aydır?*” diye sorunca: “Bu ay kutsal bir aydır” karşılığını verdiler. Burada kutsallıktan kasıt bu günde bu ayda bu yerde savaşın haram olmasıdır. Beydâvî der ki: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde zikrettiği şeylerin saygınlığını içlerine yerleştirmek istemiştir.” Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi kutsal bir belde ve böylesi kutsal bir ayda bu günlerinin kutsallığı gibi mallarının ve kanlarının da birbirlerine karşı kutsal olduğunu söyledi.

Burada haram olan şey can, mal ve ırzın bizzat kendisi değil, haksız yere cana kıyılması, haksız yere bir mala el konulması ve birinin onurunun çiğnenmesidir. Onur denilen şey de kişinin kendisinde veya ailesinde övülen veya yerilen taraftır. Hadiste haram olması bakımından can, mal ve ırzların haram güne, aya ve beldeye benzetilmesi de İslam öncesi Arapların yanında da bu zamanların haram olduğunun bilinmesinden dolayıdır. Bir benzetmede benzeyen şey kendisine benzetilen şeyden daha düşük bir derecede olur. Bundan dolayı oradakiler tarafından haramlığı daha önce bilinmesine rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hükmünü ifade etmeden önce bunları tekrardan sormuş, ardından bir şeyi kendisinden daha değerli ve üst derecede olan bir şeye benzetmiştir.

Bunu birkaç defa tekrar ettikten sonra başını semaya kaldırdı ve iki defa: “*Allahum! Tebliğimi yaptım mı? Allahum! Tebliğimi yaptım mı?*” dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) burada: “Allahım! Bana emrettiğin tebliği yaptım” demek istemiştir. Zira tebliğ Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) farz idi.

Canım elinde olana yemin olsun ki bu sözler Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine vasiyetidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerini ve hükümlerini orada bulunup işitenlerin orada bulunmayanlara aktarıp bildirmesini istemiş, bu şekilde kendisine bir şey aktarılan kişinin onu bizzat duyup işitenden daha iyi kavrayabileceğini ifade etmiş ve kendisinden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmemelerini söylemiştir.

Hadisin ravileri Medineli, Basralı ve Kûfelidir. Buhârî bu hadisi ayrıca *Fitneler*¹ konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Tirmizî, *Fitneler* konusu içinde tahrir etmiştir.

¹ Hadis başka yerde de geçmektedir: 7079

۱۷۴۰ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ

زَيْدٍ قَالَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ بِعَرَفَاتٍ .

تَابِعَهُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرُو . أطرافه ۱۸۴۱ ، ۱۸۴۳ ، ۵۸۰۴ ، ۵۸۵۳ - تحفة ۵۳۷۵

1740- "Hafs b. Ömer — Şu'be — Amr" isnâdıyla Câbir b. Zeyd'in bildirdiğine göre İbn Abbâs: "Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat'ta hutbe verirken işittim" demiştir. İbn Uyeyne bunu Amr'dan rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.

Hafs, Hafs b. Ömer b. el-Hâris el-Havdî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Câbir, Câbir b. Zeyd Ebu'ş-Şa'sâ el-Ezdî el-Yahmedî'dir.

İbn Abbâs, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) Arafat'ta hutbe verirken işittiğini söylemiştir. Görüldüğü kadarıyla başlıkla hadis arasında bir mutabakat yoktur. Fakat İbn Abbâs'ın: "Kurban günü Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) hutbesi" şeklinde rivayeti bulunduğu ve Kurban günü de Minâ günlerinden olduğu için başlığa uygun düşmüş olabilir. Bu hadis Buhârî'nin daha sonra Ebu'l-Velîd kanalıyla Şu'be'den bu isnâdla: "İhramlı kişinin ayakkabı giymesi" başlığı altında: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verirken: «İhramlı olanlardan terlik bulamayan kişi ayakkabı giyebilir. İzâr bulamayan kişi de şalvar giyebilir» buyurduğunu işittim" şeklinde zikredeceği hadisin bir kısmıdır.

İsnadında tâbiînin tâbiîden sahabiden rivayeti vardır. Buhârî bunu ayrıca *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir. Ayrıca Nesâî bunu *Zînet* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

Süfyân b. Uyeyne bunu Amr b. Dînâr'dan rivayet ederek Şu'be b. el-Haccâc'a hadisin aslı ile mutabaat etmiştir. Ahmed, *Müsned*'de Süfyân b. Uyeyne'den bunu: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): «Terlik bulamayan

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1841, 1843, 5804, 5853. Müslim 1178

kişi...» şeklinde hutbe verdiğini işittim” lafzıyla rivayet etmiştir. Rivayetinde ne Arafat’ı, ne de başka bir yeri zikretmemiştir.

۱۷۴۱ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا قُرَّةٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ، وَرَجُلٌ أَفْضَلُ فِي نَفْسِي مِنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ ، قَالَ « أَتَذَرُونَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا » . قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ » . قُلْنَا بَلَى . قَالَ « أَيُّ شَهْرٍ هَذَا » . قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . فَقَالَ « أَلَيْسَ ذُو الْحِجَّةِ » . قُلْنَا بَلَى . قَالَ « أَيُّ بَلَدٍ هَذَا » . قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ « أَلَيْسَتْ بِالْبَلَدَةِ الْحَرَامِ » . قُلْنَا بَلَى . قَالَ « فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا ، إِلَى يَوْمٍ تَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ . أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ » . قَالُوا نَعَمْ . قَالَ « اللَّهُمَّ اشْهَدْ ، فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، قَرِيبٌ مُبَلِّغٌ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ ، فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ » . أطرافه ۶۷ ، ۱۰۵ ، ۳۱۹۷ ، ۱۱۶۷۱ ، ۱۱۶۸۲ تحفة ۷۴۴۷ ، ۷۰۷۸ ، ۵۵۵۰ ، ۴۶۶۲ ، ۴۴۰۶

1741- “Abdullah b. Muhammed — Ebû Âmir — Kurra — Muhammed b. Sîrîn” isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Bekre ve bana göre Abdurrahman b. Ebî Bekre’den daha faziletli olan bir adamın yani Humeyd b. Abdurrahman’ın bildirdiğine göre Ebû Bekre şöyle demiştir: Kurban bayramı gününde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere bir hutbe verdi. Hutbesinde: “Bugünün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. Biz: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu cevabımız üzerine susunca bu güne başka bir isim koyacağını zannettik. Sonra: “Bu gün kurban günü değil mi?” diye sorunca: “Tabi ki kurban günüdür” karşılığını verdik. Sonra: “Bu ay hangi aydır?” diye sorunca: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi

vesellem) bu cevabımız üzerine susunca bu aya başka bir isim vereceğini zannettik. Sonra: *"Bu ay Zilhicce ayı değil mi?"* diye sorunca: *"Tabi ki Zilhicce ayıdır"* dedik. Sonra: *"Bu belde hangi beldedir?"* diye sordu. Biz: *"Allah ve Resûlü daha iyi bilir"* dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu cevabımız üzerine susunca bu beldeye başka bir isim koyacağını zannettik. *"Burası haram olan belde değil midir?"* diye sorunca: *"Tabi ki öyledir"* karşılığını verdik. Bunun üzerine: *"Böylesi kutsal bir belde ve böylesi kutsal bir ayda bu gününüzün kutsallığı gibi Rabbinize kavuşana kadar kanlarınız ve mallarınız birbirinize haramdır!"* buyurdu ve: *"Tebliğ ettim mi?"* diye sordu. Biz: *"Evet, ettin"* dedüğümüzde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allahım! Şahit ol! Bunları burada olanlar olmayanlara bildirsin. Zira hazır bulunan kişi, bu sözleri kendisinden daha iyi idrak edebilecek birine ulaştırabilir. Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin!"* buyurdu.

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsneği el-Cu'fî'dir.

Ebû Âmir, Abdulmelik b. Amr el-Akadî'dir.

Kurra, Kurra b. Hâlid es-Sedûsî'dir.

Abdurrahman b. Ebî Bekre'nin babası, Ebû Bekre Nufay' b. el-Hâris b. Kelede'dir.

Humeyd, Humeyd b. Abdirrahman el-Himyerrî'dir.

Kurban bayramı gününde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ'da cemrenin yanında bir hutbe verdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) içinde bulundukları günün hangi gün olduğunu sordu. Müslümanlar edeb olarak cevap vermekten sakınarak: *"Allah ve Resûlü daha iyi bilir"* dediler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) susunca onun bu güne başka bir isim koyacağını düşündüler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu gün Kurban günü değil mi?"* diye sorunca, Müslümanlar: *"Evet"* dediler.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içinde bulundukları ayın hangi ay olduğunu sordu. Müslümanlar: *"Allah ve Resûlü daha iyi bilir"* deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sustu. Müslümanlar yine o aya başka bir isim koyacağını düşündüler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu ay Zilhicce değil mi?"* diye sorunca, Müslümanlar: *"Evet!"* dediler.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanlara üzerinde bulundukları beldenin hangi belde olduğunu sordu. Müslümanlar: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine sustu. Müslümanlar yine o beldeye başka bir isim koyacağını düşündüler. Ancak Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Burası haram olan belde değil midir?*” diye sorunca, Müslümanlar: “Evet!” dediler.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bilin ki bu bölgede ve bu ayda bu gününüzün haram olması gibi canlarınız ve mallarınız birbirinize haramdır*” buyurdu. Burada haram olan şey; can, mal ve ırzın bizzat kendisi değil, haksız yere cana kıyılması, haksız yere bir mala el konulması ve birinin onurunun çiğnenmesidir. Onur denilen şey de kişinin kendisinde veya ailesinde övülen veya yerilen taraftır. Hadiste haram olması bakımından can, mal ve ırzların haram güne, aya ve beldeye benzetilmesi de İslam öncesi Arapların yanında da bu zamanların haram olduğunun bilinmesinden dolayıdır. Bir benzetmede benzeyen şey kendisine benzetilen şeyden daha düşük bir derecede olur. Bundan dolayı oradakiler tarafından haramlığı daha önce bilinmesine rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hükmünü ifade etmeden önce bunları tekrardan sormuş, ardından bir şeyi kendisinden daha değerli ve üst derecede olan bir şeye benzetmiştir. Bu da daha önce *İlim* Kitabında zikredilmiştir.

En sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Tebliğ ettim mi?*” diye sordu. Müslümanlar: “Evet, ettin” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allahum! Şahit ol!*” dedi. Sonra sözlerini ve hükümlerini orada bulunup işitenlerin orada bulunmayanlara aktarıp bildirmesini istedi, bu şekilde kendisine bir şey aktarılan kişinin onu bizzat duyup işitenden daha iyi kavrayabileceğini ifade etti ve kendisinden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmemelerini söyledi.

Hadisin ravilerinden üç kişi tâbiûndandır. Bunlar Muhammed b. Sîrîn, Abdurrahman b. Ebî Bekre ve Humeyd b. Abdurrahman’dır. Bu rivayet daha sonra da *Tefsîr*, *Bedu’l-halk* ve *Fitneler* konuları içinde zikredilecektir inşallah.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 67, 105, 3197, 4406, 4662, 5550, 7078, 7447. Müslim 1679

۱۷۴۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنِي « أَتَدْرُونَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا » . قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَقَالَ « فَإِنَّ هَذَا يَوْمٌ حَرَامٌ ، أَتَدْرُونَ أَيُّ بَلَدٍ هَذَا » قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ « بَلَدٌ حَرَامٌ ، أَتَدْرُونَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا » قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ « شَهْرٌ حَرَامٌ - قَالَ - فَإِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا » . وَقَالَ هِشَامُ بْنُ الْغَارِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَقَفَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ بَيْنَ الْجُمَرَاتِ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي حَجَّ بِهَا ، وَقَالَ « هَذَا يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ » ، فَطَفِقَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ « اللَّهُمَّ اشْهَدْ » وَوَدَّعَ النَّاسَ فَقَالُوا هَذِهِ حَجَّةُ الْوَدَاعِ أَطْرَافُهُ ٤٤٠٣ ، ٦٠٤٣ ، ٦١٦٦ ، ٦٧٨٥ ، ٦٨٦٨ ، ٧٠٧٧ - تحفة ٧٤١٨ ، ٨٥١٤

1742- "Muhammed b. el-Müsennâ — Yezîd b. Hârûn — Âsım b. Muhammed b. Zeyd" isnâdıyla babasının bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ'da: "*Bugünün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?*" diye sordu. Müslümanlar: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bu haram gündür. Bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz?*" diye sordu. Müslümanlar: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bu, haram beldedir. Bu ayın hangi ay olduğunu biliyor musunuz?*" diye sordu. Müslümanlar: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Haram aydır*" buyurdu ve: "*Şüphesiz ki Yüce Allah böylesi kutsal bir belde ve böylesi kutsal bir ayda bu gününüzün haramlığı gibi kanlarınızı, mallarınızı ve ırzlarınızı birbirinize haram kıldı!*" dedi.

Hişâm b. el-Ğâz'ın Nâfi'den bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yapmış olduğu bu haccında kurban gününde cemrelerin arasında durdu ve: "*Bu, büyük hac günüdür*" buyurdu. Sonra da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Allahım! Şâhid ol!*"

demeye başladı ve insanlara veda etti. Bunun üzerine Müslümanlar: “Bu hac, veda haccıdır” dediler.¹

Muhammed, Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Hârun es-Sülemî el-Vâsitî’dir.

Âsım b. Muhammed b. Zeyd’in babası, Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

İbn Ömer, Muhammed b. Zeyd’in dedesidir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ’da kurban günü verdiği hutbede: “*Bugünün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?*” diye sordu. Müslümanlar: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah’ın bu günde savaşmayı yasakladığını bildirip: “*Bu, haram gündür. Bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz?*” diye sordu. Müslümanlar: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu beldede savaşmanın haram olduğunu bildirip: “*Bu haram beldedir. Bu ayın hangi ay olduğunu biliyor musunuz?*” diye sordu. Müslümanlar: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu ayda savaşmanın haram kılındığını bildirip: “*Haram aydır*” buyurdu ve Yüce Allah’ın Mekke beldesinde ve Zilhicce ayında bu kurban gününün haramlığı gibi kanlarının, mallarının ve ırzlarının birbirlerine haram kıldığını bildirdi.

Buhârî ayrıca bunu *Diyetler*, *Fitneler*, *Edeb*, *Hudûd* ve *Meğâzî* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *İmân* konusu içinde tahrir etmiştir.

Hişâm b. el-Ğâz b. Rabîa el-Curaşî’nin Nâfi’den bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yapmış olduğu bu haccında kurban gününde durdu ve: «*Bu gün hangi gündür?*» diye sordu. Müslümanlar: «Kurban günüdür» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Bu büyük hac günüdür*» buyurdu.” İbn Mâce bunu: “Muemmel b. el-Fadl’ın Velîd b. Müslim kanalıyla Hişâm b. el-Ğâz’dan bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir” lafzıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ayrıca İbn Mâce ve başkası bunu: “İbn Ömer b. el-Hattâb’ın azatlısı Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yapmış olduğu bu haccında kurban gününde,

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4403, 6043, 6166, 6785, 6868, 7077. Müslim 66

kuşluk vaktinde cemrelerin arasında durdu...» dedi” şeklinde rivayet etmişlerdir. Taberânî ise rivayetinde: “Vedâ haccında” ifadesini kullanmıştır.

Küçük hac konusunda ihtilaf edilmiştir. Ulemânın çoğunluğu, küçük haccın umre olduğunu söylemektedir. Abdurrezzâk bu yönde tâbiûnun büyüklerinden olan Abdullah b. Şeddâd’dan mevsûl olarak rivayette bulunmuştur. Taberânî de aralarında Atâ ve Şa’bî’nin bulunduğu bir topluluktan mevsûl olarak bu yönde rivayette bulunmuştur. Küçük haccın Arefe günü, büyük haccın (Hacc-ı ekber) kurban günü olduğu da söylenmektedir. Zira haccın rûkûnleri bununla tamamlanmaktadır. Mücâhid’in rivayetine göre de büyük hac kıran haccıdır. Küçük hac ise ifrâd haccıdır. Büyük hac konusunda ihtilafı beş görüş vardır.

Bunlardan birincisi, büyük haccın kurban günü olduğudur. Tirmizî bu yönde merfû ve mevkûf olarak rivayette bulunmuştur. Ebû Dâvud da İbn Ömer’den bu yönde merfû olarak rivayette bulunmuştur. Daha önce de Hz. Ali, Abdullah b. Ebî Evfâ ve Şa’bî’nin böyle dedikleri zikredilmişti.

İkincisi, büyük haccın Arefe günü olduğudur. İbn Murdeveyh, *Tefsîr*’inde “İbn Cüreyc — Muhammed b. Kays” isnâdıyla Misver b. Mahreme’den: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Arafat’ta iken bize hutbe verdi. Allah’a hamdû senâ ettikten sonra: «*Derim ki! Bu gün büyük hac günüdür*» buyurdu” şeklinde rivayette bulunmuştur. Bu da vakfenin haccın önemli amellerinden olduğu yönünde tevil edilmiştir.

Üçüncüsü, hac günlerinin hepsi olduğudur.

Dördüncüsü, Büyük haccın kıran haccı ve küçük haccın ifrad haccı olduğudur.

Beşincisi, Ebû Bekr’in insanlara haccettirdiği haccın olduğudur. İbn Murdeveyh, *Tefsîr*’de bunu Hasan kanalıyla Semure’den: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) büyük hac gününde Ebû Bekr’in insanlara haccettirdiği günde...” şeklinde aktarmıştır.

Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allahum! Şâhid ol!*” demeye başladı ve insanlara veda etti. Beyhakî zayıf bir isnâdla: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) devesi Kasvâ’nın hazırlanmasını istedi ve ona binip Akabe’de durdu. İnsanlar da etrafında toplandı...” şeklinde rivayette bulunmuştur. Bunun üzerine sahabiler bu haccın Veda haccı olduğunu söylediler.

۱۳۳ - بَابُ هَلْ يَبِيتُ أَصْحَابُ السَّقَايَةِ أَوْ غَيْرُهُمْ مَكَّةَ لَيْلًا مِّنَى

133- SU DAĞITANLAR VEYA ONLARDAN BAŞKALARI MİNÂ GECELERİNİ MEKKE'DE GEÇİREBİLİR Mİ?

Su dağıtma vazifesi olan Abbâs ve başkası veya ondan başka hastalık gibi bir özürlü olan veya oduncular ve çobanlar gibi meşguliyet sahibi kimseler Minâ gecelerini Mekke'de geçirebilir mi?

۱۷۴۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ

نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ أَطْرَافَهُ ۱۶۳۴ ، ۱۷۴۴ ،

۱۷۴۵ - تحفة ۸۰۸۰

1743- “Muhammed b. Ubeyd b. Meymûn — İsa b. Yûnus — Ubeydullah” isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde ruhsat verdi” demiştir.

Muhammed b. Ubeyd b. Meymûn, İbn Ebî Abbâd el-Kureşî et-Teymî diye bilinen kişidir.

İsa, İsa b. Yûnus el-Hemdânî el-Kûfî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Umerî'dir.

Nâfi', İbn Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) su dağıtma vazifesi olan kimselerin Minâ gecelerini Mekke'de geçirmelerine ruhsat vermiştir. İsmâîlî bunu isnadda zikredilen İbrâhîm b. Mûsa b. İsa b. Yûnus kanalıyla: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Abbâs'a su dağıtma görevinden dolayı Minâ gecelerini Mekke'de geçirmesine ruhsat verdi” lafzıyla rivayet etmiştir.

Buhârî ayrıca bunu Abbâs'ın sikâyesi başlığı altında tahrir etmiştir.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1634, 1744, 1745. Müslim 1315

۱۷۴۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عُيَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَذِنَ أَطْرَافَهُ ۱۶۳۴ ، ۱۷۴۳ ، ۱۷۴۵ - تحفة ۸۰۳۳

1744- "Yahya b. Mûsa — Muhammed b. Bekr — İbn Cüreyc — Ubeydullah" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde izin verdi" demiştir.¹

Yahya, Yahya b. Mûsa el-Belhî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Bekr el-Bursânî el-Basrî'dir.

İbn Cüreyc, İbn Cüreyc b. Abdilazîz'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer'dir.

İbn Ömer, İbn Ömer b. el-Hattâb'dır.

Hadîste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) su dağıtma vazifesi olan kimselerin Minâ gecelerini Mekke'de geçirmelerine izin vermiştir. Ahmed, *Müsned*'de bunu Muhammed b. Bekr el-Bursânî'den: "Abbâs b. Abdilmuttalib hacılara su dağıttığı için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun Minâ gecelerini Mekke'de geçirmesine izin verdi" lafzıyla rivayet etmiştir.

۱۷۴۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ الْعَبَّاسَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - اسْتَأْذَنَ النَّبِيَّ ﷺ لِيَسِيرَ بِمَكَّةَ لَيْلِي مَنْى ، مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ ، فَأْذِنَ لَهُ . تَابَعَهُ أَبُو أُسَامَةَ وَعُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ وَأَبُو ضَمْرَةَ أَطْرَافَهُ ۱۶۳۴ ، ۱۷۴۳ ، ۱۷۴۴ - تحفة ۷۸۰۲ ، ۷۹۳۹ ، ۸۰۶۱ ، ۷۸۲۴

1745- "Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr — babası — Ubeydullah" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: "Abbâs, hacılara su dağıttığı için Minâ gecelerinde Mekke'de ikamet etmek üzere Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin istedi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1634, 1743, 1745. Müslim 1315

ona izin verdi.” Ebû Usâme, Ukbe b. Hâlid ve Ebû Damra bunu rivayet ederek ona mutabaat etmişlerdir.¹

Muhammed, Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr el-Hemdânî el-Kûfî'dir.

Muhammed'in babası, Abdullâh'tır.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Umerî'dir.

Abbâs, hacılara su dağıttığı için Minâ gecelerinde Mescid-i Haram diye bilinen Mekke'de ikamet etmek üzere Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) izin istemiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine izin vermiştir.

Ebû Usâme Hammâd b. Usâme el-Leysî, Ukbe b. Hâlid Ebû Mes'ûd es-Sekûnî ve Ebû Damra Enes b. İyâd bunu rivayet ederek Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr'e mutabaat etmişlerdir. Ebû Usâme Hammâd b. Usâme el-Leysî'nin hadisini Müslim rivayet etmiştir. Ukbe b. Hâlid Ebû Mes'ûd es-Sekûnî'nin hadisini İbn Ebî Şeybe, *Müsned*'inde rivayet etmiştir. Ebû Damra Enes b. İyâd'ın hadisini Buhârî, Hacılara su dağıtma başlığı altında rivayet etmiştir. Buhârî'nin bu mutabaatı zikretmesi Yahya b. Saîd el-Kattân'ın bunu mevsûl olarak rivayet etmesi ile şüpheye düşmüş olması sebebiyledir. Ahmed bunu Yahya b. Ubeydillah kanalıyla Nâfi'den rivayet etmiş ve: “Bildığım kadarıyla Nâfi' bunu İbn Ömer'den rivayet etti” demiştir.

İsmâîlî der ki: “Mûsa b. Ukbe, Derâverdî, Ali b. Misher ve Muhammed b. Fuleyh bunu şüphe etmeksizin mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Hepsi de bunu Ubeydullah'tan rivayet etmişlerdir. Ancak İbnu'l-Mübârek bunu Ubeydullah'tan mürsel olarak aktarmıştır.”

Hâfız İbn Hacer der ki: “Görüldüğü kadarıyla Ubeydullah bunu mevsûl olarak rivayet etmekte şüpheye düşmüştür. Yahya b. Saîd el-Kattân'ın rivayeti de bunun delilidir. Cemaatin rivayetine dayanarak kendisi bunu çoğunlukla mevsûl olarak rivayet ederdi.”

Hadis Teşrik günlerinin gecelerini Minâ'da geçirmenin vacip olduğuna delalet etmektedir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Abbâs'a, hacılara su dağıttığı için Minâ gecelerinde Mekke'de ikamet etmesine izin vermiştir. Bu da bunun başkasına caiz olmadığına delalet etmektedir. Çünkü zikredilen

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1634, 1743, 1744. Müslim 1315

durumlardan dolayı bu yönde izin verilmiştir. Bu durumlardan birinin olmaması halinde de böylesi bir şeye izin yoktur. Şâfiîler bu görüştedir. Hanbelîlerden *er-Riâyeteyn* eserinin sahibi şöyle demiştir: “Burada gecenin yarısından çoğunun Minâ’da geçirilmesi kastedilmektedir. Bu durum kişinin bir yerde gecelemeceğine dair yemin etmesi halinde gecenin yarısından fazlasını orada geçirmedikten sonra yemininin bozulmaması gibidir. Yani kişi daha önce de zikredildiği gibi gecenin yarısından sonraki vaktin bir kısmını Müzdelife’de geçirebilir.”

Mâverdî, Şâfiî’nin kavli ve Ahmed’in rivayeti hakkında: “Görüşün doğrusu budur” demiştir. İbn Ebî Mûsa, *el-İrşâd*’da, el-Kâdî, *el-Hilâf*’ta, İbn Akîl, *el-Fusûl*’da ve Ebu’l-Hattâb, *el-Hidâye*’de bu görüşte olduklarını söylemişlerdir. Hanefiler: “Eğer bu vacip olsaydı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Abbâs’a bu yönde izin vermezdi” diyerek ve bunu delil sayarak Minâ’da gecelenin sünnet olduğunu söylemişlerdir. Minâ gecelerinde Minâ’yı terk edene kurban kesmenin vacip olması da bu hilafın temeline dayanmaktadır. Şâfiîlere göre Minâ’yı bir gece terk eden kimsenin bir müd, iki gece terk eden kimsenin iki müd yiyecek vermesi, üç gece terk eden kimsenin de kurban kesmesi gerekir. Geceyi Minâ’da geçirmeyi bile bile terk edenlerle unutarak terk eden kimseler arasında bir fark yoktur. Kişi su dağıtan biri veya çoban biri olmadığı halde gece yarısından önce Müzdelife’den çıkarsa ve gece yarısından sonra da olsa geri dönmezse kurban kesmesi gerekir.

Çobanın güneş batmadan önce Minâ’yı terk edip orada gecelememesinde bir sakınca yoktur. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deve çobanına bu yönde izin vermiştir. Tirmizî bu hadisi rivayet etmiş ve hasen sahih olduğunu söylemiştir. Ancak güneş battığı zamanda Minâ’da bulunan deve çobanlarının o geceyi Minâ’da geçirmeleri ve ertesi gün de cemreleri taşlamaları gerekir. Müzdelife’de geceleme Minâ’da geceleme gibidir. Kişinin Müzdelife’den güneş batmadan önce çıkması, güneş batmadan önce oraya gelmesi ve yine o vakitte çıkması ile olur. Ancak su dağıtanların güneş batmadan önce çıkmaları hakkında mukayyed bir şey yoktur. Çünkü onların işleri çobanların hilafına gece vaktidir. Yani su dağıtmakla görevli kimseler, kendileri Minâ’daiken güneş batsa bile yine de Mekke’ye gidip geceyi orada geçirebilirler. Çünkü bunların görevi gece de devam eder. Hasta, özürlü veya bir şey kaybedip te onu arayan kimseler bu konuda su dağıtanlar konumundadır. Hac hazırlığı yapmakla meşgul olup kurban gecesini Arafat’a

yetişen ve Müzdelife’de gecelemeyip vakfe yapmakla meşgul olan kimse de Müzdelife’de gecelemeden daha önemli bir şey ile meşgul olduğu için su dağıtanlar konumundadır. Arafat’tan Mekke’ye dönüp ifâda tavafı yapmakla meşgul olan kimse de Arafat’ta vakfe yapmakla meşgul olan kimse gibidir ve su dağıtanlar konumundadır.

Mâlikiler: “Minâ’da üç gece geçirmek gerekir. Acelesi olan kimse ise iki gece geçirir” demiştir. İbn Habîb, İbnü’l-Mâcişûn ve İbn Abdilhakem kanalıyla Mâlik’ten naklederek şöyle demiştir: “Gecenin ekseriyetini Mekke’de geçiren ve sonra Minâ’ya gelip gecenin kalan kısmını Minâ’da geçiren kimseye bir şey yoktur. Ancak gecenin tamamını Minâ’nın dışında geçiren kimsenin ceza kurbanı kesmesi gerekir. Kişinin hasta olması veya başka bir özrünün bulunması halinde durum aynıdır ve kurban kesmesi üzerinden düşmez.” el-Bâcî böyle demiştir. İbn Abdilhakem ve İbn Habîb’den naklettiği ise *el-Müdevvene*’de zikredilenin hilafıdır. Bilinen ise Minâ’yı bir gece terk eden kimsenin kurban kesmesi gerektiğidir. Mâverîdî, *et-Tankîh*’te Hanbelîlerden naklederek: “Minâ’yı bir gece terk eden kimsenin kurban kesmesi gerekir” demiştir. *Şerhu’l-Mukni*’de ise: “Saçı tıraş etmekte olduğu gibi bir müd yiyecek verilir” demiştir.

۱۳۴ - بَابُ رَمَى الْجِمَارِ

134- CEMRELERİ (ŞEYTANLARI) TAŞLAMA

وَقَالَ جَابِرٌ رَمَى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ ضُحًى ، وَرَمَى بَعْدَ ذَلِكَ بَعْدَ الزَّوَالِ .

Câbir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü kuşluk vaktinde ve daha sonra güneş zeval vaktini geçtikten sonra taşlama yaptı” demiştir.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü kuşluk vaktinde Akabe Cemresi’ni taşıladı” demiştir. Müslim bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Kurban günü taşlama vakti kurban günü gecenin yarısından sonra başlamaktadır. Zira Ebû Dâvud, Müslim’in şartlarına göre sahih bir isnâdla Hz. Âişe’den naklederek Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme’yi kurban gecesini gönderdiğini ve Ümmü Seleme’nin tan ağarmadan önce taşlama yaptığını ve sonra ifâda tavafını yaptığını bildirmiştir. Yine Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’nin bildirdiğine göre daha sonra

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Teşrik günlerinde güneş zeval vaktini geçtikten sonra taşlama yapmıştır. Taşlama vakti, güneş batımına kadar devam eder. Taşlamayı öğle namazından önce yapmak menduptur, ancak zeval vaktinden önce yapmak caiz değildir.

۱۷۴۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنْ وَبَرَةَ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - مَتَى أَرْمِي الْجِمَارَ قَالَ إِذَا رَمَى إِمَامُكَ فَارْمِهِ . فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ الْمُسَاَلَةَ ، قَالَ كُنَّا نَتَحَيَّنُ ، فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ رَمَيْنَا . تحفة ۸۵۵۴

1746- Ebû Nuaym isnâdıyla Mis'ar'ın bildirdiğine göre Vebere şöyle demiştir: İbn Ömer'e: "Cemreleri ne zaman taşılayayım?" diye sorduğumda: "İmamın taşıladığı zaman taşla" cevabını verdi. Aynı soruyu bir daha sorduğumda ise: "Güneşin zevalini beklerdik, güneş zeval vaktini geçince de taşları atardık" cevabını verdi.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Mis'ar, Mis'ar b. Kidâm'dır.

Vebere, Vebere b. Abdirrahman el-Müslî'dir.

Vebere, İbn Ömer'e kurban günü dışında Teşrik günlerinde cemreleri ne zaman taşlaması gerektiğini sorunca, İbn Ömer, hac emiri taşıladığı zaman taşlamasını söylemiştir. İbn Uyeyne bunu aynı isnâd ile Mis'ar'den: "Kendisine hac emirinin taşlamayı geciktirmesi durumunu sorduğumda" ziyadesinde bulunmuştur. İbn Ebî Ömer bunu *Müsned*'inde tahrir etmiştir. Aynı kanalla da İsmâîlî kendisinden rivayette bulunmuştur.

Vebere aynı soruyu tekrar edince, İbn Ömer Teşrik günlerinde güneşin zevalini beklediklerini ve güneş zeval vaktini geçince üç cemreyi taşıladıklarını söylemiştir. Sanki İbn Ömer, Vebere'nin hac emirine muhalefet etmesinden ve bundan bir zarar görmesinden endişe ederek ilk sormasında böyle cevap vermişti. İkinci defa sorması üzerine de bunu gizli tutmak istememiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında nasıl yaptıklarını kendisine söylemiştir. Kişinin ilk olarak birinci cemreyi, sonra orta cemreyi, sonra da Akabe Cemresi'ni taşlaması gerekir. Buhârî bunu daha sonra Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "*Hac menasikini benden alınız*" buyruğu ile bir daha rivayet etmiştir. Sa'y etmede olduğu gibi burada da sıralama gerekmektedir. Kişi

birinci cemreyi taşlamayı bitirmeden ikinciye ve birinciyle ikinciye bitirmeden üçüncüyü taşlayamaz.

Ebû Hanife der ki: “Kişi ilk olarak Akabe Cemresi’ni, sonra orta cemreyi, sonra da birinci cemreyi taşlarsa caizdir” demiştir. Kişi unutarak da olsa kurban günü taşlamayı terk eder ve sadece teşrik günlerinden taşlama yaparsa kurban kesmesi lazım olur.

Hadisin ravilerinin tümü Kûfelidir. Hadisi Ebû Dâvud tahrir etmiştir.

۱۳۵ - بَاب رَمَى الْجِمَارِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي

135- CEMRELERİ VADİNİN ORTASINDAN TAŞLAMAK

Kurban günü Akabe cemrelerini vadinin ortasından taşlamak.

۱۷۴۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ رَمَى عَبْدُ اللَّهِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ، فَقُلْتُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، إِنَّ نَاسًا يَرْمُونَهَا مِنْ فَوْقِهَا ، فَقَالَ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ هَذَا مَقَامُ الَّذِي أَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ﷺ . وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ بِهَذَا أَطْرَافَهُ ۱۷۴۸ ، ۱۷۴۹ ، ۱۷۵۰ -

تحفة ۹۳۸۲

1747- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — A’miş” isnâdıyla İbrâhîm’in bildirdiğine göre Abdurrahman b. Yezîd şöyle demiştir: Abdullah (b. Mes’ûd) taşlamayı vadinin ortasından yaptı. Kendisine: “Ey Ebû Abdurrahman! Başkaları bu taşları vadinin üstünden atıyorlar” dediğimde: “Kendisinden başka ilâh olmayan Allah’a yemin olsun ki burası, kendisine Bakara Sûresi nazil olanın durduğu yerdir” dedi. Abdullah b. el-Velîd: “Süfyân, A’miş’ten bu hadisi nakletti” demiştir.

Muhammed, Muhammed b. Kesîr el-Abdî’dir. İbn Maîn: “Bu kişi güvenilir biri değildir” demiştir. Ebû Hâtim ise: “Doğru sözlü/ dürüst biridir” demiştir. Ahmed b. Hanbel kendisini güvenilir biri olarak görmüştür. Ayrıca Buhârî, İlm, Buyû’ ve Tefsîr’de kendisinden üç hadis rivayet etmiştir. Onun bu rivayetlerine de mutabaat edilmiştir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Yezîd, en-Nehaî'dir.

Abdullah, Akabe Cemresi'nin taşlamasını Mekke solunda ve Arafat sağında olacak şekilde vadinin ortasından yaptı. Tirmizî bunu: "Abdullah, Akabe Cemresi'ni taşılayacağı zaman vadinin ortasına geldi" lafzıyla rivayet etmiştir. Abdurrahman b. Yezîd, Abdullah b. Mes'ûd'a künyesiyle: "Ey Ebû Abdurrahman!" diyerek kurban günü başkalarının Akabe Cemresi'ni vadinin üstünden taşıladığını söyleyince, Abdullah b. Mes'ûd: "Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki burası, kendisine Bakara Sûresi nazil olanın durduğu yerdir" dedi. Yani Abdullah b. Mes'ûd, cemre taşlamak ilgili olarak: **"Bir de sayılı günlerde Allah'ı zikredin"** âyetine işaret etmek istemiştir. Ayrıca: "Haccın menasikleri kendisine indirilen ve bütün hac işleri kendisinden alınacak olan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), taşlamanın keyfiyetini kendisinden almaya, Akabe Cemresi'ni vadinin üstünden taşılayan kimselerden daha önceliklidir ve kendisine uymak daha uygundur" demek istemiştir.

Abdullah b. el-Velîd el-Adenî: "Süfyân es-Sevrî, A'meş'ten o da Abdullah b. Mes'ûd'dan bu hadisi nakletti" demiştir. İbn Mende bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Burada İbn Mes'ûd'un zikredilmesi Süfyân es-Sevrî'nin bunu A'meş'ten işitmiş olduğunu bildirmek açısından dır.

Hadisin ravilerinin tümü Kûfelidir. Ancak Buhârî'nin hocası Basralıdır ve Süfyân Mekkelidir. İsnâdında yeğenin dayıdan rivayeti vardır. Zira Abdurrahman, İbrâhîm'in dayısıdır. İsnadında A'meş, İbrâhîm ve Abdurrahman olmak üzere tâbiûndan üç kişi vardır. Bunlar bu rivayeti birbirlerinden nakletmektedir.

Buhârî bunu ayrıca Müsedded ve Hafs b. Ömer kanalıyla rivayet etmiştir. Hadisi Müslim, Nesâî ve İbn Mâce, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.²

¹ Bakara Sur. 203

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1748, 1749, 1750. Müslim 1296

۱۳۶ - بَابُ رَمَى الْجِمَارِ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ

136- CEMRELERE YEDİŞER TAŞ ATMAK

ذَكَرَهُ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

İbn Ömer yedi taş atmayı Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek zikretmiştir.

Daha sonra mevsûl olarak zikredilecek olan hadiste de olduğu gibi İbn Ömer, üç cemreyi yedişer taş atarak taşlamayı Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek zikretmiştir.

۱۷۴۸ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى الْجُمَرَةِ الْكُبْرَى جَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ ، وَمِنْهُ عَنْ يَمِينِهِ ، وَرَمَى بِسَبْعٍ ، وَقَالَ هَكَذَا رَمَى الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ﷺ . أَطْرَافَهُ ۱۷۴۷ ، ۱۷۴۹ ، ۱۷۵۰ - تحفة ۹۳۸۲

1748- “Hafs b. Ömer — Şu’be — Hakem — İbrâhîm” isnâdıyla Abdurrahman b. Yezîd bildiriyor: Abdullah (b. Mes’ûd), Büyük Cemre’nin yanına vardığında Kâbe’yi soluna, Minâ’yı sağına alıp cemreye (şeytana) yedi taş attı ve: “Kendisine Bakara Sûresi nazil olan bu şekilde attı” dedi.¹

Hafs, Hafs b. Ömer el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Hakem, Hakem b. Uteybe’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Abdurrahman b. Yezîd, isnâdda zikredilen İbrâhîm’in dayısıdır.

Abdullah b. Mes’ûd, Büyük cemrenin yani Akabe Cemresi’nin yanına vardığında Kâbe’yi soluna, Minâ’yı sağına ve cemreyi önüne alıp cemreye yedi taş attı. Altı taş ile taşlamak kâfi değildir. Ulemânın çoğunluğu, Atâ’nın

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1747, 1749, 1750. Müslim 1296

hilafına bu görüştedir. Zira Atâ, beş taş ile taşlamanın kâfi olduğunu söylerken, Mücâhid altı taş ile taşlamanın kâfi olacağını söylemiştir. Ahmed, Nesâî'nin rivayetine dayanarak bu görüşte olduğunu söylemiştir. Çünkü Nesâî, Sa'd b. Mâlik'ten olan rivayetinde: "Hacda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte döndük ve dönerken kimimiz taşlamayı yedi taş ile yaptığını söylerken kimimiz altı taş ile yaptığını söylemekteydi. Hal böyle iken de kimse kimseyi ayıplamadı" demiştir.

Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Ebû Miclez'den naklettikleri rivayet: "İbn Abbâs'a cemreleri taşlamayı sorduğumda: «Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) altı taşla mı yoksa yedi taşla mı taşladığını bilmiyorum» dedi" şeklindedir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: Sa'd'ın hadisi mûsned hadis değildir. İbn Abbâs'ın hadisi ise şüphe üzere nakledilmiştir. Taşlamanın genelinde atılan çakıl taşı sayısı ise yetmiştir. Her cemreye yedi taş olmak üzere Teşrik günlerinden her bir günde yirmi bir taş atılmaktadır. Atılan çakılların sayısı dört İmama ve cumhura göre, yetmiştir. Ancak İmam Ahmed'den nakledilen bir rivayete göre, her cemreye altı taş atmak üzere toplam da altmış taş atılır. Yine kendisinden nakledilen başka bir rivayete göre, her cemreye beş taş atmak üzere toplam da elli taş atılır. Kişi bir veya iki günün atışını kasden veya unutarak terk ederse, bunu geri kalan günlerde telâfi etmesi caizdir ve bu kaza değil, edâdır. Çünkü taş atma günleri bir vakit hükmündedir.

"Kişi bir veya iki günün atışını kasden veya unutarak terk ederse, bunu geri kalan günlerde telâfi etmesi caizdir ve bu kaza değil, edâdır" denilmesine gelince, kişinin namazı muayyen vaktinde kılması onu edâ etmesi demektir. Ancak vaktinin dışında kılması onu kaza etmesi demektir. Kişi namazı ilk vakti ile son vakti arasında herhangi bir zamanda kılmakta muhayyerdir. Teşrik günlerinde taşlama günlerinin hükmü de namaz vakti hükmündedir. Kaza etmenin bir vakti olmadığı için Teşrik günlerinde taş atarken tertibe riayetin şart olmadığı ve taşlamanın gece yapılabileceği söylenmektedir. Ancak bu konuda taşlamanın oruç gibi gündüz ibadeti olması sebebiyle gece yapılamayacağı söylenmektedir.

Sonra İbn Mes'ûd, kendisine Bakara Sûresi nazil olanın (sallallahu aleyhi vesellem) taşlamayı bu şekilde yaptığını söyledi.

۱۳۷ - بَاب مَنْ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ

137- BEYT'İ SOLUNA ALIP DA AKABE CEMRESİ'Nİ TAŞLAYAN KİMSE

Beyt-i Haram'ı soluna alıp da Akabe Cemresi'ni taşıyan kimse.

۱۷۴۹ - حَدَّثَنَا آهْمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّهُ

حَجَّ مَعَ ابْنِ مَعْنُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَرَأَاهُ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الْكُبْرَى بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ ، فَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ ، وَمِنَى عَنْ يَمِينِهِ ، ثُمَّ قَالَ هَذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ

أطرافه ۱۷۴۷ ، ۱۷۴۸ ، ۱۷۵۰ - تحفة ۹۳۸۲

1749- “Âdem — Şu'be — Hakem” isnâdıyla İbrâhîm'in bildirdiğine göre Abdurrahman b. Yezîd, İbn Mes'ûd ile birlikte haccetmiş ve Abdurrahman, İbn Mes'ûd'u Beyt'i soluna, Minâ'yı da sağına alıp, Büyük Cemre'ye yedi tane çakıl taşı ile taşlarken görmüştür. Sonra İbn Mes'ûd: “Burası, kendisine Bakara Sûresi nazil olanın durduğu yerdir” demiştir.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Hakem, Hakem b. Utbe'dir.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Abdurrahman b. Yezîd, en-Nehaî, İbrâhîm en-Nehaî'nin dayısıdır.

Abdurrahman b. Yezîd, İbn Mes'ûd ile birlikte haccetmiş ve Abdurrahman, İbn Mes'ûd'u Beyt-i Haram'ı soluna, Minâ'yı da sağına alıp, Akabe Cemresi'ni yedi tane çakıl taşı ile taşlarken görmüştür. Sonra İbn Mes'ûd: “Burası, kendisine Bakara Sûresi nazil olan Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) durduğu yerdir” demiştir. Burası kurban gününde taşlamak için durulması mendup olan yerdir. Teşrik günlerinde ise üst taraftan taşlanır.

Akabe Cemresi diğer iki cemreden dört şeyle ayrı kılınmıştır. Bunlardan biri; kurban günü taşlanması, biri yanında vakfe yapılmaması, biri kuşluk

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1747, 1748, 1750. Müslim 1296

vaktinde taşlanması ve bir diğeri alt taraftan taşlanmasıdır. Ancak önünden, sağından, solundan ve üstünden olmak üzere ne taraftan taşlanırsa taşlansın bunun caiz olduğu konusunda ittifak edilmiştir. Bu konudaki ihtilaf ise daha faziletli olanı hakkındadır.

۱۳۸ - باب يُكَبَّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ

138- HER BİR ÇAKIL TAŞI İLE TEKBİR GETİRİLMESİ

قَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

İbn Ömer, her bir çakıl taşı ile birlikte tekbir getirilmesini Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek zikretmiştir.

Hacı kişi kurban günü ve diğer günlerde üç cemreyi taşıdığı zaman her çakıl taşı atışında tekbir getirir. İbn Ömer bunu iki cemreyi taşlarken başlığı altın da zikredileceği gibi Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek zikretmiştir.

۱۷۵۰ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ الْحَجَّاجَ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ السُّورَةُ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا الْبَقَرَةُ ، وَالسُّورَةُ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا آلُ عِمْرَانَ ، وَالسُّورَةُ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا النَّسَاءُ . قَالَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ ، فَقَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ أَنَّهُ كَانَ مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حِينَ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ ، فَاسْتَبَطْنَ الْوَادِي ، حَتَّى إِذَا حَادَى بِالشَّجَرَةِ اعْتَرَصَهَا ، فَرَمَى بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ ، يُكَبَّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ ، ثُمَّ قَالَ مِنْ هَاهُنَا وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ قَامَ الَّذِي أَنْزَلْتَ عَلَيْهِ سُورَةَ الْبَقَرَةِ ﷺ أَطْرَافَهُ ۱۷۴۷ ، ۱۷۴۸ ،

۱۷۴۹ - تحفة ۹۳۸۲

1750- Müsedded kanalıyla Abdolvâhid'in bildirdiğine göre A'meş şöyle demiştir: Ben, Haccâc'ın minber üzerinde: "İçinde el-Bakara zikredilen sûre, içinde Âl-i İmrân zikredilen sûre ve içinde kadınlar zikredilen sûre" dediğini işittim. Bunu İbrâhîm'e zikrettiğimde şu karşılığı verdi: "Abdurrahman b. Yezîd, bana İbn Mes'ûd ile birlikte hac yaptığını, İbn Mes'ûd'un Akabe Cemresi'ni taşıdığı zaman vadinin içine

girdiğini, orada bulunan ağacın hizasına geldiğinde onu yan tarafına aldığı, oradan yedi çakıl taşı attığını ve her bir çakıl taşı attığında tekbir getirdiğini, sonra da: «Kendisinden başka ilâh olmayan Allah’a yemin olsun ki burası, kendisine Bakara Sûresi nazil olanın durduğu yerdir» dediğini söyledi.”

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Basrî’dir.

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

Haccâc, Haccâc b. Yûsuf es-Sekaffî’dir.

A’miş, Haccâc’ın minber üzerinde: “İçinde el-Bakara zikredilen sûre, içinde Âl-i İmrân zikredilen sûre ve içinde kadınlar zikredilen sûre” dediğini yani Bakara Sûresi, Âl-i İmrân Sûresi, Nisâ Sûresi diye sûreleri isimleri ile söylemediğini işitmiş ve bunu İbrâhîm en-Nehaî’ye sormuştur. İbrâhîm en-Nehaî de ona, Abdurrahman b. Yezîd’in kendisine İbn Mes’ûd ile birlikte hac yaptığını, İbn Mes’ûd’un Akabe Cemresi’ni taşıdığı zaman vadinin içine girdiğini, orada bulunan ağacın hizasına geldiğinde onu yan tarafına aldığı, oradan yedi çakıl taşı attığını ve her bir çakıl taşı attığında tekbir getirdiğini, sonra da: “Kendisinden başka ilâh olmayan Allah’a yemin olsun ki burası, kendisine Bakara Sûresi nazil olanın durduğu yerdir” dediğini haber verdiğini söylemiştir.

Taşlama yaparken: “Allahu ekber Allahu ekber, Lâ ilahe illallahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahlil-hamd” şeklinde tekbir getirilir. Mâverdî bunu Şâfiî’den nakletmiştir.

۱۳۹ - بَابُ مَنْ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ وَلَمْ يَقِفْ

139- AKABE CEMRESİNİ TAŞLADIKTAN
SONRA YANINDA VAKFE YAPMAYAN KİMSE

قَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

İbn Ömer bu konudaki hadisini Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek zikretmiştir.

Akabe Cemresi'ni taşıdıktan sonra yanında vakfe yapmamak konusunda İbn Ömer, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayette bulunmuştur. Bu rivayet bir sonraki başlık altında zikredilecektir, inşallah.

١٤٠ - بَابُ إِذَا رَمَى الْجَمْرَتَيْنِ يَقُومُ وَيُسْهَلُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ

140- KİŞİ DİĞER İKİ CEMREYİ TAŞLADIĞINDA ONLARIN YANINDAKİ DÜZLÜĞE GİRER VE KIBLEYE YÖNELMİŞ OLARAK ORADA DURUR

Hacı kişi ilk olarak Hayf Mescidi'nin yanındaki orta cemreyi taşıdığı zaman vadinin ortasından düzlüğe gider ve orada kibleye yönelmiş olarak Bakara Sûresi'ni okuyacak bir süre kadar vakfe yapar. Beyhakî de İbn Ömer'in böyle yaptığını zikretmiştir. Diğer cemreyi taşıdığı zaman da aynı şekilde yapar.

١٧٥١ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ كَانَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الدُّنْيَا بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ ، يُكَبِّرُ عَلَى إِثْرِ كُلِّ حَصَاةٍ ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ حَتَّى يُسْهَلَ فَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَيَقُومُ طَوِيلًا ، وَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ ، ثُمَّ يَرْمِي الْوُسْطَى ، ثُمَّ يَأْخُذُ ذَاتَ الشِّمَالِ فَيَسْتَهْلُ وَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَيَقُومُ طَوِيلًا وَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ ، وَيَقُومُ طَوِيلًا ، ثُمَّ يَرْمِي جَمْرَةَ ذَاتِ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ، وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيَقُولُ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُهُ . طرفاه ١٧٥٢

١٧٥٣ - تحفة ٦٩٨٦ ،

1751- "Osman b. Ebî Şeybe — Talha b. Yahya — Yûnus" isnâdıyla Zührî'nin bildirdiğine göre Sâlim b. Ömer şöyle demiştir: İbn Ömer, Cemretu'd-Dünya'yı (Küçük Şeytan'ı) yedi taşla taşlar ve her bir taşı atarken tekbir getirirdi. Sonra vadinin ortasına doğru ilerleyip kibleye dönerdi. Orada uzunca durur, ellerini kaldırarak dua ederdi. Sonra ikinci cemreyi taşlardı. Ardından sola doğru yol alır ve vadinin ortalarına geldiği zaman kibleye doğru dönüp ellerini kaldırarak dua ederdi. Orada da uzunca dururdu. En son vadinin ortasında Akabe Cemresi'ni taşlardı.

Ancak orada durmaz taşlarını attıktan sonra ayrılırdı ve: “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yaptığını gördüm” derdi.

Osman b. Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe’nin kardeşidir.

Talha, Talha b. Yahya b. en-Nu’mân ez-Zürakî el-Ensârî’dir. Bağdat’ta ikamet etmiştir. İbn Maîn kendisini güvenilir bulmuştur. Ahmed: “Rivayetleri güvenilir muhaddislerin rivayetine yakındır” demiştir. Ebû Hâtim ise rivayeten güçlü biri olmadığını söylemiştir. Yakub: “İbn Ebî Şeybe çok zayıf biridir” demiştir. Buhârî onun sadece bu hadisini rivayet etmiştir. Süleyman b. Bilal de kendisine bu hadiste mutabaat etmiştir ve her ikisi bunu Yûnus b. Yezîd’den bir sonraki başlık altında zikredildiği gibi rivayet etmişlerdir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Sâlim, Sâlim b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

İbn Ömer, ilk olarak Hayf Mescidi’ne yakın olan Cemretu’d-Dünya’yı (Küçük Şeytan’ı) yedi taşla taşlar ve her bir taşı atarken tekbir getirirdi. Sonra vadinin ortasına doğru yani kendisine çakıl taşları isabet etmeyecek bir yere ilerleyip arkasını cemreye ve yüzünü kibleye dönerdi. Orada uzunca durur, ellerini kaldırarak Bakara Sûresi’ni okuyacak bir süre kadar dua ederdi. Beyhakî rivayetinde bununla birlikte onun nasıl bir huşu içinde olduğunu da zikretmiştir.

Sonra ikinci cemreyi taşlardı. Ardından da sola doğru yol alır, ilk cemreyi taşıladıktan sonra yaptığı gibi vadinin ortalarına yani kendisine çakıl taşları isabet etmeyecek bir yere geldiği zaman kibleye doğru dönüp ellerini kaldırarak dua ederdi. Orada da ilk cemreyi taşıladıktan sonra yaptığı gibi uzunca dururdu. En son, vadinin ortasında Akabe Cemresi’ni taşlardı. Ancak orada durmaz, taşlarını attıktan sonra ayrılırdı ve bütün bu yaptıklarını kastederek: “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yaptığını gördüm” derdi.

١٤١ - باب رَفْعِ الْيَدَيْنِ عِنْدَ جَمْرَةِ الدُّنْيَا وَالْوُسْطَى

141- CEMRETU'D-DÜNYA (KÜÇÜK ŞEYTAN) İLE CEMRETU'L-VUSTA (ORTA ŞEYTAN) YANINDA ELLERİ KALDIRMAK

Hayf Mescidi'ne yakın olan Cemretu'd-Dünya (Küçük Şeytan) yanında ve Cemretu'd-Dünya ile Akabe Cemresi (Büyük Şeytan) arasında olan orta cemrenin yanında dua ederken elleri kaldırmak.

١٧٥٢ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الدُّنْيَا بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ عَلَى إِثْرِ كُلِّ حَصَاةٍ ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فَيُسْهِلُ ، فَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ قِيَامًا طَوِيلًا ، فَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ ، ثُمَّ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الْوُسْطَى كَذَلِكَ ، فَيَأْخُذُ ذَاتَ الشَّامِلِ فَيُسْهِلُ ، وَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ قِيَامًا طَوِيلًا ، فَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ ، ثُمَّ يَرْمِي الْجَمْرَةَ ذَاتَ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ، وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا ، وَيَقُولُ هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُ طرفاه ١٧٥١ ، ١٧٥٣ - تحفة ٦٩٨٦

1752- "İsmâîl b. Abdillâh — kardeşi — Süleyman — Yûnus b. Yezîd" isnâdıyla İbn Şihâb'ın bildirdiğine göre Sâlim b. Abdillâh şöyle demiştir: İbn Ömer, Cemretu'd-Dünya'yı (Küçük Şeytan'ı) yedi taşla taşlar ve her bir taşı atarken tekbir getirirdi. Sonra vadinin ortasına doğru ilerleyip kibleye dönerdi. Orada uzunca durur, ellerini kaldırarak dua ederdi. Sonra ikinci cemreyi taşlardı. Ardından sola doğru yol alır ve vadinin ortalarına geldiği zaman kibleye doğru dönüp ellerini kaldırarak dua ederdi. Orada da uzunca dururdu. En son vadinin ortasında Akabe Cemresi'ni (Büyük Şeytan'ı) taşlardı. Ancak orada durmazdı. Taşlarını attıktan sonra ayrılırdı ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yaptığını gördüm" derdi.

İsmâîl, İsmâîl b. Abdillâh b. Ebî Uveys'tir.

İsmâîl'in kardeşi, Abdulhamîd b. Abdillâh'tır.

Süleyman, Süleyman b. Bilal'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Sâlim'in babası Abdullah b. Ömer, Cemretu'd-Dünya'yı (Küçük Şeytan'ı) yedi taşla taşlar ve her bir taşı atarken tekbir getirirdi. Sonra vadinin ortasına doğru yüksek olmayan bir yere ilerleyip kibleye dönerdi. Orada huşu içinde uzunca durur, başka dualarda olduğu gibi ellerini kaldırarak Bakara Sûresi'ni okuyacak bir süre kadar dua ederdi. Ebû Mûsa el-Eş'arî rivayetinde, Buhârî'de nakledildiği gibi: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) dua ederken ellerini öyle kaldırdı ki koltuk altlarının beyazlığını gördüm" demiştir. Yine İbn Ömer'in hadisinde olduğu gibi: "Ellerini kaldırıp: «Allahım! Hâlid'in yaptığından beriylim» buyurdu" şeklinde rivayette bulunmuştur. Ancak Enes'in hadisinde nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sadece istiskâ (yağmur) duasında ellerini bu şekilde kaldırmıştır. Bu da sahih bir hadistir. Bu duada ve istiska duasında ellerin kaldırılması diğer dualarda olduğu gibi değildir. Zira bu dualarda eller yüz hizasına kadar, diğer dualarda ise omuz hizasına kadar kaldırılır.

Cemreleri taşıdıktan sonra dua ederken ellerin kaldırılmasının terk edilmesi hakkında Mâlik'ten nakledilen rivayete gelince; İbn Kudâme ve İbnu'l-Münzir: "Kendisi (Mâlik) bunu rivayette tek kalmıştır" demişlerdir. İbnu'l-Münir ise: "Eğer elleri kaldırmak sâbit bir şekilde sünnet olsaydı Medine ehli bunu bilirdi" demiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Bunu rivayet eden İbn Ömer'dir ve kendisi kendi zamanında Medine ehlinin en âlimidir. Oğlu Sâlim de Medine ehlinin olan yedi fakihten biridir. Kendisinden rivayette bulunan kişi de Medine ve Şam âlimi İbn Şihâb'dır." İbn Habîb: "Kişi Allah'tan bir şey isteyip dua edeceği zaman ellerinin içini semaya doğru çevirir. Bir şeyden Allah'a sığındığı zaman da ellerinin içini yere doğru çevirir" demiştir.

Sonra Abdullah b. Ömer ikinci cemreyi taşlardı. Ardından sola doğru yol alır ve vadinin ortalarına geldiği zaman kibleye doğru dönüp ellerini kaldırarak dua ederdi. Orada da uzunca dururdu. En son vadinin ortasında Akâbe Cemresi'ni taşlardı. Ancak orada durmazdı. Taşlarını attıktan sonra, ayrılırdı ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yaptığını gördüm" derdi.

۱۴۲ - باب الدُّعَاءِ عِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ

142- İKİ CEMRENİN YANINDA DUA ETMEK

Cemretu'd-Dünya (Küçük Şeytan) ve Orta cemrenin yanında dua etmek.

۱۷۵۳ - وَقَالَ مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا رَمَى الْجُمْرَةَ الَّتِي تَلَى مَسْجِدَ مِنَى يَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ ، يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ ، ثُمَّ تَقَدَّمَ أَمَامَهَا فَوَقَفَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ يَدْعُو ، وَكَانَ يُطِيلُ الْوُقُوفَ ، ثُمَّ يَأْتِي الْجُمْرَةَ الثَّانِيَةَ ، فَيَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ ، يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ ، ثُمَّ يَنْحَدِرُ ذَاتَ الْيَسَارِ مِمَّا يَلِي الْوَادِي ، فَيَقِفُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ يَدْعُو ، ثُمَّ يَأْتِي الْجُمْرَةَ الَّتِي عِنْدَ الْعَقَبَةِ فَيَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ ، يُكَبِّرُ عِنْدَ كُلِّ حَصَاةٍ ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا قَالَ الزُّهْرِيُّ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ مِثْلَ هَذَا عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقَعُلُهُ . طرفاه ۱۷۵۱ ، ۱۷۵۲ - تحفة ۶۹۸۶

1753- “Muhammed — Osman b. Ömer” isnâdıyla Yûnus'un bildirdiğine göre Zühri şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ mescidinin yanındaki cemreye taş attığı zaman yedi çakıl taşı atar ve her taşı atarken de tekbir getirirdi. Sonra cemrenin önüne geçerek kibleye döner ve ellerini kaldırıp uzun süre dua ederdi. Sonra ikinci cemreye gelerek yine yedi taş atıp her taşı atışında tekbir getirirdi. Sonra sol tarafa vadiye doğru inip kibleye yönelerek ellerini kaldırıp dua ederdi. Daha sonra Akâbe'nin yanındaki cemreye gidip yedi taş atar ve orada hiç durmazdı.” Zühri der ki: “Sâlim b. Abdillâh'ın, babası kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bunun gibi bir hadis naklettiğini işittim. İbn Ömer de aynı şekilde yapardı.”

Muhammed, İbnu's-Seken veya İbnu'l-Müsennâ'nın dediği gibi Muhammed b. Beşşâr'dır veya Muhammed ez-Zühli'dir.

Osman, Osman b. Ömer b. Fâris el-Abdî el-Basrî'dir. İsmâîlî, "İbn Nâciye — İbnu'l-Müsennâ ve başkası" kanalıyla Osman b. Ömer'den bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Minâ mescidinin yanındaki cemreye taş attığı zaman yedi çakıl taşı atar ve her taşı atarken de tekbir getirirdi. Sonra cemrenin önüne geçerek kibleye döner ve ellerini kaldırıp uzun süre dua ederdi. Beyhakî ve İbn Ebî Şeybe bunu sahih bir isnâdla rivayet ederek: "Bakara Sûresi'ni okuyacak bir süre kadar dua ederdi" ziyadesinde bulunmuşlardır. Sonra orta cemre olan ikinci cemreye gelerek yine yedi taş atıp her taşı atışında tekbir getirirdi. Sonra sol tarafa vadiye doğru inip yüksek olmayan bir yerde kibleye yönelerek ellerini kaldırıp dua ederdi. Daha sonra son cemre olan Akabe'nin yanındaki cemreye gidip yedi taş atar ve orada hiç durmazdı."

Zührî Muhammed b. Müslim b. Şihâb başlık altında zikredilen hadisin isnâdıyla: "Sâlim b. Abdullah'ın, babası Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bunun gibi bir hadis naklettiğini işittim. İbn Ömer de aynı şekilde yapardı" demiştir.

İmam Ahmed de aralarında olmak üzere bazı kimseler bunun mevsûl olarak rivayet edilmesinin mümkün olabileceğini bildirmiştir. Hâfız İbn Hacer: "Hadis ehline göre böylesi bir anlatım ve içerikle gelen isnâdın mevsûl olması konusunda bir ihtilaf yoktur" demiştir.

١٤٣ - بَابُ الطَّيِّبِ بَعْدَ رَمَى الْجِمَارِ وَالْحَلْقِ قَبْلَ الْإِفَاضَةِ

143- CEMRELERİ TAŞLADIKTAN SONRA GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK VE İFÂDA TAVAFINDAN ÖNCE TIRAŞ OLMAK

Kurban günü cemreleri taşladıktan sonra güzel koku sürünmek ve ifâda tavafından önce baştaki saçları tıraş etmek.

١٧٥٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ أَنَّهُ سَمِعَ

أَبَاهُ - وَكَانَ أَفْضَلَ أَهْلِ زَمَانِهِ - يَقُولُ سَمِعْتُ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - تَقُولُ طَيِّبْتُ

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيَّ هَاتَيْنِ حِينَ أُحْرَمَ ، وَلِحُلِّهِ حِينَ أَحَلَّ ، قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ وَبَسَطَتْ
يَدَيْهَا أطرافه ١٥٣٩ ، ٥٩٢٢ ، ٥٩٢٨ ، ٥٩٣٠ - تحفة ١٧٤٨٥

1754- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Abdurrahman b. el-Kâsım” isnâdıyla kendi zamanının en faziletli kişisi olan babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama gireceği zaman ve ihramdan çıktığı zaman tavaf etmeden önce ona şu iki elimle güzel koku sürdüm” demiştir. Hz. Âişe böyle derken iki elini de uzatmıştır.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Abdurrahman b. el-Kâsım’ın babası, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk’tir ve yedi fakihten biridir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama gireceği zaman ve taşlamadan sonra tıraş olup ihramdan çıktığı zaman ifâda tavafını yapmadan önce Hz. Âişe onu kendi elleriyle güzel kokular ile kokulandırmıştır. Hz. Âişe, Allah Resûlü’nü (sallallahu aleyhi vesellem) kokulandırdığını söylerken iki elini de uzatmıştır.

Hâfız İbn Hacer der ki: “Hadisin başlığa uygunluğu Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Müzdelife’den hareket ettiği zaman Hz. Âişe’nin kendisiyle yürümüş olmamasıdır. Oysa Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe Cemresi’ni taşıyınca kadar binekli olmakta devam ettiği sâbit olmuştur. Bu da Hz. Âişe’nin Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) güzel koku sürmesinin Akabe Cemresi’ni taşlamasından sonra vâki olduğuna delalet etmektedir.

İfâda tavafından önce tıraş olmaya gelince; Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Akabe Cemresi’ni taşıyıp döndüğü zaman Minâ’da başını tıraş etmiştir. Buhârî’nin hadisten başlıktaki hükmü alması, koku sürmek cihetindendir. Çünkü koku sürmek, ancak ihramdan çıktıktan sonra olur. Birinci ihramdan çıkış ise, üç işten ikisini yapmakla olur ki bunlar da Akabe Cemresi’ni taşlamak, tıraş olmak ve ifâda tavafıdır. “Akabe Cemresi’ne taş atıp tıraş olduğunuzda kadınlara yaklaşmak dışında, koku sürünmek ve elbise giymek gibi yasaklanan her şey size helal olur” hadisini de buna huccet saymışlardır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1539, 5922, 5928, 5930. Müslim 1189

Mâlikîler: “Hacı taşlamayı yapıp tıraş olduğunda ve kurban kestiğinde ifâda tavafını yapmadan önce kadınlara yaklaşmak dışında, avlanmak, koku sürünmek gibi yasaklanan her şey kendisine helal olur” demiştir.

Hadiste birinci ihramdan çıkış ile ikinci ihramdan çıkış arasında koku sürünmenin müstehap olduğu görülmektedir.

۱۴۴ - بَاب طَوَافِ الْوَدَاعِ

144- VEDÂ TAVAFI

Vedâ tavafına Sader tavafı yani ayrılma tavafı da denir. Ancak bu tavaf haccın rükünlerinden değildir. Zira Mekke’de ikamet etmek isteyen kimse bu tavafı emrolunmamaktadır. Eğer haccın rükünlerinden olsaydı bu kişiye de bu tavafı yapması emredilirdi. Râfiî ve Nevevî: “Hadisteki emr, vacibiyet içindir. Bize göre sahih olan vacibi terk ile kurban lâzım gelir. Âlimlerin çoğunun kavli de bu yöndedir” demişlerdir. Esnevî de: “Namazı kısaltacak kadar bir mesafeye yolculuğa çıkan kişinin vedâ tavafını yapması gerekir. Mekkeli olup olmaması bunu değiştirmemektedir” demiştir. Şâfiîler, Hanefiler ve Hanbelîler bu görüştedir. Mâlikîler: “Bu tavaf menduptur ve bu tavafı terk eden kişinin kurban kesmesi lazım gelmez” demiştir.

۱۷۵۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ

اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَمَرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْحَائِضِ

طرفاه ۳۲۹ ، ۱۷۶۰ - تحفة ۵۷۱۰ ، ۷۱۰۰

1755- “Müsedded — Süfyân — İbn Tâvus” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre İbn Abbâs: “İnsanlara, son olarak Kâbe’yi tavaf etmeden ayrılmamaları emredildi. Sadece hayırlı olanlara kolaylık sağlandı” demiştir.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

İbn Tâvus, Abdullah’tır.

İbn Tâvus’un babası, Tâvus’tur.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara vacip olarak veya mendup olarak yolculuklarına çıkacakları zaman son olarak Kâbe'yi vedâ tavafı etmeden çıkmamalarını emretmiştir. Bu hadisi Ebû Dâvud'un rivayet ettiği gibi Müslim, Süfyân ve Süleyman el-Ahvel kanalıyla Tâvus'tan o da İbn Abbâs'tan: "Daha önceleri insanlar her tarafa dağılıp gitmekteydi. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Sizden biri en son olarak Beyt'i tavaf etmedikçe hiç bir yere gitmesin» buyurdu" lafzıyla rivayet etmiştir.

Sadece hayızlı olanlara kolaylık sağlanmıştır ve bu tavaf kendilerine vacip kılınmamıştır. Bu da bunun başkasına vacip olduğunu tekid etmektedir. Zira hayızlı kişiye kolaylık sağlanmıştır ve ancak kesin olan bir emirde kolaylık sağlanır. Bir konuda ruhsat verilmesi kendisine ruhsat verilmeyen kişinin o şeyi kesin olarak yapması gerektiği mânâsındadır. Bu durumda kendisine ruhsat verilen kişinin bunu terk edebileceği ve orada ikamet etmek isteyen kimse dışında kendisine ruhsat verilmeyen kişinin bunu terk edemeyeceği görülmektedir.

Kişinin Ten'im'e ve bu mesafede bir yere çıkması halinde kurban kesmesi lazım gelmez. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe'nin kardeşi Abdurrahman b. Ebî Bekr'e, Hz. Aişe ile Ten'im'e gitmesini emretmiş ve Hz. Âişe oradan ihrama girip bir umre yapmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine vedâ tavafı yapmasını emretmemiştir. Kişi Minâ'dan çıkar ve vedâ tavafı yapmazsa haccın vacip olan bir rüknünü terk etmiş olmasından dolayı kurban kesmesi lazım gelir. Kişi vedâ tavafını yaptıktan sonra memleketine Minâ'dan dönmek istese vedâ tavafını bir daha yapması gerekir. Eğer Mekke'den veya Minâ'dan namazı kısaltacak kadar bir mesafe uzaklaşmadan geri döner ve bu tavafı yaparsa kurban kesmek üzerinden düşer. Zira kişi bu durumda daha mukim konumundadır. Eğer namazı kısaltacak kadar bir mesafe uzaklaştıktan sonra geri dönüp bu tavafı yaparsa kurban kesmesi üzerinden düşmez. Zira kişi bu durumda uzun yolculukta sayılmaktadır. Mekke'nin dışında temizlenen hayızlı kadın harem bölgesinde iken temizlenmiş olsa bile tavaf etmesine gerek yoktur. Bu hadis daha sonra da zikredilecektir inşallah. Daha önce de Tahâret bölümünde zikredilmişti.

Hadisi Müslim ve Nesâî, hac konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

۱۷۵۶ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّ
أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ ، وَالْمَغْرِبَ
وَالْعِشَاءَ ، ثُمَّ رَفَعَهُ رَفْدَةً بِالْحُصْبِ ، ثُمَّ رَكِبَ إِلَى الْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ طَرَفَهُ ۱۷۶۴ - تحفة
۱۳۱۸

تَابَعَهُ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي خَالِدٌ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -
حَدَّثَهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . تحفة ۱۳۱۸

1756- “Esbağ b. el-Ferec — İbn Vehb — Amr b. el-Hâris” isnâdıyla Katâde’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıldıktan sonra Muhassab’da biraz uyudu. Sonra bineğine binip Kâbe’ye giderek tavaf yaptı.”

Leys bunu: “Hâlid — Saîd” isnâdıyla: “Katâde’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik, Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle nakletmiştir” şeklinde rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.

İbn Vehb, Abdullah’tır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) cemreleri taşıdıktan ve Minâ’dan döndükten sonra öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılıp Muhassab’da biraz uyumuştur. Sonra bineğine binip Kâbe’ye giderek vedâ tavafını yapmıştır.

Leys b. Sa’d, Amr b. el-Hâris’e mutabaat edip bunu, “Hâlid b. Yezîd es-Seksekî — Saîd b. Ebî Hilâl” isnâdıyla Katâde b. Diâme’dan: “Enes b. Mâlik, Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle nakletmiştir” şeklinde rivayet etmiştir. Bezzâr ve Taberânî bunu Leys’in kâtibi Abdullah b. Sâlih’ten rivayet etmişlerdir. Bezzâr ve Taberânî, Hâlid b. Yezîd’in bunu Saîd kanalıyla

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 329, 1760. Müslim 1327

rivayette tek kaldığını söylemişlerdir. Leys te bunu Hâlid'den rivayette tek kalmıştır. Saîd b. Ebî Hilâl, Katâde kanalıyla Enes'ten bu hadisten başkasını rivayet etmiş değildir.

۱۴۵ - بَابُ إِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ

145- KADININ İFÂDA TAVAFINI YAPTIKTAN SONRA HAYIZ OLMASI

Kadın ifâda tavafını yaptıktan sonra vedâ tavafı kendisine vacip olur mu? Yoksa hayızlı olması sebebiyle bu tavaf üzerinden düşer mi? Eğer vacip ise kurban lazım gelir mi, yoksa gelmez mi?

۱۷۵۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَّيٍّ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ حَاضَتْ ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « أَحَابِسْتُنَا هِيَ » قَالُوا إِنَّمَا قَدْ أَفَاضَتْ قَالَ « فَلَا إِذَا »
أطرافه ۲۹۴، ۳۰۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۹، ۳۲۸، ۱۵۱۶، ۱۵۱۸، ۱۵۵۶، ۱۵۶۰،
۱۵۶۱، ۱۵۶۲، ۱۶۳۸، ۱۶۵۰، ۱۷۰۹، ۱۷۲۰، ۱۷۳۳، ۱۷۶۲، ۱۷۷۱،
۱۷۷۲، ۱۷۸۳، ۱۷۸۶، ۱۷۸۷، ۱۷۸۸، ۲۹۵۲، ۲۹۸۴، ۴۳۹۵، ۴۴۰۱،
۱۷۵۲۱ - تحفة ۷۲۲۹، ۶۱۵۷، ۵۵۵۹، ۵۵۴۸، ۵۳۲۹، ۴۴۰۸

1757- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdurrahman b. el-Kâsım” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Safiyye binti Huyey hayız olunca, durumunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bizi burada alıkoyacak mı?” buyurunca, oradakiler: “Ey Allah'ın Resûlü! İfada tavafını yaptı” dediler. Bunun üzerine: “O zaman bizi yolumuzdan alıkoymayacak” buyurdu.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Abdurrahman b. el-Kâsım'ın babası, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk'tir.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Safiyye binti Huyey kurban günü ifâda tavafını yaptıktan sonra hayız olunca, Hz. Âişe durumunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'nin ifâda tavafını yapana kadar kendilerini seferlerinden alıkoyacağını söyledi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'nin hayız olmadan önce kurban günü ifâda tavafını yaptığı söylenince de, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'nin kendisine vacip olan ifâda tavafını yapmış olması sebebiyle kendilerini seferlerinden alıkoymayacağını bildirdi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Zira hadiste vedâ tavafının kendisinden sakıt olduğu görülmektedir. Nesâî ve Ebû Dâvud tarafından, Hâris b. Abdillâh b. Uveys es-Sekafî'den nakledilen rivayette şöyle geçmektedir: “Ömer'e gidip kendisine kurban günü tavaf eden ve sonra hayız olan kadının durumunu sordum. Ömer: «Mekke'deki en son vaktinin Beyt'te yani orayı tavaf etmekle geçmiş olması gerekir» dedi. Bunun üzerine ben de ona: «Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bana bu şekilde fetva vermişti» dedim.” Tahâvî bunun Hz. Âişe'nin bu hadisi ile ve bu yöndeki başka bir hadisle nesholunduğunu söylemiştir.

۱۷۵۸ و ۱۷۵۹ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ سَأَلُوا ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ امْرَأَةٍ طَافَتْ ثُمَّ حَاضَتْ ، قَالَ لَهُمْ تَنْفِرُ قَالُوا لَا نَأْخُذُ بِقَوْلِكَ وَنَدَّعَ قَوْلَ زَيْدٍ قَالَ إِذَا قَدِمْتُمُ الْمَدِينَةَ فَسَلُّوا فَقَدِمُوا الْمَدِينَةَ فَسَأَلُوا ، فَكَانَ فِيمَنْ سَأَلُوا أُمُّ سُلَيْمٍ ، فَذَكَرْتُ حَدِيثَ صَفِيَّةَ . رَوَاهُ حَالِدٌ وَقَتَادَةُ عَنْ عِكْرِمَةَ . تحفة ٦١٩٥ ، ٦٠٦٤ ، ٣٧٣٣ ، ٦٠٠٣ ، ١٨٣٢٣

1758, 1759- “Ebu'n-Nu'mân — Hammâd” isnâdıyla Eyyûb'un bildirdiğine göre İkrime şöyle demiştir: Medine halkı İbn Abbâs'a, kurban günü Kâbe'yi tavaf ettikten sonra hayız olan kadının durumunu sorunca: “Yola çıkabilir” cevabını verdi. Ona: “Zeyd'in kavlini bırakıp

senin kavline uymayız” dediklerinde, İbn Abbâs: “Medine’ye gidince sorun” karşılığını verdi. Medine’ye geldiklerinde bu meseleyi sordular. Sordukları kişiler arasında Ümmü Süleym de vardı. Ümmü Süleym onlara Safiyye’nin hadisini anlattı.

Hâlid ve Katâde bunu İkrime’den rivayet etmişlerdir.

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir.

Eyyûb, Eyyûb, es-Sahtiyânî’dir.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Medine halkı İbn Abbâs’a, kurban günü Kâbe’yi ifâda tavafını ettikten sonra hayız olan kadının durumunu sorunca, İbn Abbâs bu kadının yola çıkabileceğini söyledi. Ancak kendisine bu soruyu soranlar Zeyd’in kavlini bırakıp da kendisinin kavline uymayacaklarını söyleyince, İbn Abbâs, Medine’ye gittiklerinde bunu orada sormalarını söyledi. Abdulvehhâb es-Sekaffî’nin rivayetinde: “Sen bize Zeyd’in fetva verdiği gibi demiyorsun. Oysa Zeyd, kadının vedâ tavafını yapmadan yola çıkamayacağını söylemektedir” şeklinde zikredilmiştir. Medine’ye geldiklerinde bu meseleyi sordular. Sordukları kişiler arasında Enes’in annesi Ümmü Süleym de vardı. Ümmü Süleym onlara Safiyye’nin bilinen hadisini anlattı.

Söz konusu hadisi Hâlid el-Hazzâ ve Katâde, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmişlerdir. Hâlid el-Hazzâ’nın hadisini Beyhakî mevsûl olarak rivayet etmiştir. Katâde’nin hadisini de Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *Müsned*’inde mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۱۷۶۰ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ -

رضى الله عنهما - قَالَ رُحَّصَ لِلْحَائِضِ أَنْ تَنْفِرَ إِذَا أَفَاضَتْ طرفاه ۳۲۹ ، ۱۷۵۵ -

تحفة ۵۷۱۰

1760- “Müslim — Vuheyb — İbn Tâvus” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Hayız olmadan önce ifâda tavafını yapan hayızlı kadının yola çıkmasına izin verildi” demiştir.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhidî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

İbn Tâvus, Abdullah’tır.

Hadiste nakledildiğine göre hayız olmadan önce ifâda tavafını yapan hayızlı kadının yola çıkmasına izin verilmiştir. Nesâî’nin rivayetinde: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayız olmadan önce ifâda tavafını yapan hayızlı kadının yola çıkmasına izin verdi” şeklindedir.

١٧٦١ - قَالَ وَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ إِنَّهَا لَا تَنْفِرُ . ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بَعْدُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ

رَخَّصَ هُنَّ . طرفه ٣٣٠ - تحفة ٧١٠٠

1761- İbn Ömer’in: “Yolculuğa çıkmaz” dediğini işittim. Bir zaman sonra da: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara izin verdi” dediğini işittim.²

Tâvus zikredilen isnâd ile İbn Ömer b. el-Hattâb’ın hayızlı olan kadının vedâ tavafını yapmadan yolculuğa çıkamayacağını söylediğini işitmiştir. Daha sonra da ifâda tavafını yapmış olmaları halinde Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) onlara vedâ tavafını terk etmeleri konusunda izin verdiğini söylediğini işitmiştir.

İbn Hacer, *el-Feth*’te şöyle der: Bu hadis sahabilerin mürsel olan hadislerindendir. Çünkü İbn Ömer bunu Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiş değildir. Nesâî ve Tahâvî’nin Tâvus’tan naklettikleri rivayet bunu açık bir şekilde göstermektedir. Zira İbn Ömer’e kurban günü ifâda tavafını yapan ancak vedâ tavafını yapmadan hayız olan kadının durumu sorulduğunda: “Hz. Âişe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etmeden bir yıl önce onlara izin verdiğini söyledi” demiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 329, 1755. Müslim 1327

² Hadis daha önce geçmiştir: 330

١٧٦٢ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَلَا نُرَى إِلَّا الْحُجَّ ، فَقَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمُرْوَةِ ، وَلَمْ يَحِلْ وَكَانَ مَعَهُ الْهُدْيُ ، فَطَافَ مَنْ كَانَ مَعَهُ مِنْ نِسَائِهِ وَأَصْحَابِهِ ، وَحَلَّ مِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْهُدْيُ ، فَحَاضَتْ هِيَ ، فَتَسَكَّنَا مَنَاسِكَنَا مِنْ حَجَّنَا ، فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةُ الْحَضْبَةِ لَيْلَةُ النَّفْرِ ، قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ كُلُّ أَصْحَابِكَ يَرْجِعُ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ غَيْرِي قَالَ « مَا كُنْتَ تَطُوفِي بِالْبَيْتِ لِيَالِي قَدِمْنَا » قُلْتُ لَا قَالَ « فَأَخْرَجَنِي مَعَ أَخِيكَ إِلَى التَّنْعِيمِ فَأَهْلَى بِعُمْرَةٍ ، وَمَوْعِدُكَ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا » . فَخَرَجْتُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِلَى التَّنْعِيمِ ، فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ ، وَحَاضَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « عَفْرَى حَلَقَى ، إِنَّكَ لِحَابِسَتُنَا ، أَمَا كُنْتَ طُفْتَ يَوْمَ النَّحْرِ » . قَالَتْ بَلَى قَالَ « فَلَا بَأْسَ أَنْفِرِي » فَلَقِيَتْهُ مُضْعِدًا عَلَى أَهْلِ مَكَّةَ ، وَأَنَا مُنْهَبِطَةٌ ، أَوْ أَنَا مُضْعِدَةٌ ، وَهُوَ مُنْهَبِطٌ وَقَالَ مُسَدِّدٌ قُلْتُ لَا تَابِعُهُ جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ فِي قَوْلِهِ لَا أَطْرَافَهُ ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ، ٣٢٨ ، ١٥١٦ ، ١٥١٨ ، ١٥٥٦ ، ١٥٦٠ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٢ ، ١٦٣٨ ، ١٦٥٠ ، ١٧٠٩ ، ١٧٢٠ ، ١٧٣٣ ، ١٧٥٧ ، ١٧٧١ ، ١٧٧٢ ، ١٧٨٣ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٨ ، ٢٩٥٢ ، ٢٩٨٤ ، ٤٣٩٥ ، ٤٤٠١ ، ٤٤٠٨ ، ٥٣٢٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٥٥٩ ، ٦١٥٧ ، ٧٢٢٩ - تحفة ١٥٩٨٤

1762- "Ebu'n-Nu'mân — Ebû Avâne — Mansûr — İbrâhîm" isnâdıyla Esved'in bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile yola çıktığımızda sadece hac için çıktığımızı düşünüyorduk. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiğinde Kâbe'yi tavaf ettikten sonra Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Fakat beraberinde kurban bulunduğu için ihramdan çıkmadı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından ve sahabilerinden yanında bulunan herkes tavaf etti. Bunlardan beraberinde kurbanı bulunmayan kimseler ihramdan çıktılar. Ben hayız oldum. Haccımızdan olan bütün hac işlerimizi yerine getirdik.

Hasbe gecesi, yani Muhassab mevkiinde dağılma gecesi olunca: “Ey Allah'ın Resûlü! Benden başka sahabilerinin hepsi bir hac ve bir umre ile dönmektedir” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Mekke'ye geldiğimiz gecelerde sen Beyt'i tavaf etmedin mi?*” diye sorunca: “Etmedim” cevabını verdim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Öyle ise kardeşin ile beraber Ten'im'e çık. Oradan umre niyetiyle ihrama girip telbiye getir. Sonra şu şu yerde buluşalım*” buyurdu. Bunun üzerine (kardeşim) Abdurrahman ile birlikte Ten'im'e çıktım ve oradan umre niyetiyle ihrama girip telbiye ettim.

Safiyye binti Huyey de hayız olmuştu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allah hayrını versin! Bizi burada alıkoyuyorsun. Kurban günü tavafını yapmış mıydın?*” diye sordu. Safiyye: “Evet yaptım!” deyince: “*O halde bir sakıncası yoktur ayrılabilirsin!*” buyurdu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke ahalisinin yanından çıkarken ben de inerken veya o Mekke ahalisinin yanına inerken ve ben de çıkarken karşılaştık.

Müsedded rivayetinde: “Hayır, yapmadım” demiştir. Cerîr bunu Mansûr'dan rivayet ederek: “Hayır, yapmadım” kavlinde ona mutabaat etmiştir.¹

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî'dir.

Ebû Avâne, Ebû Avâne Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî'dir. Hicri 196 yılında vefat etmiştir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir'dir.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Esved, Esved b. Yezîd'dir.

Hız. Âişe ve beraberinde olanlar Vedâ haccında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Medine'den yola çıktıklarında sadece hac için çıktıklarını düşünüyordu. Zira umrenin hac aylarında olduğunu bilmiyorlardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye geldiğinde Kâbe'yi tavaf ettikten sonra

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

Safâ ile Merve arasında sa'y yaptı. Fakat beraberinde kurban bulunduğu için ihramdan çıkmadı.

Hanımlarından ve sahabilerinden yanında bulunan herkes tavaf etti. Bunlardan beraberinde kurbanı bulunmayan kimseler ihramdan çıktılar. Hz. Âişe, Zilhicce ayının bitmesine üç gün kala Cumartesi günü Serif'te hayız oldu. Herkes haclarından olan bütün hac görevlerini yerine getirdi.

Hasbe gecesı, Muhassab'da gecelediklerinde Hz. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü!" diyerek, kendisinden başka herkesin bir hac ve bir umre ile geri döndüğünü, kendisinin ise sadece bir hac ile geri döndüğünü söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Mekke'ye geldiğimiz gecelerde sen Beyt'i tavaf etmedin mi?*" diye sorunca, Hz. Âişe o gecelerde tavaf etmediğini söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine kardeşi Abdurrahman b. Ebî Bekr ile beraber Ten'im'e çıkmasını, oradan umre niyetiyle ihrama girip telbiye etmesini söyledi ve buluşacakları yeri bildirdi.

Hz. Âişe hacdan başka umre de yapmak isteyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun gönlünü hoş kılması açısından ona bu şekilde umre yapmasını emretmişti. Bunun üzerine Hz. Âişe, Abdurrahman ile birlikte Ten'im'e çıktı ve oradan umre niyetiyle ihrama girip telbiye etti.

Safiyye binti Huyey, Minâ gecelerinin son gecesinde Muhassab'da konakladıkları gece hayız olmuştu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Allah hayrını versin! Bizi burada alıkoyuyorsun. Kurban günü tavafını yapmış mıydın?*" diye sordu. Safiyye kurban günü tavafını ettiğini söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*O halde bir sakıncası yoktur ayrılabilirsin!*" buyurdu.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Muhassab'da Mekke ahalisinin yanından çıkarken Hz. Âişe de inerken veya Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke ahalisinin yanına inerken ve Hz. Âişe de çıkarken karşılaşmışlardır. Buradaki şüphe raviye aittir.

Müsedded, Müsned'inde Ebû Halîfe'nin rivayetinde: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Mekke'ye geldiğimiz gecelerde sen Beyt'i tavaf etmedin mi?*»" diye sorunca: "Etmedim" cevabını verdim" demiştir. Bu ifade başka rivayetlerde de zikredilmiştir. Ancak Ebû Zer'in rivayetinde zikredilmemiştir. Cerîr b. Abdilhamîd bunu Mansûr b. el-Mu'temir'den rivayet ederek Müsedded'e

mutabaat etmiştir. Bu rivayet daha önce Temettü ve Kıran haccı başlığı altında Osman b. Ebî Şeybe kanalıyla mevsûl olarak zikredilmiştir.

١٤٦ - بَابُ مَنْ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفْرِ بِالْأَبْطَحِ

146- DAĞILMA GÜNÜNDE İKİNDİ NAMAZINI ABTAH'DA KILAN KİMSE

Minâ'dan hareket edip dağılma gününde ikindi namazını Abtah'da yani Muhassab'da kılan kimse.

١٧٦٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ

عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَنِي بِشَيْءٍ عَقَلْتُهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّنِ
صَلَّى الظُّهْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ قَالَ بِمَنْى قُلْتُ فَأَيْنَ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفْرِ قَالَ بِالْأَبْطَحِ افْعَلْ
كَمَا يَفْعَلُ أَمْرَاؤُكَ . طرفاه ١٦٥٣ ، ١٦٥٤ - تحفة ٩٨٨

1763- “Muhammed b. el-Müsennâ — İshâk b. Yûsuf” isnâdıyla Süfyân es-Sevrî'nin bildirdiğine göre Abdulazîz b. Rufey' şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'e: “Bana Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) hatırladığın bir şeyi haber ver. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Terviye gününde öğle namazını nerede kıldı?” dediğimde: “Minâ'da kıldı” karşılığını verdi. “Dağılma günü ikindi namazını nerede kıldı?” dediğimde ise: “Abtah'da kıldı. Sen (hac) emirlerinin yaptıkları gibi yap” karşılığını verdi.¹

Muhammed, Muhammed b. el-Müsennâ ez-Zemin el-Anezî el-Basrî'dir.

İshâk, İshâk b. Yûsuf el-Ezrak el-Vâsitî'dir.

Enes b. Mâlik'e Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) hatırladığı kadarıyla haber verip Zilhicce ayının sekizinci günü olan Terviye gününde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını nerede kıldığı sorulunca, Enes, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) o gün öğle namazını Minâ'da kıldığını haber vermiştir. Minâ'dan hareket edip dağılma gününde ikindi namazını nerede kıldığı sorulunca da, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) o gün ikindi

¹ Müslim 1309

namazını Abtah'da yani Muhassab'da kıldığını haber vermiş ve bunları soran kişiye hac emirlerinin yaptıkları gibi yapmasını söylemiştir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Bu da bu namazları hac emirlerinin kıldığı yerde kılmanın caiz olduğuna delalet etmektedir.

۱۷۶۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمُتَعَالِ بْنِ طَالِبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ قَتَادَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ ، وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ ، وَرَقَدَ رَقْدَةً بِالْمُحَصَّبِ ، ثُمَّ رَكِبَ إِلَى الْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ طَرَفَهُ ۱۷۵۶ - تحفة ۱۳۱۸

1764- “Abdulmutaâl b. Tâlib — İbn Vehb — Amr b. el-Hâris” isnâdıyla Katâde’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıldıktan sonra Muhassab'da biraz uyudu. Sonra bineğine binip Kâbe'ye giderek tavaf yaptı.”¹

Abdulmutaâl, Abdulmutaâl b. Tâlib el-Ensârî el-Bağdâdî'dir.

İbn Vehb, Abdullah'tır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılıp Muhassab'da biraz uyumuştur. Sonra bineğine binip Kâbe'ye giderek vedâ tavafını yapmıştır. “Öğle namazını... kıldı” kavli, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) taşlamayı zevelden sonra yaptığına delalet etmektedir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) taşlama yapmış ve Muhassab'da gidip öğle namazını kılmıştır.

۱۴۷ - بَابُ الْمُحَصَّبِ

147- MUHASSAB

Muhassab, Mekke ve Minâ arasında olan geniş bir yerdir. Ancak Minâ'ya daha yakındır. Aynı zamanda Muhassab'a, Abtah, Bathâ ve Kinâne oğulları

¹ Hadis daha önce geçmiştir: 1756

Hayf'ı denilmektedir.

۱۷۶۵ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -
- قَالَتْ إِنَّمَا كَانَ مَنْزِلُ النَّبِيِّ ﷺ لِيَكُونَ أَسْمَحَ لِخُرُوجِهِ يَغْنَى بِالْأَبْطَحِ تَحْفَةً
۱۶۹۱۲

1765- “Ebû Nuaym — Süfyân — Hişâm” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buraya inmesi (konaklaması, Medine'ye) yola çıkmak için daha kolayına geldiğindendir” demiştir. Hz. Âişe: “Buraya” ifadesi ile Abtah'ı kastetmektedir.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Abtah'a inmesi Medine'ye dönerken yola çıkmak için daha kolayına geldiğinden ve zayıf olanların güçleri yerinde olanlar ile aynı konumda olması açınsındır.

۱۷۶۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ عَمْرُو عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - لَيْسَ التَّخْصِيبُ بِشَيْءٍ ، إِنَّمَا هُوَ مَنْزِلُ نَزَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَحْفَةً
۵۹۴۱

1766- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr” isnâdıyla Atâ'nın bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Muhassab'da konaklamak hac menseklerinden (ibadetlerinden) bir şey değildir. Muhassab ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) inip konakladığı bir yerdir” demiştir.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

¹ Müslim 1311

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Hâfız İbn Hacer der ki: "Süfyân bu hadisi Hasan b. Sâlih kanalıyla Amr b. Dînâr'dan işitmiştir. Yani burada bunu doğrudan Amr'dan naklederek tedlis yapmıştır."

Humeydî'nin bunu *Müsned*'inde Süfyân kanalıyla: "Amr bize şöyle anlattı" şeklinde rivayet etmesi ile kendisine itiraz edilmiş ve böylece Süfyân'ın tedlis yapmış olması töhmeti ortadan kalkmıştır.

Nakledildiğine göre Muhassab'da yani Abtah'da konaklamak, hac menseklerinden yani yapılması gereken hac görevlerinden bir şey değildir. Muhassab, ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) istirahat için inip konakladığı bir yerdir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada öğle ile ikinci namazlarını ve akşam ile yatsı namazlarını kılmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada konaklamış olduğu için kendisine uyararak orada konaklanması müstehaptır. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra halifeler de orada konaklamıştır. Müslim¹ bunu İbn Ömer'den: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr ve Ömer, Abtah'da konaklardı" lafzıyla rivayet etmiştir. Nâfi' der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve kendisinden sonra halifeler Muhassab'da konaklamıştır." Şâfiîler, Mâlikîler ve ulemânın çoğunluğu bu görüştedir.

١٤٨ - بَابُ النَّزُولِ بِذِي طُوًى قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ مَكَّةَ ،
وَالنَّزُولِ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ إِذَا رَجَعَ مِنْ مَكَّةَ

148- MEKKE'YE GİRMEDEN ÖNCE ZÛ TUVÂ MEVKİİNDE KONAKLAMA VE MEKKE'DEN DÖNÜŞTE ZU'L-HULEYFE'DEKİ BATHÂ'DA KONAKLAMA

Hacı kişinin Mekke'ye girmeden önce Mekke'nin en alt tarafında Zû Tuvâ mevkiinde konaklaması ve Mekke'den Medine'ye dönüşte Zu'l-huleyfe'deki Bathâ'da konaklaması. Müellif: "Zu'l-huleyfe'deki Batha'da" diyerek bu Bathâ'nın Mekke ile Minâ arasında olan Bathâ olmadığını bildirmiştir.

¹ Müslim 1312

١٧٦٧ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ يَبِيتُ بِذِي طُوًى بَيْنَ الثَّنِيَّتَيْنِ ، ثُمَّ يَدْخُلُ مِنَ الثَّنِيَّةِ الَّتِي بِأَعْلَى مَكَّةَ ، وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا لَمْ يُبْنِخْ نَافِقُهُ إِلَّا عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ ، ثُمَّ يَدْخُلُ فَيَأْتِي الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ فَيَبْدَأُ بِهِ ، ثُمَّ يَطُوفُ سَبْعًا ثَلَاثًا سَعْيًا ، وَأَرْبَعًا مَشْيًا ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيَصَلِّي سَجْدَتَيْنِ ، ثُمَّ يَنْطَلِقُ قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ ، فَيَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَكَانَ إِذَا صَدَرَ عَنِ الْحَجِّ أَوْ الْعُمْرَةِ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْخَلِيفَةِ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُبْنِخُ بِهَا طَرَفَاهُ ٤٩١ ، ١٧٦٩ - تحفة ٨٤٦٣

1767- "İbrâhîm b. el-Münzir — Ebû Damra" isnâdıyla Mûsa b. Ukbe'nin bildirdiğine göre Nâfi' anlatıyor: İbn Ömer iki tepe arasında bulunan Zû Tuvâ mevkiinde geceyi geçirir, sonra Mekke'nin yüksek tarafında bulunan tepeden Mekke'ye girerdi. Mekke'ye hacı veya umre için geldiği zaman devesini Mescid-i Harâm'ın kapısı yanından başka bir yerde çökertmezdi. Sonra içeri girip Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeye gelerek istilâm edip tavafa oradan başlar ve ilk üçünü koşarak ve diğer dördünü yürüyerek yedi defa dolaşarak tavaf ederdi. Sonra tavaftan ayrılır ve iki rekât namaz kılardı. Sonra da konaklayacağı yerine dönmeden önce gidip Safâ ile Merve arasında sa'yederdi. İbn Ömer, hacdan veya umreden dönerken, Zu'l-huleyfe'deki Bathâ'da, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) devesini çökerttiği yerde kendisi de devesini çökertirdi.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir b. Abdillâh b. el-Münzir el-Hizâmî'dir. İbn Maîn, İbn Vaddâh, Nesâî, Ebû Hâtim ve Dârakutnî bu kişinin güvenilir biri olduğunu söylemişlerdir. Ancak Ahmed onun hakkında tenkitte bulunmuştur. es-Sâcî, bu kişinin münker hadislerinin olduğunu söylemiştir. Buhârî bu kişiye güvenmiş ve ondan hadis nakletmiştir. Tirmizî, Nesâî ve başkaları yine kendisinden rivayette bulunmuştur.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 491, 1769. Müslim 1259

Ebû Damra, Enes b. İyâd el-Leysî'dir.

Mûsa, Mûsa b. Ukbe el-Esedî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlıdır.

İbn Ömer, Akabe yolunda iki tepe arasında bulunan Zû Tuvâ mevkiinde geceyi geçirir, sonra Mekke'nin yüksek tarafında bulunan tepeden Mekke'ye girerdi. Mekke'ye hac veya umre için geldiği zaman Zû Tuvâ mevkiinde geceler ve sabahladığında devesine binip bir daha yola çıkardı. Devesini Mescid-i Harâm'ın kapısı yanından başka bir yerde çökertmezdi. Sonra içeri girip Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeye gelerek istilâm edip tavafa oradan başlar ve ilk üçünü koşarak diğer dördünü de yürüyerek yedi defa dolaşarak tavaf ederdi. Sonra tavaftan ayrılır ve iki rekât tavaf namazı kılardı. Sonra da konaklayacağı yerine dönmeden önce gidip Safâ ile Merve arasında sa'y yapardı. İbn Ömer, hacdan veya umreden Medine'ye doğru dönerken, Zu'l-huleyfe'deki Bathâ'da, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) devesini çökerttiği yerde kendisi de devesini çökertirdi. Buradaki konaklama, haccin rükünlerinden değildir.

۱۷۶۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ سُئِلَ عَبْدُ اللَّهِ

عَنِ الْمُحَصَّبِ فَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، قَالَ نَزَلَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعُمَرُ وَابْنُ عُمَرَ
وَعَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ يُصَلِّي بِهَا - يَعْنِي الْمُحَصَّبَ - الظُّهْرَ
وَالْعَصْرَ - أَحْسِبُهُ قَالَ وَالْمَغْرِبَ قَالَ خَالِدٌ لَا أَشُكُّ فِي الْعِشَاءِ ، وَيَهْجَعُ هَجْعَةً ، وَيَذْكُرُ
ذَلِكَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . تحفة ۷۸۸۳

1768- Abdullah b. Abdilvehhâb'ın bildirdiğine göre Hâlid b. el-Hâris şöyle demiştir: Ubeydullah'a Muhassab sorulunca, Nâfi'den naklederek: "Muhassab'da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer ve İbn Ömer konakladılar" demiştir. Yine Nâfi'den naklederek: "İbn Ömer orada yani Muhassab'da öğle ile ikinci namazlarını ve zannediyorum ki akşam namazını kılardı İbn Ömer orada kısa bir süre uyur ve Muhassab'da konaklamayı Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) zikrederdi" demiştir. Ravi Hâlid: "Ben yatsı namazını da orada kıldığı hakkında şüphe etmiyorum" demiştir.

Abdullah, Abdullah b. Abdilvehhâb el-Hacebî'dir.

Hâlid, Hâlid b. el-Hâris el-Huceymî'dir.

Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'a Muhassab'da konaklama hakkında sorulunca, İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'den naklederek Muhassab'da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer'in ve İbn Ömer'in konakladıklarını söylemiştir. Bu rivayet Nâfi'nin mürsel rivayetlerindendir. Ömer'in ise munkatı' bir rivayetidir. İbn Ömer ise bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Muhtemelen Nâfi' bunu İbn Ömer'den işitmiştir. Buna göre de o zaman hepsinin rivayeti mevsûl olmaktadır.

Aynı isnâd ile yine Nâfi'den naklederek İbn Ömer'in orada yani Muhassab'da öğle ile ikinci namazlarını ve zannettiği kadarıyla akşam namazını kıldığını söylemiştir. Hâlid b. el-Hâris: "Ben yatsı namazını da orada kıldığı hakkında şüphe etmiyorum" demiştir. Yani burada sadece akşam namazı konusunda şüphe edilmıştır.

İsmâîlî, Eyyûb ve Ubeydullah b. Ömer kanalıyla Nâfi'den naklederek ne akşam namazında, ne de başka bir namaz konusunda bir şüphesi olmaksızın İbn Ömer'in Abtah'da öğle, ikinci, akşam ve yatsı namazlarını kıldığını söylemiştir. Ubeydullah, İbn Ömer'in orada kısa bir süre uyuduğunu ve Muhassab'da konaklamayı Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiğini söylemiştir.

Mâlik bu konaklamanın terk edilebileceğini söylerdi ve sünnet terk edilmesin diye bu konuda gizli fetva verirdi.

۱۴۹ - بَابُ مَنْ نَزَلَ بِذِي طُوًى إِذَا رَجَعَ مِنْ مَكَّةَ

149- MEKKE'DEN DÖNERKEN ZÛ TUVA'DA KONAKLAYAN KİMSE

Kişinin Mekke'den dönüp kasd ettiği yere giderken Zû Tuva'da konaklaması.

۱۷۶۹ - وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ

اللَّهُ عَنْهُمْ - أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَقْبَلَ بَاتَ بِذِي طُوًى ، حَتَّى إِذَا أَصْبَحَ دَخَلَ ، وَإِذَا نَفَرَ مَرَّ بِذِي

طَوَّى وَبَاتَ بِهَا حَتَّى يُصْبِحَ ، وَكَانَ يَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ طَرَفَاهُ ٤٩١ ،

١٧٦٧ - تحفة ٧٥١٣

1769- “Muhammed b. İsa — Hammâd” isnâdıyla Eyyûb’un bildirdiğine göre Nâfi’ şöyle demiştir: “İbn Ömer, gelirken Zû Tuva’da geceler, sabah olunca Mekke’ye girerdi. Dağılıp dönerken de Zû Tuva’ya gelir, sabaha kadar orada gecelerdi. Allah Resûlü’nün de (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını zikrederdi.”¹

Muhammed, Muhammed b. İsa b. et-Tabbâ’ el-Basrî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Seleme veya Hammâd b. Yezîd’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre İbn Ömer, Medine’den Mekke’ye gelirken Zû Tuva’da geceler, sabah olunca Mekke’ye girerdi. Minâ’dan dağılıp dönerken de Zû Tuva’ya gelir, sabaha kadar orada gecelerdi. Allah Resûlü’nün de (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını zikrederdi. Zû Tuva’da konaklama, daha önce zikredildiği gibi haccın rükünlerinden değildir. Bundan da ancak Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) konaklama yerleri alınır ve onun fiillerine uymak için bu yerlerde konaklanabilir. Çünkü onun fiillerinden hiçbirisi hikmetten yana boş değildir. ■

١٥٠ - باب التَّجَارَةِ أَيَّامَ الْمَوْسِمِ وَالْبَيْعِ فِي أَسْوَاقِ الْجَاهِلِيَّةِ

150- HAC MEVSİMİ GÜNLERİNDE TİCARET YAPMAK VE CAHİLİYE ÇARŞILARINDA ALIŞVERİŞ YAPMAK

Câhiliye döneminde hac mevsimi günlerinde Mekke yakınlarında belli zamanlarda başlıca dört çarşı kurulurdu. Bunlar Ukâz, Zü’l-Mecâz, Mecenne ve Hubâşe çarşılarıdır.

Mecenne, Mekke’ye birkaç mil uzaklıkta Merru’z-Zehrân tarafında idi. Mecenne çarşısının Mekke’ye bir berîd uzaklıkta olduğu ve bu çarşının Kinâne’ye ait olduğu da söylenmektedir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 491, 1767. Müslim 1259

Hubâşe çarşısı, Bârik topraklarında Yemen tarafında Mekke'ye altı mil uzaklıkta idi. Diğer çarşıların yerleri ise hadiste zikredilmemiştir.

Ahmed, Câbir'den rivayette bulunarak: "Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) on üç yıl boyunca hac mevsimi günlerinde Mecenne'de insanlara gelmiş, onları izlemiş ve bu pazarlarda halka İslam'ı tebliğ etmişti" demiştir. Hubâşe çarşısı hadiste zikredilmemiştir. Zira bu çarşı hac mevsiminde değil Receb ayında kurulan bir çarşıdır.

١٧٧٠ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ ذُو الْمَجَازِ وَعُكَاظُ مَتَجَرَ النَّاسِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ كَانَتْهُمْ كَرِهُوا ذَلِكَ حَتَّى نَزَلَتْ ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ أَطْرَافَهُ ٢٠٥٠ ، ٢٠٩٨ ، ٤٥١٩ - تحفة ٦٣٠٤

1770- "Osman b. el-Heysem — İbn Cüreyc" isnâdıyla Amr b. Dînâr'ın bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: Zü'l-Mecâz ve Ukâz çarşıları Cahiliye döneminde ticaretin döndüğü çarşılardandı. İslam geldikten sonra Müslümanlar bu çarşılarda ticaret yapmayı hoş görmedi. Bunun üzerine Yüce Allah: **"(Hac mevsimlerinde) Rabbinizin lütuf ve kereminden istemenizde bir günah yoktur"**¹ âyetini indirdi.²

Osman, Basra müezzini Osman b. el-Heysem'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik el-Mekkî'dir.

Zü'l-Mecâz ve Ukâz çarşıları Cahiliye döneminde ticaretin döndüğü çarşılardandı. Zü'l-Mecâz çarşısı, Arafat'ın bir tarafında kurulan bir çarşı idi. İbnü'l-Kelbî'nin rivayetinde el-Ezrakî bu çarşının Hüzeyl'e ait olduğunu ve Arafat'a bir fersah uzaklıkta olduğunu söylemiştir. Birmâvî de Kirmânî gibi bu çarşının Cahiliye döneminde Minâ'da kurulan bir pazar olduğunu söylemiştir. Hâfız İbn Hacer, Taberî'nin Mücâhid'den naklederek: "Ne Arafat'ta, ne de Minâ'da alışveriş yapmazlardı" demesi ile Birmâvî'nin bu kavlini reddetmiştir.

¹ Bakara Sur. 198

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2050, 2098, 4519

Ancak Hâkim, *Müstedrek*'inde İbn Abbâs'ın hadisinden naklederek şöyle demiştir: “Hac mevsiminin başlarında Müslümanlar Minâ'da, Arafat'ta ve Zül-Mecâz çarşısında alışveriş yaparlardı. Ancak sonradan ihramlı iken alışveriş yapmaktan çekinince, Yüce Allah: «(Hac mevsimlerinde) Rabbinizin lütuf ve kereminden istemenizde bir günah yoktur»¹ diye vahyetti.”

er-Rișâtî der ki: “Ukâz çarşısı Cahiliye dönemine ait putlar dışında içinde bir şey bulunmayan düz bir sahradan ibarettir.” İbn İshâk: “Ukâz çarşısı Nahle ve Tâif arasında bulunan ve kendisine Futuk denilen bir yerdedir” demiştir. İbnu'l-Kelbî'nin bildirdiğine göre de Ukâz çarşısı, San'â yolu üzerinde olup Kays ve Sakîflilere ait bir çarşıdır.

İslam geldikten sonra Müslümanlar bu çarşılarda ticaret yapmayı hoş görmemiş ve bunun üzerine Yüce Allah: “(Hac mevsimlerinde) Rabbinizin lütuf ve kereminden istemenizde bir günah yoktur”² âyetini indirmiştir.

Zemahşerî der ki: “Bazı Araplar, hac günlerinde ticaret yapmaktan kaçınıyorlardı. Zilhicce'nin ilk on günü girdi mi, alışverişi tamamen bırakıyorlardı. Hacda ticaret yapanlar: «Dâc» diye adlandırıyor ve: «Bunlar hac değil, dâcdırlar» diyorlardı.”

İbn Uyeyne'nin rivayeti ise şöyledir: “Müslümanlar hac günlerinde ibadetlerden başka şeylerle meşgul olmak ile günah işlemiş olmaktan korkmuşlardı. Bunun üzerine Yüce Allah: «(Hac mevsimlerinde) Rabbinizin lütuf ve kereminden istemenizde bir günah yoktur»³ âyetini indirdi.”

Cahiliye halkı, Zilka'de ayının hilali görüldüğünde Ukâz çarşısına gelirlerdi. Zilka'de ayından yirmi gün geçtikten sonra da Mecenne çarşısına giderlerdi. Zilhicce ayının hilalini gördükleri zaman da Mecenne'den Zü'l-Mecâz çarşısına giderlerdi. Orada da sekiz gece kalırlardı. Sonra da Arafat'a giderlerdi. İslam döneminde bu çarşılar hep açık kaldı. Harûrî, Ebû Hamza el-Muhtâr b. Avf ile Mekke'ye gittiğinde insanlar soyulmaktan ve fitneye düşmekten endişe etti.

¹ Bakara Sur. 198

² Bakara Sur. 198

³ Bakara Sur. 198

Hicri 129 yılında Hariciler zamanında Ukâz çarşısı terk edilen ilk çarşı oldu. Bu güne kadar da kapalı durmaktadır. Sonra Mecenne ve Zü'l-Mecâz çarşıları terk edildi ve Mekke ile Minâ'daki çarşılar ile yetinildi. Son olarak da hicri 197 yılında Dâvud b. İsa b. Musa el-Abbâsi zamanında Hubâşe çarşısı terk edildi.

۱۵۱ - باب الإِدْلَاجِ مِنَ الْمُحَصَّبِ

151- MUHASSAB'DAN GECENİN SON VAKTİNDE YOLA ÇIKMAK

Muhassab'da geceledikten sonra gecenin sonunda yola çıkmak. Ebû Zer'in rivayetinde: "Gecenin ilkinde" şeklinde zikredilmiştir. Ancak doğru olanı: "Gecenin sonunda" şeklinde olmalıdır. Çünkü açık bir şekilde görülmektedir ki burada kastedilen gecenin ilki değil, gecenin sonudur.

۱۷۷۱ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ حَاضَتْ صَفِيَّةُ لَيْلَةَ النَّفَرِ ، فَقَالَتْ مَا أَرَانِي إِلَّا حَابِسَتَكُمْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « عَقَرَى حَلَقَى أَطَافَتْ يَوْمَ النَّحْرِ » قِيلَ نَعَمْ قَالَ « فَانْفِرِي » . أطرافه ۲۹۴، ۳۰۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۹، ۳۲۸، ۱۵۱۶، ۱۵۱۸، ۱۵۵۶، ۱۵۶۰، ۱۵۶۱، ۱۵۶۲، ۱۶۳۸، ۱۶۵۰، ۱۷۰۹، ۱۷۲۰، ۱۷۳۳، ۱۷۵۷، ۱۷۶۲، ۱۷۷۲، ۱۷۸۳، ۱۷۸۶، ۱۷۸۷، ۱۷۸۸، ۲۹۵۲، ۲۹۸۴، ۴۳۹۵، ۴۴۰۱، ۴۴۰۸، ۵۳۲۹، ۵۵۴۸، ۵۵۵۹، ۶۱۵۷، ۷۲۲۹ - تحفة ۱۵۹۴۶

1771- "Ömer b. Hafs — babası — A'meş — İbrâhîm" isnâdıyla Esved'in bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: Safiye, dağılma gecesi hayız oldu ve: "Sizleri yolunuzdan alıkoyacağımı düşünüyorum" dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah onun hayrını versin! Kurban günü tavafını yapmamış mıydı?" diye sordu. Oradakiler: "Evet yaptı!" deyince: "O halde yola çık!" buyurdu.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

Ömer, Ömer b. Hafs b. Ğiyâs en-Nehâî el-Kûfî'dir.

Ömer b. Hafs'ın babası, Hafs'dır.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehâî'dir.

Esved, Esved b. Yezîd'dir.

Müminlerin annesi Safiyye binti Huyey kurban günü ifâda tavafını yaptıktan sonra dağılma gecesi hayız oldu ve temizlenip vedâ tavafını yapınca kadar oradakileri Medine'ye yolculuktan alıkoyacağını düşündüğünü söyledi. Vedâ tavafının hayızlı olan kişiden sakıt olmadığını düşünüyordu.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah onun hayrını versin!"* deyip onun kurban günü tavafı edip etmediğini sordu. Oradakiler yaptığını söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'ye yola çıkmasını söyledi.

Hadisin ravilerinin tümü Kûfelidir. İsnadında tâbiûndan üç kişi bulunmaktadır. Hadisi Müslim, Nesâî ve İbn Mâce, *Hac* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

١٧٧٢ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَزَادَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا مُحَاضِرٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَنَا أَنْ نَحْلَّ ، فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ النَّفَرِ حَاضَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَّيٍّ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « حَلَقَى عَقْرَى ، مَا أَرَاهَا إِلَّا حَابِسَتَكُمْ » . ثُمَّ قَالَ « كُنْتُ طُفْتُ يَوْمَ النَّحْرِ » قَالَتْ نَعَمْ . قَالَ « فَانْفِرِي » . قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . إِنِّي لَمْ أَكُنْ حَلْتُ . قَالَ « فَاعْتَمِرِي مِنَ التَّعِيمِ » . فَخَرَجَ مَعَهَا أَخُوهَا ، فَلَقِيْنَاهُ مُدْجِلًا . فَقَالَ « مَوْعِدُكِ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا » أَطْرَافَهُ ١٥٦١ ، ١٥٦٠ ، ١٥٥٦ ، ١٥١٨ ، ١٥١٦ ، ٣٢٨ ، ٣١٩ ، ٣١٧ ، ٣١٦ ، ٣٠٥ ، ٢٩٤ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢ ، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ، ١٧٢٠ ، ١٧٠٩ ، ١٦٥٠ ، ١٦٣٨ ، ١٥٦٢ ، ١٧٨٣ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٨ ، ٢٩٥٢ ، ٢٩٨٤ ، ٤٣٩٥ ، ٤٤٠١ ، ٤٤٠٨ ، ١٥٩٤٦ تحفة - ٧٢٢٩ ، ٦١٥٧ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩

1772- Ebû Abdillâh (Buhârî) der ki: Muhammed, “Muhâdir — A’mes — İbrâhîm” isnâdıyla Esved’den nakladerek bana şu ziyadede bulundu ve Hz. Âişe’nin şöyle anlattığını bildirdi: “Bizler Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte hacdan başka bir şey zikretmeyerek yola çıktık. Mekke’ye geldiğimiz zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere ihramdan çıkmamızı emretti. Dağılma gecesinde Safiyye binti Huyey hayız oldu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Allah onun hayrını versin! Gördüğüm kadarıyla bizi yolumuzdan alıkoyacak» buyurdu. Sonra: «Kurban günü tavafını yapmış mıydın?» diye sordu. Safiyye: «Evet» deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «O zaman yola çık» buyurdu.

Kendisine: «Ey Allah’ın Resûlü! Ben ihramdan çıkamadım» dediğimde: «Sen de Ten’im’den bir umre yap» buyurdu. Bunun üzerine kardeşim Abdurrahman ile Ten’im’e çıktım. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile gecenin sonunda karşılaştık ve bana: «Seninle şu şu yerde buluşalım» buyurdu.”¹

Muhammed, İbnu’s-Seken’in rivayetinde Muhammed b. Sellâm diye zikredilmiştir. el-Ğassânî ise Muhammed b. Yahya ez-Zühî olduğunu söylemiştir.

Muhâdir, Muhâdir b. el-Muvarri’ el-Hemdânî el-Yâmî el-Kûffî’dir. Nesâî bu kişide bir bakınca olmadığını söylemiştir. Ahmed ise: “Kendisi gafil birisidir ve hadis ehlinden değildir” demiştir. Ebû Zür’a: “Kendisi doğru birisidir. Buhârî bazı hocalarından mevsûl olarak iki hadisini rivayet etmiştir. Bunlardan biri bu rivayettir ve diğeri *Buyû’* konusunda zikredilen rivayettir” demiştir. Müslim de *Ahkâm* kitabında Hâlid el-Hazzâ kanalıyla kendisinden bir hadis rivayet etmiştir. Tirmizî de kendisinden bir rivayette bulunmuştur.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Hacca gidecek olanlar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte hacdan başka bir şey zikretmeyerek yola çıktılar. Mekke’ye geldikleri zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine ihramdan çıkmalarını emretti.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 294, 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157, 7229. Müslim 1211

Minâ'dan dağılma gecesinde Safiyye binti Huyey hayız oldu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Allah onun hayrını versin!» buyurdu ve kendilerini yollarından alıkoyacağını söyledi. Sonra kurban günü ifâda tavafını yapıp yapmadığını sorunca, Safiyye ifâda tavafını yaptığını söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona yola çıkabileceğini söyledi.

Hiz. Âişe, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): «Ey Allah'ın Resûlü!» diyerek ihramdan çıkmadığını yani umre yapmadığını söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine Ten'im'den bir umre yapmasını söyledi. Hiz. Âişe umre yapmak isteyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun da diğer müminlerin anneleri gibi umre yapmış olması ve gönlünün hoş tutulması açısından kendisine böyle yapmasını emretmişti. Bunun üzerine Hiz. Âişe kardeşi Abdurrahman b. Ebî Bekr ile birlikte Ten'im'e çıktı. Umreyi tamamlayıp döndüklerinde gecenin sonunda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaştılar. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) vedâ tavafı yapmak üzere Mekke'ye doğru gidiyordu. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hiz. Âişe'ye buluşacakları yeri bildirip yoluna devam etti.

الحمد لله الذي
نزلنا به الكتاب

إرشاد الساري
شرح صحيح البخاري

Kur'ân-ı Kerim'den sonra İslam dünyası için en güvenilir dini kaynak olarak görülen İmam Buhârî'nin meşhur eseri Sahih'in pek çok şerhleri yapılmıştır. İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'si ile Aynî'nin Umdetu'l-karî'sinden sonra bunlardan en çok kabul görenlerinden birisi 15. yüzyılda yaşamış Tunuslu âlim Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Kastallânî'nin İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahihî'l-Buhârî adlı hacimli çalışmasıdır.

Siyer konulu el-Mevâhibu'l-ledünniyye ile kıraat konulu Letâifu'l-işârât li-funûni'l-kıra'ât isimli değerli eserlerin de müellifi olan Kastallânî, bu kitabını yazarken en çok Fethu'l-bârî'den faydalanmış, hatta bir bakıma onu özetlemiştir. İrşâdu's-sârî, mukaddimesi ve Sahih-i Buhârî'nin nüsha farklarına verdiği önemle diğer şerhlerden farklılık arz etmekle birlikte Sahih-i Buhârî metnini yediyüzün üzerinde kaynaktan istifade ederek şerh etmiştir. Hadislerin fıkhi açılımları ve içerdikleri hükümler, dört mezheb dikkate alınarak irdelenmiş ve görüşler delilleriyle okuyucuya sunulmuştur.

Hadis Deposu
hadisdeposu.com

9 786054 659319